# PRIMA SECVNDÆ PARTIS TOTIVS PHILOSOPHIÆ

E D. THOMÆ AQVINATIS DOCTORIS Angelici Doctrina.

*Auctore R. P. COSMO ALAMANNIO Mediolanensi Societatis IESV Theologo.*

PARISIIS.

Apud PETRVM BILLAINE, viâ Iacobæâ, sub signo bonæ Fidei.

M. DC XXXIX.

*Cum Priuilegio, & Approbatione.*

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D. DOMINO

# FEDERICO BORROMÆO

## S.R.E. CARDINALI AMPLISSIMO, ET S. MEDIOLANENSIS ECCLESIÆ Archiepiſcopo Vigilantiſſimo.

Coſmus Alamannius Societatis IESV.

A*NGELICVS Doctor D. Thomas Aquinas cum homines ad æternæ beatitudinis portum, atque ea, quæ ad illum proxime ducunt, clariſſime cognoſcenda, illuminata ſua doctrina perducere niteretur, ita in hac cura, cogitationeque verſatus eſt, Cardinalis Amplissime, vt multa etiam hinc inde expoſuerit, quæ ad huius noſtri mundi intelligentiam pertinebant. Intelligebat nimirum ſapientiſsimus Doctor hanc rerum humanarum ſcientiam non mediocriter poſſe conferre ad homines in Dei cognitionem, amoremque ſuauiſsime pertrahendos: ſiquidem inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur; ſempiterna quoque eius virtus, ac Diuinitas, magnus ille Euangelij præco teſtatur. Atque vtinam feciſſet Deus, vt quemadmodum ſingulare illud opus exegit, quod in dies magis, ac magis ſapientiam poſteritas admirabitur; ita etiam mundi huius ampliſsimam cognitionem, quam per varias partes ſuorum operum diſſeminauit, nobis in vno opere digeſtam, ac diſpoſitam tradidiſſet; non eſſet profecto, cur per diuerſa vagando laboraremus, atque in ijs, quæ tam multis, tamque varijs in locis ſparſa ſunt, colligendis tantopere inſudaremus. Ego quidem cum eiuſmodi opus omnium ſapientum votis expetitum, eiſque non mediocriter ſalutare, iucundumque futurum eſſe perciperem, aggreſſus ſum illud, non tam perficiendi ſpe, quam aliquid efficiendi voluntate. Vt autem in hoc opere omnium ſapientum votis obſecundare voluerim; nil tamen mihi fuit antiquius, quam voluntati meæ, officioque tibi debito ſin minus perfecte, certe aliqua ex parte ſatisfacere voluiſſe videri, hoſce meos qualeſcunque labores tibi dicando, & conſecrando, vt in præſentiarum Dono, Dico, Dedico, & nomini tuo Auguſtiſsimo, atque ſapientiſsimo conſecro. Et ſanè cui dignius Mundi opus ſubijcerem, quam ei, qui mundi molem cognitione, meditationeque ſuppoſitam tenet. Circa quem tutius ſe meus iſte orbis conuerteret, quam circa eum Cardinalem ad cuius veluti duplicem virtutis, doctrinæque cardine totus orbis conuertitur. Agitur in hoc libro de primis vniuerſæ naturæ principijs: tu non modo primum es in Eccleſia Mediolanenſi principium, verum etiam ex ijs principibus vniuerſæ Eccleſiæ principijs, à quibus legitima totius Eccleſiæ admi-*

*nistratio, gubernatioque dimanat. Inuestigatur hic per subalternationem mobilium, motorumque quasi per multos gradus Motor vnus supremus, qui cætera mouet immotus, agitat indefessus. Tu mirabili tranquilitate amplissimæ molem prouinciæ, & primus cies, & per subiectos motores à te motos prudentissime moderaris. Operis vero præcipuus auctor Angelicus Thomas Aquinas nobilitate, doctrina, religione, moribus singularis si interrogetur, quo potissimum suæ doctrinæ patrono velit esse contentus, te vno profecto respondebit, qui nobilitate, doctrina, virtute, ac moribus planè Angelicis ad se quam proxime accedis. Ad quem denique fidentius liber iste confugiet, quam ad te, qui omnium ingeniosorum fœtibus asseruandis non tam amplissimam Bibliothecam, quam munificentissimam Doctorum hominum domicilium, arcemque omnium scientiarum munitissimam erexisti, & instruxisti. Accipe igitur Card. Amplissime, quod cum his nominibus, tum multis alijs tibi iure optimo debitum est. meo huic operi pallorem purpuræ tuæ fulgore, minioque deterge, & me inter amplissimos tuæ beneuolentiæ sinus pro tua facilitate, humanitateque singulari reconde.*

*Atteſtatio Reuer. P. Fr. Franciſci Ghetij de Como Sacræ Theologiæ Lectoris primi in conuentu S. Thomæ de Papia Ordinis Prædicatorum.*

PRIMAM Secundæ Philoſophiæ Angelici Doctoris D. Thomæ Aquinatis continentem octo libros de Phyſico auditu ſummo ſtudio, admirabili arte elaboratam à doctiſſimo, & vndique ornatiſſimo Viro Patre Coſmo Alamannio Societatis IESV ineffabili animi mei voluptate iuſſu admodum Reuer. Patris Inquiſitoris legi, & examinaui, nihilque in ea à puritate fidei deuium, morum integritati repugnans, ac regulis noui Indicis Librorum contrarium, animaduerti; quin potius illam ſolida doctrina refertam, veræ Philoſophiæ ſtudioſis valdè proficuam, tanto Auctore, & typis digniſſimam exiſtimaui. Papiæ die 6. Menſis Aprilis 1621.

Ita eſt   Ego Fr. FRANCISCVS GHETIVS Sacræ Theologiæ Lector qui ſupra manu propria, &c.

*Viſa ſupradicta atteſtatione. Imprimatur.*

Fr. DEODATVS SEGHITIVS Inquiſitor Generalis Papiæ.

Cuius nomini aſſurgit Saccus; & ad adnexum opus Senatus Excellentiſſ. nomine approbauit, & excudendi poteſtatem facit.

Io. BAPTISTA SACCVS, &c. à ſecretis eiuſdem Ordinis, &c.

# BENEVOLO LECTORI.

EN alteram partem Philoſophiæ amice Lector, & gratiorem ſpero, quo amœnior ſeges, materia planior, vberior, illuſtrior. Amat quiſque ſe, ſuaque: Noſce te ipſum monent ex oraculo ſapientes. Habes in hac parte vnde ſis, quibus conſtes, quo autore, qui te exitus maneat, quam beata Sedes: natus ad orbem contemplandum; Angelici ingenij filo vtere; nec de Duce, vel Doctore metuendum puta. Fidus fidenter loquor, nihil de meo promo, omnia Thomas loquitur. Si quis aliter carpens blaterat, vel amicus tacitè obmuſſitat, moneas velim, fiet vel calamo, vel verbo coram ſatis.

# INDEX QVÆSTIONVM, ET ARTICVLORVM QVÆ IN HAC Prima Secundæ Partis Summæ Philosophicæ E D.Thomæ Doctrina continentur.

# Index Quæstionum.

PRIMA

# PRIMA SECVNDÆ
## PARTIS SVMMÆ
# PHILOSOPHICÆ
## E D. THO DOCT.
## ANGELICI DOCTRINA.

*Auctore Reu. P. Cosmo Alamannio Mediolanensi Societatis IESV Theologo.*

## PRIMA SECVNDÆ.

POST considerationem rerum Logicarum, quæ non quæruntur ad cognoscendum propter se ipsas, sed vt adminiculum quoddam ad scientias, præsertim speculatiuas, cum Logica speculationi ministret sua instrumenta, syllogismos nimirum, & definitiones, & alia huiusmodi, quibus in speculatiuis scientiis indigemus, sequitur, vt scientiarum speculatiuarum, physicæ præsertim, & metaphysicæ tractationem aggrediamur. Et quoniam, vt dicit Philosophus 1. phys. initio, innata est nobis via, vt à notioribus nobis ad notiora naturæ progrediamur; quo ad nos autem prior est naturalis Philosophia, quam scientia diuina, ideo primum agemus de illa, tum de hac.

### QVÆSTIO PRIMA.

*De Philosophia Naturali.*

Circa Philosophiam naturalem necessarium est primo inuestigare qualis sit, & ad quæ se extendat.

CIRCA QVAM QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo, Vtrum sit scientia.*
2 *Vtrum sit vna, vel plures.*
3 *Vtrum sit speculatiua, vel practica.*
4 *Vtrum sit de his, quæ sunt in motu, & in materia.*
5 *Quod sit subiectum eius.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum Philosophia naturalis sit scientia.*

p post l. 16 & 42. op. 70. q. 4. art. 2. arg. 1.

VIdetur quod, Philosophia naturalis non sit scientia: Dicit enim Philosophus 1. post. tex. 11. & 42. & 6. eth. c. 6. quod scientia est vniuersalium, non autem singularium; sed Philosophia naturalis est de singularibus, est enim de his, quæ sunt in materia, quæ est principium indiuiduationis, ergo Philosophia naturalis non est scientia.

p. post l. 4. & 43. 6. Eth. l. 3. op. cit. arg. 4. p. p. 84. art 1. ad 3. 86 ar. 3. arg. sed contra.

2 Præterea, dicit Philosophus 1. post. t. 5. & 44. & 6. eth. c. 6. quod scientia non est de contingentibus, sed de necessariis; sed Philosophia naturalis est de contingentibus, est n. de rebus mobilibus & quo ad aliquam partem est de generabilibus, & corruptibilibus; omne autem, quod mouetur generatur, & corrumpitur, inquantum huiusmodi est contingens, ergo Philosophia naturalis non est scientia. Sed dices, quod est scientia de rebus generabilibus, & corruptibilibus, & mobilibus, quatenus in illis sunt rationes quædam ingenerabiles, & immobiles.

p. post l. 16.

3 Sed contra, quia etiam tales rationes non sunt omnes in Philosophia naturali immobiles, & necessariæ, sicut est lunæ defectus, & hominem habere duas manus, & in singulis quinque digitos, ergo.

op. cit. arg. 2. & in proœmio phys.

4 Præterea, Philosophia naturalis est de his, quæ sunt in materia; sed de his non potest esse scientia, nã hæc pertinet ad intellectum, qui intelligit abstrahendo à materia & conditionibus materiæ, ergo Philosophia naturalis non est scientia.

op. cit. ad 9. & 10. & 4. met. l. 14.

5 Præterea, Philosophia naturalis tota fundatur in sensuum cognitione, propterea. n. versatur circa res sensibiles, & ex effectibus sensibilibus demonstrat; sed sensuum cognitio est valde incerta, & plurihus erroribus obnoxia, ergo Philosophia naturalis non est scientia.

p. phys. l. 1. p. cæl. l. 1. 6. met l. 7. p. post. l. 5. p. phys. l. 1.

Sed contra est, quod Philosophus 1 phys. t. p. 3. phys. t. 24. p. cœli t. p. 2. met. t. 3. 4. met. t. 25. 6. met. t. p. & 11. met. cap. 6 Philosophiam naturalem vocat scientiam.

Respondeo dicendum, quod Philosophia naturalis est scientia, quod potest esse manifestum ex trib. Primo ex definitione scientiæ, quia vt colligitur ex Philosopho p. post t. 5. & p. phys. t. t. illa doctrina est scientia in qua res, circa quam versatur tamquam circa subiectum, euidenter cognoscitur per suas causas, per quas est; hoc autem contingit in Philosophia naturali, nam in illa res de quibus agit, per proprias causas, per quas sunt, euidenter cognoscuntur, vt dicit Philosophus. t. p. & 2. phys. t. p & 72. Secundo ex modo procedendi scientifico, puta per demonstrationem, scientia. n. demonstrat per causas præsertim intrinsecas, vt dictum est. physica autem, vt docet Philosophus 2. phys. t. 72 sicut considerat omnes causas, tam intrinsecas, quam extrinsecas, ita per omnes illas demonstrat. Tertio ex subiecto, subiectum. n. scientiæ, vt dicit Philosophus p. post. t. 15. est illud, quod habet propria principia, & causas, & passiones, quæ de ipso per illas probantur; sunt autem huiusmodi res naturales, de quibus agit naturalis Philosophia tamquam de subiecto; sic. n. Philosophus postquam in 1. & 2. phys. egit de principiis, & causis rerum naturalium, in reliquis sex libris agit de passionibus illarum, scilicet de quantitate, motu, loco, & tempore. Vnde manifestum, est Philosophiam naturalem esse vere scientiam.

p. phys. l. 1. 2. phys. l. 10. q. 30. log. ar 2. 2. phys. l. 10 p. post. l. 18. 4. phys. l. 2. p phys. l. 2.

op. 70. q. 4. art. 2. ad 1.

Ad primum ergo dicendum, quod materia non est principium indiuiduationis, nisi secundum quod est sub dimensionibus determinatis existens, at scientia naturalis à materia sic considerata abstrahit.

Ibid. ad 4. & in c. p. p. q. 84. art 1. ad p. 86. a. 3. ad p. 6 eth. l. 3. p. post. l. 16.

Ad secundum dicendum, sicut dictum est in obiectione, quod scientia naturalis est de mobilibus, & corruptibilibus, secundum quod in eis repetiuntur rationes quædam immobiles, & necessariæ, non autem quatenus generationi, corruptioni & mutabilitati subdũtur; scientia. n. dupliciter est de aliquo. Vno modo primo, & principaliter, & hoc modo est scientia de rationib. vniuersalibus, super quas fundatur. Alio modo secundario, & quasi per reflexionem quandam, & per accidens, vt dicitur p. post. t. 21. & hoc modo est scientia de rebus illis, quarum sunt illæ rationes, quatenus rationes illas applicat ad res etiam particulares; ratione. n. vniuersali vtitur sciens, & vt re scita & vt medio sciendi, per vniuersalem n. rationem hominis possum iudicare de hoc, vel de illo; rationes autem rerum omnes sont immobiles, & necessariæ & ideo quantum ad hoc omnis scientia est de necessariis; sed rerum, quarum sunt illæ rationes, quædam sunt necessariæ, & immobiles, quædã contingentes, & mobiles, & quantum ad hoc, de rebus contingentibus & mobilibus dicuntur esse scientiæ.

p. post. l. 16.

Ad tertium dicendum, quod omnes demonstrationes, quæ in Physica sunt de rebus, quę aliter esse possunt, sunt de illis secundum quod aliter se habere non possunt, vt v. g. de defectu lunæ, & de similibus, est tamen differentia inter illa, nam quædam non sunt sẽper secundum tempus, sunt autem semper per cõparationem ad causam, quia numquam deficit, quin posita tali causa sequatur effectus, sicut patet in exẽplo lunæ: nunquam enim deficit, quin semper sit Lunæ eclypsis, quandocunque terra diametraliter interponitur inter Solem, & Lunam. In quibusdam vero contingit, quod non semper sunt etiam per cõparationem ad causam, quia videlicet causæ impediri possunt, nõ enim semper ex semine hominis generatur homo duas manus, vel quinq; digitos in singulis manibus habens, sed quandoq. fit defectus, vel propter impedimentum causæ agentis, vel materiæ. In vtrisque tamen ita ordinandæ sunt demonstrationes, vt ex vniuersalibus propositionibus inferatur conclusio vniuersalis, remouendo illa, in quibus potest esse defectus, vel ex parte tẽporis, vel ex parte causæ.

2. met. l. vlt. Vid. Sot. q. p. p. phys. concl.

Vel dic, quod omnimoda certitudo sicut est in mathematicis, non debet requiri in omnibus rebus, de quibus sunt scientiæ, sed debet solum requiri in his, quæ non habent materiam: ea enim, quę habent materiam, subiecta sunt motui, & variationi; & ideo non potest in eis omnibus omnimoda certitudo haberi; quæritur enim in eis non quid semper sit, & ex necessitate, sed quid sit vt in pluribus. & ideo non est quærenda in scientia naturali, quæ est de rebus mobilibus, maxima certitudo, sicut reperitur in mathematicis, quippe quæ sunt abstracta à materia, & non sunt excedentia intellectum nostrum.

op. 70. q. 4. ar. 1. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod forma intelligibilis est quidditas rei, obiectum autẽ intellectus est quid, vt dicitur tertio de anima, quidditas autem compositi vniuersalis, vt hominis, vel animalis, includit in se materiam vniuersalem, non particularem. vt dicitur 7. metaph. vnde communiter intellectus abstrahit à materia signata, & conditionibus illius, non autem à materia communi in scientia naturali, quamuis etiã hæc non consideret materiam, nisi in ordine ad formam: vnde etiam forma per prius est de consideratione scientiæ naturalis, quam materia.

4 met l. 14. Ad quintum dicendum, quod nullus sensus de proprio obiectu decipitur, sicut visus non decipitur de colore & ideo iudiciũ sensus de sensibili proprio est determinatum vnde oportet determinatam veritatem esse in rebus, & possibilem esse scientiam illarum quod si aliquando circa sensibilia propria contingit error, hoc non est ex sensu, sed ex phantasia, per cuius dispositionem aliquando accidit, quod id, quod per sensum accipitur, aliter ad ipsam peruenit, quam sensu percipiatur, sicut patet in phreneticis, in quibus organum ph intasiæ est læsum.

## ARTICVLVS II.

### *Vtrum Philosophia naturalis sit scientia vna, vel plures.*

Videtur quod philosophia naturalis sit vna scientia, non autem plures. Dicit enim philophus 11. met. c. 6. quod quædam scientia est de natura, loqoẽ de Philosophia naturali; sed particula quædam est signum vnius scientiæ, ergo philosophia naturalis est vna scientia, non plures. (11. met. l. 7.)

2 Præterea, vnitas & diuersitas scientiatum oritur ex vnitate, & diuersitate principiorum, vt dicit philosophus primo post. t. 43 sed omnia entia naturalia cõueniunt in principiis, omnia enim definiuntur per ordinem ad materiam sensibilem in communi, vt dicit Philosophus 11 met c. 6. ergo philosophia naturalis est vna scientia non plures. (p post l. 41. 11 met l. 7 p met l. 1.)

3 Præterea, scientia est vna, vt dicit philosophus primo post t. 43. est voitate generis scibilis; sed philosophia naturalis considerat vnum subiectum scibile, puta ens mobile, ergo philosophia oaturalis est vna scientia, non plures. (p. post l. 41. 4 met l. 1. & alibi.)

Sed contra est, quod scientię vt dicit philosophus 3. de ani. t. 38. secantur sicut res; sed res, de quibus agit philosophia naturalis, sunt multiplices, & variæ, nam agit de corporibus corruptibilibus, & incorruptibilibus, & sob illis continentur corpora simplicia, mixta viuentia animalia, & homo, ergo philosophia naturalis non est vna scientia, sed plures. (3 de ani. l. 13. op. 70 q. 4. art 1. arg. 7. & alibi.)

2 Præterea, diuersitas actuum causata ex diuersitatem edi ostendit diuersitatem scientiarum, vt dictum est, sed actus, quibus generatur philosophia naturalis, procedunt ex vatiis mediis, quibus ad diuersas conclusiones peruenitur, cum enim demonstrationis medium sit definitio, & hæc realiter sit eadem cum definito, necesse est, quod procedant ex variis definitionibus, pro varietate, & multiplicitate rerum naturalium, qoas philosophia naturalis considerat, ergo philosophia naturalis non est vna scientia, sed plures. (q plog ar. 2 c. & arg. 5.)

Respondeo dicendum, quod philosophia naturalis non est plures scientiæ, sed tantum vna, genere tamen, non specie. Ad cuius manifestationem sciendum, quod sicut scientia est vna numero à sobiecto, in qoo est, ita est vna genere, vel specie à subiecto scibili, sicut similiter est vna scientia diuersa ab altera ex dioersa ratione scibilis. scibili autem, secundum quod est obiectũ speculatiuæ potentiæ, aliquid competit ex parte potentiæ intellectiuæ, & aliquid ex parte habitus scientię, quo intellectus perficitur: ex parte quippe intellectus, competit, quod sit immateriale, quia & ipse intellectus est immaterialis; ex parte vero scientiæ competit ei, quod sit necessarium quia scientia de necessariis est, vt probatur p. post. omne autem necessarium, inquantum huiusmodi, est immobile, qoia omne quod mouetur, inquantum huiusmodi, possibile est esse, & non esse, vel simpliciter, vel secundum quid, vt dicitur 11 met. sic igitur scibili, quod est obiectum speculatiuæ scientiæ, cuiusmodi est philosophia naturalis, vt dicimus (Tab. v. scien tia n. 97. 101. op 70 q. 4. ar. 1. c. & ad arg.)

per se competit separatio & à materia, & à motu, vel applicatio ad ea. & ideo ex vnitate abstractionis philosophia naturalis est vna scientia; abstrahunt enim omnes res naturales, quas illa considerat, à materia sensibili signata. est autem vna scientia genere ex abstractione earundem rerum, quæ itidem vna genere est, significat enim abstractio physica remotionem, & independentiam à materia sensibili signata; quæ independentia varias, & multiplices species remotionum, & abstractionum continet iuxta specie differentes independentias formarum naturalium à materia, forma namque rationalis, licet sit dependens à materia & ab illa sustentetor, se condum quod est forma huius, habens esse in hoc, est tamen independens ab illa, & per consequens ab illa non sustentatur secundum esse simpliciter; nam ipsa sola subsistit in corpore, cum ipsa sola per se operetur, separetur à corpore, & in operando cum illo non communicet: vnde, & habet duplicem modum essendi, vnũ quatenus subsistit, alterum quatenus est actus talis subiecti: quod secus est in cæteris formis naturalibus, quarum nulla subsistit, quæ habeat modum aliũ distinctum à modo subiecti cum non habeant esse, nisi quatenus sũt actus talis subiecti & illa magis abstrahit à materia, quã hæ, cum illa in sua operatione nec egeat organo corporeo, nec vlla corporea qualitate, per quæ exerceatur, cum tamẽ reliquæ formæ naturales vel sint omnino immersę in materia, vt formę inanimatæ, vel egeant organo in operãdo, vt formæ sensitiuæ, vel præter organum egeant qualitate corporea, vt formæ vegetatiuæ. Vnde manifestũ est, qood abstractio rerum naturalium est vna genere, & per consequens & ipsa philosophia naturalis, quæ & vnitatem, & modum vnitatis sumit à subiecto scibili, vt dictum est. Ex his patet ad priora obiecta, quæ tantum probant philosophiam naturalem esse vnam scientiam genere, sicut probatum est. (3. met. l. 5. q. 1 de pot. ar. 9. c p p. 75 ar 3. c. us. ar. 1 a. 3. c. 4. d. 4. q. 1. aa. 3 ad 6. p. p. 78. ar l. & los. ab. cit in marg.)

Ad primum ergo posterioris partis dicendum, quod scientiæ diuiduntur per res, vt scibiles sunt, vt dictum est. Sensus autem Philosophi est, quod scientia, & sensus condiuiduntur in res s. diuiduntur in actum, & potentiam, quemadmodum, & res, quia nimirum sensus, & scientiæ in potentia ordinantur ad sensibilia & scibilia in potentia, sensus vero, & scientia in actu ordinantur ad sensibilia, & scibilia in actu. (3 de ani. l. 13.)

Vel dic, qood materialis dioersitas obiecti non diuersificat scientiam, vel habitũ, sed solum formalis; cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ, non diuersificabuntur scientię secundum diuersitatem materialem scibilium, sed secundum diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur, ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia, & modos cognoscendi, ex quibus aliquid scitur; & ideo quantumcuoque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam, dummodo per eadẽ principia sciantur pertinent ad vnã scientiam, quia non erunt iam diuersa, inquantum scibilia sunt; sunt enim per sua principia scibilia, sicut patet, quod voces humanæ multum differunt secundum suam naturam à sonis inanimatorum corporum, sed quia secundum eadem principia attenduntur consonantia in vocibus humanis, & in sonis inanimatorum corporum, eadem est scientia musica, quæ de vtrisque considerat; si vero sint aliqua eadem secundum naturam, & tamen per diuersa principia considerentur, manifestum est, quod ad diuersas scientias pertinent, sicut corpus mathematicum non est separatum sobiecto à corpore naturali, quia tamen corpus mathematicum cognoscitur per principia quantitatis, corpus autem naturale per principia motus, non est eadem scientia (p. post. l. 41. & l. 21. Tab v. physica a. 9.)

geometriæ, & naturalis. Quia ergo omnia corpora naturalia, quæ considerantur in physica, eodem modo generico cognoscuntur, & per eadem principia genere, ideo scientia physica est vna genere, sed plures specie, sicut & mathematica: nam vtrinsque scientiæ genus scibile distinguitur in diuersas species scibilium secundum diuersos modos, & rationes cognoscibilitatis.

in c. Ad secundum dicendum, quod, quia omnia media demonstrationum physicarum, vt dictum est, inuoluunt materiam sensibilem in communi, & secundum se, & abstrahunt à materia sensibili signata, ideo genetice conueniunt in abstractione genetica subiecti scibilis, ac proinde eandem bonitatem communicant ipsi scientiæ physicæ.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum Philosophia naturalis sit scientia speculatiua, vel practica.*

p.met.l. 3. Videtur quod philosophia naturalis non sit scientia speculatiua, sed practica. Dicit enim philosophus p. met. c. 3. quod sola metaphysica est sui gratia: sed esse sui gratia est proprium scientiæ speculatiuæ, vt ait philosophus ibidem, ergo philosophia naturalis non est scientia speculatiua.

op.70 q.4. ar.1.ar.g. 5. 2 Præterea scientia medicinæ est quædam pars philosophiæ naturalis: sed medicina est operatiua, non autem speculatiua, ergo philosophia naturalis non est scientia speculatiua.

p.phys.l.p.p. met.l. 1. 2.met.l 2. Tab. v. pars n.10.& 21. 3 Præterea scientia principiorum naturalium primis duobus libris physicorum contenta est pars philosophiæ naturalis. vt docet philosophus p. phys. initio: sed illa non est speculatiua, nam scientia speculatiua est propter se ipsam, & illa refertur alio, puta ad cognitionem eorum, quæ continentur in reliquis libris Physicorum, & totius philosophiæ naturalis; nam, cum res ita se habeat ad cognosci, sicut ad esse, vt dicit Philosophus 2. met. t. 3. sicut principium est propter id, quod est à principio, tamquam pars propter totum, ita cognitio principij est propter cognitionem eius, quod est à principio, ergo saltem tota physica non est scientia speculatiua.

6.met.l.2. 11.met.l.7. Sed contra est, quod philosophus 6 met t. 3. & 11. met cap. 6. dicit, & probat quod philosophia naturalis est scientia speculatiua.

6.met.l.p.at. met.l.7. Respondeo dicendum, quod cum Philosophia naturalis sit quædam particularis scientia de natura, oportet, quod sit altera à scientia actiua & factiua, seu à scientia practica. omnis enim scientia practica vel est actiua, vel factiua. Ad cuius manifestationem sciendum est, quod agere, & facere differunt, nam agere proprie dicitur secundum operationem, quæ permanet in agente, & non transit in materiam exteriorem, sicut intelligere, sentire, eligere, & huiusmodi; facere autem est secundum operationem transeuntem in materiam exteriorem, quæ mutatur, sicut calefacere, secare, & alia huiusmodi. Est ergo scientia actiua, ex qua instruimur ad recte exercendum operationes, quæ actiones dicuntur, sicut est scientia moralis; factiua autem scientia est per quam recte aliquid facimus, sicut ars fabrilis, & cæteræ artes mechanicæ, quæ propterea scientiæ factiuæ dicuntur. Ab vtraque autem harum operatiuarum scientiarum scientia naturalis alienaest, nam factiuæ scientiæ non habent principium motus in facto, quod est artificiatum, sed in faciente; & hoc principium rerum artificialium in faciente est primo intellectus, qui primo artem adinuenit; secundo ars, quæ est habitus intellectus, & est principium sicut dirigens; tertio aliqua potentia exequens, sicut potentia motiua, per quam artifex exequitur conceptionem artis; & similiter scientiæ actiuæ non habent principium in eo, quod agitur, sed magis in agentibus; hoc autem principium est electio, idem enim est agibile, & eligibile; sed illa, quæ pertinent ad considerationem scientiæ naturalis, sunt habentia principium motus in ipsis, cum natura sit principium motus in eo, in quo est. Manifestum igitur est, quod scientia naturalis non est actiua, neque factiua, sed speculatiua; necesse enim est, quod scientia naturalis cadat in vnum aliquod horum generum, vt inquit philosophus 11. met. c. 6. eo quod scientia sufficienter diuiditur in illa tria membra.

p.met l 3. Ad primum ergo dicendum, quod dupliciter potest intelligi, quod sola metaphysica est inter scientias sui gratia. Vno modo, quod particula, sola, demonstret in genere omnem scientiam speculatiuam, & tunc verum est, quod hoc solum genus scientiarum per se ipsum quæritur; vnde & illæ solæ artes liberales dicuntur, quæ ad sciendum ordinantur, illæ vero, quæ ordinantur ad aliquam vtilitatem per actionem habendam, dicuntur mechanicæ, siue seruiles. Alio modo, vt specialiter demonstret istam philosophiam, siue sapientiam, quæ est circa altissimas causas; & quia inter altissimas causas etiam est causa finalis, oportet quod hæc scientia consideret vltimum, & vniuersalem finem omnium; & sic omnes aliæ scientiæ in illam ordinantur, sicut in finem, vnde sola ista maxime propter se est.

op 70. q. 4. art.1 ad 5. Ad secundum dicendum, quod aliqua scientia continetur sub alia dupliciter, vno modo, vt pars ipsius, quia scilicet subiectum eius est aliqua pars subiecti illius, sicut planta est quædam pars corporis naturalis, vnde & scientia de plantis continetur sub naturali scientia, vt pars. Alio modo continetur vna scientia sub alia, vt ei subalternata quando scilicet in superiori scientia assignatur propter quid eorum, de quibus scitur in inferiori scientia solum quia, sicut musica continetur sub Arithmetica; medicina igitur non continetur sub physica, vt pars, subiectum enim medicinæ non est pars subiecti scientiæ naturalis, secundum illam rationem qua est subiectum medicinæ: quamuis enim corpus sanabile sit corpus naturale, non tamen est subiectum medicinæ, prout est sanabile à natura, sed prout est sanabile per artem. Sed quia in sanatione, quæ sit per artem, ars est ministra naturæ, quia ex aliqua naturali virtute sanitas perficitur auxilio artis, inde est, quod propter quid de operatione artis oportet accipere ex proprietatibus rerum naturalium, & propter hæc medicina subalternatur physicæ, & eadem ratione Alchimia, & Agricultura & reliqua huiusmodi: Vnde relinquitur, quod physica secundum se, & secundum omnes partes eius est speculatiua, quamuis aliquæ operatiuæ subalternentur illi, licet non ita proprie, vt dictum est.

q 30 log ar. 1. Ad tertium dicendum, quod sola extensio ad opus facit scientiam, vel habitum practicum, sicut & intellectum, vt dictum est; sic enim philosophus 2. met. t. 3. scientias speculatiuas, & practicas ex fine distinguens ait speculatiuarum finem esse veritatem, practicarum vero opus; constat autem nullam philosophiæ naturalis partem ad opus ordinari, sed ad solam cognitionem, vt docet Philosophus 6. met. t. 3. & 11. met. cap. 6.

q 1. log. art 4. 2. met. l. 2. 6 met. l. p 11 met. l. 7.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum Philosophia naturalis sit de his, quæ sunt in motu, & materia.*

op. 70 q. 4. art. 2 arg p. q. 29. log. art. p.

VIdetur quod philosophia naturalis non sit de his, quæ sunt in motu, & materia. Materia enim est principium indiuiduationis, sed nulla scientia est de indiuiduis, sed de solis vniuersalibus, vt dictum est ex philosopho, ergo scientia naturalis non est de his, qui sunt in materia.

op. cit. arg. 3.

2 Præterea, in scientia naturali agitur de primo motore, vt patet. 8. phys. sed ipse est immunis ab omni materia, ergo scientia naturalis non est de his, quæ sunt in materia.

op cit. arg 5

3 Præterea, nullum vniuersale mouetur, homo enim vniuersalis non sanatur sed hic homo, vt dicitur in principio metaph. sed omnis scientia est de vniuersalibus, ergo scientia naturalis non est de his, quæ sunt in motu.

arg 6.

4 Præterea in scientia naturali determinatur de quibusdam, quæ non mouentur, sicut est anima, vt probatur in principio de anima. & terra, vt probatur in 2. cœli, & omnes formæ naturales non fiunt, nec corrumpuntur, & eadem ratione non mouentur nisi per accidens, vt probatur in 7. metaph. ergo non omnia, de quibus agit philosophia naturalis, sunt in motu.

arg. 7.

5 Præterea, omnis creatura est mutabilis, cum natura immutabilis soli Deo conueniat vt dicit Aug. ergo si ad naturalem pertinet consideratio de his, quę sunt in motu, eius erit considerare de omnibus creaturis, quod est falsum.

op cit. art. 2. c.

Sed contra est auctoritas philosophi 2. phys. & 6. metaph.

Ibid.

2 Præterea, ad philosophiam naturalem pertinet de rebus naturalibus determinare, sed res naturales sunt, in quibus est principium motus, vbicunque autem est motus oportet esse materiam, vt dicitur 10. metaph ergo scientia naturalis est de bis, quæ sunt in materia & motu.

Ibid.

3 Præterea, de his, quæ sunt in motu, & materia, oportet esse aliquám sciantiam speculatiuam, alias non esset perfecta diuisio philosophiæ, quæ est cognitio entis, sed nulla alia scientia speculatiua est de his, quia nec metaphysica, nec mathematica, ergo de his est scientia naturalis.

Ibid.

Respondeo dicendum, quod propter difficultatem huius quæstionis coactus fuit Plato ponere ideas: cum enim, vt dicit philosophus p. met. crederet omnia sensibilia semper in fluxu esse, secundum opinionem Cratili, & ita existimauerit scientiam de ipsis esse non posse, posuit quasdam substantias à sensibilibus separatas, de quibus essent scientiæ, & darentur definitiones: sed hic defectus accidit ex eo, quod non distinxit quod est per se ab eo, quod est secundum accidens: & ideo secundum accidens falluntur pleruṅque etiam sapientes, vt dicitur p. elench vt autem probatur in 8. metaph. cum in natura sensibili inueniatur, & ipsum integrum incompositum, & ratio, i. forma eius: per se quidem generatur, & corrumpitur ipsum compositum, non auté ratio, siue forma, sed per accidens: non enim fit, nec fieri dicitur domum esse, sed hanc domũ. vt ibi dicitur: Vnũquodque autem potest considerari sine omnibus his, quæ ei non per se comparantur: & ideo formæ, & rationes rerum, quamuis in motu existentium, prout in se considerantur, sine motu sunt, & sic de eis sunt scientiæ, & definitiones, vt ibidem philosophus dicit, & per consequens scientiæ sensibilium substantiarum non fundantur super cognitione alienarum substantiarum separatarum a sensibilibus, vt ibidem probatur. Huiusmodi autem rationes, quas considerant scientiæ sunt de rebus, cum considerentur absque motu, oportet etiam, quod considerentur absque illis, secundum quæ competit motus rebus mobilibus. Cum autem omnis motus tempore mensuretur, & primus motus sit motus localis, quo remoto nullus alius motus inest, oportet, quod secundum hoc sit aliquid mobile, quod est hic, & nunc: hoc autem sequitur rem ipsam mobilem, secundum quod est indiuiduata per materiam existentem sub dimensionibus signatis. Vnde oportet, quod huiusmodi rationes, secundum quas de rebus mobilibus possunt esse scientiæ, considerentur absque materia signata, & absque omnibus his, quæ consequuntur materiam signatam, non autem absque materia non signata, quia ex eius notione dependet notio formæ, quæ determinat sibi materiam: & ideo ratio hominis, quam significat definitio, secundum quam procedit scientia, consideratur sine his carnibus, & sine his ossibus, non autem sine carnibus, & sine ossibus absolute: & quia singularia includunt in sui ratione materiam signatam, vniuersalia vero materiam communem, vt dicitur 7. met. ideo prædicta abstractio non dicitur formæ à materia absolute, sed vniuersalis à particulari. possunt igitur huiusmodi rationes sic abstractæ dupliciter considerari, vno modo secundum se, & sic considerantur sine motu, & materia signata, & hoc non inuenitur in eis, nisi secundum esse, quod habent in intellectu. Alio modo, secundum quod comparantur ad res, quarum sunt rationes, quæ quidem res sunt in materia, & motu, & sic sunt principia cognoscendi res illas, quia omnis res cognoscitur per suam formam: & ita per huiusmodi rationes immobiles & sine materia particulari consideratas, habetur cognitio in scientia naturali de rebus mobilibus, & materialibus extra animam existentibus.

Ad primum ergo dicendum, quod materia non est principium indiuiduationis, nisi secundum quod est sub dimensionibus signatis existens, & sic etiam scientia naturalis à materia abstrahit.

Ibid. ad p.

Ad secundum dicendum, quod de primo motore non agitur in scientia naturali tamquam de subiecto, vel parte subiecti, sed tamquam de termino, ad quem naturalis scientia perducit; terminus autem sicut non est de natura rei, cuius est terminus, sed habet aliquam habitudinem ad illam rem, sicut terminus lineæ non est linea, sed habet aliquam habitudinem ad eam; ita & motor primus habet aliquam habitudinem ad res naturales, est tamen alterius naturæ ab eis; habet enim habitudinem ad eas, inquantum influit eis motum, & sic cadit in considerationem naturalis, non secundum ipsum, sed inquantum motor.

Ibid. ad 4.

Ad tertium dicendum, quod quamuis vniuersale non moueatur, est tamen ratio rei mobilis.

Ad quintũ.

Ad quartum dicendum, quod anima, & aliæ formæ naturales, quamuis non moueantur perse, mouentur tamen per accidens, & insuper sunt perfectiones rerum mobilium, & secundum hoc cadunt in considerationem Naturalis. Terra autem, quamuis secundum se totam non moueatur, quod accidit ei inquantum est in loco naturali, in quo quiescit per eandem naturam, per quam mouetur ad locum, tamen partes eius mouentur ad locum, quando sunt extra locum proprium, & sic terra ratione quietis totius, & motus partium cadit in considerationem naturalis.

Ad sextum.

Ad ſeptimũ

Ad quintum dicendum, quod mutabilitas illa, quæ competit omni creaturæ, non eſt ſecundum aliquẽ motum naturalem, ſed ſecundum dependentiam ad Deum, à quo ſi deſererentur, deficerent ab eo, quod ſunt. Dependentia autem iſta pertinet ad conſiderationem metaphyſicæ potius, quam naturalis. Creaturæ autem ſpirituales non ſunt mutabiles, niſi ſecundum electionem, talis autem mutatio non pertinet ad naturalem, ſed magis ad diuinum.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum ſubiectum Philoſophiæ naturalis ſit ens mobile, an corpus mobile, vel corpus naturale.*

6. met. l. 3.

VIdetur quod ſubiectum Philóſophiæ naturalis ſit ens mobile Dicit enim Philoſophus 6. met. t. p. quod phyſica eſt circa tale ens quod poſſibile eſt moueri: at hoc eſt ens mobile, ergo ens mobile eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis.

p. met. l. 2.

2 Præterea, ſcientiæ particulares ſunt poſteriores ſecundum naturam vniuerſalibus ſcientiis, quia ſubiecta illarum addunt ad ſubiecta iſtarum: ſed phyſica eſt ſcientia particularis, metaphyſica vero vniuerſalis, ergo cum phyſica agat de rebus mobilibus, vt docet Philoſophus l. cit. eius ſubiectum debet eſſe ens mobile, nam ſic addit ſupra ens ſimpliciter, de quo eſt metaphyſica.

11. met. l. 4.

3 Præterea, dicit Philoſophus 11. met. c. 3. quod ideo phyſica, & mathematica ſunt partes primæ Philoſophiæ, quia conſiderant accidentia, puta quantitatem, qualitatem, & huiuſmodi, & principia eorum puta propoſitiones communes conſtantes terminis communibus, puta ente, non ente, toto, parte, & ſimilibus; & phyſica illa conſiderat, quatenus dicunt ordinem ad motum; ſed hoc eſt Philoſophum naturalem conſiderare ens mobile, ergo ens mobile, eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis.

p. poſt. l. 18. & l. 41.

4 Præterea, ſubiectum ſcientiæ eſt ſubiectum propriæ paſſionis conſideratæ in illa ſcientia, vt dicit Philoſophus p. poſt. t. 25 & 40. ſed propria paſſio rerum naturalium, quam conſiderat phyſica, puta motus, habet pro ſubiecto proprio ens mobile, definitur enim à Philoſopho 3. phyſ. t. 6. motus, quod ſit actus entis in potentia, ſeu mobilis, ergo ens mobile eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis.

3. phyſ. l. 2.

6. met. l. 2. 11. met. l. 6.

Sed contra eſt, quod nulla ſcientia eſt de ente per accidens, vt dicit Philoſophus 6. met. t. 2. & 11. met. cap 8. ſed ens mobile eſt ens per accidens, nam mobilitas v. g. ad locum non eſt de eſſentia rei, conuenit enim illi ratione quantitatis. diuiſibilitas enim motui eſſentialis oritur ex diuiſibilitate rei, quæ illi conuenit ratione quantitatis, vt dictum eſt. ergo ens mobile non eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis.

6. phyſ. l. 5. q 11. log. ar. 2.

q 16. log. ar. 4. 6. met. l. 1.

2 Præterea, Philoſophia naturalis non ſubalternatur metaph. vt dictum eſt, & patet ex Philoſopho 6 met. t. 2. vbi ſcientiam ſpeculatiuam diuidit in tres ſpecies in phyſ. metaph. & mathem. ſed ſi ens mobile eſſet ſubiectum phyſicæ, ſubalternaretur metaphyſicæ, nam adderet differentiam accidentalem illius ſubiecto, quod eſt ens ſimpliciter, vt dicit Philoſophus 4. met. t. 9. iuxta dicta de ſubalternatione, ergo ſubiectum phyſicæ non eſt ens mobile.

4. met. l p.

p. cœli. l. p. q. p. prol. ſent. art. 4.

1 Videtur, quod ſubiectum Philoſophiæ naturalis ſit corpus mobile. Dicit. n. Philoſophus p. cœli initio; quod quidquid conſiderat Philoſophus naturalis, vel eſt corpus, vel magnitudo corporis, vel paſſiones, vel principia corporis; ſed illud eſt ſubiectum ſcientiæ, quod comprehendit omnia, quæ conſiderantur in illa ſcientia, ergo ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſt corpus mobile.

p. poſt. l 17. & 41. p. phyſ. l. 11.

2 Præterea, illud eſt ſubiectum in ſcientia, de quo quæruntur paſſiones, & principia, vt dicit Philoſophus p. poſt t. 25. & 41. ſed in Philoſophia naturali quæruntur, & conſiderantur principia, & paſſiones corporis mobilis nam p. phyſ. t. 50. oſtendit Philoſophus principia rerum naturalium eſſe materiam, & formam, & priuationem, quarum priores duæ conſtituunt corpus generis ſubſtantiæ, nam ex vtraque fit vnum aptum extendi per quantitatem; motus autem, quæ eſt principaliſſima paſſio conſiderata in phyſica, conuertitur cum corpore mobili; nam omne, quod mouetur motu naturali, eſt corpus, & omne corpus, vt eſt in genere ſubſtantiæ, eſt mobile, conſiderat enim phyſicus tale corpus, vt eſt naturale, naturale vero dicitur tale, quia habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus, ergo ſubiectum phyſicæ eſt corpus mobile.

op. 42. c. 6. & 16. Tab. v. motus nu. 82. 84.

p. phyſ. in l. tio 2. phyſ. l. p.

3 Præterea, Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, per quod illa ſcientia diſtinguitur ab aliis ſcientiis; ſed, vt patet p. cœli t. p. Philoſophia naturalis per corpus mobile ſufficienter diſtinguitur ab aliis ſcientiis, ergo ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſt corpus mobile.

q. p. prol. ſent art p. p. cœli l. 2.

Sed contra eſt quod nulla ſcientia probat ſuum ſubiectum, ſed illud ſupponit, vt docet Philoſophus p poſt. t. 2. vt dictum eſt; ſed in 6. phyſ t. 32. probatur omne mobile eſſe corpus. ergo ſubiectum Philoſophiæ naturalis non eſt corpus mobile.

q. 11. log. a. 9 p phy l. p. 5 phyſ l 5. 3. cœli. l p.

2 Præterea, in phyſica agitur de his, quæ non ſunt corpora mobilia, vt de primo motore, & de anima, vt dictum eſt; ſed ſubiectum ſcientiæ debet complecti omnia, quæ tractantur in ſcientia, ergo ſubiectum phyſicæ non eſt corpus mobile.

ar. præced. arg. 2 & 4 q p p. ſent. art. 4.

1 Videtur quod ſubiectũ Philoſophiæ naturalis ſit corpus naturale. Dicit enim Philoſophus 11. metaph. c. 6. quod phyſica eſt circa habentia in ſe principium motus. & p. cœli. 4. p quod eſt circa natura conſtantia; ſed huiuſmodi ſunt corpora naturalia, vt dicit Philoſophus 2. phyſ. t. p. & 4. natura enim eſt principium motus, vt dicitur ibidem, ergo ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſt corpus naturale.

11 met. l ... phyſ. . p. p cœli. . p. 2 cœli. l. p. op. 42. c. 14. p poſt l. 5 & 41. op 70 q. 4 ar p ad 5. an naturale eſſe ſubiec. phyſic op 70 q 14. a 2. ad 6 q. p p ſent. art. 4 2 phyſ. l. p.

2 Præterea, in Philoſophia naturali non ſolum conſiderantur corpora mobilia, ſed etiam quæ non ſunt mobilia, ſeu quibus competit quies; conſideratur enim terra, quæ ſecundum ſe totam non eſt mobilis, ſed habet quietem, ſed ſubiectum ſcientiæ debet complecti omnia quæ conſiderantur in ſcientia, ergo cum illa ſub corpore naturali contineantur, cum ſit habens principium motus, & quietis, corpus naturale erit ſubiectum phyſicæ.

Sed contra eſt, quod p. cœli t p dicit Philoſophus, quod phyſica non eſt tota circa corpora, ſed tantũ ferè plurima, quoniã alia etiã conſiderat, puta paſſiones motus, & magnitudines: ſed ſubiectum ſcientiæ debet complecti omnia, quæ in illa conſiderantur, ergo corpus naturale non eſt ſubiectum.

p. cœl l. p. q. p prol. ar. 4.

Reſpondeo dicendum, quod ſubiectum habet ad ſcientiam ad minus tres comparationes, prima eſt, quod quęcunque ſunt in ſcientia, debent contineri ſub ſubiecto & ſi conſideramus hanc conditionem, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſt ens mobile: mobile quidem, quia hoc conſtituit rationem formalem ſubiecti phyſicę in genere ſcibilis, diuerſitas enim obiectorum ſcientiarũ in genere ſcibilium, vt dictum eſt, vel eſt per abſtractionem à materia, & motu, vel per applicationem ad illa, vt contingit in phyſica, quia hęc conſiderat res naturales, de quibus eſt, per

q. p. prol. ſent. ar. 4. c

a 2. c. & ad p

ordinem ad materiam,& motum, easque per principia motum, & materiam concernentia demonstrat; ens vero mobile, quia hoc solum potest esse subiectũ materiale adæquatum Philosophiæ naturalis; subiectũ enim scientiæ adæquatum cõprehendens scilicet omnia sub sciẽtia cõtenta, illud est quod est adæquatum vniuersalissimæ, & propriæ passionis, quæ consideratur in scientia, vt docet Philosophus p. post. t. 25. & 41. hoc autem respectu mutationis, quæ est huiusmodi passio in Philosophia naturali, tantum est ens mobile, vt constat primo ex Philosopho, nam p. cæli t. p. asserit scientiam naturalem fere plurimam versari circa corpora, & magnitudines, & passiones, & motus, & circa principia eorum; quia nimirum non solum agit de corporibus, lineis, & superficiebus; sed etiam de corporibus substantialibus, & de principiis horum omnium, imo & de aliis, quæ sunt in natura, quæ aliqui attribuerunt corporibus, & magnitudinibus, puta de vacuo, & infinito; nihil autem prædictis aliud potest esse commune quam ens mobile, vt sic; nam prædicta omnia considerantur a Philosopho naturali per ordinem ad motum, vt in particulari de magnitudine, seu quantitate docet Philosophus 11. met. c. 3. vbi ait, quod considerare quantitatem, vt quantitas est, pertinet ad metaphysicum; considerare vero illam, vt est continua, vel numerabilis, pertinet ad mathematicum, ad physicum vero secũdum quod dicit ordinem ad motum, seu quatenus secundum lineas, & superficies est terminus corporis mobilis, præterea ibidem dicit, quod mathematica, & physica vtuntur communibus principiis applicatis ad propriam materiam; sed communia principia sunt propositiones constantes terminis communibus, quæ in omnium conceptionem caduot, vt sunt ens, non ens, totum, pars, æquale, & inæquale, & similia, ergo philosophiæ naturalis subiectum adæquatum debet esse subiectum metaphysicæ determinatum ad propriam materiam, illud autem est ens, vt ens, vt dicitur 4. met. t. p. hoc autem est tale ens, quod potest moueri, seu ens mobile, vt dicitur 6. metaph. t. p. secundo ratione, quia adæquatum subiectum mutationis habet materiam, formam, & priuationem; oportat enim in omni scientia ista tria esse adæquata sibi inuicem, subiectum, passionem, & principia, vt dicit Philosophus p. post. constat autem ex p. phys. transmutationis prima principia esse materiam, formam, & priuationem; sed tantum ens mobile habet hæc pro adæquatis principiis: dicit enim Philosophus 12. met. à t. 19. quod principia transmutationis omnium entium, & generum, licet sint eadem proportione, non tamen sunt eadem formaliter, quia principia sunt homogenea iis, quæ sunt ex principiis: non videtur autem possibile, quod substãtia sit principium eorum, quæ sunt ad aliquid, & aliorum generum, vel è conuerso: quare non solum corpus substantiale, compositum scilicet ex materia, & forma substantiali, habebit sua principia: sed etiam ens quantum, & quale, & huiusmodi: nihil autem est commune substantiæ corporeæ, & quanto, & quali consideratis per ordinem ad motum, quomodo spectant ad physicum, vt dictum est, quam ens mobile, vt patet: ergo dicendum est, quod ens mobile est subiectum adæquatum philosophiæ naturalis, si consideretur prima conditio, vel comparatio subiecti. Secunda vero comparatio eiusdem ad scientiam est, quod subiecti cognitio principalis attenditur in scientia, & secundum hanc conditionem corpus mobile est subiectum philosophiæ naturalis: quod patet, tum quia hæc, vt dicit Philosophus p. cæli, fere plurima est circa corpora mobilia; tum quia licet diuersa formaliter sint principia transmutationis substantiæ, & aliorum accidentium, sicut tamen prima principia substantiæ, quæ sunt prima simpliciter, sunt eadem omnium, vt inquit Philosophus 12. met. l. c. quia sunt causæ principiorum accidentium, vnde hæc continentur in illis, ita & corpus substantiale mobile est principium omnium accidentium: vnde & hæc continentur in illo, definitio enim subiecti, vt dictum est, continet principia passionum. Tertia vero comparatio est, quod per subiectum distinguitur scientia ab aliis scientiis, & hoc modo tam ens mobile, quam corpus mobile, vel naturale est subiectum Philosophiæ naturalis, sed illud est adæquatum, hoc principale, nam per vtriusque considerationem distinguitur philosophia naturalis ab omnibus aliis scientiis, vt patet ex Philosopho 6. met t. 2. & 11. met cap. 6. & sic manifestum est, quod sit subiectum philosophiæ naturalis.

p post. l. 15. & 41.

p. cæli l. p.

11 met. l. 4.
p. cæli l. p.

11 met. l. 4.

4 met. l. p. 6.
met l. p.

p post l. 18. & 41. p. phy. l. 12.

12. met. l. 4.

q. p. prol. a 4

p cæli. l. p.

12. met. l. 4.

q. 16. log a. p. q. p. prol. a. 4.

6. met. l. p.
11. met. l. 7.

Ad prima ergo quatuor obiecta primæ quæstionis dicendum est, quod illa probant tantum ens mobile esse subiectum adæquatum physicæ.

l. c. in c.

Ad quintum dicendum, quod ens mobile non est aggregatum per accidens, nam mobile non est passio, sed prædicatum essentiale, significat enim naturã aptam moueri, & quiescere, quod patet inducendo in omnibus mutabilitatibus, nam generabile, & corruptibile, sicut & ingenerabile, & incorruptibile sunt prædicata essentialia, quia consequuntur essentiam, sicut principium formale, vel materiale, non autem sicut principium actiuum: alterabile vero, augmentabile, & mobile secundum locum sunt itidem prædicata essentialia corpori quanto, vel quali, nam proximè conueniunt substantiæ corporeæ, seu corpori substantiali ratione quantitatis, & qualitatis, remotæ vero ratione materiæ, & formæ: nam quantitas, & qualitas sunt prima accidentia substantiæ, & illam consequuntur ratione partium ipsius substantialium, quantitas quidem ratione materiæ, qualitas vero ratione formæ.

op 70. q 4. a 2. ad 6.
10 met. in fi.
q de ani. a. 14. ad 5. & 19

pluribus in locis.

Tab. v. quãtitas o. 3. & 4.

Ad sextum dicendum, quod physica proprie non subalternatur metaphysicæ, quia earum subiecta in esse scibili essentialiter inter se distinguuntur.

q 16. log a. 2. 3. 4.

Ad primum secundæ quæstionis dicendum, quod corpus mobile est subiectum principale, non tamen adæquatum physicæ, vt dictum est, quia Philosophus naturalis plura alia cõsiderat, & definit per ordinem ad motum, quæ non sunt corpora, vt sunt anima, & cæteræ formæ substantiales, & vacuum, & infinitum, & huiusmodi, & præterea ens quantum, & quale, vt dictum est, & sic patet etiam ad secundum.

in c.

op. 70. q 4 a 2. ad 5. p. cæli l. p.

Ad tertium dicendum, quod philosophia naturalis distinguitur ab omnibus aliis scientiis per corpus mobile, non tamen tamquam per subiectum adæquatum, sed tamquam per subiectum principale, vt dictum est.

in c.

Ad quartum dicendum, quod nulla scientia probat suum subiectum adæquatum, secus vero si sit principale, sic enim Philosophus probat dari materiam, & formam p. physicorum, quæ sunt partialia subiecta licet minus principalia philosophiæ naturalis.

Sol. p. phys. tex. 9.

Ad quintum dicendum, quod hæc obiecto probat corpus mobile non esse subiectum adæquatum, vt dictum est.

in c.

Ad primum tertiæ quæstionis dicendum, quod idẽ est corpus naturale, & corpus mobile, ac proinde sicut hoc statuitur subiectum principale philosophiæ naturalis, ita & illud statui potest: melius tamen ponitur pro subiecto principali corpus mobile, quam corpus naturale, quia mobile significat rationem formalem subiecti, tum principalis, tum adæquati physicæ, vt dictum est, quam non significat, naturale; non enim potest prædicari naturale de materia, & forma substantiali, & de accidentibus, quæ Philoso-

phus naturalis considerat, in ordine ad motum, sicut prædicari potest mobile, vt dictum est, materia enim cùm sit subiectum generationis, & corruptionis est ens mobile ad formam substantialem, similiter forma substantialis, & anima, licet non moueantur secundum se, mouentur tamen secundum accidens, & tamen neutra est corpus, vel ens naturale: sed natura.

3 ne, & art. 6. p. phys. l. vlt. op. 70. q. 4. a. 2. ad 6. 2. phys. l. p.

Ad secundum dicendum, quod licet terra secundum se totam non moueatur, posset tamen, si esset extra locum suum naturalem: nam quod non moueatur, accidit ei inquantum est in loco naturali, in quo tamen etiam quiescit per eandem naturam, per quam posset moueri ad locum. prætetea sufficit, quod moueatur secundum partes.

op. cit. ad 6.

Ad tertium dicendum, quod obiectio tantum probat corpus naturale non esse subiectum adæquatum Philosophiæ naturalis, quod verum est, vt dictum est.

in c. & ad p. huius tertiæ quæstionis

## QVÆSTIO II.

*De principiis entis mobilis in communi.*

Cum in omnibus scientiis, quarum sunt principia, causæ, & elementa, vt ait Pilosophus p. phys. initio, scientia tum definiendo, tum demonstrando procedat ex cognitione principiorum, causarum, & elementorum, oportet vt in explicatione scientiæ naturalis, quæ habet principia, causas, & elementa, incipiamus à determinatione principiorum vniuersalium huius scientiæ. Quoniam vero huiusmodi principia duplicia sunt, nam alia sunt principia subiecti huius scientiæ, puta entis mobilis, inquantum huiusmodi, alia vero sunt principia doctrinæ, seu ipsius scientiæ naturalis, propterea vtraque explicabimus, & primum quidem principia entis mobilis, deinde principia doctrinæ: nam subiectum scientiæ ipsam scientiam præcedit, sicut & quodlibet obiectum habitus habitum ipsum; obiectum enim habet rationem formæ, inquantum dat speciem habitui, forma autem est prior materia, cum hæc sit propter illam, consideratio autem de principiis entis mobilis bipartita erit. Primo namque considerabimus ipsa principia in communi. Secundo principia in particulari.

p. phys. l. p. — ibid. l. 2. — 2. phys. l. p. — p. 2. q. 18. art. 2. ad 2. q. 75. art. 3. ad p. — Tab. v. forma n. 79. & 85.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo, Vtrum principium, causa, & elementum idem sint.*

2 *Vtrum principia rerum naturalium sint contraria.*

3 *Vtrum principia rerum naturalium sint tantum tria.*

4 *Vtrum rectè sint à Philosopho primorum principiorum conditiones assignatæ.*

5 *Vtrum prima principia semper maneant.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum principium, causa, & elementum idem sint.*

Videtur quod principium, causa, & elementum sint idem. Dicit enim Philosophus 4. met. t. 3. quod ens, & vnum idem sunt, quia se mutuo consequuntur, sicut causa, & principium, & 5. met. t. p. toties causæ dicuntur, quoties principia, omnes enim causæ principia, & 12. met. t. 21. elementa sunt tria, causæ vero, & principia quatuor, ergo secundum Philosophum idem est principium, & causa.

4. met. l. 2. p. p. 33. a. p. arg. P. p. d. 29. art. 2. arg. p. ad Ann. 3. met. l. p. 14. met. l. 4.

2 Præterea Patres Græci pro eodem vtuntur nomine causæ, & principij, asserunt enim in diuinis patrem esse causam filij, & filium causatum, vt Athan. in Nicæna Synodo relatus, Basil. l. 3. contra Eunom. & Theodor. super epist. ad Hebreos: sed hi patres non vterentur talibus nominibus indistinctè pro eodem, nisi principium, & causa essent omninò idem, ergo.

p. p. l. c. ad p. op. contra errores græcorum.

3 Præterea si principium, & causa non sunt idem, maximè quia causa dicit prioritatem, quam non dicit principium; sed hoc est falsum, quia etiam nomen principium impositum est à prioritate, sicut & nomen sonat, ergo principium, & causa sunt omnino idem.

p. p. arg. 3. & ad 3. p. d. 29. a. p. arg. p. & ad p. & in 2. sent. ar. p. arg. 2 et ar. 2. ad p.

4 Præterea Philosophus p. phys. t. 48. 56. & 57. & 12. met. t. 23. materiam, formam, & priuationem vocat elementa, & p. met. sum. 2. c. 3. in fine nomine elementi intelligit ea principia, de quibus locutus fuerat secundum opinionem antiquorum, quæ fuerunt tria, materia, forma, & efficiens; vnde secundum Philosophum elementum sumitur tam pro principio, quod non est causa, quam pro eo, quod est causa, siue intrinseca, siue extrinseca; sed huc est elementum in æquali communitate conuenire cum principio, & causa, ergo elementum, principium, & causa idem sunt.

p. phys. l. 11. et 12. 12. met. l. 4. p. met. l. 8.

Sed contra est, quod Philosophus 12. met. t. 23. docet aliud esse elementum, aliud principium, & p. phys. initio cum ait quoniam cognoscere, aut scire contingit circa omnes methodos, quarum sunt principia, aut causæ, aut elementa, non intendit idem significare, sed diuersum.

12. met. l. 4. p. phys. l. p.

Respondeo dicendum, quod si propriè sumantur principium, causa, & elementum, non sunt idem, sed differunt ratione, nam principium communius est, quam causa, & causa quam elementum; nam aliquid est principium, quod non est causa; nam terminus à quo motus dicitur principium motus, & similiter punctus, vel frons lineæ dicitur principium lineæ, & prima pars rei, sicut mane dicitur principium diei, & tamen nec terminus à quo dicitur causa motus, nec punctus, vel frons lineæ, nec mane diei: & rursum est aliqua causa, quæ non est elementum, vt causa efficiens, vel finalis: & ratio horum est, quia nomen principij nihil aliud significat, quam ordinem originis, & processum: nam omne, à quo aliquid procedit quocunque modo, dicitur eius principium, & è conuerso: causa vero importat influxum in esse causati, & consequenter diuersitatem in substantia, & dependentiam vnius ab alio, & prioritatē

p. p. 33. a. p. p. d. 29. a. p. et. 2. q. 10. de pot. a. p. ad 8. & 10. p. phy. l. p. Tab. v. principium n. p. op. p. c. p. & op. 12. — p. p. d. 29. ad Annib. 11. met. l. 9.

in esse, quæ non importantur nomine principij: dicimus enim causam, ad quam sequitur aliud, seu esse posterioris: vnde in omnibus causæ generibus semper inuenitur distantia inter causam, & causatum secundum aliquam perfectionem, aut virtutem: sed nomine principij etiam vtimur in his, quæ nullam huiusmodi differentiam habent: sed solum secundum quendam ordinem Elementum autem importat proprie sumptum quandam partialitatem, conuenit enim proprie tantum causis intrinsecis, quæ sunt partes illius, cuius dicuntur causæ: vnde Philosophus 5. met. t. 4. definit elementum, quod sit id, ex quo componitur res primo, & est in eo: & ideo in diuinis personis, vbi nulla causalitas est, nulla partialitas, vel diuersitas in esse, vtimur nomine principij, non autem nomine causæ vel elementi: quia quanto aliquod nomen est communius, tanto conuenientius assumitur in diuinis, quia nomina quanto magis specialia sunt, vt sunt reliqua duo, tanto magis determinant modum conuenientem creaturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod causa, & principium sunt idem subiecto, seu re conuertibiliter, sicut eus, & vnum, non tamen ratione, sicut vestis, & indumentum. (4. met. l. a)

Vel dic, quod principium, & causa sunt idem, quo ad illos ordines, secundum quos vtrumque dicitur, sicut principium materiale est idem, quod causa materialis; sed aliquis modus est principij, qui non est causæ, & secundum hoc aliquid est principium, quod non est causa. Ad locum 5. met. dicendum, quod sensus Philosophi est, quod causæ tot modis dici possunt, quot modis dictum est in eo capite summi nomen principij; nam omnes causæ sunt quædam principia, ex causa enim incipit motus ad esse rei, licet non eadem ratione dicatur causa, & principium. (p. d. 29. a p. ad p. ad Aan. 5. met l. p.)

Ad tertium vero locum dicendum, quod nomen principij sumitur ibi nimis presse, sicut & nomen causæ, cum excludatur causa finalis, quippe quæ non causat nisi secundum quod est in intentione mouentis, quæ tamen est vera causa, & principium. (12. met. l. 4.)

Ad secundum dicendum, quod patres græci, qui nomine causæ, & causari, vtuntur in diuinis personis, talia nomina vsurpant in latissima significatione, prout conuertuntur cum nomine principij, & entis a principio; non enim intendunt naturæ diuersitatem inducere, aut filium esse creaturam; sed tantum per ea nomina voluot ostendere solam originem personarum, sicut docent patres latini significati oomine principij. Vnde dicit Greg. Nissenus, causam autem, causatumque dicentes, non naturam per hæc nomina significamus, neque enim hæc nomina loco essentiæ, vel naturæ rationem damus; sed qualiter se habeat, differentiam demonstramus; scilicet filium non ingenitum esse, neque patrem per generationem aliquam demonstramus ab aliquo. (op p. c. p p. q. 13. a. p. ad p q. 10 de po. a. p. ad 8.)

Ad tertium dicendum, quod licet prioritas videatur ad rationem communem principij pertinere, quantum ad id, a quo nomen imponitur, quia impositum est hoc nomen principij secundum quod inuenitur in creaturis, vbi principium est prius aliquo modo principiato, non tamen quantum ad id, cui nomen est impositum; impositum enim est ad significandam originem vnius ab alio, quæ potest intelligi etiam prioritate non intellecta. (p. d. 19 a p. ad p. & in 2. fer. a. 1. ad p. p. l. c. ad 3. 10. de pot. a. p. ad 10.)

Ad quartum dicendum, quod Philosophus duobus modis sumit nomen elementi. Primo improprie, nam aliquando illud confundit cum nomine principij, vt 12. met. t. 5. aliquando illo comprehendit materiam, formam, & priuationem vt l. e. p phyl & 12. met. Secundo proprie; sed aliquando magis presse, cum illud sumit pro sola causa materiali, vt p phys. initio, 5. met. t. 4. & 5. met. t. 60. aliquando minus presse, cum illud sumit pro causis intrinsecis, vt 12. met. t. 25. (12. met. l. 3. p. phys l. 11. 12. met. 4. 4. p. phys. init 7 met. vit. 12. met. l. 4.)

## ARTICVLVS II.

*Vtrum principia rerum naturalium, seu entis mobilis sint contraria.*

Videtur quod principia mutationis in communi non sint contraria. Dicit enim Philosophus p. phys. t. 51. quod nulla contraria componunt substantiam rei, quia contrarietas solum est inter accidentia; sed principia componunt substantiam rei ergo principia rerum naturalium non sunt contraria. (p. phys. l. 12.)

2 Præterea substantia non fit ex non substantiis, vt dicit Philosophus ibidem; sed contraria sunt non substantiæ, cum substantiæ nihil sit contrarium, ergo principia, ex quibus fit substantia, non sunt contraria. (ibid.)

3 Præterea dicit Philosophus p phys. t. 42. quod principia non fiont ex se inuicem; sed ex eodem ibidem t. 43. contraria fiunt ex se inuicem, album enim fit ex non albo, & musicum ex immusico, ergo. (p. met. l. 4. & 5. p. phys. l. 10.)

4 Præterea dicit Philosophus p. phys. t. 50 quod prima principia oportet semper manere; sed contraria non manent, vt dicit Philosophus t. 59. non enim manet homo non musicus, postquam homo factus est musicus, ergo prima principia non sunt contraria. (l. 12. p. phys.)

5 Præterea cælum est corpus naturale; sed cælum caret contrariis, vt dicit Philosophus p. cæli t. 20. & quia propterea ipsi non conuenit generatio, quæ omnis est ex contrario, ergo prima principia non sunt contraria. (p. cæl. l. 5. 6. 20 Tab v. cælum n. 12. & 25.)

6 Præterea dicit Philosophus p. phys. t. 68. quod alterum contrariorum sufficiens est ad faciendam mutationem; sed contrarietas necessario debet esse inter duo extrema, ergo prima principia mutationis non sunt contraria. (p. phys. l. 13. & 13.)

7 Præterea si principia sunt contraria maxime forma, & priuatio, vt dicitur p. phys. t. 51 sed hæc non sunt contraria, cum priuatiue tantum opponantur, vt dictum est, ergo. (p. phys. l. 12. q. 13. log)

Sed contra est auctoritas Philosophi p. phys. t. 41. vbi docet principia entis mobilis, seu rerum naturalium debere esse contraria. (p. phys. l. 10)

Respondeo dicendum, quod principia per se rerum naturalium sunt duplicia, quædam essendi, seu compositionis, quædam fiendi, seu mutationis, & vtraque dupliciter sumi possunt, vno modo, secundum quod principium dicit causam altero modo, secundum quod dicit ordinem, si sumantur nomen principium vt dicit causam, principia per se, siue essendi, siue fiendi, nullo modo sunt contraria. Cuius ratio est ex Philosopho p. phys. t. 65. quia omne, quod fit secundum naturam, est, & fit ex subiecto, & forma: ea enim, in quæ resoluitur definitio rei, sunt componentia rem illam: quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur: ratio autem eius, quod fit, secundum naturam resoluitur in subiectum, & formam, vt ratio hominis musici in rationem hominis, & rationem musici: subiectum autem, & forma non sunt contraria, vt docet Philosophus p. phys. t. 50. vnde fit, vt per se nihil fit, vel fiat ex opposito; sed tantum per accidens, vt dicit Philosophus p. phys. (q. 3. de pot. ar. p ad 16 & d. p. in lect. p. phys. l. 13. V. Ferrar. p. phys. 9. 10. l. 12. & 13.)

t.66 inquantum scilicet accidit subiecto. Cum enim materia nunquam sit sine priuatione, quia quando habet vnam formam, est cum priuatione alterius formæ, dum est in fieri aliquid, quod fit, vt homo musicus: in subiecto, quando nondum habet formam, est priuatio ipsius musicæ, & ideo principium per accidens hominis musici in fieri est non musicum: hoc enim accidit homini, dum fit musicus: sed quando iam aduenit ei hæc forma, adiungitur ei priuatio alterius formæ, & sic priuatio oppositæ formæ est principium per accidens in essendo. Si vero nomen principium sumatur quatenus dicit ordinem, quia per se fit aliquid ex opposito, vt patet cum aliquid vel creatur, nam per se fit ex nihilo, vel generatur siue simpliciter, siue secundum quid, nam homo fit ex non homine. & musicus es immusico, vt dicit Philosophus p.phys. t. 43. & vniuersaliter omnis transmutatio est à contrario in contrarium; Cuius optima ratio habetur 4. cæli t. 22. quia omne, quod transmutatur, exit ab illo, à quo transmutatur: moueri enim est aliter haberi nunc, quam prius: exiens autem, ab illo, à quo transmutatur oportet ire in aliud: sed non potest ire in priuationem omnis speciei, quia hæc per se non inuenitur, neque & in aliud, quod potest existere cum illo, quia tunc non necessario transmutatum esset es illo, ergo necessario transmutatur in formam non potentem existere cum eo: tale autem est contrarium, ergo omne quod transmutatur, transmutatur ex contrario in contrarium: ideo principia fiendi necessario debent esse contraria, non tamen omnia: sed aliqua tantum, nam vnum debet esse subiectum contrariorum, quod modo sub vno modo sub altero sit, vt docet idem Philosophus p.phys. t. 51. & 52. & à t. 76. vnde manifestum est, quomodo principia rerum naturalium sint contraria, quomodo non.

op.31. — q. 1. de pot. a. 3. ad 16. — p.phys. l. 10. & 4. cæli l. 1. — p.phys. l. 12. & 15. — l. c. in c.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc argumentum tantum probat non omnia principia rerum naturalium in fieri, sumpto principio vt dicit ordinem, esse contraria: sed aliqua tantum, vt dictum est, & eodem modo respondetur ad secundum.

l. c. in c.

Ad tertium dicendum, quod vnum contrarium fit ex altero, sed per accidens, non autem per se: principia autem non fiunt ex se inuicem, fit enim calidum ex non calido, vel ex frigido, non autem calor ex frigiditate, vel ex non calore.

3. de pot. ar. 1. ad 16. p. phys. l. 13. & 10.

Ad quartum dicendum, quod hoc argumentum tantum probat non omnia principia rerum naturalium in fieri esse contraria, quod concedimus.

l. c. in c.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus p.phys. loquitur de principiis rerum corruptibilium, vt patet ex eodem tum p. cæli t. 20. tum quia materiã p. phys. t. 82. definit primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidens, & si corrumpitur, in hoc abibit vltimum; & ibidem docet omne quod generatur, fieri ex contrario, & es subiecto quodam, siue materia; ex illo, sicut es non permanente, ex hoc vero, sicut es permanente; & similiter omne, quod corrumpitur, corrumpi subiecta materia, & à contrario, & ad contrarium; cœlum autem, cum nihil sit ei contrarium, neque est genetabile, neque corruptibile.

p.phys. l. vlt. p. cæli l. 6.

Ad sextum dicendum, quod sensus Philosophi est, quod hoc distinguitur motus à mutatione, quod in illo requiruntur duo contraria positiua, & vnum subiectum; in hoc vero requiruntur duo contraria priuatiue, nam requiritur præsentia vnius contrarij, & absentia eius, quæ est priuatio.

p.phys. l. 13.

Ad septimum dicendum, quod forma, & priuatio sunt contraria priuatiue, nõ positiue. Dupliciter enim sumi possunt cõtraria, vel presse, & sic contraria sunt illa, quæ sub eodem genere posita se expellunt ab eodem subiecto, quomodo sumuntur à Philosopho in postpræd. c. de oppositis, vt dictum est, & p. de gen. t. 50 vel latius pro iis, quæ se non compatiuntur in eodem subiecto; & sic forma, & priuatio sunt contraria, & hoc modo sumuntur à Philosopho p. phys. t. 68.

q. 15. log.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum principia rerum naturalium sint tantum tria.*

VIdetur quod principia rerum naturalium sint plura tribus. Dicit enim Philosophus 5. phys. t. 7. & 11. met. sum. 4. c. 3. quod mutatio quadruplex est, ex subiecto in subiectum, ex subiecto in non subiectum, ex non subiecto in subiectum, ex non subiecto in non subiectum; sed principia trium primarũ mutationum sunt tria, materia, forma & priuatio, principia vero quartæ motationis sunt duæ negationes, vt dicit Philosophus ibidem, ergo principia rerum naturalium sunt plura tribus.

5. phys. l. 2. 11. met. l. 11.

2 Præterea dicit Philosophus 5. phys. t. 7. quod motus est species mutationis; sed motus, vt dicit Philosophus ibid. hoc differt ab aliis speciebus mutationis, quod habet vtrumque terminum positiuum, & affirmatiuum, ergo principia mutationis rerum naturalium non sunt tantum tria, materia, forma, & priuatio, quæ sunt principia reliquarum mutationũ; sed plura tribus, puta duplex, forma præter subiectum, & priuationem.

5. phys. l. 2. p. phys. l. 12.

3 Præterea dicit Philosophus 11. met. sum. 4. c. 3. quod in qualibet mutatione sunt quinque, mouens, mobile, tempus, terminus à quo, & terminus ad quẽ: sed non concurrunt ad motum, nisi vt principia illius, vt patet de mobili, termino à quo, & ad quem, ergo, & reliqua duo concurrunt vt principia, & sic erunt plura tribus.

11. met. l. 11.

4 Præterea per principia rerum naturalium vel intelliguntur principia per se, vel principia per accidens, si intelliguntur principia per se, hæc sunt tantum duo, materia, & forma, nam priuatio est principium per accidens, vt dicit Philosophus p. phys. t. 66. 67. 75. 76. 77. si intelliguntur principia per accidens, hæc sunt infinita. vt dicitur p. phys. t. 43. & 5. phys. t. 6. prætetquam quod id, quod est per accidens in aliquo genere, non potest esse species illius generis, vnde nec potest esse species principij rerum naturalium, ergo principia rerum naturalium sunt plura tribus.

p. phys. l. 12. 13. 14. op. 31. 5. phys. l. p. 5. phys. l. 2.

Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 60. dicit, quod principia rerum naturalium sunt tantum tria, materia, forma, & priuatio.

p. phys. l. 13.

Videtur, quod principia rerum naturalium sunt pauciora tribus. Dicit enim Philosophus p. phys. t. 50 quod principia debent manere: sed priuatio non manet, vt dicit Philosophus p. phys. t. 59. ergo priuatio non est principium, & per consequens principia sunt pauciora tribus.

p. phys. l. 12. & 13. 5. met. l. 4. & 5.

2 Præterea dicit Philosophus p. phys. t. 75. & 79. quod priuatio est per se non ens: sed es non ente nihil fit, vt dicitur p. phys. t. 72. ergo priuatio non est principium, & ita duo tantum erunt principia.

p. phys. l. 14. & 15.

3 Præterea materia, & priuatio sunt vnum numero, vt dicit Philosophus p. phys. t. 79. ac proinde non faciunt duo numero principia, sed vnum: sed

p. phys. l. 15.

præter materiam,& priuationem non est aliud principium, quam forma, vt dicitur p.phys. t. 91. ergo principia rerum naturalium sunt tantum duo.

4 Præterea forma non potest esse principium generationis, nisi vt terminus. vt dicit Philosophus p. phys. sed forma non est terminus generationis, nam hic est id, quod generatur, quod generatur autem non est forma, sed compositum, vt dicit Philosophus 7.met.t.27 ergo.

p.phys.l.13.

Sed contra est quod Philosophus p.phys. à t.66. & seq. præter materiam,& formam ponit priuationem tertium principium.

p.phys.l.p

Respondeo dicendum, quod principia rerum naturalium sunt quodammodo duo, quodammodo tria. Ad cuius manifestationem sciendum est, quod quia scientia de natura habet veras demonstrationes, & definitiones, vt dictum est. & vtræque constant ex principiis. & causis, necesse est, quod res naturales, quas illa demonstrat, & definit, constent similiter principiis, & causis. Quot vero sint hæc principia, non omnes Philosophi consentiunt, vt patet ex Philosopho p. phys. ex cuius sententia dicendum est primo, quod hæc principia necessario debent esse plura vno: cuius ratio est quia principia, vt dictum est cum Philosopho p.phys. sunt contraria: contraria autem non sunt vnum tantum. quia nihil est sibiipsi contrarium. Secundo quod non sunt infinita, sed finita: ratio est, quia alioqui sequeretur, quod res naturales non possent perfecte cognosci, & sciri, nam infinitum, vt infinitum, non potest cognosci a potentia finita; tertio quod hæc principia finita sunt plura, quam prima duo contraria, quia vnum contrarium non facit aliquid ex reliquo, cum illo scilicet vnum quid constituendo, neque recipitur in illo, sed in eo, in quo erat aliud contrarium. Quare vt aliquid fiat, debet dari tertium subiectum, quod ex vno contrario in aliud mutatur. Quarto, quod non sunt plura tribus; quia quod potest fieri per pauciora, superfluum est, si fiat per plura, tota autem generatio rerum compleri potest, ponendo vnum principium materiale, & duo formalia, seu vnam primam contrarietatem cum vno subiecto, quia ad patiendum sufficit vnum principium materiale. Quinto, quod, quia illa, dicuntur esse principia. & causæ rerum naturalium, ex quibus sunt, & fiunt per se, & non secundum accidens, omne autem, quod fit, est, & fit ex subiecto, & forma, priuatio autem formæ, vel forma contraria est principium per accidens, inquantum accidit subiecto, seu quatenus ei, ex quo per se fit aliquid, conueniebat esse sub tali priuatione, & quia priuatio, & subiectum licet differant ratione, sunt tamen vnum numero, ideo principia rerum naturalium quodammodo sunt duo, quodammodo tria; sunt enim duo tantum principia per se, sunt vero, tria includendo tertium principium per accidens; sunt iidem duo principia re, quia duo tantum realiter ponuntur in re, quæ fit, subiectum scilicet, & forma; sunt autem tria ratione, quia subiectum, & priuatio licet sint vnum numero, seu subiecto, ratione tamen differunt, quia materia est non ens secundum accidens, priuatio autem est non ens per se, hoc enim ipsum, quod est v.g. infiguratum, significat non esse; sed æs non significat non esse, nisi inquantum ei accidit infiguratum; præterea, quia materia est prope rem, & est aliqualiter, quia est in potentia ad rem, & est aliqualiter substantia rei, quia intrat in constitutionem substantiæ, quod de priuatione dici non potest. Vnde manifestum est quomodo principia rerum naturalium sint duo, quomodo tria.

q.p.a.p

p.phys.l.12. et.l.13.14.15 op.31.7.me 16.a.2.huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod non est aliqua mutatio de non subiecto in non subiectum, vt dicit Philosophus scilicet p.phys.t.-.& 11.met.sum 4.c.3. quia duæ negationes sicut non album, & nō nigrum, neque sunt contrariæ, neque contradictoriæ, quia non sunt oppositæ, possunt enim verificari de eodem, multa enim sunt, quæ neque alba, neque nigra; at vera mutatio debet esse inter opposita, vt dicitur p. phys.t.47.

5 phys.l.5. 11.met l.11. p.phys.l.13.

Ad secundum dicendum, quod quia generatio, & corruptio, seu mutatio ex termino affirmato in negatum, vel ex negato in affirmatum, saluatur etiam in motu, atque adeo in omni mutatione; nam cum mouetur aliquid de albo in nigrum, corrumpitur album, & fit nigrum, ideo in omni mutatione naturali requiruntur, & saluantur subiectum, forma, & priuatio.

p.phys.l.13.

Ad tertium dicendum, quod principia mutationis sunt in duplici differentia. Alia sunt, secundum quæ mutatio diuiditur in suas species, & hæc sunt tantum tria, subiectum, terminus a quo, & terminus ad quē, nam ab his duobus sumitur species mutationis Alia sunt, secundum quæ non diuiditur mutatio in suas species, quia sunt communia omni mutationi, & ista sunt tria alia. puta mouens, mobile, & tempus. Ad illud de generatione quod sit actio dicendum, quod generatio dupliciter potest sumi, vel vt mutatio, & sic habet tantum tria principia materiam, formam, & priuationem, vel vt origo, & productio, & ita est actio, & dicit ordinem intrinsecum ad agens.

11.met.l.12.

Ad quartum dicendum, quod loquimur de principiis, quæ necessario requiruntur in omni mutatione; hæc autem sunt tantum tria, quorum duo sunt principia per se essendi, & fiendi, & intrinseca rei factæ; ex hoc enim aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est, vnum vero est per accidens, nimirum priuatio, quæ dicitur principium per accidens præter dicta, tam in essendo, quam in fiendo, quia coincidit cum materia, non tamen intrat substantiā rei factæ: est tamen principium necessarium, quia nunquam materia à priuatione denudatur.

op.31.p. phys.l.13. & 14.

Ad quintum dicendum, quod principia dicuntur manere, non tamen omnia, dicit enim Philosophus p.phys.t.59. quod manet subiectum, & forma, non autem oppositum formæ, puta priuatio; cum enim homo factus est musicus, non permanet amplius non musicus.

p.phys.l.12.

Vel dic, quod principia per se manent, non autem principia per accidens, sicut sunt priuatio, & forma præterita; ex hoc enim aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est, priuatio autem non intrat essentiam rei factæ, sicut nec forma, quæ præfuit: & ideo vtraque dicitur principium per accidens, secus vero materia, & forma, nam vtraque intrat substantiam rei.

p.phys.l.14.

Ad sextum dicendum, quod id, quod fit, per se fit ex ente in potentia, & per accidens ex non ente, & ente actu, quia fit per se ex materia, quæ est ens in potentia, & per accidens ex priuatione, & forma præcedente, quatenus materiæ, ex qua fit aliquid per se, conueniebat esse sub tali forma, vel sub tali priuatione.

p.phys.l.14.

Ad septimum dicendū, quod licet priuatio, & materia sint vnum numero, seu subiecto, sunt tamē duo ratione, vt dictum est, & ideo sunt duo principia, non enim est necesse, quod principium dicat rem distinctam, sed sufficit quod dicat rationem distinctam.

p.phys.l.15.

Ad octauum dicendum, quod duplex est terminus generationis, qui, & quo, ille est solum compositum, hic vero est forma, & non nisi ratione ipsius esse.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum recte tradita sint à Philosopho conditiones principiorum rerum naturalium.*

[12. met. l. 11.] Videtur quod non recte traditæ sint conditiones principiorum rerum naturalium, qood non sint ex aliis, quod non ex alterutris, & quod omnia alia sint ex eis. Dicit enim Philosophus 12. met. sum. 4. c. 3. quod ad motationem, præter subiectum, terminum à quo, & ad quem, requiritur mouens; sed mouens à Philosopho requiritur ad hoc, vt mooear mobile ad formam, & per consequens producat formam, ergo forma, quæ est vnum ex tribus principiis rerum naturalium, fit ex alio principio.

[p. p. 44 a. 2. ad 2.; Tab. v. ex. n. 2. 4. 6.] 2 Præterea materia prima est creata à Deo, rationabile enim est quod primum principium passiuum sit effectus primi principij actiui, nam omne imperfectum causatur à perfecto. oportet enim primũ principium esse perfectissimum, vt dicit Arist. 12. met. t. 52. sed quod ab alio producitur, ex alio est, nam particula, ex, importat etiam habitudinem causæ efficientis, ergo prima principia, cuius modi est materia prima, possunt esse ex aliis.

[p. phys. l. 10.] 3 Præterea musieum fit es immusico, & calidum ex frigido, vt dicit Philosophus p. phys. t. 43. sed musieum & immusicum, calidum, & frigidum, & similia pertinent ad prima priocipia rerum naturaliũ, vnum enim est terminus à quo, seu prioatio, alterum vero est terminus ad quem, seu forma, vt dicit Philosophus ibidem, ergo prima principia sunt ex alterutris.

[Tab. v. forma n. 104. 105.] 4 Præterea forma educitor de potentia materiæ, sed hoc est formam esse ex materia prima, ergo voum principium est ex alio, & per consequens falsum est, quod prima principia rerum naturalium non sunt ex alterutris.

[p. phys. l. 10.] 5 Præterea dicit Philosophus p. phys. t. 43. quod vnũ contrarium fit ex alio, vt musicum ex immusico; sed principia suot contraria, vt dicit Philosophus ibidem, & t. 50. ergo principia rerum naturalium fiunt ex alterutris.

[p. cæli l. 6. et 10.] 6 Præterea cælum non fit ex contrariis, cum illis careat, vt dicit Philosophus p. cæli t. 20. sed cælum est corpus naturale, vt dicit Philosophus p. cæli t. 96. ergo falsum est, quod ex primis contrariis fiant omnia. & consequenter tertia condirio falsa est.

[p. phys. l. 10.] Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 43. dicit, quod oportet, quod principia neque ex alterutris sint, neque ex aliis, & ex his omnia, eo quod primis contrariis insunt hæc.

[p. phys. l. 10.; art. 2.] Respondeo dicendum, quod tria videntur de ratione principiorum esse, primum est, quod non sint ex aliis; secundum, quod non sint ex alterutris; tertium vero, quod omnia alia sint ex eis; cuius ratio est, quia prima principia rerum naturalium sunt prima contraria, vt dictum est, primis autem contraria tria hæc insunt, & primum quidem, quia es eo, quod sunt prima, manifestum est, quod oon sunt ex aliis; secundom vero, quia ex eo, quod contraria sunt, manifestom est, quod non sunt ex sese mutuo: quamuis enim frigidum fiat ex calido, inquantum id, quod prius est calidum, fit frigidum, tamen ipsa frigiditas nunqum fit ex calidiiate, & multo minus ex priuatione frigiditatis: tertium denique, quia omne generabile, cuius principia quærontur, & considerantur in p. phys. vt dicit Philosophus p. cæli t. 20. fit ex contrario, & subiecto quodam, siue materia: oam ex contrario fit aliquid, sicut ex non permanẽte: ex subiecto vero, & altero contrario, puta ex forma, sicut ex permanentibus, vt dicit Philosophus p. phys. t. 59. 60. & 81 ex eo enim fit aliquid per se, quod inest rei, postquam facta est: permanent autem in re facta subiectom, & forma, & corrumpitur oppositum formæ, puta priuatio, vel opposita forma. Vode maoifestum est, quod primis principiis rerum naturalium tres prædictæ conditiones conueniunt. [p. cæli l. 6.; p. phys. l. 13. 14. 15.]

[p. phys. l. 11.] Ad primum ergo dicendum, quod prima principia non fiunt ex aliis, quia non dantur alia prima contraria cum suo subiecto, ex quibus illa fiant: mouens autem oon numeratur inter principia contraria, neque est subiectum contrariorum, vt patet.

[12. met. l. 2.] Vel dic, quod Philosophus p. phys. loquitur de principiis intrinsecis mutationis, secundum quæ mutatio sumit suam speciem, in quorum numero non est mouens, vt dictum est.

[p. p. q. 44. ar. 2. ad p.; 7. met. l. 6.] Ad secundum dicẽdum, quod Philosophus p. phys. loquitur de fieri particolari, quod est de forma in formam, siue accidentalem, siue substantialem. Cum autem materia dicitur à Deo creata, sermo est de emanatione rerum ab vniuersali principio essendi. Præterea loquitur de fieri per se, quod soli composito conuenit: vnde Philosophos 7. met. t. 7. negat formam per se generari, quia deberet generari ex materia, & sic ex illa componeretur, quod dici non potest.

[in c.] Vel dic, quod ex principiis dicuntur omnia fieri, quatenus omnia generabilia, & corruptibilia sequiunt, vt per se fiant, materiam, & formam, quæ ipsis insint, postquam facta sunt, nam de solis principiis rerum generabilium loquitur Philosophus, & illis assignat conditionea, vt dictum est ex Philosopho: materia autem ingenerabilis est, & incorruptibilis, est enim primum subiectum, ex quo per se fiunt res omnes generabiles, & corruptibiles.

[p. phys. l. 10.] Ad tertium dicendum, quod licet calidum fiat ex frigido, & musieum ex immusico, non tamen caliditas fit ex frigiditate, oec musica ex priuatione musicæ.

[in c. & ad 2.] Ad quartum dicendum, quod formæ substantiales, & accidentales oon habent materiam ex qua, sed in qua, & de cuios potentia educuntur: & ideo non conuenit illis fieri es aliis principiis. Quod enim vere fit ex principiis per se, vere constat ex illis: nam illa ipsi insunt, postquam factum est, vt dictum est.

[p. phys. l. 11. & 13. l. 10.] Ad quintum dicendum, quod principia rerum naturalium non sunt calidum, & frigidum mosicum, & immusicum: sed forma, & priuatio, vt dicit Philosophus p. phys. t. 55. & 65. & ideo licet frigidum fiat ex calido, & musicum ex immusico, non tamen frigiditas fit ex caliditate, vel priuatione frigiditatis, sicut nec musica ex priuatione musicæ.

[p. cæli l. 6.] Ad sextum dicendum, qood principia, quorum Philosophus p. phys. assignat tres condiriones, sunt tantum rerum generabilium, & corruptibilium, vt dictum est, cuiusmodi noo est cælum, cum sit ingenerabile, & incorruptibile, ac proinde carens contrariis. ex quibus tamen fit omnis geoeratio: nam omoe generabile, vt dicit Philosophus p. cæli t. 10. ex contrario, & ex subiecto fit quodam: sicut & qood corrumpitor à contrario, & in contrarium corrumpitur.

ARTI-

## ARTICVLVS V.

*Vtrum principia rerum naturalium semper maneant.*

Videtur, quod principia rerum naturalium non semper maneant. Dicit enim Philosophus p. phys.t.60.quod priuatio non permanet. Sed priuatio est tertium principium rerum naturalium, vt dicitur p.phys.à t. 65.ergo principia rerum naturalium non debent semper manere.

p phys.l. 11. & 15.

2 Præterea opposita priuatiue non possunt esse simul in eodem subiecto, sed vnum corrumpit aliud, vt dicitur 10.met.t.15 sed priuatio, & forma sunt opposita priuatiue, ergo vna corrumpit aliam, vnde non simul manent; & ita falsum est, quod principia rerum naturalium semper manent.

10.met.l.6.

Sed contra est, quod Philosophus p phys. t 50. dicit, quod principia rerum naturalium semper manent.

Respondeo dicendum, quod principia rerum naturalium in re, postquam facta est, permanent, quia ex tribus principiis duo per se, & absolute permanent, & tertium aliquo modo permanet, aliquo modo recedit. Nam ex eo dicitur aliquid per se fieri, quod illi inest postquam factum est, hoc autem convenit soli materiæ primæ, & formæ, nam vtraque inest rei, postquam facta est, intrans substantiam, & essentiam illius, priuatio autem ideo dicitur aliqualiter permanere, quia licet recedat priuatio formæ, quæ aduenit, cum aliquid fit, adiungitur tamen formæ aduenienti priuatio formæ oppositæ, quæ propterea dicitur principium per accidens rei in essendo. Et ex his patet ad obiecta.

p phys.l.15. 14.15. 7.ca.l.1. 6.

---

## QVÆSTIO III.

*De Materia prima.*

Deinde considerandum est de principiis in particulari, & primo de materia. Secundo de forma. Tertio de priuatione.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR QVINDECIM.

*Primo, Vtrum materia prima sit ens reale actu existens*

2 *Vtrum materia habeat existentiam distinctam ab existentia formæ.*

3 *Vtrum materia sublata quantitate sit diuisibilis.*

4 *Vtrum quælibet pars materiæ sit in potentia ad omnes formas.*

5 *Vtrum materia habeat vnam potentiam ad omnes formas.*

6 *Vtrum potentia materiæ sit eius essentia, an vero sit eius passio.*

7 *Vtrum materia appetat formas.*

8 *Vtrum materia sit vna numero omnium corporum generabilium, & corruptibilium.*

9 *Vtrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis.*

10 *Vtrum materia sit prima causa generabilitatis, & corruptibilitatis.*

11 *Vtrum in materia prima sit quantitas in terminata illi coæua.*

12 *Vtrum in materia sit inchoatio formarum substantialium*

13 *Vtrum de potentia materiæ educantur formæ substantiales materiales.*

14 *Vtrum recte definiatur materia, quod sit subiectum primum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens.*

15 *Vtrum in corruptione compositi fiat resolutio vsque ad materiam primam.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum Materia prima sit ens reale actu existens.*

Videtur, quod materia non sit ens reale actu existens. Dicit enim Philosophus 7.met.t.8. quod materia neque est quid, neque quantum, neque quale, neque vllum ex aliis prædicamentis; sed ens reale actu existens sufficienter diuiditur in decem prædicamenta, vt dictum est, ergo materia prima non est ens reale actu existens.

7.met.l.2.

2 Præterea materia maxime ponitur in sublunaribus propter generationes substantiales; sed nulla datur generatio substantialis, quia si daretur, vt argumentatur Philosophus p.phys.t.72.aut fierent res ex ente, aut ex non ente; non primum, quia antequam generaretur ens, iam esset ens, quod est absurdum, nam sic frustra fieret iterum ens; neque secundum, quia ex nihilo nihil fit, ergo materia non datur, ac proinde non est ens reale existens.

q 18.log. p phys.l.14.

3 Præterea ex hostia consecrata naturaliter possunt generari animalia; sed in tali generatione non est vlla materia, ergo generatio substantialis naturalis non requirit materiam, & per consequens neque illam requiriret, quæ generatur, & sic materia non erit ens reale actu existens.

3.p.q.77.a.5. & 10.ibi.in marg.cit.

4 Præterea species sacramentales naturaliter corrumpuntur; sed in tali corruptione non datur vllum subiectum, seu materia, ergo hæc non requiritur in corruptione naturali rerum, & per consequens nec in generatione naturali, neque in rebus, quæ generantur, & corrumpuntur, & sic materia non erit ens reale actu existens.

3.p.q.77.a.4 arg.5.

5 Præterea dicit Philosophus 12.met.t.11.& p. phys. t.72. quod quæ generantur, fiunt ex non ente; sed omnia fiunt ex materia, ex Philosopho ibidem, ergo materia est non ens: non ens autem opponitur enti reali actu existenti, ergo.

12.met.l.2. p phys.l.14.

Sed contra est, quod Philosophus p.phys. à tex.57. & 12.met à t.9. ostendit dari materiam in omni transmutatione naturali, & ibidem laudat Philosophos omnes, quod posuerint materiam, tamquam principium rerum naturalium, & in generatione earundem necessario requisitam.

p phys.l.12. 12.met.l.12

Respondeo dicendum, quod in omni mutatione naturali necesse est dare subiectum, & quod hoc subiectum sit commune omnibus rebus, quæ mutantur, & non ex alio factum, & consequenter primum; quod patet, nam quod in omni mutatione naturali dari debeat subiectum, manifestum est primo inductione eorum, quæ fiunt; nam cum fieri multipliciter dicatur, fieri simpliciter est solum fieri substantiarum, alia vero dicuntur fieri secundum quid: & hoc ideo, quia fieri importat initium essendi. Ad hoc autem, vt aliquid fiat simpliciter, requiritur, quod prius non fuerit simpliciter, quod accidit in iis, quæ substantialiter fiunt: quod enim fit homo, non solum non

ibid.

fuit prius homo; sed simpliciter verum est dicere ipsum non fuisse. Cum autem homo fit albus, non est verum dicere, quod prius non fuit; sed quod prius non fuerit talis. Vnde in iis, quæ fiunt secundum quid, manifestum est, quod indigent subiecto. Nam quantitas, & qualitas, & alia accidentia quorum est fieri secundum quid, non possunt esse sine subiecto; solius enim substantiæ est non inesse subiecto. Verum, & in substantiis etiam, si quis considerat, manifestum est, quod fiunt ex subiecto: videmus enim, quod plantæ, & animalia fiunt ex subiecto. Præterea, idem constat inductione variorum modorum fiendi; eorum enim, quæ fiunt, quædam fiunt transfiguratione, sicut statua fit ex ære; quædam fiunt appositione, vt patet in omnibus augmentatis, sicut fluuius fit ex multis riuis; alia vero fiunt detractione, sicut ex lapide fit per sculpturam imago Mercurij. Quædam vero fiunt compositione, sicut domus; quædam vero fiunt alteratione, sicut ea, quorum materia alteratur, siue fiant secundum naturam, siue secundum artem, & in omnibus his apparet, quod fiunt ex aliquo subiecto. Vnde manifestum est, quod omne, quod fit, fit ex subiecto; quod præter inductionem, ratione etiam confirmari potest; cum enim omnis mutatio, vt argumentatur Philosophus 1 .met.t.7. fiat ex contrario, vel contradictorio in contrarium; nec vnum contrarium transmutetur in alterum; nec enim ipsa albedo fit nigredo; ad hoc, vt fiat transmutatio de nigro in album, oportet, quod aliquid sit præter nigredinem quod fiat album, puta subiectum. Præterea, quia omne, quod generatur, vt arguit Philosophus 7. met t.22. siue generatur per artem, siue per naturam, est possibile esse, & non esse; cum enim generatio sit de non esse in esse mutatio, oportet id, quod generatur, quandoque quidem esse, quandoque non esse, quod non esset, nisi esset possibile esse, & non esse; hoc autem, quod est in vnoquoque in potentia ad esse, & non esse, est materia, est enim in potentia ad formas, per quas res habent esse, & ad priuationes, per quas habent non esse. Vnde relinquitur, quod in omni mutatione naturali oportet esse subiectum. Quod vero tale subiectum in omni mutatione naturali requisitū debeat esse non ex alio factum, ac proinde primum, atque adeo vnum, probatur primo quia vt dicit Philosophus p. phys. t. 56. tota generatio rerum naturaliū potest compleri per vnum principium materiale, atque adeo per vnum subiectum, & per duo formalia, quia ad patiendum sufficit vnum materiale principium, seu vnum subiectum. Secundo, quia in vnoquoque genere, & consequenter in genere substantiæ, quod est primum genus, est tantum vna prima contrarietas, eo quod omnes aliæ contrarietates videntur reduci ad vnam primam; sed vna contrarietas habet tantum vnum subiectum. Tertio, quia omnia corpora sublunaria inuicem agunt, & patiuntur, sunt enim contraria, vel contrarietatem habent, vt patet sensu: eatenus autem aliqua agunt, & patiuntur ad inuicem, quatenus conueniunt in vna materia, vt probat Philosophus p. de gen. à t. 52. tum inductione, nam corpus est natum pati à corpore, quod est eiusdem generis in substantia, si tamen communicent in materia: defectu cuius corpora cælestia non patiuntur à sublunaribus, in quæ agunt, quia cum illis non communicant in eadem materia: tum ratione, quia quæcunque agunt, & patiuntur ad inuicem, sunt contraria, contraria autem sunt in eodem genere, vt dicitur 10. met t. 13. puta in eadem materia, seu in eodē susceptibili. Dicitur enim materia genus, vt docet Philosophus p. de gen. t. 54. non quia genus est prædicabile: sed secundum quod genus dicitur subiectum primum, quod subest duobus contrariis, vel pluribus: contrariorum enim vnum est in actiuo, alterum in passiuo, & ideo vna est materia actiui, & passiui. Demum impossibile est, quod subiectum primum fiat ex alio subiecto, nam sic abiretur in infinitum: quare deueniendum est ad vnum subiectum primum commune omni mutationi naturali, non factum ex alio, quod vocamus, inquit Philosophus p. phys. t. 82. & 12 met. t. 12. materiam. Vnde manifestum est principium materiale, seu materiam primam, quæ est tale principium, esse ens reale actu existens.

12. met. l. 1. — 7. met. l. 6. — p. phys. l. 11. — p. de gen. l. 28. — 10. met. l. 5. — p. de gen. l. 10. — p. phys. l. 15. — 12. met. l. 1. — 7. met. l. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod materia non dicitur à Philosopho neque quid, neque quātum, quia non sit ens reale, est enim substantia, vt dicit Philosophus ibidem, & principium substantiæ compositæ: sed quia, cum sit primum subiectum substans non solum motibus, qui sunt secundum quantitatem, & qualitatem, & alia accidentia: sed etiam mutationibus, quæ sunt secundum substantiam, oportet, quod sit alia secundum suam essentiam non solum a quantitate, & qualitate, & aliis accidentibus: sed etiam ab omnibus formis substantialibus, & earum priuationibus, quæ sunt termini generationis, & corruptionis.

p. phys. l. 14.

Ad secundum dicendum, quod in generatione substantiali ex ente in potentia fit aliquid per se: ex ente autem in actu, vel ex non ente fit aliquid per accidens: nam materia, quæ est ens in potentia, est id ex quo fit aliquid per se: hæc enim est, quæ intrat substātiam rei factæ: ex priuatione autem, vel forma præcedente fit aliquid per accidens, in quantum materiæ, ex qua fit aliquid per se, conueniebat esse sub tali forma, vel sub tali priuatione.

Ad tertium dicendum, quod generatio illa animalium ex speciebus consecratis est naturalis, sed præsupposito miraculo: nam in ipsa consecratione miraculosè datur quātitati dimensiuæ panis, & vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum, quod est proprium materiæ, & ex consequenti datur prædictæ quantitati dimensiuæ omne illud, quod ad materiam pertinet: & ideo quidquid posset generari ex materia panis, & vini, si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate dimensiua panis, & vini, non quidem nouo miraculo: sed ex vi miraculi prius facti: quia miracula, quæ sunt in hoc sacramento, fiunt virtute consecrationis, per quam species sensibiles conseruantur: non est autem idem causa conseruationis, & corruptionis.

3. p. q. 77. a. 5 & alibi. — a. 4 arg. 3.

Ad quartum dicendum, quod corruptio illa specierum non est miraculosa, sed naturalis, præsupponit tamen miraculum, quod est factum in consecratione: scilicet, quod illæ species sacramentales retineant esse sine subiecto, quod prius habebant in subiecto: sicut & cæcus miraculosè illuminatus, naturaliter videt.

3. p. q. 77. a. 4 ad 3.

Ad quintum dicendum, quod dupliciter ea, quæ generantur, dicuntur fieri ex non ente. Vno modo, per accidens, quatenus fiunt ex materia subiecta priuationi, ratione cuius dicitur non ens. Altero per se, quatenus fiunt ex materia prima, quæ, quantum est de se, non est ens actu, sed ens in potentia.

12. met. l. 2.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum materia habeat propriam existentiam distinctam ab existentia formæ.*

VIdetur, quod materia non habeat propriam existentiam distinctam ab existentia formæ. Dicit enim Philosophus p.phyſ.t.78. & 79. quod materia eſt ens in potentia, & ideo quæ generantur, dicuntur fieri per ſe ex ente in potentia, per accidens vero ex ente in actu, vel ex non ente. & 7.met.t. 8. docet materiam neque eſſe quid neque quantum, neque vllũ aliorum prædicamentorum; ſed eſſe vnumquodque eorum in potentia, quia eſt in potentia ad omnes formas tam ſubſtantiales quam accidentales, & 8.met. t.13. dicit ideo ex materia, & forma fieri vnum per ſe, quia materia eſt ens in potentia, & forma actus: ſed quod eſt ens potentia, non habet in ſe vllam exiſtentiam: nam, cum hæc ſit actus quidam, vt dicitur 9. met. t. 31. per illam materia eſſet ens actu, & ita ex illa, & forma nõ fieret vnum per ſe, vt dicitur 7. met. t. 49. ergo materia non habet propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ.

[p.phyſ.l. 14. & 15.] [7 met.l.a.]

2 Præterea materia non poteſt exiſtere ſeparata à forma, vt dicit Philoſophus 7.met.t.8. 8.met.t. 3. & p.de gener.t.30 ſed ſi haberet propriam exiſtentiam, poſſet exiſtere ſine forma, ergo materia non habet propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ.

[p.de gen l 13. 7 met l. 12. 8.met l. p q 1 de ver. art.1. op.31. Tab a. formã num. 18 & 96. Tab.u. eſſe num. 27. 28. 31. 32.]

3 Præterea eſſe eſt proprius effectus formæ: nam per ſe conſequitur illam, tamquam primus effectus ipſius: ſed per exiſtentiam res habet eſſe, ergo materia non habet exiſtentiam propriam, ſed emendicatam à forma.

4 Præterea vnumquodque in tantum eſt actu, in quantum habet formam, nam omnis actus vel eſt forma, vel à forma, ergo materia in tantum actu exiſtit, inquantum exiſtentiam per quam eſt actu, habet à forma.

[7 met.l.a.p. p q 66. art p.c p phyſ l 15. Tab.u actus num. 2. u eſſe nu. eit q 5. de ver art.5.]

5 Præterea, ſi materia haberet propriam exiſtentiã, haberet etiam propriam ideam, que eſt principium productionis quæ terminatur ad eſſe: ſed materia nõ poteſt habere propriam ideam, tum quia oporteret, quod eius idea eſſet in potentia tantum, quod eſſe nõ poteſt, quia in Deum nõ cadit vlla potentialitas: tum quia idea eſt eorum, quæ ſunt, vel eſſe poſſunt, materia autem neque eſt per ſe ſeparata exiſtens, neque eſſe poteſt, vt dictum eſt, ergo materia non habet propriam exiſtentiam.

[arg!]

Sed contra eſt, quod Philoſophus 7.met. t. 8. dicit materiam, quia eſt ſubiectum omnis mutationis, ſubſtare omnibus formis, & quia forma ſubſtantialis de ipſa denominatiue prædicatur, per accidens ſe habere formam ſubſtantialem ad ipſam: ſed quod ſubſtat alicui formæ, & per accidens recipit prædicationem illius, habet eſſentiam diuerſam ab illa, & non emendicat ab illa exiſtẽtiam, per quam habet, quod illi ſubſtat: quin etiam in exiſtentia præſupponitur illi, quia prædicatum accidentale ſupponit exiſtentiã ſubiecti, ergo materia habet exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ.

[met.l.2.]

2 Præterea dicit Philoſophus p. phyſ. t. vlt. quod materia eſt id, in quod vltimum reſoluitur omne id, quod corrumpitur: ſed hoc eſt materiam per manere in eodem eſſe, corrupto toto compoſito, & per conſequens recedente forma ſubſtantiali, ergo materia habet propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ.

[p phyſ.l.15.]

3 Præterea dicit Philoſophus p.phyſ.t.81. quod materia appetit formam, & ordinatur ad illam tamquam ad finem, quod idem docet 1.phyſ. t. 25. & 26. ſed ſolius exiſtentis extra cauſas eſt ordinari in finem, & aliquid appetere, ergo materia habet propriam exiſtentiam.

[p.phyſ.l. 25. 2.phyſ.l.4.]

4 Præterea eſſe materiæ in quolibet compoſito ſubſtantiali eſt materiale, quia recipitur in eſſentia materiæ: omne autem illud, cuius eſſe eſt in materia, eſt materiale: ſed non eſt tale eſſe cuiuſlibet formæ ſubſtantialis in quolibet compoſito, vt eſt manifeſtum in eſſe animæ rationalis in homine, ergo ſaltem in homine materia habet eſſe exiſtentiæ diuerſum ab eſſe exiſtentiæ formæ.

[2.c.g c 58.]

5 Præterea materia aliquo modo eſt, quatenus eſt in potentia: ſed quod ſit ens in potentia, non eſt effectus formæ, vel vllius agentis naturalis, ſed ſolius Dei, ergo quod materia ſit, non eſt effectus formæ.

[2.c.g.c.16.]

6 Nec bene, nec intelligibiliter dicitur in creatione animæ nouam materiam ſecundum eſſe creari, tum per exiſtentiam materiæ præexiſtenti vniri ſicut punctus puncto: ſed id ſequeretur, ſi haberet propriam exiſtentiam à forma. ergo.

[op.9.cap. 106.]

7 Præterea ens ſimpliciter non poteſt fieri ab agente naturali, niſi per accidens. vt dicitur p phyſ.t.77. ſed ſi agens naturale per formam inductam in materiam daret illi eſſe ſimpliciter, ſeu exiſtentiam, faceret per ſe ens ſimpliciter, quia faceret hoc ens, quod eſt materia ex non ente ſimpliciter, quia nihil præexiſteret, ex quo faceret materiam, ergo eſſe materiæ non eſt effectus formæ.

[2.c.g c.21.]

Reſpondeo dicendum, quod materia habet exiſtentiam propriam diſtinctam ab exiſtentia formæ. Cuius ratio manifeſta eſt, quia per exiſtentiam, ſeu per eſſe materiæ intelligimus id, quo materia abſolute, & ſimpliciter eſt, non autem quo eſt hæc, vel talis: ſed effectus formæ ſubſtantialis non eſt, quod materia abſolute, & ſimpliciter ſit: ſed quod ſit hæc, in tali nimirum ſpecie: ſicut effectus formæ accidentalis eſt, quod materia ſit talis, ergo exiſtentia materiæ non eſt effectus formæ ſubſtantialis: maior eſt manifeſta, minor multipliciter probatur, &c.

[p p.75.art 5 ad.4 p.p.q. 44. ar. 2 c.2.c. g.c.16.]

Primo quidem ex productione materiæ. Cum enim productio terminetur ad eſſe, vbi ſunt duæ productiones diuerſæ, ac diſtinctæ, ibi ſunt eſſe diuerſa, & diſtincta: ſed materia, & forma producuntur duabus productionibus omnino diuerſis, ac diſtinctis: nam cum materia ſit, vt inquit Philoſophus p.phyſ.t. 28. ingenita, & incorruptibilis, non niſi per creationem, & à Deo produci poteſt: formæ vero ſubſtantiales materiales per tranſmutationem ab agente naturali ex materiæ potentia educuntur. Cum ergo nullum agens naturale creare poſſit, non poterit mediante forma per ſuam actionem in materiam inducta, dare illi exiſtentiam, & conſequenter facere, quod ſit.

[p.p.75 art. ad.4.q.5. de ver.art 4 ad.6. 2.c g.c.16. & 21 & p. p. q 44.art. 2.c.]

Secundo ex productione formæ. Sicut enim hæc quoad eſſe actu educitur de potentia materiæ; ita quoad eſſe in potentia concreatur materiæ. ſed non poſſet hoc eſſe formæ concreari materiæ, niſi hæc haberet propriam exiſtentiam, & proprium eſſe, in quo per creationem à Deo producto ſimul diceretur illud concreatum: nam alioqui non eſſe in potẽtia formæ, ſed eſſe actuale eiuſdem concrearetur materiæ, ergo materia habet eſſe actuale diuerſum, ac diſtinctum ab eſſe actuali formæ.

[q 3 de pot. ar.4 ad.7. & q.4 ar.p.c. & ad.5.]

Tertio ex operatione agentis naturalis. effectus formæ ſubſtantialis eſt effectus agentis naturalis, quia quod facit forma formaliter, hoc facit agens efficiẽter, ſicut pictor dicitur colorare parietẽ, & eũ

[q.5.de malo art.5.ad.16.]

p.p q 44. & 4, art.1,

color:sed agens naturale per actionem, qua formam inducit in materiam, non tribuit huic, quod absolute, & simpliciter sit, seu esse simpliciter: sed tãtum, quod sit hæc, seu esse in tali specie, ergo effectus formæ nõ est existentia materiæ. Minor probatur multipliciter, & primo, quia esse simpliciter est effectus vniuersalissimus, & communis rebus omnibus, sed effectus communis, & vniuersalissimus debet tribui causæ communi, & vniuersalissimæ; quia cum effectus debeat proportionari causæ, sicut proprius, & particularis effectus reducitur in propriam, & particularem causam, ita communis, & vniuersalis debet reduci in causam communem, & maxime vniuersalem; hæc autem est solus Deus, non agens vllum creatum. Præterea, Agens naturale causat res ex præsupposita materia; quicunque autem facit ex aliquo, illud, ex quo facit, præsupponitur in esse actioni ipsius, & consequenter non recipit esse per illam actionem: sic enim artifex operans ex rebus naturalibus, vt ex ligno, & ære, per artis actionem illa non causat; sed supponit illa causata per actionem naturæ, ergo in transmutatione substantiali materia non recipit esse existentiæ à forma substantiali, vel ab agente naturali mediante forma.

ibidem, & 2 d.p.q.p.a.1.3. ad 3 v.d.1. d.11.q.p a.3. q.p.c.

ibidem.

Item, agens naturale est agens per mutationem, mutatio autem præsupponit existere illud, quod mutatur, quia per mutationem non datur ei, quod mutatur, quod sit; sed quod sit hoc, vel tale, nam per illam non fit res ex non ente simpliciter, sed ex tali non ente, & per consequens nec per illam fit vllum ens simpliciter, sed solum hoc ens, in tali nimirum specie, vel tale ens, puta calidum, vel frigidum; quod autem in substantiali mutatione mutatur, est materia, non ergo recipit hæc esse ab agente naturali mediante forma, non enim forma constituit speciem, nisi per hoc, quod sit actus materiæ, quod est id, ad quod generatio terminatur, & per quod natura speciem intendit. Item, agens naturale est agens particulare, quod agit ad determinatam speciem tantum; agere autem ad determinatam speciem tantũ est per actionem in materiam præexistentem inducere formam, per quam illa contrahitur, & determinatur ad hanc, vel illam speciem. Non ergo agens naturale potest sua actione dare materiæ esse simpliciter, seu esse existentiæ; sed tantum esse specificum, seu esse hanc, seu in tali specie. Item agens naturale non agit secundum totam substantiam; sed tantum secundum formam, quia agit secundum quod est actu, est autem actu tantum secundum formam, & non secundum materiam, ergo per actionem suam non debet dare esse materiæ, sicut dat formæ, & toti composito ratione formæ, alioqui ageret secundum totam substantiam, quod est proprium solius Dei. Item, materia comparatur ad agens naturale, sicut recipiens actionem ab ipso, actio enim est actus agentis, vt à quo, & patientis, vt in quo: omne autem recipiens aliquid, debet præsupponi inesse illi, quod recipit, debet ergo materia præexistere actioni agentis, & multo magis eius termino, & consequenter non debet materia in instanti generationis substantialis recipere esse per actionem agentis naturalis, & multo minus per formam, quæ est terminus actionis, & illa posterior in esse.

3.p.q.2.a 5.c.

ibid.

2.c.g c 16. & 20.

2.c g.c.16.

Quarto ex causalitate materiæ. Materia enim est causa formæ, quatenus existit in mundo, vt dicitur 5. met. t. 2. nam ex illa existente forma educitur ab agente; id autem, ex quo fit aliquid, naturaliter est prius eo: sicut contra in esse specifico, & completiuo, forma est causa materiæ: in omni autem genere causarum causa est naturaliter prior in esse, quam effectus. Cum ergo agens naturale in instanti producat formam substantialem, illam educendo ex potentia materiæ existentis, in tali instanti debet prius naturâ supponi materia existere, quam intelligatur forma educi, ac proinde debet intelligi materia cum propria existentia non emendicata à forma, alioqui si haberet existentiam ab illa, nec esse formæ esset prius in potentia in esse materiæ per creationem producto, vt dictum est: nec educeretur ex illo: nec esset ab illo causatum: nec esset forma posterior via generationis, sicut est prior materie via naturæ.

q 4. de pot. a p. & 2 op. 21 5. met l.2. Tab. v causa n 100. Tab. v forma n. 105.18.110.

Quinto ex separabilitate productionis materiæ à productione formæ. Si materia potest sola creari, & in eodem instanti vniri dispositionibus: quamuis vtrumque fiat supernaturaliter, & miraculosè: tum in eodem instanti forma substantialis ex materia sic producta, & disposita per actionem agentis naturalis educatur: necesse est, quod in tali casu materia habeat propriam existentiam, ad quam terminetur illius creatio, distinctam ab existentia, seu ab esse formæ ad quod terminatur actio agentis illam educentis ex materia sic creata, alioqui sola creari non posset absque eo, quod crearetur esse formæ, atque adeo ipsa forma, & non prius quam forma, cum creatio prius terminetur ad esse, quam ad naturam, quæ per esse dicitur creari: prædictus autem casus miraculosè possibilis est, & de facto datur in generatione animalium ex speciebus consecrans, quando corrumpuntur, ergo. Confirmatur primò, quia potest Deus communicare creaturæ potentiam creandi, si sumatur talis potentia ex parte rei creatæ, vt nimirum virtute Dei operantis in ipsa producat aliquod esse simplex, vel materiam: hoc autem posito materia habebit existentiam independenter a forma. Confirmatur secũdo, quia quando Deus formauit corpus mulieris ex costa Adæ, id fecit, vel creando nouam materiam, vel accipiendo nouam materiam præexistentem sub forma corporis adiacentis: in his autem casibus, cum materia sola creetur, vel spolietur antiqua forma, & vniatur alteri formæ, necesse est materiam habere propriam, & distinctam existentiam ab existentia formæ, nam creatio terminatur ad existentiam, vt dictum est, & vnio est existentium.

Tab. v. creatio n.p. & 2.

5 p q 77.a 4. d.12. q p a 2. q. 4.

2.d.p.q p.a 5 c. 4 d.5 q p. a. 1. q. 3 ad 5

p.p. q 3.a.5. & 2 d.18 q. p a p.

Sexto ex termino productionis cuiuslibet rei, atque adeo ipsius materiæ, qui est esse; est enim esse actus cuiuslibet essentiæ maxime intra rem existens, & multo magis, quam forma, quia est quasi constitutum per principia essentiæ: habet autem materia propriam essentiam, cum sit substantia quædam imperfecta, seu potentia quædam passiua substantialis; quare & debet habere proprium esse distinctum ab esse formæ.

Tab v. esse n. 52. 59. 65. 80 & 4. met. l. 2 Tab v. materia n. 8. & 11.

2 g.c 56.

Septimo ex diuersitate, quæ est inter esse materiæ, & esse formæ, quæ necessario arguit realem distinctionem inter vtrumque. Nam esse materiæ est materiale, est enim in eius essentia subiectiue, & est in vltimo gradu essendi, nam est debile, imperfectum, incompletum, & in potentia: esse vero formæ potest esse spirituale, & immateriale, vt est esse animæ rationalis, & est actuale, perfectum, & completum, & magis imitatur esse Dei, ratione cuius dicitur forma principium essendi, quia est complementum substantiæ, cuius est esse. Item, ratione sui esse imperfecti materiæ dicitur conuenire duplex esse, vnum in se, quod est imperfectum, & debile, & incompletum, secundum quod aliquo modo diuinum esse imitatur, & à Deo producta est, & ratione cuius habet in Deo propriam ideam, quæ est principiũ productiuum ipsius; alterum in alio perfectum, & completum, quod habet per formam, & secũdum quod est in composito, & non habet in Deo ideam distinctam ab idea compositi. Vnde sumi potest confirmatio huius argumen-

p.d.16 q.2 a. 3 ad 2. q 3. de ver a.5.c. 3 p. q 17.a.2 ad 4. & q.2. a.2. ad 2. op. 31.a.d.p q p. a p ad 5.8. phys. l. 2.a.c. g c 54.

ibid.

tifice illa, quæ habent distinctam ideam, habent distinctum esse, nam idea est principium productiuum esse rei: habet autem materia distinctam ideam ab idea formæ, nam potest distincte considerari, quamuis separatim esse non possit, ergo

5. met.l. 4. q. de malo a. p. ad 19. 3. d. 6 q. 2. a. p. arg. 5 & ad 5. & in c. p. p. q. 3. a. 4. ad 2. vbi Caiet. 2. d. 14. q. p. a. p. & expresse quol. 2. a. 3. c.

Octauo ex diuersitate inter esse de quo est præsens quæstio, & esse quod est effectus formæ, seu quod dat forma materiæ. Cum enim, vt docet Philosophus 5. met. t. 14. duplex sit esse rei, vnum, per quod respondetur ad quæstionem quid est, & est prædicatum essentiale: alterum vero, per quod respondetur ad quæstionem an est, & est prædicatum accidentale: illud esse, de quo est præsens dubitatio, est hoc secundum esse: est enim esse existentiæ, per quod res simpliciter est: illud autem esse, quod dat forma materiæ, & est effectus illius, est primū esse: quod patet primo, quia forma dat esse essentiale contra distinctum aliis gradibus, nimirum viuendi, sentiendi, & intelligendi, quod est esse quidditatiuum; secundo quia forma dat illud esse materiæ, quod est ipsa forma at esse existētiæ, cū realiter distinguatur à forma, sicut & a qualibet re habente esse, nō est ipsa forma; secus vero esse essentiæ, vt per se manifestū est. Tertio quia forma dat materiæ esse completum vnde dicitur esse illa prior substantia, & complemento. quia natura non habet esse completum nisi per formam. Præterea dat illi esse specificum, & completiuum, seu esse substantiam esse corpus, & esse viuum, hoc autem esse est essentiale, non autem accidentale, vt per se constat, & manifeste apparet ex hoc, quod forma per illud esse, quod dat materiæ, facit illam, vt dictū est esse hanc, non autem esse talem, vel esse simpliciter, & absolute; at materiam esse hanc est esse in tali specie, esse autem talem, est esse calidam, vel frigidam, esse vero absolute, & simpliciter est simpliciter existere, ergo dicendum est quod materia non habet esse existentiæ a forma

q. 7 de pot. a. 2. ad 1. Tab. v. essen. p. & 17. V. ens n. p. 54. f. V. essen. 54 & seq. p. p. 76 a. 4. ad 3. a. 6 c. 2 phys. l. a. q. de ani. a. 9. c. & ad 5. 3. p. 16. a. 2. ad 4. vbi Caiet. quol. 3. a. p. 2. 18 q. p. a. 2. c. 9. d. 17. q. p. a. p. c. 2. de ani. l. p. 3. p. q. 17. a. 5. ad p. & q. 2. a. 2. ad 2. op. 31.

Nono ex bonitate materiæ. Nam omne ens est bonum ex hoc, quod habet esse; quia ipsum esse habet rationem boni, & finis, & quia licet per essentiā rei dicatur ens, non tamen dicitur bona quia esse bonam conuenit tantum per esse, quod habet: materia autem secundum quod est ens in potentia, & terminus creationis, est quid bonum in se, ergo dicendum est, quod habet proprium esse distinctam ab esse formæ, ratione cuius forma dicitur esse quid melius, vel maius bonum, quam materia, cum eius esse sit actuale, & perfectum, vt dictum est. Confirmatur, nam materia prima participat bonū. appetit enim ipsum; nihil autem appetit nisi simile sibi; est ergo materia in se bona; sed eatenus aliquid est bonum, quatenus actu est, seu quatenus habet esse, hoc enim est actualitas omnis rei, habet ergo materia in se esse distinctum ab esse formæ quod ipsa appetit.

p. p. q. 44. a. 2. c. g. c. 23. 26. 30. & 31. q. 21. de ver. a. p. 2. p. q. p. de malo a. 2. c. & ad 8. 9. 14. a. 25. p. p. q. 5. a. 3. ad p.

Tab. v. forma n. 160. q. 2. de pot. a. p. c. q. 3. a. 9. c. p. p. q. 71. a. 9. q. 118. 2. 2. & 3. c. 4. d. 49. q. a. a. 3. ad 6. q. 57. & 89. de ani.

Decimo ex subsistentia materiæ quia nulla forma substantialis materialis subsistit, sed quælibet accipit subsistentiam à materia, ergo materia habet subsistentiam sibi propriam, & non emendicatam a forma; sed subsistere nihil aliud est, quam per se existere, & similiter subsistentia nihil aliud est, quam existentia per se nulli nimirum per se existenti innixa, vt dictum est, ergo materia habet propriam existentiam distinctam ab existentia formæ. Confirmatur, quia causalitas materiæ in hoc consistit respectu formæ, quod illam sustentat, vel simpliciter, communicando illi esse, per quod sustentetur, & in quo subsistat; vel secundum quid, sustentando non esse formæ, sed actum informandi ipsius formæ, si sit spiritualis, vt est anima rationalis; nihil autem sustentat aliud præsertim in esse per esse illius; quia cum esse sit ratio sustentandi, implicat, quod idem esse sit vni ratio sustentandi aliud, & eidem sit ratio cur existat, & sustentetur ab illo: habebit ergo materia proprium esse, per quod sustentat esse formæ materialis, & actum informandi formæ spiritualis, distinctum ab esse vtriusque formæ.

5. met. l. 2. q. 2. de pot. a. p. p. p. q. 71. a. 2. & 2. Tab. v. forma n. 77. & 16.

Vndecimo ex subiecto generationis. Hoc enim non est nihil, sed aliquid existens in mundo, quia ex nihilo nihil fit, sed materia est subiectum generationis, vt docet Philosophus p. de gen. & 5. phys. ergo in illo instanti, in quo prius natura præintelligitur subiectum generationi substantiali, debet materia, quæ est tale subiectum, habere aliquam existentiam, ratione cuius non possit dici non ens, sed vere ens existens: non potest autem habere talem existentiam a forma, quia sicut ratione illius debet præintelligi ipsi generationi, ita & multo magis debet præintelligi formæ substantiali, quæ est posterior in esse generatione, cuius ipsa est terminus, ergo habet illam independenter a forma.

12. met. l. 2. p. phys. l. 15. p. de gen. l. 9.

Duodecimo ex incorruptibilitate materiæ. Cum enim hæc sit incorruptibilis, non potest desinere esse nisi per annihilationem, quę opponitur creationi, per quam solam potuit produci, & de facto fuit a Deo producta: sed Deus non annihilat materiam in corruptione compositi substantialis, ergo retinet in instanti corruptionis esse quod habuit à Deo per creationem: sed recedente forma substantiali compositi quod corrumpitur, per corruptionem, desinit esse existentiæ, seu ipsa existentia formæ substantialis, ergo materia non habet esse existentiæ a forma, sed habet proprium, & distinctum ab esse formæ.

p. phy. l. vlt. q. 5 de pot. a. 4

Decimotertio probatur ex absurdis, quæ sequuntur, si negetur materiam habere propriam existentiam distinctam ab existentia formæ.

Primo enim sequitur, quod agens naturale materiam in esse producat. Cum enim natura producatur ratione ipsius esse, quod per se primo terminat productionem, si vnum est esse materiæ, & formæ, sicut ex eo quod productio terminatur ad esse formæ, agēs dicitur producere formam, ita dicetur producere materiam, quia eius actio productiua terminatur ad idē esse vtriusque: & tamen materia est ingenerabilis, vt dicitur p. phy. in fine, & non nisi à Deo per creationem produci potest.

q. 5. de ver. a. 4. ad 6. Tab. v. generatio n. 16. 17. p. phys. l. vlt.

Secundo quod agens naturale possit corrumpere materiam, sicut corrumpit formam: quia cum corruptio terminetur ad non esse, sicut generatio ad esse tunc dicitur aliquid corrumpi, cum amittit suū esse: amitteret autem materia suum esse per corruptionē formæ, si vnum, & idem esse cōpeteret vtrique: sicut ipsa forma vere dicitur corrumpi, quando corrumpitur compositum substantiale, quia vere amittit suū esse. Neque vero dici potest, quod per actionē agentis naturalis terminatam ad productionem sequentis formæ materia reproducatur: quia actio agentis naturalis non se extendit ad productionem materiæ, nam sic illam crearet, vt dictum est, quod est propriū Dei, & tamen cum ex vi corruptionis formæ præteritæ desinat esse in mundo, deberet reproduci, vt formam sequentem sustentare posset.

Tab. v. generatio n. 16 & 17.

Tab. v. creatio n. 13. 22. 23.

Tertio quod anima rationalis in homine sit diuisibilis, & extensa Cum enim quælibet forma accidentalis subiecto, cui inest, det tale esse, si esse materiæ esset idem, quod esse formæ substantialis, cum quātitas in homine inhæreat materiæ mediāte esse, illi inhærebit mediante esse animæ rationalis, & ratione illius eidem animæ, & sic anima rationalis erit diuisibilis, & extensa, quod dici non potest: cum nullū accidens materiale, & diuisibile subiectari possit in entitate spirituali, & indiuisibili, cuiusmodi est substantia animæ rationalis, & eiusdem existentia, vel esse:

p. p. q. 44. a. 2. c. Tab. v. esse n. 64

nullum enim diuisibile potest in esse rei indiuisibili, vt dicitur 3. cæli t. 7. cuius ratio est, quia id, quod inest alicui, quodammodo comprehenditur ab ipso, diuisibile autem non potest comprehendi ab indiuisibili.

3. cæli l. 3.

Quarto dici posset materiam educi de potentia formæ. Nam ideo forma dicitur educi de potentia materiæ, vt dictum est, quia materia ante inceptionem formæ potest illam causare quoad suum esse, fieri, & incipere, & postea actu causa ista tria, & deinde trahitur materia ad participandum actum formæ; sed si forma dat esse existentiæ materiæ, eodem modo in instanti generationis forma posset causare materiam quoad esse existentiæ, & actu causare tale esse, & trahi ad participandum actum subsistentiæ, quæ soli materiæ conuenit, cum nulla forma substantialis, excepta anima rationali, per se subsistat; sed tantum per subsistentiam materiæ, vt dictum est.

infra art. 13. ad 6. vid. Capr. 2. d. 17. q. p art. 3. ad p. Auseoli & 5. D. q. 1. de pot. art p. c.

Quinto dici posset intellectionem animæ rationalis esse communem cum corpore contra Philosophum 1. de ani. t. 11. & 3. de ani. t. 6. vbi dicit, quod intellectus nullius corporis est actus; & quod non est mixtus cum corpore: sequela probatur, quia cuius esse est commune corpori, oportet & operationem esse communem. Vnumquodque enim agit secundum quod est ens, nec virtus operatiua rei potest esse sublimior, quam eius essentia, cum virtus essentiæ principia consequatur; si ergo in homine est vnum esse commune materiæ, & formæ, seu corpori, & animæ rationali, eius etiam operatio propria, quæ est intellectio, erit etiam communis corpori, seu corpus commonicabit in tali operatione, quod est contra Philosophum, & veritatem. dicendum ergo est materiam habere propriam, ac distinctam existentiam ab existentia formæ.

1. c. g. c. 56.

Ad primum ergo dicendum, quod ens potentia duplex est, vnum, quod actu est non ens, & nihil, seu quod nullo modo est, & hoc modo sumpto ente in potentia, materia non est ens in potentia, quia materia vt est ens in potentia aliquo modo est, & per consequens est quid à Deo productum, ens autem potentia hoc modo sumptum neque est, neque est quid à Deo productum: præterea, quia ex tali ente potētia, non fit generatio, quæ tamen fit ex materia. Alterum vero, quod est quidem ens in se, & vere est, sed est ens in potentia ad omnes formas substantiales, cum sit potentia passiua substantialis: & hoc modo materia est ens in potentia, & ex tali ente, quod dicitur non ens actu quia caret forma, quæ est actus, & per quam totum compositum fit actu, fit generatio, & ex tali ente, & forma fit vnum per se. Vel dic, quod quia actus, & potentia diuidunt quodlibet genus entis vt patet 9 met. & 3. phys. ideo sicut potentia ad qualitatē vere est ens actu existens in mundo habens existentiam distinctam ab existentia qualitatis, ad quam est in potentia: ita materia, quæ est substantialis potentia passiua ad formam substantialem, erit ens actu existens in mundo per existentiam distinctam ab existentia formæ.

p. phys. l. 13. 12. met. l. 2. p. de gen l. 9. 2. c. g. c. 16 pp. q. 44. a. 2. ibid. & Tab v. mat. 4. a 8 & 11. 1. phys. l. 15. q. met. l. p. 12. met. l. 4. q. 13 met. a 2. q. 6. log. c. 3. Tab. v. materia n. 8 & 10.

Ad secundum dicendum, quod licet materia non possit existere separata à forma, naturaliter loquendo, & de potentia Dei ordinaria, non tamen inde sequitur materiam non habere propriam existentiam distinctam ab existentia formæ, vt manifeste patet: tum quia neque forma substantialis materialis potest existere separata à materia, cum per se existere sit proprium substantiæ compositæ, vt docet Philosophus 8. Met. t. 8. & tamen forma substantialis habet propriam existentiam: tum quia licet non possit materia existere separata à forma, quia tamen potest distincte considerari, potest per se habere propriam ideam, ac proinde propriam, & distinctam existentiam, cuius principium productiuum est idea, dixi naturaliter loquendo, & de potentia Dei ordinaria, quia supernaturaliter loquendo, & miraculose, & de potentia Dei absoluta potest materia existere separata à forma, vt patet primo quia licet hoc videatur repugnare modo agendi Dei, quia cum agat per intellectum suum, & per verbum, quod est formatiuum omnium, videtur oportere, quod omnia, quæ agit, sint formata, & consequenter quod materia producatur simul cum forma: non tamen repugnat diuinæ potentiæ, quia id non implicat contradictionē. Deus autem potest facere quidquid non implicat contradictionem. Secundo quia esse materiam actu non separatam non dicit esse materiæ absolute, sed magis modum essendi, qui ipsi competit in ordine ad causā secundam, nam per agens naturale immutatur materia ad formam, ad quam est in potentia, vt patet in similı in esse accidentis in subiecto, quod est inesse: vnde remoto ordine materiæ ad genus naturale, adhuc poterit remanere ordo ipsius ad causam primā, secundū quem modus essendi ipsius non est esse actu, sed esse in potentia: sicut remoto ordine accidentis ad causam proximam, adhuc potest remanere ordo ipsius ad causam primam, secundum quam modus essendi ipsius nō est inesse, sed esse ab alio: & ita sicut potest Deus facere quod sit accidens, & non insit, ita potest facere quod materia sit, & non in actu, seu & non simul cum forma, sed per se. Tertio quia possunt dari aliqui casus, & de facto dantur, in quibus materia produci potest à Deo, & producitur sine forma, & consequenter potest habere existentiam propriam, & distinctam ab existēria formæ, vt dictū est. Quarto quia cum materia sit causa formæ, sustentando ipsā, forma vero sit causa materiæ, faciendo illam esse in actu, secundum genus causæ formalis, (nam materia recipit formam, vt secundum illam constituatur in esse alicuius speciei, vel aeris, vel ignis, vel cuiuscunque alterius corporis, seu in esse specifico, & complętion, dat enim forma speciem materiæ, ad quam ipsa quantum est de se, est in potentia,) non est contra naturā materiæ, quod præexistat naturæ speciei, atque adeo sit sine forma, nam ab illa tantum recipit esse specificum, & completum, non autem esse simpliciter, seu existentiam: sicut è contra quia forma dat speciem, seu esse specificum materiæ, contra rationem formæ esse si præexisteret naturæ speciei, quæ perficitur vnione ipsius ad materiam. Quamquam materia, quia eius esse proprium est debile, imperfectum, incompletum, in potentia, nam esse completum & perfectum habet à forma, & in composito, non potest naturaliter, & de potentia Dei ordinaria existere in mundo separata à forma.

8 met. l. p. q. 3. de ver. a. 5. c. & ad 3. quol. 13. a. 2. T b. v. Deus 330 4. d. 12. q. p. a p. q. p. c. & ad p. & 4. c. g. c. 65. 2. c. g. c. 16. ratione principii. 4 d. 17. q. p. a. 4 q. p c q. q de verit. a. 3. ad 6 q. 2. a. 7 c. 3. p. q. 2 a. 5. pp. q. 44. a. 2. q. 10. a. 2. ad 2. p. q. 2 a. 2 ad 2. c. 6. a. 2. ad 3. 2. de ani. l. p. sd. p. 17. a. 2. ad 4. q. 2. a. 8 p. d. 36 q. p. 4 p. c & ad pp. p. q. 2 a 1. ad 2. q. 2. de ver. a. 5 c. & ad 3. op. 31.

Ad tertium dicendum, quod aliud est materiam esse actu: aliud esse in actu: illud est effectus omnium causarum, hoc solius formæ: quod est dicere quod duplex est esse, vnum, secundum quod aliquid de potentia ente fit actu ens, & hoc esse non est effectus formæ, sed omnium causarū, quia cum omne, quod est in potentia reducatur ad actum per id, quod est actu ens, necesse est esse duas causas, scilicet materiā & agēs, quod reducat materiam de potentia in actū. Aliud vero, secundum quod aliquid est ens in actu, & hoc esse est effectus forma. Quare materia habet quidem esse in actu à forma, non tamen habet ab illa esse absolute, quod est actu esse, sed à Deo id habet per creationem. Vel dic, quod duplex est esse, vnum essentiale, per quod respōdetur ad quæstionem quid est, & hoc est effectus formæ. Aliud accidentale, per quod respondetur ad quæstionē an est, & hoc est esse existētiæ, de quo est præsēs quæstio, & nō est effectus

2. phys. l. 2. Tab. v. esse a. 2. p phys. l. vlt. quol. 3. a p. l. c in confirmat. primæ rationis.

in c. rat. 3. & 8.

formæ, vt dictum est. Vel die, quod aliud est materiam esse hanc, vel talem, aliud esse simpliciter, quod materia habeat esse hanc, conuenit illi per formam substantialem, quod habeat esse talem, puta calidam, vel frigidam, conuenit illi per formam accidentalem; quod habeat esse simpliciter, & absolute, conuenit illi per esse existentiæ communicatum illi à Deo per creationem independenter à forma, vt etiã dictum est. Vel die, quod materia habet duplex esse, sicut & duplicem ideam, vnum imperfectum, incompletum, ac debile, & in potentia respondens ideæ imperfectæ, secundum quod materia retinet similitudinem diuini esse, ipsumque aliqualiter imitatur, & hoc haber immediate à solo Deo per creationem; aliud perfectum specificum, & completum respondens ideæ perfectæ, quæ est eadem cum idea totius compositi, & hoc illi conuenit per formam, & in composito, vt dictum est.

p. d. 36. q. p. a. p. c. & ad 3. q. a. a. p. ad 2. q. 3. de verit. a. 3. 1. d. p. q. p. p. ad 5.

p. p. q. 14. a. 11. ad 1. & a. 11. c. op. 31. & l. c. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod actus est duplex, intrinsecus, & extrinsecus; intrinsecus est esse, quod est actus entis, & hoc inest cuilibet rei reali; extrinsecus vero est forma, vel à forma. Vel dic, quod actus primo primus est forma, sed actus secundo primus est esse: quod esse, vel est esse in actu, & est effectus formæ, vel est actu esse, & hoc est effectus omnium causarum, & cuilibet rei reali intrinsecum, & secundum hoc esse materia prima licet informis in se existit, essentiamque diuinam imitatur, & habet propriam ideam, per quam in esse producitur à Deo per creationem.

super Genesim in id c. p. iuxta genus suum. Tab. v. actus, n. 9. v. esse n. 13. & l. c. ad 3.

Ad quintum dicendum, quod materia, vt dictum est, sicut habet esse completum, & perfectum in composito per formam, & esse incompletum, imperfectum, ac debile in se per creationem acceptum à solo Deo, ita habet duplicem ideam, vnam perfectam non distinctam ab idea compositi, alteram imperfectam ab illa, secundum quam imperfecte imitatur diuinam essentiã. Neque obstant allata in contrarium, nam ideam, & ideatum non oportet esse similia, secundum conformitatem naturæ, sed secundum repræsentationem tantum, vnde & rerum compositarum est simplex idea, & similiter existentis in potentia est idealis similitudo etiam in actu. Præterea licet materia secundum se existere non possit in mundo separatim à forma, potest tamen secundum se considerari, & sic habere similitudinem, & ideam distinctam ab idea formæ.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum materia sublata quantitate sit diuisibilis.*

7. met l. p.

Videtur quod materia prima sublata quantitate sit ex se diuisibilis. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 4. quod substantia est prior natura accidente, & per consequens partes substantiæ v. g. ligni sunt priores, quam partes quantitatis ligni: sed non potest substantia habere partes, nisi sit diuisibilis, nam ratio partium, vt dictum est, oritur ex diuisibilitate, ergo materia ex se est diuisibilis.

q. m. log. a. p. — ap. 32. c. 5.

2 Præterea omne, quod per se ipsum, & per partes suas intrinsecas est præsens alicui quãto, ita quod totum est præsens toti, & partes partibus, per seipsum, & per partes suas intrinsecas habet partem distantem à parte, & consequenter est diuisibile: sed materia v. g. ligni per se ipsam, & per partes suas est præsens suæ quantitati ipsam informanti, ergo per seipsam, & per partes suas habet partem situaliter distantem à parte, & sic est diuisibilis sine quantitate.

3 Præterea materia est capax plurium formarum substantialium; sed plures formæ substantiales non possunt informare eandem numero entitatem materiæ ergo necessario debent præsupponere in materia plures partes. & sic materia erit diuisibilis.

Ibid. & 4. d. 12. q. p. a. 2. quæst. 4.

4 Præterea forma substantialis animalis plures habet partes: sed secundum has non informat vnam, & eandem partem materiæ: sed plures ergo in materia plures partes existunt, & per consequens secundum se est diuisibilis.

op. cit.

5 Præterea vel materia subiecta quantitati secundum se, & ex se habet partes, vel non. Secundum dici non potest, quia multa inde sequerentur absurda, vt quod materia se haberet ad quantitatem inhærentem, sicut se habet anima rationalis ad corpus humanum, quod nimirum tota materia esset sub tota quantitate, & tota sub qualibet parte quantitatis: sicut anima rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. præterea, quod diuersæ partes quantitatis haberent idem subiectum adæquatum totius quantitatis, & cuiuslibet partis eius: & quod infinities esset sub determinata quantitate, quia quantitas est diuisibilis in infinitum, ergo debet dici primum, quo posito sequitur, quod materia est ex se diuisibilis.

op. cit. — 4. d. 10. q. p. a. 3. quæst. 3.

6 Præterea cum quæcunque vni, & eidem sunt simul, sibi inuicem sint simul, si sub qualibet parte quantitatis esset tota aliqua materia corporis v. g. Petri, vbicunque est pars corporis Petri, esset totum corpus Petri, & consequenter vbi est vna pars, esset alia: sed hoc repugnat distinctioni partium, quæ requiritur in corpore organico, ergo non potest tota materia corporis Petri, quantum ex se, esse sub qualibet parte quantitatis, ergo necesse est quod secundum se sit diuisibilis in partes sublata etiam quantitate.

op. cit. & 4. d. 9. & a. cit.

7 Præterea si materia esset ex se indiuisibilis, æqualiter se haberet ad omnes quantitates, sicut ad recipiendas omnes formas substantiales: vnde quantumcunque parum sit de materia prima in quouis corpore paruo, posset recipere quamlibet quantitatem, & sic ex grano millij posset fieri totus mundus: sed hoc est falsum, nam materia ad nullam quantitatem est in potentia, nisi quæ competat formę naturali, quæ in materia esse potest: non est autem materia in potentia nisi ad formas, quæ in mundo sunt, vel per principia naturalia educi possunt, ergo materia non est ex se, sublata quantitate, indiuisibilis, sed diuisibilis.

2. d. 30. q. 2. a. p. 6.

Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 18. & 2. phys. t. 35. dicit, quod substantia sublata quantitate est indiuisibilis.

Tab. v. materia n. 25. op. 70. q. 4 art. 2.

2 Præterea, si materia esset ex se diuisibilis in partes, esset etiam ex seipsa, sublata quantitate, principium distinctionis numericæ: sed hoc est falsum, nam sublata quantitate, per quam materia in partes diuiditur, non est materia nisi vna, ergo materia ex se est indiuisibilis, sublata quantitate.

3 Præterea propterea quantitas corporis Christi in Sacramento Eucharistiæ est tota sub tota quantitate panis, & tota sub qualibet eius parte, quia non est ibi ratione sui, & per modum quantitatis, sed mediante substantia, & per modum substantiæ, ergo substantia v. g. seu materia panis ex se est tota sub tota quantitate panis, & tota sub qualibet eius parte: at si substantia haberet partes entitatiuas distinctas,

4. d. x. q. p. a. 3. quæst. 3.

& esset entitatine diuisibilis, ex se oon posset esse tota sub tota quantitate, & tota sub qualibet parte ipsius, sed esset tota snb tota qnantitate, & pars sub parte ad modum qnalitatum, quæ consequuntur quantiıatem ergo materia sublata quauıitaıe est ex se indiuisibilis.

Respondeo dicenđum, quod materiam habere diuersas partes secundum se, & proinde esse diuisibilem ex se impossibile est. [4. d. x q. p. a. 3 quæst 3 c.] Raıio huius triplex afferri potest. prima est, quia materia, sicut & forma substantialis non consequuotur quantitatem, nec fundantur in illa, sicut formæ accidentales, quæ fundantur in quantitate, & præsupponunt ipsam, & ideo non recipiunt totalitatem quantitatis, sicut illæ recipiunt: vnde sicut illæ sunt totæ in tota quantitate & pars in parte, ita hæ sunt totæ sub quantitate, & totæ sub qualibet eius parte, & per conseqoens sunt ex se indiuisibiles. Secunda est, quia diuersitas partium proprie est ipsius compositi constituti ex partibus diuersis; vnde materia, sicut est in potentia ad formam, cuius acquisitio est generatio compositi ex partibus constituti, ita est in potentia ad diuersitatem partium [op 32. c. 5.] ipsius compositi ex ea generati. In forma enim substantiali non solum est vis perfectiua materiæ, sed etiam distinctiua totius per partes, & huic necesse est respondere potentiam ex parte materiæ, quæ recipiat & ipsam perfectionem soam per formam, & partium sequentem diuersitatem: Vnde quando forma aliqua substantialis perficit materiam, sicut potentia materiæ est reducta per formam ad actum, ita per illud idem esse per mutatur ad distinctionem, & terminationem partium totius compositi, & sic materia ex se indiuisibilis est. Tertia est, quia ponere materiam esse secundum se diuisibilem in partes eiusdem rationis sequitur imaginationem illius, qui ponit formas dari ab extra, quæ cum in se diuersitatem habeant præter suam materiam, sequi videtur materiam diuersitatem partium habere ad suscipiendum diuersas formas, eum in vna parte recipi non possint; sed cum formæ non dentur ab extra; sed educantur de potentia oıateriæ per eius transmutationem secundum Philosophum, materia autem secundum id, quod est, sit in potentia ad formas substantiales, quæ sunt eius actus, impossibile est quamcunque partitionem ante formam substantialem in ea ponere, eum ioductio formæ sit generatio compositi, cuius solum est habere partes per se, materia autem, & forma non habent partes, nisi per accidens, vnde non diuiduntur nisi per accidens ad diuisionem totius. Ex quo manifestum est, quod priusquam compositum constituatur, nulla partibilitas sumitur ex parte materiæ, cum hoc ipsi non competat, nisi per accidens, quod autem est per accidens, per posterius est, sicque materia sublata quantitate ex se erit indiuisibilis in partes scilicet eiusdem rationis, & inter se situ distantes, potens tamen recipere diuisibilitatem, sicut potest recipere formas, quas sequuntur partium diuersitates.

[op. 32. c. 5.] Ad primom, ergo dicendum, quod partes materiæ in ratione substantiæ præcedunt natura quantitatem, in ratione vero partium sunt illa posteriores, sic enim materia tota secundum totalitatem essentiæ est in qualibet parte rei, & sub qualibet parte quantitatis, non autem secundum totalitatem quantitatis, quia ratione quantitans diuiditur in partes, quarum vna noo est alia.

[ibid.] Ad secundum dicendum, qood maior propositio est falsa de eo, quod non ex natura sua, & formaliter habet partes, sed per aliud a se realiter distinctum, vt est in proposito; nam substantia, siue sit materia, siue forma substantialis, sicut per accidens, seu per quantitatem sunt formaliter diuisibiles, ita formaliter habent partes eiusdem rationis, & situaliter interse distantes; plura enim, & situs partium, atque distantia, & præsentia oriuntur ex diuisibilitate, quæ est ratio formalis quantitatis, vt dictum est.

Ad tertium dicendom, quod ad susceptionem [q. 11. log. art. p. op. cit.] diuersarum formarum, non est necesse præexistere in materia diuersitatem aliquam partium; sed subsequi necesse est hoc, quia inductio diuersarum formarum est generatio diuersorum compositorum habentium diuersas partes; præcedit tamen necessario in materia proportio capacitatis, quam scire non possumus. nisi secundum quod videmus in ea plures formas, sicut in tota materia, vel vnam tantum, sicut est in materia alicuius rei particularis. Vnde non seqoitur, qnod materia secundom se sit diuisibilis, eum diuisibilitas materiæ causetur à pluralitate formarum.

Ad quartum dicendum, quod quando forma substantialis perficit materiam, sicut potentia materiæ [op. cit.] ad formam illam est reducta ad actum, ita per virtutem eiusdem formæ est transmotata materia ad dimensionem & terminationem partiū & totius; nam in forma substantiali non solum est vis perfectiua materiæ, sed etiam distinctiua totius per partes; vnde non sequitur, quod materia sit ex se diuisibilis, sed potius indiuisibilis, cum diuisibilitatem acquirat per generationem compositi, & per accidens, mediante quantitate.

Ad quintum dicendum, quod materia habet [ibid & 4. d. 1. q. p. art 3. q. 3. cape. 2. d. 18 q. p. art. 3. 4. d. 13. q. p.] partes distinctas a partibus quantitatis, in materia enim rei partibilis est duplex totum, essentiæ, & quantitatis; & secuodum quidem totum non debetur materiæ nisi per accidens, ratione scilicet quantitatis, & similiter est de forma rei partibilis; tota enim forma ignis est in qualibet parte suæ materiæ, respiciendo totum essentiæ, cum tota definitio ignis cuilibet parti suæ conueoiat, non autem respiciendo totum quantitatis suæ, nisi quod inter formas particulares datur anima humana, quæ neque est quanta per se, neque per accidens, quia non habet quantitatem, nec a qoantitate substantia eius dependet, ideoque simpliciter est tota in toto, & tota in qualibet parte; vnde patet ad primum absurdum. Ad secundum etiam patet, quia diuersæ partes quantitatis habent idem subiectum, ratione totalitatis essentiæ, non aotem ratione totalitatis quantitatis. Ad tertium dicendum, quod vnitas rei consequitur esse ipsius, partes autem alicuius homogenei continui oon habent ante diuisionem esse actu, sed potentia tantum & ideo nulla illarum habet vnitatem propriam actu: vnde actu non est accipere ipsarum numerum, sed potentia tantum: & ideo forma, vel materia, quæ est in toto tali, tota, & tota in partibus eius, non dicitur ante diuisionem continui esse ibi pluries, vel infinities actu, sed solom potentia, quod non est ioconueniens: sed post diuisionem multiplicatur secundum actum, vt patet in anima aoimalis annulosi.

Ad sextum dicendum, quod ordo, & distan- [q. 11 log. a. p ad 4.] tia, atque adeo situs partium io corpore organico fundatur, vt dictum est, super quantitate dimensiua: ipsa autem natura substantiæ præcedit quantitatem; & ideo non sequitur, quod partes organicæ sint simul, licet tota substantia sit sub qualibet parte dimensionis.

Ad septimum dicendum, quod argumentum [2. d. 30. q. 2. p. 6.] factum multipliciter deficit, primo quia imaginatur

indiuisibilitatem materiæ ad modum puncti. vt sic ex materia mundus sit factus per quandam quasi extensionem, sicut si res parua in magnam extenditur; hoc autem non est verum; materia. n. dicitur indiuisibilis, per negationem totius generis quantitatis, punctus autem est indiuisibilis sicut quantitatis principium situm determinatum habens; vnde ex materia res quanta efficitur, non per extensionem, loquendo de materia prima, cum extensio non sit nisi eius, quod alicuius quantitatis erat, sed per quantitatis susceptionem. Secũdo etsi prima materia. prout in se consideratur, nullam quantitatem habeat, non tamen sequitur, quod sit in potentia respectu cuiuslibet quantitatis imaginabilis; cum. n. quantitates determinatæ, & omnia alia accidentia secundum exigentiam formæ materiam recipiant, eò quod subiecta materia cũ forma est causa eorum, quæ insunt, vt in p. phys. 80. dicitur, oportet, quod materia prima ad nullam quantitatem sit in potentia, nisi quæ competat formæ naturali, quæ in materia esse potest; materia vero prima non est in potentia ad alias formas, nisi ad illas, quæ sunt in rerum natura, vel per principia naturalia educi possunt. Si. n. esset aliqua potentia passiua in materia, cui non responderet aliqua potentia actiua in rerum natura, illa potentia passiua esset superflua, vt Commentator dicit, & ideo materia prima non est receptibilis maioris quantitatis, quam quantitatis mundi: propter quod in 3 phys. t. 69. dicitur, quod non est possibile magnitudinem augeri in infinitum, loquendo naturaliter. Tertio quia quando loquimur de materia existente in hac re, iam dimittimus considerationem materiæ absolute, non. n. potest accipi illud materiæ, quod est in hac re, nisi secundum quod est diuisum ab illa parte materiæ, quæ est in alia re; diuisio autem non accidit materiæ, nisi secundum quod consideratur sub dimensionibus, saltem interminatis: quia remota quantitate, vt in p. phys. dicitur, substantia erit indiuisibilis: vnde consideratio materiæ huius rei est consideratio non materiæ absolute, sed materiæ sub dimensione existentis: vnde non oportet, vt quod conuenit materiæ inquantum est absoluta, & prima, conueniat materiæ existenti in hac re, prout accipitur vt in hac re existens, quia ex hoc ipso receditur à consideratione materiæ primæ Vnde materia, quæ est in hac re existens, non est in potentia ad totam quantitatem mundi, sed vsque ad determinatum quid, quantum per rarefactionem potest consequi, & hoc non excedit raritatem ignis, quia nulla raritas potest esse maior, vt dicit Comm. in 4. phys. com. 84. & sic patet, quod hoc argumentum tam in se falsitatem continet, quam etiam in modis adinuentis ad eius expositionem.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum quælibet pars materiæ sit in potentia ad omnes formas substantiales.*

1. d. 30. q. 1. a. 3. op. 32. c. 5.

VIdetur quod quælibet pars materiæ sit in potentia ad omnes formas substantiales. Tota. n. materia est in potentia ad omnes formas substantiales; sed quælibet pars materiæ est eiusdem rationis cum tota materia, ergo quælibet pars est in potentia ad omnes formas.

ibidem.

2 Præterea materia cum quantitate careat, indiuisibilis est, & ad modum puncti se habens; sed vnum punctum non est maius alio, ergo si tota materia est in potentia ad omnes formas, ita & quælibet eius pars.

ibidem.

3 Præterea ex eo, quod materia sit sub hac forma, non perdit ea, quæ absolute illi conueniunt; sed materia absolute sumpta est in potentia ad omnes formas substantiales, ergo & materia existens in re particulari, seu pars totius materiæ est in potentia ad omnes formas substantiales.

ibidem.

2. præced. c.

Sed contra est, quod ex materia minimi ignis nullá alia forma substantialis educi potest.

op 32. c. 5. 2. d. 30 q. 2. art. p. 2. c. g. c. 16. ad 7. 7. phys. l. x.

Respondeo dicendum, quod vt dictum est, aliter loquendum est de materia absolute sumpta, seu in sua vniuersalitate, & de materia particulari, seu existente in re particulari; nam si loquamur de materia priori modo considerata, licet nullam quantitatem habeat, non tamen est in potentia ad omnes formas imaginabiles, quia vt sic, neque est in potentia ad omnem quantitatem imaginabilem, quæ tamen est vna ex dispositionibus necessario requisitis in materia ad formam recipiendam; nam cum quantitates determinatæ, & omnia alia accidentia secundum exigẽtiam formæ recipiantur in materia, eo quod subiecta materia cum forma est causa eorum quæ insunt, oportet, quod materia ad nullã quantitatem sit in potentia, nisi quæ cõperat formæ naturali, quæ in materia esse potest; materia vero prima non est in potentia ad alias formas, nisi ad illas, quæ sunt in rerũ natura, vel per principia naturalia educi possunt: & ideo materia prima non est receptibilis maioris quantitatis, quam quantitatis mundi, & consequenter non est materia in sua vniuersalitate sumpta receptibilis nisi formarum substantialium, quæ possunt esse in mundo. preterea, cum in materia duplex totum considerari possit, scilicet totum essentiæ. & totum quantitatis, quorum hoc secundum non debetur materiæ, sicut nec formæ, nisi per accidens, ratione scilicet quantitatis, tota materia in communi secundum totum suæ essentiæ non est sub forma vnius eorum, quæ de materia generantur. & per consequens respicit omnes formas substantiales, hæc enim totalitas materiæ est ipsa proportio capacitatis suæ formæ, & nõ aliqua diuersitas introducta per quantitatẽ, vnde sicut forma in vniuersali sumpta. & absolute, in quadam amplitudine essentiæ consistit, in qua comprehenditur quidquid de materia educi potest, ita vt tota forma in vniuersali, & secundum totum essentiæ non sit in qualibet parte materiæ, alioqui etiam in materia, quæ est sub forma aeris esset essentia formæ ignis, & omnium aliorum, quæ de materia generantur; ita propter proportionem materiæ ad formam, secundum propriam rationem eiusdem correspondentis inuenitur proportio capacitatis, vt nimirum tota materia non sit sub forma vnius de materia generati, alioqui ex materia, quæ est in qualibet re particulari, posset totum generari, quod generatur ex tota materia, quod manifestum est esse falsum, cum ex minimo, quod potest esse in igne, nullam aliã formam substantialem possibile sit educi. Si vero loquamur de materia posteriori modo considerata, cum sic de illa loquentes dimittamus considerationem materiæ absolute, non enim potest accipi illud materiæ, quod est in hac re, nisi secundum quod est diuisum ab illa parte materiæ, quæ est in alia re, diuisio autem materiæ non accidit, nisi secũdum quod consideratur sub dimensionibus saltem interminatis, quia remota quantitate, vt sæpe dictum est ex Philosopho substantia est indiuisibilis, non oportet, vt quod conuenit materiæ, inquantum est absoluta, & prima, conueniat materiæ existenti in hac re, prout accipitur, vt in hac re existens; quia ex hoc ipso receditur à consideratione materiæ primæ: & ita sicut materia, quæ est in hac re existens non est in potentia ad totam quantitatem mundi, sed vsque ad determi-

natum quid, quantum per rarefactionem potest consequi, & hoc non excedit raritatem ignis, quia nulla raritas potest esse maior, vt in 4. phys. dicit Comm. ita non est in potentia ad aliam formam substantialem. Vnde manifestum est, quod quælibet pars materiæ non est in potentia ad omnes formas substantiales.

op. cit. & 2. d 30. l. c.

Ad primum ergo dicendum, quod non est eiusdem rationis materia absolute considerata, & materia vt est in re particulari, nam hęc connotat diuisionem factam per quantitatem, ratione cuius non potest recipere quamcumque formam substantialem, sicut potest illa, vt patet in simili de forma, & sic patet ad tertium.

2. d 30. l. c.

Ad secundum dicendum, quod indiuisibilitas materiæ non se habet ad modum puncti, nam materia dicitur indiuisibilis per negationem totius generis quantitatis; punctus autem est indiuisibilis, sicut quantitatis principium situm determinatum habens; vnde ex materia res quanta efficitur, non per extensionem, sed per quantitatis susceptionem. præterea, licet materia prima prout in se consideratur, nullam quantitatem habeat, non tamen sequitur, quod sit in potentia respectu quantitatis, vel formæ substantialis imaginabilis.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum materia habeat vnam potentiam ad omnes formas tam substantiales, quam accidentales.*

p. met. l. 2. p p. 7. a. p. ad 5 & 1. c. infra in c.

Videtur quod materia habeat vnam potentiam ad omnes formas tam substantiales, quam accidentales. Dicit enim Philosophus 7. met t. 8. quod quantitas primo inest materiæ, eidem autem etiam primo inest forma substantialis, quia potentia materiæ maxime est ad esse substantiale, sed quæ primo insunt alicui, eidem insunt per vnam, & eandem potentiam. ergo materia prima habet vnam potentiam ad formam substantialem, & ad quantitatem, & per consequens ad reliquas formas accidentales.

8. met. l. 4. op. 9 9. 103. Tab. v. materia n. 2. & 21. v. forma n. 75.

2 Præterea materia prima est vna numero in omnibus generationibus & corruptionibus, tam substantialibus, quam accidentalibus, vt dicit Philosophus 8. met. t. 11. & supra probatum est; sed materia est sua potentia passiua, sicut Deus est sua potentia actiua, ergo potentia materiæ ad omnes formas tam substantiales, quam accidentales est tantum vna.

op. 41. c. 17.

3 Præterea si in materia esset multiplex potentia, sequeretur, quod materia, quæ est sub forma ignis, esset aliquid reale non occupatum ab vlla forma, quod implicat; nam si in prædicta materia esset aliquid liberum à forma ignis, statim alia forma puta aeris posset induci, & sic in eadem materia possent esse plures formæ substantiales, quod naturaliter est impossibile. Ergo in materia est vna tantum potentia ad omnes formas saltem substantiales.

7. met. l. 3.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met t. 12. dicit, quod aliud est subiectum formæ substantialis, aliud singulorum accidentium: non requirerentur autem diuersa subiecta, si materia per eandem potentiam reciperet formas substantiales, & accidentales.

p p. q. 77. a. p. c. & ad 2. p. d. 3. q. 4. a. 2. ad 4.

2 Præterea dicit Philosophus 12 met t. 26. & 28. & 9. met. t p. & r. quod in omni genere est potentia, & actus, vnde oportet, quod ad idem genus referatur potentia & actus, vt nimirum si actus non est in genere substantiæ, potentia, quæ dicitur ad illum actũ non possit esse in genere substantiæ: sed omnia accidentia sunt extra genus substantiæ, ergo potentia materiæ ad formas substantiales, & accidentales non est vna, & eadem.

& l. e q. 6. log. art. 3.

3 Præterea dicit Philosophus 1. phys. t. 9. & 11. met. t. 8. quod posse laborare, & posse ægrotare, non eadem sunt, sed diuersa, quia alioqui idem esset laborare, & ægrotare, quod idem docet p. de gen. t. 73. vbi dicit, quod impossibile est in materia esse vnam potentiam numero contrariorum, quia sic non haberent ipsa contraria diuersas naturas, nec esset multitudo rerum sed omnia essent vnum ab eadem materia, & ab eadem potentia numero; cum enim actus, & potentia non diuersificent speciem, si esset vna tantũ potentia esset tantũ vna species, ergo in materia nõ est vna potentia ad formas substantiales & accidentales, imo nec ad omnes substantiales.

3. phys. l. 2. 11. met. l. 9. p. de gen. l. 22.

op. 42. c. 17.

4 Præterea in materia quilibet actus occupat tantũ eam potentiam, quæ sibi correspondet, nam actus, & potentia sunt correlatiua; ergo in materia tot sunt potentiæ, quot sunt formæ substantiales.

2. phys. l. p.

5 Præterea propterea factiones rerum artificialium non sunt naturales, quia licet principium materiale sit in eo quod fit, non tamen habet potentiam naturalem ad talem formam, ergo saltem in ordine ad formas substantiales & artificiales, non est in materia vna, & eadem potentia.

op. 32. c. 5.

Respondeo dicendum, quod potentia materiæ ad formas substantiales est omnino diuersa ab illa quæ est eiusdem ad formas accidentales, cuius ratio est, quia ex parte materiæ nulla alia potentia ponenda est, nisi quæ perficitur per formam substantialem quæ est eius essentia, quæ est vna. Quod patet, tum quia generatio, per quam acquiritur forma substantialis, attingit nudam essentiam, vnde non est motus; alteratio vero, & quilibet motus non attingit ipsam essentiam materiæ, cum nullum accidens transeat suum subiectum, subiectum autem alterationis, & motus, est ens actu habens diuersas partes, vnde potentia ad formas accidentales, quæ per alterationem acquiruntur. licet sit in materia, non tamen in illa est secundum se sumpta, sed vt subest formæ substantiali, quod est dicere, quod est in composito, sed ratione materię, cui primo conuenit subiici. tum quia ad idẽ genus spectant materia. & sua forma, atque adeo potentia, & actus; forma autem substantialis est in genere substantiæ, quare & potentia ad hunc actum est substantia: nulla autem alia substantia fingi potest præter ipsam materię essentiam, quæ vna est, vt dictum est: non enim potest dici, quod talis potentia sit accidens eius, tum quia, præter dicta, accidens præexisteret formæ substantiali, cum potentia in vno, & eodem sit prius tempore, quam actus, vt dicitur 9. met. tum quia quod est in potentia ad esse accidentale, quod per accidentia tribuitur, dicitur subiectũ, & est compositum, non autẽ ipsa materia: cuius ratio est, quia vt dicitur p. phys. t. 80 materia simul cũ forma est causa omniũ accidentium, quæ insunt, neque potest dici quod talis potentia sit forma substãtialis quia forma est actus, qui opponitur potẽtiæ: & similiter neque est substantia cõposita, quia sic substãtia cõposita præcederet formã substantialẽ, quod est impossibile, potentia vero materiæ ad accidentia, nimirum ad quantitatem, qualitatem, & alia accidentia est accidens ipsius materiæ ab illa realiter distinctũ ob rationes allatas: sed præsertim quia potentia, & actus diuidunt ens, & quodlibet genus entis, acci-

4 d 12. q. p. a p quæst 5. ad 2. & in c. & op. 30 c. 5. & l. infra cit. a 15. huius quæst. op. 31. c. 5.

de sp. cr. a 11. art. 15. & a. 3 a d 21.

op. 31. & 32. c. 5 p phys. l. 15. p. p. 77 a. p p. d. 3 q. 4.

p. p. 54. a. 3. q de ani a. 12. c. & ad 12. d. sp. cr. a. cit. q. 8. de ver a. 1. c.

dentia vero sunt extra genus substantiæ, ob quam rationem potentiæ animæ realiter distinguuntur ab anima, & sunt accidentia quia operationes, & actus, ad quos ordinantur, sunt accidentia, & quia subiectum accidentium proprie est compositum, seu materia vt subest formæ substantiali, non autem sola materia, vt dictum est, vnde potentia homo est in genere substantiæ, & potentia album est in genere qualitatis, & potentia quantum est in genere quantitatis: quia enim accidentia sunt plura genere diuersa, diuersæ debent etiam esse potentiæ materiæ ad illa. Verum est tamen, quod huiusmodi potentiæ materiæ ad formas accidentales non sunt in genere accidentis sicut species completæ, sed tantum per reductionem, sicut principium, quia vnumquodque genus diuiditur per potentiam, & actum. Vnde manifestum est, quomodo in materia sit vna potentia, & quomodo plures ad formas tam substantiales, quam accidentales.

Ad primum ergo dicendum, quod forma substantialis inest materiæ nudæ, quantitas vero inest eidem, vt subest formæ substantiali, inest enim toti composito, licet ratione materiæ, vt dictum est.

Vel dic, quod dictum Philosophi est secundum dictum antiquorum Philosophorum, qui formam substantialem ignorantes dixerunt totum subiectum, quod nos ponimus ex materia, & forma compositum, esse primam materiam vt aerem, & aquam, & aliquid huiusmodi, formas autem dicebant esse, quæ nos dicimus accidentia, vt quantitates, & qualitates, quorum subiectum proprium non est materia prima, sed substantia composita, quæ est substantia in actu; omne enim accidens ex hoc est, quod substantiæ inest.

Ad secundum dicendum, quod potentia materiæ ad formas substantiales potest dici aliquo modo vna, aliquo modo plures. Ad cuius manifestationem sciendum, quod in potentia passiua materiæ ad formas substantiales duo possunt intelligi, relatio, seu ordo materiæ ad formam, & ratio principij in genere substantiæ, secundum quod potentia, & actus sunt principia in quolibet genere; vt dictum est ex Philosopho; si consideretur relatio, & ordo, manifestum est, quod potentia materiæ est multiplex, secundum multitudinem formarum. Quæcunque enim ordinantur ad actus, tamquam ad vltimam perfectionē, oportet quod secundum actus diuersos distinguantur, vt patet in habitibus, & potentiis operatiuis, materia autem ordinatur ad actus substantiales diuersos, quare illius potentiæ debent distingui per relationem ad diuersas formas. Si vero consideremus materiam, secundum quod est principium in genere substantiæ, materia vna est, sicut & est vna substantia, non multiplex. Et quoniam ordo, & relatio materiæ ad formas substantiales non est de essentia materiæ, quia essentia materiæ non est relatio, est autem essentia materiæ, quod sit principium in genere substantiæ, & quod sit sua potentia substantialis ad formas substantiales, ideo potentia materiæ ad formas substantiales est vna secundum essentiam, sed multiplex, seu multæ secundum relationes ad plures formas, quod est dicere, potentiam propinquam materiæ ad formas omnes substantiales, siue contrarias, siue non, esse multiplicem numero & diuersam, potentiam vero remotam esse vnam numero, est enim ipsa materia prima, quæ secundum se est in potentia, & est sua potentia.

Ad tertium dicendum, quod in materia, quæ est subigne, est potentia ad formam aeris, & hæc potentia est quidem occupata à forma ignis, non tamen est ab illa perfecta, eademque potentia accipit actū per formam ignis, qui tamen non est perfectio ipsius potentiæ ad aerem, & consequenter propter concomitantiam materiæ perfectæ per formā ignis, non habet per se esse actu, quia nihil relinquitur in materia non occupatum ab actu ignis, vt dictum est; quomodo materia alicuius partis organicæ, quæ est potentia ad esse seorsum, non perficitur per actum formæ totius, cum ad illum non ordinetur, occupatur tamen essentia talis materiæ mediante essentia materiæ, quam comitatur, ab esse actu, quod est à forma totius, quod esse non est esse participatum, quod inest toti à partibus, quia esse partium participatum pertinet per se ad esse totius ex partibus constituti; sed est esse non conferens ad ipsum totum, nisi per accidens, quatenus impedit esse actu debitum parti à forma propria, quam acquirit pars per dissolutionem à toto.

Ad primum s. p. dicendum, quod tantum probat diuersam esse potentiam materiæ ad formas substantiales, & ad formas accidentales, quod verum est, vt dictum est; eodemque modo respondendum est ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod ad formas substantiales habet materia vnam potentiam numero remotam; sed plures numero proximas, vt dictum est, eodemque modo respondendum est ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod probat id, quod dictum est, non esse in materia eandem potentiam numero ad formas substantiales, & accidentales.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum potentia materiæ ad formas substantiales sit eius essentia, an vero passio.*

Videtur quod potentia materiæ ad formas substantiales non sit eius essentia, sed passio. Quia potentia importat relationem, & ordinem; sed essentia materiæ non est relatio; sed substantia, cum intret constitutionem substantiæ, ergo potentia materiæ ad formas substantiales non est illius essentia; sed passio.

2 Præterea potentia materiæ ad formas substantiales est multiplex iuxta multitudinem formarum, vt dictum est, sed essentia materiæ vna est, ergo potentia materię ad formas substantiales non est essentia, sed passio, vel accidens illius.

3 Præterea recedente forma recedit potentia, alioqui daretur in materia potentia naturalis ad formas corruptas, & sic naturaliter posset corruptum resti tui, quia omni potentiæ passiuę naturali respondet aliqua potentia naturalis actiua, quod tamen est impossibile naturaliter; sed non posset recedere potentia materiæ, si illa esset essentia ipsius, ergo potentia materiæ ad formas substantiales non est essentia materiæ, sed passio, vel accidens ipsius.

Sed contra est, quod Philosophus p. de generat. t. 17. dicit, quod materia neque est quid, neque quantum, neque quale, neque vllum aliud prædicamentorum; sed est potentia ad hęc omnia, & 8. met. t. 5. & 12. met. t. 16 substantiam diuidit in potentiam, & actum, materiam vero vocat potentiam, & formam actum, & eodem 8. t. 15. ideo dicit fieri vnum, per se ex materia, & forma, quia vnum est potentia, & alterum actus, forma autem est essentialiter actus cum per illum definiatur 2. de anima t. 7. ergo potentia materiæ est eius essentia.

---

Marginalia: in corp. 7. met. t. 2. — p. d. 3. q. 4. a. 1. ad 4 op. 31. c. 8 & 9. — p. 2. 7. q. p. art. 7. c. q. p. de pot. art. p. ad 1. ap. 9. q. 104. p. de gen. l. 1. t. p. phys. l. 1. 15. — opusc. 42. c. 17. — in c. — ad 3. — n. c. — p. d. 3. q. 4. art. 2. ad 4. d. 7. q. p. art. 1. c. q. de pot. art. p. ad 3. 1. phys. l. 1. 15 — art. præced. — l. citad. In hoc art. ad hac, ob — p. de gen. l. 7. 8. met. l. 1. & 9. & 12. met. l. 4.

p. phys. l. 14. & 15 Tab. v forma n 79. 87. 93. v materia, n 10 & 11. 2 d. 17. q. p art. 1. c.

2 Præterea materia non ordinatur ad formam, nisi per potentiam; nam propterea dicitur ens in potentia ad formas p. phys. t. 71. & dicitur esse sua potentia passiua, sicut Deus est sua potentia actiua, sed materia essentialiter ordinatur ad formam, vt patet tum ex analogia ad formas artificiales, tum quia in genere substantiæ est pura potentia, & ex natura sua est propter formam, vnde in sua definitione loco differentiæ habet ordinem ad formam, ergo materiæ potentia est eius essentia non autem passio.

p. p. q. 115 ar. p ad. 1 p de anima art. 13. c.

Respondeo dicendum, quod essentia materiæ est potentia ad formas substantiales quod probatur primo quia actus, ad quem est in potentia materia prima est forma substantialis, potentia autem sumit suam speciem ab actu ad quem per se ordinatur, vt dicit Philosophus 2. de anima cap. 4. secundo quia actus, & potentia diuidunt quodlibet genus entium, vt patet in 9. & 12. met. & 3. phys. vnde sicut potentia ad qualitatem non est aliquid extra genus qualitatis, ita potentia ad esse substantiale non est aliquid extra genus substantiæ: cum autem vnius rei vna sit substantia, potentia materiæ, quæ est ad esse substantiale, erit eius substantia, & essentia. Tertio quia ita se habet materia prima, quæ est primum recipiens ad potentiam passiuam, sicut se habet Deus, qui est primum agens, ad potentiam actiuam, Deus autem est sua potentia actiua, quare & materia prima erit sua potentia passiua. Postremo potentia materiæ ad formas substantiales neque est accidens, neque est forma substantialis, neque est substantia composita, vt dictum est, ergo erit essentia, & substantia ipsius materiæ.

p. phys. l. 15. — p d. 1 q. 4. art. 2. ad 4. — desp. cr. art 11. arg. 15. art. praced c.

Ad primum ergo dicendum, quod si per potentiam passiuam materiæ intelligatur ordo, vel relatio materiæ ad formam, materia non est sua potentia, & consequenter potentia non est eius essentia, quia essentia materiæ non est relatio; si autem intelligatur potentia, secundum quod est principium in genere substantiæ, secundum quod potentia, & actus sunt principia in quolibet genere, materia est ipsamet sua potentia essentialiter.

p d. 3. q. 4. ar. 2 ad 4 & d 7 q. p art. 2. c. p. phys. l. 11. op. 32. c. 8 & 9.

Ad secundum dicendum, quod potentia materiæ subiecto, seu secundum essentiam est vna respectu multarum formarum; sed ratione sunt multæ potentiæ, secundum habitudinem ad diuersas formas, vnde in 3. phys. dicitur, quod posse sanari, & posse infirmari differunt secundum rationem.

op. 32. 8 & 9 p. extil. 13.

Ad tertium dicendum, quod recedente forma non recedit potentia materiæ, sed remanet eadem, vt docet Philosophus p. cæli t. 108. quia cum in corruptione rei naturalis non annihiletur forma, necesse est, quod eadem de actu reducatur in hoc, quod sit in potentia, ita vt remaneat in potentia materiæ sicut prius; neque tamen hinc sequitur dari potentiam ad formam corrupti, quia potentia materiæ remanet in ordine ad formam specificam, vt dicetur infra.

p. phys. l. 15. 7 q. c. 5 de pot a. 1. 3. 4 ad 9. p. p. 104 a. 4 ad 1. — q. 5. art 1. & 9. 34. art. 4.

## ARTICVLVS VII.

*Vtrum materia prima appetat formas substantiales.*

p. phys. l. 15.

VIdetur quod materia prima non appetat formas substantiales. Quia si materia appetit formam substantialem, vel appetit eam secundum quod est sub forma, vel secundum quod est sub cõtrario, vel priuatione; neutrum autem dici potest, non primum, quia omnis appetitus est propter indigentiam, quia est non habiti, at materia actu existens sub forma, non amplius indiget esse per illam; neque secundum, quia sic vnum contrarium esset alterius corruptiuum, & sic aliquid appeteret sui corruptionem, quod est falsum, ergo materia non appetit formas substantiales.

ibid. & p. p. 87. a 4.

2 Præterea omnis appetitus vel est naturalis, vel animalis seu elicitus; sed neuter conuenit materia, non quidem elicitus, seu animalis, vt per se manifestum est, quia hic procedit a forma apprehensa, materia autem est expers cognitionis, neque naturalis, quia hic procedit a forma naturali, materia autem nullam habet in se formam, vel virtutem inclinantem ipsam ad aliquid quomodo graue naturaliter appetit locum infimum, quatenus sua grauitate inclinatur ad locum talem, ergo materia non appetit formas substantiales.

p. phys. l. 15.

3 Præterea si materia appetit formam hoc est, quia caret omni forma, aut quia appetit multas formas habere simul, quod est impossibile, aut quia fastidit formam, quam habet, & quærit habere aliam, & hoc etiam vanum est, ergo nullo modo materia appetit formas substantiales.

ibid.

Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 81. dicit, quod materia appetit formam secundum suam naturam.

Præterea forma est quoddam diuinum, & optimum appetibile, diuinum quidem, quia omnis forma est quædam participatio similitudinis diuini esse, quod est actus purus; vnumquodque enim intantum est actu, in quantum habet formam: optimum vero, quia actus est perfectio potentiæ, & bonum ipsius; sed vnumquodque appetit suam perfectionem, & bonum, ergo materia appetit formam substantialem.

ibid. p. phys. l. 15. p. p. 59 art. 1. c. q. 22. de ver art. p. ad 1. & p. p. q. 59. a. 2.

Respondeo dicendum, quod omne, quod appetit aliquid, vel cognoscit ipsum, & se ordinat in illud, vel tendit in ipsum ex ordinatione, & directione alicuius cognoscentis, sicut sagitta tendit in determinatum signum ex ordinatione, & directione saggitantis, vnde nihil est aliud appetitus naturalis, quam ordinatio aliquorum secundum propriam naturam in finem suum: Non solum autem aliquod ens in actu per virtutem actiuam ordinatur in finem suum, sed etiam materia secundum quod est in potentia: nam forma est finis materiæ. Nihil igitur est aliud materiam appetere formam, quam eam ordinari ad formam, vt potentiam ad actum: & quia sub quacunque forma sit, adhuc remanet in potentia ad aliam formam, ideo inest semper illi appetitus formæ, non propter fastidium formæ, quam habet, nec propter hoc, quod quærat contraria esse simul, sed quia est in potentia ad alias formas, dum vnam habet in actu, & ex his patet ad tertium.

p. phys. l. 15.

Ad primum ergo dicendum, quod materia habens priuationem formæ appetit formam, sed per se illam appetit secundum suam naturam, priuatio vero illi addita tantum per accidens eandem appetit ratione scilicet materiæ, cui accidit.

ibid. — q. 22. de verit art. p. ad 3.

Ad secundum dicendum, quod appetitus naturalis est duplex, vnus entis in actu, seu compositi, & hic procedit à forma, alter entis in potentia, & hic non procedit à forma, cum tendat ad formam, tamquam ad finem. Vel dic, quod etiam appetitus naturalis Materiæ aliquo modo procedit à forma; Cum enim omne, quod appetit aliquid, appetat illud, inquantum habet similitudinem aliquam cum ipso, nec similitudo illa sufficiat, quæ est secundum esse spirituale, alias oporteret, quod animal appeteret quid quid cognoscit, sed oporteat, quod sit similitudo secundum esse naturæ, dupliciter hæc similitudo

tudo attendi potest, vno modo, secundum quod forma vnius secundum actum perfectum est in alio, & tunc ex hoc, quod aliquid sic assimilatur fini, non tendit in finem, sed quiescit in fine. Alio modo ex hoc quod forma vnius est in alio incomplete i. in potentia, & sic secundum quod aliquid habet in se formam finis, & boni in potentia, tendit in bonum, vel in finem, & appetit ipsum, & secundum hunc modum materia dicitur appetere formam, in quantum in ea est forma in potentia; vnde est, quod quanto ista potentia magis perfecta, & propinquior est actui, tanto causat vehementiorem inclinationem; ex quo contingit, vt omnis motus naturalis in fine intendatur, quando id, quod tendit in finem, iam est fini similius. Vel dic, quod appetitus naturalis est duplex, vnus ad id, quod est intra rem, cuiusmodi est esse cuiuslibet rei, & hic non procedit à sola forma, procedit enim & à materia, quæ appetit esse antequam habeat, & à forma, quæ tenet rem in esse, postquam fuerit; alter est ad id, quod est extrinsecum rei, & hic est per aliquid essentiæ rei super additum, & procedit à forma mediante qualitate, cuiusmodi est inclinatio, & appetitus grauis ad locum deorsum, qui est per grauitatem.

p.p.q.59. art.2.c.

## ARTICVLVS VIII.

*Vtrum materia sit vna numero omnium corporum generabilium, & corruptibilium.*

8.met.l.4.

VIdetur qood materia non sit vna numero omnium corporum generabilium, & corruptibilium, dicit enim Philosophus 8. met. t. 11. quod quorundam diuersorum materiam necesse est esse diuersam, quia non quodlibet natum est fieri ex quolibet; sed hoc esset falsum, si eadem esset materia omnium generabilium, & corruptibilium, ergo materia non est vna numero omnium corruptibilium.

p.p.66.a.c. & ad 4.3.d 31.q.p.art p.c.

2 Præterea cum potentia dicat ordinem ad actum ens in potentia est diuersum ex hoc ipso, quod ordinatur ad diuersum actum, sed materia est ens in potentia ad actus, nam secundum id, qood est, est in potentia ad formas, & formæ ad quas ordinatur, sunt diuersæ, vt manifestum est, ergo materia non est vna nomero omnium generabilium.

p.de gen.l.9 2.met.l.4.3

3 Præterea dicit Philosophus p. de gener. t. 21. quod in his, quæ non generantur ex inuicem, est dioersa materia; sed multa sunt generabilia, & corruptibilia, quæ non generantor ex inuicem, non enim vinum fit ex aceto, neque ex semine sanguis, neque ex sanguine cibus, vt dicit 8. met. t. 14. ergo materia non est vna numero omnium corruptibilium.

8 met.l.4.p. de gen.l.2.11.

Sed contra est, quod Philosophus 8. met. t. 11. dicit, quod omnia generabilia, & corruptibilia sunt, & fiunt ex eadem prima materia, & p. de gen. t. 29. dicit, quod vna, & eadem nomero est materia omniom & solum differt ratione.

2.d.12.q.p. a.p arg.4.p. phys.l.vlt.

2 Præterea Philosophus p. phys. vnam tantum materiam ponit; & tamen in illo libro agit de omnibus corporibus generabilibus, & corruptibilibus vt patet ex fine libri.

p.de gen.l.9

Respondeo dicendum, quod materia omniom generabilium, & corruptibilium aliqualiter est eadem, & aliqualiter alia, & similiter aliquo modo est vna numero, aliquo modo plures Cum enim omnia generabilia, & corruptibilia ad inuicem transmutentur, & ex inuicem generentur, necesse est esse eandem materiam primam, qood secus esset si non generarentur ad inuicem; oportet enim ea, quæ ex inoicem generantur, cummunicare in subiecto, quod suscipiat formam vtriusque non tamen est omnino eadem, sed aliqualiter diuersa; est enim eadem secundum essentiam, est diuersa secundum esse, & rationem, quia aliam rationem, & aliud esse accipit, prout est sub diuersis formis, & etiam secundum hoc ipsum, quod ordinatur ad diuersas formas, sicut corpus est aliud ratione, secundum quod est ægrotabile, & aliud secundum quod sanabile, licet sit idem subiecto: dici vero potest vna numero, non quia habeat vnam numero formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omnium formarum distinguentium; est autem plures, secundum quod est in singulis corporibus. Verum, quia res magis denominatur talis ab eo, quod per se illi conuenit positiue, quam ab eo, quod per se illi conuenit ratione remotionis, per hoc scilicet, quod remouentur ab illa ea, quæ nata sunt contrariam dispositionem inducere, materia vero dicitur vna per remotionem dispositionum, & formarum, quæ faciunt differre secundum numerum, dicitur autem plures per aduentum formarum distinguentium, ideo cum nunc in vniuerso materia sit distincta per plures formas, magis simpliciter dicendum est esse plures materias quam vnam.

2.d.2.q.p. art.2.c.

p.p.46.a.7. ad 2.q.p.de ver.a.5.ad 14.op.q.9. 103.p.d.2.p. a.p.ad 3.op. 32.c.5.8.9.

Ad primum ergo dicendum, quod licet materia prima sit vna communis omnibus, quia tamen materiæ propriæ sunt diuersæ diuersorum, nam vnumquodque generabilium habet materiam determinatam, ex qoa fit, quia formam oportet esse proportionatam materiæ, licet enim materia prima sit in potentia ad omnes formas, tamen quodam ordine suscipit eas, per prius enim suscipit formas elementorũ, & eis medriantibus, secundum diuersas proportionea commixtionum, est in potentia ad diuersas formas, & ideo ex diuersitate materierum propriarum oritur in multis eorundem diuersitas, & quodlibet non fit immediate ex quolibet, nisi per resolutionem ad materiam primam.

8.m.l.4.12. met.l.2.

Ad secundum dicendum, quod materia prima est vna, sed materiæ propriæ sunt diuersæ diuersorum.

8.met.l.4.

Vel dic, quod materia prima est vna secundum essentiam, sed plutes secundum otdinem, & respectum ad plures formas, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quod quia cuiusbet rei est determinatus modus generationis, licet non omnia generabilia, & corruptibilia transmutentur in inuicem immediate, transmutantur tamen mediate per resolutionem ad materiam primam.

art.5.c & ad 2.& art 6.ad 2. 8.met.l.4.

## ARTICVLVS IX.

*Vtrum materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis.*

VIdetur quod materia prima non sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Dicit enim Philosophus p. de gen. t.24. quod materia est susceptibilis generationis, & corruptionis, ortus, & interitus; sed quod est tale, est generabile, & corruptibile, sicut quod est susceptibile alterationis, est alterabile, ergo materia prima non est ingenerabilis, & incorruptibilis.

p.de gen.l.2

2 Præterea cum generatio sit mutatio de non esse simpliciter ad esse simpliciter, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 7. eatenus aliquid dicitur generari, vel esse generabile, quatenus mutatur de tali non esse ad tale esse: sed quod sic mutatur, est materia prima;

5.phys.l.2.

est enim, vt dictum est, ens in potentia ad esse simpliciter, seu substantiale, ergo materia prima non est ingenerabilis, & incorruptibilis.

art. 5 & 6.

5 Præterea materia est causa generationis, & corruptionis omnium generabilium, & corruptibilium, vt dicit Philosophus p. phys. t. 81. sed quod est huiusmodi, est generabile, & corruptibile. nam vt dicitur p. post. t. 5 propter quod vnum quodque est, & ipsum magis est, ergo materia est generabilis, & corruptibilis.

p. phys. l. vlt. p. post. l. 6 p. p. 46. art. p. arg. 3.

4 Præterea nullum ingenitum incœpit esse, sed materia incæpit esse, ergo materia non est ingenita, & consequenter non est ingenerabilis, & incorruptibilis.

p. phys. l. 15.

Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 81. dicit, quod materia est ingenerabilis, & incorruptibilis.

p. phys. l. 15.

Respondeo dicendum, quod materia quodam modo generabilis est, & corruptibilis, sicut quodam modo corrumpitur, quodam modo non, quia secundum quod est in ea priuatio, sic corrũpitur, cum cesset in ea esse priuatio, vt si diceremus æs infiguratum corrumpi, quando desinit esse infiguratum, sed secũdum se, inquantum est ens quoddam in potentia, est ingenita, & incorruptibilis, quod sic patet: si enim materia fiat, oportet ei aliquid subiici, ex quo fiat, sed primum quod subiicitur in generatione, est materia, hoc enim dicimus materiam primum subiectum, ex quo aliquid fit per se, & non secundum accidens, & inest rei iam factæ, sequitur ergo quod materia sit, antequam fiat, quod est impossibile, & similiter omne, quod corrumpitur, resoluitur in materiam primam; quando igitur iam est materia prima, tunc est corruptum. & sic si materia prima corrumpatur, erit corrupta antequam corrumpatur, quod est impossibile. Sic igitur est impossibile materiam primam generari, vel corrumpi, vnde erit secundum se ingenerabilis, & incorruptibilis, per quod tamen non excluditur, quin per creationem in esse procedat.

5 phys. l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dupliciter potest aliquid dici mutari, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 15. 16. 17. vel subiectiue, vel terminatiue, seu vel vt subiectum, vel vt terminus, ita dupliciter potest aliquid dici generabile, vel corruptibile, vel vt subiectum, & subiectiue, & sic materia prima generatur, & corrumpitur, inquit Philosophus 5. phys. t. 8. & de eo, quod sic generatur, inquit Philosophus ibidem, dicimr, quod id, quod generatur, puta materia, non est hoc aliquid, & non est in loco, ad differentiam illius quod dicimr generari secundum quid, seu mutari aliis motibus, quod est compositum substantiale; vel vt terminus, & terminatiue, & tunc terminus generationis potest accipi dupliciter sicut etiam, & principium, dicitur enim principium generationis ipsum generans, & huic principiu respondet sicut terminus ipsum genitum, quod est compositum ex materia, & forma, dicitur etiam principium generationis à quo incipit generatio, & hoc modo principium, vel initium generationis est priuatio formæ inducendæ & huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta. Eodemque modo dicendum est ad secundum, & tertium, nam tantum probant materiam subiectiue generari, & corrumpi, quod verum est: & illa propsitio (propter quod) vera tantum est in his quæ sunt vnius ordinis, puta in vno genere causæ, in quo non sunt materia, & illud, quod generatur ex illa.

5. phys. l. 2.

p. d. 5 q. 1 c.

p. phys. l. 15. pp. 46. a. p. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod materia dicitur ingenita à philosopho quia non habet subiectum, de quo fiat, seu quia non cæpit esse per generationem.

## ARTICVLVS X.

*Vtrum materia prima sit causa generabilitatis, & corruptibilitatis.*

4. phys. l. 10.

Videtur quod materia prima non sit causa generabilitatis, & corruptibilitatis. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 117 quod corruptionis causa per se magis est tempus, quia tempus est numerus motus, motus autẽ facit distare id, quod est, a dispositione, in qua prius erat; sed tẽpus, vt patet, & materia maxime diuersa sunt inter se, ergo materia non est prima causa corruptibilitatis, & generabilitatis rerum.

Tab. v. corruptio n. 4. v. contrariũ. n. 1. a. 5. 36. q. 5. de pot. a. 1. c. Tab. v. esse n. 10. 64 v. generatio. nu. 1. 17. Tab. v. corruptio. n. 1. p. ph. l. 15.

2 Præterea corruptio non est nisi vbi est contrarietas, quia omnis generatio est ex contrario in contrarium; sed contrarietas non est nisi ratione qualitatum corporalium, ergo causa corruptibilitatis non est materia, sed qualitatum contrarietas,

3 Præterea quantum vnicuique inest de forma, tantum inest ei de virtute essendi, quia esse est effectus formæ; sed generatio tendit ad esse rei, sicut corruptio ad non esse, ergo causa corruptibilitatis, & generabilitatis est præsentia, & absentia formæ.

4 Præterea eatenus aliquid corrumpitur, quatenus forma separatur à materia; vnde Philosophus p. phys. t. 68. dicit, quod sufficiens est ad mutationem alterius contrariorum sua præsentia, & absentia: sed hoc est causam corruptibilitatis, & generabilitatis esse formæ præsentiam, & absentiam, ergo materia non est causa generabilitatis, & corruptibilitatis rerum.

9. met. l. 9. p. phys. l. 15.

Sed contra est, quod Philosophus 9 met. t. 17 & 18. ideo dicit cœlum esse incorruptibile, quia caret materia subiecta priuationi, & contrarietati, & p. phys. t. 81. dicit, quod priuatio machinatur ad maleficium, quia scilicet ex quo est in materia subiecta alicui formæ non complenti potentialitatem materiæ, est causa, quod materia expolietur illa forma, & recipiat aliam, qua priuata erat, & p. de gen. t. 17. reducit perpetuitatem generationis, & corruptionis in materiam subiectam priuationi, vt in principium primo primum, & vniuersale essendi, & non essendi, ergo vere materia vt subiecta priuationi est prima causa generabilitatis, & corruptibilitatis.

p. de gen. l. 3.

q. 25 leg. a. 5

2 Præterea primum principium intrinsecum corruptibilitatis rerum non potest esse nisi materia, & forma, quia hæc duo tantum rei substantiam ingrediuntur, vt dictum est; sed hoc non potest esse forma, tum quia forma est principium essendi, vt dictum est, & ideo Philosophus p. phys. t. 81. vocat illam diuinum quodam, & optimum appetibile; tum quia si forma cæli vniretur materiæ sublunarium, cælum esset corruptibile, ergo dicendum est, quod materia subiecta priuationi, & contrarietati est prima causa generabilitatis, & corruptibilitatis omnium sublunarium.

arg. 5. p. phys. l. 15. pp q. p. a. 2. & lo. ibi cit. q. 5. de pot. a. 5 c. a. d. 7. q. p. art. p. c. 4 d. 50. q. p. a. p. c.

Respondeo dicendum, quod cum corruptibilitas sit quædam possibilitas ad esse, & non esse, sicut hæc non conuenit alicui, nisi ratione materiæ, quæ est pura potentia, ita corruptibilitas non nisi ratione materiæ conuenit rei, quod manifestum est, tum quia etiam ipsa materia, cum non possit naturaliter esse sine forma, non potest esse in potentia ad non esse, nisi quatenus existens sub vna forma, est in potentia ad aliam formam; tum quia quod in natura alicuius rei non sit possibilitas ad non esse, vel contingit ex eo, quod res illa sit forma tantum subsistens in esse suo, sicut substantiæ incorporeæ, quæ sunt penitus

immateriales, si enim forma ex hoc, quod inest materiæ, est principium essendi in rebus materialibus, nec res materialis potest non esse nisi per separabilitatem formę vbi ipsa forma in esse suo subsistit, nullo modo poterit non esse. sicut nec esse potest à seipso separari; vel ea eo quod in materia non est potentia ad aliam formā, sed tota materiæ possibilitas terminatur ad vnam formam, sicut est in corporibus cælestibus; vnde quia in corporibus sublunaribus materia vnius corporis non tota completur per formam illius ita vt reducatur in omnem perfectionem possibilem per eam, sed simul cum forma illius corporis manet priuatio formæ alterius corporis, ideo omnia corpora sublunaria sunt corruptibilia, & talis corruptibilitatis causa prima est materia prima, vt est subiecta priuationi, & formæ, seu contrarietati.

4. phys. l. 20.

in carp.

Ad primum ergo dicendum, quod tempus dicitur causa corruptionis ratione motus alterationis corruptiuæ; verum quod possit res per alterationem corrumpi, prouenit ea materia subiecta contrarietati, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod actualis corruptio oritur ex actione contrariorum, & victoria corrumpenos super rem, quæ corrumpitur, sed corruptibilitas oritur tamquam ex prima causa intrinseca ex materia prima subiecta contrarietati, seu priuationi, & formæ; propterea enim & omnem substantiam immaterialem necesse est esse incorrupobilem. & similiter corpora cœlestia. quia carent huiusmodi materia. Præterea quia cum corruptibilitas sit mutabilitas quædam, sicut corruptio est mutatio ad non esse, non potest fieri mutatio inter contraria immediate, non enim mutatur albedo in nigredinem. neque contra; sed necesse est ad hoc vt fiat transmutatio de albo in nigrum, vt sit aliquid præter nigredinem, quod fiat album, quod nimirū sit in potentia ad ipsam contrariū, & ideo possit mutari de contrario in contrarium & hoc est materia. quæ proinde ratione aptitudinis ad omnes formas materiales, & priuationis, quam habet adiunctam in vnoquoque composito corruptibili est prima causa intrinseca corruptibilitatis illius, & aliorum.

12. met l. 2. pp. 75 a 6. & l. c in c. huius art.

q 1 a. 2. c. in conc 3.

Ad tertium dicendum, quod forma est quidem causa essendi, non tamen prima, quia præexistit illi ens in potentia ad formam, puta materia, nam agens operatur ad immutationem formæ ex existentia subiecti supposita, vt dictum est; multo vero minus forma est causa corruptionis, vel corruptibilitatis rei; nam licet ideo corrumpatur res, quia separatur forma à materia, ideo tantum separabilis est forma à materia, quia non complet potentiam illius, nec reducit illam in omnem perfectionem possibilem in materia, vt dictum est, vnde prima causa corruptibilitatis est capacitas materiæ plurium perfectionum, & potentia eiusdem ad illas cum priuatione earundem; & ex his patet ad quartum.

in e.

## ARTICVLVS XI.

*Vtrum ante productionem formæ substantialis præexistat in materia quantitas interminata illi coeua.*

pp 76 art. 6 arg. p.

VIdetur quod ante productionem formæ substantialis præexistat in materia quantitas interminata. Omnis enim forma est in materia sibi proportionata, & disposita: sed inter dispositiones præcipua est quantitas, ergo hæc debet præexistere ante formam substantialem.

2 Præterea diuersæ formæ vnius speciei requirunt diuersas partes materiæ, sed diuersæ partes non possunt intelligi, nisi secundum diuisionem dimensiuarum quantitatum, ergo oportet præexistere quantitatem interminatam in materia ante productionem formæ substantialis.

op 32 c. 4.

3 Præterea corpus non potest fieri ex non corpore, sicut nec dimensio ex non dimensione: at hoc sequitur, si in materia non præexistat quantitas interminata ante productionem formæ substantialis, ergo vere talis quantitas necessario debet præexistere in materia.

op 32. c 4.

4 Præterea secundum Philosophum in lib. de gen. facilius conuertitur aer in ignem, quam aqua, propterea quod conuenit cum eo in vna qualitate, scilicet calore: cum ergo ex aere fit ignis, oportet quod maneat & idem calor specie, quia si differret specie calor ignis, & aeris, essent octo qualitates primæ, & non quatuor tantum, eadem enim ratio est de aliis qualitatibus, quarum quælibet in duobus elementis reperitur, & idem numero, quia si tantum remaneret idem specie, non esset facilior conuersio aeris in ignem, quam aquæ in ignem, quia forma ignis habebit corrumpere duas qualitates in aere, sicut in aqua: sed non potest manere idem numero calor, nisi maneat eadem numero quantitas, nam hæc est prima dispositio cęterarum, ergo quantitas necessario debet præexistere in materia ante productionem formæ substantialis.

de sp. cr. ar. 1 arg 19 p. de gen. l. 2.

3 p. 77. art. 2.

5 Præterea materia prima quantum est de se indifferenter se habet ad omnes formas, si ergo non præexistant dispositiones, per quas appropriatur ad hanc formam, vel illam, non magis recipietur in ea hæc forma, quam illa: sed inter dispositiones prima, & præcipua est quantitas, ergo hæc debet præexistere in materia ante omnem formam substantialem producendam.

3. p. Ibid. de sp. cr. art. 3. arg. 20.

6 Præterea in instanti generationis substantialis quantitas præcedentis formæ non corrumpitur, quia forma nō corrūpitur, nisi prius sint inductæ dispositiones incompossibiles sibi, per quarum præsentiam ipsa corrumpitur, inter quas prima, vt dictum est, est quantitas, & dispositiones consequentes formam inducendam sunt posteriores inductione formę. & per consequens corruptione formæ præcedētis, quippe quæ est dispositio ad hoc, vt materia recipiat formam sequentem, ergo in productione formæ substantialiis remanet quantitas formæ præcedentis tamquam necessaria.

l inf. cir. in resp ad hoc argum.

7 Præterea si in instanti generationis substantialis v. g. animalis non remanet quantitas cum cæteris dispositionibus præcedentis formæ, sed cum noua forma aduenit noua quantitas, & nouæ dispositiones in materia, sequitur quod in instanti anima formet totum corpus, quod videtur solius Dei, ergo dicendum est, quod in materia præexistit quantitas ad hoc, vt inducatur forma per generationem.

quol. p. art. 6. op 32 c. 6. vid Capr. 2. d. 12. q p. ad 5. repl. 2. arg. principalis contra 2.

8 Præterea si ante productionem formæ substantialis non præexisteret quantitas interminata, sequeretur, quod forma adueniret materiæ indiuisibili, & sic ipsam totam actuaret, vnde non esset multitudo indiuiduorum sub vna specie.

op. 32. c. 4. 4. d. 2. q. p. ar. 2. q. 3. ap. 32. c. 6. p. p. 76. ar. 6. de sp. cr. a. 3. ad 14

Sed contra est, quod quantitas est propria passio substantiæ corporeæ, & inseparabilis ab illa: tiam vnumquodque genus, vel speciem consequuntur propria accidentia illius generis, vel speciei: nullum autem aliud accidens consequitur substantiam corpoream tamquam propria passio, præter quantitatem: sed propria passio præsupponit suum subiectū, ergo prius debet intelligi esse substantię corporeæ, atq; adeo materia vnita cum forma substantiali,

nam per talem vnionem efficitus corpus de genere substantiæ, quam intelligatur materia cum quantitate: sed hoc esse non potest, si quantitas præexistit in materia ante formam substantialem inducendam, & quantitas præcedentis formæ remanet cum forma sequente, ergo dicendum est, quod non datur in materia quantitas interminata ad hoc, vt producatur forma substantialis.

p. de gen l. 9 & 2. op. 10. & 32. cap 5.

2 Præterea dicit philosophus p. de gen. t. 22. & 23. hoc differre subiectum generationis, & alterationis, quod subiectum illius est ens in potentia, huius vero est ens actu, puta compositum; sed corrupto subiecto desinunt esse illa, quæ in eo subiectabantur, ergo in corruptione substantialis compositi quantitas illius tota desinit esse, & per consequens in materia non remanet vlla quantitas.

5. phys. l. 2

3 Præterea 5. phys. t. 8 dicit Philosophus, quod subiectum generationis, puta materia, non est in loco, & ideo non potest moueri localiter; sed si in materia ante aduentum formæ substantialis esset quantitas, cum quantitati debeatur locus, subiectum generationis esset in loco, ergo.

p. p 76, a, 6, c

4 Præterea cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam oportet, quod id, quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur, & sit; primum autem inter omnes formas, & actus, est esse in actu, seu esse simpliciter, quod materia habet per formam substantialem, ergo impossibile est prius intelligere materiam calidam, vel aliter dispositam, quam quod sit in actu; sed inter dispositiones prima est quantitas, ergo impossibile est in instanti generationis substantialis prius intelligere materiam cum quantitate, quam cum forma substantiali per generationem inducta.

op. 30. c. 5.

5 Præterea illud, quod dicitur maxime, & verissime in quolibet genere, est causa eorum, quæ sunt post in illo genere, sicut ignis qui est in fine caloris in rebus calidis est causa caliditatis, vt in 2. metaph. dicitur, sed substantia est primum in genere entis verissime, & maxime essentiam habens, ergo oportet, quod sit causa accidentium, quæ secundario, & secundum quid rationem entis participant; sed omnis causa naturaliter prius natura existit, quam suus effectus, ergo prius debet existere in instanti generationis substantialis in materia forma substantialis producta ad hoc, vt cum materia constituat causam accidentium, puta substantiam compositam & completam, quam existat materia simul cum quantitate.

Tab. v. causa n. 99 & 100.

6 Præterea materia, & forma non sunt diuisibiles, nisi per accidens ratione compositi, ergo non potest in materia intelligi quantitas, nisi post compositi generationem; sed compositũ generatur per hoc, quod inducitur forma substantialis in materia, ergo prius debet induci forma substantialis in materia, quam intelligatur illi aduenire quantitas.

pp. 32

7 Præterea si accidentia prærequiruntur in materia ante inductionem formæ substantialis, maxime vt illam faciant propriam talis formæ: sed materia secundum se est propria formæ substantialis, vt dantis esse corporeum, nam ex vtraque simul vnita resultat corpus substantiale, ex quo tanquam ex subiecto proprio manat quantitas, quæ est eius propria passio, ergo.

q. de anima a. 9. c. & ad 5

Respondeo dicendum, quod Auerroes errauit in lib. de substantia orbis ponendo dimensiones interminatas præexistere in materia, & hoc necessario ad productionem formarum substantialium, cuius rationes potissimas 1. loco attulimus, contra quas 1. sic arguitur. Prædictæ dimensiones, quæ essentialiter sunt quantitates, vel sunt eductæ de potentia materiæ ei substitutæ, vel non, si primum, ergo ipsius non

gp. 38. c. 4.

erant in materia, nisi in potentia illius, per modum aliorum, quæ de potentia materiæ educuntur; spoliari ergo potest materia talibus dimensionibus, cuius contrarium ipse dicit. & iterum, quod educitur de potentia materiæ, educitur per transmutationem materiæ, non est autem transmutatio in materia, nisi transeundo de potentia illius in actum formæ substantialis, oporret igitur tales dimensiones sequi inductionem alicuius formę substantialis in materia, sed omnes dimensiones, quæ sequuntur formam, sunt terminatæ secundum eundem, igitur non erunt dimensiones interminatæ eductæ de potentia materiæ; si vero non sunt eductæ de potentia materiæ, nõ erunt tantum duo principia in constitutione rerum naturaliũ, materia scilicet, & forma, sed etiam tertiũ, dimensiones scilicet prædictæ, omne enim quod manet, & non fit ex aliquo, necesse est esse principiũ, vt dicitur p. phys. Præterea omne, quod pertinet ad genus aliquod, aut est contentũ in illo genere, vt species, vel vt genus, vel vt indiuiduum, vel est reducibile in illud genus, vt principiũ reducitur ad genus principiati, & priuatio ad genus sui habitus, & pars ad genus sui totius, prædictæ autem dimensiones non sũt in genere quantitatis vt species, vel indiuiduum, cum omnis species sit denominata, vel determinata respectu sui generis, & indiuiduum respectu speciei; nec sunt in genere quantitatis vt principium, nam principium dimensionum non est dimensio, prima enim dimensio est linea, cuius principiũ est punctus, qui omni dimensione caret, cum partem, & partem non habeat. Cum ergo quædam indiuisibilia sint principia omniũ dimensionum terminatarũ, impossibile est ponere dimensiones interminatas in materia, vt principia dimensionũ terminatarum; nec sunt reducibiles in genere quantitatis, vt priuationes quia priuationes non habent essentias, illæ autẽ dimensiones essentiæ quædam dicuntur, non reducuntur etiã sicut partes ad totum, quia totum in quantitate habet partes determinatas per certas dimensiones, quãtitates autem interminatæ non sunt partes alicuius quantitatis terminatę. Præterea quod habet essentiam, definiri potest, etsi esse non habeat: quia definitio indicat essentiam rei, sed in accidentibus impossibile est assignare definitionem, nisi per subiectum, in quo esse habent, quia esse eorum non sequitur eorum essentias in proprio genere, impossibile est ergo ponere essentias accidentiũ sine esse sui subiecti, materia autẽ non habet esse sine forma, impossibile est ergo ponere dimensiones in materia sine forma substantiali. Præterea secundũ Philosophũ p. phys. si generatur homo, de necessitate generatur homo animal ex non hoc animali, & non ex non animali simpliciter, sed si generaretur animal simpliciter, de necessitate generaretur ex nõ animali simpliciter, & hæc est sufficiens ratio ad ostẽdendũ res a Deo esse productas ex nihilo, cum sit causa entis absolute, quod necessario erit ex non ente simpliciter, hoc autem est nihil, cũ ergo dimensiones simpliciter sint dimẽsiones terminatæ, & perfectæ, necessario erunt ex non dimensionibus simpliciter, hoc autem est nihil ante dimẽsiones, ergo non dantur in materia huiusmodi dimensiones interminatæ illi coæuæ. Præterea, principium omniũ dimensionum est punctus, vnde in definitione lineæ quæ est prima dimensio, ponitur pũctus, linea enim est cuius extrema sunt duo puncta. vt dicit Euclides, impossibile est autẽ ponere rem aliquã, & nõ sei principium impossibile est igitur lineã sine puncto poni, punctus autẽ sicut est principium lineæ, sic est eius terminus, vt patet per definitionẽ lineæ, impossibile est ergo dimensionem interminatam ponere, cum nulla possit esse sine puncto, punctus autem

interminatus non est, cum ipse sit terminus aliarum dimensionū, ergo interminatus non est, nec esse potest, dicendum ergo est, quod dimensiones interminatas in materia ponere, & præcedere omnem formam substantialem est impossibile, nisi intellectu tantum vt dicunt Mathematici. Verum nec est possibile ponere dimensiones terminatas ante introductionem formæ substantialis, nam dimensio interminata fit terminata per introductionem formæ, sicut enim essentiæ rerum terminantur per sua esse, quæ sunt in rebus maxime formalia, antequam vero essentiæ dicuntur esse in actu, non considerantur in actu, nec proinde sunt terminatæ, ita dimensiones sunt interminatæ, antequā dicantur esse in actu, sunt vero terminatæ post introductionem formę sciendū enim est quod omnes dimensiones sunt accidentia, quæ sequuntur materiam in ordine ad formam, quā primo materia nata est induere, hæc autem est forma corporis, quia totam materiam necesse est sub forma corporis contineri, quod non est intelligendū, quod sit vna creata, vel increata forma corporis, qua prima materia primo informatur, quia secundum Comm. materia prima primam habilitatem habet ad formas elementares. & postea ad formas mixtorum; vnde manifestum est, quod eadem est forma corporis simplicis cum forma elementi, & mixti corporis, sed oportet primo quod per has formas constituatur genus corporis, deinde specierum perfectarum; materia namque in quidditate sua indiuisibilis est penitus, ablata enim quantitate substantia manet indiuisibilis, vt dicitur p. phys. sed ex corporeitate, quam sequuntur dimensiones quantitatis in actu, sequitur diuisio materiæ, per quam materia ponitur sub diuersis sitibus, & secundum hoc acquiruntur in ea diuersæ formæ: ordo enim in situ corporum ostendit nobilitatem eorum, sicut ignis est supra aerem; & sic patet; quod dimensiones interminatæ non trahunt originē a quocunque gradu, quem facit forma v.g. ignis in igne, sed solum a primo; Nihilominus ignis secundū totum est subiectum dimensionum, sicut & secundū totum etiam mensuratur; quod idem necessario inuenitur in formis corporum mixtorum, & ita manifestū est, quod quantitas quæcunque siue interminata, siue terminata necessario supponit in materia formam substantialem, & per consequens in generatione substantiali, sicut forma substantialis præcedens corrumpitur, & noua inducitur, ita quantitas præcedentis compositi per formam præcedentem simul cū materia constituti corrumpitur, & noua quantitas nouam formam inductam consequitur, quæ subiectatur in toto composito de nouo producto per illam formam simul cum materia prima.

p.p.76 6. ad p.

Ad primum ergo dicendum, quod forma perfectior virtute continet quidquid est inferiorum, & ideo vna, & eadem existens perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus, vna enim, & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam homo est corpus, & per quam est viuens, & per quam est animal, & per quam est homo Manifestum est autem, quod vnumquodque genus consequuntur propria accidentia: sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse ante intellectum corporeitatis, & sic de aliis, ita intelliguntur accidentia, quæ sunt propria entis ante corporeitatem, & sic præintelliguntur dispositiones ante formam, non quantum ad omnem eius effectum, sed quantum ad posteriorem.

ibid. ad 2. & op.32.c.6.

Ad secundum dicendum, quod dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ toti materiæ conuenit, vnde materia iam intellecta sub corporeitate, & dimensionibus, potest intelligi vt di[illegible] diuersas partes, vt sic accipiat diuersas formas [illegible] vlteriores perfectionis gradus. Q[illegible] enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diuersos perfectionis gradus materiæ attribuit, tamen secundum considerationem differt.

op.32.c.p.4 5.6.

Ad tertium dicendum, quod non est inconueniens vllum, quod corpus fiat ex non corpore actu, corpore autem in potentia; hoc enim differt generatio simpliciter à generatione secundum quid, quod generatio substantialis, sicut & forma substantialis, solam materiam requirit; vnde forma substantialis in materia omnem formam accidentalem præcedit; generatio vero secundū quid, quæ terminatur ad accidens, sicut & ipsum accidens requirit pro subiecto ens actu, seu materiam cum forma substantiali; vnde necessario præsupponit in materia formam substantialem.

de sp. cr. art. 3. ad 19. p. de gener. l. 2.

Ad quartum dicendum, quod idem specie calor est in igne & aere, quia quælibet qualitas specialiter attribuitur vni elemento, in quo est perfecte, & per concomitantiam, vel deriuationem alteri, tamen imperfectius; cum ergo ex hoc aere fit ignis, calor manet idem specie, sed augmentatus, non tamen idem numero, quia non manet idem subiectum: nec hoc facit ad difficultatem conuersionis, cum corrumpatur per accidens ex corruptione subiecti, & non ex contrarietate agentis.

de sp. cr art. c. ad 10.

Ad quintum dicendum, quod materia, prout nuda consideratur, se habet indifferēter ad omnes formas, sed determinatur ad speciales formas per virtutem mouentis, vt traditur in 2. de gener. & secundum ordinem intelligibilem formarum in materia est ordo agentiū naturalium; inter ipsa enim corpora cælestia vnū est vniuersalius actiuū, quam alterū, nec vniuersalius agens agit seorsum ab agentibus inferioribus sed vltimū agens proprium agit in virtute omnium superiorum: vnde non imprimuntur a diuersis agentibus diuersæ formæ in vno indiuiduo, sed vna forma est, quæ imprimitur à proximo agente, continens in se virtute omnes formas præcedentes.

l. c. ad 4. 4. d. 17. q. p. a 4. quęs. p. p. a 11. art. 8. 1. p. 85. art. 6. q de Char. art. 12. op. 30. c. 5 op. 32 c. 4. 5. phys. l. 2. p. de gen. l. 2.

Ad sextum dicendum, quod in instāti generationis substantialis simul cum forma antiqua desinunt esse ad corruptionem subiecti, vt dictum est, omnia accidentia illius formę, & ad inductionem nouę formæ substantialis consequūtur noua accidētia, & nouę dispositiones. Licet enim in genere causæ materialis prius sit formā antiquā recedere, quam aduenire nouā: in genere tamen causæ formalis finalis, & efficiētis primo introducitur forma substantialis noua, quia forma introducta est similitudo formæ agentis, per quam agens agit, & natura principaliter intendit introductionem formæ, deinde sequūtur dispositiones formæ inductæ conuenietes, demū expellitur forma antiqua cum suis dispositionibus, & accidentibus, quæ dicuntur corrumpi ad corruptionem subiecti, quod est ens in actu, seu compositum substantiale.

quol. q. art. 6. ad 2.

Ad septimum dicendum, quod anima, cum aduenit corpori, non facit esse corpus effectiue, sed formaliter tantum, effectiue autem facit esse corpus illud, quod dat corpori formam, vt perficiens: vt disponens autem illud, quod præoperatur ad formam, paulatim autem, & ordine quodam inducendo materiam ad propinquiorem formam, & dispositionē: quanto enim propinquior fuerit forma, aut dispositio, tanto minor est resistentia ad introductionem formæ, & dispositionis completæ: facilius enim fit ignis ex aere, quam ex aqua, quamuis vtraque forma immediate adsit materiæ.

Ad octauum dicendum, quod quia formæ substantiales non educuntur ab extra, sed ex poten-

tia materiæ, sicut vniuersalitati materiæ respondet vniuersalitas formæ ita particulari materiæ respondet particularis forma, & ideo ex materia vnius indiuidui non potest generari quod potest generari ex tota materia, vnde ex minimo ignis nulla alia forma potest generari, vel educi.

op. 32. c. 3.

## ARTICVLVS XII.

*Vtrum in materia prima præexistat forma generanda secundum aliquid sui, tamquam inchoatio, & principium actiuum cooperans agenti ad sui productionem.*

7. met. l. 2.

VIdetur quod in materia prima præexistat forma generanda secundum aliquid sui, tamquam inchoatio, & principium actiuum cooperans agenti ad sui productionem. Dicit enim Philosophus 8. met. t. 19. quod illa, in quorum materia non est principium actiuum, fiunt tantum ab arte, ergo ergo oportet, quod in materia illorum, quæ fiunt a natura, insit aliquod principium actiuum, quod nihil aliud esse videtur, quam inchoatio quædam formæ substantialis.

3. d. 3. q. 2. ar. p arg. 6. 3. p. q. 12. art. 4. c. 2. phys. l. p. 7. met. l. 8.

2 Præterea dicit Philosophus 2. Phys. initio. & 3. eth. c. p. & 3. quod hoc differt mutatio naturalis ab artificiali, & violenta, quod in eo, quod naturaliter mouetur, est principium intrinsecum actiuum talis motus. in mutatione vero artificiali, & violenta, principium illius actiuum est omnino ab extrinseco; sed materia naturaliter mouetur ad formam substantialem, ergo in materia debet esse principium actiuum talis mutationis, & per consequens inchoatio formæ substantialis.

3 p. 32. art. 4. arg. 2. 3. d. 3. q. 2. art. p. arg. 4. & 5.

3 Præterea mater actiuè operatur ad conceptionem filij & non tantum passiue, nam potentia generatiua pertinet ad virtutes animæ vegetabilis, quæ sunt actiuæ, vt dicit Comm. 2. de anima, & quia alioqui si sufficeret passiuè se habere ministrando solam materiam, terra posset dici mater hominis, quia ministrat lutum, vnde tamquam ex materia formatur homo, & lignum similiter diceretur mater scamni; sed non alio modo mater operatur actiue, quam quia in materia, quam ministrat, est actiuum principium conceptionis, & generationis, ergo in materia datur huiusmodi principium actiuum, quod non est aliud, quam inchoatio formarum.

4 Præterea, Vel formæ substantiales in generatione substantiali producuntur ex nihilo sui, vel certe emergunt actu, cum latitarent in materia: sed primum dici non potest, quia sic crearentur, quod est falsum, cum opus creationis distinguatur ab opere gubernationis, & propagationis; neque tertium dici potest, quia hæc fuit opinio Anaxag. quam Aristoteles in p. phys. improbat, ergo dicendum est secundum; vnde sequitur inchoatio formarum.

q. 3. de pot. ar. 8. arg. 10. 11. 12. & arg. p. sed 9.

5 Præterea, Deus indidit rebus rationes seminales: sed hæ nihil aliud esse videntur, quam aliquid formæ generandæ, quod est principium actiuum, & inchoatio quædam illius, ergo dantur in materia inchoationes formarum substantialium.

2. d. 18. q. p. art. 2.

Sed contra est, quia nihil agit, nisi secundum quod est actu; sed antequam forma producatur in generatione substantiali, nihil aliud præexistit in materia, quod sit inchoatio formæ, quam aptitudo quædam ad actum, quæ non est actus, ergo in materia non præexistit forma generanda, vel pars eius, & inchoatio, tamquam principium actiuum agenti cooperans ad sui productionem.

2. phys. l. p. 7. met. l. 8.

2 Præterea, nulla forma agit in suum subiectum alterando ipsum, quia forma non agit, sed compositum, quod non potest se ipsum alterare, nisi sint in eo duæ partes quarum vna sit alterans, & altera alterata, ergo non potest in materia præexistere aliquid formæ, tamquam principium actiuum cooperatiuum agenti ad sui productionem.

2. phys. l. p.

Respondeo dicendum, quod eorum, qui ponunt formas substantiales non creari sed educi de potentia materiæ quidam dixerunt ita formas substantiales educi de potentia materiæ, vt ex illa extrahantur, in qua latebant, vt de Anaxag. narrat Philosophus p. phys. t. 37. verum hic deceptus fuit ex ignorantia materiæ, quia nesciebat distinguere inter potentiam, & actum, putabat enim oportere quod præexisteret illud, quod generatur, cum tamen oporteat, quod potentia tantum præextiterit non autem actu. Si enim non præexisteret potentia, fieret ex nihilo, si vero præexisteret actu, non fieret, quia quod est, non fit. Alij vero dixerunt, quod formæ præexistunt in materia imperfectè, & incomplete, secundum quandam quasi inchoationem, quam alij dicunt esse priuationem tertium principium naturæ, alij partem aliquam totius formæ producendæ: vel ipsam formam in potentia materiæ præexistentem, nam ratione illius tota forma non est in suo esse perfecte, ideo non habet perfectam virtutem agendi, sed incomplete: vnde non potest exire in actum per se nisi sit agens externus quod excitet formam incompletam ad agendum, vt sic cooperetur agenti; fundamentum autem huius opinionis est, quia existimauit, quod si in his, quæ generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiuum in materia, eorum generationes non essent naturales, sed violentæ: vel quod non esset aliqua differentia inter generationem naturalem, & artificialem: & si obijciatur contra eos, quod tunc ea, quæ generantur naturaliter non indigerent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco, respondent, quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quædam inchoatio formæ, ita etiā non est perfectum principium actiuum, vt per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur agenti: nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus violentus, violentum enim est cuius principium est extra nil conferente vim passo, vt in p. eth. dicitur. Verum hæc opinio propinqua est præcedenti ponenti latitationem formarum. Cum enim nihil agat, nisi secundum quod est in actu, si partes, vel inchoationes formarum, quæ sunt in materia, habent aliquam virtutem actiuam, sequitur quod sint aliquo modo actu, quod est ponere latitationem formarum. Et præterea cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quam sit in actu: & ideo dicendum quod quamuis formæ de potentia materiæ educantur, illa tamen potentia materiæ non est actiua, sed passiua tantum: sicut enim Comm. dicit 8. phys. in motu locali oportet esse aliud mouens, & aliud motum, ita etiā in motu alterationis: & ponit exemplum, quod quando sanatur corpus naturaliter, cor est sanans, & alia membra sanata: & sicut in corporibus simplicibus non dicimus quod sint mota ex se secundum situm, quia ignis non potest diuidi in mouens, & motum, ita etiam non potest esse alteratum ex se sic, quod aliqua potētia existens in materia aliquo modo agat in ipsam materiam, in qua est, educendo illam in actum: sed vtrūque contingit in animatis, quia sunt mota secundum locū ex se, & etiā

p. p. 45. art. 7. c. 1. de pot. ar. 8. c. 7. met. l. 8.

2. d. 18. q. p. a. 2. 2. phys. l. p. 7. met. l. 4.

alterata propter distinctionem organorum, vel partium, quarum vna est mouens, & alterans & altera mota, & alterata. Neque sequitur; si in materia est tantummodo potentia passiua, quod non sit generatio naturalis, quia materia coadiuuat ad generationem, non agendo, sed inquantum est habilis ad recipiendum talem actionem, quæ etiam habilitas appetitus materiæ dicitur, & inchoatio formæ; non enim eodem modo omnes motus dicuntur naturales, vt in 2. phys. & p. cæli Comm. dicit; sed quidam propter principium actiuum intus existens, vt in motu locali grauium, & leuium, & quidam propter principium passiuum, quod ab agente naturali natum est in actū educi, vt in generatione, & alteratione corporum simplicium, & per consequens non oportet ad motum naturalem, quod semper principium motus, quod est in mobili, sit principium actiuum, & formale, sed quandoque est passiuum, & materiale, vnde & natura 2. phys. distinguitur per materiam, & formam. differentia tamen est inter materiam naturalium, & artificialium, quia in materia rerum naturalium est aptitudo naturalis ad formam, & potest reduci in actum per agens naturale, non autem hoc contingit in materia artificialium. Vnde manifestum est, quod in generatione substantiali non præexistit forma substantialis, vel secundum totum, vel secundum partem cooperans agenti tamquam principium actiuum ad sui productionem, sed tota educitur ex pura potentia passiua materiæ, per actionem agentis naturalis.

7. met. l. 8. Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus tantum docet quædam esse, quæ possunt fieri ab arte, & à casu, vt est sanitas, quæ & arte medicinæ, & deambulatione comparari potest; quædam vero, quæ non possunt fieri nisi ab arte, vt est domus, & statua: reddens autem rationem prioris generis, ait illud prouenire, quia in illis datur pars aliqua, quæ potest aliquando esse principium actiuum coadiuuans, vt est calor naturalis respectu sanitatis: reddens vero rationem posterioris generis ait ligna, & lapides non habere principium actiuum internum coadiuuans ad productionem domus: eodemque modo ait dicendum esse de generatione ignis, & corporum simplicium, nam materia ignis non potest moueri ad formam ignis, nisi ab alio, sicut & forma ignis non nisi ab alio generatur, ex quibus verbis non colligitur, quod in omnibus his, quæ fiunt naturaliter, præexistit in materia eorum principium actiuum, sed potius oppositum.

2 phys. l. p. 9. met. l. 8. Ad secundum dicendum, quod Philosophus tantum vult, quod in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus conuenit: nam quibus conuenit mouere, est in eis principium actiuum motus: quibus autem conuenit moueri, est in eis principium passiuum, quod est materia: quod quidē principium in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum facit esse motum naturalem: & propter hoc factiones rerum artificialium non sunt naturales: quia licet principium materiale sit in eo, quod fit, non tamen habet potentiam naturalem ad talem formam.

3 d. 3. q. 2. a. p. ad 4. & 10 c. Ad tertium dicendum, quod præbere materiam simpliciter ad generationem alicuius non facit matrem, sed præbere talem materiam sic præparatam est id, quod matrem facit, in ligno enim non est potentia naturalis, vt ex eo fiat scamnum, cum per agēs naturale in actum non compleatur: similiter nec in limo terræ vt ex ea fiat homo: vnde quod inducitur non est simile.

3. de pota. 8. ad 10. Ad quartum dicendum, quod forma substantialis præexistit in materia imperfecte: non quod aliqua pars eius sit ibi in actu, & alia desit, sed quia tota præexistit in potentia, & postmodum tota producitur in actu.

2. d. 18. q. p. a. 3. Ad quintum dicendum, quod aliud sunt rationes obedientiales, seminales, primordiales, & inchoationes formarum, nam formæ rerum, secundum quod in arte diuina existunt, primordiales esse dicuntur, eo quod ipsæ sunt prima principia rerum producendarum: potentia vero, quæ rebus indita est ad suscipiē dum illud in se, quod voluntas diuina disponit, rationes obedientiales dicuntur secundum quas inest materiæ, vt fieri possit ex ea, quæ Deus disponit: ipsæ autem virtutes actiuæ completæ in natura, vt calor, frigus, forma ignis, & virtus solis, & huiusmodi dicuntur rationes seminales, rationes quidem, non quia sint in materia per modum intentionis, sed quia ab arte diuina producuntur, manet in eis ordo, & directio diuini intellectus, sicut in re artificiata permanet directio artificis in finem determinatum, seminales vero dicuntur, non propter esse incompletum, quod habent, sicut virtus formatiua in semine, sed quia rerum indiuiduis primo creatis huiusmodi virtutes collatæ sunt per opera sex dierum, vt ex eis, quasi ex quibusdam seminibus producerentur, & multiplicarentur res naturales. Porrò inchoatio formæ nihil est aliud, quam habilitas materiæ ad recipiendum, quæ simul dicitur potentia passiua materiæ, & appetitus eius.

## ARTICVLVS XIII.

### *Vtrum forma substantialis educatur de potentia materiæ in generatione substantiali, an vero creetur.*

3. de pota. 8. c. Videtur quod in generatione substantiali forma substantialis creetur, & non educatur de potentia materiæ. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 26. & 27. quod forma substantialis non generatur, sed solum compositum: sed quod non generatur, creatur, non enim est alius modus productionis, ergo forma substantialis non educitur de potentia materiæ, sed creatur.

ibid. arg. 8. Præterea nihil educitur de aliquo, quod non est in eo: sed ante finem generationis forma, quæ est terminus generationis, non erat in materia, alioqui essent formæ contrariæ in materia simul, ergo forma naturalis non educitur de potentia materiæ.

ibid. arg. 7. 3 Præterea sicut aliæ formæ naturales, sic & anima rationalis est forma in materia: sed anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, ergo nec reliquæ formæ naturales.

pp. 45. a. 8. arg. 4. 4 Præterea quod non creatur, non est creatura. sed formæ substantiales sunt creaturæ, ergo creantur.

ibid. arg. p. & q. 3. de pot. a. 8. arg. 6. q. 1. de pot. a. 4. arg. 9. p. p. q. 104. a. 4. arg. 3. p. a. 110. a. 1. arg. 1. q. 1. de pot. a. 5. arg. 5. q. 2. u. 1a 5 Præterea id, quod non habet materiam partem sui, non potest ex materia fieri, atque adeo ex eius potentia educi, sed creatur: sicut enim cum esse desinit, totaliter desinit, ita cum esse incipit, totaliter esse incipit, quod est creari: sed formæ substantiales non habent materiam partem sui, quia forma distinguitur contra materiam, & contra compositum, & cum esse desinunt, totaliter desinunt: cum ergo formæ fiant, quia de nouo esse incipiunt, videtur quod non fiant per eductionem de potentia materiæ, sed per creationem.

6 Præterea educi formam substantialem de poten-

tia materiæ vel est extrahi illam ax materia, in qua latebat, vel præexistere in materia, vel partem formæ, quæ iuuet actione agens naturale ad productionem totius formæ, vel formam vno modu, quæ postea per generationem substantialem nouum modũ acquirat vt nimirũ quæ prius erat in potentia, postea fit in acto: vel est habere causam in materia: sed nullum horum dici potest, non primum, quia inde sequitur latitatio formarum, quam ponebat Anaxag. & impugnat Philosophus p. phys. neque secundum, quia sequitur formã non esse simplicẽ quod est falsũ & illud saltem, quod per generationẽ compositi aduenit formæ, cum non præfuerit in materia, non educi de potentia materiæ, sed creari: vel certe sequitur, quod per operationem naturæ non fit aliqua generatio, sed alteratio sola. Neque tertium, quia sic illud crearetur, quod non habet causam in subiecto, quod est falsum, quia formæ artificiales non habent causã in subiecto, & tamen non creantur, ergo dicendum est, quod formæ substantiales non educuntur de potentia materiæ, sed creantur.

7 Præterea natura facit sibi simile; sed quædam inueniuntur genita in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus genitis ex putri, ergo saltem in his eorum forma non est a natura, sed per creationem.

p. p. 45. a. 8. arg. 3.

Sed contra est, quod Philosophus in 16. de animalibus, seu lib. 2. de gen. animal. c. 3. dicit, quod intellectus solum ab extrinseco est ergo cæteræ formæ substantiales carentes intellectu non veniunt ab extrinseco per creationem productæ, sed vere educuntur ex potentia materiæ per actionem agentis naturalis.

2 d. 18. q. 1. a. 1. arg. p. sed contra, & 2. a. arg. 2. sed contra.

2 Præterea opus creationis distinguitur ab opere gubernationis, & propagationis; sed productio formarum substantialium ab agente naturali pertinet ad opus gubernationis, & ad rerum propagationem, ergo formæ substantiales non creantur, sed educuntur de potentia materiæ.

3. de pot. a. 5 arg. p. p. p. 45 a. 8. arg. sed contra.

3 Præterea nihil potest creare nisi solus Deus; si ergo formæ substantiales sunt per creationem, non erunt nisi à Deo. & sic omnis actio naturæ frustrabitur, cuius finis est forma.

3 de pot l. c. arg. 2 sed contra.

Respondeo dicendum, quod omnes, qui non considerauerunt id, quod ostendit Philosophus 7. met. t. 27. quod proprie forma non fit, sed compositum, quia alioqui forma erit composita ex materia, & forma, sicut est id, quod proprie fit, cum in omni genere id, quod fit, fiat ex aliquo subiecto, vel materia, tamquam ex parte sui, passi sunt difficultatem circa productionem formarum substantialium; propter hoc namque quidam coacti sunt dicere omnes formas esse ex creatione, nam ponebant formas fieri, & non poterant ponere quod fierent ex materia, cum materia non sit pars formæ, vnde sequebatur, quod fierent ex nihilo, & per consequens quod crearentur. è contrario autem quidam posuerunt propter hanc difficultatem formas præexistere in materia actu, quod est ponere latitationem formarum, sicut posuit Anaxag. sententia autem Aristotelis, qui ponit formas nõ fieri, sed compositum, vtrumque excludit, neque enim oportet dicere quod formæ sint causatæ ab aliquo extrinseco agente, quia genitum naturale inuenitur simile in specie ipsi generanti; & quia formæ substantiales non excedunt virtutem, & facultatem principiorum agentium in natura, & quia alioqui cassa erit omnis naturæ actio; neque quod fuerint semper actu in materia, quia quod iam est, non fit, vt dictum est, sed in potentia tantum, & per consequẽs, quod in generatione compositi formæ substantiales materiales sint eductæ de potentia materiæ.

7. met. l. 7. p. p. 45. a. 8. c. q. 3 de pot. a. 8 c.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipso, quod forma non fit proprie, sed solum compositum, ostendit Philosophus l. c. formas ab agentibus naturalibus produci, educendo illas de potentia materiæ, nam actione sua faciunt quod materia, quæ est in potentia ad formam, fiat actu sub forma, quod est facere compositum.

3. de pot. a. 8 c. & 7. met. l. 7.

Ad secundum dicendum, quod forma, quæ est generationis terminus, erat in materia ante generationem completam, non in actu, sed in potentia; non est autem inconueniens duorum contrariorum vnum esse actu, & aliud in potentia.

ibid. ad 8.

Ad tertium dicendum, quod licet anima rationalis habeat materiam, in qua sit, non tamen educitur de potentia materiæ, quia eius natura est supra omnem materialem ordinem elementorum, sicut eius intellectualis operatio declarat; & iterum hæc forma est res per se subsistens, cum corrupto corpore maneat.

ad 6.

Ad quartum dicendum, quod sufficit ad hoc, vt formæ substantiales factæ per naturam sint creatæ, quod non sint nisi ex præsuppositione principiorum creatorum.

p. p. 45. a. p. ad 4.

Ad quintum dicendum quod ex hoc, quod forma non habet materiam partem sui, sequitur tantum, quod ei competeret creari, si proprie fieri posset, sicut res per se subsistens. Vel dic, quod licet formæ substantiales, sicut & accidentia etsi non habeant materiam partem sui, ex qua sint, habent tamen materiam, in qua sunt, & de cuius potentia educuntur; vnde sicut cum esse desinunt, non omnino annihilantur, sed remanent in potentia materiæ, sicut prius, ita cum producuntur, non creantur, sed congenerantur.

ibid. ad p. & 3. 1 de pot. a. 8 ad 6.

Ad sextum dicendum, quod educi formam substantialem de potentia materiæ non est per actionem agentis naturalis disponi materiam, vt sit necessitas ad receptionem formæ, nam productio animæ rationalis pertinet ad hunc modum, quæ tamen creatur; hic enim modus sufficit ad hoc, vt agens producat sibi simile, quia proprie forma non generatur, sed compositum; sed est ex parte materiæ illam fieri actu sub forma, ad quam erat in potentia, vel fieri actu id, quod prius erat in potentia; ex parte vero formæ est secundum esse simpliciter prius fuisse in potentia materiæ, deinde fieri actu secundum tale esse in ipsa, quod est consequenter formam in esse, & fieri, sustentari à materia; quod quia non conuenit animæ rationali cuius esse non est dependens à materia, sed per se subsistens, & consequenter excedens materiæ capacitatem, propterea non educitur de potentia materiæ, nec consequenter ab illa siue in esse simpliciter, siue in fieri sustentatur, licet ab eadem sustentetur, secundum quod est forma huius habens esse in hoc, sed creatur.

q. 5. de pot. a. 4 ad 6. pp. 104. a. 4 ad 1. p. 2. 110. a. 2. ad. 2 d. 19. q. 1 a. p. ad 4. Capr. 2. d. 17. q. p. a. 3. d. 1. Aut 7. met. l. 7. pp. q. 90. a. 2 ad 2. ibi Cai. 5. met. l. 2.

## ARTICVLVS XIV.

*Vtrum definitio materiæ sit à Philosopho recte tradita.*

VIdetur quod non sit recte à Philosopho definita materia quod sit primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidens. Quia vnius rei est vna tantum definitio; sed materia aliter definitur ab eodem 7. met. t. 8. ergo hęc definitio materiæ non est à Philosopho recte tradita.

1. met. l. 8 p. & p. in exposit. litt. 2. post. l. 19.

3.p.77.a.1.c. 2 Præterea omnia accidentia materialia primo, & immediate insunt quantitati; sed hoc est quantitatẽ esse primum subiectum omnium formarum accidentalium, ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum vniuscuiusque.

7.met.l.7.12. met.l.4. 3 Præterea dicit Philosophus 7.met.t.22. quod id, quod fit, fit ex aliquo, tamquam ex materia; sed aliqua materia proprie fit, vt dicit idem Philosophus 12 met.t.12. ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum vniuscuiusque, nam illa materia, quæ fit ex alia, non est primum subiectum,

8.met.l.4. 4 Præterea dicit Philosophus 8.met.t.11. quod eiusdem rei possunt esse multæ materiæ; sed hoc implicat, si materia debeat inesse, & permanere in re, ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit.

p.phys.l.vlt. *Sed contra* est auctoritas Philosophi p.phys.t.82. definientis materiam modo prædicto.

Respondeo dicendum, quod recte tradita est à Philosopho prædicta definitio, nam optime explicat essentiam, & quidditatem primi principij materialis rerum naturalium, vt constare potest ex illius explicatione. Dicitur enim primo subiectũ, quia in omni transmutatione naturali præter duo principia contraria necessario requiritur aliquod tertium, quod sit subiectum vtriusque contrarij, vt dicit Philosophus p.phys.t.51.& 52. dicitur secundo primum, quia materia non fit ex alia materia, nam omne agens naturale operatur ex supposita materia; & quia alioqui daretur processus in infinitum. Dicitur tertio ex quo fit aliquid, quia materia est principium rerum naturalium, in quo conuenit cum forma, & priuatione, nam ex his omnibus dicitur fieri res. Dicitur quarto non secundum accidens, quia materia est principiũ, & causa rerum naturalium, illa vero dicuntur esse principia, & causæ rerum naturalium, vt dicitur p.phys.t.63. ex quibus sunt, & fiunt per se, & non secundum accidens, nisi quod materia est causa rei naturalis, vt subiectum, forma vero vt terminus ad quem generationis, & vt actus materiæ. Dicitur quinto cum insit, quia ex hoc aliquid fit per se, & non secundum accidens, quod inest rei postquam facta est; & hoc dicitur ad differentiam priuationis, quæ est principium mutationis per accidens, & non per se, vt dicit Philosophus p.phys.t.75.& 76 quia licet ex priuatione res fiat, non tamen inest rei; figuratum enim fit ex infigurato per accidens, quia postquam iam est figuratum, non inest ei infiguratum, materia vero inest rei postquam facta est. Vnde manifestum est recte fuisse à Philosopho traditam definitionem materiæ.

(p.phys.l.11.4. d.11.q.p.a.3. q.p.c.d.12.q. p.a.p.c.& ad p.12.met.l.5. 4.d.5.q.p.a. 3.q.3.ad 3. p.phys.l.13. & 15. — p.phys.l.14.& 15.)

7.met.l.19. op.q.q.p. Ad primum ergo dicendum, quod quia definitio est ratio, quam significat nomen, ratio autem nihil aliud est, quam conceptio, ideo sicut de eadem re plures conceptus formari possunt, ita & plures definitiones afferri Quia ergo dupliciter potest considerari materia, vel in ordine ad compositum, quod proprie fit, & hoc modo sumpta definitur à Philosopho p.phys. vel in ordine ad mutationes naturales, & ad terminos earum, & hoc modo definitur 7.met.

1.p.77.l.c. Ad secundum dicendum, quod materia dicitur subiectum primum, ante quod non est aliud, seu vltimum, in quod alia resoluuntur; accidentia enim immediate quidem insunt quantitati, sed quantitas inest materiæ, & mediante illa eidem insunt reliqua accidentia.

8.met l.4.12. met.l.2.& 3. Ad tertium dicendum, quod materia prima, quæ dicitur vltima, quia in illam vltimo resoluuntur multa, quæ materiæ rationem habent, non fit ex alia, secus vero quæ non est materia vltima, sed secunda.

8.met.l.4. Ad quartum dicendum, quod materia prima, in quam vltimo resoluuntur composita, vna tantum est; at vero materia propria, & determinata vniuscuiusque rei est multiplex.

## ARTICVLVS XV.

### *Vtrum in corruptione compositi substantialis fiat resolutio vsque ad materiam primam.*

p.de gen.l.13. VIdetur quod in corruptione compositi substantialis non fiat resolutio vsque ad materiam primam. Dicit enim Philosophus, quod non est possibile materiam esse sine passionibus, seu accidentibus p.de gen.t.30 sed si fieret resolutio vsque ad materiam primam, posset materia separari ab accidentibus, & esse sine illis, ergo in corruptione substantialis compositi non fit resolutio vsque ad materiam primam.

p.de gen.l.7. 2 Præterea materia est ens actu per formam; at si fieret resolutio vsque ad materiam primam in corruptione compositi substantialis materia recederet à tota rerum natura, quia non esset amplius ens actu, ergo in corruptione non fit resolutio vsque ad materiam primam.

p.de gen.l.10. 3 Præterea dicit Philosophus p.de gen.t.27. quod impossibile est materiam primam nullum possidere locum, quia materia est ex qua generantur corpora sensibilia; hoc autem, ex quo corpora sensibilia generantur, necesse est in aliquo loco esse, semper enim videmus quod id, ex quo aliquid generatur, est alicubi: ibidem autem est quod generatur ex aliquo, vbi fuit id, ex quo generatur; quare oportet id, ex quo generatur aliquid secundum materiam, esse alicubi, vel per se, vel per accidens; at si daretur resolutio vsque ad materiam primam in corruptione compositi substantialis, materia separaretur à quantitate, & sic nullibi esset, ergo dicendum est in corruptione compositi substantialis non fiati resolutionem vsque ad materiam primam.

p.de gen.l.10. 4 Præterea dicit Philosophus p.de gen.t.24. quod in transmutatione Symboli ex Symbolo manet eadẽ qualitas in genito, & corrupto, & patet, quia alioqui non erit facilior transitus ad inuicem eorum, quæ habent similitudinem, eo quod oportebit vtrobique omnia remoueri; & similiter sequitur, quod simile corrumpatur à simili, nam generans corrumpit id, quod prius erat: sed si in corruptione compositi substantialis fieret resolutio vsque ad materiam primã, non posset remanere eadem qualitas in genito, & in corrupto in transmutatione Symbolorũ, ergo dicendum est quod in corruptione compositi substantialis non fit resolutio vsque ad materiam primam.

op.42. 5 Præterea in viuo, & mortuo corpore remanet eadem cicatrix, seu eadem vestigia vulnerum, ergo remanet eadem numero quantitas, & qualitas: alioqui non esset ratio, cur remanerent talia vestigia adueniente noua forma specifica in corpore mortuo.

p.phys.l.15. op.48.tr.p.5. phys.l.12. Sed contra est, quod Philosophus p.phys.t.82. dicit, quod materia est primum subiectum, in quod vltimum resoluitur id, quod corrumpitur. Et in prædicam.c. de subst. dicit, quod corruptis primis substantiis impossibile est remanere secundas substantias, & accidentia, & 5.phys.t.8. quod id, quod generatur subiectiue scilicet materia, non est in loco, sed nullibi: alicubi autem esset, si remaneret cum quantitate, cui debetur locus, & p.de gen.t.25. quod generatio ad differentiam alterationis est transmutatio non solum secundum passiones, sed etiam secundum

formam substantialem, ergo in corruptione compositi substantialis debent corrumpi omnia accideotia, & ita fiet resolutio vsque ad materiam primam.

*3 p. 77. 2. p. c.*

2 Præterea accidentia non transeunt de subiecto in subiectum, vt scilicet idem accidens oumero, quod primo fuit in vno subiecto, postmodum fiat in alio: accidens enim onmerum accipit à subiecto; sed subiectum accidentium est totum compositum, sicut & alterationis, quæ est motus ad accidens, vt dicit Philosophus p. de gen. ergo ad corruptionem subiecti, seu compositi substantialis, necesse est omnia accidentia illius corrumpi, & aduenire ooua, aduenieute oona forma substantiali.

*1 ca. 11. p. d. 8 q. 5. a. 2. de sp. cr. a. 3. ad 18 4 d 12 q p a. 2. q 3 a 5. de ente c. 7. 4 d 12. q p. a p q 3 c.*

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod iu corruptione compositi substantialis, fit resolutio vsque ad materiam primã. Et ratio est ex dictis, tum quia omnia accidentia præsupponunt formam substantialem in materia; tum quia accidentia omnia immediatè fundantur in quantitate, & mediante quantitate sunt in materia; quantitas autem præsupponit in materia formam substantialem corporis, seu substantiam corpoream, cum sit illius propria passio inseparabilis ab illa: tum quia substantia cum sit primum in genere entis, debet esse causa accidentium, quæ sunt entia secundum quid: tum qnia subiectum accidentium non est materia sola, sed materia simul cum forma, vel vnita formæ substantiali, est enim ens actu, vt dicit Philosophus p. de gen. t. 12. & 23. ad differentiam formæ substantialis, quæ habet pro suo subiecto ens poteotia, seo solam materiam primam. Quare ad hoc, vt aduenient materiæ, præsuppooere debent illa formam substantialem, ratione cuius materia potest illa recipere. præterea quia si accidentia eadem, quæ sunt in corrupto, remaoerent etiam in genito, idem accidens numero esset in duobus subiectis, quod dici non potest. Vnde manifestum est, quod in corruptione compositi substantialis fit vltima resolutio vsque ad materiam primam.

*p de gen. l. 12*

*p. de gen. l. 13 & l. 7 op. 72. concard.*

Ad primum ergo dicendum, quod ex eo, quod materia non potest esse sine accidentibus, oon sequitur in corruptione compositi substantialis noo fieri resolutionem vsque ad materiam, ita vt idem numero accidens, puta quantitas, semper sequatur materiam, & hæc ab illa nunquam spolietur: nam hoc est impossibile, vt dictum est: sed tantũ sequitur noo posse materiam existere spoliatam qoantitate, quod verum est: quia cum materia nõ sit sine forma, impossibile est eam esse sine primo gradu, quem facit forma, primus autem gradus est corporeitas, quẽ sequitur quantitas tamquam propria passio: vnde impossibile est materiam esse sine quantitate. Quod autem impossibile sit materiam existere sine aliqua forma substantiali patet, quia cum materia sit subiectum generationis, & corruptionis, & generatio vnius sit corruptio alterius, necesse est, vt materia, ex qua aliqoid generatur, & in quam aliqnid corrumpitur, semper habeat aliquam formam, per quam assimiletur, vel contrarietur generanti, vel corrumpenti.

*ad præced. arg p de gen l. 7.*

Ad secundum dicendum, quod quia vno corrupto, vt mox dictum est, generatur aliud, & voo genito aliud corrumpitur, ideo nec materia secedit à rerum natura, nec remanet sine forma, quia in eodem instãti, iu quo priuatur forma præcedenti, & fit non ens hoc, quod est corruptum, recipit aliam formam, & fit aliquid, puta id, quod est generatum: vnde non potest vnquam materia remanere, quin sit subiecta alicui formæ.

*p. de gen. l. 12*

Ad tertium dicendum, quod duplex est materia. Vna est prima, & communis, alia secunda, & propria: hæc semper est alicobi, oam inuoluit dispositiones accidentales, atque adeo quantitatem, cui debetur locus, quin etiam inuoluit formam substantialẽ, & est ens actu, vt cum dicimus ex aere fieri ignem tamquam ex materia: illa vero ex se, & per se nullibi est, vt docet Philosophus 5 phys. t. 8. Vel dic, quod materia semper est alicubi per accidens, ratione formæ substantialis, & accidentium, à quibus ounquam existit separata, cum semper habeat aliquã formam substantialem, vt dictum est.

*2 d. p & 2.*

Ad quartum dicendum est, quod non manet idem numero accidens in genito, & corrupto: sed id, quod prius erat, corrumpitur per accidens ad corruptionẽ subiecti, recedeote forma, qoæ prius erat talis accidentis, & aduenit simile accidẽs consequens formam de nouo aduenientem, vel accedentem: & quia per hoc accidens non erat aliqua repugnantia in agendo, & patiendo, facilior fuit transmutatio: nec est iocoueniens, quod simile per accidens corrumpat suum simile per accidens corrumpendo sobiectum, vel materiam: sic enim maior flamma consumit miuorem.

*op 41. 32. & vlt. p p 76 a. 6. ad p p. vbi præclare Cai. vid. op. de nat acci. & Flandr 7. met. a. 1.*

Ad quintum dicendum, quod in viuo, & mortuo non remaneot eadem numero accidentia, sed specie, puta eadem quaotitas, idemque vestigiom vulnerum, quia manet origo, & radix quantitatis, puta eadem materia numero cum eodem ordine ad formam generalem, quam consequitur quantitas, vt propria passio.

---

## QVÆSTIO IV.

*De forma substantiali.*

Deinde considerandum est de forma substantiali.

### CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo, Vtrum detur forma substantialis.*

2 *Vtrum rectè definiatur à Philosopho quod quid erat esse rei.*

3 *Vtrum forma substantialis sit principium mutationis substantialis puta generationis, vt finis, & terminus, an vero vt forma substantialis.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum detur forma substantialis.*

*2. post. l. 15.*

VIdetur quod non datur forma substantialis. Dicit enim Philosophus 2. post. t. 17. quod omnes particulæ definitionis debent esse in plus, quam definitum: sed si daretur forma sobstantialis, hæc posita in definitione physica æqualis esset definito, ergo non datur forma substantialis.

*2 d. 3. q. p. a. p ad p. p p. 75. a. 1 & 3.*

2 Præterea de ratione substantiæ particnlaris etiam materialis est quod per se subsistat, quasi per se ens, alioqui oon erit in prædicamento substãtiæ: sed nulla forma materialis subsistit per se, ergo non datur vlla forma substantialis.

*8. met. l. 2.*

3 Præterea dicit Philosophus 8. met t. 5. quod quædam substantiæ differunt sensibilium passionibus, quædam tempore, quædam loco, & quod in differentiis consistit esse rei, ergo cum Philosophus rerum

differentias dicat desumi ex qualitatibus, nulla dabitur forma substantialis.

4 Præterea si datur forma substantialis, maxime vel propter mutationem, cuius ipsa est terminus: vel propter actionem, cuius ipsa est principium: vel propter essentialem compositionem rerum: vel denique propter quædam accidentia, quorum ipsa est origo, & principium: sed propter nullum prædictorum necesse est dari formam substantialem: non quidem propter primum, quia omnis mutatio est ex contrario in contrarium, vt dicitur 7. met. t. 22. & 12. met. t. 12. sed contrarietas tantum est in accidentibus, quia substantiæ nihil est contrarium, vt dictum est: neque secundum, quia actionis immediatum principium est tantum qualitas, ignis enim tantum agit vt calidus, vt dicit Philosophus l. de sens. & sensib. neque tertium, quia differentiæ constitutiuæ elementorum quæ sunt prima corpora naturalia, sunt qualitates sensibiles, vt dicit Philosophus p. de gen. t. 18. & 2. de gen. t. 4. neque quartum, quia sola forma accidentalis est immediate actiua; nam eatenus aliqua agunt ad inuicem, & patiuntur, quatenus habent contrarietatem, vt dicitur p. de gen. t. 10. nihil autem agit vltra suam speciem, non ergo per actionem naturalem agentium naturalium materia transmutatur ad formam substantialem, sed solum ad accidentalem, & ita nulla dabitur forma substantialis.

7 met. l. 6. 12. met. l. 12. q. 1. log. a. 3. q. 3. de sens. l. 10. p. de gen. l. 5. 1 de gen. l. p. & 2.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 7. 8. met. t. 5. 2. de anima t. 4. substantiam diuidit in materiam, & formam.

7 met. l. a 8. met. l. 2. 2. de an. l. p. & 2.

2 Præterea p. phys. t. 24. ex specifica distinctione probat Philosophus dari formam substantialem, nam materia est eiusdem rationis in omnibus, & ideo per illam res naturales non possunt distingui specie, sed euidēs est dari substantias naturales specie distinctas, vt hominem, & equum, & similiter contraria, vt ignem, & aquam, ergo euidens etiam est dari aliud principium intrinsecum, præter materiam, per quod essentialiter, & specifice distinguantur, hoc autem est forma, cuius propria ratio est distinguere specie res à se constitutas.

p. phys.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere dari formas substantiales præter accidentales. Quod potest esse manifestum ex multis, & primo ex specie corporis naturalis, quod est corpus animatum, hoc enim dari patet sensu ex operibus vitæ, puta ex alimento, augmento, & decremento, ex intellectu, & voluntate, quorum principium est anima, vt dicitur 2. de ani. t. 3. 4. & seq. anima autem est forma substantialis, est enim sic actus, sicut substantia est actus, vt dicitur ibidem. Secundo ex proportione, quæ debet esse inter materiam, & formam; actus enim, & potentia ob talem proportionem debent esse in eodem genere, vt dictum est; materia autem est potentia quædam substantialis, & de genere substantiæ, vt dictum est, vnde Philosophus sæpe diuidit substantiam in materiā, formam, & compositum. Tertio ex compositione essentiali rerum, manifestum enim est dari plurima entia simpliciter, qualia sunt omnes substantiæ completæ, quæ sunt hoc aliquid, id est aliquid demonstratum, quod est simpliciter in esse, & specie; huiusmodi autem non possunt constitui per formas accidentales, nam forma accidentalis non facit ens actu simpliciter, sed ens actu tale, vel tantum, puta magnum vel album, vel quid huiusmodi, vnde & aduenit subiecto iam præexistenti actu; debent ergo constitui per formas substantiales, quarum proprium est facere eos actu simpliciter, quæque proinde non adueniunt subiecto iam præexistenti actu, sed existenti in potentia tantum. quarto ex mutatione substantiæ. Non solum enim datur mutatio, secundum quam aliquid generatur secundum quid, vt cum aliquid mutatur de non albo in album, sed etiam qua aliquid simpliciter generatur, quia nimirum mutatur ex non esse simpliciter in esse simpliciter, terminus autem generationis est forma, vt dicit Philosophus 2. phys. t. 14. sed non potest forma accidentalis esse terminus generationis simpliciter, nam ratione illius non generatur aliquid simpliciter, sed tantum secundum quid, debet ergo illius terminus esse forma substantialis. demum idem patet ex termino generationis naturalis, vt naturalis est, hic enim est natura, vt dicit Philosophus 2. phys. t. cit. sed non potest natura terminus generationis naturalis vt sic esse materia, nam hæc est subiectum generationis naturalis, non eius terminus, vt dicit Philosophus ibidem, nec est forma accidentalis, nam hæc non est natura, sed secundum naturam, erit ergo forma substantialis. Vnde manifestum est dari formas substantiales.

2. de ani. l. 5. — q. 3. a. 6. — 2. de ani. l. p. — p. p. q. 44. a. 2. c. — 5. phys. l. 2. 12. met. l. 12. — 2. phys. l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod si accipi posset differentia, quæ notificaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo differentia vltima esset in plus, quam species nam hæc adæquat speciem, vt dicit Philosophus 7. met. t. 43. & ratio est quia vt dicit Philosophus 8. met. ratio, quæ est ex differentiis, videtur esse speciei, & actus, id est formæ, cuiuslibet autem speciei est propria forma, quæ nulli alij conuenit; sed quia formæ essentiales non sunt nobis per se notæ, oportet, quod manifestentur per aliqua accidentia, quæ sunt signa illius formæ, vt patet in 8. met. non autem oportet, per accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per definitionem speciei demonstrari, sed oportet notificare formam speciei per alia accidentia communiora; & secundum hæc differentiæ sumptæ dicuntur substantiales, inquantum inducuntur ad declarandam formam substantialem; sunt autem communiores specie, inquantum assumuntur ex aliquibus signis, quæ sequuntur signa superiora.

2. post. l. 13. — ibid. & p. de ani. l. p. & 2. met. l. 2. & p. de gen. l. 8.

Ad secundum dicendum, quod solius substantiæ completæ proprium est, quod subsistat, quasi per se ens, quia illa sola dicitur proprie esse, vnde & directe est in prædicamento substantiæ. forma vero substantialis, sicut & materia, non sunt substantiæ completæ nec species prædicamenti substantiæ directe proinde contentæ sub illo, sed sunt principia illius, atque adeo reductiue ad illud pertinent.

2. d. 3. q. p. a. p. ad p.

Vel dic, quod forma substantialis dicitur substantia, secundum quod diuiditur contra accidens, non autē secundum quod est genus. & ideo non mirum, si non conuenit illi ratio substantiæ, quæ est esse rem, cui debetur esse per se.

Tab. v. substantia n. 6. & 13.

Ad tertium dicendum, quod nulla prædictarum differentiarum est substantia, neque aliquid substantiæ affine. quasi pertinens ad genus substantiæ, significant tamen formam substantialem, & quod quid est multarum substantiarum; quia enim formæ substantiales, & principia essentialia rerum sunt nobis ignota, ideo oportet, quod vtamur differentiis accidentalibus in designatione essentialium, per differentias enim accidentales peruenimus in cognitionem essentialium.

8 met. l. r. p. de an. l. p. 2. post. l. 13.

Ad quartum dicendum, quod ex omnibus illis quatuor capitibus necesse est dari formas substantiales, vt dictum est. Cum enim omnis mutatio vel fit ex contrario, vel contradictorio, vt dicit Philosophus 12. met. t. 7. non solum datur mutatio ex subiecto in subiectum, sed etiam ex non subiecto in subiectum, quæ est generatio substantialis terminata ad formam substantialem, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 7. & 12. met. sum. 4. c. 3. præterea forma substantialis est principium actionis principale, non autem instru-

in c. — 5. phys. l. 2. 12. met. l. 12. Tab. v. forma n. 100. p. de gen. l. 8.

mentale, & immediatum, & terminus immediatus generationis substantialis, vt dictum est, & causa efficiens passionum, vt dictum est; cum autem differentiæ substantiales, vt habetur in 8 met. sint ignotæ, per differentias accidentales manifestantur, & sic calidum, & frigidum dicuntur differentiæ ignis, & terræ, cum alioqui non sint differentiæ essentiales illorum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum forma substantialis sit à Philosopho recte definita.*

VIdetur quod forma substantialis non sit à Philosopho recte definita, quod sit ratio quodquid erat esse rei. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 18. quod partes definitionis pertinent ad causam formalem; sed materia communis est pars definitionis, cum sit pars essentiæ rei, à qua sumitur genus ergo etiam materia pertinet ad causam formalem, & per consequens ad quodquid erat esse rei.

2.phys.l.5.7. met.l.7.

2 Præterea hoc intelligitur per quodquid erat esse alicuius, per quod conuenienter responderi potest ad quæstionem de eo factam per quid est; sed interroganti quid est res, responderi potest per materiam, nam responderi potest per genus, quod est pars definitionis, & sumitur à materia, vt dictum est, ergo materia pertinet ad quodquid est esse rei, & consequenter non potest quodquid est esse rei esse definitio formæ.

7.met.l.5.

3 Præterea materia vniuersalis per se pertinet ad speciē, nam in hoc distinguitur à materia indiuiduali; sed illud, quod per se pertinet ad speciem pertinet ad quodquid erat esse rei, ergo materia etiam est quodquid erat esse rei.

q.1. log.a.p. & 4. 7.met.l.9.

4 Præterea ratio quodquid erat esse rei est definitio, per quam scitur quid est res; sed definitio continet tam materiam quam formam, ergo vtraque pertinet ad quod quid erat esse rei, & per consequens male in definitione tribuitur soli formæ, quod sit ratio quodquid erat esse rei

5.met.l.2. 7.met.l.9.

Sed contra est, quod Philosophus 2 phys. t. 28. dicit, quod forma est ratio quodquid erat esse rei.

2.phys.l.5.

2 Præterea natura generis, vel speciei est id, quod significat definitio dicens quodquid est esse rei; sed vnumquodque per suam formam consequitur naturam generis, vel speciei, ergo forma est quodquid erat esse rei.

5.met.l.2.

Respondeo dicendum, quod sola forma est ratio quodquid erat esse rei, atque adeo quodquid esse rei; cuius ratio est, quia id est ratio quodquid erat esse rei; per quod scimus de vnoquoque quid est, sed hoc scimus per formam, non autem per materiam, nam materia est quid indeterminatum, & infinitum, & finitur tantum, ac determinatur per formam ad talem speciem, vt dictum est; præterea quia per id, secundū quod aliquid est tantum in potentia ad hoc, quod sit tale, sicut nō dicitur habere esse tale, ita nec cognosci potest esse tale, quia vnūquodque sicut se habet vt sit, ita & veritatē, & per consequēs vt cognoscatur, vt dicit Philosophus 2. met. t. 3. per materiā autē res tantū est in potentia talis, vt patet tam in artificialibus quā in naturalibus; in artificialibus enim per materiam tantum res habet, quod sit in potentia ad hoc, quod sit artificiosa, & nondum dicitur habere aliquod esse artis, donec adueniat figura, per quam dicitur habere speciem lecti vel domus; in naturalibus vero per materiam est aliquid in potentia caro vel os, & nondum habet naturam, & speciem carnis, & ossis, antequam accipiat formam, secundum quam sumitur ratio definitiua rei, per quam scimus quid est caro, vel os, nec adhuc est natura, vel species in ipso, antequam habeat formam. Vnde manifestum est, quod forma recte definitur, quod sit ratio quodquid erat esse rei.

2.phys.l.5. q.3.2.1.c.2. phys.l.5.

Ad primum ergo dicendum, quod eatenus dicuntur partes definitionis ad causam formalem pertinere, quatenus natura speciei constituta ex materia, & forma, se habet vt formalis respectu indiuidui, vel suppositi, quod participat talem naturam.

2.phys.l.5.

Ad secundum dicendum, quod interroganti quid est res secundum propriam naturam, & speciem, non nisi per formam responderi potest, vt dictum est.

in c. & inf. ad 4.

Ad tertium dicendum, quod materia per se pertinet ad speciem, quia species componitur ex genere, & differentia, quorum genus sumitur à materia, differentia vero à forma, vt dictum est, non tamen per se pertinet ad speciem, tamquam ratio illius, & tamquam principale, & quid perficiens speciem, ac definitionem rei, vt dictum est, nec vt conueniens rei, inquantum habet speciem, hoc enim tātum est forma, vt dicit Philosophus 7. met. t. 34. vt patet similiter in artificialibus, vt dicit Philosophus ibidem.

q.4. log.1 & in c. & ad 4

Ad quartum dicendum, quod licet materia ingrediatur definitionem substantiæ compositæ, sola tamen forma dicitur ratio quodquid erat esse rei, quia id, quod est principale in definitione, est ex parte formæ, & quia sola perficit rationem quidditatis rei, vnde modo particulari dicitur à Philosopho 5. met. t 2. causa rei.

5.met.l.2.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum forma substantialis, sit principium generationis vt terminus, & finis, an vt forma.*

VIdetur quod forma substantialis sit principium generationis, vt forma, non autem vt finis, vel terminus generationis. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 27. & 1.. met. t. 1a quod forma non generatur, sed cōpositū; sed id est terminus generationis, quod generatur, ergo si forma est principium generationis, debet esse principium vt forma, non autem vt finis, & terminus.

7 met.l.7 & met.l.8.

2 Præterea terminus generationis debet respondere principio generanti, sed principium generationis est compositum generans, ergo terminus generationis est compositum genitum, & consequenter forma erit principium generationis vt forma, non autem vt terminus generationis. Sed dices, quod forma generatur per accidens, & consequenter est terminus generationis per accidens.

p.d.5.q.1.a. vn.

3 Contra vnumquodque consequitur naturam speciei per formam suam; sed natura neque per se, neque per accidens generatur, seu est terminus generationis, vt patet in diuinis in generatione filij, ergo forma substantialis nullo modo est terminus generationis, & sic ad generationem tantum concurret vt forma.

ibid.

4 Præterea forma concurrit ad mutationem substantialem, vt principium per se intrinsecum eius, quod fit per mutationem; sed forma non sic concurrit, nisi vt forma, non autem vt finis, quia forma inest rei, quæ fit, finis vero est causa extrinseca, vt dictum est, ergo forma non est principium mutationis substantialis vt finis, vel terminus, sed vt forma.

2.phys.l.13. & 14. q.30.log.a.s

Sed

Sed contra est, quod Philosophus 5. phys. t. 4. & 11. met. t. 12. dicit quod de ratione mutationis est duplex terminus, a quo, & ad quem, nam per illam aufertur vnus, & acquiritur alius; sed ratio termini est ratio finis, ergo sicut priuatio est principium mutationis, vt terminus a quo ita cum sola forma fit id, in quod fit mutatio, & quod per illam acquiritur, ad mutationem substantialem concurret vt finis, & terminus, non vt forma.

2 Præterea forma de ratione sua habet, quod sit causa eius, quod secundum eam formatur, vel per modum inhærentiæ, vel per modum imitationis; sed forma neutrum habet respectu mutationis substantialis, seu generationis, vt patet, ergo forma non est principium generationis vt forma, sed vt finis, & terminus.

Respondeo dicendum, quod forma est principium generationis formaliter vt est terminus ad quem ipsius, non autem vt forma. Ratio huius duplex afferri potest, vna est, quia de ratione formæ est quod sit in eo, cuius est forma: forma autem non est in generatione, vel mutatione substantiali, sed in subiecto generationis, nam per generationem materia, quæ est ens in potentia, mutatur in formam substantialem. Altera est, quia de ratione mutationis est transitus, & processus à contrario in contrarium; nam per illam agens mutat aliquid ex vno contrario in aliud, vt dicit Philosophus 7. met t. 22. & 12. met. t. 11. sed eatenus aliqua vt contraria pertinent ad mutationem, vel motum, quatenus vnum est terminus à quo, qui abiicitur, alterum vero terminus ad quem, qui acquiritur, quatenus nimirum non se compatiuntur in eodē subiecto, vnde necesse est, vt per mutationem vnum abiiciatur, & alterum acquiratur, sic enim habent rationem contrarietatis, vt dictum est, ergo dicendum est quod forma, quæ est terminus ad quem concurrit ad generationem, vel mutationem substantialem vt terminus, non autem vt forma.

Ad primum ergo dicendum, quod terminus generationis in creaturis dupliciter potest accipi, sicut etiā & principium. Dicitur enim primo principium generationis ipsum generans, & huic principio correspondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis à quo incipit generatio, & hoc modo principium, vel initium generationis est priuatio formæ inducendæ, & huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta, sicut in dealbatione terminus à quo est nigredo, & terminus ad quem est albedo, & sic patet ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod essentia non est genita in filio Dei, neque per se, neque per accidens, quia eadem est essentia in generante, & genito, si autem essentia esset diuisa, tunc sequeretur necessario, quod esset genita per accident, quamuis non per se, sicut in rebus creatis.

Ad quartum dicendum, quod finis est duplex generationis, & rei generatæ, primus coincidit cum forma in idem numero, & sic est intrinsecus rei generatæ, non autem secundus.

## QVÆSTIO V.

*De Priuatione.*

Deinde considerandum est de priuatione.

CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo. Vtrum priuatio sit aliquid.*

2 *Vtrum priuatio sit principium mutationis per se, an vero per accidens.*

3 *Vtrum priuatio, qua est principium mutationis, sit priuatio formæ specifica, an vero numerica.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum priuatio sit aliquid.*

Videtur quod priuatio sit aliquid. Dicit enim Philosophus 5. met t. 17. quod eo ipso, quod quis habet priuationem habet aliquid, & quod propterea priuatio potest significari vt habitus, & vt aliquid habitum. & 4. met. t. 2. quod ens dicitur analogice non solum de substantia, quantitate, & qualitate, sed etiam de priuatione, ens autem, & aliquid idem sunt, ergo priuatio est aliquid.

2 Præterea dicit Philosophus p. phys. t. 66. & 70. quod priuatio est accidens materiæ, & vnum numero cum illa, est autem accidens aliquid, sicut & materia, vt patet 2. de ani t. 138. vbi dicitur, quod visu percipimus tenebras, visus autem obiectum aliquid est, vt manifestum est, ergo priuatio est aliquid.

3 Præterea corrumpere est agere: sed priuatio corrumpit, cæcitas enim corrumpit visum, & omnis priuatio corrumpit habitum, vt malum corrumpit bonum, ergo priuatio agit: sed nihil agit, nisi inquantum est aliquid, ergo priuatio est aliquid. Sed dices, quod corrumpere non est agere, sed defectus actionis.

4 Sed contra. Corruptio est motus, vel mutatio, ergo corrumpere est mouere: sed mouere est agere, ergo corrumpere est agere.

5 Præterea in omni motu naturali natura intendit aliquid: sed generatio, & corruptio sunt motus naturales, ergo natura in his motibus intendit aliquid: sed per generationem intendit natura formam, per corruptionem vero priuationem, ergo priuatio est aliquid, sicut & forma.

6 Præterea quicquid appetitur est ens, & bonum, & consequēter aliquid: sed aliquid appetit priuationem alicuius rei, sicut ouis absentiam lupi, ergo priuatio est aliquid.

7 Præterea si priuatio non esset aliquid, nec aliquid esset ens priuatum: sicut si malitia, quæ est priuatio bonitatis, non esset aliquid, nullum esset malum, & similiter si bonitas non esset aliquid, nihil esset bonū: sed constat multa priuata esse, sicut & esse multa mala, & multa bona, ergo priuatio vere est aliquid in rerum natura.

8 Præterea bonum, & malum opponuntur vt priuatio, & habitus: sed bonum, & malum sunt in rebus, sicut verum, & falsum in intellectu, ergo priuatio est in rebus, & sic est aliquid reale.

9 Præterea illud, quod non est aliquid, non potest intendi, & remitti, seu suscipere magis, & minus: sed priuatio intenditur, & remittitur, seu suscipit magis, & minus, ergo est aliquid.

10 Præterea Deus habet scientiam priuationum, sicut & malorum: sed scientia non est nisi verorum, verum autem cum ente conuertitur, ergo priuatio est ens, & consequenter aliquid.

Sed contra est, quod Philosophus p. phys. t. 75. dicit, quod priuatio est per se non ens, & t. 79. docet hoc distingui priuationem à materia, quod hæc est non ens secundum accidens, priuatio vero est non ens per

se. Præterea materia est propè rem, & est aliqualiter, quia est in potentia ad rem, & est aliqualiter substantia rei, quia intrat constitutionem substantiæ, at priuatio neutrum habet, & t. 81. dicit, quod priuatio est penitus non ens, & extra totum ens, ergo priuatio non est aliquid.

p phys. l. 13. 8 met. l. 6.

2 Præterea dicit Philosophus p phys. t. 68. quod priuatio nihil est aliud, quam absentia formæ; sed absentia formæ non est aliquid, ergo priuatio non est aliquid.

q. 21. de ver. a 2 p.

3 Præterea priuatio est ens rationis, diuiditur enim ens rationis in relationem, negationem, & priuationem; sed ens rationis diuiditur contra ens reale, & contra aliquid, ergo priuatio non est aliquid.

a. d. a. 2. in exposit litt.

Respondeo dicendum, quod omnis priuatio quantum ad id, quod significatur per nomen est non ens; sed tamen oportet, quod aliquid præsupponatur; quia enim priuatio est negatio in subiecto apto nato, vt dicitur 4. met. t. 4. præsupponitur subiectum, & habilitas ipsius ad receptionem formæ, quæ priuatur, vnde res opposita per modum priuationis habitui tripliciter potest sumi, vt patet in nomine tenebra, quæ opponitur luci per modum priuationis, aut pro ipso subiecto priuato, quod est aer obscurus & sic tenebra, & consequenter priuatio est aliquid, & est creatura, secundo potest sumi pro ipsa virtute, & habilitate subiecti, per quam subiectum est receptiuum habitus, vt aer lucis, & sic etiam tenebra est aliquid, potest enim dici obscura qualitas aeris, quæ aliquid creatum est, ac positiuum. tertio sumitur proprie pro eo, quod significatur per nomen, & sic priuatio est non ens, & hoc modo, per se loquendo non dicit aliquam naturam, neque potest dici creata à Deo, sed solum per accidens, inquantum fecit aliquam naturam, vnde resultat talis priuatio. Sic dicitur per accidens tenebra à Deo creata, quatenus fecit naturam opacam, ex cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquitur, sicut tenebras in domo facere dicitur, qui claudit fenestram. Cæterum licet priuatio proprie, & per se sit non ens, & consequenter non sit aliquid, duobus tamen modis contingit dici posse ens, vt dicit Philosophus 4. met. t. 2. vno modo, in ratione, seu rationis, quod est esse debilissimum quatenus scilicet ratio negotiatur de priuatione, sicut & de negatione, quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat, vel negat aliquid; non enim absurdum est, quod id, quod non est ens rei, atque adeo ens in natura, accipiatur vt ens rationis, vel in ratione, quatenus illud cognoscit, & de eo compositionem facit, vt cum de priuatione, vt de cæcitate formatur affirmatiua propositio, cæcitas est. Altero modo dici potest priuatio ens, vel esse, quomodo generatio, & corruptio, & motus dicuntur entia, vel esse, quod est proximum præcedenti in debilitate, quia nimirum remouet id, quod est, puta vel substantiam, vel accidens; sicut corruptio dicitur esse, quia est via ad non esse substantiæ, & generatio, quia est via ad esse substantiæ. Vnde manifestum est, quomodo priuatio sit aliquid, & ens, & quomodo non.

4 met. l. p. Tab. v. ens rationis n. 18.

5. met. l. 14. 4. met. l. p.

Ad primum ergo dicendum, quod eo modo priuatio potest dici aliquid, quomodo potest dici ens. Dicitur autem ens, vel esse, quia remouet ens, vt dictum est.

p. phys. l. 15.

Ad secundum dicendum quod priuatio dicitur accidens materiæ, quia accidit materiæ, & materia simul cum priuatione dicitur vnum subiectum, ratione autem duo, quia in subiecto est considerare entitatem positiuam materiæ, & id, quod accidit ei, puta priuationem. visus autem dicitur videre tenebras, quatenus post immutationem organi iudicat de ipsa immutatione organi à sensibili, etiam abeunte sensibili.

1. de ani. l. 2.

p p ad 4 q. 3 de malo ad a.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod corrumpit aliud effectiue, vel actiue, agit, & est natura realis, & consequenter aliquid; secus vero quod corrumpit aliud formaliter, quomodo priuatio corrumpit habitum, & malum bonum, & cæcitas visum, in quantum est ipsa visus corruptio, seu priuatio.

q p. de malo ad 9.

Ad quartum dicendum, quod corrumpere formaliter non est mouere, nec agere, sed corruptum esse; corrumpere autem actiuè est mouere, & agere.

p de malo ad 2 q 5. de po t. a. 6.

Ad quintum dicendum, quod aliter se habet natura ad generationem & aliter ad corruptionem; forma enim, quæ est terminus generationis, est per se intenta à natura vniuersali, & particulari priuatio vero est præter intentionem naturæ particularis, est autem secundum intentionem naturæ vniuersalis, non quidem vt per se natura, & vt principaliter intentum, sed secundario, quatenus sine priuatione alicuius formæ non potest introduci forma; ad esse namque ignis generari ex aquæ requiritur non esse formæ aquæ.

q de malo ad 17.

Ad sextum dicendum, quod non esse nunquam appetitur, nisi inquantum per non esse alicuius conseruatur proprium esse alterius, sicut ouis absentiam lupi appetit propter conseruationem propriæ vitæ.

ibid ad 9 5 met l 9 pp. 48. a 2. ad 2. r. d. 6. q 1. a p arg 5 & ad j & in c.

Ad septimum dicendum, quod ens dupliciter dicitur, vt dicit Philosophus 5. met. t. 14. vno modo, secundum quod respondetur ad quæstionem quid est, seu quatenus significat naturam decem generum, seu entitatem rei, quæ diuiditur per decem prædicamenta, & sic neque priuatio, neque malum est ens, neque aliquid. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit, cuius nota est hoc verbum, est, & hoc est ens, secundum quod respondetur ad quæstionem an est, & sic priuatio est, & est in aliquo tanquam subiecto sicut & malum est in bono; cæcitas enim vere dicitur quod est, & quod est in oculo. Non tamen priuatio, puta cæcitas, vel malum est aliquid, quia esse aliquid non solum significat quod respondetur ad quæstionem an est, sed etiam quod respondetur ad quæstionem quid est.

ibid ad 10.

Ad octauum dicendum, quod priuatio est quidem in rebus, & similiter malum, non tamen vt aliquid reale; sed in ratione est aliquid, vt intellectum: & ideo dici potest, quod priuatio est ens rationis, & non rei, & similiter malum, quia in intellectu est aliquid, non autem in re, & hoc ipsum, quod est esse in intellectu, secundum quod aliquid dicitur ens rationis, est bonum, bonum enim est aliquid intelligi.

Tab. v. priuatio n 3. q. de malo a. p ad 13.

Ad nonum dicendum, quod priuatio non suscipit magis, & minus secundum se, sed secundum suas causas.

Ad decimum dicendum, quod Deus cognoscit priuationem per habitum oppositum, & consequenter malum per bonum, quia aliter nec definiri, nec cognosci potest. Vnde dicit D. Dio. c. 7. de diu. nom. quod Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionem, non aliunde videns tenebras, quam à lumine.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum priuatio sit principium per se, an vero per accidens mutationis.*

p phys. l. 2. & 13.

VIdetur quod priuatio sit principium mutationis per se, & non per accidens. Dicit enim Phi-

losophus p.phys.t.43.quod non fit quodlibet ex quolibet, nisi secundum accidens. album enim non fit ex musico, nisi inquantum musico accidit esse album; sed album fit per se ex tali non albo, tale vero non album est priuatio, vt patet ex Philosopho p. phys.t.68.ergo priuatio est principium per se.

2 Præterea dicit Philosophus 5.phys.t.6.quod principia per accidens quippe infinita non sunt principia mutationis, quæ est in contrariis, & mediis, vt patet ex t. 43. ergo priuatio non est principium per accidens.

5.phys.l.p. p.phys.l.p. & 2.

3 Præterea si priuatio est principium per accidens, & non per se, maximè quia accidit subiecto, sicut dicimus, quod ædificator est causa actiua domus per se, musicum autem est causa actiua per accidens; sed priuatio non accidit subiecto, quando est sub forma, quia expellitur a forma, ergo priuatio non est principium mutationis naturalis per accidens.

p.phys.l.13.

4 Præterea de ratione mutationis naturalis est, quod fit inter terminum à quo, & terminum ad quem, seu quod fit inter contraria, vt dictum est; sed priuatio est terminus a quo. & vnum contrarium, vt dicit Philosophus p. phys. t. 66. & 67. ergo priuatio est principium per se mutationis.

4.cæli l.5.q. 2.a.1. p.phys.l.15.

5 Præterea de ratione principij per se est, quod sit vnde aliquid procedit quocunque modo, vel per influxum, vel per solam originem, & processum, sine vllo influxu, vt dictum est; sed ita se habet priuatio respectu mutationis, vt ibidem dictum est, ergo priuatio est principium mutationis per se, & non per accidens.

q.2.a.5.

Sed contra est quod Philosophus p. phys t. 66. dicit, quod res fiunt ex materia per se, ex priuatione vero per accidens, & t. 71. dicit esse differentiam inter contraria, quia nimirum, vt dixerat t.66. priuatio est principium per accidens, forma vero est principium per se.

p.phys.l.13.

2 Præterea dicit Philosophus p. phys t. 75. & 79. quod priuatio est per se non ens; sed ex non ente nihil fit, nisi secundum accidens, vt dicitur ibidem, ergo priuatio est principium per accidens.

p.phys.l.14. 12.met.l.12.

Respondeo dicendum, quod principium, vt dictum est, dupliciter sumi potest, vno modo, secundum quod dicit causam, & influxum, altero modo, secundum quod dicit ordinem, si priore modo sumitur principium mutationis, priuatio non est principium mutationis per se, sed per accidens; nam ex hoc aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est, priuatio autem non ingreditur essentiam, & compositionem rei factæ per mutationem; si vero sumitur principium posteriori modo, quia per se fit aliquid ex opposito, vt patet, cum aliquid vel creatur, nam per se fit res ex nihilo, vel generatur siue simpliciter, siue secundum quid, nam homo fit per se ex non homine, & musicum ex immusico, vt dicit Philosophus p.phys.t.43. & 44. ideo priuatio est principium per se, & non per accidens. Et ex his patet ad obiecta vtriusque partis, nam posteriora duo tantum probant priuationem esse principium per accidens, sumendo nomen principium pro causa influente, & comparando priuationem tum ad rem, quæ fit, quia nimirum non ingreditur substantiam illius, postquã facta est, tum ad subiectum, quia accidit illi, quippe quod nunquam denudatur a priuatione; priora vero tantum probant priuationem esse principium per se, sumendo principium, secundum quod significat ordinem, & comparando priuationem tantum ad ipsam mutationem.

l.c q.2 a.2. c & a.5 c. & ad 4. 2 d p q.2. in littera ad p. Vid. Sot. q. 5. p phys. & Fer. q.2.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum priuatio, quæ est principium mutationis sit priuatio formæ specificæ, an numericæ.*

Videtur quod priuatio, quæ est principium mutationis, sit priuatio formæ numericæ. Dicit enim Philosophus 2.phys.t.39.quod causis generalibus debent respondere effectus generales, & singularibus singulares; sed per mutationem causæ naturales effectus suos producunt, ergo in omni mutatione debet produci terminus singularis, & per consequens priuatio, quæ est principium mutationis terminatæ ad formam singularem, erit priuatio formæ numericæ.

2.phys.l.6. 5.met.l.3.

2 Præterea priuatio, quæ est principium mutationis, est absentia formæ, vt dicit Philosophus p. phys. t.68.sed mutatio terminatur ad formam singularem, nam omnis actio agentis naturalis, quæ est cum mutatione, terminatur ad singulare, ergo erit priuatio formæ numericæ.

p.phys.l.13.

3. Præterea materia prima est in potentia ad omnes formas materiales, tam specificas, quam numericas; sed reducitur ad actum per ipsam formam in mutatione, ergo terminus à quo mutationis, per quã materia acquirit formam numericam, erit priuatio formæ numericæ, & non specificæ.

Sed contra est, quod omne generans producit sibi simile secundum formam, qua agit; sed non producit sibi simile, nisi secundum formam in specie, quia genitum oportet assimilari generanti in omnibus, quæ ad naturam speciei pertinent, non autem in proprietatibus indiuiduantibus, ergo in omni generatione terminus ad quem à natura intentus est forma secundum speciem, & consequenter terminus à quo erit priuatio formæ specificæ, & non numericæ.

Tab.v.generatio n.22. & 18.q.2 de pot.a.2.ad 5.

2 Præterea in corruptione rei naturalis ideo forma non annihilatur, vt dictum est, quia eadem forma de actu reducitur in hoc, quod sit in potentia, ita vt remaneat in potentia materiæ, sicut prius; sed non potest remanere eadem numero sicut prius, quia idem numero corruptum per motum redire non potest, sed idem specie, ergo remanet in potentia materiæ eadẽ specie sicut prius, & per consequens sicut terminus corruptionis est non esse formæ specificæ, ita terminus à quo generationis est priuatio formæ specificæ, non autem numericæ.

q.3. a.6.ad 9. Tab.v.corrupt.n.2.

Respondeo dicendum, quod priuatio, quæ est principium mutationis rerum naturalium, non est priuatio formæ numericæ, sed specificæ; quod potest esse manifestum ex tribus. primo ex intentione naturæ, pluralitas enim materialis à nullo agente est intenta vt finis, quia multitudo materialis non habet certum terminum, sed de se tendit in infinitum, infinitum autẽ repugnat fini, finis vero cuiusque actionis physicæ duplex est generatio, & forma, quæ est finis generationis. secundo ex ordine, quem habet forma in materia: cum enim potentia passiua, & actiua naturales sibi correspondeant, ita vt cuilibet potentiæ passiuæ respondeat actiua in natura, & contra, quælibet potentia passiua se extendit ad ea tantum, ad quæ se extendit potentia actiua eiusdem generis; cum ergo potentia actiua naturalis agentis non respiciat tamquam finem, multitudinem numeralem, sed specificam, vt dictum est, nec potentia passiua materiæ per se, & formaliter respiciet in gene-

p.p.47.a.3. ad 2.50.a.4. ad 4. Tab.v.actio a.97. Tab.v.potentia a.50. 84.

ratione multitudinem numericam, sed specificam, & per consequens terminus à quo formalis, & per se generationis naturalis erit priuatio formæ specificæ. Quod confirmatur primo, quia materia ordine quodam respicit formas, quarum est capax; hinc enim est, quod in generatione animalis ex cibo fit sanguis, & ex sanguine semen, & menstruum, ex quibus generatur animal, non autem contra ex semine fit sanguis, aut ex sanguine cibus; & quod prius materia est in potentia ad formas elementares, & eis mediantibus secundum diuersas proportiones commixtionum est in potentia ad diuersas formas, ordo autem per se tantum est in speciebus, non autem in indiuiduis eiusdem speciei, nisi per accidens. Conf. 2. quia cum inter indiuidua eiusdem speciei non sit per se ordo, si materia successiue posset recipere plures formas eiusdem speciei, ex quolibet fieri posset quodlibet quod multis in locis negat Philosophus contra Anaxagoram. Tertio ex esse, quod materia essentialiter respicit, hoc enim est esse substantiale specificum, perfectiuum, & completiuum, vt dictum est, non autem indiuiduale. Vnde est, quod cum sit duplex perfectio vniuersi, essentialis, & accidentalis, essentialis sit tantum in speciebus, accidentalis in indiuiduis, constat autem, quod sola forma specifica potest dare esse specificum, & perfectiuum materiæ, non autem forma numerica. Cæterum quia priuatio est terminus per se mutationis, non autem contrariorum positiuum, nam hoc est terminus à quo motus, vt differt à mutatione, vt dictum est; ideo cum priuatio nihil aliud requirat, nisi absentiam formæ, (supposita tamen aptitudine in subiecto, siue hoc, quod determinet aliquam dispositionem in subiecto, per quam subiectum sit propinquum formæ, vel distans ab illa,) neque significat, neque præsupponit, præter aptitudinem subiecti, vllam aliam formam in subiecto, cum præsertim, vt dictum est, in generatione simpliciter in instanti productionis formæ substantialis, nulla forma accidentalis præcedere debeat in materia. Et sic manifestum est, quod priuatio, quæ est principium mutationis rerum naturalium, & est absentia formæ specificæ, non numericæ, & nullam præsupponit in mutatione substantiali dispositionem in materia, quæ natura præcedat ipsam formam substantialem in instanti generationis productam, sed solam aptitudinem materiæ ad talem formam.

[Marg.: 8. met l. 4. — 12. met. l. 2. — Tab. v. ordo n. 8. — 12. met. l. 2. p phys. l. 2. — Tab. v. perfectio n. 9. — q 1. a. 3. — 2. met l 6.]

Ad primum ergo dicendum, quod priuatio formæ numericæ est terminus à quo per accidens, & materialis mutationis substantialis, sicut forma numerica, vt sic, est terminus materialis, & per accidens ad quē illius, quatenus forma specifica non nisi in indiuiduo produci potest, & in indiuiduis conseruari, vt dictum est, & sic patet ad reliqua obiecta.

[Marg.: in c. & arg. p sed q. & q. 3. 8. 11. & 15.]

## QVÆSTIO VI.

*De Natura, rebusque naturalibus.*

Post considerationem de principiis rerum naturalium sequitur consideratio de principiis scientiæ naturalis, ea vero, quæ oportet cognoscere in aliqua scientia, sunt subiectum ipsius, & medium, per quod demonstrat, & ideo primum agemus de subiecto, seu de his, de quibus est consideratio scientiæ naturalis, puta de natura, rebusque naturalibus, deinde ex quibus causis scientia naturalis demonstrat.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo. Vtrum rectè tradita sit à Philosopho definitio naturæ.*

2 *Vtrum natura dicatur de materia & forma.*

3 *Vtrum omnis forma substantialis sit natura.*

4 *Vtrum ratio naturæ tantum conueniat materiæ, & formæ.*

5 *Vtrum ridiculum sit velle demonstrare naturam esse*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum rectè tradita sit à Philosopho definitio naturæ.*

Videtur quod non rectè tradita sit à Philosopho definitio naturæ, quod sit principium alicuius, & causa mouendi, & quiescendi in quo est, primum, & per se, & non secundum accidens. Dicit enim Philosophus 4. met. t. 3. 5. met. t. p & 12. met. t. 23. quod idem est causa, & principium, ergo superflue ponitur in definitione naturæ nomen principij, & nomen causæ, cum alterum sufficeret.

[Marg.: 1 c. q. 1. 1 p. arg. p.]

2 Præterea cælum naturaliter mouetur, sed non naturaliter quiescit, ergo male definitur natura, quod sit principium motus, & quietis.

[Marg.: 2 phys. l p.]

3 Præterea in alteratione, & generatione corporum simplicium totum principium motus est ab extrinseco agente, puta à generante, vt dicit Philosophus 5 phys. t. 29. sed tales motus sunt à natura, ergo male definitur natura, quod sit principium motus in eo, in quo est.

[Marg.: ibid. & 5. phys. l. p. & 8]

4 Præterea Philosophus definit naturam, vt contra distinguat naturalia ab artificialibus, sed in his etiam principium motus est in eo, in quo est, nam medicus est sibi ipsi per se causa sanitatis per artem, quæ est in ipso, & principium motus deorsum statuæ lapideæ est in ipsa statua, ipsius nimirum materia, & corpora figuræ acutæ facilius descendunt, vt dicit Philosophus 4. cæli t. 44. est autem figura principium talis motus in ipso corpore, vt patet, ergo non bene definitur natura, quod sit principium motus in eo, in quo est.

[Marg.: 2. phys. l. p. — 4. cæli l. vlt.]

5 Præterea natura est substantia rei, vt dicit Philosophus 5. met. t. 4. & 5. sed nulla substantia est immediate per se actiua, ergo natura non recte definitur, quod sit principium, & causa motus.

[Marg.: 5. met. l. 5.]

6 Præterea sola grauitas mouet animal deorsum, quia animal non mouetur deorsum, vt animal, sed vt graue, & similiter ignis mouetur sursum, inquantum habet leuitatem, vt docet Philosophus 4. cæli t. 29. sed neque grauitas, neque leuitas sunt natura, vt patet, ergo natura male definitur, quod sit principium, & causa motus.

[Marg.: 2. phys. l. p. 4. cæli l. 3. & 8.]

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 3. definit naturam, quod sit principium, & causa motus, & quietis eius, in quo est primum, & per se.

[Marg.: 2 phys. l p.]

Respondeo dicēdum, quod definitio naturæ à Philosopho recte tradita est, vt manifeste patet discurrēdo per singulas eius particulas. ponitur enim primo in definitione principium, quasi genus, & non aliquid absolutum, quia nomen naturæ importat habitudinem principij, quia enim nasci dicuntur ea, quæ generantur coniuncta generanti, vt patet in plantis,

[Marg.: 2. phys. l. p.]

& animalibus. ideo principium generationis, vel motus natura nominatur, vnde irridendi sunt, qui volentes definitionem Aristotelis corrigere, naturam per aliquid absolutum definire conati sunt dicẽres, quod natura est vis insita rebus, vel aliquid huiusmodi. Dicitur secundo principium. & causa, ad designandum, quod nõ omnium motuum natura est eodem modo principium in eo, quod mouetur, sed diuersi mode; in quibusdam enim natura est principium actiuum motus, vt in motu grauium, & leuium. Licet enim forma substantialis eorum non sit motor, est tamen principium elicituum motus; in quibusdam vero est principium passiuum, vt in generatione simpliciũ corporum, natura vero est principium motus, siue actiuum, siue passiuum in eo, in quo est, & hoc importatur, cum dicitur principium, & causa, vt principium intelligatur principium passiuum, per causam vero actiuum. Dicitur tertio motus & quietis, quia ea, quæ naturaliter mouentur ad locum, similiter, vel magis naturaliter quiescunt in loco; propter hoc enim ignis naturaliter mouetur sursum, quia naturaliter ibi est, & propter vnumquodque. & illud magis; non tamen intelligendum est, quod in quolibet, quod mouetur naturaliter, natura sit etiam principium quiescendi, quia corpus cæleste naturaliter quidem mouetur, sed non naturaliter quiescit; sed hoc pro tanto dicitur, quia non solum motus, sed etiam quietis principium est. Cæterum nomine motus maxime quidem intelligitur motus localis, vt patet 2. phys. t. p. vnde p. cæli t. 5. ex eo Philosophus probat, quod corpora physica mobilia sunt secundum locum, quia in eis natura quæ est principium motus localis intelligitur tamen etiam motus augmenti, & decrementi, & alterationis, vt patet t. p. 2. phys. & motus generationis, vt patet t. 7. 2. phys. & quidem motus localis natura est in omni corpore naturali principium passiuum ratione materiæ, & actiuum ratione formæ, excepto cælo, cuius motus localis dicitur naturalis tantum ratione principij passiui; motus vero augmentationis in animalibus, & plantis habet principium passiuum, & actiuum, nempè animam mediante corpore naturali, vt dicit Philosophus p de gener. t. 34. motus vero alterationis corruptiuæ in elementis, & omnibus his, quæ componuntur ex illis, habet principium passiuum tantum, perfectiuæ vero etiam actiuum per quandam resultantiam, & naturalem consequentiam, & est ipsa forma. Motus vero generationis habet tantum principium passiuum. Nomine vero quietis non intelligitur illa, quæ est in termino à quo, sed quæ est in termino ad quem, nam illa est opposita motui, non hæc, vt dicitur 5. phys. t. 54. & 55. & illa non causatur per motum nec est perfectio motus; natura autem est causa quietis per motum, cum sit finis naturalis illius, & per se intenta à natura, vt patet ex Philosopho 8. phys. t. 23. Dicitur quarto eius in quo est, ad differentiam artificialium. in quibus non est motus nisi per accidens; lectus enim, & indumentum, & similia, quæ accipiunt huiusmodi prædicationem, secundum quod sunt ab arte, nullius mutationis principium habent in seipsis, nisi per accidens, inquantum scilicet materia. & substãtia corporum artificialium sunt res naturales: sic igitur inquantum artificialibus accidit esse ferrea, vel lapidea, habent aliquod principium motus in seipsis, sed non inquantum sunt artificiata: cultellus enim habet in se principium motus deorsum, non inquantum est cultellus, sed inquantum est ferreus. Dicitur quinto primum, quia licet natura sit principium motus compositorum, non tamen primo, quod enim animal moueatur deorsum, non est ex natura animalis, inquantum est animal, sed ex natura dominantis elementi. Dicitur sexto per se, & non secundum accidens, quia vt ibidem exponit Philosophus, contingit aliquando, quod aliquis medicus est sibi ipsi causa sanitatis, & sic principium sanationis suæ est in eo, sed per accidens: vnde principium sanationis in eo non est natura, non enim secundum quod sanatur, habet medicinam: sed secundum quod est medicus, accidit autem eundem esse medicum, & sanari: sanatur. n. inquantum est infirmus, & ideo per accidens coniunguntur, & aliquando per accidens diuiduntur: cõtingit enim alium esse medicum sanantem, & alium infirmum, qui sanatur: sed principium motus naturalis est in corpore naturali, quod mouetur, inquantum mouetur: inquantum enim ignis habet leuitatem, fertur sursum, nec diuiduntur ad inuicem, vt aliud sit corpus, quod mouetur sursum, & aliud leue: sed semper vnum, & idem, & sicut est de medico sanante, ita est de omnibus artificialibus, nullum enim eorum habet in seipso suæ factionis principium: sed quædam fiunt ab extrinseco, vt domus, & alia, quæ manu inciduntur, quædam autem fiunt à principio intrinseco. sed per accidens, vt dictum est. Et sic manifestum est recte fuisse à Philosopho traditam definitionem naturæ.

Ad primum ergo dicendum est, vt alibi dictum est.

A secundum 3. & quartum dictum etiam est, nisi quod figura. vt obiiciebatur in 4. arg. non est causa essentialis motus corporis, sicut est natura, sed tantum maioris velocitatis, & tarditatis ipsius.

Ad quintum dicendum, quod natura est mediatum, & primum principium motus, accidentia vero, cuiusmodi sunt grauitas, & leuitas, sunt immediatum, & proximum, & sic etiam patet ad sextum,

Tab. v. grauenum p. 1. n. d. 3. q. 2. a. p. ad 6 vid. Ferr. q. p. 2.

2. phys. l. p.

3 cæli l. 3.

2. phys. l. p. & 2.

Tab. v. graue num p. 1. 3. v. cælum nu. 81.

p. de gen. l. 14. 2. phys. l. p.

Tab. v. alteratio n. 8. v. accidens n. 51.

5 phys. l. 9. p. d. 40. q. 4. a. 2. ad p. 8. phys. l. 5.

q. 2. phys. a. p. in c.

4. cæli l. vlt.

2. d. 14. q. p. a. 5. ad 2.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum natura dicatur de materia, & forma.*

Videtur quod natura non dicatur de materia, sed solum de forma. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 12. quod per materiam res est naturalis in potentia, non autem in actu, ergo materia non est actu natura.

2 Præterea Philosophus 12. met. t. 14. diuidit substantiam in materiam, compositum, & naturam, ergo sola forma est natura.

3 Præterea materia non est natura, nisi quia est susceptibilis naturæ, sicut & generatio dicitur natura, quia terminatur ad naturam, vt dicitur 5. met. t. 5. & 1. phys. t. 14. sed hoc est materiam formaliter non esse secundum se naturam, sicut nec generatio vere est natura secundum se, ergo materia non est natura.

4 Præterea illud est natura, per quod naturalia distinguuntur ab artificialibus; sed, vt patet ex Philosopho 2. phys. t. p. per materiam non distinguuntur naturalia ab artificialibus, nam etiam de illis verificatur, quod principium materiale sit in eo, in quo est, ergo materia non est natura.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 4. & 7. diuidit naturam in materiam, & formam, & t. 11 formam dicit esse magis naturam, quam materiam, qui modus loquendi supponit materiam esse vere, & proprie naturam, & t. 21. probat, quod Philosophus naturalis debet considerare tam materiam, quam formam, quia considerat de natura, quæ est tam forma, quam materia, & 5. met. t. 5. materiam numerat inter ea, de quibus natura proprie dicitur, & non metaphorice, & 7. met. t. 22. probat etiam materiam esse naturam, quia generationes corporũ

2. phys. l. 2. 3. met. l. 5.

12. met. l. 5. 5. met. l. 5.

5. met. l. 5. 2. phys. l. 2.

2. phys. l. p.

2. phys. l. p. 2. 4.

5. met. l. 5.

7. met. l. 6. & 8 in fine.

ſimpliciũ dicuntur naturales, licet principiũ actiuum generationis eorum ſit extrinſecum, nõ niſi quia materia, in qua eſt naturalis aptitudo ad talem formam, eſt principium intrinſecum, & ab hoc principio tales generationes dicuntur naturales.

a. phyſ. l. 1.

Reſpondeo dicendum, quod ratio naturæ proprie, & non metaphorice tam dicitur de materia, quã de forma, licet magis conueniat formæ, quam materiæ. Ratio huius eſt quia tam materia, quam forma eſt proprie, & non metaphorice natura; & quidem de materia manifeſtum eſt primo auctoritate Philoſophorum antiquorum naturalium, qui non valẽtes vſque ad materiam primam peruenire, aliquod corpus ſenſibile primam materiam omnium rerum poſuerunt, puta ignem, aerem, vel aquam, & illud dixerunt eſſe ſubſtantiam, & naturam rerum omnium; deinde quia vere, & proprie materia eſt principium ſubſtantiale intrinſecum rei naturalis, principiũque paſſiuum generationis, atque adeo motus eius, in quo eſt, vt dictum eſt, vnde conuenit illi proprie definitio naturæ, in qua nomen principij, & cauſæ in communi accipiuntur, prout abſtrahunt à quacunque ratione principij, & cauſalitatis particularis huius, aut illius generis, & ideo æquè conueniunt cuicunque principio, & cauſæ motus, ſiue ſit actiuũ, ſiue paſſiuum, cuiuſmodi eſt materia, vt dictum eſt. Præterea, quia per principium paſſiuum aliquid dicitur moueri naturaliter ab alio, ſeu eſſe naturaliter ſuſceptiuum motionis alterius; ſic enim cum corpora inferiora mouentur a corporibus ſuperioribus, non eſt talis motus violẽtus, ſed naturalis, quia nimirum in corporibus naturalibus eſt naturalis aptitudo, vt ſequantur motiones corporum ſuperiorum, habet autem materia rationẽ principij paſſiui. Quod vero forma ſit natura patet primo, quia ſicut illud eſt ars, quod competit alicui, inquantum eſt ſecundum artem, & artificioſum, ita illud eſt natura, quod competit alicui, inquantum eſt ſecundum naturam, & naturale, illud autem, quod eſt in potentia tãtum ad hoc, quod ſit artificioſũ non dicimus habere aliquod eſſe artis, quia nondum habet ſpeciem artis, verbi gratia lecti, ergo in rebus naturalibus id, quod eſt potentia caro, & os, non habet naturam carnis, & oſſis, antequam accipiat formam, ſecundum quam ſumitur ratio definitiua rei, per quã ſcilicet ſcimus quod eſt caro, vel os, nec adhuc eſt natura in illo, antequã habeat formã, quare ratio naturæ maxime conuenit formæ. Secũdo quia ſicut in artificialibus forma v. g. lecti nõ eſt natura, ſed lignũ, quoniã ſi lignũ germinet nõ fiet lectulus, ſed lignũ, ita in naturalibus quia forma rei natura redit per generationẽ, fit enim ex homine homo, erit natura: demũ, quia natiuitas, ſeu generatio dicitur natura, quia tendit ad naturã; tendit autẽ ad formam, erit ergo forma natura. Quod autẽ forma ſit magis natura, quã materia, probatur, quia vnumquodque magis dicitur ſecundum quod eſt actu, quã ſecundum quod eſt potentia, ſecundum formam autẽ aliquid eſt naturale in actu, ſecundum materiã vero eſt naturale in potentia; & ita manifeſtum eſt, quod natura duplex eſt, ſcilicet materia, & forma.

q. 2. a. 1. & 3.
2. phyſ. l. p. & 2.
art. præced
3. cæli l 7.
2. phyſ. l. 2. 3. cæli l 7. p. met. l. 14.

Ad primum ergo dicendum, quod quia materia eſt intrinſecum principium conſtitutiuum rei naturalis, & principium paſſiuum generationis, & motoris eius, in quo eſt, vt dictum eſt, proprie eſt natura. Dicitur vero res ſecundum materiam in potentia naturalis, quia natura, ſecundum quam res dicitur talis, puta caro, vel os, non affirmatur actu de re niſi exiſtente forma in materia.

in c.
2 phyſ l 2.

Ad ſecundum dicendum, quod nomine naturæ aliquando intelligitur quidquid pertinet ad eſſentiam rei, quomodo Philoſophus 5. met. t. 4. dicit non ſolũ formam partis, ſed etiam formam totius, quæ inuoluit materiam, & formam, eſſe naturam; aliquando ſumitur à Philoſopho ibidem, cum ait vno modo dici naturam ipſam formam partis, ſecundum quam ſumitur, & perficitur ratio definitiua rei, per quam ſcimus quid eſt caro, vel os, quomodo ſi ſumatur natura, verum eſt, quod per materiam res dicitur in potentia naturalis, per ſolam vero formam actu naturalis.

2. phyſ l 6. 5 met. l. 5.

Ad tertium dicendum, quod materia eſt actu natura, ſumpta natura pro eſſentia, & ſubſtantia rei, vt dictum eſt; eſt autem id, ſecundum quod res eſt potentia naturalis, ſumpta natura pro eo, quod in eſſentia rei illam ſpecificat, & determinat, generatio vero nullo modo pertinet ad eſſentiam, & ſubſtantiam rei, licet poſſit etiam dici natura, vt patet ex Philoſopho 5. met t. 5.

l. c. ad 1.

Ad quartum dicendum, quod naturalia diſtinguuntur ab artificialibus, etiam per materiam; nam in artificialibus principium materiale non habet potentiam naturalem ad talem formam. Contra vero in naturalibus: vnde & factiones rerum naturalium non ſunt naturales, ſecus vero generationes rerum naturalium.

2. phyſ. l p 7 met l. 8

## ARTICVLVS III.

*Vtrum omnis forma ſubſtantialis ſit natura.*

Videtur quod non omnis forma ſubſtantialis ſit natura. Quia natura, vt dicit Philoſophus 2. phyſ. t. 3. eſt principium motus in eo, in quo eſt: ſed forma ſubſtantialis mixti non eſt principium vllius motus: non enim animal, vel lapis mouetur deorſum, inquantum eſt animal, vel lapis, ſed ex natura prædominantis elementi, ergo forma ſubſtantialis mixti non eſt natura.

2. phyſ. l p.

2 Præterea natura non mouet ad contraria loca: ſed anima mouet ad contraria loca, puta ad motum augmenti, & decrementi, qui ſunt ſecundum contraria loca, ergo anima non eſt natura.

2 de ani. l. 3.

3 Præterea motus animalium localis, quo ſe mouẽt ſurſum, eſt violentus: ſed motus violentus contra diſtinguitur à naturali, ergo nõ habet pro principio naturam, & per conſequens anima ſenſitiua non eſt natura.

8. phyſ l 7.

4 Præterea Philoſophus p de part. c. p. expreſſe tribus rationibus probat, quod anima rationalis non eſt natura, quia nimirum alioqui ſequeretur, quod phyſicus deberet agere de rebus omnibus, cum res omnes ſint intelligibiles ab anima rationali: deinde quia qui agit de intellectu, debet agere etiam de omni intelligibili. Præterea quia anima rationalis non eſt principium motus, & abſtrahit à materia.

vid. inf. q. 9e a. p. ad 8.

5 Præterea anima rationalis vt rationalis eſt, vt patet ex poſteriori definitione animæ 2. de ani. t. 8. & ſeq. non eſt principium niſi intelligendi: ſed intellectio non eſt motus, ergo anima rationalis non eſt natura.

2 de ani. l. 3. & 4.

6 Præterea dicit Philoſophus 8. met. t. 9. quod natura ſolum reperitur in rebus corruptibilibus: ſed cælum eſt incorruptibile, vt dicitur p. cæli ergo forma ſubſtantialis cæli non eſt natura.

8. met l. 1.

Sed contra eſt, quod Philoſophus 2. phyſ t. 4 & 7. 5. met. t. 5. 12. met. t. 14. & alibi abſolute docet formã ſubſtantialem eſſe naturam, & p. de ani. t. 2. dicit cognitionem animæ vehementer conferre ad ſciẽtiam de natura, quia nimirum cum anima ſit fons, & principium omnis motus in rebus animatis, eſt natura.

p. phyſ l. p. & 2. 5 met l. 5. 12. met. l. 3. p. de ani. l. p. 2 de ani. l. 4.

art 2 c. 2.physf.l.1.

Respondeo dicendum, quod omnis forma substantialis siue animata siue inanimata, est vere, & proprie natura. Ratio huius patet ex dictis, illud enim est maxime, & proprie natura, per quod actu res aliqua est caro, vel os, vel alia similis res naturalis in aliqua specie determinata; sed hoc est quælibet forma substantialis, siue animata, siue inanima, donec enim adueniat forma, res non dicitur actu caro, os & similia, & donec veniat anima, res naturalis nõ dicitur planta, animal, vel homo, sed tantum in potentia. Præterea, quia quælibet forma substantialis est principium, & tan'a motus eius, in quo est, & quælibet ingreditur cõstitutionem rei naturalis, anima enim vegetatiua est principium, & causa motus nutritionis, & augmenti; anima vero sensitiua est principium motus localis, & anima rationalis, vt rationalis, est principium doctrinationis, seu locutionis doctrinalis, medicationis, fletus, & admirationis, & similium, quos Philosophus 3. physf. t.7. explicans definitionem motus, inter species motus numerat. demum, per quamcunque formam distinguuntur naturalia ab artificialibus. Manifestum igitur est omnem formam substantialem esse naturam.

2.physf.l.p.

Ad primum ergo dicendum, quod forma mixti, vel animalis, licet non primo moueat mixtum, vel animal deorsum, est tamen primum, & principale principium talis motus.

op 32 2.de ani.l p. & alibi. 1 p q 76 a.4.c.

Vel dic, quod, quia in eodem composito substantiali vna tantum forma substantialis esse potest illa, quæ est inferior, inuoluit in se perfectionem superioris, vt forma mixti formam elementarem, & anima formam elementarem & mixti, ab anima enim habet res, quod sit, quod sit corpus, & quod sit corpus viuum. & qualitates, quæ erant in materia, vt instrumenta formæ præcedentis, fiunt hac recedente instrumenta alterius sequentis.

1.de ani.l. 3.

Ad secundum, dicendum, quod natura in his, quæ carent vita, determinata est ad vnum motum, secus in his, quæ participant vitam; sic enim graue tantum tendit deorsum, & animalia mouentur pluribus motibus.

8.physf.l.7.

Ad tertium dicendum, quod motus localis sursum animalium est violentus, si comparetur ad corpus ipsius, si tamen constet ex elemento graui prædominante; est vero naturalis, si comparetur ad animal, quia est ab anima, quæ est natura, & forma animalis.

l.c.q 90.a p ad 8.& q.de anima separata art.

Ad quartum dicendum, quod anima rationalis est natura quatenus est forma dans esse corpori, & habens esse in illo, & quatenus est principium motuum supradictorum; non est autem natura, quatenus est forma & quatenus separata, & ex ea parte, qua excedit corporis capacitatem, & naturam habet intellectualem communem cum Angelis, & quatenus habet operationem, in qua non communicat corpus; nam sub his rationibus spectat ad metaphysicum; & de anima rationali hoc modo considerata intelligendus est Philosophus l.c. in argumento, vt patet ex illius rationibus.

Vel dic, quod Philosophus l.c. non loquitur de anima rationali, sed de intellectu, & mente absolute, & secundum se, sub qua comprehenduntur substantiæ separatæ; & maximo substantia illa, quam antiqui, & Arist. 2. cœli. t.6. & 13. animam cæli vocabant, vt patet ex contextu; nam vbi docuisset ad Philosophum non spectare omnem animam, sed illam, qua constituitur animal tale, statim quærit hoc ipsum, & diligentius examinat, Vtrum ad physicum spectet agere de omni anima, & concludit negatiue, & ad illum inquit spectare agere de tali anima, qua scilicet constituitur tale animal, vt superius definierat: & idem patet ex consequentibus, vbi est sermo de anima cœli, quam antiqui naturam vocabant, in e: quos Philosophus reprehendit.

Ad quintum patet ex dictis.

8.met.l.3.

Ad Sextum dicendum, quod sensus Philosophi hic est, cum supra quæsisset vtrum formæ rerum corruptibilium essent separabiles, respondet esse manifestum, quod formæ quorundam corruptibilium sunt inseparabiles, puta formæ artificiales, vt forma domus, vasis, & similium, quia tales formæ non possunt esse sine materia: tum excludit quandam obiectionem dicens, quod formæ artificialium forsan non sunt substantiæ, nec ipsæ sunt aliquid per se, vnde separari non possunt, & similiter nullum aliorum artificialium, quæ non sunt secundum naturam, quia solum materia in rebus artificialibus ponitur esse substantia, formæ autem artificiales accidentia sunt, formæ vero naturales sunt de genere substantiæ: & propter hoc Plato non posuit formas artificiales esse separatas à materia, sed solum formas substantiales.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum ratio naturæ tantum conueniat materiæ, & formæ.*

q 1.de pot a.3.ad 5. Tab. v cæli num.149.

Videtur quod ratio naturæ conueniat etiam causæ efficienti. Dicunt enim Philosophi, quod opus naturæ est opus intelligentiæ: sed intelligentia est causa efficiens sublunarium, cælum enim causat vitam in virtute sui motoris viui, ergo causa efficiens est natura.

2.physf.l.p q p.de pot.a.1 ad p 12.q.2. a.3.c.Tab.v. mare.n.2.

2 Præterea motus naturalis dicitur à natura, vt habetur 2. physf. initio: sed fluxus, & refluxus maris est motus naturalis, vt dicit Comm. in 3. cæli, ergo talis motus est à natura, est autem à Luna, tamquam à causa efficiente, ergo causa efficiens est natura.

2.physf.l.p. 2.de ani.l.7.

3 Præterea anima dicitur natura respectu motus localis animalis, & respectu augmenti, vt dicitur 2. physf. t.p. & 2. sed anima est causa efficiens respectu horum motuum, vt ait Philosophus 2. de ani. t. 37. ergo causa efficiens est natura.

2.physf.l pr

4 Preterea natura aliquando est principium passiuum, aliquando actiuum motus, nam multa non solum naturaliter mouentur, sed etiam naturaliter se mouent: sed principium actiuum est causa efficiens, ergo causa efficiens est natura.

2.physf.l.2.

5 Præterea 2. physf. t. 13. probat Philosophus, quod forma est natura, quia est generationis principium, ex homine enim fit homo: sed forma est generationis principium, vt causa efficiens, homo enim efficienter generat hominem, ergo causa efficiens est natora.

7.met l.6.

6 Præterea Philosophus 7. met. t. 22. probat, quod materia, forma, & effitiens sont natura, ergo ratio naturæ conuenit etiam efficienti.

2.physf.l p & 14. 3.cæli l.5.

Sed contra est, quod Philosophus multis in locis naturam distinguit ab efficiente, vt 2. physf. t. 3. & 84. vbi per hoc distinguit naturam ab arte, quod hæc est principium extrinsecum, cuiusmodi etiam est efficiens, illa intrinsecum: & quod natura similis est medico medenti seipsum, & 3. cæli. t. 28. naturam distinguit à potentia mouente per violentiam, quæ mouet efficienter, quod natura est principium motus existens in eo, quod mouetur: at potentia mouens violenter est principium motus in alio, secundum quod est aliud, quod idem asserit 5. met. t. 5. 6. met. t. p. & alibi.

tia materiæ, sicut vniuersalitati materiæ respondet vniuersalitas formæ ita particulari materiæ respondet particularis forma, & ideo ex materia vnius indiuidui non potest generari quod potest generari ex tota materia, vnde ex minimo ignis nulla alia forma potest generari, vel educi.

op.32.c.5.

## ARTICVLVS XII.

*Vtrum in materia prima præexistat forma generanda secundum aliquid sui, tamquam inchoatio, & principium actiuum cooperans agenti ad sui productionem.*

7.met.l.2.

VIdetur quod in materia prima præexistat forma generanda secundum aliquid sui, tamquam inchoatio, & principium actiuum cooperans agenti ad sui productionem. Dicit enim Philosophus 8.met.t.29. quod illa, in quorum materia non est principium actiuum, fiunt tantum ab arte, ergo ergo oportet, quod in materia illorum, quæ fiunt à natura, insit aliquod principium actiuum, quod nihil aliud esse videtur, quam inchoatio quædam formæ substantialis.

3.d.3.q.2.ar. p arg.6.3.p. q.11.art.4 c. 2.phys l.p. 7.met.l.8.

2 Præterea dicit Philosophus 2.Phys. initio. & 3.eth.c.p.& 3. quod hoc differt mutatio naturalis ab artificiali, & violenta, quod in eo, quod naturaliter mouetur, est principium intrinsecum actiuum talis motus in mutatione vero artificiali, & violenta, principium illius actiuum est omnino ab extrinseco; sed materia naturaliter mouetur ad formam substantialem, ergo in materia debet esse principium actiuum talis mutationis, & per consequens inchoatio formæ substantialis.

3.p.32 art 4. arg 2.3. d.3. q.2.art.p. arg.4 & 5.

3 Præterea mater actiuè operatur ad conceptionem filij & non tantum passiue, nam potentia generatiua pertinet ad virtutes animæ vegetabilis, quæ sunt actiuæ, vt dicit Comm. 2. de anima, & quia alioqui si sufficeret passiuè se habere ministrando solam materiam, terra posset dici mater hominis, quia ministrat lutum, vnde tamquam ex materia formatur homo, & lignum similiter diceretur mater scamni; sed non alio modo mater operatur actiuè, quàm quia in materia, quam ministrat, est actiuum principium conceptionis, & generationis, ergo in materia datur huiusmodi principium actiuum, quod non est aliud, quam inchoatio formarum.

q.3.de pot. ar.8.arg.10. 11.12.& arg. p.sed 9.

4 Præterea, Vel formæ substantiales in generatione substantiali producuntur ex nihilo sui, vel certe emergunt actu, cum latitarent in materia: sed primum dici non potest, quia sic crearentur, quod est falsum, cum opus creationis distinguatur ab opere gubernationis, & propagationis; neque tertium dici potest, quia hæc fuit opinio Anaxag. quam Aristoteles in p. phys. improbat, ergo dicendum est secundum; vnde sequitur inchoatio formarum.

2.d.18.q.p. art.2.

5 Præterea, Deus indidit rebus rationes seminales: sed hæ nihil aliud esse videntur, quam aliquid formæ generandæ, quod est principium actiuum, & inchoatio quædam illius, ergo dantur in materia inchoationes formarum substantialium.

2 phys l.p. 7.met.l.8.

Sed contra est, quia nihil agit, nisi secundum quod est actu; sed antequam forma producatur in generatione substantiali, nihil aliud præexistit in materia, quod sit inchoatio formæ, quam aptitudo quædam ad actum, quæ non est actus, ergo in materia non præexistit forma generanda, vel pars eius, & inchoatio, tamquam principium actiuum agenti cooperans ad sui productionem.

2.phys.l.p.

2 Præterea, nulla forma agit in suum subiectum alterando ipsum, quia forma non agit, sed compositum, quod non potest se ipsum alterare, nisi sint in eo duæ partes quarum vna sit alterans, & altera alterata, ergo non potest in materia præexistere aliquid formæ, tamquam principium actiuum cooperatiuum agenti ad sui productionem.

p.p.45 ar.7. c 1.de potar 8.c 7.met. l.8.

Respondeo dicendum, quod eorum, qui ponunt formas substantiales non creari sed educi de potentia materiæ, quidam dixerunt ita formas substantiales educi de potentia materiæ, vt ex illa extrahantur, in qua latebant, vt de Anaxag. narrat Philosophus p. phys.t.37. verum hic deceptus fuit ex ignorantia materiæ, quia nesciebat distinguere inter potentiam, & actum, putabat enim oportere quod præexisteret illud, quod generatur, cum tamen oporteat, quod potentia tantum præextiterit non autem actu. Si enim non præexisteret potentia, fieret ex nihilo, si vero præexisteret actu, non fieret, quia quod est, non fit. Alij vero dixerunt, quod formæ præexistunt in materia imperfectè, & incomplete, secundum quandam quasi inchoationem, quam alij dicunt esse priuationem tertium principium naturæ, alij partem aliquam totius formæ producendæ: vel ipsam formam in potentia materiæ præexistentem, nam ratione illius tota forma non est in suo esse perfectè, ideo non habet perfectam virtutem agendi, sed incomplete: vnde non potest exire in actum per se nisi sit agens exterius quod excitet formam incompletam ad agendum, vt sic cooperetur agenti; fundamentum autem huius opinionis est, quia existimauit, quod si in his, quæ generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiuum in materia, eorum generationes non essent naturales, sed violentæ: vel quod non esset aliqua differentia inter generationem naturalem, & artificialem: & si obijciatur contra eos, quod tunc ea, quæ generantur naturaliter, non indigerent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco, respondent, quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quædam inchoatio formæ, ita etiã non est perfectum principium actiuum, vt per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur agenti: nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus violentus, violentum enim est cuius principium est extra, nil conferente vim passo, vt in p.eth. dicitur. Verum hæc opinio propinqua est præcedenti ponenti latitationem formarum. Cum enim nihil agat, nisi secundum quod est in actu, si partes, vel inchoationes formarum, quæ sunt in materia, habent aliquam virtutem actiuam, sequitur quod sint aliquo modo actu, quod est ponere latitationem formarum. Et præterea cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quam sit in actu: & ideo dicendum quod quamuis formæ de potentia materiæ educantur, illa tamen potentia materiæ non est actiua, sed passiua tantum: sicut enim Comm. dicit 8.phys. in motu locali oportet esse aliud mouens, & aliud motum, ita etiã in motu alterationis: & ponit exemplum, quod quando sanatur corpus naturaliter, cor est sanans, & alia membra sanata: & sicut in corporibus simplicibus non dicimus quod sint mota ex se secundum situm, quia ignis non potest diuidi in mouens, & motum, ita etiam non potest esse alteratum ex se sic, quod aliqua potẽtia existens in materia aliquo modo agat in ipsam materiam, in qua est, educendo illam in actum: sed vtrũque contingit in animatis, quia sunt mota secundum locũ ex se, & etiã

2.d.10 q.p. a.2. 2.phys. l.p.7 met. l.4.

alterata propter distinctionem organorum, vel partium, quarum vna est mouens, & alterans & altera mota, & alterata. Neque sequitur; si in materia est tantummodo potentia passiua, quod non sit generatio naturalis, quia materia coadiuuat ad generationem, non agendo, sed inquantum est habilis ad recipiendum talem actionem, quæ etiam habilitas appetitus materiæ dicitur, & inchoatio formæ; non enim eodem modo omnes motus dicuntur naturales, vt in 2. phys. & p. cæli Comm. dicit; sed quidam propter principium actiuum intus existens, vt in motu locali grauium, & leuium, & quidam propter principium passiuum, quod ab agente naturali natum est in actũ educi, vt in generatione, & alteratione corporum simplicium, & per consequens non oportet ad motum naturalem, quod semper principium motus, quod est in mobili, sit principium actiuum, & formale, sed quandoque est passiuum, & materiale, vnde & natura 2. phys. distinguitur per materiam, & formam. differentia tamen est inter materiam naturalium, & artificialium, quia in materia rerum naturalium est aptitudo naturalis ad formam, & potest reduci in actum per agens naturale, non autem hoc contingit in materia artificialium. Vnde manifestum est, quod in generatione substantiali non præexistit forma substantialis, vel secundum totum, vel secundum partem cooperans agenti tamquam principium actiuum ad sui productionem, sed tota educitur ex pura potentia passiua materiæ, per actionem agentis naturalis.

7. met. l. 8. Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus tantum docet quædam esse, quæ possunt fieri ab arte, & a casu, vt est sanitas, quæ & arte medicinæ, & deambulatione comparari potest; quædam vero, quæ non possunt fieri nisi ab arte, vt est domus, & statua: reddens autem rationem prioris generis, ait illud prouenire, quia in illis datur pars aliqua, quæ potest aliquando esse principium actiuum coadiuuans, vt est calor naturalis respectu sanitatis: reddens vero rationem posterioris generis ait ligna, & lapides non habere principium actiuum internum coadiuuans ad productionem domus: eodemque modo ait dicendum esse de generatione ignis, & corporum simplicium, nam materia ignis non potest moueri ad formam ignis, nisi ab alio, sicut & forma ignis non nisi ab alio generatur, ex quibus verbis non colligitur, quod in omnibus his, quæ fiunt naturaliter, præexistit in materia eorum principium actiuum, sed potius oppositum.

2. phys. l. p. 7. met. l. 8. Ad secundum dicendum, quod Philosophus tantum vult, quod in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quo eis motus conuenit: nam quibus conuenit mouere, est in eis principium actiuum motus: quibus autem conuenit moueri, est in eis principium passiuum, quod est materia: quod quidẽ principium in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum facit esse motum naturalem: & propter hoc factiones rerum artificialium non sunt naturales: quia licet principium materiale sit in eo, quod fit, non tamen habet potentiam naturalem ad talem formam.

1. d. 3. q. 2. a. p. ad 4. & 10 c. Ad tertium dicendum, quod præbere materiam simpliciter ad generationem alicuius non facit matrem, sed præbere talem materiam sic præparatam est id, quod matrem facit, in ligno enim non est potentia naturalis, vt ex eo fiat scamnum, cum per agẽs naturale in actum non compleatur: similiter nec in limo terræ vt ex ea fiat homo: vnde quod inducitur non est simile.

3. de pot. a. 8. ad 10. Ad quartum dicendum, quod forma substantialis præexistit in materia imperfecte: non quod aliqua pars eius sit ibi in actu, & alia desit, sed quia tota præexistit in potentia, & postmodum tota producitur in actu.

2. d. 18. q. p. a. 3. Ad quintum dicendum, quod aliud sunt rationes obedientiales, seminales, primordiales, & inchoationes formarum, nam formæ rerum, secundum quod in arte diuina existunt, primordiales esse dicuntur, eo quod ipsæ sunt prima principia rerum producendarum: potentia vero, quæ rebus indita est ad suscipiẽdum illud in se, quod voluntas diuina disponit, rationes obedientiales dicuntur secundum quas inest materiæ, vt fieri possit ex ea, quæ Deus disponit: ipsæ autem virtutes actiuæ completæ in natura, vt calor, frigus, forma ignis, & virtus solis, & huiusmodi dicuntur rationes seminales, rationes quidem, non quia sint in materia per modum intentionis, sed quia ab arte diuina producuntur, manet in eis ordo, & directio diuini intellectus, sicut in re artificiata permanet directio artificis in finem determinatum, seminales vero dicuntur, non propter esse incompletum, quod habent, sicut virtus formatiua in semine, sed quia rerum indiuiduis primo creatis huiusmodi virtutes collatæ sunt per opera sex dierum, vt ex eis, quasi ex quibusdam seminibus producerentur, & multiplicarentur res naturales. Porrò inchoatio formæ nihil est aliud, quam habilitas materiæ ad recipiendum, quæ simul dicitur potentia passiua materiæ, & appetitus eius.

## ARTICVLVS XIII.

*Vtrum forma substantialis educatur de potentia materiæ in generatione substantiali, an vero creetur.*

3. de pot. a. 8. c. VIdetur quod in generatione substantiali forma substantialis creetur, & non educatur de potentia materiæ. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 26. & 27. quod forma substantialis non generatur, sed solum compositum: sed quod non generatur, creatur, non enim est alius modus productionis, ergo forma substantialis non educitur de potentia materiæ, sed creatur.

ibid. arg. 8. Præterea nihil educitur de aliquo, quod non est in eo: sed ante finem generationis forma, quæ est terminus generationis, non erat in materia, alioqui essent formæ contrariæ in materia simul, ergo forma naturalis non educitur de potentia materiæ.

ibid. arg. 7. 3 Præterea sicut aliæ formæ naturales, sic & anima rationalis est forma in materia: sed anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, ergo nec reliquæ formæ naturales.

pp. 45. a. 8. arg. 4. 4 Præterea quod non creatur, non est creatura. sed formæ substantiales sunt creaturæ, ergo creantur.

ibid. arg. 9. & q. 5. de pot. a. 5. arg. 6. q. 1. de pot. a. 4. arg. 9. p. p. q. 104. a. 4. arg. 3. p. a. 110. a. 2. arg. 5. q. 1. de pot. a. 8. arg. 5. q. 8. u. 12. 5 Præterea id, quod non habet materiam partem sui, non potest ex materia fieri, atque adeo ex eius potentia educi, sed creatur: sicut enim cum esse desinit, totaliter desinit, ita cum esse incipit, totaliter esse incipit, quod est creari: sed formæ substantiales non habent materiam partem sui, quia forma distinguitur contra materiam, & contra compositum, & cum esse desinunt, totaliter desinunt: cum ergo formæ fiant, quia de nouo esse incipiunt, videtur quod non fiant per eductionem de potentia materiæ, sed per creationem.

6 Præterea educi formam substantialem de poten-

tia materiæ vel est extrahi illam ex materia, in qua latebat, vel præexistere in materia, vel partem formæ, quæ iuuet actione agens naturale ad productionem totius formæ, vel formam vno modo, quæ postea per generationem substantialem nouum modũ acquirat, vt nimirũ quæ prius erat in potentia, postea fit in actu: vel est habere causam in materia: sed nullum horum dici potest, non primum, quia inde sequitur latitatio formarum, quam ponebat Anaxag. & impugnat Philosophus p. phys. neque secundum, quia sequitur formã non esse simplicẽ quod est falsũ & illud saltem, quod per generationẽ compositi aduenit formæ, cum non præfuerit in materia, non educi de potentia materiæ, sed creari: vel certe sequitur, quod per operationem naturæ non fit aliqua generatio, sed alteratio sola. Neque tertium, quia sic illud crearetur, quod non habet causam in subiecto, quod est falsum, quia formæ artificiales non habent causã in subiecto, & tamen non creantur, ergo dicendum est, quod formæ substantiales non educuntur de potentia materiæ, sed creantur.

7 Præterea natura facit sibi simile; sed quædam inueniuntur genita in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus genitis ex putri, ergo saltem in his eorum forma non est a natura, sed per creationem.

p.p 45.a.8. arg. 4.

Sed contra est, quod Philosophus in 16. de animalibus, seu lib. 2. de gen. animal. c. 3. dicit, quod intellectus solum ab extrinseco est ergo cæteræ formæ substantiales carentes intellectu non veniunt ab extrinseco per creationem productæ, sed vere educuntur ex potentia materiæ per actionem agentis naturalis.

2 d 18. q. 2 a. p arg. p. sed contra, & 2. 2 arg 2. sed contra.

2 Præterea opus creationis distinguitur ab opere gubernationis, & propagationis; sed productio formarum substantialium ab agente naturali pertinet ad opus gubernationis, & ad rerum propagationem, ergo formæ substantiales non creantur, sed educuntur de potentia materiæ.

3. de pot a. 8 arg p p.p. 45 a. 8. arg. sed contra.

3 Præterea nihil potest creare nisi solus Deus; si ergo formæ substantiales sunt per creationem, non erunt nisi à Deo. & sic omnis actio naturæ frustrabitur, cuius finis est forma.

3 de pot l. c. arg. 2. sed contra.

Respondeo dicendum, quod omnes, qui non considerauerunt id, quod ostendit Philosophus 7 met. t. 27. quod proprie forma non fit, sed compositum, quia alioqui forma erit composita ex materia, & forma, sicut est id, quod proprie fit, cum in omni genere id, quod fit, fiat ex aliquo subiecto, vel materia, tamquam ex parte sui, passi sunt difficultatem circa productionem formarum substantialium; propter hoc namque quidam coacti sunt dicere omnes formas esse ex creatione, nam ponebant formas fieri, & non poterant ponere quod fierent ex materia, cum materia non sit pars formæ, vnde sequebatur, quod fierent ex nihilo, & per consequens quod crearentur; è contrario autem quidam posuerunt propter hanc difficultatem formas præexistere in materia actu, quod est ponere latitationem formarum, sicut posuit Anaxag. sententia autem Aristotelis, qui ponit formas nõ fieri, sed compositum, vtrumque excludit, neque enim oportet dicere quod formæ sint causatæ ab aliquo extrinseco agente, quia genitum naturale inuenitur simile in specie ipsi generanti; & quia formæ substantiales non excedunt virtutem, & facultatem principiorum agentium in natura. & quia alioqui cassa erit omnis naturæ actio; neque quod fuerint semper actu in materia, quia quod iam est, non fit, vt dictum est, sed in potentia tantum, & per consequẽs, quod in generatione compositi formæ substantiales materiales sint eductæ de potentia materiæ.

7. met. l. 7. p. p. 41. a 8 c. q 3 de pot. a. 8 c.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipso, quod forma non fit proprie, sed solum compositum, ostendit Philosophus l. c. formas ab agentibus naturalibus produci, educendo illas de potentia materiæ, nam actione sua faciunt quod materia, quæ est in potentia ad formam, fiat actu sub forma, quod est facere compositum.

3. de pot. a. 8 c & 7. met. l. 7.

Ad secundum dicendum, quod forma, quæ est generationis terminus, erat in materia ante generationem completam, non in actu, sed in potentia; non est autem inconueniens duorum contrariorum vnum esse actu, & aliud in potentia.

ibid. ad 8.

Ad tertium dicendum, quod licet anima rationalis habeat materiam, in qua sit, non tamen educitur de potentia materiæ, quia eius natura est supra omnem materialem ordinem elementorum, sicut eius intellectualis operatio declarat; & iterum hæc forma est res per se subsistens, cum corrupto corpore maneat.

ad 6.

Ad quartum dicendum, quod sufficit ad hoc, vt formæ substantiales factæ per naturam sint creaturæ, quod non sint nisi ex præsuppositione principiorum creatorum.

pp. 45. a. p ad 4.

Ad quintum dicendum quod ex hoc, quod forma non habet materiam partem sui, sequitur tantum, quod ei competeret creari, si proprie fieri posset, sicut res per se subsistens. Vel dic, quod licet formæ substantiales, sicut & accidentia etsi non habeant materiam partem sui, ex qua sint, habent tamen materiam, in qua sunt, & de cuius potentia educuntur; vnde sicut cum esse desinunt, non omnino annihilantur, sed remanent in potentia materiæ, sicut prius, ita cum producuntur, non creantur, sed cum generantur.

ibid. ad p. & 3. 3 de pot a. 8 ad 6.

Ad sextum dicendum, quod educi formam substantialem de potentia materiæ non est per actionem agentis naturalis disponi materiam, vt sit necessitas ad receptionem formæ, nam productio animæ rationalis pertinet ad hunc modum, quæ tamen creatur; hic enim modus sufficit ad hoc, vt agens producat sibi simile, quia proprie forma non generatur, sed compositum; sed est ex parte materiæ illam fieri actu sub forma, ad quam erat in potentia, vel fieri actu id, quod prius erat in potentia; ex parte vero formæ est secundum esse simpliciter prius fuisse in potentia materiæ, deinde fieri actu secundum tale esse in ipsa, quod est consequenter formam in esse, & fieri, sustentari à materia; quod quia non conuenit animæ rationali cuius esse non est dependens à materia, sed per se subsistens, & consequenter excedens materiæ capacitatem, propterea non educitur de potentia materiæ, nec consequenter ab illa siue in esse simpliciter, siue in fieri sustentatur, licet ab eadem sustentetur, secundum quod est forma huius habens esse in hoc, sed creatur.

q. 5. de pot. a 4 ad 0. pp. 104 a 4 ad 3 p. 2. 110. a. 2. ad; 2 d 19. q 2 a p ad 4. Capr. 2. d. 17 q p a 3. ad 7. Aur 7. met. l. 7. pp q. 90. a 3 ad 2. vbi Cai. 3. met. l. t.

## ARTICVLVS XIV.

*Vtrum definitio materiæ sit à Philosopho recte tradita.*

VIdetur quod non sit recte à Philosopho definita materia quod sit primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidens. Quia vnius rei est vna tantum definitio; sed materia aliter definitur ab eodem 7. met. t. 8. ergo hęc definitio materiæ non est à Philosopho recte tradita.

1. met. l. 8 p d p. in exposi. litt. 1 post. l. 19.

3 p.77 a 1 c.

2 Præterea omnia accidentia materialia primo, & immediate insunt quantitati; sed hoc est quantitatẽ esse primum subiectum omnium formarum accidentalium, ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum vniuscuiusque.

7 met.l.7.12. met.l.4.

3 Præterea dicit Philosophus 7. met.t.22. quod id, quod fit, fit ex aliquo, tamquam ex materia; sed aliqua materia proprie fit, vt dicit idem Philosophus 12 met.t.12. ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum vniuscuiusque, nam illa materia, quæ fit ex alia, non est primum subiectum.

8. met. l.4.

4 Præterea dicit Philosophus 8. met.t. 11. quod eiusdem rei possunt esse multæ materiæ; sed hoc implicat, si materia debeat inesse, & permanere in re, ergo falsum est, quod materia sit primum subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit.

p phys.l. vlt.

Sed contra est auctoritas Philosophi p. phys. t. 82. definientis materiam modo prædicto.

Respondeo dicendum, quod recte tradita est à Philosopho prædicta definitio, nam optime explicat essentiam, & quidditatem primi principij materialis rerum naturalium, vt constare potest ex illius explicatione. Dicitur enim primo subiectũ, quia in omni transmutatione naturali præter duo principia contraria necessario requiritur aliquod tertium, quod sit subiectum vtriusque contrarij, vt dicit Philosophus p phys.1.51.& 52. dicitur secundo primum, quia materia non fit ex alia materia, nam omne agens naturale operatur ex supposita materia; & quia alioqui daretur processus in infinitum. Dicitur tertio ex quo fit aliquid, quia materia est principium rerum naturalium, in quo conuenit cum forma, & priuatione, nam ex his omnibus dicitur fieri res. Dicitur quarto non secundum accidens, quia materia est principiũ, & causa rerum naturalium, illa vero dicuntur esse principia, & causæ rerum naturalium, vt dicitur p. phys.t.63. ex quibus sunt, & fiunt per se, & non secundum accidens; nisi quod materia est causa rei naturalis, vt subiectum, forma vero vt terminus ad quem generationis, & vt actus materiæ. Dicitur quinto cum insit, quia ex hoc aliquid fit per se, & non secundum accidens, quod inest rei postquam facta est; & hoc dicitur ad differentiam priuationis, quæ est principium mutationis per accidens, & non per se, vt dicit Philosophus p. phys.t.75. & 76. quia licet ex priuatione res fiat, non tamen inest rei; figuratum enim fit ex infigurato per accidens, quia postquam iam est figuratum, non inest ei infiguratum, materia vero inest rei postquam facta est. Vnde manifestum est recte fuisse à Philosopho traditam definitionem materiæ.

p phys.l.11.4 d.12 q p a.3. q p c d.12. q p.a.p.c.& ad p.12.met.l.3. 4 d.5.q.p.a. 3 q 5.ad 3. p phys.l.13. & 15. p.phys.l.14.7 & 15.

7 met.l.19. op.q. q.p.

Ad primum ergo dicendum, quod quia definitio est ratio, quam significat nomen, ratio autem nihil aliud est, quam conceptio, ideo sicut de eadem re plures conceptus formari possunt, ita & plures definitiones afferri. Quia ergo dupliciter potest considerari materia, vel in ordine ad compositum, quod proprie fit, & hoc modo sumpta definitur à Philosopho p. phys. vel in ordine ad mutationes naturales, & ad terminos earum, & hoc modo definitur 7 met.

3.p 77.l.6.

Ad secundum dicendum, quod materia dicitur subiectum primum, ante quod non est aliud, seu vltimum, in quod alia resoluuntur; accidentia enim immediate quidem insunt quantitati, sed quantitas inest materiæ, & mediante illa eidem insunt reliqua accidentia.

8 met l.4.12. met.l.5.& 3.

Ad tertium dicendum, quod materia prima, quæ dicitur vltima, quia in illam vltimo resoluuntur multa, quæ materiæ rationem habent, non fit ex alia, secus vero quæ non est materia vltima, sed secunda.

8.met.l.4.

Ad quartum dicendum, quod materia prima, in quam vltimo resoluuntur composita, vna tantum est; at vero materia propria, & determinata vniuscuiusque rei est multiplex.

## ARTICVLVS XV.

*Vtrum in corruptione compositi substantialis fiat resolutio vsque ad materiam primam.*

p. de gen.l.19

VIdetur quod in corruptione compositi substantialis non fiat resolutio vsque ad materiam primam. Dicit enim Philosophus, quod non est possibile materiam esse sine passionibus, seu accidentibus p. de gen. t.30 sed si fieret resolutio vsque ad materiam primam, posset materia separari ab accidentibus, & esse sine illis, ergo in corruptione substantialis compositi non fit resolutio vsque ad materiam primam.

p. de gen.l.7

2 Præterea materia est ens actu per formam; at si fieret resolutio vsque ad materiam primam in corruptione compositi substantialis materia recederet à tota rerum natura, quia non esset amplius ens actu, ergo in corruptione non fit resolutio vsque ad materiam primam.

p.de gen.l.11

3 Præterea dicit Philosophus p. de gen. t. 27. quod impossibile est materiam primam nullum possidere locum, quia materia est ex qua generantur corpora sensibilia; hoc autem, ex quo corpora sensibilia generantur, necesse est in aliquo loco esse, semper enim videmus quod id, ex quo aliquid generatur, est alicubi: ibidem autem est quod generatur ex aliquo, vbi fuit id, ex quo generatur; quare oportet id, ex quo generatur aliquid secundum materiam, esse alicubi, vel per se, vel per accidens; at si daretur resolutio vsque ad materiam primam in corruptione compositi substantialis, materia separaretur à quantitate, & sic nullibi esset, ergo dicendum est in corruptione compositi substantialis non fiari resolutionem vsque ad materiam primam.

p.de gen.l. 10.

4 Præterea dicit Philosophus p. de gen. t. 24. quod in transmutatione Symboli ex Symbolo manet eadẽ qualitas in genito, & corrupto, & patet, quia alioqui non erit facilior transitus ad inuicem eorum, quæ habent similitudinem, eo quod oportebit vtrobique omnia remoueri; & similiter sequitur, quod simile corrumpatur à simili, nam generans corrumpit id, quod prius erat: sed si in corruptione compositi substantialis fieret resolutio vsque ad materiam primã, non posset remanere eadem qualitas in genito, & in corrupto in transmutatione Symbolorũ, ergo dicendum est quod in corruptione compositi substantialis non fit resolutio vsque ad materiam primam.

op.42.

5 Præterea in viuo, & mortuo corpore remanet eadem cicatrix, seu eadem vestigia vulnerum, ergo remanet eadem numero quantitas, & qualitas: alioqui non esset ratio, cur remanerent talia vestigia adueniente noua forma specifica in corpore mortuo.

p.phys.l.15 op.48.tr.p.5 phys.l.2.

p.de gen.l.16

Sed contra est, quod Philosophus p. phys.t. 82. dicit, quod materia est primum subiectum, in quo vltimum resoluitur id, quod corrumpitur. Et in prædicam.c. de subst. dicit, quod corruptis primis substantiis impossibile est remanere secundas substantias, & accidentia, & 5. phys.t. 8. quod id, quod generatur subiectiue scilicet materia, non est in loco, sed nullibi: alicubi autem esset, si remaneret cum quantitate, cui debetur locus, & p. de gen.t.25. quod generatio ad differentiam alterationis est transmutatio non solum secundum passiones, sed etiam secundum

formam substantialem, ergo in corruptione compositi substantialis debent corrumpi omnia accidentia, & ita fiet resolutio usque ad materiam primam.

3 p. 77 a. p. c

2 Præterea accidentia non transeunt de subiecto in subiectum, vt scilicet idem accidens numero, quod primo fuit in vno subiecto, postmodum fiat in alio: accidens enim numerum accipit à subiecto; sed subiectum accidentium est totum compositum, sicut & alterationis, quæ est motus ad accidens, vt dicit Philosophus p. de gen. ergo ad corruptionem subiecti, seu compositi substantialis, necesse est omnia accidentia illius corrumpi, & aduenire noua, adueniente noua forma substantiali.

1 ca. 11. p d. a q 5. a. 1. de sp cr a. 3. ad 18 4 d 10 q p a. 2. q 3. op. de ente c. 7. 4 d 12 q p. a p q 3 c.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod in corruptione compositi substantialis, fit resolutio usque ad materiam primã. Et ratio est ex dictis, tum quia omnia accidentia præsupponunt formam substantialem in materia, tum quia accidentia omnia immediatè fundantur in quantitate, & mediante quantitate sunt in materia; quantitas autem præsupponit in materia formam substantialem corporis, seu substantiam corpoream, cum sit illius propria passio inseparabilis ab illa: tum quia substantia cum sit primum in genere entis, debet esse causa accidentium, quæ sunt entia secundum quid: tum quia subiectum accidentium non est materia sola, sed materia simul cum forma, vel vnita formæ substantiali, est enim ens actu, vt dicit Philosophus p. de gen. t. 21. & 23. ad differentiam formæ substantialis, quæ habet pro suo subiecto ens potentia, seu solam materiam primam. Quare ad hoc, vt adueniant materiæ, præsupponere debent in illa formam substantialem, ratione cuius materia potest illa recipere. præterea quia si accidentia eadem, quæ sunt in corrupto, remanerent etiam in genito, idem accidens numero esset in duobus subiectis, quod dici non potest. Vnde manifestum est, quod in corruptione compositi substantialis fit vltima resolutio usque ad materiam primam.

p de gen. l. 23

p. de gen. l. 13 & l. 7 op. 72. concord.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eo, quod materia non potest esse sine accidentibus, non sequitur in corruptione compositi substantialis non fieri resolutionem usque ad materiam, ita vt idem numero accidens, puta quantitas, semper sequatur materiam, & hæc ab illa nunquam spolietur: nam hoc est impossibile, vt dictum est: sed tantũ sequitur non posse materiam existere spoliatam quantitate, quod verum est: quia cum materia nõ sit sine forma, impossibile est eam esse sine primo gradu, quem facit forma, primus autem gradus est corporeitas, quẽ sequitur quantitas tamquam propria passio: vnde impossibile est materiam esse sine quantitate. Quod autem impossibile sit materiam existere sine aliqua forma substantiali patet, quia cum materia sit subiectum generationis, & corruptionis, & generatio vnius sit corruptio alterius. necesse est, vt materia, ex qua aliquid generatur, & in quam aliquid corrumpitur, semper habeat aliquam formam, per quam assimiletur, vel contrarietur generanti, vel corrumpenti.

ad præced. arg p de gen l. 7

Ad secundum dicendum, quod quia vno corrupto, vt mox dictum est, generatur aliud, & vno genito aliud corrumpitur, ideo nec materia secedit à rerum natura, nec remanet sine forma, quia in eodem instãti, in quo priuatur forma præcedenti, & fit non ens hoc, quod est corruptum, recipit aliam formam, & fit aliquid, puta id, quod est generatum: vnde non potest vnquam materia remanere, quin sit subiecta alicui formæ.

p. de gen. l. 11

Ad tertium dicendum, quod duplex est materia. Vna est prima, & communis, alia secunda, & propria: hæc semper est alicubi, nam inuoluit dispositiones accidentales, atque adeo quantitatem, cui debetur locus, quin etiam inuoluit formam substantialẽ, & est ens actu, vt cum dicimus ex aere fieri ignem tamquam ex materia: illa vero ex se, & per se nullibi est, vt docet Philosophus 5 phys. t. 8. Vel dic, quod materia semper est alicubi per accidens, ratione formæ substantialis, & accidentium, à quibus nunquam existit separata, cum semper habeat aliquã formam substantialem, vt dictum est.

2 d. p & 2.

Ad quartum dicendum est, quod non manet idem numero accidens in genito, & corrupto: sed id, quod prius erat, corrumpitur per accidens ad corruptionẽ subiecti, recedente forma, quæ prius erat talis accidentis, & aduenit simile accidẽs consequens formam de nouo aduenientem, vel accedentem: & quia per hoc accidens non erat aliqua repugnantia in agendo, & patiendo, facilior fuit transmutatio: nec est inconueniens, quod simile per accidens corrumpat suum simile per accidens corrumpendo subiectum, vel materiam: sic enim maior flamma consumit minorem.

op 4 t. 30 & vlt. p p 76. a. 6. ad p p. vbi præclare Cai. vid. op. de nat acci. & Flandr 7. met. a. 1.

Ad quintum dicendum, quod in viuo, & mortuo non remanent eadem numero accidentia, sed specie, puta eadem quantitas, idemque vestigium vulnerum, quia manet origo, & radix quantitatis, puta eadem materia numero cum eodem ordine ad formam generalem, quam consequitur quantitas, vt propria passio.

## QVÆSTIO IV.

*De forma substantiali.*

Deinde considerandum est de forma substantiali.

### CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo. Vtrum detur forma substantialis.*

2 *Vtrum rectè definiatur à Philosopho quod quid erat esse rei.*

3 *Vtrum forma substantialis sit principium mutationis substantialis puta generationis, vt finis, & terminus, an vero vt forma substantialis.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum detur forma substantialis.*

2 post. l. 13.

VIdetur quod non datur forma substantialis. Dicit enim Philosophus 2. post. t. 17. quod omnes particulæ definitionis debent esse in plus, quam definitum: sed si daretur forma substantialis, hæc posita in definitione physica æqualis esset definito, ergo non datur forma substantialis.

2 d. 3. q. p. a. p ad p. P p. 75. a. 2 & 3.

2 Præterea de ratione substantiæ particularis etiam materialis est quod per se subsistat, quasi per se ens, alioqui non erit in prædicamento substãtiæ: sed nulla forma materialis subsistit per se, ergo non datur vlla forma substantialis.

8. met. l. 2.

3 Præterea dicit Philosophus 8. met t. 5. quod quædam substantiæ differunt sensibilium passionibus, quædam tempore, quædam loco, & quod in differentiis consistit esse rei, ergo cum Philosophus rerum

differentias dicat desumi ex qualitatibus, nulla dabitur forma substantialis.

4 Præterea si datur forma substantialis, maxime vel propter mutationem, cuius ipsa est terminus: vel propter actionem, cuius ipsa est principium: vel propter essentialem compositionem rerum: vel denique propter quædam accidentia, quorum ipsa est origo, & principium: sed propter nullum prædictorum necesse est dari formam substantialem: non quidem propter primum, quia omnis mutatio est ex contrario in contrarium, vt dicitur 7. met. t. 22. & 12. met. t. 12. sed contrarietas tantum est in accidentibus, quia substantiæ nihil est contrarium, vt dictum est: neque secundum, quia actionis immediatum principium est tantum qualitas, ignis enim tantum agit vt calidus, vt dicit Philosophus l. de sens. & sensib. neque tertium, quia differentiæ constitutiuæ elementorum quæ sunt prima corpora naturalia, sunt qualitates sensibiles, vt dicit Philosophus p. de gen. t. 18. & 2. de gen. t. 4. neque quartum, quia sola forma accidentalis est immediate actiua; nam eatenus aliqua agunt ad inuicem, & patiuntur, quatenus habent contrarietatem, vt dicitur p. de gen. t. 10. nihil autem agit vltra suam speciem, non ergo per actionem naturalem agentium naturalium materia transmutatur ad formam substantialem, sed solum ad accidentalem, & ita nulla dabitur forma substantialis.

7 met. l. 6. 12 met. l. 13. q. 2. log. a. 1. q. 3. de sens. l. 10. p. de gen. l. 5. 2 de gen. l. p. & 2.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 7. 8 met. t. 5. 2 de anima t. 4. substantiam diuidit in materiam, & formam.

7 met. l. 2. 8. met. l. 2. 2. de an. l. p. & 2.

2 Præterea p. phys. t. 14. ex specifica distinctione probat Philosophus dari formam substantialem, nam materia est eiusdem rationis in omnibus, & ideo per illam res naturales non possunt distingui specie, sed euidēs est dari substantias naturales specie distinctas, vt hominem, & equum, & similiter contraria, vt ignem, & aquam, ergo euidens etiam est dari aliud principium intrinsecum, præter materiam, per quod essentialiter, & specifice distinguantur, hoc autem est forma, cuius propria ratio est distinguere specie res à se constitutas.

p phys.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere dari formas substantiales præter accidentales. Quod potest esse manifestum ex multis, & primo ex specie corporis naturalis, quod est corpus animatum, hoc enim dari patet sensu ex operibus vitæ, puta ex alimento, augmento, & decremento, ex intellectu, & voluntate, quorum principium est anima, vt dicitur 2 de ani. t. 3. 4. & seq. anima autem est forma substantialis, est enim sic actus, sicut substantia est actus, vt dicitur ibidem. Secundo ex proportione, quæ debet esse inter materiam, & formam; actus enim, & potentia ob talem proportionem debent esse in eodem genere, vt dictum est; materia autem est potentia quædam substantialis, & de genere substantiæ, vt dictum est, vnde Philosophus sæpe diuidit substantiam in materiā, formam, & compositum. Tertio ex compositione essentiali rerum, manifestum enim est dari plurima entia simpliciter, qualia sunt omnes substantiæ completæ, quæ sunt hoc aliquid, idest aliquid demonstratum, quod est simpliciter in esse, & specie; huiusmodi autem non possunt constitui per formas accidentales, nam forma accidentalis non facit ens actu simpliciter, sed ens actu tale, vel tantum, puta magnum vel album, vel quid huiusmodi, vnde & aduenit subiecto iam præexistenti actu; debent ergo constitui per formas substantiales, quarum proprium est facere ens actu simpliciter, quæque proinde non adueniunt subiecto iam præexistenti actu, sed existenti in potentia tantum. quarto ex mutatione substantiæ. Non solum enim datur mutatio, secundum quam aliquid generatur secundum quid, vt cum aliquid mutatur de non albo in album, sed etiam qua aliquid simpliciter generatur, quia nimirum mutatur ex non esse simpliciter in esse simpliciter, terminus autem generationis est forma, vt dicit Philosophus 2. phys. t. 24. sed non potest forma accidentalis esse terminus generationis simpliciter, nam ratione illius non generatur aliquid simpliciter, sed tantum secundum quid, debet ergo illius terminus esse forma substantialis. demum idem patet ex termino generationis naturalis, vt naturalis est, hic enim est natura, vt dicit Philosophus 2. phys. t. cit. sed non potest natura terminus generationis naturalis vt sic esse materia, nam hæc est subiectum generationis naturalis, non eius terminus, vt dicit Philosophus ibidem, nec est forma accidentalis, nam hæc non est natura, sed secundum naturam, erit ergo forma substantialis. Vnde manifestum est dari formas substantiales.

2 de ani. l. 5. q. 3. a. 6. 2. de ani. l. p. p p q. 44. a. 2. c. 5. phys. l. 2. 12. met. l. 12. 2. phys. l. t.

Ad primum ergo dicendum, quod si accipi posset differentia, quæ nonficaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo differentia vltima esset in plus, quam species nam hæc adæquat speciem, vt dicit Philosophus 7. met. t. 43. & ratio est quia vt dicit Philosophus 8. met ratio, quæ est ex differentiis, videtur esse speciei, & actus, idest formæ, cuiuslibet autem speciei est propria forma, quæ nulli alij conuenit: sed quia formæ essentiales non sunt nobis per se notæ, oportet, quod manifestentur per aliqua accidentia, quæ sunt signa illius formæ, vt patet in 8 met. non autem oportet, per accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per definitionem speciei demonstrari, sed oportet nonficare formam speciei per alia accidentia communiora; & secundum hæc differentiæ sumptæ dicuntur substantiales, inquantum inducuntur ad declarandam formam substantialem; sunt autem communiores specie, inquantum assumuntur ex aliquibus signis, quæ sequuntur signa superiora.

2. post. l. 13. ibid. & p. de ani l. p. & 8. met l. 2. & p. de gen. l. 8.

Ad secundum dicendum, quod solius substantiæ completæ proprium est, quod subsistat, quasi per se eos, quia illa sola dicitur proprie esse, vnde & directe est in prædicamento substantiæ, forma vero substantialis, sicut & materia, non sunt substantiæ completæ nec species prædicamenti substantiæ directe proinde contentæ sub illo, sed sunt principia illius, atque adeo reductiue ad illud pertinent.

2. d. 3. q. p. a. p. ad p.

Vel dic, quod forma substantialis dicitur substantia, secundum quod diuiditur contra accidens, non autē secundum quod est genus; & ideo non mirum, si non conuenit illi ratio substantiæ, quæ est esse rem, cui debetur esse per se.

Tab. v. substantia n. 6. & 13.

Ad tertium dicendum, quod nulla prædictarum differentiarum est substantia, neque aliquid substantiæ affine, quasi pertinens ad genus substantiæ, significant tamen formam substantialem, & quod quid est multarum substantiarum; quia enim formæ substantiales, & principia essentialia rerum sunt nobis ignota, ideo oportet, quod vtamur differentiis accidentalibus in designatione essentialium, per differentias enim accidentales peruenimus in cognitionem essentialium.

8 met l. 3. p. de an. l. p. 2. post. l. 13.

Ad quartum dicendum, quod ex omnibus illis quatuor capitibus necesse est dari formas substantiales, vt dictum est. Cum enim omnis mutatio vel sit ex contrario, vel contradictorio, vt dicit Philosophus 12. met t. 7. non solum datur mutatio ex subiecto in subiectum, sed etiam ex non subiecto in subiectum, quæ est generatio substantialis terminata ad formam substantialem, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 7. & 12. met. sum. 4. c. 3. præterea forma substantialis est principium actionis principale, non autem instru-

Inc. 5. phys. l. 2. 12. met l. 12. Tab. v. forma n. 100. p. de gen. l. 8.

mentale, & immediatum, & terminus immediatus generationis substantialis, vt dictum est, & causa efficiens passionum, vt dictum est; cum autem differentiæ substantiales, vt habetur in 8 met. sint ignotæ, per differentias accidentales manifestantur, & sic calidum, & frigidum dicuntur differentiæ ignis, & terræ, cum alioqui non sint differentiæ essentiales illorum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum forma substantialis sit à Philosopho recte definita.*

VIdetur quod forma substantialis non sit à Philosopho recte definita, quod sit ratio quodquid erat esse rei. Dicit enim Philosophus 1. phys. t. 28. quod partes definitionis pertinent ad causam formalem; sed materia communis est pars definitionis, cum sit pars essentiæ rei, à qua sumitur genus ergo etiam materia pertinet ad causam formalem, & per consequens ad quodquid erat esse rei.

2. phys. l. 5. 7. met. l. 7.

2 Præterea hoc intelligitur per quodquid erat esse alicuius, per quod conuenienter responderi potest ad quæstionem de eo factam per quid est; sed interroganti quid est res, responderi potest per materiam, nam responderi potest per genus, quod est pars definitionis, & sumitur à materia, vt dictum est, ergo materia pertinet ad quodquid est esse rei, & consequenter non potest quodquid est esse rei esse definitio formæ.

7. met. l. 3.

3 Præterea materia vniuersalis per se pertinet ad speciē, nam in hoc distinguitur à materia indiuiduali; sed illud, quod per se pertinet ad speciem pertinet ad quodquid erat esse rei, ergo materia etiam est quodquid erat esse rei.

q. 3. log. a. p. & 4.

7. met. l. 9.

4 Præterea ratio quodquid erat esse rei est definitio, per quam scitur quid est res; sed definitio continet tam materiam quam formam, ergo vtraque pertinet ad quod quid erat esse rei, & per consequens male in definitione tribuitur soli formæ, quod sit ratio quodquid erat esse rei.

5. met. l. 2. 7. met. l. 9.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 28. dicit, quod forma est ratio quodquid erat esse rei.

2. phys. l. 5.

2 Præterea natura generis, vel speciei est id, quod significat definitio dicens quodquid est esse rei; sed vnumquodque per suam formam consequitur naturam generis, vel speciei, ergo forma est quodquid erat esse rei.

5. met. l. 2.

Respondeo dicendum, quod sola forma est ratio quodquid erat esse rei, atque adeo quodquid esse rei; cuius ratio est, quia id est ratio quodquid erat esse rei: per quod scimus de vnoquoque quid est, sed hoc scimus per formam, non autem per materiam, nam materia est quid indeterminatum, & infinitum, & finitur tantum, ac determinatur per formam ad talem speciem, vt dictum est, præterea quia per id, secundū quod aliquid est tantum in potentia ad hoc, quod sit tale, sicut nō dicitur habere esse tale, ita nec cognosci potest esse tale, quia vnūquodque sicut se habet vt sit, ita & veritatē, & per consequēs vt cognoscatur, vt dicit Philosophus 2. met. t. 3. per materiā autē res tantū est in potentia talis, vt patet tam in artificialibus quā in naturalibus; in artificialibus enim per materiam tantum res habet, quod sit in potentia ad hoc, quod sit artificiosa, & nondum dicitur habere aliquod esse artis, donec adueniat figura, per quam dicitur habere speciem lecti vel domus; in naturalibus vero per materiam est aliquid in potentia caro vel os, & nondum habet naturam, & speciem carnis, & ossis, antequam accipiat formam, secundum quam sumitur ratio definitiua rei, per quam scimus quid est caro, vel os, nec adhuc est natura, vel species in ipso, antequam habeat formam. Vnde manifestum est, quod forma recte definitur, quod sit ratio quodquid erat esse rei.

2. phys. l. 5.

q. 3. a. 2. c. 2. phys. l. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod eatenus dicuntur partes definitionis ad causam formalem pertinere, quatenus natura speciei constituta ex materia, & forma, se habet vt formalis respectu indiuidui, vel suppositi, quod participat talem naturam.

2. phys. l. 5.

Ad secundum dicendum, quod interroganti quid est res secundum propriam naturam, & speciem, non nisi per formam responderi potest, vt dictum est.

in c. & inf. ad 4.

Ad tertium dicendum, quod materia per se pertinet ad speciem, quia species componitur ex genere, & differentia, quorum genus sumitur à materia, differentia vero à forma, vt dictum est, non tamen per se pertinet ad speciem, tamquam ratio illius, & tamquam principale, & quid perficiens speciem, ac definitionem rei, vt dictum est, nec vt conueniens rei, inquantum habet speciem, hoc enim tātum est forma, vt dicit Philosophus 7. met. t. 34. vt patet similiter in artificialibus, vt dicit Philosophus ibidem.

q. 4. log. a. 4

in c. & ad 4

Ad quartum dicendum, quod licet materia ingrediatur definitionem substantiæ compositæ, sola tamen forma dicitur ratio quodquid erat esse rei, quia id, quod est principale in definitione, est ex parte formæ, & quia sola perficit rationem quidditatis rei, vnde modo particulari dicitur à Philosopho 5. met. t. 2. causa rei.

5. met. l. 2.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum forma substantialis, sit principium generationis vt terminus, & finis. an vt forma.*

VIdetur quod forma substantialis sit principium generationis, vt forma, non autem vt finis, vel terminus generationis. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 27. & 1. . met. t. 12. quod forma non generatur, sed cōpositū; sed id est terminus generationis, quod generatur, ergo si forma est principium generationis, debet esse principium vt forma, non autem vt finis, & terminus.

7 met. l. 7. 12 met. l. 3.

2 Præterea terminus generationis debet respondere principio generanti, sed principium generationis est compositum generans, ergo terminus generationis est compositum genitum, & consequenter forma erit principium generationis vt forma, non autem vt terminus generationis. Sed dices, quod forma generatur per accidens, & consequenter est terminus generationis per accidens.

p. d. 5. q. 3. a. vn.

3 Contra vnumquodque consequitur naturam speciei per formam suam; sed natura neque per se, neque per accidens generatur, seu est terminus generationis, vt patet in diuinis in generatione filij, ergo forma substantialis nullo modo est terminus generationis, & sic ad generationem tantum concurret vt forma.

ibid.

4 Præterea forma concurrit ad mutationem substantialem, vt principium per se intrinsecum eius, quod fit per mutationem; sed forma non sic concurrit, nisi vt forma, non autem vt finis, quia forma inest rei, quæ fit, finis vero est causa extrinseca, vt dictum est, ergo forma non est principium mutationis substantialis vt finis, vel terminus, sed vt forma.

2. phys. l. 13. & 14.

q. 30. log. a. 3

Sed

5 phys.l p. 21 met.l 5. Tab v finis n 11.&19. & alibi.

Sed contra est, quod Philosophus 5.phys.t.4.&12. met.t.12.dicit quod de ratione mutationis est duplex terminus, à quo, & ad quem, nam per illam aufertur vnus, & acquiritur alius; sed ratio termini est ratio finis, ergo sicut priuatio est principium mutationis, vt terminus a quo ita cum sola forma sit id, in quod fit mutatio, & quod per illam acquiritur, ad mutationem substantialem concurret vt finis, & terminus, non vt forma.

Tab v.forma n.4.12. 26.

2 Prætetea forma de ratione sua habet, quod sit causa eius, quod secundum eam formatur, vel per modum inhærentiæ, vel per modum imitationis; sed forma neutrum habet respectu mutationis substantialis, seu generationis, vt patet, ergo forma non est principium generationis vt forma, sed vt finis, & terminus.

p p 40 a 1 c. 12.met l 5 p phys l 14 & 15 Tab.v. motus & v mutatio 7. met. p. 6 12. met.l 5 5. met.l.12.

Respondeo dicendum, quod forma est principium generationis formaliter vt est terminus ad quem ipsius, non autem vt forma. Ratio huius duplex afferri potest, vna est, quia de ratione formæ est quod sit in eo, cuius est forma: forma autem non est in generatione, vel mutatione substantiali, sed in subiecto generationis. nam per generationem materia, quæ est ens in potentia, mutatur in formam substantialem. Altera est, quia de ratione mutationis est transitus, & processus à contrario in contrarium; nam per illam agens mutat aliquid ex vno contrario in aliud, vt dicit Philosophus 7.met t.22.& 12.met.t.12. sed eatenus aliqua vt contraria pertinent ad mutationem, vel motum, quatenus vnum est terminus à quo, qui abiicitur, alterum vero terminus ad quem, qui acquiritur, quatenus nimirum non se compatiuntur in eodẽ subiecto, vnde necesse est, vt per mutationem vnum abiiciatur, & alterum acquiratur, sic enim habent rationem contrarietatis, vt dictum est, ergo dicendum est quod forma, quæ est terminus ad quem concurrit ad generationem, vel mutationem substantialem vt terminus, non autem vt forma.

q 2 a 2 ad 7.

p.d 5.q.3.a.p

Ad primum ergo dicendum, quod terminus generationis in creaturis dupliciter potest accipi, sicut etiã & principium. Dicitur enim primo principium generationis ipsum generans, & huic principio correspondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis à quo incipit generatio, & hoc modo principium, vel initium generationis est priuatio formæ inducendæ, & huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta, sicut in dealbatione terminus à quo est nigredo, & terminus ad quem est albedo, & sic patet ad secundum.

Ibid ad 2.

Ad tertium dicendum, quod essentia non est genita in filio Dei, neque per se, neque per accidens, quia eadem est essentia in generante, & genito, si autem essentia esset diuisa, tunc sequeretur necessario, quod esset genita per accidens, quamuis non per se, sicut in rebus creatis.

Tab.v. finis v 15.

Ad quartum dicendum, quod finis est duplex generationis, & rei generatæ, primus coincidit cum forma in idem numero, & sic est intrinsecus rei generatæ, non autem secundus.

---

## QVÆSTIO V.

*De Priuatione.*

Deinde considerandum est de priuatione.

CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo. Vtrum priuatio sit aliquid.*

*2 Vtrum priuatio sit principium mutationis per se, an vero per accidens.*

*3 Vtrum priuatio, quæ est principium mutationis, sit priuatio formæ specifica, an vero numerica.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum priuatio sit aliquid.*

1 met.l.14. 4 met.l.p.

VIdetur quod priuatio sit aliquid. Dicit enim Philosophus 5.met t.17. quod eo ipso, quod quis habet priuationem habet aliquid, & quod propterea priuatio potest significari vt habitus, & vt aliquid habitum. & 4.met.t. 2. quod ens dicitur analogice non solum de substantia, quantitate, & qualitate, sed etiam de priuatione, ens autem, & aliquid idem sunt, ergo priuatio est aliquid.

1. phys.l.13.

2 Prætetea dicit Philosophus p.phys. t.66. & 70. quod priuatio est accidens materiæ, & vnum numero cum illa, est autem accidens aliquid, sicut & materia, vt patet 2.de ani t. 148. vbi dicitur, quod visu percipimus tenebras, visus autem obiectum aliquid est, vt manifestum est, ergo priuatio est aliquid.

3.de ani l.2. q.p.de malo o.p.ar.1.8.3. d.17.q.p.a p c.pp.48.o.p. arg.4.arg 9. q.p.de malo ibid arg.1. & 3.l de pot. a.6.arg.19.

3 Prætetea corrumpere est agere: sed priuatio corrumpit, cæcitas enim corrumpit visum, & omnis priuatio corrumpit habitum, vt malum corrumpit bonum, ergo priuatio agit: sed nihil agit, nisi inquantum est aliquid, ergo priuatio est aliquid. Sed dices, quod corrumpere non est agere, sed defectus actionis.

4 Sed contra. Corruptio est motus, vel mutatio, ergo corrumpere est mouere: sed mouere est agere, ergo corrumpere est agere.

5 Prætetea in omni motu naturali natura intendit aliquid: sed generatio, & corruptio sunt motus naturales, ergo natura in his motibus intendit aliquid: sed per generationem intendit natura formam, per corruptionem vero priuationem, ergo priuatio est aliquid, sicut & forma.

q.p.de malo a.p.arg 17.

6 Prætetea quicquid appetitur est ens, & bonum, & consequẽter aliquid: sed aliquid appetit priuationem alicuius rei, sicut ouis absentiam lupi, ergo priuatio est aliquid.

ibid.arg.15

7 Prætetea si priuatio non esset aliquid, nec aliquid esset ens priuatum: sicut si malitia, quæ est priuatio bonitatis, non esset aliquid, nullum esset malum, & similiter si bonitas non esset aliquid, nihil esset bonũ: sed constat multa priuata esse, sicut & esse multa mala, & multa bona, ergo priuatio vere est aliquid in rerum natura.

arg.10.q.p. de malo.

8 Prætetea bonum, & malum opponuntur vt priuatio, & habitus: sed bonum, & malum sunt in rebus, sicut verum, & falsum in intellectu, ergo priuatio est in rebus, & sic est aliquid reale.

ibid.arg 15 Tab.v.priuatio.nu.6

9 Prætetea illud, quod non est aliquid, non potest intendi, & remitti, seu suscipere magis, & minus: sed priuatio intenditur, & remittitur, seu suscipit magis, & minus, ergo est aliquid.

p.p.14 a.9.& 2 & q.2.de veritate 15.

10 Prætetea Deus habet scientiam priuationum, sicut & malorum: sed scientia non est nisi verorum, verum autem cum ente conuertitur, ergo priuatio est eos, & consequenter aliquid.

p.phys.l 14 & 15.

Sed contra est, quod Philosophus p.phys.t. 75. dicit, quod priuatio est per se non ens, & t.79. docet hoc distingui priuationem à materia, quod hæc est non ens secundum accidens, priuatio vero est non ens per

se. Præterea materia est propè rem. & est aliqualiter, quia est in potencia ad rem, & est aliqualiter substantia rei, quia intrat constitutionem substantiæ; at priuatio neutrum habet, & t. 81. dicit, quod priuatio est penitus non ens, & extra totum ens, ergo priuatio non est aliquid.

p phys. l. 13. 8 met. l. 6.

2 Præterea dicit Philosophus p phys. t. 68. quod priuatio nihil est aliud, quam absentia formæ; sed absentia formæ non est aliquid, ergo priuatio non est aliquid.

q. 11. de ver. a p.

3 Præterea priuatio est ens rationis, diuiditur enim ens rationis in relationem, negationem, & priuationem; sed ens rationis diuiditur contra ens reale, & contra aliquid, ergo priuatio non est aliquid.

a. d. 5. in exposit. litt.

Respondeo dicendum, quod omnis priuatio quantum ad id, quod significatur per nomen est non ens; sed tamen oportet, quod aliquid præsupponatur; quia enim priuatio est negatio in subiecto apto nato, vt dicitur 4. met. t. 4. præsupponitur subiectum, & habilitas ipsius ad receptionem formæ, quæ priuatur; vnde res opposita per modum priuationis habitui tripliciter potest sumi, vt patet in nomine tenebra, quæ opponitur luci per modum priuationis, aut pro ipso subiecto priuato, quod est aer obscurus & sic tenebra, & consequenter priuatio est aliquid, & est creatura; secundo potest sumi pro ipsa virtute, & habilitate subiecti, per quam subiectum est receptiuum habitus, vt aer lucis, & sic etiam tenebra est aliqoid, potest enim dici obscura qualitas aeris, quæ aliquid creatum est, ac positiuum. tertio sumitur proprie pro eo, quod significatur per nomen, & sic priuatio est non ens, & hoc modo, per se loquendo non dicit aliquam naturam, neque potest dici creata à Deo, sed solum per accidens, inquantum fecit aliquam naturam, vnde resultat talis priuatio. Sic dicitur per accidens tenebra à Deo creata, quatenus fecit naturam opacam, ex cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquitur, sicut tenebras in domo facere dicitur, qui claudit fenestram. Cæterum licet priuatio proprie, & per se sit non ens, & consequenter non sit aliquid, duobus tamen modis contingit dici posse ens, vt dicit Philosophus 4. met. t. 2. vno modo, in ratione, seu rationis, quod est esse debilissimum, quatenus scilicet ratio negotiatur de priuatione, sicut & de negatione, quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat, vel negat aliquid; non enim absurdum est, quod id, qood non est ens rei, atque adeo ens in natura, accipiatur vt ens rationis, vel in ratione, quatenus illud cognoscit, & de eo compositionem facit, vt cum de priuatione, vt de cæcitate formatur affirmatiua propositio, cæcitas est. Altero modo dici potest priuatio ens, vel esse, quomodo generatio, & corruptio, & motus dicuntur entia, vel esse, quod est proximum præcedenti in debilitate, quia nimirum remouet id, qood est, puta vel substantiam, vel accidens; sicut corruptio dicitur esse, quia est via ad non esse substantiæ, & generatio, quia est via ad esse substantiæ. Vnde manifestum est, quomodo priuatio sit aliquid, & ens, & quomodo non.

4. met. l. p. Tab. v. ens rationis n. 18.

5. met. l. 14. 4. met. l. p.

Ad primum ergo dicendum, quod eo modo priuatio potest dici aliquid, quomodo potest dici ens. Dicitur autem ens, vel esse, quia remouet ens, vt dictum est.

p phys. l. 13.

Ad secundum dicendum quod priuatio dicitur accidens materiæ, quia accidit materiæ, & materia simul cum priuatione dicitur vnum subiectum, ratione autem duo, quia in subiecto est considerare entitatem positiuam materiæ, & id, quod accidit ei, puta priuationem. visus autem dicitur videre tenebras, quatenus post immutationem organi iudicat de ipsa immutatione organi à sensibili, etiam abeunte sensibili.

2. de ani. l. 2.

p p ad 4 q. 2 de malo ad 8.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod corrumpit aliud effectiue, vel actiue, agit, & est natura realis, & consequenter aliquid; secus vero quod corrumpit aliud formaliter, quomodo priuatio corrumpit habitum, & malum bonum, & cæcitas visum, in quantum est ipsa visus corruptio, seu priuatio.

q p. de malo ad 9.

Ad quartum dicendum, quod corrumpere formaliter non est mouere, nec agere, sed corruptum esse; corrumpere autem actiue est mouere, & agere.

p de malo ad 2 q 3. de po 1. a 6.

Ad quintum dicendum, quod aliter se habet natura ad generationem & aliter ad corruptionem; forma enim, quæ est terminus generationis, est per se intenta a natura vniuersali, & particulari priuatio vero est præter intentionem naturæ particularis, est autem secundum intentionem naturæ vniuersalis, non quidem vt per se natura, & vt principaliter intentum, sed secundario, quatenus sine priuatione alicuius formæ non potest introduci forma; ad esse namque ignis generati ex aquæ requiritur non esse formæ aquæ.

q de malo ad 17.

Ad sextum dicendum, quod non esse nunquam appetitur, nisi inquantum per non esse alicuius conseruatur proprium esse alterius, sicut ouis absentiam lupi appetit propter conseruationem propriæ vitæ.

ibid ad. 9. 5 met l. 9. pp. 48. a. 2. ad 2. 2. d. 6. q. 2. a. p arg 5. & ad 5 & 10 c.

Ad septimum dicendum, quod ens dupliciter dicitur, vt dicit Philosophus 5. met. t. 14. vno modo, secundum quod respondetur ad quæstionem quid est, seu quatenus significat naturam decem generum, seu entitatem rei, quæ diuiditur per decem prædicamenta, & sic neque priuatio, neque malum est ens, neque aliquid. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit, cuius nota est hoc verbum, est, & hoc est ens, secundum quod respondetur ad quæstionem an est, & sic priuatio est, & est in aliquo tanquam subiecto sicut & malum est in bono; cæcitas enim vere dicitur quod est, & quod est in oculo. Non tamen priuatio, puta cæcitas, vel malum est aliquid, quia esse aliquid non solum significat quod respondetur ad quæstionem an est, sed etiam quod respondetur ad quæstionem qoid est.

ibid ad 10.

Ad octauum dicendum, quod priuatio est quidem in rebus, & similiter malum, non tamen vt aliquid reale; sed in ratione est aliquid, vt intellectum; & ideo dici potest, quod priuatio est ens rationis, & non rei, & similiter malum, quia in intellectu est aliquid, non autem in re, & hoc ipsum, quod est esse in intellectu, secundum quod aliquid dicitur ens rationis, est bonum, bonum enim est aliqoid intelligi.

Tab. v. priuatio. n 3. q. de malo a. p ad 13.

Ad nonum dicendum, quod priuatio non suscipit magis, & minus secundum se, sed secundum suas causas.

Ad decimum dicendum, quod Deus cognoscit priuationem per habitum oppositum, & consequenter malum per bonum, quia aliter nec definiri, nec cognosci potest. Vnde dicit D. Dio. c. 7. de diu. nom. quod Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionem, non aliunde videns tenebras, quam à lumine.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum priuatio sit principium per se, an vero per accidens mutationis.*

VIdetur quod priuatio sit principiom mutationis per se, & non per accidens. Dicit enim Phi-

p phys. l. 2. & 13.

losophus p.phys.t.43. quod non fit quodlibet ex quolibet, nisi secundum accidens. album enim non fit ex musico, nisi inquantum musico accidit esse album; sed album fit per se ex tali non albo, tale vero non album est priuatio, vt patet ex Philosopho p. phys.t.68. ergo priuatio est principium per se.

5.phys.l.p. p phys.l p. & x.

2 Præterea dicit Philosophus 5.phys.t.6. quod principia per accidens quippe infinita non sunt principia mutationis, quæ est in contrariis, & mediis, vt patet ex t. 43. ergo priuatio non est principium per accidens.

p phys.l.13.

3 Præterea si priuatio est principium per accidens, & non per se, maximè quia accidit subiecto, sicut diximus, quod ædificator est causa actiua domus per se, musicum autem est causa actiua per accidens; sed priuatio non accidit subiecto, quando est sub forma, quia expellitur a forma, ergo priuatio non est principium mutationis naturalis per accidens.

4.cœli l.1.q. 2.a.1. p phys.l.13.

4 Præterea de ratione mutationis naturalis est, quod fit inter terminum a quo, & terminum ad quem, seu quod fit inter contraria, vt dictum est; sed priuatio est terminus a quo, & vnum contrarium, vt dicit Philosophus p.phys.t.66. & 67. ergo priuatio est principium per se mutationis.

q 1 a.5.

5 Præterea de ratione principij per se est, quod sit vnde aliquid procedit quocunque modo, vel per influxum, vel per solam originem, & processum, sine vllo influxu, vt dictum est; sed ita se habet priuatio respectu mutationis, vt ibidem dictum est, ergo priuatio est principium mutationis per se, & non per accidens.

p phys.l.13.

Sed contra est quod Philosophus p. phys t. 66. dicit, quod res fiunt ex materia per se, ex priuatione vero per accidens, & t.71. dicit esse differentiam inter contraria, quia nimirum, vt dixerat t.66. priuatio est principium per accidens, forma vero est principium per se.

p phys.l.t4. 12 met l.12.

2 Præterea dicit Philosophus p. phys t. 75. & 79. quod priuatio est per se non ens; sed ex non ente nihil fit, nisi secundum accidens, vt dicitur ibidem, ergo priuatio est principium per accidens.

l.c.q.2 a.2 c & a.5 c.& ad 4. 2 d p q.2. in littera ad p Vid.vor. q.5 p phys.& fer.q.x.

Respondeo dicendum, quod principium, vt dictum est, dupliciter sumi potest, vno modo, secundum quod dicit causam, & influxum, altero modo, secundum quod dicit ordinem, si priore modo sumitur principium mutationis, priuatio non est principium mutationis per se, sed per accidens; nam ex hoc aliquid fit per se, quod inest rei, postquam iam facta est, priuatio autem non ingreditur essentiam, & compositionem rei factæ per mutationem; si vero sumitur principium posteriori modo, quia per se fit aliquid ex opposito, vt patet, cum aliquid vel creatur, nam per se fit res ex nihilo, vel generatur siue simpliciter, siue secundum quid, nam homo fit per se ex non homine, & musicum ex immusico, vt dicit Philosophus p.phys.t.43. & 44. ideo priuatio est principium per se, & non per accidens. Et ex his patet ad obiecta vtriusque partis, nam posteriora duo tantum probant priuationem esse principium per accidens, sumendo nomen principium pro causa influente, & comparando priuationem tum ad rem, quæ fit, quia nimirum non ingreditur substantiam illius, postquã facta est, tum ad subiectum, quia accidit illi, quippe quod nunquam denudatur a priuatione; priora vero tantum probant priuationem esse principium per se, sumendo principium, secundum quod significat ordinem, & comparando priuationem tantum ad ipsam mutationem.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum priuatio, quæ est principium mutationis sit priuatio formæ specificæ, an numericæ.*

5.phys.l.6. 5.met. l.3.

VIdetur quod priuatio, quæ est principium mutationis, sit priuatio formæ numericæ. Dicit enim Philosophus 2. phys.t.39. quod causis generalibus debent respondere effectus generales, & singularibus singulares; sed per mutationem causæ naturales effectus suos producunt, ergo in omni mutatione debet produci terminus singularis, & per consequens priuatio, quæ est principium mutationis terminatæ ad formam singularem, erit priuatio formæ numericæ.

p phys.l.13.

2 Præterea priuatio, quæ est principium mutationis, est absentia formæ, vt dicit Philosophus p. phys. t.68. sed mutatio terminatur ad formam singularem, nam omnis actio agentis naturalis, quæ est cum mutatione, terminatur ad singulare, ergo erit priuatio formæ numericæ.

3. Præterea materia prima est in potentia ad omnes formas materiales, tam specificas, quam numericas; sed reducitur ad actum per ipsam formam in mutatione, ergo terminus à quo mutationis, per quã materia acquirit formam numericam, erit priuatio formæ numericæ, & non specificæ.

Tab.v.generation n. 16.& 38.q.1 de pot.a.2.ad 5.

Sed contra est, quod omne generans producit sibi simile secundum formam, qua agit; sed non producit sibi simile, nisi secundum formam in specie, quia genitum oportet assimilari generanti in omnibus, quæ ad naturam speciei pertinent, non autem in proprietatibus indiuiduantibus, ergo in omni generatione terminus ad quem à natura intentus est forma secundum speciem, & consequenter terminus à quo erit priuatio formæ specificæ, & non numericæ.

q.5. a.6.ad 5 Tab.v corrupt.n.2.

2 Præterea in corruptione rei naturalis ideo forma non annihilatur, vt dictum est, quia eadem forma de actu reducitur in hoc, quod sit in potentia, ita vt remaneat in potentia materiæ, sicut prius; sed non potest remanere eadem, numero sicut prius, quia idem numero corruptum per motum redire non potest, sed idem specie, ergo remanet in potentia materiæ eadẽ specie sicut prius, & per consequens sicut terminus corruptionis est non esse formæ specificæ, ita terminus à quo generationis est priuatio formæ specificæ, non autem numericæ.

p.p.47 a.5. ad 2.50.a. 4. ad 4. Tab.v.actio a.97. Tab.v.potentia n. 30. 34.

Respondeo dicendum, quod priuatio, quæ est principium mutationis rerum naturalium, non est priuatio formæ numericæ, sed specificæ; quod potest esse manifestum ex tribus. primo ex intentione naturæ, pluralitas enim materialis à nullo agente est intenta vt finis, quia multitudo materialis non habet certum terminum, sed de se tendit in infinitum, infinitum autẽ repugnat fini, finis vero cuiusque actionis physicæ duplex est generatio, & forma, quæ est finis generationis. secundo ex ordine, quem habet forma in materia: cum enim potentia passiua, & actiua naturales sibi correspondeant, ita vt cuilibet potentiæ passiuæ respondeat actiua in natura, & contra, quælibet potentia passiua se extendit ad ea tantum, ad quæ se extendit potentia actiua eiusdem generis; cum ergo potentia actiua naturalis agentis non respiciat tamquam finem, multitudinem numeralem, sed specificam, vt dictum est, nec potentia passiua materiæ per se, & formaliter respiciet in gene-

ratione multitudinem numericam, ſed ſpecificam, & per conſequens terminus à quo formalis, & per ſe generationis naturalis erit priuatio formæ ſpecificæ. Quod confirmatur primo, qoia materia ordine quodam reſpicit formas, quarum eſt capax; hinc enim eſt, quod in generatione animalis ex cibo fit ſanguis, & ex ſanguine ſemen, & menſtruum, ex quibus generatur animal, non aotem contra ex ſemine fit ſanguis, aut ex ſanguine cibus, & quod prius materia eſt io potentia ad formas elementares, & eis mediantibus ſecundum diuerſas proportiones commixtionom eſt in poteuria ad diuerſas formas, ordo autem per ſe tantum eſt in ſpeciebus, non autem in indiuiduis eiuſdem ſpeciei, niſi per accidens. Conf. 2. quia cum inter indiuidua eiuſdem ſpeciei oon ſit per ſe ordo, ſi materia ſucceſſiue poſſet recipere plures formas eiuſdem ſpeciei, ex quolibet fieri poſſet quodlibet quod multis in locis negat Philoſophus contra Anaxagoram. Tertio ex eſſe, quod materia eſſentialiter reſpicit, hoc enim eſt eſſe ſubſtantiale ſpecificum, perfectiuum, & completiuum, vt dictum eſt, non autem indiuiduale. Vnde eſt, quod cum ſit duplex perfectio vniuerſi, eſſentialis, & accidentalis, eſſentialis ſit tantum in ſpeciebus, accidentalis in indiuiduis, conſtat autem, quod ſola forma ſpecifica poteſt dare eſſe ſpecificum, & perfectiuum materiæ, nun aotem forma numerica. Cæterum quia priuatio eſt terminus per ſe mutationis, non autem contrarium poſitiuum, nam hoc eſt terminus à qoo motus, vt differt à mutatione, vt dictum eſt; ideo cum priuatio nihil aliud requirat, niſi abſentiam formæ, (ſuppoſita tamen aptitudine in ſubiecto, ſine hoc, quod determinet aliquam diſpoſitionem in ſobiecto, per quam ſubiectum ſit propinquum formæ, vel diſtans ab illa,) neque ſignificat, neque præſupponit, præter aptitudinem ſubiecti, vllam aliam formam in ſubiecto, cum præſertim, vt dictum eſt, io generatione ſimpliciter in inſtanti productionis formæ ſubſtantialis, nulla forma accidentalis præcedere debeat in materia. Et ſic manifeſtum eſt, quod priuatio, quæ eſt principiom mutationis rerum naturalium, & eſt abſentia formæ ſpecificæ, non nomericæ, & nollam præſupponit in mutatione ſubſtantiali diſpoſitionem in materia, quæ natura præcedat ipſam formam ſubſtantialem in inſtanti generationis productam, ſed ſolam aptitudinem materiæ ad talem formam.

8. met l. 4.
12. met. l. 2.
Tab. v. ordo n. 8.
12 met. l. 2 p phyſ. l. x.
Tab. v. perfectio n. 9.
q 2. a 3.
2. met l 6.

Ad primum ergo dicendom, quod priuatio formæ nomericæ eſt terminus à qoo per accidens, & materialis mutationis ſubſtantialis, ſicut forma nomerica, vt ſic, eſt terminus materialis, & per accidens ad quē illius, quatenus forma ſpecifica non niſi in indiuiduo produci poteſt, & in indiuidois conſeruari, vt dictum eſt, & ſic patet ad reliqua obiecta.

in c. & arg. p ſed q & q. 3. 8. 11. & 15.

## QVÆSTIO VI.

*De Natura, rebuſque naturalibus.*

Poſt conſiderationem de principiis rerum naturalium ſequitur conſideratio de principiis ſcientiæ naturalis, ea vero, quæ oportet cognoſcere in aliqua ſcientia, ſunt ſubiectum ipſius, & medium, per quod demonſtrat, & ideo primum agemus de ſubiecto, ſeu de his, de quibus eſt conſideratio ſcientiæ naturalis, puta de natura, rebuſque naturalibus, deinde ex quibus cauſis ſcientia naturalis demonſtrat.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo, Vtrum rectè tradita ſit à Philoſopho definitio naturæ.*
2 *Vtrum natura dicatur de materia & forma.*
3 *Vtrum omnis forma ſubſtantialis ſit natura.*
4 *Vtrum ratio naturæ tantum conueniat materiæ, & formæ.*
5 *Vtrum ridiculum ſit velle demonſtrare naturam eſſe*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum rectè tradita ſit à Philoſopho definitio naturæ.*

Videtur quod non recte tradita ſit à Philoſopho definitio naturæ, quod ſit principium alicuius, & cauſa mouendi, & quieſcendi in quo eſt, primum, & per ſe, & non ſecundum accidens. Dicit enim Philoſophus 4. met. t. 3. 5. met. t p & 12. met. t 34. quod idem eſt cauſa, & principium, ergo ſuperflue ponitur in definitione naturæ nomen principij, & nomen cauſæ, cum alterum ſufficeret.

1 e. q. 2. a. p. arg p.

2 Prætetea cælum naturaliter mouetur, ſed non naturaliter quieſcit, ergo male definitur natura, quod ſit principium motus, & quietis.

2. phyſ. l p.

3 Prætetea in alteratione, & generatione corporum ſimplicium totum principium motus eſt ab extrinſeco agente, puta à generante, vt dicit Philoſophus 8 phyſ. t. 29. ſed tales motus ſunt à natura, ergo male definitur natura, quod ſit principium motus in eo, in quo eſt.

ibid. & 8 phyſ. l p & 8

4 Præterea Philoſophus defioit naturam, vt contra diſtinguat naturalia ab artificialibus ſed in his etiam principium motus eſt in eo, in quo eſt, nam medicus eſt ſibi ipſi per ſe cauſa ſanitatis per artem, quæ eſt in ipſo, & principium motus deorſum ſtatuæ lapideæ eſt in ipſa ſtatua, ipſius nimirum materia, & corpora figuræ acutæ facilius deſcendunt, vt dicit Philoſophos 4. cæli t. 44. eſt autem figura principium talis motus in ipſo corpore, vt patet, ergo non bene definiut natura, quod ſit principium motus in eo, in quo eſt.

2. phyſ. l. p.
4. cæli l. tit.

5 Præterea natura eſt ſubſtantia rei, vt dicit Philoſophus 5. met. t. 4. & 5. ſed nulla ſobſtantia eſt immediate per ſe actiua, ergo natura non recte definitur, quod ſit principium, & cauſa motus.

5. met. l. 5.

6 Præterea ſola grauitas mouet animal deorſum, quia animal non mouetur deorſum, vt animal, ſed vt graue, & ſimiliter ignis mouetur ſurſum, inquantum habet leuitatem, vt docet Philoſophus 4. cæli t. 29. ſed neque grauitas, neque leuitas ſunt natura, vt patet, ergo natora male definitur, quod ſit principium, & cauſa motus.

2. phyſ. l. p. 4. cæli l. 3. & 8.

Sed contra eſt, quod Philoſophus 2. phyſ. t. 3. definit natoram, quod ſit principium, & cauſa motus, & qoietis eius, in quo eſt primum, & per ſe.

2 phyſ. l p.

Reſpondeo dicēdum, quod definitio naturæ à Philoſopho recte tradita eſt, vt manifeſte patet diſcurrēdo per ſingulas eius particulas. ponitur enim primo io definitione principium, quaſi genus, & non aliquid abſolutum, quia nomen naturæ importat habitudinem priocipij, qoia enim naſci dicuntur ea, quæ generantur coniuncta generaoti, vt patet in plantis,

2. phyſ. l. p.

& animalibus, ideo principium generationis, vel motus natura nominatur, vnde irridendi sunt, qui volentes definitionem Aristotelis corrigere, naturam per aliquid absolutum definire conati sunt dicentes, quod natura est vis insita rebus, vel aliquid huiusmodi. Dicitur secundo principium, & causa, ad designandum, quod nō omnium motuum natura est eodem modo principium in eo, quod mouetur, sed diuersi mode; in quibusdam enim natura est principium actiuum motus, vt in motu grauium, & leuium. Licet enim forma substantialis eorum non sit motor, est tamen principium elicitiuum motus; in quibusdam vero est principium passiuum, vt in generatione simpliciū corporum, natura vero est principium motus, siue actiuum, siue passiuum in eo, in quo est, & hoc importatur, cum dicitur principium, & causa, vt principium intelligatur principium passiuum, per causam vero actiuum. Dicitur tertio motus & quietis, quia ea, quæ naturaliter mouentur ad locum, similiter, vel magis naturaliter quiescunt in loco; propter hoc enim ignis naturaliter mouetur sursum, quia naturaliter ibi est, & propter vnumquodque, & illud magis; non tamen intelligendum est, quod in quolibet, quod mouetur naturaliter, natura sit etiam principium quiescendi, quia corpus cæleste naturaliter quidem mouetur, sed non naturaliter quiescit; sed hoc pro tanto dicitur, quia non solum motus, sed etiam quietis principium est. Cæterum nomine motus maxime quidem intelligitur motus localis, vt patet 2. phys. t. p. vnde p. cæli t. 5. ex eo Philosophus probat, quod corpora physica mobilia sunt secundum locum, quia in eis natura quæ est principium motus localis intelligitur, tamen etiam motus augmenti, & decrementi, & alterationis, vt patet t. p. 2. phys. & motus generationis, vt patet t. 7. 2. phys. & quidem motus localis natura est in omni corpore naturali principium passiuum ratione materiæ, & actiuum ratione formæ, excepto cælo, cuius motus localis dicitur naturalis tantum ratione principij passiui; motus vero augmentationis in animalibus, & plantis habet principium passiuum, & actiuum, nempè animam mediante corpore naturali, vt dicit Philosophus p. de genet. t. 34. motus vero alterationis corruptiuæ in elementis, & omnibus his, quæ componuntur ex illis, habet principium passiuum tantum, perfectiuæ vero etiam actiuum per quandam resultantiam, & naturalem consequentiam, & est ipsa forma. Motus vero generationis habet tantum principium passiuum. Nomine vero quietis non intelligitur illa, quæ est in termino à quo, sed quæ est in termino ad quem, nam illa est opposita motui, non hæc, vt dicitur 5. phys. t. 54. & 55. & illa non causatur per motum nec est perfectio motus; natura autem est causa quietis per motum, cum sit finis naturalis illius, & per se intenta à natura, vt patet ex Philosopho 8. phys. t. 23. Dicitur quarto eius in quo est, ad differentiam artificialium, in quibus non est motus nisi per accidens; lectus enim, & indumentum, & similia, quæ accipiunt huiusmodi prædicationem, secundum quod sunt ab arte, nullius mutationis principium habent in seipsis, nisi per accidens, inquantum scilicet materia, & substātia corporum artificialium sunt res naturales: sic igitur inquantum artificialibus accidit esse ferrea, vel lapidea, habent aliquod principium motus in seipsis, sed non inquantum sunt artificiata: cultellus enim habet in se principium motus deorsum, non inquantum est cultellus, sed inquantum est ferreus. Dicitur quinto primum, quia licet natura sit principium motus compositorum, non tamen primo, quod enim animal moueatur deorsum, non est ex natura animalis, inquantum est animal, sed ex natura dominantis elementi. Dicitur sexto per se, & non secundum accidens, quia vt ibidem exponit Philosophus, contingit aliquando, quod aliquis medicus est sibi ipsi causa sanitatis, & sic principium sanationis suæ est in eo, sed per accidens: vnde principium sanationis in eo non est natura, non enim secundum quod sanatur, habet medicinam: sed secundum quod est medicus, accidit autem eundem esse medicum, & sanari: sanatur. n. inquantum est infirmus, & ideo per accidens coniunguntur, & aliquando per accidens diuiduntur: cōtingit enim alium esse medicum sanantem, & alium infirmum, qui sanatur: sed principium motus naturalis est in corpore naturali, quod mouetur, inquantum mouetur: inquantum enim ignis habet leuitatem, fertur sursum, nec diuiduntur ad inuicem, vt aliud sit corpus, quod mouetur sursum, & aliud leue: sed semper vnum, & idem, & sicut est de medico sanante, ita est de omnibus artificialibus, nullum enim eorum habet in seipso suæ factionis principium: sed quædam fiunt ab extrinseco, vt domus, & alia, quæ manu inciduntur, quædam autem fiunt à principio intrinseco, sed per accidens, vt dictum est. Et sic manifestum est recte fuisse à Philosopho traditam definitionem naturæ.

[Tab. v. grauenum p. 2. & d. 3. q. 2. a. p. ad 6. vid. Ferr. q. p. 2.] [2. phys. l. p.] [p. cæli l. 5.] [2. phys. l. p. & 2.] [Tab. v. grauenum p. 2. 3. & v. cælum nu. 81.] [p. de gen. l. 14.] [2. phys. l. p.] [Tab. v. alteratio n. 8. v. accidens n. 55.] [5. phys. l. 9. p. d. 40. q. 4. a. 2. ad p. 8. phys. l. 5.]

Ad primum ergo dicendum est, vt alibi dictum est. [q. 2. phys. a. p. in c.]

Ad secundum 3. & quartum dictum etiam est, nisi quod figura, vt obiiciebatur in 4. arg. non est causa essentialis motus corporis, sicut est natura, sed tantum maioris velocitatis, & tarditatis ipsius. [4. cæli l. vlt.]

Ad quintum dicendum, quod natura est mediatum, & primum principium motus, accidentia vero, cuiusmodi sunt grauitas, & leuitas, sunt immediatum, & proximum, & sic etiam patet ad sextum. [2. d. 14. q. p. a. 5. ad 2.]

## ARTICVLVS II.

*Vtrum natura dicatur de materia, & forma.*

VIdetur quod natura non dicatur de materia, sed solum de forma. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 12. quod per materiam res est naturalis in potentia, non autem in actu, ergo materia non est actu natura. [2. phys. l. 2. 5. met. l. 5.]

2 Præterea Philosophus 12. met. t. 14. diuidit substantiam in materiam, compositum, & naturam, ergo sola forma est natura. [12. met. l. 3. 5. met. l. 5.]

3 Præterea materia non est natura, nisi quia est susceptibilis naturæ, sicut & generatio dicitur natura, quia terminatur ad naturam, vt dicitur 5. met. t. 5. & 2. phys. t. 14. sed hoc est materiam formaliter non esse secundum se naturam, sicut nec generatio vere est natura secundum se, ergo materia non est natura. [5. met. l. 5. 2. phys. l. 2.]

4 Præterea illud est natura, per quod naturalia distinguuntur ab artificialibus: sed, vt patet ex Philosopho 2. phys. t. p. per materiam non distinguuntur naturalia ab artificialibus, nam etiam de illis verificatur, quod principium materiale sit in eo, in quo est, ergo materia non est natura. [2. phys. l. p.]

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 4. & 7. diuidit naturam in materiam, & formam, & t. 11 formam dicit esse magis naturam, quam materiam, qui modus loquendi supponit materiam esse vere, & proprie naturam, & t. 21. probat, quod Philosophus naturalis debet considerare tam materiam, quam formam, quia considerat de natura, quæ est tam forma, quam materia, & 5. met. t. 5. materiam numerat inter ea, de quibus natura proprie dicitur, & non metaphorice, & 7. met. t. 22. probat etiam materiam esse naturam, quia generationes corporū [2. phys. l. p. n. 4.] [5. met. l. 5.] [7. met. l. 6. & 8. in fine.]

simpliciũ dicuntur naturales, licet principiũ actiuum generationis eorum sit extrinsecum, nõ nisi quia materia, in qua est naturalis aptitudo ad talem formam, est principium intrinsecum, & ab hoc principio tales generationes dicuntur naturales.

2. phys. l. 2.

Respondeo dicendum, quod ratio naturæ proprie, & non metaphorice tam dicitur de materia, quã de forma, licet magis conueniat formæ, quam materiæ. Ratio huius est quia tam materia, quam forma est proprie, & non metaphorice natura; & quidem de materia manifestum est primo anctoritate Philosophorum antiquorum naturalium, qui non valẽtes vsque ad materiam primam peruenire, aliquod corpus sensibile primam materiam omnium rerum posuerunt, puta ignem, aerem, vel aquam, & illud dixerunt esse substantiam, & naturam rerum omnium; deinde quia vere, & proprie materia est principium substantiale intrinsecum rei naturalis, principiũque passiuum generationis, atque adeo motus eius, in quo est, vt dictum est, vnde conuenit illi proprie definitio naturæ, in qua nomen principij, & causæ in communi accipiuntur, prout abstrahunt à quacunque ratione principij, & causalitatis particularis huius, aut illius generis, & ideo æquè conueniunt cuicunque principio, & causæ motus, siue sit actiuũ, siue passiuum, cuiusmodi est materia, vt dictum est.

q. 2. a. 2. & 3.

2. phys. l. p. & 2.

art. præced

Præterea, quia per principium passiuum aliquid dicitur moueri naturaliter ab alio, seu esse naturaliter susceptiuum motionis alterius; sic enim cum corpora inferiora mouentur à corporibus superioribus, non est talis motus violẽtus, sed naturalis, quia nimirum in corporibus naturalibus est naturalis aptitudo, vt sequantur motiones corporum superiorum, habet autem materia rationẽ principij passiui. Quod vero forma sit natura patet primo, quia sicut illud est ars, quod competit alicui, inquantum est secundum artem, & artificiosum, ita illud est natura, quod competit alicui, inquantum est secundum naturam, & naturale; illud autem, quod est in potentia tãtum ad hoc, quod sit artificiosũ non dicimus habere aliquod esse artis, quia nondum habet speciem artis, verbi gratia lecti, ergo in rebus naturalibus id, quod est potentia caro, & os, non habet naturam carnis, & ossis, antequam accipiat formam, secundum quam sumitur ratio definitiua rei, per quã scilicet scimus quod est caro, vel os, nec adhuc est natura in illo, antequã habeat formã, quare ratio naturæ maxime conuenit formæ. Secũdo quia sicut in artificialibus forma v.g. lecti nõ est natura, sed lignũ, quoniã si lignũ germinet nõ fiet lectulus, sed lignũ, ita in naturalibus quia forma rei natura redit per generationẽ, fit enim ex homine homo, erit natura: demũ, quia natiuitas, seu generatio dicitur natura, quia tendit ad naturã; tendit autẽ ad formam, erit ergo forma natura. Quod autẽ forma sit magis natura, quã materia, probatur, quia vnumquodque magis dicitur secundum quod est actu, quã secundum quod est potentia, secundum formam autẽ aliquid est naturale in actu, secundum materiã vero est naturale in potentia; & ita manifestum est, quod natura duplex est, scilicet materia, & forma.

5. cæli l. 7.

2. phys. l. 2. 3. cæli l. 7. p. met. l. 14.

Ad primum ergo dicendum, quod quia materia est intrinsecum principium constitutiuum rei naturalis, & principium passiuum generationis, & motus eius, in quo est, vt dictum est, proprie est natura. Dicitur vero res secundum materiam in potentia naturalis, quia natura, secundum quam res dicitur talis, puta caro, vel os, non affirmatur actu de re nisi existente forma in materia.

in c.

2. phys. l. 2.

Ad secundum dicendum, quod nomine naturæ aliquando intelligitur quidquid pertinet ad essentiam rei, quo modo Philosophus 5. met. t. 4. dicit non solũ formam partis, sed etiam formam totius, quæ inuoluit materiam, & formam, esse naturam; aliquando sumitur à Philosopho ibidem, cum ait vno modo dici naturam ipsam formam partis, secundum quam sumitur, & perficitur ratio definitiua rei, per quam scimus quid est caro, vel os, quomodo si sumatur natura, verum est, quod per materiam res dicitur in potentia naturalis, per solam vero formam actu naturalis.

2. phys. l. 2. 5. met. l. 5.

Ad tertium dicendum, quod materia est actu natura, sumpta natura pro essentia, & substantia rei, vt dictum est; est autem id, secundum quod res est potentia naturalis, sumpta natura pro eo, quod in essentia rei illam specificat, & determinat, generatio vero nullo modo pertinet ad essentiam, & substantiam rei, licet possit etiam dici natura, vt patet ex Philosopho 5. met. t. 5.

l. c. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod naturalia distinguuntur ab artificialibus, etiam per materiam; nam in artificialibus principium materiale non habet potentiam naturalem ad talem formam. Contra vero in naturalibus: vnde & factiones rerum naturalium non sunt naturales, secus vero generationes rerum naturalium.

2. phys. l. p. 7. met. l. 8.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum omnis forma substantialis sit natura.*

2. phys. l. p.

VIdetur quod non omnis forma substantialis sit natura. Quia natura, vt dicit Philosophus 2. phys. t. 3. est principium motus in eo, in quo est: sed forma substantialis mixti non est principium vllius motus: non enim animal, vel lapis mouetur deorsum, inquantum est animal, vel lapis, sed ex natura prædominantis elementi, ergo forma substantialis mixti non est natura.

2 Præterea natura non mouet ad contraria loca: sed anima mouet ad contraria loca, puta ad motum augmenti, & decrementi, qui sunt secundum contraria loca, ergo anima non est natura.

2. de ani. l. 3.

3 Præterea motus animalium localis, quo se mouẽt sursum est violentus: sed motus violentus contra distinguitur à naturali, ergo nõ habet pro principio naturam, & per consequens anima sensitiua non est natura.

8. phys. l. 7.

4 Præterea Philosophus p. de part. c. p. expresse tribus rationibus probat, quod anima rationalis non est natura, quia nimirum alioqui sequeretur, quod physicus deberet agere de rebus omnibus, cum res omnes sint intelligibiles ab anima rationali: deinde quia qui agit de intellectu, debet agere etiam de omni intelligibili. Præterea quia anima rationalis non est principium motus, & abstrahit à materia.

vid. inf. q. 9e. e. p. ad 8.

5 Præterea anima rationalis vt rationalis est, vt patet ex posteriori definitione animæ 2. de ani. t. 8. & seq. non est principium nisi intelligendi: sed intellectio non est motus, ergo anima rationalis non est natura.

2. de ani. l. 3. & 4.

6 Præterea dicit Philosophus 8. met. t. 9. quod natura solum reperitur in rebus corruptibilibus: sed cælum est incorruptibile, vt dicitur p. cæli ergo forma substantialis cæli non est natura.

8. met. l. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 4 & 7. 5. met. t. 5. 12. met. t. 14. & alibi absolute docet formã substantialem esse naturam, & p. de ani. t. 2. dicit cognitionem animæ vehementer conferre ad sciẽtiam de natura, quia nimirum cum anima sit fons, & principium omnis motus in rebus animatis, est natura.

p. phys. l. p. & 2. 5. met. l. 5. 12. met. l. 8. p. de ani. l. p. 2. de ani. l. 4.

art 2 c. 2.phyſ.l.1.

Reſpondeo dicendum , quod omnis forma ſubſtantialis ſiue animata ſiue in animata , eſt vere, & proprie natura. Ratio huius patet ex dictis , illud enim eſt maxime , & proprie natura, per quod actu res aliqua eſt caro, vel os, vel alia ſimilis res naturalis in aliqua ſpecie determinata ; ſed hoc eſt quælibet forma ſubſtantialis ſiue animata, ſiue in anima , donec enim adueniat forma res non dicitur actu caro, os, & ſimilia, & donec veniat anima , res naturalis nō dicitur planta, animal, vel homo , ſed tantum in potentia. Prætetea , quia quælibet forma ſubſtantialis eſt principium , & cauſa motus eius , in quo eſt , & quælibet ingreditur cōſtitutionem rei naturalis, anima enim vegetatiua eſt principium , & cauſa motus nutritionis , & augmenti ; anima vero ſenſitiua eſt principium motus localis, & anima rationalis , vt rationalis, eſt principium doctrinationis, ſeu locutionis doctrinalis, medicationis, fletus, & admirationis , & ſimilium, quos Philoſophus 3. phyſ. t. 7. explicans definitionem motus, inter ſpecies motus numerat, demuos , per quamcunque formam diſtinguuntur naturalia ab artificialibus. Manifeſtum igitur eſt omnem formam ſubſtantialem eſſe naturam.

2.phyſ.l.p.

Ad primum ergo dicendum , quod forma mixti, vel animalis, licet non primo moueat mixtum, vel animal deorſum, eſt tamen primum, & principale principium talis motus.

op 32. 2 de ani.l p. & alibi.

Vel dic, quod , quia in eodem compoſito ſubſtantiali vna tantum forma ſubſtantialis eſſe poteſt, illa , quæ eſt inferior, inuoluit in ſe perfectionem ſuperioris, vt forma mixti formam elementarem , & anima formam elementarem & mixti , ab anima enim habet res, quod ſit, quod ſit corpus , & quod ſit corpus viuum. & qualitates, quæ erant in materia, vt inſtrumenta formæ præcedentis , fiunt hac recedente inſtrumenta alterius ſequentis.

11.q.2.a.9.c.

2.de ani.l. 3.

Ad ſecundum, dicendum, quod natura in his , quæ carent vita, determinata eſt ad vnum motum , ſecus in his, quæ participant vitam; ſic enim graue tantum tendit deorſum , & animalia mouentur pluribus motibus.

8.phyſ.l.7.

Ad tertium dicendum, quod motus localis surſum animalium eſt violentus, ſi compareturad corpus ipſius, ſi tamen conſtet ex elemento graui prædominante ; eſt vero naturalis , ſi comparetur ad animal , quia eſt ab anima, quæ eſt natura, & forma animalis.

l.c.q 90.2 p ad 8 & q de anima ſepa. rata art.

Ad quártum dicendum, quod anima rationalis eſt natura quatenus eſt forma dans eſſe corpori , & habeos eſſe in illo, & quatenus eſt principium motuum ſupradictorum ; non eſt autem natura , quatenus eſt forma & quatenus ſeparata, & ex ea parte, qua excedit corporis capacitatem , & naturam habet intellectualem communem cum Angelis, & quatenus habet operationem , in qua non communicat corpus ; nam ſub his rationibus ſpectat ad metaphyſicum ; & de anima rationali hoc modo conſiderata intelligendus eſt Philoſophus l. c. in argumento, vt patet ex illius rationibus.

Vel dic, quod Philoſophus l. c. non loquitur de anima rationali, ſed de intellectu , & mente abſolute, & ſecundum ſe , ſub qua comprehenduntur ſubſtantiæ ſeparatæ ; & maxime ſubſtantia illa , quam antiqui , & Ariſt. 2. cœli. t. 6. & 13. animam cæli vocabant, vt patet ex contextu; nam vbi docuiſſet ad Philoſophum non ſpectare omnem animam, ſed illam , qua conſtituitur animal tale , ſtatim quærit hoc ipſum , & diligentius examinat , Vtrum ad phyſicum ſpectet agere de omni anima , & concludit negatiue, & ad illum itiquit ſpectare agere de tali anima , qua ſcilicet conſtituitur tale animal , vt ſuperius definierat: & idem par●ex conſequentibus , vbi eſt ſermo de anima cœli , quam antiqui naturam vocabant , quos Philoſophus reprehendit.

in c.

Ad quintum patet ex dictis.

8.met.l.3.

Ad Sextum dicendum , quod ſenſus Philoſophi hic eſt, cum ſupra quæſiſſet vtrum formę rerum corruptibilium eſſent ſeparabiles , reſpondet eſſe manifeſtum, quod formæ quorundam corruptibilium ſunt inſeparabiles, puta formæ artificiales , vt forma domus, vaſis, & ſimilium, quia tales formæ non poſſunt eſſe ſine materia : tum excludit quandam obiectionem dicens , quod formæ artificialium forſan non ſunt ſubſtantiæ, nec ipſæ ſunt aliquid per ſe , vnde ſeparari non poſſunt, & ſimiliter nullum aliorum artificialium, quæ non ſunt ſecundum naturam, quia ſolum materia in rebus artificialibus ponitur eſſe ſubſtantia, formæ autem artificiales accidentia ſunt, formæ vero naturales ſunt de genere ſubſtantiæ : & propter hoc Plato non poſuit formas artificiales eſſe ſeparatas à materia , ſed ſolum formas ſubſtantiales.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum ratio naturæ tantum conueniat materiæ, & formæ.*

q 3. de pot a.3. ad 5.

Tab. v cæli num. 149.

VIdetur quod ratio naturæ conueniat etiam cauſæ efficienti. Dicunt enim Philoſophi , quod opus naturæ eſt opus intelligentiæ : ſed intelligentia eſt cauſa efficiens ſublunarium, cælum enim cauſat vitam in virtute ſui motoris viui, ergo cauſa efficiens eſt oatura.

2.phyſ.l.p q p. de pot. a. 1 ad p 22. q. 2. a. 1. c. Tab. v. mare. n. 2.

2 Præterea motus naturalis dicitur à natura, vt habetur 2. phyſ. initio : ſed fluxus, & refluxus maris eſt motus naturalis , vt dicit Comm. in 3. cæli , ergo talis motus eſt à natura , eſt autem à Luna , tamquam à cauſa efficiente , ergo cauſa efficiens eſt natura.

2.phyſ.l.p. 2.de ani.l.7.

3 Præterea anima dicitur natura reſpectu motus localis animalis , & reſpectu augmenti , vt dicitur 2. phyſ. t. p. & 2. ſed anima eſt eauſa efficiens reſpectu horum motuum , vt ait Philoſophus 2. de ani. t. 37. ergo eauſa efficiens eſt natura.

2.phyſ.l pi

4 Prętęrea natura aliquando eſt principium paſſiuum, aliquando actiuum motus, nam multa non ſolum naturaliter mouentur, ſed etiam naturaliter ſe mouent: ſed principium actiuum eſt cauſa efficieos, ergo cauſa efficietis eſt natura.

2.phyſ.l.2.

5 Præterea 2. phyſ. t. 13. probat Philoſophus, quod forma eſt natura, quia eſt generationis principium , ex homine enim fit homo : ſed forma eſt generationis principium, vt cauſa efficiens, homo enim efficienter generat hominem , ergo cauſa efficiens eſt natura.

7.met l,6.

6 Præterea Philoſophus 7. met. t. 22. probat, quod materia , forma , & efficiens ſunt natura , ergo ratio naturæ conuenit etiam efficienti.

2 phyſ.l p & 24.

3.cæli l.5.

Sed contra eſt, quod Philoſophus multis in locis naturam diſtinguit ab efficiente, vt 2. phyſ. t. 3. & 84. vbi per hoc diſtinguit naturam ab arte, quod hæc eſt principium extrinſecum, cuiuſmodi etiam eſt efficiens, illa intrinſecum: & quod natura ſimilis eſt medico medenti ſeipſum, & 3. cæli, t. 28. naturam diſtinguit à potentia mouente per violentiam , quæ mouet efficienter , quod oatura eſt principium motus exiſtens in eo , quod mouetur : at potentia mouens violenter eſt principium motus in alio, ſecundum quod eſt aliud, quod idem aſſerit 5. met. t. 5. 6. met. t. p. & alibi.

2. phyſ. l. p. & 5.

2 Præterea illud eſt natura, per quod naturalia diſtinguuntur à non naturalibus, puta ab artificialibus, & violentis; ſed naturalia diſtinguuntur à non naturalibus per hoc, quod habent principium motus in ſe, illa vero habent principium motus in alio, ergo natura non eſt cauſa efficiens, quæ à Philoſopho 2. phyſ. t. 28. definitur à quo principium motus in alio ſcilicet, vt oſtendunt exempla, quæ affert.

2. phyſ. l. p. 2. de ani. t. 37

Videtur quod cauſa finalis ſit natura, dicit enim Philoſophus 2. phyſ. t. p quod forma reſpectu motus localis, augmentationis, & alterationis eſt natura; ſed forma reſpectu horum motuum eſt cauſa finalis, vt dicit Philoſophus 2. de ani. t. 37. ergo cauſa finalis eſt natura.

2. phyſ. l. 2. 5 met. l. 5.

2 Præterea generatio dicitur natura, quia tendit ad formam, vt natura eſt, vt dicitur 2. phyſ. t. 14. & 5. met. t. 5. ſed eodem 5. met dicit Philoſophus, quod forma dicitur natura, quia eſt finis generationis, ergo cauſa finalis eſt natura.

2. phyſ. l. p. 3. cæli l. 7.

Sed contra eſt, quod Philoſophus naturam dicit eſſe principium intrinſecum eius, cuius eſt natura; ſed cauſa finalis eſt cauſa extrinſeca rei, ſicut & cauſa efficiens, ergo cauſa finalis non eſt natura.

2. phyſ. l. 2.

Videtur quod ratio naturæ conueniat priuationi. Dicit enim Philoſophus 2. phyſ. t. 15 quod forma, & natura dupliciter dicitur, quia etiam priuatio eſt quodammodo forma.

2 phyſ. l. 2.

2 Præterea terminus ad quem generationis eſt natura, vt dicit Philoſophus 2. phyſ. t. 13. & 14. ſed eodem modo priuatio eſt terminus motus corruptionis, ergo etiam priuatio eſt natura.

2. phyſ. l. p. 5. met. l. 5.

Sed contra eſt quod Philoſophus 2. Phyſ. t. 4 & 5. met. t. 5. duplicem tantum facit naturam, materiam, & formam.

Reſpondeo dicendum ad primam quæſt. quod efficiens ſecundum Philoſophum dupliciter ſumitur, vno modo propriiſſime, pro eo, quod reducit aliud de potentia ad actum, vel producendo in illo actum ſecundum, quomodo mouens aliquid localiter per vectionem, pulſionem, tractionem, & vertiginem dicitur cauſa efficiens illius motus, vt dicitur 7. phyſ. à t. 9. vel tribuendo actum primum ad quem ſequitur actus ſecundus; quomodo elementa 8. phyſ. t. 33. mouentur à generante effectiue & 2 de anima t. 59. actiua ſenſationum dicuntur eſſe obiecta, quæ ſunt ad extra. & t. 105. guſtabile dicitur eſſe factiuum actus guſtatiui; & hoc modo ſumptum efficiens definitur 2. phyſ. t. 29. & 7. phyſ. t. cit. vnde principium motus in alio ſcilicet, vt patet exemplis ibi adductis, & diſtinguitur à natura, vt patet ex multis alijs locis ſupra citatis. Alio modo ſumitur efficiens non ita proprie pro eo, quod vere efficit motum, non tamen in alio ſubiecto; ſed in eo, à quo non diſtinguitur ſubiecto, quomodo anima dicitur cauſa efficiens motus localis, & motus augmenti animalis, & motus alterationis alimenti præcedentis ipſam augmentationem 2. de anima t 37. & 38. & eadem ibidem dicitur eſſe cauſa efficiens ſenſationis, reſpectu cuius ſemen proprie dicitur principium actiuum, ſeu elicitiuum, ſicut ſenſatio proprie dicitur actio p. polit. c. 8. & quomodo 4. cæli t. 22. dicit Philoſophus, quod grauitas, & leuitas ſunt factiua motus ſurſum, & deorſum. Si ergo ſumatur efficiens poſteriori modo, natura poteſt dici de efficiente, quia, vt dictum eſt, anima eſt cauſa efficiens motus localis, augmenti, & ſenſationis, vt dicit Philoſophus l. c. & eadem reſpectu eorundem motuum eſt natura, vt dicit Philoſophus 2. phyſ. t. p. & 2. ſi vero ſumatur priori modo, nullo modo illi conueniet nomen, vel ratio naturæ, cum à Philoſopho diſtinguatur natura, vt dictum eſt.

8 phyſ. l. 8. — 2. de ani. l. 7. — p polit. c. 4. cæli l. 2. — l. c. arg 3.

Tab v. natura n. 18. 20. 21.

Ad primum ergo dicendum, quod natura dupliciter ſumitur, Vno modo, pro natura naturante, & hæc eſt Deus ordinans omnium naturas Alio modo, pro naturata, quæ eſt inſtrumentum naturæ naturantis, quæ poſtea multipliciter ſumitur, & præſertim quadrupliciter, ſignificat. n. primo generationem viuentium, ſecundo principium intrinſecum cuiuſcunque motus, tertio materiam, & formam; quarto eſſentiam cuiuſcunque rei. Argumentum procedit de natura primo modo ſumpta.

q. 2 de pot. art 3. ad 5

Vel dic, quod opus naturæ dicitur opus intelligentiæ, quantum ad ea tantum ad quæ propria principia naturalia non ſe extendunt, & non propter hoc, quod operationes naturales fiant ab intelligentia, tamquam à principio intrinſeco.

Tab v. mar sale n. 4. q. 5. a 3. c. p de pot. 3. ad p in c.

Ad ſecundum dicendum, quod motus fluxus dicitur mari naturalis, quia in mari eſt inclinatio ad recipiendum illum a natura ſuperiori.

Ad tertium dicendum, quod cauſa efficiens, de qua loquitur argumentum, poteſt eſſe natura, vt dictum eſt, eodemque modo reſpondetur ad quartum.

5. phyſ. l. 2.

Ad quintum dicendum, quod ſenſus Philoſophi eſt, quod licet non fiat lectulus ex lectulo, vt Antiphon dicebat, fit tamen homo ex homine, vnde verum eſt, quod dicunt quod forma lecti non eſt natura, ſed lignum, quoniam ſi lignum germinet, non fiet lectulus, ſed lignum. Si igitur hæc forma, quæ non redit per germinationem, non eſt natura, ſed ars, ita forma, quæ redit per generationem, eſt natura; forma autem rei naturalis redit per generationem, fit enim ex homine homo; quare forma rei naturalis eſt natura.

Tab. v. finis n. 33.

Ad ſecundam quæſt. dicendum, quod finis eſt duplex generationis, & rei generantæ; prior coincidit cum forma in idem numero, & per conſequens ſicut forma eſt natura, ita & finis hoc modo ſumptus; quamquam forma non habet rationem naturæ quatenus eſt finis, ſed quatenus eſt forma ſubſtantialis: non enim forma habet, quod ſit primum principium motus in eo, in quo eſt, quatenus eſt finis ſed quatenus eſt forma ſubſtantialis, poſterior vero non coincidit cum forma, & conſequenter non poteſt eſſe natura. Et de fine priore modo ſumpto procedunt obiecta facta.

q. 2 art. p. c. — art p. huius 9. — 2. phyſ. l.

Ad tertiam quæſt. dicendum, quod priuatio nullo modo eſt natura, Cuius ratio eſt, quia priuatio licet ſit principium motus, & generationis, non tamen eſt eius cauſa, vt dictum eſt. De ratione autem naturæ eſt, quod ſit principium, & cauſa. præterea quia natura eſt ſubſtantia rei, vt docet Philoſophus 2. phyſ. t. 7. priuatio autem non eſt ſubſtantia rei, vt patet.

3 phyſ. l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſenſus Philoſophi hic eſt, natura, quæ eſt forma, dupliciter dicitur, ſcilicet de forma incompleta, & completa, & hoc patet in generatione ſecundum quid, vt puta cum aliquid fit album, nam albedo eſt forma completa, & priuatio albedinis eſt quodammodo ſpecies, inquantum coniungitur nigredini, quæ eſt forma imperfecta.

2. phyſ. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod generatio ideo dicitur natura, quia eſt via ad naturam, vt dicit Philoſophus. 2. phyſ. t. 14. vnde quia corruptio non tendit ad naturam, ſed ad non eſſe naturæ, non dicetur natura.

### ARTICVLVS V.

*Vtrum Ridiculum sit velle demonstrare naturam esse.*

1.phys.l.p. & 2.p.phys.l. 11. Videtur quod non sit ridiculum velle demonstrare naturam esse. Dicit. n. Philosophus 2. phys. t. 4. & 7. quod materia est natura; sed idem Philosophus p. phys. t. 57. probat materiam esse, ergo probat naturam esse.

2.phys.l.2.p. coeli l.p.p. phys.l.2.&11. 2 Praeterea Philosophus 1. phys. t. 13. plutibus rationibus probat formã esse naturam, & magis naturam, quam materiam, & idem de vtraque probat p. cæli t. 7. sed idem Philosophus p. phys. probat dari formam, ergo similiter probauit naturam.

4.met.l p.2. phys.l.p. 3 Præterea 6. met. p. dicit Philosophus, quod eiusdem mentis est cognoscere, quid sit, & an sit. sed Philosophus 2. phys. t. 3. definit naturam, ergo debuit simul probare naturam esse.

q.11 log.a.p 2.phys.l.p. 4 Præterea per effectum potest probari causa, præsertim in physicis, vbi demonstrationes plerunque sunt ex effectu, vt dictum est; sed motus est effectus naturæ, definitur enim à Philosopho natura, quod sit principium motus, ergo per motum recte potest à Philosopho naturali demonstrari naturam esse.

2.phys.l.p. Sed contra est quod Philosophus 4. phys. t. 6. dicit, quod ridiculum est tentare demonstrare, quod natura est.

2.phys.l.p. Respondeo dicendum, quod ridiculum est tentare demonstrare naturam esse, cuius ratio est ex Philosopho 2. phys. t. 6. quia manifestum est secundum sensum, quod multa sunt à natura, quæ habent principium sui motus in se, velle autem demonstrare manifestum per non manifestum est hominis, qui non potest iudicare quid est notum propter se, & quid non est notum propter se; quia dum vult demonstrare id, quod est notum propter se, vtitur non quasi noto propter se, naturam enim esse est per se notum, inquantum naturalia sunt manifesta sensui, manifestum enim est inductione, quod naturalia mouentur, quia ad sensum appatet, quod res naturales mouentur.

p.phys.l.2. Ad primum ergo dicendum, quod ignorantia principiorum mouentium non impedit, quominus naturam esse sit per se notum; aliud enim est probare 2.phys.l.p. quod aliquid sit natura, & principium mouens, & quid sit natura cuiusque, aliud vero, quod natura sit, nam illud non est notum, hoe vero notissimum est, eodem que modo respondetur ad secundum.

Tab.v. met. n.15 & 16. 2.phys.l.4. Ad tertium dicendum, quod sensus Philosophi est, quod sicut nulla scientia tractat de aliquo particulari ente, inquantum est ens, nec de definitione, vel quidditate eius, vt est quidditas absolute, quia Vid.q.32. log.art. p.ad 4. vtrumque spectat ad metaphysicum ita nulla scientia particularis probat de suo particulari subiecto quod sit, sed illud supponit tamquam spectans ad eandem metaphysicam, quod tamen non obstat, quin scientia quælibet particularis, atque adeo phy- 4.met.l.p. sica accipiat sibi aliquod determinatum genus entis circumscribens illud, & diuidens ab aliis entibus, sicut & considerat particularia accidentia particularium substantiarum, & ipsas substantias tales, pura leonem vel bouem, relinquens metaphysicæ agere de omnibus substantiis, inquantum sunt entia, vel substantiæ.

p.phys.l.p.2 phys.l.p. Ad quartum dicendum, quod necessarium est in scientia naturali supponi motum, sicut necessarium est supponi naturam, in cuius definitione ponitur; quod autem supponitur in scientia non probatur, propterea enim nulla scientia probat sua principia, quæ supponit.

---

## QVÆSTIO VII.

*De causis rerum naturalium in communi.*

Deinde considerandum est de causis rerum naturalium, & primo quidem de causis per se, ex quibus scientia naturalis demonstrat; secundo de causis per accidens; tertio de serie, seu ordine causarum secundarum, seu de fato. Consideratio autem de causis per se quadripartita erit. primo namque considerabimus illas absolute in se. secundo comparatiue tum ad inuicem, tum ad effectus. Circa considerationem autem absolutam causarum primo agendum est de illis in communi, deinde in particulari.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR TRIA.

1 *Vtrum ad Philosophum naturalem spectet agere de causis rerum naturalium.*
2 *Vtrum recte causa definiatur, ad quam sequitur esse alterius.*
3 *Vtrum sint tantum quatuor genera causarum.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum ad Philosophum naturalem spectet agere de causis rerum naturalium.*

Videtur quod agere de causis rerum naturalium 2.post.l.9. spectet ad logicum. Philosophus enim 2. post. t. 11. ostendit, quod per medium demonstrationis manifestantur omnes quatuor causæ, & quod vnius rei possunt esse diuersæ causæ; at hoc est agere de omnibus rerum naturalium causis, ergo ad logicum spectat agere de causis rerum naturalium, & consequenter id non spectabit ad physicum; nam vt docet Philosophus 3. met. t. 4. si de iisdem rebus ageretur in pluribus scientiis, superfluum id esset.

Videtur quod ad metaphysicum spectet agere 5.met.l.4. de causis rerum naturalium; Philosophus enim p. met sum. 2. c.p. enumerat quatuor genera causarum, p.met l.4. & examinat opiniones circa illas, & 2. met. t. 6. probat non dari processum in infinitum in causis, & 5. met. t. 3. quærit v. ad metaphysicum spectet agere de 3.met.l.4 & omnibus causis, & licet ibidem talem quæstionem 5. non soluat ex his tamen, quæ dicit in quarto, & in sequentibus libris colligitur ad metaphysicum spectare causam formalem, finalem, efficientem, eadem autem etiam agit de materia, nam substantiam diui- 5.met.l.5. dit in materiam, formam & compositum 5. met. t. 5. ergo ad metaphysicum spectabit agere de causis rerum naturalium, & non ad physicum.

2.phys.l.11. Sed contra est quod Philosophus 2. phys. t. 70. dicit, quod ad naturalem pertinet omnes causas cognoscere, & per omnes naturaliter demonstrare.

1. post. l. 9. — 2. phyf l. 5. 3. met. l. 4. op. 70. q. 4. art. 3. — 2. phyf. l. 4. & 5. & 11.

Respondeo dicendum, quod tripliciter possunt cõsiderari quatuor causæ, primo qoatenus assumuntur vt media in demonstratione & hoc modo tractare de causis rerum pertinet ad logicum, nam cum agat de demonstratione, necessario debet etiam agere de medio ipsius, quod sumitur ex quatuor causis, secundo quatenos sunt causæ absolute, & hoc modo agere de causis spectat ad metaphysicum, qui propterea tres tantum causas prædictas, non autem materiam pertractat, quia illæ sunt causæ entis, cuius consideratio pertinet ad metaphysicum, non autem hæc, cum sit causa solius determinati entis, substantiæ scilicet mobilis, licet illam consideret, quatenus continetur sub ente, tertio quatenus dicunt ordinem ad materiam, & per consequens quatenus forma habet esse in materia, non autem secundum quod est forma absolute, & similiter quatenus efficiens est tale, tales enim causæ pertinent ad considerationem particolarium scientiarum, & hoc modo agere de causis rerum naturalium spectat ad Philosophum naturalem, quod bene probat Philosophus p. phys. t. p. quia in omnibus scientiis, quarum sunt principia, & causæ, scientia procedit ex cognitione principiorum, & causatum; habet autem physica, quæ est scientia de natura, principia, & causas, quare de illis debet agere; & ex his patet solutio ad obiecta.

## ARTICVLVS II.

### *Vtrum recte definiatur causa, ad quam sequitur esse alterius.*

Tab. v principium n. 3. q. 2. a. p. l q. p. de pot. a p. arg 3. & ad 3. q. 13. log. 2. x. quæst. 3.

VIdetur qood non recte definiatur caosa, ad quã sequitor esse alterius, principium enim latios patet, qoam causa, vt dictum est, sed ad principium sequitur esse eius, qood est à priocipio nam principiom relatiuum est, significat enim relationem, ad esse aotem relatiui necessario seqoitur esse alterius vt dictum est ergo.

Tab. v. causa n. 2. 3. 4.

2 Præterea non semper posita causa siue natorali, sioe voluntaria sequitur esse effectus, ergo causa noo est illa, ad quam seqoitur esse alterius.

Tab. v. causa n. 17.

3 Præterea causa sine qoa non est aliquando caosa per se, sed ad causam sine qua non, non sequitur esse effectus, alioqui esset causa principalis, ergo causa male definitur, ad quam sequitur esse alterius.

Tab. v. causa n. 13.

4 Præterea occasio est quædam causa; sed ad occasionem non sequitur esse effectus, vt patet, ergo causa non est ad quam sequitur esse effectus.

5. met. l. p. p. phys. l. p. q. 23 de ver. a. 3. ad p. op. 31. p. d. 29. q p. a p. c. & ad arg ibid. & Tab v. principiam n. 3.

Sed contra est. quod causa proprie importat infloxum ad esse causati, sicut principium importat ordinem alicuius processus, siue originis, sed vt influxus ad esse causati necessario sequitur tale esse ergo causa recte definitur, ad quam sequitur esse causati.

Respondeo dicendum, quod licet omnis causa dici possit principium, & omnie principiom causa, eo quod aliquando vnum ponitur pro alio, sumendo nomen causæ late; sumendo tamen illod proprie, principiom in plus est, quam causa, & hæc, quam elementum, vt dicit Comm. 5. met. vnde omnis caosa est principium, sed non contra; causa enim addit supra principium communiter dictum; qoia id, qood est principium, siue ex eo sequatur esse posterioris, siue non, potest esse principiũ sicut faber dicitur principium cultelli, quia ex eius operatiooe est esse cultelli; sed quando mouetur aliquid de albedioe in nigredinem, dicitur, quod albedo est principium motus talis, & vniuersaliter omne id, à quo incipit motus, dicitur principium, tamen albedo oon est id, ad quod sequitur esse alterios, scilicet nigredinis, sed solum causa dicitur de illo principio quod habet influxum in id, quod est ex illo, & consequenter de illo, ad quod sequitur esse alterius, siue hoc esse sequatur ad esse causę, vt contingit in naturalibus, siue ad dispositionem causæ, vt contingit in causis liberis, ex voluntate enim non sequitur res, eo modo, qoo ipsa habet esse, sed eo modo, quo disponit. Hinc sequitur primo, quod causa proprie dicta dicit ordinem principij, atque adeo influxum ad esse sui causati, quod per ipsam constituitor, secus vero principium; datur enim aliqood principium, quod non habet aliquam influentiam ad esse principiati, sicut terminus a quo dicitur principium motus, & mane diei. & in diuinis pater non habet aliqueo ordinem principij ad esse filij, sicut nec ad esse soum, cum vnum, & idem sit esse vtriusqoe vnde pater non dicitur causa filij, sed principium, quia principium dicit ordinem originis absolute, non determinando aliqueo modum, qui ab origine personarum alienus sit. Secundo sequitur, quod nomen causæ importat dependentiam alicuius ab aliquo in esse, vel fieri. quam non importat nomen principij vt patet in diuinis, cum taoien omnis effectus dependeat a sua causa. Tertio sequitur, quod nomen causa importat diuersitatem substantiæ, quã non importat nomen principium, nam in omnibus causæ generibus semper inuenitur distãtia inter causam, & id, cuius est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem, sed nomine principij vtimur etiam in his, quæ nullam habent huiusmodi differentiam, sed solum quendam ordinem. Vnde manifestum est, quod recte definitur causa, ad quam sequitur esse causati.

1. phys l. 5. c. 3. met. p. op. 31 q. de pot. a p. ad 8. q. 23 de ver. a. 3. ad p. p. d. 29 q. p. a. p. c. & ad arg. — p. p. q. 33. a. p. c. & ad arg. sed contra. Tab. v causa n 92 & p. phys l. p p. p. 33. a. p. c.

in c. & q. 2. a p. c.

Ad primum ergo dicendum, quod cum aliquid sit principiom, qood non est causa, vt dictum est, nam terminus a quo est principium motus, non tamen causa; & similiter ponctus respectu lineæ, & mane respectu diei, ad esse principij non sequitur esse eius quod est à principio, nam in tali sequela inuoluitur influxus vnius rei in aliam, qui ooo iocluditur in ratione principij, vt dictum est.

ibid. q. 23. de ver. art. 5. ad p. Tab. v causa n. 2 3. 4.

Ad secundum dicendom, quod esse effectus sequitur ex causa iuxta modum ipsius; nam ex caosa naturali, per se, sufficienti, & completa, & non impedita, necessario sequitur esse effectus, nam hoc esse seqoitur eo modo, quo causa habet esse; ex causa vero voluntaria sequitur esse effectus iuxta dispositionem illius, quia non sequitur ex illa eo modo, quo habet esse, sed eo modo, quo disponit.

4. d. p. q. p. a. 4. c. 5. met. l. 6.

Ad tertium dicendom, quod causa sine qua non est duplex, nam aliquando est causa per accidẽs quoniam oimirum nihil omnino facit, & non infloit ad inducendum effectom, vel disponendo, vel meliorando nam, quantum ad rationem causandi, nihil omnino habet sopra causas per accidens, sicut album est causa domus, si ædificator est albos; quod est autem per accideos omittitur ab arte, & non ingreditur definitionem: aliquaodo vero est causa per se, qoando nimirum est concaosa, & cooperatur principali causæ necessariæ. somendo necessarium pro eo, sine quo res nullo modo potest esse.

4. d. 38. q. 2. a. 1 ad 4. 2. secunde q. 43. ad 1, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod quia occasio aliquando significat causam per accidens, aliqoando vero caosam imperfectam. & insufficientem, ideo etiam occasio significat influxom insufficientem, & imperfectum, quomodo quis suo peccato, vel ex natura sua, vel ex intentione peccantis inducente alterum ad peccandum, dicitur alicui dare occasionem

tuinę, cum tamen causa sufficiens talis nulla alia sit præter voluntatem peccantis.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum sint tantum quatuor genera causarum.*

5 met. l. p.

Videtur quod genera causarum sint plura, quam quatuor. Dicit enim Philosophus 5. met. t. p quod tot modis dicitur causa, quot principium; sed principia sicut plura, quam quatuor, cum principium, vt dictum est, sit in plus quam causa, ergo causæ sunt plures, quam quatuor.

art. præced.

Tab. v. idea n. 1. 7. 8. 9. 2. q. 3 de ver. a. 5.

a Præterea idea secundum Platonem, & veritatem est causa cognitionis, & generationis rerum; sed idea neque est materia, neque forma, quia est extra rem neque est finis, quia per ideam sibi determinat agens finem, neque est agens, quia quod est in alio, non est illud, est autem idea in mente artificis, ergo est quintum genus causæ.

Tab. v. causa n. 13. 17. 18.

3 Præterea causa sine qua non potest esse causa per se & similiter occasio; sed neutra continetur sub vllo ex quatuor generibus causarum, ergo constituunt duo alia genera.

Tab. v. causa n. 40 & 41.

4 Præterea instrumentum est causa, diuiditur enim causa in principalem, & instrumentalem; sed instrumentum nullum est ex quatuor generibus causarum ergo constituet quintum genus, & ita causæ erunt plures, quam quatuor.

p. d. 17 q. p. a 2 q. 85. log a 4. & q. 6. a. 1.

5 Præterea subiectum est causa accidentis, & præmissæ conclusionum, vt dictum est; sed non sunt in vllo genere ex quatuor, ergo causarum genera sunt plura.

q. p. de malo a 1 p. p. q. 49. a. p.

6 Præterea bonum est causa mali, omnium enim malorum principium, & finis est bonum, inquit d. Dio. c. 4. d. n. & non nisi ex bono oriri potest malum inquit Aug. in Enchiridio; sed bonum non est causa materialis, vel formalis mali, quia bonum excludit malum formaliter. neque efficiens, quia malum non habet causam efficientam, sed deficientem, neque finis, quia malum ordinatur ad malum, non autem ad bonum, ergo constituet aliud genus causæ. Sed dices, quod bonum est causa mali per accidens, & non per se.

q. p. de malo a. 3 arg. 15.

7 Contra, agens aliquid illicitum præter intentionem non peccat, vt si quis intendat percutere hostē, & percutit patrem, per accidens autem causa alicuius est, quod intendit ipsum; si ergo malum non habet nisi causam per accidens, sequitur, quod nullus faciendo malum peccat, quod est absurdum, ergo dicendum est, quod bonum est causa per se mali, & quod per consequens constituit aliud genus causæ præter quatuor prędicta.

arg. 17.

8 Præterea illud, quod prouenit per accidens, prouenit vt in paucioribus; sed malum prouenit vt in pluribus, vt experientia patet, nam stultorum infinitus est numerus, ergo malum haber causam per se, & per consequens bonum, quod est causa mali, constituet aliud genus causæ præter quatuor prædicta.

2. physl. l. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 68. & 69. probat, quod tantum sunt quatuor genera causarum.

p. met. l. 11. Tab. v. materia n. 12. v. finis n. 5 v. accidens n 63. Tab. v causa n. 91. 94. p. p q 4 a. 1. q. 8 a. 4.

a Præterea Philosophi nullum genus causæ valuerunt addere supra quatuor puta supra materiam, formam, efficientem, & finem, ergo sunt tantum quatuor genera causarum, & non plura.

Videtur quod genera causarum sunt pauciora quā quatuor. Quia causare est quodam agere; at neque in materia est vlla actiuitas, cum sit pura potentia, neque in fine, cum hic sit postremus in executione, neque in forma respectu materiæ, cui inest sicut nec in accidente respectu sui subiecti, ergo materia, forma, & finis non sunt causæ.

a Præterea omnis causa est nobilior suo effectu. & ideo omnia nobiliori modo sunt in causa, quā in seipsis; sed materia non est nobilior suo effectu, puta composito, ergo materia non est causa.

Tab. v. causa n 95. 100. 101. 102.

3 Præterea causa est naturaliter prior suo effectu; sed forma, est simul cum re, cuius est causa. & finis est posterior effectu, ergo forma, & finis non sunt causæ.

2. phys. l. 5.

4 Præterea efficiens est effectus causæ finalis, vt dicitur 2. phys. t. 30 sed effectus non est causa, sed quid causatum, ergo efficiens non est causa.

2. phys. l. 11.

5 Præterea dicit Philosophus 2. phys. t. 70. quod efficiens & finis coincidunt in idem specie forma vero, & finis in idem numero, ergo non sunt quatuor genera causarum.

7. met. l. p.

6 Præterea omnis causa est principium, vt dicit Philosophus 5. met. t p. sed finis opponitur principio, ergo finis non est causa.

Sed contra est auctoritas Philosophi 1. phys. à t. 28. 29. 30. 68. & 69. & 5. met. t. 2. & 5. dicentis, & probantis quatuor esse genera causarum

2. phys. l. a.

Respondeo dicendum, quod necesse est quatuor esse genera causarum; & ratio est: quia, cum causa sit, ad quam sequitur esse alterius, esse eius quod habet causam potest dupliciter considerari, vno modo absolute, & sic causa essendi est forma, per quam aliquid est in actu: alio modo, secundum quod de potentia ente fit actu ens: & quia omne, quod est in potētia, reducitur ad actum per id, quod est actu ens, ex hoc necesse est esse duas alias causas, scilicet materiam, & agens, quod reducit materiam de potentia in actum: Actio autem agentis ad aliquod determinatum tendit, sicut ab aliquo determinato principio procedit, nam omne agens agit, quod est sibi conueniens, id autem, ad quod tendit actio agentis, dicitur causa finalis: sic igitur necesse est esse quatuor causas: quamquam, quia forma est causa essendi absolute, aliæ vero tres sunt causæ essendi, secundum quod aliquid accipit esse, inde est, quod in immobilibus non considerantur aliæ tres causæ, sed solum causa formalis.

Quod autem non sint plures causæ, quam quatuor dictæ, manifestatur sic hoc: quod dico, propter quid, quærit de causa, sed ad propter quid non respōdetur, nisi aliqua dictarum causarum: quandoque enim propter quid reducitur vltimo in quodquid est, idest definitionem vt patet in omnibus immobilibus sicut sunt mathematica, in quibus propter quid reducitur ad definitionem recti, vel commensurati vel alicuius alterius, quod demonstratur in mathematica: cum enim definitio recti anguli sit: quod constituatur ex linea super aliam cadente, quæ ex vtraque parte faciat angulos duos æquales, si quæratur propter quid iste angulus sit rectus, respondetur, quia constituitur ex linea faciente duos angulos æquales ex vtraque parte. & ita est in aliis, quandoque vero reducitur propter quid in primum mouens, vt propter quid aliqui pugnauerunt, quia furati sunt, hoc enim est, quod incitauit ad pugnam: quandoque autem reducitur ad causam finalem, vt si quæramus, cuius causa aliqui pugnant, respondetur, vt dominentur: quandoque autem reducitur in causam materialem, vt si quæratur propter quid sit istud corpus corruptibile, & respondeatur, quia compositum est ex contrariis, non ergo sunt plures causæ, quam quę

dictæ sunt, & ex his patet ad primam, & secundam quæstionem.

Ad primum ergo primæ quæst. dicendum, quod sensus Philosophi l. c. est, quod causæ tot modis dici possunt, quot modis dictum est in eo capite huius nomen principij, nam omnes causæ sunt quædam principia, ex causa enim incipit motus ad esse rei. licet non eadem ratione dicatur causa, & principium.

5.met.l.2.

Ad secundum dicendum, quod idea reducitur ad genus causæ efficientis, est enim idea forma in mente artificis operatiua, & productiua rei.

p d 36.q.1.a 2.& 3.p q. 15 a p.ad 1. a p.ad 1.& 4. Tab v. instrumentū n.12.15.16.

Ad tertium dicendum, quod causa sine qua non, & occasio reducuntur ad causam, efficientem, vt dictum est.

Ad quartum dicendum, quod instrumentum agit in virtute principalis agentis, & ideo ad causam principalem vnam ex quatuor dictis reducitur.

Ad quintum dicendum, quod subiectum est causa accidentium, vel materialis, vel efficiens saltem reductiue, vt dictum est, & similiter dicendum de præmissis respectu conclusionis, vt etiam dictum est.

q 6.log.a 2. q.25.log.a.4

Ad sextum dicendum, vt dictum est in obiecto, quod bonum est causa mali per accidens, & non per se, quatenus nimirum est deficiens, & per accidens agens.

q.p.de malo a 3 c. ibid.ad 15.

Ad septimum dicendum, quod aliquando accidēs alicuius effectus coniungitur ei, vt in paucioribus, & raro; & tunc agens, dum intendit effectum per se, non oportet, quod aliquo modo intendat effectum per accidens. Aliquando vero huiusmodi accidens concomitatur effectum principaliter intentum semper, vel vt in pluribus, & tunc accidens non separatur ab intentione agentis, si ergo bono, quod voluntas intendit, adiungitur aliquod malum, vt in paucioribus, potest excusari à peccato, sicut si aliquis incidens lignum in silua, per quam raro transit homo, proijciens lignum interficiat hominem, sed si semper, vel in pluribus adiungatur malum bono, quod per se intendit, non excusatur à peccato, licet illud malum non per se intendat, delectationi autem, quæ est in adulterio, semper coniungitur malum, scilicet priuatio ordinis iustitiæ, vnde nō excusatur à peccato; quia ex hoc ipso quod elegit bonum, cui semper coniungitur malum, etsi non velit malum secundum seipsum, magis tamen vult incidere in hoc malum, quam carere tali bono.

Ad octauum dicendum, quod nec semper id, quod est per accidens, & vt in paucioribus, sed quandoque est semper, aut vt in pluribus, sicut vadens ad forum emendi causa, aut semper, aut vt in pluribus inuenit multitudinem hominum, quamuis hoc non intendat; similiter adulter intendens bonum, cui semper coniungitur malum, semper incidit in malum: quod autem accidit in hominibus, quod bonum sit vt in paucioribus, malum vt in pluribus, ex hoc contingit, quod pluribus modis contingit deuiare à medio, quam medium tenere, vt dicitur in 2. ethic, & quia sensibilia bona sunt magis nota apud multos, quam bona rationis.

ibid.ad 17.

Vel dic, quod malum nunquam inuenitur nisi in paucioribus, si referuntur effectus ad causas proprias, quod quidem in naturalibus patet, nam peccatum vel malum non accidit in actione naturæ nisi propter impedimentum superueniens illi causæ agēti. quod quidem non est nisi in paucioribus, vt sunt monstra in natura, & alia huiusmodi. In voluntatis autem magis videtur malum esse vt in pluribus, quātum ad agibilia non quantum ad factibilia, inquantum ars non deficit nisi vt in paucioribus, imitatur enim naturam. In agibilibus autem, circa quæ sunt virtus, & vitium, est duplex appetitus mouens, scilicet rationalis, & sensualis, & id, quod est bonum secundum vnum appetitum, est malum secundum alterum, sicut prosequi delectabilia est bonum secundum appetitum sensibilem, qui sensualitas dicitur, quamuis sit malum secundum appetitum rationis. Et quia plures sequuntur sensus, quam rationem, ideo plures inueniuntur mali in hominibus, quam boni, sed tamen sequens appetitum rationis, in pluribus bene se habet, & non nisi in paucioribus male.

q.1.de pot. a 6.ad 5.

Ad primum secundæ quæstionis dicendum, quod sicut causa dicit influxum ad esse causati, ita causare non est agere; sed influere; influit autem omnis causa suo modo, vel sustentando, vt contingit in materia, vel agendo siue formaliter, siue finaliter, siue efficienter, vt contingit in reliquis causis.

5 met. l p. Tab.v.agēs n 27.

Ad secundum dicendum, quod quædam causæ sunt nobiliores his, quorum sunt causæ, scilicet efficiens, formalis, & finalis, & ideo quod est in talibus causis, nobilius est in eis, quam in his, quorum sunt causæ; sed materia est imperfectior eo, cuius est causa, & ideo aliquid est in materia minus nobiliter, quam sit in materiato, in materia enim est incomplete, & in potentia, & in materiato est actu.

q.7.de ver. a 7.ad p p p q.4.a.1.c.

Ad tertium dicendum, quod forma est simul cum effectu duratione; sed est prior natura, finis vero est primus in intentione, quo modo est causa: sed est postremus in executione.

Tab.v.causa n 99. v. finis n 5. 2.phys l 5. 5.met l 2.

Ad quartum dicendum quod sicut dicit Philosophus 2. phys t. 30. ita efficiens est effectus finis. vt sub alia ratione sit etiam causa illius, & prius illo: efficiens enim est prius secundum esse. & posterius secundum rationem, vt enim causa finis quantum ad esse, quia mouendo perducit efficiens ad hoc, quod sit finis. finis autem est prius secundum rationem sed est posterius secundum esse: est enim causa efficientis non quantum ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis: nam efficiens est causa inquantum agit, non autem agit nisi causa finis, vnde ex fine habet causalitatem.

Ad quintum dicendum, quod non semper, sed multoties, vt inquit Philosophus l c. tres causæ concurrunt in vnam, ita quod causa formalis, & finalis sint vna secundum numerum, & hoc intelligendum est de causa generationis finalis, non autem de causa finali rei generatæ: finis enim generationis hominis est formam suam conuenit sibi operatiad finem: sed causa mouens est eadem secundum speciem vtrique earum, & hoc præcipue in agentibus vniuocis, in quibus agens facit sibi simile secundum speciem, sicut homo generat hominem. In his enim forma generantis, quæ est principium generationis, est idem specie cum forma generati, quæ est finis generationis. In agentibus autem non vniuocis alia est ratio: in his enim ea, quæ fiunt, non possunt pertingere ad hoc, quod consequantur formam generantis secundum eandem rationem speciei, sed participant aliquam similitudinem eius, secundum quod possunt, vt patet in iis, quæ generantur à sole. Vnde non semper agens est idem specie cum forma, quæ est finis generationis, nec similiter omnis finis est forma. Materia vero neque est idem specie, neque idem numero cum aliis causis, quia materia; inquantum materia, est ens in potentia, agens vero est ens in actu, inquantum huiusmodi: forma vero, vel finis est actus, vel perfectio.

2.phys l.1.

Ad sextum dicendum, quod finis est oppositus tantum

p.met.l.4. Tab.v. causa n.51.

tantum principio efficienti, vt dicit Philosophus p. met. sum. 2. c. p. nam afficiens est principium motus, finis autem est terminus motus.

## QVÆSTIO VIII.

*De causa materiali.*

Deinde considerandum est de causis in particulari, & primo de materia, secundo de forma, tertio de efficiente, quarto de fine.

CIRCA PRIMVM QVÆRITVR

*Vtrum causalitas materiæ consistat in receptione, & sustentatione formæ.*

### ARTICVLVS V.

*Vtrum causalitas materiæ consistat in receptione, & sustentatione formæ.*

p. p. 75 art. 1. & 3. c.

Videtur quod causalitas materiæ non consistat in raceptione, & sustentatione formæ. Anima enim rationalis, cum sit forma subsistens, non eget vlla sustentatione; sed materia exercet suam causalitatem erga animā rationalem, ergo causalitas materiæ non consistit in sustentatione formæ.

p. phys. l. 13. p. 3. p. 65. a. 1. c. 70 art. 1. c.

2 Præterea materia est pars compositi naturalis, est enim materia, sicut & forma causa per se, & principium eius, quod fit secundum naturam, vt dicit Philosophus p. phys. t. 66. sed omnis pars habet suam causalitatem respectu totius cum omnes partes sint propter perfectionem totius, ergo causalitas materiæ non consistit in receptione, & sustentatione formæ substantialis.

p. phys. l. 2.

3 Præterea vnum principium non est ex alio, vt dicit Philosophus p. phys. t. 43. sed si materia haberet causalitatem respectu formæ, forma esset ex materia, & per consequens vnum principium esset ex alio, ergo materia non habet causalitatem respectu formæ, & per consequens multo minus eius causalitas consisteret in receptione, & sustentatione formæ.

p. phys. l. vl. 3 de pot. ar. 8. c. 5. met. l. 2.

Sed contra est, quod materia est subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit, vt dicit Philosophus p. phys. t. 82. sed hoc facit materia, quatenus recipit, & sustentat formam substantialem; nam species eius, ad quod terminatur generatio, resultat ex vnione formæ, & materiæ, atque adeo ex receptione, & sustentatione formæ in materia, ergo causalitas materiæ consistet in receptione, & sustentatione formæ.

5. met. l. 2.

Respondeo dicendum, quod causalitas materiæ respectu formæ substantialis consistit in receptione, & sustentatione illius. Cuius ratio est, quia materia prima est essentialiter potentia passiua, seu receptiua, sed causalitas potentiæ passiuæ, vel receptiuæ est recipere formam, illamque receptam sustentare, vel secundum esse, & informationem, quomodo recipit, & sustentat formas substantiales materiales, vel secundum informationem tantum, quomodo recipit, & sustentat animam rationalem, ergo dicendum est, quod causalitas materiæ consistit in receptione, & sustentatione formæ.

ibid.

Ad primum ergo dicendum; quod quia formæ substantiales sunt in duplici differentia, nam aliæ sunt materiales, quæ per se non subsistunt, & ideo indigent, quod in ao, cui communicantur, sit aliquid aliud, propter quod subsistentiam recipiant, & consequenter ab illo sustententur in esse; aliæ vero sunt spirituales, vt animæ rationales, quæ sunt subsistentes in suo esse, & non indigent, vt ab eo, cui communicantur, subsistentiam recipiant, & in esse simpliciter sustententur, licet requirant, quod sustenteutur secundum quid, quatenus nimirum sunt formæ huius, vel illius habentes esse in hoc, vel in illo, seu secundum informationem, non autem secundum esse: propterea causalitas materiæ consistit in absoluta sustentatione, non autem in tali sustentatione, nam formas materiales sustentat, & secundum esse simpliciter, & secundum quod sunt formæ huius, vel illius habentes esse in hoc, vel in illo.

op. 31. arg. 2.

Ad secundum dicendum, quod materia habet quidem causalitatem circa compositum substantiale, cum sit hoc causatum, & principiatum ab illa, vt dictum est, sed hanc exercet mediante causalitate, quam habet respectu formæ; nam species, seu compositum, respectu cuius materia est pars, resultat ex vnione materiæ, & formæ, seu ex eo, quod materia recipit, & sustentat formam; & eatenus materia est in potentia ad compositum, & est causa illius, quatenus est in potentia ad formam, illamque recipit, & sustentat.

q. 4. a. 2.

Ad tertium dicendum, quod licet materia sit causa formæ, non tamen vnum principium est ex alio, vt dictum est.

## QVÆSTIO IX.

*De causa formali.*

Deinde considerandum est de forma, quæ cum importet respectum causæ eius, quod secundum illam formatur, vel per modum inhærentiæ, vt contingit in forma intrinseca, quæ simul cum materia constituit compositum, vel per modum imitationis, vt contingit in ideis, vel exemplaribus, primo dicemus de forma intrinseca; deinde de extrinseca, seu de Idea.

E

CIRCA I. QVÆRVNTVR QVATVOR.

1. *Vtrum causalitas formæ consistat in informatione materiæ.*
2. *Vtrum forma sit tota quidditas compositi.*
3. *Vtrum forma sit nobilior composito.*
4. *Vtrum forma substantialis sit immediatum principium actionis.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

### *Vtrum causalitas formæ consistat in informatione materiæ.*

Tab. v. forma n. 4.157. 66.

q. 3. de pot. a. 6. c.

Videtur quod causalitas formæ non consistat in informatione materiæ. Vel enim hæc informatio consistit in inhærentia formæ in materia, vel in relatione vnionis eum materia, vel in actione aliqua circa materiam; sed nullum horum potest dici, non primum, quia quando plures formæ faciunt vnum effectum formalem communem, in quo scilicet cōuenit, non possunt talem effectum facere per aliquid proprium illarum, omnes autem formæ substantiales informant materiam, non tamen omnes inhærent materiæ, sed solæ formæ materiales, nam anima rationalis habet esse subsistens in materia, ergo. Neque secundum, quia omnis relatio realis prędicamentalis fundata in actione consurgit posito fundamento. seu actione, & termino vt dictum est, sed fundamentum relationis vnionis est vnitio, seu actio vnitiua, terminus vero vnitionis est vnum quid ex materia, & forma, seu compositum, quod nequit intelligi sine causalitate formæ respectu materiæ, & contra, quia per hoc constituitur compositum, quod forma exercet suam causalitatem in materiam, & contra, ergo informatio non consistit in relatione vnionis. Neque etiā tertium dici potest, quia forma substantialis non est immediate actiua, vt dictum est, ergo causalitas formæ non est informatio.

q. 1. lpg. p. q. 28. art. p.

3 d. 6. q. p. ar. p. ad 2.

infr. art. 4.

2 Præterea forma substantialis, cum sit secundum quam formatur aliquid, sicut anima dicitur forma hominis, & proinde tamquam pars ordinatur ad illud, sicut ad finem, habet causalitatem suam circa ipsum compositum, quod formatur per ipsam; sed materia, vt patet, non est ipsum compositum, sed illius, eiusque causa, ergo causalitas formæ non consistit in informatione materiæ.

q. 1. de ver. ar. p. op. 31. 3. c. g. c. 14 p. phyl. l. 13.

Sed contra est, quod materia est eus in potentia, & forma est eius actus; sed causalitas actus consistit in actuatione potentiæ, ergo & causalitas formæ consistit in informatione materiæ.

7 met. l. a.

Respondeo dicendum, quod duplex est actus formæ, primus, & est informatio materiæ, & secundus, & est operatio, quæ tribuitur composito. Cum enim compositum constituatur per hoc, quod materia sit actu sub forma, vel forma sit in materia; necesse est, quod prius vniatur forma cum materia, quam quod ex tali vnione resultet compositum, & per consequens, quod causalitas formæ prius natura exerceatur in ordine ad materiam, quam ad compositum: eatenus autem intelligitur causalitas formæ respectu materiæ, quatenus per vnionem cum illa se illi forma formaliter communicat, hoc enim est informare materiā; licet enim forma non agat in materiā, cui est vnita, effectiue, quia nulla forma agit effectiue in subiectum, in quo est, vt patet in forma accidentali respectu subiecti, agit tamen formaliter, sicut & forma accidentalis, & sic exercet causalitatem in materiam, cum sit eius actus, vt dictum est; agere autem formaliter nihil est aliud, quam seipsam actu communicare, formando & actuādo materiam, quæ fit actu sub ipsa, hoc autem est informare materiam.

q. 27 de ver. a. 3 ad 25.

7 met. l. 4. & 7.

Tab. v. agens nu. 27. Tab. v. accidens n. 61. Initio corp. & q. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod quia forma, sicut & materia est pars essentiæ rei, ad differentiam efficientis, & finis, quæ sunt causæ extrinsecæ, non exercet suam causalitatem per aliquid medium, sicut illam exercet efficiens per actionem, sed per se ipsam; & ideo informatio in forma neq; est actio, neque relatio, neque inhærentia, sed est ipsamet entitas formæ per modum actus secundi considerata, sicut similiter causalitas materiæ, ob eandem rationem, est ipsa entitas materiæ per modum actus secundi.

2. phys. l. 5. p. p. 77. a. 7. c. 1. c. g. c. 8

Ad secundum dicendum quod quia ex vnione formæ cum materia, resultat species, ideo forma causalitatem suam exercet respectu compositi per causalitatem, quam habet respectu materiæ, forma enim vt communicata materiæ est causa formalis in actu cōpositi, vt enim inquit Philosophus 7. met. l. 27. facere compositum est facere formam in materia vel materiam actu sub forma; sicut similiter eatenus materia est in potentia ad compositum, & exercet causalitatem in illud, quatenus est in potentia ad formam & exercet suam causalitatem in illam.

op. 30. c. p. op. 31. cap. 4. d. 5. q. 2. ad q. probat q. argu. 7. met. l. 7. q. 3. de pot. ar. 8 c.

## ARTICVLVS II.

### *Vtrum forma sit tota quidditas, & essentia compositi substantialis.*

Videtur quod forma substantialis sit tota quidditas, & essentia compositi substantialis. Dicit enim Philosophus in prædicam. & 7. met. t. 48. & 50. quod species significat quale quid, & non hoc aliquid; sed si species, & consequenter quidditas significaret totum compositum ex materia, & forma, significaret hoc aliquid, nam vere compositum est hoc aliquid ad differentiam vniuersalis, quod significat quale quid, ergo quidditas, & natura specifica non includit materiam, sed solam formam.

q. 3. log. art. 6. parg 6.

2 Præterea in his, quæ sunt composita ex materia, & forma, differt suppositum à natura, & quidditate, quia suppositum super hanc addit materiā indiuidualē, sed præter materiam indiuidualem, nihil est aliud substantiale, quam forma, ergo forma substantialis est tota quidditas, & natura specifica.

quol. 2. art. p. arg. 6.

3 Præterea materia est principium indiuiduationis, & per consequens incommunicabilitatis, vt dicitur 7. met. t. 34. sed quidditas, seu natura specifica est cōmunicabilis pluribus, ergo natura specifica, seu quidditas compositi solam formam includit.

op. 30 c. p. 7. met. l. 9. Tab. v. forma n. 19 & 23.

4 Præterea tam late patet essentia, quam esse, quod est actus illius; sed esse prouenit à sola forma, tamquam à principio, ergo, & essentia erit à sola forma.

p. d. 21 q. p. a. p. c.

5 Præterea natura compositi substantialis puta hominis, leonis dicitur forma, sed non ita diceretur, nisi forma esset tota natura, & quidditas, & essentia compositi substantialis, ergo.

1. d. 6 q. p. in littera.

6 Præterea anima rationalis est forma substantialis hominis; sed anima rationalis est homo, atque adeo tota quidditas, & essentia hominis, tum quia est hoc aliquid, & substantia quædam non vniuersalis, sed particularis, tum quia ratione animæ rationalis petrus v. g. est persona, & homo, propter quod autem aliquid est tale, illud est magis tale: tum quia anima rationalis in Angelo, qui est sua quidditas, & natura, tantum differt per vnibilitatem, vnibilitas autem non impedit rationem personæ; nam id, quod potest fieri per diuinam virtutem, non immutat aliquid de ratione rei, sicut quod Deus possit assumere petrum, non aufert petro rationem personæ, anima autem separata non vnitur corpori nisi per resurrectionē, quæ non erit naturalis, sed per diuinā virtutē non ergo anima per vnibilitatis rationem personæ, & hominis amittit, & sic anima rationalis erit homo.

p. p. 75. art. 4. 3. d. 5 q. 3. a. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 21. dicit, quod in his, quæ sunt per se, cuiusmodi sunt substantiæ composita ex materia, & forma, vnum, & idem est vnūquodq; & quodquid erat esse eius, ergo quidditas cōpositi substātialis includit materiā, & formā.

7. met. l. 5.

Respondeo dicendū, quod circa substantiæ cōpositæ definitionem, & essentiam, seu naturam specificam, & quidditatem, (hæc enim omnia idem

op.10 c p.7. met. l. 9. 8 met. l. 1. quol. 2 ar. 4 d 4 6 q p. 3 p quæst. 2 ar. 1. p. p q. 29 2 2, ad 3. & q 75 art. 4. q. de pot. 2. p ad 6. 3. d. 6. q. p in litt. & d. 5. q. 3. a 2 p. d 23. q p art 9. c.

significant,) duplex est opinio, quidam enim dicunt, quod tota quidditas, & essentia speciei, & compositi substantialis est forma, ita vt tota essentia hominis sit anima, & propter hoc dicunt, quod eadem est secundum rem forma totius, quæ significatur nomine humanitatis, & forma partis, quæ significatur nomine animæ, sed differunt solum secundum rationem, nam forma partis dicitur, secundum quod perficit materiam & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocatur, & ex hoc volunt, quod nullæ partes materiæ ponantur in definitione indicante speciem, sed solum principia formalia speciei, & hæc opinio videtur Auerrois, & quorundam sequentium illum, sed est contra intentionem Aristotelis, & non videtur vera, dicit enim Philosophus in 6. met. t. 2 quod res naturales habent in sui definitione materiam sensibilem, & in hoc differunt à mathematicis; non autem potest dici, quod substantiæ definiantur per id, quod non sit de essentia earum substantiæ enim non habent definitionem ex additione, sed sola accidentia; vnde relinquitur, quod materia sensibilis sit pars quidditatis, & essentiæ substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua sed etiam quantum ad species ipsas, definitiones enim non dantur de indiuiduis sed de speciebus. Vnde est alia opinio quam sequitur Auic. & secundum hanc forma totius, quæ est ipsa quidditas speciei, differt à forma partis, sicut totum à parte, nam quidditas speciei est composita ex materia, & forma, non tamen ex hac forma, & ex hac materia indiuiduali, ex his enim componitur indiuiduũ, vt socrates, & callias, & hæc est sententia Aristot. 7. met. t. 21. & 8. met. t. 7 quæ confirmari sic potest, quod enim materia sola non sit essentia, & quidditas tota substantiæ naturalis planum est, quia res per suam essentiam cognoscibilis est, & in specie ordinatur, vel in genere; sed materia neque cognitionis principium est nec secundum eam aliquid ad speciem, vel ad genus determinatur, sed secundum id, quod aliquid actu est. Neque etiam forma tantum est tota essentia substantiæ compositæ, quia esse substantiæ compositæ non est tantum formæ, nec tantũ materiæ, sed ipsius compositi, essentia autem est, secundum quam res esse dicitur: Vnde oportet, quod essentia, & quidditas, qua res denominatur ens, non tantum sit forma, nec tantum materia, sed vtrumque quamuis huiusmodi esse suo modo sola forma sit causa: relinquitur ergo, quod in rebus compositis ex materia, & forma, essentia, quidditas, & natura non sit sola forma, sed & materia, seu compositum ex vtraque.

op. 30. & 1. c. q. 3 log. an p. ad 6.

Ad primũ ergo dicendũ, quod species duobus modis sumi potest, vno modo pro natura, cui intellectus attribuit intentionẽ vniuersalitatis, quo modo est quidditas, & essentia rei cõpositæ, & hoc modo significat substantiam rei, & prædicatur in quid, & non in quale. Alio modo pro natura, vt subest intentioni vniuersalitatis, & hoc modo significat quale quid, quia qualitatem, seu vniformitatem rationis, per quam fit formaliter vniuersalis, circa substantiam, quæ est proprie quid, determinat.

l. c. t. c p. p. op. cit. & alibi.

Ad secundum dicendum, quod in substantiis cõpositis quidditas, seu natura speciei non est tantum forma, sed est compositum ex materia, & forma; & in his suppositum differt à natura, quod suppositum supra naturam specificam, & quidditatem addit indiuiduationem, & esse, & consequenter subsistere, quod est proprium existere substantiæ.

op. cit. & 7. & 8 met. l. sup. cit.

Ad tertium dicendum, quod principium indiuiduationis non est materia in communi, quæ est pars quidditatis, & essentiæ substantiæ compositæ, sed est materia signata, quæ est extra quidditatem, & definitionem substantiæ compositæ.

p d 23. q 3. a p. c.

Ad quartũ dicendũ, quod si aliquid consequitur aliqua plura conuenientia ad inuicem, non potest denominari aliquid secundum alterum illorum, quãuis etiam illud sit principium totius, sed per totum. Verbi gratia sapor consequitur calidum, & humidum, pro vt aliquomodo conueniunt, & quamuis calor sit principium saporis sicut effectiuum, non tamen aliquid denominatur sapidum à calore, sed à sapore, qui complectitur simul humidum, & calidum aliquo modo conuenientia, similiter dico cum esse consequatur compositionem materiæ, & formæ, quamuis forma sit principium esse, non tamen denominatur aliquid ens à forma, sed à toto: & ideo essentia non dicit formam tantum sed in compositis ex materia, & forma dicit totum, & hoc etiam dicitur quidditas & natura rei.

3. d. 6. q. p. in littera.

Ad quintum dicendum quod natura humana dicitur forma, non quia comprehendat principia solum formalia, comprehendit enim formam, & materiam, sed per modum, quo quidditas compositi dicitur forma totius.

3 d. 5. q 3. art. 2 p. p. q. 75. art. 4.

Ad sextum dicendum, quod anima rationalis neque est homo, neque persona. Neque obstant in contrarium probationes allatæ, nam primo anima rationalis dicitur hoc aliquid per modum, quo esse subsistens est hoc aliquid, etiam si habeat naturam partis, sed ad rationem personæ exigitur vlterius, quod sit totum, & completum. Prætetea licet anima rationalis dicatur substantia particularis, non tamen est persona, quia non quælibet substantia particularis est persona sed quæ habet completam naturam speciei; Vnde manus, vel pes non potest dici persona, & similiter nec anima, cum sit pars speciei humanæ cum hæc, sicut & persona, ex anima rationali, & corpore subsistat. Demũ, quia quamuis vnio animæ separatæ ad carnem non possit fieri nisi per virtutem supernaturalem, tamen in ea est naturalis aptitudo ad hoc: & quod non possit vnio compleri per virtutem naturalem, est ex defectu corporis, non ex defectu animæ.

## ARTICVLVS III.

### *Vtrum forma substantialis sit nobilior composito.*

7. met. l. 8.

VIdetur quod forma substantialis sit nobilior, & perfectior composito. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 7. quod si forma est prior, & magis ens quam materia, & eadem ratione erit, quam compositum ex vtrisque, ergo forma est perfectior, & nobilior composito.

p post. l. 6. op 10. 7. met l. 2.

2 Prætcrea dicit Philosophus p. post. t. 5. quod propter quod vnũquodque est tale, ipsũ magis est tale, sed propter formam compositum habet suam nobilitatem, & perfectionem, nam est in actu, & habet esse, & speciem, & ergo forma est nobilior compositio.

p. p q. 3 art. 7. arg. 2. Tab. v. forma, n. 18.

3 Præterea simplicia sunt perfectiora compositis; nam omne, quod est melius, tribuendum est Deo, ipsi autem tribuitur, quod sit simplex, omni compositione carens, sed forma substantialis etiam materialis est simplex, cum non componatur ex quo est, & quod est. ergo forma est perfectior, quam compositum substantiale.

7. met. l. 8.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 8. dicit, quod compositum est magis substantia, quam

Tab.v. perfectio.

forma, & hæc, quam materia, quia solum compositum est separabile, & hoc aliquid, quæ duo maxime conueniunt substantiæ; sed illud est perfectius, quod est magis substantia, ergo compositum est nobilius, & perfectius, quam forma.

q.9.a p.arg. a. 21.q.152. ar 6.c.

2 Præterea forma substantialis est propter compositum, vt dictum est, tamquam propter finem, cum sit illius pars, quæ est propter totũ, tamquam finem; sed in per se ordinatis ad finem, finis est nobilior, & perfectior ordinatis ad finem, ergo compositum est nobilius, & perfectius, quam forma substantialis.

p.p.q.3 art. 7. ad 2. 3.c. g.c 20. q.2. de ver. ar.5.c.& ad p.

Respondeo dicendum, quod compositum simpliciter est nobilius, & perfectius forma substantiali. Et ratio est, quia perfectio bonitatis creatæ in pluribus inuenitur, inuenitur enim in vtraque parte compositi, & in forma quidem manifestũ est, in materia vero probatur, quia cũ sit à Deo causata, necesse est, quod aliquomodo sit eius idea in Deo, & per consequens quod similitudinem ipsius vt cunque recipiat; quamuis enim secundum se considerata sit informis, inest tamen illi imitatio primæ formæ, nã præter esse perfectum, & completũ, quod habet in composito, habet in se proprium esse, licet debile, & imperfectum, quod est imitatio primi entis, & aliqua bonitas, & perfectio; nam eatenus aliquid bonum est, & perfectum, quatenus habet esse, nam ipsum esse habet rationem boni; & ex triplici perfectione, quæ in qualibet re inuenitur, secundum essentiam, secundum esse & secundum operationem, duæ priores materiæ cõueniunt: nam & est partialis quædam essentia, cum sit pars essentiæ totius compositi, & definiri possit per genus, & differentiam, quæ essentiam rei constituunt, & per immediatam productionem, per creationem scilicet, habuit esse à Deo. Vnde manifestum est, quod compositum simpliciter est perfectius, & nobilius, quam forma substantialis; est tamen hæc secundum quid perfectior composito, tum quia est causa illius, omnis autem causa est potior suo effectu, nam effectus vt sic dependet à causa, non contra: tum quia in forma, vt dicit Philosophus 7. met. t. 7. non est materia, est autem in composito, & ideo ratione illius compositum est posterius, & minus nobile, quam forma.

ibid. & p.d. 36 q 2 ar p. c. & a.3. ad 2 Tab.v bonitas n.77 79. p d.19.q 3. ar p c.1 d.16 q.1.art. p.c. p.p.q.6.ar. 3 c. Tab v. materia 2. 9. & 20. Tab v.causa n.87.94.99. 7 met.l.2.

Ad primum ergo dicendum, quod sensus Philosophi est, quod quia forma est prior natura, quia materia non sit ens actu, nisi per formam, ob eandem rationem forma est prior composito ex vtrisque, inquantum est in composito aliquid de materia.

7.met l.2.7

Ad secundum dicendum, quod compositum non habet totam quidditatem, & essentiam à forma, sed partim ab illa, partim à materia, vt dictum est, & ideo non est necesse ponere, quod sit forma simpliciter perfectior composito, sed tantum secundum quid vt dictum est.

art. praeced. in c

Ad tertium dicendũ, quod apud nos composita sũt perfectiora simplicibus, secus vero in Deo: & ratio est, quia vt dictũ est, perfectio bonitatis creatæ non inuenitur in vno simplici, sed in pluribus, sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in vno simplici.

p.p.q. 3. art. 7 ad 2.3.c g. 3. 20.

## ARTICVLVS IV.

### *Vtrum forma substantialis sit immediatum principium actionis.*

q.de g n 49

VIdetur quod forma substantialis sit immediatum principium actionis Philosophus enim 2. de gen. t. 54. & 55. reprehendit eos, qui efficientiam formarum substantialium negabant, asserentes eam solum præstari per accidentia, tamquam per instrumenta, his verbis, amplius autem & potentias corporibus attribuunt, propter quas generans ad modum instrumentaliter, auferentes eam, quæ secundum speciem causam, ergo forma substantialis est immediatum principium actionis.

2 Præterea idem est principium essendi, & operãdi: sed forma substantialis est immediatum principiũ essendi, quia secundum suam essentiam est forma, & quia inter materiam primam, & formam substantialem, quæ est eius actus, nihil est medium, ergo & erit immediatum principium operandi.

p.d.3.q 4 a. 2.arg.2.q de ani a.12.arg 10.

3 Præterea materia prima est sua potentia: sed forma substantialis est nobilior, quam materia: hæc enim est propter formam, tamquam propter finem, ergo forma substantialis est sua potentia.

p.p 77 a.p. ar.2.q. de ani.art.12. arg.12.

4 Præterea forma substantialis est simplicior, & virtuosior, quam forma accidentalis. Cum enim agere sequatur ad esse in actu, potentior erit ad agendum actus perfectior, quam imperfectior, perfectior autem actus est forma substantialis, quam accidentalis, sed hæc est sua virtus, & per consequens est immediatum principium actionis, ergo & illa erit sua virtus, & potentia, & sic erit immediatum principium actionis, non quidem illius, qua disponitur materia, quia hoc fit per alterationem, ad quam sufficiunt formæ accidentales, sed eius, qua forma substantialis introducitur in materiam.

3.c g.c 69. p.p arg 5 q. de ani.arg.9. p.p.45.art.5 arg.2.& 67. 3 arg.3.q. 115.a p. arg. 5.4 d.12 q p a.2.quæst. 2.arg a.1 de pot.a. 8 arg. 11.p.p.77 a.1 arg 1.2.d p. q p.a. 1.arg 5.d.11.q 2 a. 3 ad 2.p.p. 51.a 4.c.de sp.cr.art.11

5 Præterea nihil agit vltra suam speciem, quia effectus non potest esse nobilior causa: sed forma substantialis est nobilior accidentali, ergo forma accidentalis non potest esse principium actionis, qua producitur substantia, sed hoc erit forma substantialis.

6 Præterea diuersorum actuum sunt diuersæ potentiæ: sed forma substantialis, & accidentalis sunt diuersi actus, ergo sicut accidens est principium producendi accidens, ita forma substantialis erit principium introducendi formam substantialem.

7 Præterea omne generans debet esse simile generato: sed omne, quod simpliciter generatur, est substantia, ergo principium immediatum producendi substantiam, debet esse substantia, hoc autem est forma substantialis, non autem accidentalis, nam hęc est accidens, ergo forma substantialis est immediatum principium actionis.

4.d.12 q p a quæst. arg.p.p.

8 Præterea subiectum est causa efficiens suarum passionum, & potentiarum, vt dictum est, ergo forma substantialis, quæ constituit subiectum in suo esse substantiali, erit principium immediatum actionis.

q.5.log.a

9 Præterea aqua calida semoto igne se restituit suæ pristinæ frigiditati; sed talis actionis immediatum principium nullum aliud est præter formam substantialem aquę, ergo forma substantialis est immediatum principium actionis.

4.d.47.q 2. a.1.quæst.2. c.

Sed contra est, quod Philosophus de sensu & sens. c. 2. dicit, quod ignis, vt ignis, & terra, vt terra nihil agere, aut pati nata sunt, neque aliud quippiam, sed quatenus illis inest contrarietas, eatenus omnia agũt, & patiuntur; contrarietas autẽ tantum est inter accidentia, quia substantiæ nihil est contrariũ, ergo forma substantialis non est immediatũ principium actionis.

de sens.l.2.

2 Præterea semen decisum à generante est instrumentum separatum animalis, cuius virtute producit substantiam sibi similem, vbi non est animal ipsum per se præsens, vt dicit Philosophus 2. de ani. t. 10. & calor naturalis est instrumentum animæ nutritiuæ ad producendum carnem, vt dicit Philosophus 2. de ani. t. 41. sed virtus seminalis, & calor naturalis sunt accidentia, ergo accidens est

7.met l.8.4. d.12 q p.art 2.quæst.2. arg. p. 7.met.l 8 4. d.12 q.2.4.

immediatum principium actionis, non autem forma substantialis.

p. p. 67. a. 3. ad 3. a. d. 13. a. 1 ad 7. a. caeli l. 2. 7. phys. l. 2. p. de gen. l. 18.

5 Praeterea lux solis generat ignem, & animalia, vt sensu patet, non enim potest ignem generare sol per suam formam substantialem, quia vt docet Philosophus 7. phys. t. 10. & 11. & p de, cen. t. 44. & 45 approximatio agentis ad passum, & contactus eius omnino necessarius est ad agendum; neque viuentia, fieri ob eandem rationem, tum quia caelum est inanimatum, nullum autem inanimatum potest esse causa productiua viuentis, neque enim esse potest causa illorum vniuoca, com corruptibile, & incorruptibile differant genere, vt saepe dictum est ex Philosopho, Neque aequiuoca, quia causa aequiuoca est nobilior effectu, at nullum inanimatum est nobilius animato, ergo dicendum est quod immediatum principium actionis productiuae non est forma substantialis, sed accidentalis.

p. d. 1. q. 4. a. 1. arg. 3. sed contra.

4 Praeterea sicut se habet posse ad esse, ita se habet potentia ad essentiam, sed in nulla re creata verum est dicere, quod suum esse est suum posse, ergo in nulla re creata sua essentia est sua potentia, & ita nec in forma substantiali.

arg. 2. sed contra.

5 Praeterea omne agens, quod agit per essentiam suam, est agens primum, vt dicit Auic. cuius ratio est quia omne secundum agens agit inquantum participat aliquid, & ita agit per aliquid additum essentiae: sed forma substantialis non est agens primum, ergo non est agens per suam essentiam, sed per suam potentiam, ergo sua potentia non est sua essentia.

q. 4. de malo a. 4. ad 3. q. de ani. a. 12. c. p. p. 77. a. p. c.

Respondeo dicendum quod necesse est dicere quod forma substantialis est quidem primum principium actionis, quia est natura, vt inquit Philosophus 2. phys. t. 3. quae est primum principium motus, & quietis: & quia qualibet res secundum illud sortitur speciem, quod est propriae operationis principium primum, sortitur autem vnumquodque speciem per propriam formam substantialem, quare haec debet esse primum principium operationis: non tamen est proximum, & immediatum principium illius, sed hoc est forma accidentalis. Quod multipliciter potest apparere, & primo quidem, quia forma, inquantum est forma, non dicit raniam actiuam, nam actio est vt in exeundo ab agente, sed forma inquantum huiusmodi habet esse in perficiendo illud in quo est, & quiescendo in ipso, & ideo forma non est principium agendi, nisi mediante virtute: Et in quibusdam quidem ipsa forma est virtus, sed non secundum rationem formae: in quibusdam autem virtus est aliud a forma substantiali rei, sicut videmus in omnibus corporalibus, a quibus non progrediuntur actiones, nisi mediantibus aliquibus suis qualitatibus.

q. de ver. a. 14. c.

p. p. q. 54. a. 3. c. de spir. cr. art. vlt.

Secundo quia secundum diuersitatem actuum oportet esse diuersitatem propriarum potentiarum, quia vnusquisque actus proprius respondet propriae potentiae, operatio autem, & esse in qualibet creatura sunt actus omnino diuersi, ita vt nullius creaturae esse sit sua operatio, ergo & forma substantialis, & potentia operatiua quae sunt propriae potentiae illorum actuum, erunt plane diuersae. Tertio quia vnumquodque agit secundum quod est actu illud, quod agit, ignis enim non calefacit, inquantum est lucidus actu, sed inquantum est actu calidus; & exinde est, quod omne agens agit sibi simile; vnde oportet, quod ex eo, quod agit, consideretur principium, quo agit, oportet enim vtrumque esse conforme. vnde in 2. phys. dicitur, quod forma, & generans sunt idem specie: cum ergo id, quod agitur, non pertineat ad esse substantiale rei, impossibile est, quod principium, quo agit, sit aliquid de essentia rei. Et hoc manifeste apparet in agentibus naturalibus, quia enim agens naturale in generatione agit transmutando materiam ad formam, quodquidem fit, secundum quod materia primo disponitur ad formam, & tandem consequitur formam, secundum quod generatio est terminus alterationis necesse est, quod ex parte agentis id, quod immediate agit, sit forma accidentalis correspondens dispositioni materiae; oportet tamen, vt forma accidentalis agat in virtute formae substantialis, quasi instrumentum eius, alias non induceret agendo formam substantialem, & propter hoc in elementis non apparent aliqua principia actionum, nisi qualitates actiuae, & passiuae, quae tamen agunt in virtute formarum substantialium: & propter hoc earum actio non solum terminatur ad dispositiones accidentales, sed etiam ad formas substantiales; nam & in artificialibus actio instrumenti terminatur ad formam intentam ab artifice. Similiter & potentiae animae, quia non dicuntur directe per respectum ad aliquid substantiale, sed ad aliquid accidentale, non sunt substantiae, sed accidentia; intelligens enim, & sentiens actu non est esse substantiale, sed accidentale, ad quod ordinatur intellectus, & sensus, & similiter esse magnum, vel paruum, ad quod ordinatur via augmentatiua; generatiua vero potentia, & nutritiua ordinantur quidem ad substantiam producendam, vel conseruandam, sed per transmutationem materiae. Vnde talis actio, sicut & aliorum agentium naturalium fit a substantia mediante principio accidentali, & per consequens nulla forma substantialis est immediatum principium actionis, sed illam operatur mediante proprio accidente, atque adeo mediante qualitate, quae licet sit actiua non tamen agit solum in virtute propria producendo scilicet accidens, sed etiam in virtute formae substantialis, cuius est instrumentum. & ideo eius actio non solum terminatur ad formam accidentalem, sed etiam ad substantialem: propter quod generatio est terminus alterationis, huiusmodi autem virtutem instrumentalem recipit qualitas eo ipso quod a principiis essentialibus formae substantialis causatur; quando vero agens directe, & immediate sua actione producit substantiam, sicut est Deus, qui creando producit totum substantias, huiusmodi agens agit per suam essentiam, & sic non est in eo aliud virtus, vel potentia actiua, & eius essentia. Confirmari potest haec ratio ex diuisione entis in actum, & potentiam, cum enim haec diuidat ens, & quodlibet genus entis, oportet quod ad idem genus referatur actus, & potentia; & ideo si actus non est in genere substantiae, potentia, quae dicitur ad illum actum, tamquam immediatum principium illius, non potest esse in genere substantiae, operatio autem cuiuslibet agentis creati non est in genere substantiae sed hoc est in solo Deo, quare & in illo solo substantia erit immediatum principium actionis non autem in vllo agente creato.

4 d. 12. q. p. a. 1. quaest. 2. c. 7. met l. 8.

q. de ani. a. 12. & c. p. p. q. 77 a. p. c.

Ad primum dicendum, quod Philosophus loco citato non reprehendit assertentes efficientiam solum praestari per accidentia, & negantes illam formis substantialibus, sed reprehendit eos, qui negabant genus causae formalis, & efficientiam tribuebant causae materiali mediantibus accidentibus, vt patet ex contextu.

1. de gen l. 9.

Ad secundum dicendum, quod forma substantialis est etiam principium operandi, sed mediante virtute, est enim principium primum, sed non proximum; operantur enim qualitates propriae formarum substantialium virtute illarum, sicut & qualitates elementorum in virtute formarum substantialium ipsorum elementorum: est autem forma substantialis immediatum principium essendi, quia esse non est accidens.

l. c. in arg.

Ad tertium dicendum, quod actus, ad quem est in l. c. in arg.

1.c.in arg.

potentia materia prima, est substantialis forma; & ideo potentia materiæ non est aliud, quam eius essentia.

p.p.77.a.p. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod actio est compositi sicut & esse, existentis enim est agere. Compositum autem per formam substantialem habet esse substantialiter, per virtutem autem, quæ consequitur formã substantialem, operatur. vnde sic se habet forma accidẽtalis actiua ad formã substantialẽ agentis, vt calor ad formam ignis, & sicut se habet potentia animæ ad animam. Vel dic, quod introductio formæ substãtialis fit à qualitatibus actiuis agentibus instrumentaliter in virtute formæ substantialis: Nam illæ sicut causantur à forma substantiali, quæ simul cum materia est ratio propriorum accidentium, ita agunt ad introductionem formæ substantialis in virtute illius. Quod autem agit in virtute alterius producit effectũ similem non sibi tantum, sed magis ei, in cuius virtute agit, & causa actionis magis est id, cuius virtute agitur, quam illud, quod agit. sicut principale agens magis agit, quam instrumentum.

2.d.18.q.2.a.3 ad 2.d.p.q.p.a.4.ad 5.p.p.67.a.3.ad 3 q.115.a.p.ad 5.4.d.12.q.p.a.2. quæst. a.ad 2.

Ad quintum dicendum, quod propria virtute nihil agit vltra suam speciem, sed virtute alterius, cuius est instrumentum, potest agere vltra suam speciem; sic enim serra agit ad formam scamni, & calor naturalis, inquantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, & quæcunque forma accidentalis, vt instrumentũ formæ substantialis, agit ad productionem formæ substantialis; ad accidens autem agit propria virtute, non enim est contra rationem accidentis, quod excedat suũ subiectum in agendo, sed quod excedat in essendo, nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero defluere ab agente in patiens, sicut ponebat Democritus fieri actionem per defluxum atomorum. Vnde ex actione qualitatũ elementarium, atque adeo accidentium dupliciter sequitur aliquid, vno modo ex ipsis secundũ se, & sic ex actione illarum nulla forma substantialis sequitur, quia alioqui sequeretur, quod formæ substantiales ex necessitate inducerentur, vt Emped. dixit, sed tantũ sequitur forma accidentalis, vt sapor, odor, durũ, molle, & aliæ similes qualitates. Sic enim calor propria virtute producit calorem, & sic de reliquis. Alio autem modo sequitur aliquid ex eis, sicut ex instrumentis, vt dicit Philosophus 2. de ani. t. 40. & 41. quod ignis in motu augmenti est sicut instrumentum regulatũ, sed principaliter agens, & regulans est virtus animæ dirigens in determinatam quantitatem; & similiter ex actionibus qualitatum actiuarũ consequitur anima, & forma quælibet substantialis, secundum quod in eis vt instrumentis manet virtus animæ, vel alterius formæ substantialis, & ipsius cæli: & ideo non oportet, cum non agant in virtute sua tantum, quod ex actionibus earum nihil sequatur vltra earum speciem, quia ex motu instrumenti sequitur effectus secundum rationem principalis agentis.

p.p.115.a.p. ad 5. d.18. q.2.a.3.ad 2. 4.d.12.q.p.a.5. quæst. 2.c. 7. met. l.9. q. de ani. a. 12. & in resp. ad superiora argumenta.

p.p.115.a.p. ad 5.

Ad sextum dicendum, quod quia forma accidentalis, & substantialis sunt subordinatæ, vnde per eũdem motum acquiruntur. generatio enim est terminus alterationis, per quam acquiritur forma accidentalis, propterea per idem principium proximum producuntur, sed forma accidentalis in virtute propria illius, forma vero substantialis in virtute alterius vt dictum est.

4.d.12.q.p.a.2. quæst. 2. ad 1.

Ad septimum dicendũ, quod generatum nõ debet assimilari instrumento, sed principali agenti, vt dicit Comm. 11. met. com. 13. quia instrumentum non agit virtute sua, sed alterius, & illi assimilat, non sibi; forma vero accidentalis, quæ est immediatum principium omnis actionis, agit vt instrumentum substantiæ, atque adeo in virtute illius.

de sensu 1 x 4.d.12.q.p.a.p. quæst. 1.c. p.p.q.77.a.6.ad 3. & 7. ad p. p.p.q.54.a. p.c.q. 62.4.c & q.77.a.p.c. & art. 6. ad 3. & art. 7. ad p.

Ad octauum dicendum quod. quia forma accidentalis agit in virtute formæ substantialis, necesse est ad hoc, vt ei competat vis agendi ex virtute illius, vt ab illa immediate deriuetur, nam hanc virtutem instrumentalem recipit eo ipso, quod à principiis essentialibus formæ substantialis causatur. Verũ, quia talis virtus non causatur a forma substãtiali per actionem propriam, sed per impropriam, quæ dicitur naturalis consequentia, vel resultantia, (actio enim proprie dicta est coniuncta cum transmutatione, & cum sit actualitas virtutis, supponit formam substantialem, per quã res constituitur in esse substantiali, & virtutem agendi, quæ non competit formæ substantiali secundum suam essentiam, vt sic, vt dictum est,) propterea forma substantialis non dicitur esse immediatum principium actionis absolute sumptæ, quando ex illa resultat forma accidentalis, quæ est eius passio, nam cum hæc nata sit simul esse cum illa, aduenit illi sine eius transmutatione.

p.p.77.a.6. ad 2. & 7. ad p.

Ad nonum dicendum, quod reductio aquæ ad pristinam frigiditatem non est per aliquam transmutationem, sed per naturalem quandam resultantiam, sicut ex vno naturaliter resultat aliud, vt ex luce color. Vnde sicut frigus, quando primo cæpit esse, fluxit ex essentia aquæ, cum qua simul esse natum est, tamquam effectus talis formæ substantialis, ita quando secundo recipit esse, denuo idem specie refluit ex forma, sicut si color, qui fluxit ex luce, corrumpetur, iterum ex illo flueret; & ita aqua vi suæ speciei recuperat suam frigiditatem per violentam actionem ignis amissam; sicut similiter, quia anima secundum suam essentiam est origo suarum potentiarum, & forma substantialis est origo suarum proprietatum, si anima, vel forma substantialis à suo composito per diuinam potentiam separaretur, in illa separata maneret efficacia iterum influendi potentias sensitiuas, vel proprietates toti composito, si iterum illi vniretur, quia hæc efficacia non est quid superadditum essentiæ animæ, vel formæ substantialis, nam vtraque est secundum suam essentiam origo suarum potentiarum, & proprietatum.

4.d.47.q.2.a.1. quæst. 1.c.

4.d.44.q.1.a.3 quæst p.c insi. q.43.a.6.ad 3.

## QVÆSTIO X.

*De causa exemplari, seu de idea.*

Deinde considerandum est de causa exemplari, seu de idea.

### CIRCA QVAM QVÆRVNTVR QVATVOR.

1. *Vtrum necesse sit ponere ideam.*
2. *Vtrum recte definiatur idea, quod sit forma extra rem, quam effectus imitatur, ex intentione agentis determinantis sibi finem.*
3. *Vtrum idea sit terminus intrinsecus cognitionis practicæ, seu verbum practicum. an vero sit res ipsa facienda, vt ab intellectu cognita.*
4. *Vtrum idea reducatur ad causam formalem, vel finalem, vel ad causam efficientem.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum necesse sit ponere ideas.*

p.d.36.q.2.a.p.arg.p.

Videtur quod non sit necessarium ponere ideas. Dicit enim Philosophus p. met. t. 32. quod dice-

re exemplaria esse vaniloquium est, & poëticas metaphoras dicere; sed ideas exemplaria dicimus, ergo vanum est ponere ideas.

arg. 2.

2 Præterea perfectius est agẽs, quod non eget in sua actione ad exemplar respicere, quam quod exemplari indiget; sed agens intellectuale est inter omnia agentia perfectissimum, ergo non est illi opus ideis, ad quas respiciat, vt ibidem subdit Philosophus.

arg. 3. & q. 1. de ver. a. p. arg. p.

3 Præterea perfectius est scire res per suam essentiam, quam per suam similitudinem; sed agens intellectuale perfecte cognoscit res, ergo scit eas per essentiam, & non per ideas, & proinde non sunt hæ necessariæ.

q. 3 de ver. a. p. arg. q. & 1. p. p. q. 15 a. p. arg. 3.

4 Præterea si idea est necessaria, maxime vt sit principium cognoscendi, & operandi; sed nullum agens artificiale indiget idea tamquam principio cognoscendi, & faciendi opus artificiatum; non quidem agens increatum, tum quia essentia diuina est illi sufficiens principium cognoscendi, & operandi omnia; tum quia Deus eodem modo cognoscit se, & alia, alioqui eius scientia multiplex esset, & diuisibilis, seipsum autem non cognoscit per ideam, quare nec alia cognoscet per ideam. Neque agens artificiale creatum, tum quia principium factiuum operis artificiati est, inquit Philosophus 7. met. t. 23. prima substantia; tum quia ars est sufficiens principium productiuum operis artificiati vt docet Philosophus 5. met. cap. 2. & 7. met. t. 23. ergo non est necesse ponere ideas.

7 met. l. 6. 5. met. l. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 23. & 24. dicit in artificialibus domum externam fieri à domo in anima, & similiter sanitatem ad extra à sanitate, quæ est forma in anima; sed hæc domus vel sanitas, quæ est forma in anima, nihil aliud est, quam idea.

7. met. l. 17. p. p. q. 15. a. p. c.

2 Præterea dicit D. Aug. lib. 83. q. 46. quod qui negat ideas esse, negat in diuinis filium esse, quod est hæreticum; & ibidem dicit, quod tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis sapiens esse nemo possit.

p. p. q. 15. a. p. arg. sed c. & p. d. 36. q. 2. a. p. arg. sed q.

3 Præterea omne agens per intellectum habet rationem sui operis apud se, nisi ignoret quid agat; sed datur agens intellectuale tam creatum quam increatum non ignorans quid agat, ergo necesse est in vtroque agente dari ideas.

q. 3 de ver. a. p. arg. 2. sed c.

4 Præterea in omni productione siue naturali, siue artificiali effectus determinatam formam consequitur; sed hæc determinatio in productione artificiali oritur ab exemplari, vel idea, artifex enim producit determinatam formam in materia propter exẽplar, ad quod inspicit, siue illud sit exemplar, ad quod extra intuetur, siue sit exemplar interius mente conceptũ, ergo necesse est in agente intellectuali creato dari ideas, ergo & in creato quis cum ea, quæ naturaliter fiunt determinatas formas consequantur, oportet, quod hæc formarum determinatio reducatur, sicut in primum principium, in diuinam sapientiam, quæ ordinem vniuersi excogitauit, qui in rerum distinctione consistit, & per consequens, quod in diuina sapientia sint rationes omnium rerum, quæ ideæ nuncupantur.

p. p. q. 4. a. 3. c.

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere in mente intellectualis agentis tam creati, quam increati ideas. idea enim Græce, Latine forma dicitur, vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum, præter ipsas res existentes; forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest, vel vt sit exemplar eius, cuius dicitur forma, vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quod formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, & quantum ad vtrumque necesse est ponere ideas, quod sic patet. In omnibus enim, quæ à casu non generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque; agens autem non ageret propter formam, nisi inquantum similitudo formæ est in ipso, quod quidẽ contingit dupliciter; in quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secundum esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam, sicut homo generat hominem & ignis ignem: in quibusdam vero secundum esse intelligibile, vt in iis, quæ agunt per intellectum, sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris, & hæc potest dici idea domus, quia artifex intendit domum assimilare formæ, quã mente concepit. Quia ergo plurimi sunt effectus, qui non sunt à casu facti, sed sunt facti ab agente intellectuali creato, & similiter quia mundus non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agentem, necesse est, quod in mente vtriusque agentis intellectualis, increati scilicet & creati sit forma, ad similitudinem cuius vtrumque agens suum effectum operetur, quam formam appellamus ideam. Hoc tamen interest inter formam exemplarem existentem in mente diuina, & in mente artificis creati, quod creatus artifex agit ex præsupposita materia, vnde formæ exemplares, quæ sunt in mente illius non sunt factiuæ materiæ, quæ est indiuiduationis principium, sed tantum formæ, à qua est species artificiati, & ideo huius formæ exemplares non respiciunt directe artificiatum, quantum ad indiuiduum, sed quantum ad speciem solum, formæ autem exemplares intellectus diuini sunt factiuæ totius rei, & quantum ad formã, & quantum ad materiam, & ideo respiciunt creaturam, non solum quantum ad naturam speciei, sed etiam quãtum ad singularitatem indiuidui, per prius tamen quantum ad naturam speciei, quod ex hoc patet. Exemplar enim est, ad cuius imitationem fit aliquid, vnde ad rationem exemplaris requiritur, quod ipsa assimilatio operis ad exemplar sit intenta ab agente, alias assimilatio casu accideret, & non secundum viam exemplaritatis. Sic ergo in ratione exemplaris includitur intentio agentis. Ad hoc ergo per prius exemplar respicit, quod agens primo intendit in opere: agens autem quilibet intendit in opere id, quod perfectius est, natura autem speciei est quid perfectissimum in vnoquoque indiuiduo, per ipsam enim duplex imperfectio perficitur, imperfectio materiæ, quæ est singularitatis principium, quæ, cum sit in potentia ad formam speciei perficitur, quando naturam speciei consequitur, & imperfectio formæ generalis, quæ sa habet ad differentias specificas in potentia, vt materia ad formam. Vnde species specialissima est primo in intentione naturæ, vt patet per Auic. in principio suæ Metaphysicæ: non enim natura intendit principaliter generare sortem, alias destructo sorte ordo, & intentio naturæ periret, intendit autem in sorte generare hominem. Similiter non intendit principaliter generare animal, alioquin quiesceret eius actio, quando ad naturam animalis perduxisset, cum tamen in indiuiduo generato prius compareat natura animalis, quam hominis, vt patet in 16. de animalibus, non autem prius est homo, quam hic homo. Vnde exemplar, quod est in mente diuina primo naturam respicit in qualibet creatura.

quol. 8 q. p. a. 2. c.

Ad primum ergo dicendum quod sicut dicit Com. 11. met. com. 4. Plato, & alij antiqui Philosophi quasi ab ipsa veritate coacti tendebant in illud, quod postmodum Aristoteles expressit, quamuis non peruenerint in ipsum; & ideo Plato ponens ideas, ad hoc tendebat, secundum quod & Aristoteles posuit, scilicet eas esse in intellectu diuino, vnde hoc improbare

p. d. 36 q. 2. a. p. ad p.

Philosophus non intendit, sed secundum modum, quo Plato posuit formas naturales per se existentes sine materia esse.

q. 3 de ver. a. 1. ad 6. p. d. 36 q. 2. a. 1. ad 2. p. p. 15. p. p. ad 3.

Ad secundum dicendum quod agens intellectuale creatum quia est imperfectum, cognoscit per ideam acceptam à rebus, & ideo eget respicere in exẽplar, quod non est sua essentia: at intellectus diuinus, quia est infinite perfectus, non cognoscit per ideam acceptam à rebus, sed per essentiam suam, quæ est similitudo omnium rerum.

p. d. 36. q. 2. a. 2 p. ad 3. & in a. scr. ad 2. p. p. 15. a. p. c

Ad tertium dicendum quod res cognosci non possunt per suam essentiam ab aliquo intellectu, nisi per essentiam in intellectu existant, qualiter res ad extra non sunt in vllo intellectu, vnde nullus intellectus cognoscit res ad extra per earum essentias, sed vel per suam, si sit intellectus diuinus, quia per illam perfectius repræsentantur, vel per formam mente conceptam, si sit intellectus creatus.

p. p. q. 15. 2. p. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod necesse est ponere ideas tam in intellectu increato, quam in creato, vt dictum est. Neque obstant rationes allatæ in obiectione. Non enim prima, quia cum Deus secundum suam essentiam sit similitudo omnium rerum, idea in Deo nihil aliud est, quam eius essentia. Sicut enim Deus, quia non potest non esse, non indiget essentia, quæ sit aliud, quam suum esse, ita, quia non potest deficere in cognoscendo, vel operando, non indiget alia regula à seipso, sed propter hoc non potest deficere, quia ipse est sui ipsius regula, sicut propter hoc non potest non esse, quia sua essentia est suum esse. Neque secunda, quia licet Deus per essentiam suam se, & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuum aliorum, non autem sui ipsius, & ideo habet rationem ideæ, secundum quod ad alia comparatur, non autem secundum quod comparatur ad ipsum Deum, præterquam quod Deus eodem modo cognoscit se, & alia, si accipiatur modus cognitionis ex parte cognoscentis, non autẽ si accipiatur ex parte rei cognitæ, quia creatura, quæ à Deo cognoscitur, non est idem secũdum rem cum eo, vnde nulla multiplicitas in eius essentia sequitur. Neque tertia, quia Philosophus nomine substantiæ primæ intelligit formam in mente artificis, quæ dicitur prima substãtia, quia est prima forma productiua formæ existentis in materia. Neque quarta, quia præter artem eget agẽs artificiale forma aliqua ad cuius similitudinem, & imitationem aliquid efficiat, ipsamque respiciat, dum operatur, quæ non competunt arti, sed ideæ, vt per se patet; præterquam quod ars est vna, & est principium, quo agens intellectuale intelligit, at idea est quod intelligitur, & sub eadem arte sunt plures ideæ.

q. 3 de ver. a. 1. p. ad 8 — p. p. q. 15 a. p. ad 2. — q. 3. de ver. a. p. ad 11. — 7. met. l. 6. — q. 3. de ver. a. p. & 2. p. p. q. 44. a. 3. c. p. p. 15. a. 2. q. 1 de ver. a. 1. c. & ad q.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum recte definiatur idea, quod sit forma extra rem, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis determinantis sibi finem.*

q. 3. de ver. a. c.

Videtur quod non recte definiatur idea, quod sit forma extra rem, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis determinantis sibi finem. Quia forma importat respectum causæ eius, quod secundum eam formatur; sed forma non informat nisi per modum inhærentiæ, nam informat, vt dictum est, communicando se ipsam, ergo idea non est forma extra rem.

q. 3. a. p. c.

p. d. 18. q. 2. a. p. c. — q. 2 de ver. a. p. arg. 9. p. p. 44. a. 3. arg. p.

2 Præterea de ratione imitationis duo sunt, illud, in quo est imitatio, & illa, quæ se imitantur; illud autẽ, respectu cuius est imitatio est aliqua qualitas, vel forma per modum qualitatis significata; vnde de ratione imitationis est similitudo; sed inter res ad extra, & res existentes in intellectu agentis intellectualis, siue increati, siue creati, non est vlla similitudo, quia creaturæ longe distant à diuina similitudine, & quia similia sunt, quorum est eadem qualitas; at inter illas res non est eadem qualitas, sed est diuersitas, cum prædicamento differant, ergo idea non est forma, quam aliquid imitatur.

quol. 4. a. 9. c. & ad p. & p. d. 36. q. 2. a. p. c.

3 Præterea idea non est forma realis, sed intelligibilis, non enim est forma artificialis, vel materialis habens esse in actu secundum quod est in materia, sed est habens esse in potentia actiua, secundum quod est in mente artificis, vel Dei, sed forma intelligibilis non est forma, quam aliquid imitetur, seu ad cuius similitudinem aliquid fiat, nam potius ipsa imitatur formam ad extra, cum ab illa causetur, ergo idea non est forma, quam aliquid imitatur.

q. 3. de ver. a. p. c.

4 Præterea omnis artifex per ideam operatur effectum suum; sed plerunque pictores faciunt imaginem alicuius, de quo non intendunt, ergo idea non est forma, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis.

3. de ver. a. p. c.

5 Præterea definitum non debet poni in definitione, nam bis poneretur, sed idea habet rationem finis, est enim forma, ad quam aliquid formatur, hoc autẽ, ad, importat respectum ad finem. Præterea ab illa sumit aliquando agens formam, qua agit, ergo frustra ponitur in definitione ideę, quod sit forma, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis sibi determinantis finem.

3. de ver. a. p. c.

Sed contra est, quod id est ratio ideæ in quo conueniunt tam forma artis in mente artificis existens, quam forma extra artificẽ existens, quam sibi pictor proponit ad exprimendum, nam vtraque habet rationem exemplaris, & ideæ, sed vtraque in eo conuenit, quod sit forma extra rem, ad cuius imitationem agẽs intellectuale aliquid facit, ex intentione sibi finem determinans, ergo hæc est ratio ideæ.

quol. 4. a. p. c.

2 Præterea idea pertinet ad cognitionem practicã; est enim terminus intrinsecus cognitionis practicæ; sed eatenus ad talem cognitionem pertinet, quatenus est forma concepta, & intellecta ab agente, vt ad eius similitudinem opus exterius producat, sicut ædificator in mente sua præconcipit formam domus, ad cuius imitationem, & similitudinem intendit producere formam domus in materia.

q. 3 de ver. a. p. & a. c.

Respondeo dicendum quod si attendamus proprietatem vocabuli, idea nihil est aliud, quam forma, vel species. Forma autem alicuius rei potest dici tripliciter. vno modo, à qua formatur res, sicut à forma agentis procedit formatio effectus, sed quia non est de necessitate actionis, vt effectus pertingãt ad completam rationem formæ agentis, cum frequenter deficiãt, maxime in causis æquiuocis, ideò forma, à qua formatur aliquid, non dicitur esse idea, vel forma. Alio modo dicitur forma alicuius, secundum quam aliquid formatur, sicut anima est forma hominis, & figura statuæ est forma cupri. Et quamuis forma, quæ est pars compositi, vere dicatur esse illius forma, non tamen consueuit dici eius idea, quia videtur hoc nomen idea significare formam separatam ab eo, cuius est forma. Tertio modo dicitur forma alicuius illud, ad quod aliquid formatur, & hæc est forma exemplaris, ad cuius similitudinem aliquid constituitur, &

in hac significatione consuetum est nomen ideæ accipi, vt idea idem sit, quod forma, quam aliquid imitatur. Sed notandum, quod aliquid potest imitari formam aliquam dupliciter, vno modo ex intentione agentis, sicut pictura ad hoc fit à pictore, vt imitetur aliquem, cuius figura depingitur: aliquando autem prædicta imitatio per accidens est, & præter intentionem, & à casu, sicut frequenter pictores faciunt imaginem alicuius, de quo non intendunt; quod autem imitatur aliquam formam à casu, non dicitur ad illã formari, quia ly ad, videtur importare ordinem ad finem: vnde cum forma exemplaris, vel idea sit, ad quam formatur aliquid, oportet quod formã exemplarem, vel ideam aliquid imitetur per se, non per accidens. Videmus etiam quod aliquid propter finem dupliciter operatur. Vno modo ita, quod ipsum agẽs determinet sibi finem, sicut est in omnibus agentibus per intellectum: aliquando autem agenti determinatur finis ab alio principali agente, sicut patet in motu sagittæ, quæ mouetur ad finem determinatum, sed hic finis determinatur ei a proiiciente, & similiter operatio naturæ, quæ est ad determinatum finem, præsupponit intellectum præstituentem finem naturæ, & ordinantem ad finem illum naturam, ratione cuius omne opus naturæ dicitur esse opus intelligentiæ. Si ergo aliquid fiat ad imitationem alterius per agens, quod non determinat sibi finem, non ex hoc forma imitata habebit rationẽ exemplaris, vel ideæ, non enim dicimus, quod forma hominis generantis sit idea, vel exemplar hominis generati, sed solũ hoc dicimus, quãdo agens propter finem sibi determinat finem, siue illa forma sit in agente, siue extra agentẽ: dicimus enim formam artis in artifice esse exemplar artificiati, & similiter etiam formam, quæ est extra artificem, ad cuius imitationem artifex aliquid facit: & sic patet, quod ratio ideæ est quod sit forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem. Ex hac definitione sequitur primo, quod illi, qui ponebant omnia accidere casu, non poterant ponere ideas, quæ opinio merito à Philosophis reprobatur, quia quæ sunt à casu, non se habent eodem modo, nisi vt in paucioribus, naturæ autem cursum videmus semper eodem modo progredi, aut vt in pluribus. Sequitur secundo similiter etiam secũdum eos, qui posuerunt, quod à Deo procedunt omnia per necessitatem naturæ, non per arbitrium voluntatis, non posse poni ideas, quia ea, quæ ex necessitate naturæ agunt, non prædeterminant sibi finem; sed hoc esse non potest, quia omne quod agit propter finem, si non determinat sibi finem, determinatur ei finis ab aliquo superiori, & sic aliqua causa erit eo superior, quod non potest esse, quia omnes loquentes de Deo, intelligunt eum esse causam primam entiũ, & ideo Plato refugiens epicureorum opinionem, qui ponebant omnia a casu accidere, & empedoclis, & aliorum, qui ponebant omnia accidere necessitate naturæ, posuit ideas esse. Et hanc etiam rationem ponendi ideas, scilicet prædefinitionem operum agendorum innuit S. Dion. cap. 5. de diuinis nominibus dicens, exemplaria dicimus in Deo existentes, quas theologia prædefinitiones vocat, & diuinas, & bonas voluntates existentium prædeterminatiuas, & effectiuas, secundum quas supersubstantialis essentia omnia prædefiniuit, & produxit.

q. 1. de ver. a. 1c.

Ad primum ergo dicendum, quod cum idea sit forma, forma vero, vt sic, dicat respectum ad id, quod secundum illam formatur, & ex hoc habeat rationẽ causæ, est enim forma quodammodo causa eius, quod secundum ipsam formatur, etiam ideæ conueniet esse causam, & formare aliquid. Verum dupliciter fieri potest formatio, vel per modum inhærentiæ, & hoc modo formare pertinet ad formam intrinsecam, vel per modum imitationis, & hoc modo format forma separata a re, quam dicimus ideam, seu formam exemplarem.

Ad secundum dicendum, quod aliqua dicuntur similia tripliciter, vel similitudine speciei, seu participationis, quia nimirum participant vnam formam; vel similitudine imitationis; quia alterum vnum imitatur alterum, vel perfecte, vel proportionaliter, vel similitudine expressionis, seu secundum repræsentationem rationis intellectæ a Deo. Prima similitudo non exigitur ad ideam, sed secunda, & tertia. Et quidem si loquamur de tertia, maxima est inter res creatas, & ideas diuinas, nam illæ expressissime per has repræsentantur, si vero loquamur de secũda, cum in his, quæ ad imitationem alterius producuntur, quandoque id, quod alterum imitatur, perfecte imitatur ipsum, & tunc intellectus operantis præconcipiens formam operati, habet vt ideam ipsam formam rei imitatæ, prout est illius rei imitatæ; quandoque vero quod est ad imitationem alterius, non perfecte imitatur illud, & tunc intellectus operatiuus non accipit formam rei imitatæ absolute vt ideam, vel exemplar rei operandæ, sed cum proportione determinata, secundum quam exemplatum a principali exemplari deficit, vel imitatur: priori modo se habent ideata creata in ordine ad ideas creatas existentes in mente artificis: posteriori vero modo se habent res creatæ ad ideas diuinas, Deus enim per intellectum omnia operans, omnia ad similitudinem essentiæ suæ producit, vnde essentia sua est idea rerum, non quidem vt essentia, sed vt est intellecta: res autem creatæ non perfecte imitantur diuinam essentiam: vnde essentia non accipitur absolute ab intellectu diuino vt idea rerum, sed cum proportione creaturæ fiendæ ad ipsã diuinam essentiam, secundum quod deficit ab ea, vel imitatur eam: diuersæ autem res diuersimode ipsam imitantur, & vnaquæque secundum proprium modum suum, cum vnicuique sit proprium esse distinctum ab altera, & ideo ipsa diuina essentia cointellectis diuersis proportionibus rerum ad eam, est idea vniuscuiusque rei: vnde fit, vt cum sint diuersæ rerum proportiones, sint etiam plures ideæ, licet sit vna omnium ex parte diuinæ essentiæ. Si demum loquamur de prima similitudine, hæc minima est inter Deum, & creaturas: verum vt dictum est, hæc non requiritur ad ideam.

T. 1. b. v. similitudo n. 5. & 7. q. 3. de ver. a. p. ad q. a. 2. c. p. p. 4. a. 3. ad p. S. Bon. p. d. 35. a. p. q. p.

Ad tertium dicendum, quod idea est quidem forma in intellectu artificis existens, atque adeo forma intelligibilis non tamen est species intelligibilis, quia hæc est principium operationis intellectualis, & est id, quo tamquam instrumento vtimur ad aliud intelligendum. Præterea species intelligibilis non est id, quod intelligitur, & respicitur ab artifice, sicut & ars, secus vero idea.

quol. 5. a. 9.

q. 3. de ver. a. p. & 2. c. & ad 9. & p. p. q. 15. a. 2. c. & ad 2. p. d. 36. q. 2. a. 2. c.

Ad quartum patet ex dictis.

Ad quintum dicendum, quod licet idea siue interior, siue exterior habeat quodammodo rationem finis, & ab illa accipiat artifex formam, si sit extra ipsũ, non tamen est ille finis, quem sibi agens determinat, sed aliud, ideo enim agens intellectuale, seu artifex excogitat interius formam, puta domum, vt fabricet exterius talem domum in materia, ideo enim ad productionem alicuius rei necessaria est idea, vt effectus determinatam formam consequatur, artifex enim producit determinatam formam in materia propter exemplar, ad quod inspicit, siue illud sit interius mente conceptum, siue sit extra ipsum artificem.

q. 1. de ver. a. p. c. & a. 2. c. p. p. 44. a. 3. c.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum idea sit terminus intrinsecus cognitionis practicæ, seu verbum practicum, an vero res facienda, vt cognita ab intellectu.*

p.p.15.a.2.q. 3.de ver. a.2. p.d.36.q.p.a. 2.

Videtur quod idea respectu cuiuscunque agentis intellectualis sit res facienda, vt cognita, non autem terminus intrinsecus cognitionis practicæ, seu verbum practicum. Sunt enim in Deo plures ideæ, sed non possunt esse plures, nisi idea sit ipsa creatura facienda a Deo, vt cognita ab ipso: neque enim dici potest, quod sit ipsa essentia diuina, nam illa vna est, & simplicissima, vnde & idea erit vna, & non plures: neque etiam dici potest, quod in Deo sunt plures secundum diuersos respectus eius ad creaturas, nam isti respectus vel sunt secundum rem, vel secundum rationem tantum, si primum vel sunt in creaturis tantum, & tunc, cum creaturæ non sint ab æterno, neque erunt plures ideæ, vel certe temporale erit causa æterni, quod dici non potest: vel sunt in Deo tantum, & tunc sequitur, quod sit alia pluralitas realis in Deo, quam pluralitas personarum, quod est contra sanctos patres: neque secundum, quia neque multiplicantur isti respectus per ordinem ad ideata, secundum quod sunt in Deo, quia in eo sunt vnum, vt dicit D. Dion. neque per ordinem ad ideata, secundũ quod in propria natura existunt, quia sic res ideatæ sunt temporales, ideæ vero sunt æternæ; præter quã quod omnis relatio, vel respectus Dei ad creaturam est realiter in creatura, & non in Deo: vnde cum ideæ sint plures in Deo, non poterunt multiplicari ideæ per diuersos respectus, & consequenter idea diuina non erit essentia Dei, sed res facienda, vt cognita a Deo

4 Præterea Angelus beatus videns Deum potest per artem producere aliquem effectum, & mediante idea; sed in tali visione nullus datur terminus intrinsecus, & nullum verbum, ergo in tali casu idea non erit terminus intrinsecus cognitionis practicæ, sed erit effectus ipse producendus, vt cognitus à Deo.

7.met l.8.12. met.l.3.

5 Præterea dicit Philosophus 7.met t 30.& 12.met. t.13. quod vniuersa, quæ fiunt, fiunt ab vniuoco; sed si idea est terminus cognitionis practicæ, nullo modo potest esse vniuocatio inter ideam, & ideatum, secus vero si sit res facienda vt cognita, ergo idea est res facienda, vt cognita.

7 met.l.6.

6 Præterea dicit Philosophus 7.met.t.23. quod domus in materia fit à domo, quæ est in mente artificis, sicut sanitas, quæ est in corpore, fit à sanitate, quæ est in mente medici, sed domus, vel sanitas in mente nihil est aliud quam sanitas, vel domus ad extra, sed vt cognita ab intellectu, nam sic est obiectiue in ipso, ergo idea non est terminus intrinsecus cognitionis practicæ, sed est res ipsa facienda, vt cognita.

q.3.de ver.a p.c &l.c. ad 3.a.præced 4 6.g c.11.p.p. 15.a.p.

7 Præterea idea est in mente artificis sicut id, quod intelligitur, quam artifex respicit ideam internam, vt ad eius similitudinem producat ideatum, sed id, quod intelligitur, non est verbum, sed res, nam verbum nõ intelligitur nisi per cognitionem reflexam, nam intelligitur quando intellectus intelligit se intelligere, quod facit per cognitionem reflexam, at artifex non operatur per cognitionem reflexam, sed per directam, ergo idea non est verbum practicum, sed res facienda, vt cognita.

a. præced. arg.2.& ad 2.& p p.15.a. p c & q.3 de ver.a.3 c.

8 Præterea cum idea sit similitudo ideati expressa, vt dictum est, ideatum debet esse maxime simile suæ ideæ, at id non potest esse, si idea sit conceptus mentis, potest autem esse, si sit res ad extra facienda, vt cognita, cum tam rei ad extra, quàm eiusdem vt cognita est, sit vna qualitas, quæ est definitio similium, vt dicit Philosophus 5. met. t. 21. ergo idea non est terminus cognitionis practicæ, sed res facienda, vt cognita.

7.met.l.6.

Sed contra est, quod Philosophus 7 met.t.23. & 30. dicit, quod in his, quæ fiunt per artem, principium, quod facit, & vnde incipit motus, est forma, quæ est in anima, sed nulla alia forma reperitur, quæ sit in anima, & quę sit principium factionis rei, quam conceptus, seu verbum practicum; nam res ad extra, etiam vt cognita, non est forma existens in anima, sed extra animam; ergo.

ibid. q.3.de ver.a. 2.c.

2 Præterea Philosophus ibidem docet, quod in artificialibus forma in materia fit a forma, quæ est in anima, quæ est quodquid est esse illius; sed nulla datur forma in anima, quæ sit quodquid est esse formæ existentis in materia, quam conceptus mentis, terminus intrinsecus cognitionis practicæ, ergo.

quol.4.a.p.p de ver.a.p & 2.p.p.15.a p. & 2 p.d.28 q.1.a p.c. a 2 arg 2 v. similitudo n.28.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere ideam esse terminum intrinsecum cognitionis practicæ, & non rem ipsam ad extra faciendam, vt cognita est. Quod potest esse manifestum ex multis, & primo quidem ex ipsa ratione ideæ, idea enim cum sit forma, quam aliquid imitatur, necessario importat imitationem, & per consequens similitudinem, & ea, quæ se imitantur, nam hæc sunt de ratione imitationis, vt dictum est, sed tam similitudo, quam imitantia distinctionem, & pluralitatem rerum important, neque enim vna res imitatur seipsam, sed aliam, neque est similis sibi, sed alteri, sibi vero est eadem, res autem facienda ad extra proprie similis esse, & imitari dicitur formam ab artifice intelligendo excogitatam, & formatam, qui est terminus intrinsecus cognitionis practicæ, & ab hac forma, seu termino realiter distinguitur, erit ergo idea talis terminus, non autem res ad extra, vt cognita. Secundo ex munere ideæ respectu agentis intellectualis, hoc enim est constituere agens intellectuale in esse agentis intellectualis ad agẽdum, sicut enim agens naturale constituitur in actu primo ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, est enim idea ratio operis agendi, quam agens intellectuale in se habet, & per cognitionem practicam format, antequam efficiat opus ad extra; intendit enim artifex assimilare domum ad extra domui interiori, quam intelligendo excogitauit, & effecit, sicut agens naturale per actionem intendit effectum assimilare suæ formæ naturali; non est autem aliud forma per intellectionẽ excogitata, & effecta, quam terminus cognitionis practicæ; nam domus ad extra licèt sumatur, vt cognita, non est forma informans intellectum, & constituẽs illum in actu primo, vt per se patet. Tertio ex munere ideæ respectu ideati, est enim idea principium cognitionis, & productionis rei, vt docet Philosophus 7. metaph. t. 30. præter Platonem, & Sanctos Patres D. Dion. c. 5. d.n. & S Aug. l. 83. q. 46. pertinet enim idea sumpta secundũ propriam rationem nominis ad illam scientiam, secundum quam aliquid formari potest, quæ est actu, vel virtute practica; vnde idea vere est causa realis ideati, sed causa realis ideati; vt domus ad extra nõ est ipsa domus ad extra, vt cognita, nam inter causam realem, & reale causatum debet esse distinctio realis, cum effectus realis realiter dependeat à causa, & nihil dependeat realiter a se, vel sit causa sui, res

3.de ver.a. 2.c.

p.p q.15.a.p 3.de ver a p. l.c.a 1arg. sed contra p p 15. a.p c. 44.a.3.c.3.de ver.a.a.c.

autem ad extra facienda vt cognita ab intellectu non distinguitur realiter ab ipsa re, vt est ad extra, est autē sic distincta, & diuersa secundum substantiam à termino cognitionis practicæ, vt patet. Quarto ex causalitate ideæ; hæc enim consistit in determinatione intellectus ad hoc, vt determinatam formam inducat in effectum, non potest autem hæc determinatio fieri ab ipsa forma ad extra, quia nihil effectiue se ipsum determinat: & in naturalibus alia est forma effectiuè determinans, & alia, quæ est effectiue determinata, erit ergo hæc determinatio ab alia forma distincta à forma effectus, quæ alia esse non potest, quam terminus cognitionis practicæ. Postremo patet ex idea diuina, hæc enim esse non potest creatura producenda, vt cognita primo quia idea est principiū cognitionis, & productionis, inconueniens est autem Deum accipere aliunde tale principium, sine quo nō est sufficiens ad agendum. Secundo quia creaturæ imperfecte, & inadæquate imitantur ideas diuinas, perfecte autem, & adæquate illas imitarentur, si ideæ essent ipsæ creaturæ producendæ, vt cognitæ. Tertio quia ex communi sententia Sanctorum Patrum ideæ diuinæ sunt formæ, & rationes incōmutabiles, æternæ, substantiales, & vitales intra ipsum Deum, aut diuinum intellectum existentes, præsertim D. Dion. 5. cap. diu. nom. Aug. l. 83. q. 46. 15. de Ciu. Dei c. 29. & tr. p. in Io. & D. Ambr. lib. p. exam. cap. p. Vnde dicendum est, quod idea est aliquid aliud præter creaturas producendas, vt cognitas, realiter in Deo existens, quod aliud esse non potest præter diuinam essentiam. Nam idea ponitur vt principium cognoscendi, & operandi, diuina autem essentia est sibi sufficiens principium cognoscendi; quamquam quia idea est forma excogitata ab artifice per actum intelligendi, & per talem actum effecta, quæ non se habet vt principium actus intelligendi, ita vt sit primum, quo intellectus intelligat, sed se habet vt primum intellectum, quo intelligens aliquid operatur, & secundum quo intelligit id, quod faciendum est, quia per formam excogitatam artifex intelligit, quid operandū sit, propterea essentia diuina non est idea rerum, vt est essentia, sed vt intellecta, nam vt sic est ratio, & similitudo creaturarum. Verum adhuc quia res creatæ non perfecte imitantur diuinam essentiam, ideo essentia non accipitur absolute ab intellectu diuino vt idea rerum, sed cum proportione rei fiendæ ad ipsam diuinam essentiam, secundum quod deficit ab ea, vel eam imitatur: diuersæ autem res diuersimode ipsam imitantur, & vnaquæque secundum proprium modum suum, cum vnicuique sit proprium esse distinctum ab altera, & ideo ipsa diuina essentia cointellectis diuersis proportionibus rerum ad ideam est idea vniuscuiusque rei, & consequenter plures secundum pluralitatem proportionum, & vna omniū ex parte essentiæ, vt dictum est. Vnde manifestum est ideam absolute sumptam non esse rem faciendam, vt cognitam, sed esse terminum intrinsecum cognitionis practicæ.

p. p. 44. a. 3. c. — q. 3 de ver. a. p. c. in fi. — p. p. 15. a. 3. arg. 2. & a. 2. arg. sed contra. — p. d. 15. a. p. arg. 3. c. & ad 3. — q. 1 de ver. a. 2. c. — ad 2. a. præ.

Ad primum ergo dicendum, quod artificiata dicuntur fieri aliquo modo ab vniuoco, & non simpliciter, vt patet 7. met. t. 30. quia licet idea, quæ est domus in mente artificis existens, nec conueniat in modo essendi, nec in substantia eiusdem rationis physice sumpta cum domo extra, conueniūt tamen in eadem ratione formæ intelligibiliter sumptæ, quia idea est expressa similitudo repræsentans rem faciendam, vt dictum est.

7. met. l. 8.

Ad secundum dicendum, quod sicut homo, vel lapis simpliciter est homo, vel lapis, qui est ad extra, homo vero, vel lapis in mente, qui est homo, vel lapis intellectus, est verbum mentis speculatiuum, vt dictum est, ita in practicis sanitas, vel domus simpliciter est sanitas quæ est in corpore, & domus quæ est in materia, sanitas vero in mente medici, & domus in mente artificis, seu domus, vel sanitas intellecta est verbum practicum, seu terminus cognitionis practicæ.

art. præced. — q. 4. log. a. p. c. 3. de verit. a. 2. c.

Ad tertium dicendum, quod idea non nominat essentiam diuinā inquantum est essentia sed essentiā imitabilem, seu inquantum est ratio huius, vel illius; vnde secundum quod est multiplex imitabilitas in essentia propter plenitudinem suæ perfectionis, & ratione plurium respectuum, secundum quos est ratio imitationis, quos idea præter diuinam essentiam importat, sunt plures ideæ in Deo. Huiusmodi autem respectus licèt fundentur realiter in rebus, non tamē causantur à rebus, non enim pluralitas rerum est causa pluralitatis idearum, sed contra, non enim quia res diuersimode imitantur diuinam essentiam, ideo intellectus eius intuetur eam diuersimode imitabilē, sed potius contra, intellectus enim diuinus est causa rerum, distinctio autem idealium rationum est secundum operationem intellectus diuini, prout intelligit essentiam suam diuersimode imitabilem a creaturis, & ideo prædicti respectus causantur ab intellectu diuino comparante essentiam suam ad res, & consequenter quamuis creaturæ ab æterno non fuerint, tamen intellectus diuinus ab æterno fuit intelligens essentiam suam diuersimode a creaturis imitabilem, & propter hoc fuit ab æterno pluralitas idearum in intellectu diuino, non in natura ipsius; non enim eodem modo est in Deo forma equi, & vita, quia forma equi non est in Deo, nisi sicut ratio intellecta, sed ratio vitæ in Deo est non tantum sicut intellecta, sed etiam sicut in natura Dei firmata. Vnde simul hæc duo stare possunt, quod diuersi respectus ad res in propria natura existentes, secundum quos multiplicantur ideæ, sint æterni, & res ipsæ sint temporales, sicut & in intellectu hominis potest esse respectus ad rem, quando non est; cuius ratio est, quia actio intellectus siue diuini, siue angelici, siue humani potest vniuersaliter se extendere ad aliquid, etiam quando illud non est, sicut quando intelliguntur præterita; actionem autem relatio consequitur, vt in 5. metaph. dicitur, vnde non mirum, si respectus prædicti ad res temporales in intellectu diuino sint æterni.

l. c. in ob.

Ad quartum dicendum, quod beati non formant vnum conceptum de Deo, quia impossibile est, quod conceptio intellectus creati repræsentet totam perfectionem diuinæ essentiæ sed illis essentia diuina, seu verbum diuinum est loco conceptus, sicut & ipsa diuina essentia est loco speciei intelligibilis, vi tamen visionis beatificæ formant varios conceptus de iis, quæ vident in essentia diuina inadæquate illos repræsentante, & ideo angelus videns diuinam essentiam, vel per diuinum verbum, vel per alium conceptum, vi visionis diuinæ formatum, potest operari aliquem effectum artificiosum.

p. d. 2. q. p. a. 1 § quantū ad quartū q. 7 de pot. a. 6 c. q. 8 de ver. a. 5. ad 4 p. p. q. 12. a. 9. ad 24

Ad quintum dicendum quod dupliciter potest cognosci idea, seu verbum practicum, sicut & verbum speculatiuum vno modo, secundum quod est species talis rei, & tunc cum eadem intellectione cognoscatur species & res, immediatum obiectum, & principale dicitur ipsa res. Alio modo, secundum quod est res quædam, & hoc modo cognoscitur distincta cognitione à cognitione rei, & consequenter cognoscitur cognitione reflexa, sicut priori modo cognoscitur cognitione directa. Vnde priori modo cognitio non terminatur ad verbum, vel ad similitudinem rei in se, sed ad rem, at posteriori modo terminatur ad ipsū verbum, & ad ipsam imaginem in se, vt est similitudo

p. d. 27. q. 2. q. 1 c d. 14 q. p. a. 3. a. d. 11. q. p. a. 3.

p. p. q. 15. a. 2. c. & ad 2.

talis rei. Ratio autem huius distinctionis respectu cuiuscunque intellectus, etiam diuini, est, quia idea significatur, vt quod Deus intelligit, ad differentiam sapientiæ & artis, quæ significantur, vt quo Deus intelligit, Deus autem autem vno intellectu intelligit multa, & non solum secundum quod in seipsis sunt, sed etiam secundum quod intellecta sunt, quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut enim artifex dum intelligit formam domus, vt à se speculatam, ex eo quod intelligit se intelligere eam, intelligit ideam, vel rationem domus, ita Deus non solum intelligit multas res per essentiam suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiam suam, & hoc est plures rationes, & ideas rerum, & plures ideas esse in eius intellectu, vt intellectas. Et quia prior intellectio fit directe, posterior vero fit reflexe, licèt in Deo sit vtraque vnica intellectio, necesse est autem ad hoc, vt artifex per ideam operetur, quod illam inspiciat, propterea ad hoc, vt artifex per ideam operetur, necesse est, vt illam cognoscat cognitione reflexa, non autem directa.

p. p. 44. a. 3. c.

a præced. ad 2.

Ad sextum dicendum, quod similitudo requisita inter ideam, & ideatum non est similitudo participationis eiusdem formæ, quam definit Philosophus 5. met. sed est similitudo expressionis, & repræsentationis, vt dictum est, qualis est inter ideam, vt est terminus cognitionis practicæ, & ideatum, seu rem ad extra.

## ARTICVLVS IV.

### *Ad quod genus causæ reducatur idea.*

2. phys. l. 1. 5 met. l. 2.

VIdetur quod idea reducatur ad genus causæ formalis. Philosophus. n. 2. phys. t. 28. & 5. met. s. 2. sub causa formali ponit exemplar, enumerans enim causarum genera enumeratis tribus generibus, de formali ita subiungit, alio autem modo forma, & exemplar, & 7. met. t. 23. loquens de causa exemplari illam vocat quodquid est effectus artificiati, & t. 30. idem repetit, dicens, quod sicut in speculabilibus syllogismus procedit ad demonstrandam passionem de subiecto ex consideratione quodquid est, ita & in practicis syllogismus procedit ex consideratione exemplaris, quod est quodquid est effectus artificialis; est autem quodquid est ratio, & definitio causæ formalis, vt dictum est, ergo idea reuocatur ad genus causæ formalis.

7. met. l. 6. & 5.

q. 4. a. 2.

2 Præterea id, quod dat speciem rei, est causa formalis eius, vt dictum est, sed idea est huiusmodi, est enim id, ad quod agens respicit, vt certam speciem, & formam effectui conferat, vt dictum est, ergo idea pertinet ad genus causæ formalis.

q. 3. de ver. a. 1. p. c.

2. phys. l. 2. l. 4. l. 11.

3 Præterea idea est forma, ad quam aliquid formatur, sed ly, ad, importat respectum ad finem, finis autē identificatur cum forma, vt constat ex Philosopho, sic enim finis generationis est forma 2. phys. t. 14. & finis materiæ est eadem forma 2. phys. t. 24. & t. 71 dicit Philosophus. quod forma, & finis incidunt in idem numero, ergo idea reducitur ad genus causæ formalis.

2. phys. l. 5.

4 Præterea impossibile est, quod duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ, vt dicit Philosophus 2. phys. t. 30. sed a forma, quæ est in materia, efficienter procedit forma, quæ est in anima, quam dicimus ideam, nam intellectus noster non est causa rei, sed e contra, ergo à forma, quæ est in anima, seu ab idea non procedit efficienter; sed neque procedit materialiter, quia materia non est actiua, idea autem est actiua, est enim, vt dictum est, principium cognoscendi, & operandi; neque proprie est finis, quia idea formatur propter ideatum tamquam finem, ergo procedit formaliter, & ita pertinebit idea ad genus causæ formalis.

Tab. v. intellectus n. 185

Tab. v. materia n. 12. a. præced p. d. 39. q. 1. a. p.

5 Præterea idea, si attendatur proprietas vocabuli, est forma, si res ipsa, est ratio, & similitudo; sed quatenus est forma, dicit habitudinem causæ formalis intrinsecæ, vel extrinsecæ, quatenus vero est ratio, & similitudo, nulla competit ei habitudo causæ, ergo idea non pertinet ad causam efficientem, sed ad formalem.

7. met. l. 6.

Videtur quod idea pertineat ad genus causæ efficientis. Dicit enim Philosophus 7. met. t. 23. quod domus in materia fit ex domo, quæ sine materia, & similiter sanitas ex sanitate, vbi particula, ex, denotat habitudinem causæ efficientis; & clarius ibidem ait faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte forma est in anima & 2. phys. t. 23. & 5. met. cap. 2. assignans differentiam inter causas efficientes per se, & per accidens, asserit aliter Policletum esse causam statuæ, aliter statuarium, nam ille per accidens, quia accidit statuario quod sit Policletus, sicut accidit quod sit musicus, vel albus, statuarius autem est causa per se per artem quam vt talis habet; sed ars non est principium efficiens statuæ, nisi per ideam eius, à qua determinatur ad inducendum formam determinatam in effectum, vt dictum est.

2. phys. l. 4. 5. met. l. 3.

a. p. ad 4.

2 Præterea de ratione ideæ est, quod sit exemplar rei, sed de ratione exemplaris est causalitas efficientis respectu exemplati, quia exemplar est ad cuius similitudinem fit aliquid; vnde est, quod angeli non sunt exemplaria rerum sublunarium, quia non sunt creatores, vel productores illarum, ergo.

p. p. 15. a. p. & 3. in c. q. 3. de ver. a. 3. ad p. Cai. p. p. l. c. q. 3. de ver. a. 3. arg. 3. & ad 3.

3 Præterea cognitio practica est causa efficiens rei: sed idea pertinet ad cognitionem practicam, pertinet enim ad illam scientiam, secundum quam aliquid formari potest, quæ est cognitio actu, vel virtute practica, ergo idea est causa efficiens ideati.

q. 3. de ver. a. 3. c. p. p. 15. a. 3. c. p. d. 36. q. 1. p. a. 3. c.

5 Videtur quod idea pertineat ad genus causæ finalis; est enim idea forma, ad quam aliquid formatur, sed ly, ad, importat respectum ad finem, ergo idea habet rationem finis.

q. 3. de ver. a. p. c.

2 Præterea a fine accipit agens formam, quam inducit in effectum: sed artifex formam operis artificiati accipit ab exemplari, ergo exemplar, seu idea pertinet ad causam finalem.

Ibid.

Sed contra est, quod artifex antequam concipiat artificiatum, considerat finem, ad quem debet ordinare artificiatum, siue mente conceptum per ideam siue in re faciendum, ergo idea est quid distinctum à fine.

p. d. 39. q. 2. a. p.

Respondeo dicendum quod idea diuerso modo considerata pertinet ad causam formalem, & ad causam efficientem. Ad cuius manifestationem sciendū, quod ita se habet forma naturalis ad agens naturale, sicut forma intellectualis, seu idea ad agens intellectuale In omnibus enim, quæ non a casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscumque, agens autem non ageret propter formam, nisi inquantum formæ similitudo est in ipso, quod quidem contingit dupliciter, in quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secundum esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam, sicut homo generat hominem, & ignis ignem: in quibusdā vero secundum esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per intellectum, sicut similitudo domus præexistit in mente artificis, & hæc dicitur idea domus, sicut similitudo rei fiendæ secundum esse naturale, dicitur forma substātialis agentis naturalis: sicut ergo hæc, cum sit principium essendi, & operandi habet rationem

p. p. q. 15. a. p. c.

duplicis

duplicis causæ, formalis scilicet, & efficientis, formalis quidem per comparationem ad agens, quod per illam intrinsece formatur, & cõstituitur in esse agentis naturalis, efficientis vero per comparationem ad effectum, quia ratione illius, cum agens naturale simile sibi producat, necesse est, quod habeat rationẽ causæ efficiẽtis, omne namque simile agit sibi simile, tam in his, quæ agunt per voluntatem, quam in his, quæ agunt per necessitatem, vt probat Philosophus 2. de ani. t. 3 ; . ratione formæ in ipso agente existentis: & hinc est, quod Plato ponebat ideas principia cognitionis, & generationis rerum, ipsumque secutus D. Dion. c. 5. de diuin. nom. ideam vocat similitudinẽ, & rationem rei in Deo existentem, secundum quod est productiua ipsius rei, & prædeterminatiua, vnde & spectat ad cognitionem practicam, quæ ordinatur ad opus, tamquam causa ad effectum, modo sumatur idea secundum quod est forma exemplaris, nam vt sic dicit ordinem ad factionem, & formationem rei; si enim sumatur vt ratio, & similitudo, est principiũ tantum cognoscendi, & vt sic non dicit habitudinem causæ, & pertinere potest ad cognitionem speculatiuam. Vnde manifestum est quod idea vario modo considerata pertinet ad causã formalem, & ad causã efficientem. Quod autem quodammodo possit habere rationem finis, & multo magis externũ exemplar, quam internum, probatur quia artifex producit formam in materia ad similitudinem, & imitationem exemplaris, ad quod respicit, siue sit internum, siue externum; particula vero, ad, dicit respectum ad finẽ, vt dictum est, & ab externo accipit agens formã, qua agit, non ab interno; neutrum tamen proprie, & simpliciter rationem finis habet, non enim illam habet per ordinem ad agens, quia saltem ab interno exemplari non recipit agens formam, qua agit, cum sit ipsa forma actiua agẽtis, vt dictum est, & antequam concipiat formam internam, cõcipit finem, ad quẽ vult opus dirigere, cuius formam interius excogitat; neque illam habet per ordinem ad ideatum, nam finis, vt quo domus fabricatæ ad similitudinem domus in mente, est inhabitatio, finis vero vt cuius, est ipse inhabitator, vt dicit Philosophus 2. phys. t. 25. & finis domus in mente est ipsa domus in materia. Cũ enim illa pertineat ad cognitionem practicam, vt dictum est, sicut hæc refertur ad opus, tamquam ad finem, ad distinctionem cognitionis speculatiuæ, cuius finis est cognitio veritatis, ita & illa. Vnde manifestum est, ad quod genus causæ pertineat idea, & ex his patet ad omnia obiecta.

p. d. 36. q. p. a. 3. c. — p. p. q. 15. a. 1. 5. — ibid. & q. 3. de ver. a. 3. c. — q. 3. de ver. a. p. c. p. a. 3. 4. — p. d. 39. q. p. a. p. c. — 2. phys. l. 4. — q. 3. de ver. a. 3. c. 6. met. l. p. & 2.

## QVÆSTIO XI,

*De causa efficiente.*

Deinde considerandum est de causa efficiente.

CIRCA QVAM QVÆRVNTVR OCTO.

Primo, *Vtrum aliquid aliud à Deo sit causa efficiens alicuius rei.*

2 *Vtrum causalitas agentis consistat in agere.*

3 *Vtrum recte sit a Philosopho definitum efficiens, vnde principium motus.*

4 *Vtrum Deus in omni operatione naturæ, & voluntatis operetur sicut in natura, & voluntate operantibus operetur.*

5 *Vtrum agentia naturalia tantum disponant materiam ad formam substantialem, & solus Deus illam producat per creationem.*

6 *Vtrum conseruatio rei distinguatur ab eius productione.*

7 *Vtrum res creatæ conseruentur in esse à Deo, an vero circumscripta omni actione Dei, per se in esse remaneant.*

8 *Vtrum Deus immediate omnem creaturam cõseruet.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum aliquid aliud à Deo sit causa efficiens alicuius rei.*

Videtur quod nihil aliud sit causa efficiens, vel efficiat aliquam rem, nisi Deus. Agens enim, quod agit sine medio, est perfectius, quam illud, quod medio indiget in sui actione, sed Deus est agens perfectissimum, ergo videtur, quod omnia nullo mediante producat.

2 Præterea idem specie non producitur à diuersis agentibus secundum speciem; sed prima indiuidua omnium specierum immediate a Deo creata sunt, ergo videtur, quod nihil possit producere aliquid sibi simile secundum speciem.

3 Præterea illud, quod non est ex aliqua materia, nõ potest fieri nisi per creationem; sed formæ substantiales, & accidentia non habent materiam partem sui, vel esset in infinitum abire, ergo non possunt fieri nisi per creationem; inde sic, omnis causa efficiẽs alicuius rei dat illi formam, vel substantialem, vel accidentalem; sed huiusmodi non producuntur nisi per creationem, ergo nihil potest esse causa efficiens alicuius rei, nisi creator, qui tantum Deus est.

4 Præterea causa efficiens nunquam est deficientior, quam effectus, sed agentia naturalia non agunt nisi per qualitates actiuas, quæ sunt accidentia; quod probatur ex hoc, quod non est possibile aliquid esse formam substantialem in vno, & accidentalem in altero; vnde calor, qui est accidens hominis, non potest esse forma substantialis ignis, & sic de aliis, ergo nullum agens naturale potest producere aliquam formã substantialem; sed neque potest producere formam accidentalem, quia accidens nec transit à subiecto in subiectum, & sic idem quod prius, nec excedit suum subiectum.

5 Præterea omnis creatura vel est spiritualis, vt angelus, vel corporalis, vt res omnes sublunares, ac cæteræ creaturæ; sed neutra potest aliquam rem efficere, non enim creatura spiritualis, quia nec vnus angelus est causa alterius, nec est causã corporalis creaturæ, cum hæc solũ illi obediat ad motũ corporalẽ. Neque creatura corporalis, primo quia inueniuntur in istis inferioribus, quę non generantur ex similibus, sicut animalia ex putrefactione generata, vnde videtur, quod harum formæ ex altioribus principiis proueniant, ergo & pari ratione proueniẽt ex illis aliæ formæ, quarum quædam sunt multo nobiliores. Secundo quia omnis corporis forma est adiuncta quantitati, quantitas autem impedit substantiã ab actione, & motu, quia cõprehendit eã, & mergitur in ea, sicut impeditur aer nubilosus à perceptione luminis; & huius signum est, quod quanto magis creuerit quantitas corporis, tãto est ponderosius, & grauius ad hoc, quod moueatur. Tertio quia omne patiens est subiectum agenti, & omne agẽs præter primũ quod causat, requirit subiectum inferius se, nulla autem substãtia est inferior corporali, vnde videtur, quod nulla creatura corporalis est actiua. Quarto quia omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuũ, à primo autem actiuo quod est simpli-

1. d. p. q. p. a. 4. 3. c. g. c. 69. p. p. 115. a. p. — ibid. — ibid. — ibid. — ibid.

eissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita, ergo hæc non sunt actiua.

3 c g c 69

Sed contra est, quod si Deus solus in omnibus operaretur, sequerentur multa inconuenientia contra diuinam bonitatem, virtutem, & sapientiam; nam primo sequeretur contra sapientiam frustra fuisse à Deo adhibitas alias res ad producendos effectus, contra rationem enim sapientiæ est pati aliquid frustra in operibus sapientis. Secundo contra diuinam virtutem dedisse Deum creaturæ id, quod est in illa principale, & illi denegasse omnia, quæ consequuntur ad illud, communicasse nimirum illi suam similitudinem quantum ad esse, & non quantum ad agere, quod tamen consequitur ad ipsum, nam facere aliquid actu, quod est agere, consequitur ad hoc, quod est esse actu, cum tamen in rebus naturalibus, quod dat alicui principale, dat etiam illi id, quod ad illud consequitur, sicut causa, quæ dat terræ grauitatẽ, dat ei motum deorsum, qui ad grauitatem consequitur. Præterea sequitur res à Deo imperfectas fuisse conditas, ex abundantia enim perfectionis est, quod perfectionem quam creatura habet, possit alteri communicare, & ideo si nulla creatura habet aliquam actionem ad aliquem effectum producendum, multũ detrahitur perfectioni creaturæ, & per consequens detrahitur perfectioni diuinæ virtutis. Tertio sequitur contra diuinam bonitatem, sicut enim est boni bonũ facere, ita summi boni est aliquid optime facere; sed Deus est summum bonum, ergo eius est optime omnia facere, melius est autem bonum, quod alicui collatum sit multorum commune, nam tale bonum est diuinius, quam bonum vnius, bonum autem vnius fit multis commune, si ab vno ad alia deriuetur per propriam actionem, manet autem proprium, si illud nõ possit ad alia transfundere, sic igitur Deus rebus creatis suam bonitatem communicauit, vt vna res quod accepit, possit in aliam rem transfundere.

ibid.

2 Præterea si nulla inferior causa, & maxime corporalis aliquid operatur, sed Deus operatur in omnibus solus, cum Deus non varietur per hoc, quod variatur in rebus diuersis, non sequetur diuersus effectus ex diuersitate rerum, in quibus operatur, sed hoc ad sensum apparet falsum, non enim ex appositione calidi sequitur infrigidatio, sed calefactio tantum, neque ex semine hominis sequitur generatio nisi hominis, non ergo causalitas inferiorum est ita attribuenda diuinæ virtuti, quod subtrahatur causalitas inferiorum agentium.

3 Præterea si Deus immediate causaret omnia, vna res non dependeret ab alia, sicut causatum à causa, & sic res non magis fieret ab vno, quam ab alio, sed vidimus ad sensum, quod non fit quodlibet ex quolibet, sed ex semine hominis semper generatur homo, ergo semen patris est causa filij.

4 Præterea subtrahere ordinem rebus est eis subtrahere id, quod optimum habent, nam singula in seipsis sunt bona, simul autem omnia sunt optima, propter ordinem vniuersi, semper enim totum melius est partibus, vt finis ipsarum, si autem à rebus subtrahantur actiones, subtrahitur ordo rerum ad inuicem; rerum enim, quæ sunt diuersæ secundum suas naturas, non est colligatio in ordinis vnitatem, nisi per hoc, quod quædam agunt, & quædam patiuntur. Igitur dicendum est, quod res creatæ habent proprias actiones.

5 Præterea si effectus non producuntur ex actione rerum creatarum, sed solum ex actione Dei, impossibile est, quod per effectus manifestetur virtus alicuius causæ creatæ, non enim effectus ostendit virtutem causæ, nisi ratione actionis, quæ à virtute procedens ad effectum terminatur, natura autem causæ nõ cognoscitur per effectum, nisi inquantum per ipsum cognoscitur eius virtus, quæ naturam consequitur; si igitur res creatæ non habent actiones ad producendum effectus, sequitur, quod nunquam natura alicuius rei creatæ poterit cognosci per effectum, & sic subtrahitur nobis omnis cognitio scientiæ naturalis, in qua præcipue demonstrationes per effectum sumuntur.

Respondeo dicendum, quod circa hanc quæstionẽ sunt tres positiones, quarum vna est, quod Deus immediate omnia operatur ita quod nihil aliud sit causa rei, vnde dicunt, quod ignis non calefacit, sed Deus præsente igne, nec manus mouetur, sed Deus mouet manũ, præsente illo, cuius est manus, quæ mouetur, & sic de aliis effectibus naturalibus; sed hæc positio derogat diuinæ bonitati, sapientiæ, & virtuti, vt dictũ est, & cum tollat ordinem vniuersi, & propriam operationem à rebus, & destruat iudicium sensus, stulta est. Secunda posita est quorundam Philosophorum, qui vt proprias operationes rerũ sustineant, Deũ omnia immediate creare negant, sed dicũt, quod immediate est causa primi creati, & illud est causa alterius, & sic deinceps: sed hæc opinio erronea est, quia secundum fidem non ponimus angelos creatores, sed solum Deum creatorem omnium visibilium, & inuisibilium. Tertia positio est, quod Deus immediate omnia operatur, & quod res singulæ proprias operationes habeant, per quas causæ proximæ rerum sunt, non tamen omnium, sed quarundam: quia enim secundum fidem non ponitur creatura aliqua aliam in esse producere per creationem, nec virtute propria, nec aliena, ideo omnium illorum, quæ per creationem in esse exeunt, solus Deus immediate causa est, huiusmodi autem sunt, quæ per motum exire non possunt, nec per generationem, primo propter simplicitatem essentiæ suæ, in qua subsistunt, quia omne, quod generatur, oportet esse compositum ex materia, & forma, vnde nec angeli, nec animæ rationales possunt generari, sed solum creari, secus autem de aliis formis, quæ etiam si sunt simplices, non tamen habent esse absolutum, cum non sint subsistentes, vnde exitus in esse non debetur eis, sed composito habenti talem formam, quod per se generari dicitur, quasi per se esse habens: formæ vero prædictæ non dicitur generari, nisi per accidens: & eadem ratione materia prima, quæ generationi substat, propter sui simplicitatem non generatur, sed creatur. Secundò propter elongationem a contrarietate, vt corpora cælestia, omne enim, quod generatur, generatur ex contrario. Tertio propter necessitatem generantis similis in specie generato, propter quod primæ hypostases immediate à Deo creatæ sunt vt primus homo, primus leo, & sic de aliis, non enim homo generari potest nisi ab homine. Aliter autem est de illis rebus, ad quarũ generationẽ non requiritur agẽs simile in specie, sed sufficit virtus cælestis cum qualitatibus actiuis, & passiuis, vt quæ ex putrefactione generantur. Aliorum vero, quæ per generationem, & motum producuntur, creatura causa esse potest, vel ita quod causalitatem habeat supra totam speciem, sicut sol est causa in generatione hominis, vel leonis, vel ita, quod habeat causalitatem ad vnum indiuiduum speciei tantum, sicut homo generat hominem, & ignis ignem. Horum tamen causa etiam Deus est magis intime in eis operans, quam aliæ causæ mouentes, quia ipse est dans esse rebus: causæ autem aliæ sunt quasi determinantes illud esse, nullius enim rei totum esse ab aliqua creatura principium sumit, cum materia a Deo solum sit, esse autem est magis intimum cuilibet rei, quã ea, per quæ esse determinatur. Vnde & remanet illis remotis, vt in libro de causis

p. p. 115. a. 1. & a. 5. 1. d. p. q p. a 43 c. g. c. 69 pp. 105. a. 5. c.

dicitur, vnde operatio creatoris magis pertingit ad intima rei, quam operatio causarum secundarum: & ideo hoc, quod creatum est causa alij creaturæ, non excludit, quin Deus immediate in rebus omnibus operetur, inquantum virtus sua est sicut medium coniungens virtutem cuiuslibet causæ secundæ cum suo effectu, non enim virtus alicuius creaturæ posset in suum effectum, nisi per virtutem creatoris, à quo est omnis virtus, & virtutis conseruatio, & ordo ad effectum, quia vt in lib. de causis dicitur, causalitas causæ secundæ firmatur per causalitatem causæ primæ.

a d.l.c. Ad primum ergo dicendum, quod non est ex indigentia Dei, quod causis alijs indigeat ad causandum, sed ex bonitate ipsius, qui etiam dignitatem causandi alijs conferre voluit.

ibid. Ad secundum dicendum, quod non potest idem effectus secundum speciem esse à diuersis agentibus immediatis habentibus operationes determinatas ad determinatos effectus, sicut ab arte, & natura; sed Deus non habet operationem determinatam ad aliquem effectum; imo vna sola operatione potest omnes effectus, quos vult, producere. Vnde eundem effectum specie, quem natura producit, Deus potest sine operante natura facere.

a d.p.p.l.c. Ad tertium dicendum, quod circa exitum rerum in esse per generationem fuit triplex opinio. Prima fuit ponentium latitationem, scilicet Anaxagoræ, qui ponebat omnia in omnibus, & generationem fieri per abstractionem, & sic non ponebat veram generationem, quæ est per hoc, quod noua forma substantialis acquiritur materiæ, & in hunc defectum incidit omnis opinio antiquorum qui non ponebant veram generationem, sed generationem esse vel per congregationem, & segregationem, vel per alterationem tantum, & hoc contingebat eis, quia non ponebant causam formalem, sed vel materiam tãtum, vel cum hac etiam agentem. Vnde & ad hanc opinionem pertinere potest opinio Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorũ a corpore agẽte, & passionem esse per receptionem eorundem in corpore patientis, quam opinionem improbat Philosophus in p. de gen. a t. 57. sequeretur enim quod corpus non pateretur per totum, & quod quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc, quod agit, quæ sunt manifeste falsa. Est igitur alia opinio huic contraria, quæ fuit Platonis, qui posuit formas separatas, quas vocauit ideas, esse inducentes formas in materiis, & quasi ad hanc opinionem reducitur opinio Auicennæ, qui dicit, quod omnes formæ sunt ab intelligentia, & agens naturale non est nisi præparans materiam ad receptionem formæ; & ista opinio procedit ex hoc, quod vult vnumquodque generari ex suo simili, quod frequenter non inuenitur in rebus naturalibus, sicut in his, quæ per putrefactionẽ fiunt, & etiam quia ponebat fieri per se terminari ad formã, quod non potest esse, quia per se fieri terminatur ad hoc, quod habet esse, quod est terminus factionis, & hoc est tantũ compositum, non forma, neque materia; vnde forma non nisi per accidens generatur. Tertia est Aristotelis media inter has, scilicet, quod omnes formæ sunt in potentia in materia prima, non autem actu, sicut ponentes latitationes dixerunt, & agens naturale agit, non formam, sed compositum, reducendo materiam de potentia in actum; & hoc agens naturale in sua actione est quasi instrumentum ipsius Dei agentis qui etiam materiam condidit, & formæ potentiam dedit; vnde non oportet, hanc opinionem sustinendo, quod generans creet formam, vel quod faciat aliquid ex nihilo, quia non facit formam, sed compositum.

Ad quartum dicendum, quod agens naturale agit & ad formam accidẽtalem, & ad formam substantialẽ, qualitas enim actiua, vt calor, & si sit accidens, agit tamen in virtute formæ substantialis, sicut eius instrumentũ, & ideo potest agere ad formam substantialẽ, sicut & calor naturalis, inquantum est instrumẽtum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens autẽ agit propria virtute. Nec est contra rationem accidẽtis, quod excedat suum subiectum in agẽdo, sed quod excedat in essendo. Neque ex hac positione Philosophi sequitur transitus accidentis de subiecto in subiectum, sicut imaginabatur Democritus ponens fieri actionem per defluxum atomorum; non enim hoc modo dicitur corpus calidum calefacere, quod idem numero calor, qui est in calefaciente corpore, trãseat ad corpus calefactum, sed quia virtute caloris, qui est in calefaciente corpore, alius calor numero fit actu in corpore calefacto, qui prius erat in eo in potentia. Agens enim naturale non est traducens propriam formam in alterum subiectum, sed reducens subiectum quod patitur, de potentia in actum. p.p & a d l. c.5.c.g.c.69

Ad quintum dicendum, quod agere ad productionẽ compositi substantialis, & accidentalis, atque adeo agere ad formam accidentalem, & substantialem, est substãtiæ corporeæ, non autem incorporeæ, cum illi materia corporalis non obediat ad nutum, sed tãtum ad motum localem. Vnde ad primam instantiam dicendum, quod in animalibus, quæ ex putrefactione generantur, causatur forma substantialis ex agente corporali, scilicet corpore cælesti, quod est primum alterãs. Vnde oportet, quod omnia mouentia ad formam in his inferioribus agant in virtute illius, & propter hoc ad producendum aliquas formas imperfectas sufficit virtus cælestis sine agente vniuoco; ad producendas autem formas perfectiores, sicut sunt animæ animalium perfectorũ, requiritur cum agente cælesti agens vniuocum, talia enim animalia non generantur nisi ex semine, & propter hoc dicit Philosophus 2. phys. t. 26. quod sol, & homo generãt hominẽ. p.p lio a. 1.& 5. 3.c.g.c.69 3.c.g.c.69

Ad secundam instantiam dicendum, non esse verum, quod quantitas impediat actionem formæ, nisi per accidens, inquantum scilicet omnis quantitas continua est in materia, forma autem in materia existens, cum sit minoris actiuitatis, est per consequens minoris virtutis in agẽdo. vnde corpus, quod habet minus de materia, & plus de forma, sicut ignis, est magis actiuum; supposito autem modo actionis, quã forma in materia existens, cum sit minoris actualitatis, habere potest, quantitas auget magis, quã minuat actionem, nam quanto corpus ignis fuerit maius, supposita æque intensa caliditate, tanto magis calefacit; & supposita grauitate æque intensa, quanto magis fuerit corpus graue, tanto velocius mouebitur motu naturali, & inde est, quod tardius mouetur motu innaturali. Quia igitur corpora grauia sunt tardioris motus innaturalis, cum fuerint maioris quantitatis, non inde ostenditur, quod quantitas impediat actionem, sed magis, quod coaugeat ipsam. Vel dic, quod quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, sed impedit eam ne sit agens vniuersale, inquantum forma indiuiduatur, prout est in materia quantitati subiecta: quod patet, quia secundum quod participatur aliquid, secundum hoc est necessarium quod participetur id, quod est ei proprium, sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud, quam facere aliquid actu, est per se propriũ actus, inquantum est actus, vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc, quod aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectã, habet quod sit agens indeterminatum, & vniuersale, p.p.c.& a d.

ex hoc vero quod est determinata ad hanc materiam, habet quod sit agens contractum, & particulare; vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt, esset aliquo modo causa omnis ignitionis, sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus, vnde & fit talis actio per contactum duorum corporum; signum autem, quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum, primo quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, vt probatur in 4. cæli. t. 9. secundo quia falsum est, quod ponderositas facit tardiorem motum, imo quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu proprio. Tertio quia actio non fit per motũ localem, vt Democr. posuit, sed per hoc, quod aliquid reducit de potentia in actum. Ad tertiam instantiam dicendum, quod non oportet, quod corpus omne careat actione propter hoc, quod in ordine rerum substantiæ corporalis est infima secundum suum genus, quia etiam inter corpora vnum est superius altero, & formalius, & magis actiuum, sicut ignis est respectu inferiorum corporum; nec tamen etiam infimũ corpus excluditur ab agẽdo, manifestum enim est, quod corpus non potest agere se toto, cum sit compositum ex materia, quæ est ens in potentia, & forma, quæ est actus. Agit enim vnumquodque secundum quod est actu. Et propter hoc omne corpus agit secundum suã formam, ad quam comparatur aliud corpus, scil. patiens, secundum suam materiã, vt subiectum, inquantum materia eius est in potentia ad formam agentis. Si autem è conuerso ad formam corporis patientis sit in potentia materia corporis agentis, erunt agentia, & patiẽtia ad inuicem, sicut accidit in duobus corporibus elementaribus; sin autem erit vnum tantum agens, & alterum tantum patiens respectu illius, sicut est comparatio corporis cælestis ad corpus elementare; sic igitur corpus agit in subiectum, non ratione totius corporis, sed formæ, per quam agit. Ad quartã instantiam dicendum, quod corpus non est id, quod maxime distat à Deo, participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundum formã, quam habet, sed id, quod maxime distat à Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tãtum.

[3. t. g. c. 69.] [p. p. ad 4.]

## ARTICVLVS II.

*Vtrum causalitas agentis consistat in agere.*

VIdetur quod causalitas agentis non consistat in agere. Nam agere, vel facere pertinet etiam ad alias causas, puta ad formalem, & finalem, dicitur enim albedo facere album, ergo causalitas agentis, vel efficientis non consistit in agere, vel facere.

[Tab. v. agere n. 7.]

2 Præterea causalitas efficientis, vel agentis constituit agens in ratione agentis, & causæ; sed per actionem constituitur in tali ratione, nam agens denominatur ab actione, vnde talis denominatio constituit prædicamentum actionis, ergo actio, non autem agere erit causalitas agentis.

[q. 28. de ver. a. 7. c. 5. phys. l. 5.]

3 Præterea sicut per actionem infertur passio, ita per agere infertur pati; sed non omne agens per suam causalitatem efficit passionem, vt patet in agentibus actione immanente, ergo causalitas agentis non consistit in agere.

[Tab. v. actio a. 11. 25, 29.]

Sed contra est, quod causalitas agentis consistit in facere aliquid actu, hoc enim est per se propriũ actus, inquantum est actus, vnde & omne agens agit sibi simile; sed facere aliquid actu nihil est aliud, quam agere, ergo causalitas agentis consistit in agere.

[p. p. q. 115. a. 1. p. c.]

Respondeo dicendum, quod causalitas agẽtis consistit in agere; cuius ratio est, quia finis est causa agentis, non quantum ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis, nam à fine habet efficiens suam causalitatem; ideo autem finis dicitur esse causa agentis secundum causalitatem, quia à fine accipit agens quod sit causa, seu quod agat, non enim agit efficiens nisi causa finis, sed quod agẽs sit actu causa, & quod agat, non potest explicari nomine abstracto actionis, nam cum actio sic sumpta significetur per modum rei, non significat causalitatem, sed effectum causalitatis, vnde denominatio agentis ab actione est denominatio ab effectu, optime vero explicatur nomine concreto actionis, quod est agere, nam cum hoc importet inhærentiam actionis ad subiectum, significat ipsum subiectum esse actu causam, & quod actu agit, in quo consistit causalitas agentis.

[5. met. l. 2.] [q. 28 de ver. a. 7. c.] [p. perh. l. 5. 3 phys. l. 5.] [p. perh. l. 5. q. 28. de ver. a. 7. c.]

Ad primum ergo dicendum, quod agere tripliciter sumitur, primo efficienter, & in hoc consistit causalitas agentis. Secundo formaliter, & in hoc consistit causalitas formæ. Tertio finaliter, & in hoc consistit causalitas finis; agere tamen per se sumptum tantum significat causalitatem agentis.

[Tab. v. agere n. 7.]

Ad secundum dicendum, quod denominatio agentis ab actione est tamquam ab effectu, denominatio vero agentis ab agere est tamquam à causalitate agentis, vt dictum est.

[in c.]

Ad tertium dicendum, quod per solam actionem transeuntem infertur passio, non autem per immanentem, & ideo causalitas agentis potest esse agere.

[Tab. v. ratio n. 21. 23. 29.]

## ARTICVLVS III.

*Vtrum causa efficiens recte à Philosopho definiatur.*

VIdetur quod non recte à Philosopho definiatur efficiens, quod sit, vnde primum principiũ motus, & quietis. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 2. quod natura est primum principium motus, sed causa efficiens non est natura, quia natura tantum diuiditur in materiam, & formã, vt patet 2. phys. t. 2. ergo male definitur causa efficiens, vnde primum principium motus; sed dices, quod natura est primum principium motus in eo, in quo est, & efficiens est primum principium motus in alio.

[2. phys. l. p.]

2 Sed contra. Alteratio, qua viuens alterat cibũ ad sui augmẽtationem, est à natura, & similiter alteratio corporum simplicium, vt dicit Philosophus 2. phys. t. p. sed hæ actiones, & motus sunt in alio, vt per se patet, nam aqua calefit ab igne, & aer conuertitur in ignem ab ipso igne, & alimentum alteratur ab animali, ergo.

[ibid.]

3 Præterea dicit Philosophus 2. phys. t. 28. quod tam consilians, quam præparans rem, & illam perficiens, sunt causæ efficientes, sed perficiens rem non est primum principium motus, & constitutionis rei, nam præsupponit actionem consiliantis, & præparantis, ergo male definitur efficiens, vnde primum principium motus.

[2. phys. l. 5.]

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 28. & 5. met. t. 3. definit causam efficientem, quod sit vnde primum principium motus & status.

[2. phys. l. 5. 5. met. l. 3.]

Respondeo dicendum, quod recte definitur à Philosopho causa efficiens, vnde primum principiũ motus, aut quiens. Causa enim constituitur, & multiplicatur ex varia ratione causandi, ratio autem causandi efficientis optime explicatur per hoc, quod sit id, à quo, vel vnde est primum principium motus, aut

[ibid.]

quietis, sic enim explicatur influxos in effectum, qui est de ratione causæ, vt dictom est, & distinguitur causa efficiens ab aliis causis, nam causa materialis est id, ex quo aliqoid fit, cum insit, formalis vero, cum sit ratio, & quodquid erat esse rei, vt dicit Philosophus 2. phys. & 5. met. l. c. est id per quod aliquid & est in actu, & actu hoc. vt dictum est; finalis est id, propter quod res est, efficiens vero est id a quo, vel vnde est primum principium motus aut qoietis, & consequenter rei, nam motus est via ad rem, vnde non distinguitur a re, vt dicit Philosophus 3 phys. t. 4. & 7.

q. 2. a. 2. & 3. q. 6. a. 2. & 1. p. p. q. 44. a. 2. 2. c. g. c. 15.

Ad primum ergo dicendum, quod efficiens est primum principium motus in alio, natura vero est principium motus in eo, in quo est, vt dictum est in obiecto.

2 phys. l. p. & 1. c. arg. p.

Ad secundum dicendum quod augmentatio est à natura, quia cibus est intra viuens, & quia ex parte cibi est in eo principium passiuum motus, sicut & in alteratione, vt dictum est.

2. phys. l. p. q. 62. p.

Ad tertium dicendum quod tam consilians, quam præparans, & perficiens sunt primum principiũ motus in suo genere, vnum in ratione causæ moralis, aliud in genere causæ physicæ, sed inchoantis, aliud in eodem genere, sed complentis.

2. phys. l. 5. 5. met. l. 5.

## ARTICVLVS IV.

### *Vtrum Deus in omni operatione secundi agentis operetur seu in natura, & voluntate operantibus operetur.*

q. 3. de pot. a. 7. arg. p.

VIdetur quod Deus in nulla operatione agentis secundi, seu in nulla creatura operante operetur. Natura enim neque deficit in necessariis, neque abundat in superfluis, sed ad actionem naturalem sufficit virtus actiua ex parte agentis, & passiua ex parte patientis, ergo non requiritur virtus diuina in rebus operans. Sed dices, quod virtus actiua naturæ dependet in sua operatione diuina.

arg. 2.

2 Contra. Sicut operatio naturæ creatæ dependet ab operatione diuina, ita operatio corporis elementatis dependet ab operatione corporis cælestis, nam corpus cæleste cõparatur ad corpus elementare, sicut causa prima ad secundam. sed non dicitur, quod corpus cæleste operetur in corpore elementari agente, ergo non est dicendum, quod Deus operetur in qoalibet operatione naturæ.

arg. 3. p. p. 105. a. 5. arg. 2. 3. c. g. c. 70.

3 Præterea si Deus operator in qualibet operatione naturæ, aut vna, & eadem operatione operatur Deus, & natura, aut diuersis, sed non vna, & eadẽ, quia vna actio à duobus agentibus non videtur progredi posse, vnitas enim operationis attestatur vnitati naturæ. Vnde quia in Christo sunt duæ naturæ, sunt etiã ibi duæ operationes; creaturæ autem, & Dei constat non esse vnam naturam; similiter nec est possibile, quod sint operationes diuersæ, nam diuersæ operationes non videntur ad idem factum terminari, cum motus, & operationes penes terminos distinguantur, ergo nullo modo est possibile. quod Deus in natura operetur. Sed dices, quod duæ operationes possunt terminari ad idem, quæ se habent secundum prius, & posterius.

arg. 4. q. de pot.

4 Contra Ea, quæ immediate se habent ad aliquid vnum, non habent ad inuicem ordinem, sed tam Deus, quam creatura immediate operantur effectum naturalẽ, ergo operatio Dei, & operatio creaturæ non se habent secundum prius, & posterius.

arg. 5.

5 Præterea quandocunque Deus aliquam naturam instituit, ex hoc ipso dat ei omnia illa, quæ sunt de ratione illius naturæ, sicut ex hoc ipso, qood facit hominem, dat ei animam rationalem sed de ratione virtutis est quod sit principium agendi, cũm virtus sit vltimum potentiæ qoæ est principium agendi in alio, secundom quod est aliud, vt dicitur 5. met. t. 17. ergo ex hoc ipso, quod virtutes naturales rebus indidit, dedit eis, quod operationes naturales perficerent, vnde non oportet, quod vlterius in rebus naturalibus operetur.

arg. 7.

6 Præterea si Deus in natura operante operatur, oportet quod operando aliquid rei naturali tribuas, nã agẽs agẽdo aliquid actu facit, aut ergo illud sufficit ad hoc, quod natura possit per se operari, aut non, si sufficit, cum etiam virtutem naturalem Deus naturæ tribuerit, eadem ratione potest dici, quod, & virtus naturalis sufficiat ad agendum, nec oportebit, quod Deos postquam virtutem naturæ contulit, vlterius, ad eius operationem aliquid operetur: si autem non sufficit, oportebit, quod ibi aliud aliud iterũ faciat. & si illud non sufficit, iterum aliud, & sic in infinitum, quod est impossibile, nam vnus effectus non potest dependere ab actionibus infinitis quia, cum infinita non sit pertransire, numquam completetor, ergo standom est in primo dicendo, quod virtus naturalis sufficit ad actionem natoralem sine hoc, quod Deus in ea vlterius operetur.

arg. 8.

7 Præterea posita causa agẽte ex necessitate naturæ sequitur eius actio, nisi per accidens impediatur, eo quod natura est determinata ad vnum; si ergo calor ignis ex necessitate naturæ agit, ergo posito calore sequitor calefactio, nec requiritur aliqua virtus superior agens in ipso calefaciante.

arg. 9.

8 Præterea ea, quæ sunt omnino disparata, possunt ab inuicem separari, sed actio Dei, & actio naturæ sunt omnino disparatæ, cum Deus agat per voluntatem natura autem per necessitatem, ergo actio Dei potest separari ab actione naturæ, & ita non oportet, quod Deus in natura agente operetur.

arg. 13.

9 Præterea voluntas est domina sui actus, hoc autẽ non esset, si agere non posset, nisi Deo in ipsa operante, cum volontas nostra non sit domina diuinæ operationis, ergo Deus non operatur in voluntate nostra operante.

arg. 14.

10 Præterea liberum est, quod caosa sui est, vt dicitur in principio metaph. quod ergo non potest agere, nisi causa in ipso agente, non est liberum in agendo, sed voluntas nostra est libera in agendo, ergo potest agere nulla alia causa in ipsa agente, & sic idem quod prius.

arg. 15.

11 Præterea causa prima plus est influens in causatum, quam caosa secunda, si ergo Deus operatur in volontate, & natura, sicut prima causa in secunda, sequitur quod defectus, qui accidunt in operatione voluntatis, & natoræ, magis Deo, quam voluntati, & naturæ tribuerentur, quod est absurdom.

arg. 16. 3. c. g. c. 70. p. p. q. 105. a. 5. arg. p.

12 Præterea posita causa sufficienter operante superfluum est alterius causæ operationem ponere, quod enim potest fieri sufficienter per vnom, superfluum est, quod fiat per molta; sic videmus, quod natura nõ facit per duo instrumenta, quod potest facere per vnum: sed constat, si Deus operatur in natura, & voluntate operantibus, quod sufficienter operatur, quia nulla insufficientia est Deo attribuenda, & cum totum effectum producat, nihil de effectu producendo relinquit naturali agenti, ergo superflueret omnis operatio naturæ, vel voluntatis Vel si ponitur natura, vel voluntas sufficienter propriam operationem, vel effectum producere, superflua erit operatio Dei ad operationem, vel effectum, quem creatura producit, prodocendom.

pp 105.a.5. arg 5.

13 Præterea faciens dicitut esse causa operationis facti, inquantum dat ei formam, qua operatur: si igitur Deus est causa operarionis rerum factasum ab ipso., hoc erit inquantum dat eis vittutem opetandi, sed hoc est à ptincipio, quando rem facit, ergo videsur, quod vlterius non operetur in opeiatione cteaturæ.

arg.2.sedc.

1 Sed cõtta sicut ats præsupponis natutam, ira natura ptæsupponit Deum, sed to operatione artis opetatur nasuta, non enim sine operarione natutæ attis opetario efficitur, sicut igne emollisur fetrum, vt percussione fabti extendatur, esgo & Deus in operatione naturæ operatus.

arg 5.sedc.

2 Præterea virtus Dei est in quolibet ente, quia Deus in omnibus sebus esse dicitot pet essentiam, presentiam, potentiam: sed non est dicendum, quod vittus diuina, secundum quod est io rebus, sit otiosa, ergo secundum quod est in natura, operatut; nec potest dici, quod aliod, quam ipsa natura operetur, cum non appateat ibi nisi vna opetatio, ergo iu qualibet naturæ operatione Deus operatur.

3 c.g c 67. 70 89.p p.q. 105 a.5.q.3. de pot.a,7.c.

Respondeo dicendum, quod simpliciter concedendum est Deum operari in natora, & voluntate opetantibus, quidquid in conttatiom asserant ita tribuentes Deo omnem natutæ opetationem, vt nulla virtus creata aliquid operetur in rebus, sed solus Deus immediate omnia operetut, quorum sententia superius reprobata est; manifesta enim est hæc vetitas primo per fidem, hinc enim est, quod dicitut Isa.26. omnia opeta nostra oparatus es in nobis domine, & hoc ipsum, quod Salomon dicit, cor regis in manu Domini qooconque voluerit, vertet illud, ostendit non solum diuinam causalitatem ad potantiam voluntatis extendi, sed etiam ad actum ipsius Eodem etiam pertinens vetba illa. Io. 15. sine me nihil potestis facete, & ad Philip. 2 Deus est, qui operatut in nobis velle, & petficese pto bona voluntate. Et hac tatione frequenser in scsipsura natutæ effectus operationi diuinæ attribuuntut, quia ipse est, qui operatut in omni operante pet natutam, vel per volontatem. Sicut illud Iob. 11. nonne sicut lac mulsisti me, & sicut casaum me coagulasti, pelle, & carnibus vestisti me, ossibus, & neruis compegisti me, & in psal. insonuis de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam, grando, & carbones ignis. Secundo per auctoritatem Philosophi, arguis enim c. 8. Eudemicæ ethicæ pet hune modum. Huius, quod aliquis intelligat, consilietut, & eligat, & velit, oportet aliquid esse causam, quia omne nouum oportet quod habeas aliquã causam, si autem est causa eius aliud consilium, & alia voluntas præcedens, cum non sit procedese in his in infinitum, opottet deuenire ad aliquod primũ, huiusmodi ausem primum opottet esse aliquid, quod est melius ratione, nihil autem est melius intellectu, & rasione, nisi Deus, est igitur Deus primum principiũ nostsorum consiliorum, & voluntatum Tertio ratiooe, quia Deus non solum das tebus virsutem, sed etiam nulla tes potest propria viruute agete, nisi agar in virtuse ipsius, ergo res ereata nõ potest virtute sibi dara vti, nisi inquantum agit in virsute Dei; illud autẽ, in cuius virtute agens agit, est causa non solum virtutis, sed etiam actus; quod in artifice apparet, in cuius virtute agit iostrumentum etiam quod ab hoc artifice propriam formam non accipis, sed solum ab ipso applicatur ad actum; Deus igitur est causa creaturæ non solum vitturis agendi, sed etiam actionis, & per cõsequens Deus in creatura operãte opetatur. Quod quidem qualitet intelligi possit ostendendum est. Sciendum namque est, quod actionis alicuius rei ses alia potest dici causa multipliciter, & primo quidem quia ttibuit ei vittutem operandi, sicut dicitur 8 phys. quod generans mouet graue & leue, inquantum dat virtutem, ad quam sequitut talis motus, & hoc modo Deus agit omnes actiones naturæ, quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere possunt. Secũdo quia conseruat virtutẽ illius in esse, conseruans enim virtotem alicuius dicitur facere actionem, sic enim medicinæ consaruantes visum dicuntur facere videte, & hoc modo dicitur Deus causa actionis tei naturalis, quatenus conseruat virtutem naturalem in esse ad diffesentiam generantis, quod virtusem quidem sribuit graui, & leui, non tamen eam vlterios conseruat. Tertio quia mouet illam ad agendum, in quo non intelligitur collatio, aut cõseruatio virtutis actiuæ, neque coefficientia cum ipsa te ad actionẽ ipsius, sed applicasio virtutis illius tei ad actionem, atque adeo facese, vt res illa agat, seu operari in illa, vt agat; sicut homo est causa iocisionis cultelli ex hoc ipso, quod applicat acumen cultelli ad incidendom, mouendo ipsum; & quia natura inferior agens non agit nisi mota, eo quod huiusmodi corpota inseriora sunt alterantia alterata, cælum autem est alterans nõ alteratum, & tamen non est mouens, nisi motom, & hoc nõ cessat, quousque perueniatur ad Deum; sequitor de necessitate, quod Deus sit causa actionis cuiuslibes rei naturalis, vt mouens, & applicans virtutem ad agendum, sed vlterius inuenimus secundum ordinem causatum esse ordinem effectuũ, quod necesse est, propter similitudinem causæ, & effectus, nec causa secunda potest in effectum causæ primæ per virtutem propriam, quamuis sit insttomentũ causæ primæ tespectu illius effectus; instrumentom enim est causa effectus ptiocipalis causæ, non pet formam, vel virsutem propriam, sed inquantum participat aliquid de virtute principalis causæ per motum eius, sicut dolabra nõ est caosa rei arsificiatæ per formam, vel virtutem propriam, sed per virtotem artificis, à quo mouetur, & eã qoodãmodo participas. Vnde quarto modo vna res est causa actionis alterius, sicut principale agẽs est causa omnis actionis rei naturalis, quãto enim aliqua causa est altior, tanto est communiot, & efficacior, & quanto est efficaciot, tanto ptofundius ingreditut in effectum, & de remotiori potentia ipsũ teducis in actom. In qualibet autem te naturali inuenimus quod est ens, & quod est res naturalis, & qood est talis, vel talis natutæ, quorum primom est commune omnibus entibus, Secundum omnibus rebus naturalibus. Tertium in vna specie; & quattum, si addamus accidensia, est ptoprium huic indiuiduo. Hoc ergo indiuiduum agendo non potest cõstituere aliud in simili specie, nisi ptout est instrumentum illius causæ, quæ respicit totam speciem, & vlterius totom esse naturæ inferioris, & propter hoc nihil agit ad speciem in istis inferiotibus, nisi pet virtutem corporis cælestis, nec aliquid agis ad esse, nisi per virsutam Dei, ipsum enim esse est cõmunissimus effectus, primus, & intimior aliis effectibos, & ideo soli Deo competit secondum virtutẽ propriam talis effectus. Vnde etiam, vt dicitur in lib. de causis, intelligentia non das esse, nisi ptout in ea est virtus diuina. Sic ergo Deus est causa omnis actionis, ptout quodlibet agẽs est instrumentum diuinæ virtutis operantis. Sic ergo si consideremus supposita agentia, quodlibet agens creatum particulare est immediatum ad suum effectum, si autem consideremus virtutem, qua fit actio, sic vittus superioris causæ etit immediatior effectui, quam virtus inferioris, nam virtus inferior non coniungitur effectui, nisi per virtutem superioris, vt dicitur in lib. de causis, quod virtus causæ primæ prius agis in causatum, & vehementius ingreditur in ipsum. Sic ergo oportet virtutem diuinam adesse cuilibet rei agensi, sicut virtutem corporis

cœlestis oportet ad esse cuilibet corpori elementari agenti, sed in hoc differt, quia vbicunque est virtus diuina, est essentia diuina; non autem essentia corporis cœlestis est vbicunque est sua virtus; & iterum, Deus est sua virtus, nō autem corpus cœleste, & ideo potest dici, quod Deus in qualibet re operatur, inquantum eius virtute quælibet res indiget ad agendum, non autem potest proprie dici, quod cælum semper agat in corpore elementi. Sic ergo Deus est causa actionis cuiuslibet, primo inquantum dat virtutem agendi Secundo inquantum conseruat illam. Tertio inquantum applicat eandem actioni. Quarto inquantum eius virtute omnis alia virtus agit. Quintò in ratione finis, nam cum omnis operatio sit aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem sit, vel appareat bonum, nisi secundum quod participat aliquam similitudinem summi boni, quod est Deus, sequitur quod Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis Quod sit coniunctissimus his, quod Deus est sua virtus, & quod est intra quamlibet rē, atque adeo intra quamlibet operationem, & effectum rei, per essentiam, præsentiam, & potentiam, neque ibi sit vel tanquam pars rei, vel otiosa, sed sicut operans id, quod operatur ipsa creatura; sequitur quod sexto modo sit Deus in qualibet operatione agentis, & in quolibet eius effectu, per coefficientiam, & cooperationem cum creatura operante.

q.1.de pot. ad 3 p p.105 ad 1. Ad primum dicendum, quod virtus actiua, & passiua rei naturalis sufficiunt ad agendum in ordine suo seu in ordine secundorum agentium, requiritur tamen virtus diuina ob rationes dictas, nimirum tamquam virtus primi agentis.

ad 2. de pot. Ad secundum dicendum, quod operatio virtutis naturalis ad Deum, & corporis naturalis elementaris ad corpus cœleste, sunt quantum ad aliquid similes, non autem quantum ad omnia, vt dictum est.

p p.105.a.5. ad 2. Ad tertium dicendum, quod vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis sed nihil prohibet, quin vna, & eadem actio procedat a primo, & secundo agente.

3. de pot. ad 4. Ad quartum dicendum, quod tam Deus, quam creatura immediate operantur, licet ordinentur secundum prius, & posterius.

ad 5 & p.p. ad p. & 2. Ad quintum dicendum, quod de ratione inferioris virtutis est, quod sit operationis principium in suo ordine, idest vt agat vi instrumentum superioris virtutis, & tamquam agens secundum subordinatum primo.

de pot. ad 6. Ad sextum dicendum, quod virtus naturalis, quæ est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis, vt quædam forma habens esse ratum, & firmum in natura, sed id, quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agat, est vt intentio sola habens esse quoddam incompletum per modum, quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis. Sicut ergo securi per artem dari potuit acumen, vt esset furma in ea permanens non autem dari potuit, quod vis artis esset in ea quasi quædam forma permanens, nisi haberet intellectum; ita rei naturali potuit conferri virtus propria, vt forma in ipsa permanens, non autem vis, qua agit ad esse, vt instrumentum primæ causæ, nisi daretur ei, quod esset vniuersale principium essendi; nec iterum virtuti naturali conferri potuit, vt moueret seipsam, nec vt conseruaret se in esse; vnde sicut instrumento artificis cōferri non potuit quod operaretur absque motu artis, ita rei naturali conferri non potuit, quod operaretur absque operatione diuina.

ibid. ad 7. Ad septimum dicendum, quod necessitas naturæ, per quam agit calor, constituitur ex ordine omnium causarum præcedentium, vnde non excluditur virtus primæ causæ.

q de pot. ad 9. Ad octauum dicendum quod licet natura, & voluntas sint secundum esse disparata, in agendo tamen habent aliquem ordinem, nam sicut actio naturæ præcedit actionem nostræ voluntatis, ratione cuius in operibus artis, quæ à voluntate sunt, naturæ operatione indigent, ita voluntas Dei, quæ est origo omnis naturalis motus præcedit operationem naturæ, vnde & eius operatio in omni operatione naturæ requiritur.

ad 13. Ad nonum dicendum, quod voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ, sed quia causa prima non ita agit in voluntatem, vt eam de necessitate determinet ad vnum, sicut determinat naturam, & ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis, & voluntatis.

ad 13. & 14. Ad decimum dicendum, quod non quælibet causa excludit libertatem, sed solum causa cogens, & necessitans, sicut autem Deus non est causa operationis nostræ liberæ,

ad 15. Ad vndecimum dicendum, quod quia causa prima magis influit in effectum, quam secunda, ideo quidquid perfectionis est in effectu, principaliter reducitur ad causam primam, quod autem est de defectu reducitur ad causam secundam, quæ non ita efficaciter operatur, sicut causa prima.

ad 16. p p.105.a.5. ad p. Ad duodecimum dicendum, quod Deus perfecte operatur, vt causa prima, requiritur tamen operatio creaturæ, vt causæ secundæ, vnde idem effectus, & à Deo & à creatura, non tamen ita, vt sit partim à Deo partim à creatura, sed totus est ab vtroque secundum alium modum; sicut idem effectus totus tribuitur instrumento, & principali agenti etiam totus. Et hinc colligitur, quod si res naturalis producit effectum, non est superfluum, quod Deus illum producat, sicut neque est superfluum, si Deus per se ipsum potest omnes effectus naturales producere, quod per quasdam alias causas simul producantur, non enim hoc est ex insufficientia diuinæ virtutis, sed vt seruetur ordo in rebus creatis, eiusque decor appareat, & vt magis manifestetur immensitas diuinæ bonitatis, per quam Deus suam similitudinem rebus communicare voluit, non solum quod essent, sed etiam quantum ad hoc, quod aliorum causæ essent. his enim duobus modis creaturæ communiter omnes diuinam similitudinem consequuntur.

3.c.g c.70.

3.c.g 21. p.p.105.a.5 ad 3. & in c.

Ad tertiumdecimum dicendum, quod Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & cum illis coefficit, & cooperatur ad earum operationes, & effectus producendos, vt dictum est.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum res naturales tantum disponant materiam ad formam substantialem, & solus Deus illam producat per creationem.*

q. 3. de pot a.8, arg. 19. Videtur quod formæ substantiales à Deo per creationem producantur, & res naturales tantum disponant materiam ad illas. Dicitur enim in lib. de causis, quod esse per creationem producitur, sed in generatione substantiali producitur esse, ergo Deus operatur in materia aliquid creando.

arg 6. 2 Præterea id, quod non habet materiam partem sui, non potest ex materia fieri; sed formæ non habent materiam partem sui, quia distinguuntur contra materiam, & contra compositum, ergo cum for-

mæ fiant, quia de nouo esse incipiunt, non fiunt ex materia, sed ex nihilo, & consequenter creabuntur. Sed dices, quod licet formæ naturales non habeant materiam, partem sui, ex qua sint, habent tamen materiam, in qua sunt, & pro tanto non creantur.

arg. 7. 3 Contra, sicut aliæ formæ naturales, ita, & anima rationalis est forma in materia; sed anima rationalis ponitur creari, ergo & similiter de aliis formis naturalibus ponendum. Sed dices, quod anima rationalis non educitur de materia, sicut aliæ formæ.

arg. 8. 4 Contra, nihil educitur de aliquo, quod non est in eo, sed ante finem generationis forma, quæ est generationis terminus, non erat in materia, alias essent formæ contrariæ in materia simul, ergo formæ naturales non educuntur de materia.

arg. 9. 5 Præterea forma, quæ est terminus generationis, non apparebat ante generationem completam, si ergo erat ibi, erat latens, & ita sequitur latitatio cuiuslibet in quolibet, quam ponebat Anaxag. & Arist. improbat in p. phy. Sed dices, quod forma naturalis non existebat in materia ante generationem complete, vt Anaxag. ponebat, sed incomplete.

arg. 10. 6 Contra, si forma aliquo modo est in materia ante terminum generationis, puta incomplete, secundum aliquid sui ibi est, & si non est complete, secundum aliquid sui ibi non est, habet ergo forma aliquid, & aliquid, & sic non est simplex, cuius contrarium habetur in libro sex principiorum.

arg. 11. 7 Præterea. Si non complete præexistit in materia, & postmodum completur, oportet quod per generationem ei adueniat complementum, illud autem complementum in materia non præexistebat, quia sic fuisset ibi complete, ergo illud complementum per creationem erit ad minus. Sed dices, quod præexistebat in materia incomplete, non quidem secundum partem, sed quia alio modo erat ante, & alio modo post, prius enim erat in potentia, sed post est in acto.

arg. 12. 8 Contra, ex hoc quod aliquid alio, & alio modo se habet, est alteratio, non generatio, si ergo per opus naturæ non fit aliquod, nisi quod forma, quæ prius erat in potentia, postea fit actu, sequitur quod per operationem naturæ non fit aliqua generatio, sed alteratio sola.

arg. 13. 9 Præterea in natura inferiori non inuenitur aliquod actiuum principium, nisi accidens, nam ignis agit per calorem, qui est accidens, & similiter de aliis; sed accidens non potest esse causa actiua formę substantialis, quia nihil agit vltra suam speciem, effectus autem non præeminet causæ, cum tamen forma substantialis præemineat accidenti, ergo forma substantialis non producitur per actionem naturæ inferioris, & ita oportet, quod sit per creationem.

arg. 14. 10 Præterea imperfectum non potest esse causa perfecti; sed in semine bruti animalis non est vis animæ, nisi imperfecte, ergo anima bruti non producitur per actionem naturalem virtutis seminalis, ergo fit per creationem, & pari ratione omnes aliæ formæ naturales.

arg. 15. 11 Præterea illud, quod non est animatum, & viuum, non potest esse causa rei animatæ viuentis, non autem inueniuntur, in natura aliqua viuentia a quibus eis vita conferatur, ergo oportet quod eorum animæ sint per creationem à primo viuente, & pari ratione aliæ formæ naturales.

arg. 16. 12 Præterea natura non agit nisi sibi simile, sed aliqua res naturalis inuenitur generari, cuius similitudo in generante non præcessit, mulus enim neque equo, neque asino similis est in specie, ergo forma muli non est per actionem naturæ, sed per creationem.

arg. 10. 13 Præterea id, quod est per se, est causa eius, quod non est per se; sed formæ rerum naturalium non sunt per se, sed sunt in materia, ergo earum causa est forma per se stans, & ita oportet, quod formæ naturales sunt per creationem ab agente extrinseco.

arg. 1. sed. Sed contra, nihil potest creare, nisi solus Deus, si ergo formæ sunt per creationem, non erunt nisi a Deo, & sic omnis actio naturæ frustrabitur, cuius finis est forma.

arg. 3. 2 Præterea sicut forma substantialis non habet materiam partem sui, ita nec forma accidentalis; si ergo propter hoc formas substantiales oportet esse per creationem, quia non habent materiam, pari ratione & formas accidentales, sicut autem res generata perficitur per formam substantialem, ita fit dispositio per formam accidentalem, ergo res naturalis nullo modo erit generans, neque sicut perficiens, neque sicut disponens, & sic cassa erit omnis actio naturæ.

arg. 4. 3 Præterea natura est ex similibus similia procreans; sed generatum inuenitur simile procreanti in specie, & forma, ergo ipsa forma generati fit per actionem generantis, & non per creationem.

q. 3. de pot. art. 8. Respondeo dicendū, quod circa istam quæstionem diuersæ fuerunt opiniones, quarum omnium videtur radix fuisse vnum, & idem principium, secundum quod natura non potest ex nihilo aliquid facere; ex hoc enim aliqui crediderunt, quod nulla res fieret, nisi per hoc, quod extrahebatur a re alia, in qua latebat, sicut de Anaxag. narrat Philosophus in p. phys. qui ex hoc videtur fuisse deceptus, quia non distinguebat inter potentiam & actum, putabat enim oportere, quod actu præexisteret illud, quod generatur, oportet autem, quod præexistat potentia, & non actu. Si enim non præexisteret potentia, fieret ex nihilo, si vero præexisteret actu, non fieret, quia quod est non fit, sed quia res generata est in potentia per materiam, & in actu per suam formam, posuerunt aliqui, quod res fiebat quantum ad formam ex materia præexistente; & quia operatio naturæ non potest esse ex nihilo, & per consequens oportet, quod sit ex præsuppositione, non operabitur secundū eos natura, nisi ex parte materiæ, disponendo ipsam ad formam; formam vero, quam oportet fieri, & non præsupponi, oportet esse ea agente, qui non præsupponit aliquid, sed potest ex nihilo facere, & hoc est agens super naturale, quod Plato posuit datorem formarū, & hoc Auic. dixit esse intelligentiam vltimam inter substantias separatas. Quidam vero moderni eos sequentes dicunt hoc esse Deum. Hoc autem videtur esse inconueniens, quia, cum vnumquodque natum sit simile sibi agere, nam vnumquodque agit in eo, quod actu est, hoc scilicet, quod est in potentia id, quod agendum est, non requireretur similitudo secundum formam substantialem in agente naturali, nisi forma substantialis geniti esset per actionem agentis. Ex quo etiam id, quod in genito acquirendum est, actu in generante naturali inuenitur, & vnumquodque agit secundum quod actu est, inconueniens videtur hoc generante præter nullo aliud exterius inquirere. Vnde sciendum est, quod istæ opiniones videntur prouenisse ex hoc, quod ignoratur natura formæ, sicut & primæ proueniunt ex hoc, quod ignorabatur natura materiæ. Forma enim naturalis non dicitur vniuoce esse cum re genita, res

enim generata dicitur esse per se, & proprie quasi habens esse. & in suo, esse subsistens forma autem non sic esse dicitur, cum non subsistat nec per se esse habeat, sed dicitur esse, vel ens quia ea aliquid est, sicut & accidentia dicuntur entia, quia substãtia eis est, vel quanta vel qualis, nõ quod eis sit simpliciter, sicut per formam substantialẽ, vnde accidentia magis proprie dicuntur entis, quam entia, vt patet in metaphysica, vnumquodque autem factum hoc modo dicitur fieri, quo dicitur esse, nam esse est terminus factionis: vnde illud, quod proprie fit, per se est compositum, forma autem non proprie fit, sed est id, quo fit, idest per cuius acquisitionem aliquid fieri dicitur. Nihil ergo obstat per hoc, quod dicitur, quod per naturam ex nihilo nihil fit, quin formas substantiales ex operatione naturæ esse dicamus, nam id, quod fit, non est forma, sed compositum, quod ex materia fit, & non ex nihilo & fit quidem ex materia, inquantum materia est in potentia ad ipsum compositum per hoc, quod est in potentia ad formam, & sic non proprie dicitur, quod forma fiat in materia, sed magis quod de potentia materiæ educatur. Ex hoc autem ipso, quod compositum fit, & non forma, ostendit Philosophus in 7. met quod formæ sunt ex agentibus naturalibus, nam cum factum oporteat esse simile facienti, ex quo id, quod factum est, est compositum, oportet id, quod est faciens, esse compositum, & non formam per se existentem, vt Plato dicebat, vt sic, sicut factum est compositum, quo autem fit, est forma in materia in actum reducta, ita generans sit compositum, non forma tantum sed forma sit quo generat formam in hac materia existens, sicut in his carnibus, & in his ossibus, & in aliis huiusmodi.

q. 1e pot. 3. 19. Ad primum ergo dicendum, quod esse per creationem dari dicitur, inquantum omnis causa secunda dans esse hoc habet, inquantum agit in virtute primæ causæ creantis, cum esse sit primus effectus nihil aliud præsupponens.

ad 6. Ad secundum dicendum, quod ex hoc quod forma non habet materiam partem sui, sequitur, quod ei creari competeret, si proprie fieri posset, sicut res per se subsistens.

ad 7. Ad tertium dicendum, quod licet anima rationalis habeat materiam, in qua sit, non tamen educitur de potentia materiæ, cum eius natura supra omnem materialem ordinem eleuetur, quod eius intellectualis operatio declarat; & iterum hæc forma est res per se subsistens, cum corrupto corpore maneat.

ad 8. Ad quartum dicendum, quod forma, quæ est generationis terminus, erat in materia ante generationem completam, non in actu, sed in potentia, non est autem inconueniens duorum contrariorum vnum esse actu, & aliud potentia.

ad 9. Ad quintum patet ex dictis, nam Anaxag. non ponebat formas actu præexistere in materia, sed latere.

ad 10. Ad sextum dicendum, quod forma præexistit in materia imperfecte, non quod aliqua pars eius sit ibi in actu, & alia desit, sed quia tota præexistit in potentia, & postmodum tota producitur in actu.

ad 11. Ad septimum dicendum, quod non perficitur esse formæ in materia alio exteriori addito, quod in potentia materiæ non esset.

ad 12. Ad octauum dicendum, quod esse in potentia, & esse in actu, non dicunt diuersos modos accidentales, ex quorum diuersitate alteratio proueniat, sed substantiales: vnde etiam substantia diuiditur per potentiam, & actum, sicut & quodlibet genus.

ad 13. Ad nonum dicendum, quod forma accidentalis agit in virtute formæ substantialis, quasi instrumentum eius, sicut etiam in 2. de anima calor ignis dicitur instrumentum virtutis nutritiuæ, & ideo non est inconueniens, si actio formæ accidentalis ad formam substantialem terminetur.

ad 14. Ad decimum dicendum, quod etiam in semine calor seminis agit vt instrumentum virtutis animæ quæ est in semine, quæ quidem licet imperfecta sit, tamen est impressio quædam animæ perfectæ relicta, vnde agit & in virtute animæ generantis, & similiter in virtute corporis cælestis, cuius est quasi instrumentum; & propter hoc non dicitur, quod semen generat, sed quod animal, & sol.

ad 15. Ad vndecimum dicendum, quod animalia generata ex putrefactione sunt minoris perfectionis aliis animalibus, vnde in eorum generatione efficit vis cælestis corporis inferiori materiæ impressa, quod in generatione animalium perfectorum facit eadem cælestis vis cum virtute seminis.

ad 16. Ad duodecimum dicendum, quod licet mulus non sit similis equo, vel asino in specie, est tamen similis in genere proximo, ratione cuius similitudinis ex diuersis speciebus vna species quasi media generatur.

ad 18. & 20. Ad decimum tertium dicendum, quod forma naturalis, quæ est in materia, non potest reduci ad formam per se existentem eiusdem speciei cum forma naturalis habeat materiam in sui ratione sed reducitur ad formam per se existentem, sicut ad primum exemplar, & non sicut ad proximum.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum creatio, & conseruatio eiusdem rei sint actiones realiter distinctæ.*

Videtur quod creatio, & conseruatio eiusdem rei sint actiones realiter distinctæ. Actio enim supponens aliam ab illa realiter distinguitur; sed conseruatio rei, & est actio, quia Deus conseruando res aliquid agit, propter quod. Io. 5. dicitur, pater meus vsque modo operatur, & supponit actionem productiuam rei, puta creationem, ergo creatio, & conseruatio eiusdem rei realiter inter se distinguuntur. q. 5. de pot. a. p. arg. 2.

2 Præterea conseruatio rei pertinet ad causalitatem formæ substantialis, nam hæc est principium essendi, per ideam autem res est, & in esse conseruatur; creatio autem pertinet ad causalitatem causæ efficientis, ergo creatio distinguitur a conseruatione. ibid. arg. 7. & 1. pp. 104. a. 1. arg. sed contra.

3 Præterea creatio durat per instans, dicit enim nouitatem essendi, & inceptionem, quæ est in instanti, conseruatio vero est, & durat per tempus sequens, ergo creatio, & conseruatio realiter distinguuntur. q. 1. de pot. a. 1. arg. 6. & ad 6. q. 5 de pot. a. 1. arg. 9. p. 104. a. 1. arg. 18.

4 Præterea creare est communicabile creaturæ, non autem est communicabile posse conseruare: nam cum vnaquæque res magis sit proxima sibi, quam alteri rei, sicut non potest communicari alicui creaturæ, vt conseruet seipsam, ita multominus potest communicari, quod conseruet aliam, ergo.

Sed contra est, quod conseruatio nihil est aliud, quam continuata creatio, & productio rei, sicut conseruatio luminis in aere est per continuatum influ- p. p. 104. 1. ad 4.

xum à sole, ergo creatio, & conseruatio non distinguuntur realiter.

p.p.104.a.p. arg 4 q.5. de pot.a.p. arg. 1

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, conseruationem non esse actionem realiter distinctam à creatione rei; & ratio est, quia per quamlibet actionem agentis, si sit efficax, aliquid fit in effectu; vnde si conseruatio est actio distincta realiter à creatione, oportet, quod per actionem conseruantis aliquid fiat in re producta, quod esse non potest: quia per huiusmodi actionem neque fit ipsum esse rei, quia quod iam est, non fit, neque aliquid aliud superadditum, quia vel non continue conseruaretur res in esse, vel aliquid continue adderetur rei creatæ, & productæ, quod est inconueniens.

q.5.de pot. a.p ad 2. p. p.q.104 a. p c. & ad 4. 2. d.11 q.3. a 3 ad 5.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Deus eadem virtute producit, & conseruat res & idem dico de agente creato, vt de sole illuminante aerem ita eadem actione producit res in esse, & eas in esse conseruat, ipsum enim esse rerum permanentium non est diuisibile nisi per accidens prout alicui motui subiacet, secundum se autem est in instanti; vnde operatio Dei, quæ est per se causa, quod res sit, non est alia secundum quod facit principium essendi, & essendi continuationem est enim conseruatio continuatio actionis, qua datur esse, sicut & conseruatio luminis in aere est, vt dictum est, per continuatum influxum à sole.

q.5.de pot. a.p. ad 2. & p.p.q.104.a. p. ad p.

Ad secundum dicendum, quod quia diuina actione cessante creatura deficeret, & consequenter & ipsa forma substantialis, ideo præter conseruationem formæ requiritur conseruatio Dei, quæ eadem est realiter cum productione eiusdem, vt dictum est.

q.5 de pot. a. 3 ad 2. & 6.

Ad tertium dicendum, quod creatio, & conseruatio dicunt in recto actionem diuinam, quæ est eius essentia, & ideo sunt idem realiter, differunt tamen ratione, quia creatio connotat relationem rationis Dei ad creaturam cum nouitate essendi, & inceptione, quam nouitatem, & inceptionem non importat conseruatio.

p.p.104.a. a. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest, quod sit causa sui ipsius, potest tamen ei præstari, quod sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest, quod sit sui ipsius conseruatiuus, potest tamen ei præstari, quod sit conseruatiuus alterius. An vero possit communicari creaturæ, quod sit creatiua alterius, communiter tenent quod non, quod saltem intelligendum est, secundum quod est actus primi agentis.

## ARTICVLVS VII.

*Vtrum res conseruentur in esse à Deo, an vero circumscripta omni actione Dei, per se in esse permaneant, ita vt non egeant à Deo conseruari.*

p.p.104.a.a. arg. p.

Videtur quod creaturæ, circumscripta omni actione Dei, per se in esse permaneant, ita vt nō egeant à Deo conseruari. Quod enim non potest non esse, non eget vt conseruetur, & consequenter circumscripta omni actione Dei, permanet in esse; sicut quod non potest abscedere, non indiget vt conseruetur, ne abscedat; sed quædam creaturæ sunt, quæ secundum sui naturam non possunt non esse, ergo non omnes creaturæ indigent vt a Deo conseruentur in esse, probatur medis, quod per se inest alicui necesse est ei inesse, & oppositum eius impossibile est ei inesse, sicut necessarium est binarium esse parem, & impossibile est eum esse imparem: esse autem per se consequitur ad formam, quia vnumquodque secundum hoc est ens actu, quod habet formam, quædam autem creaturæ sunt, quæ sunt formæ quædam subsistentes, vt Angeli, & sic per se inest eis esse, & eadem ratio est de illis, quorum materia non est in potentia nisi ad vnam formam, vt sunt corpora cælestia, huiusmodi ergo creaturæ secundum suam naturam ex necessitate sunt, & non possunt non esse. potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma, quam per se sequitur esse, neque in materia existente sub forma, quam non potest amittere, cum non sit in potentia ad aliam formam.

arg. 2.

2 Præterea Deus est potentior quolibet creato agente; sed aliquod creatum agens potest communicare suo effectui, vt conseruetur in esse, etiam eius operatione cessante, sicut cessante actione ædificatoris remanet domus, & cessante actione ignis remanet aqua calefacta per aliquod tempus, ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quod conseruetur in esse sua operatione cessante.

arg 3.

3 Præterea nullum violentum potest contingere absque aliqua causa agente; sed tendere ad non esse est innaturale, & violentum cuilibet creaturæ, quia quælibet creatura appetit esse, ergo nulla creatura potest tendere in non esse, nisi aliquo agente ad corruptionē; sed quædā sunt ad quorum corruptionem nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ, & corpora cælestia, ergo huiusmodi creaturæ non possunt tendere in non esse, etiam operatione Dei cessante.

q.5. de pot. a.1. a 3.

4 Præterea Dei perfecta sunt opera, vt dicitur Deut. 32 sed hoc falsum esset, si res in esse conseruari non possent, sed indigerent conseruari à Deo, ergo mi: patet primo quia perfectum est, cui nihil deest secundum Philosophum 3. phys. ei autem aliquid deest ad suum esse, quod non potest esse nisi aliquo exteriori Secundo quia perfectum secundū naturam est, quod habet totum illud, cuius natura sua est capax; quod vero huiusmodi est, potest remanere in esse, circumscripta omni conseruatione Dei, alioqui, cum per conseruationem, quia est actio, aliquid recipiatur in effectu, nondum res producta haberet totum suum esse, & sic non esset perfecta. Tertio quia vnumquodque non est perfectum, nisi perficiat hoc, ad quod est, principia autem cum ad hoc sint, vt rem in esse conseruent, si non possunt rem in esse tenere, essent imperfecta, & ita non essent opera Dei, quod est absurdum.

arg. 5.

5 Præterea si res aliqua desinit esse, aut hoc est propter materiam, aut propter hoc, quod est ex nihilo, materia autem non est causa corruptionis, nisi secundum quod est subiecta contrarietati, non autem in omnibus creaturis est materia talis, ergo illa, in quibus non est materia subiecta contrarietati, vt corpora cœlestia, non possunt deficere ratione materiæ, nec iterum ratione eius, quod sunt ex nihilo, quia ex nihilo nihil sequitur, & nihilum nihil agit, & ita non corrumpit ergo cessante omni actione diuina huiusmodi res esse desinerent.

p.p.l.c. arg. sed contra q.5. de pot. arg. sed contra.

Sed contra est, quod dicitur Hebr. p. portans omnia verbo virtutis suæ.

q.1. de pot. arg. 5.

2 Preterea in lib. de causis dicitur, quod omnis intelligentiæ fixio idest permanentia, & essentia est per bonitatem, quę est causa prima, multo ergo fortius aliæ creaturę non figuntur in esse, nisi per Deum.

p p 104 a p! c. q 5. de pot. a p. c.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere secundum fidem, & secundum rationem, quod creaturę conseruantur in esse à Deo, ita vt in momento in nihilum redigerentur, si a Deo desererentur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod aliquid cõseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirecte & per accidens, sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corrumpens, puta si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conseruare, & sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed non omnia, quia quædam sunt, quæ non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se & directe, quando scilicet illud, quod conseruatur dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit, & hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conseruatione, dependet enim esse cuiuslibet creaturæ a Deo, ita quod nec ad momentum subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis conseruarentur in esse, sicut dicit D. Greg. 6. mor. c. 18. & hoc sic perspici potest: omnis enim effectus dependet à sua causa, secundum quod est causa eius. Sed considerandum est, quod est aliquod agens causa sui effectus secundũ fieri tantũ, & non directe secundum esse eius, quod quidem cõtingit & in artificialibus, & in naturalibus; edificator enim est causa domus quantum ad eius fieri, non autem directe quantum ad eius esse; Manifestum enim est, quod esse domus consequitur formam eius, forma autem domus est compositio, & ordo, quæ quidem forma consequitur naturalem virtutem quarundam rerum sicut enim coquus coquit cibum adhibendo aliquam virtutem naturalem actiuam v. g. ignis, ita ædificator facit domum adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua, & conseruatiua talis compositionis, & ordinis; Vnde esse domus dependet ex naturis harum rerum, sicut fieri domus dependet ex actione ædificatoris, & simili ratione, est considerandum in rebus naturalibus; quia si aliquod agens non est causa formæ inquantum huiusmodi, non erit per se causa esse, quod consequitur ad talem formam, sed erit causa effectus secundum fieri tantum. Manifestum est autem, quod si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnum non potest esse per se causa formæ alterius, inquantum est talis forma, quia sic esset causa formæ propriæ, cum sit eadem ratio vtriusque sed potest esse causa huiusmodi formæ, secundum quod est in materia, idest quod hæc materia acquiret hanc formam, & hoc est esse causam secundum fieri, sicut cum homo generat hominem, & ignis ignem, & ideo quandoque naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, & tunc fieri dependet ab agente, non autem esse ipsius; sed aliquando effectus non est natus recipere impressionem agentis secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus quæ non agunt simile secundum speciem, sicut cœlestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporum dissimilium secundum speciem, & tale agens potest esse causa formæ secundum rationem talis formæ, & non solum secundum quod acquiritur in hac materia, & ideo est causa non solum fiendi, sed etiam essendi; sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secundum fieri, ita nec esse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse; & hæc est ratio, quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis; non autem remanet aer illuminatus, nec ad momentum, cessante actione solis, quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secundum eandem rationem, qua est in igne, vnde si perfecte perducatur ad formam ignis, retinebit calorem semper; si autem imperfecte participet aliquid de forma ignis secundum quandam inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tempus propter debilem participationem principij caloris. Aer autem nullo modo natus est recipere lumen secundum eandem rationem, secundum quam est in sole, vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis; & ideo quia non habet radicem in aera, statim cessat lumen, cessante actione solis. sic autem se habet omnis creatura ad Deum sicut aer ad solem illuminantem, sicut enim sol est lucens per suam naturam, aer autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participando naturam solis, ita Deus solus est ens per essentiam suam, quia eius essentia est suum esse, omnis autem creatura est ens participatiue, non quod sua essentia sit eius esse. & ideo S. Aug. 8 super gen. ad litt. dicit, quod sicut aer præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuo tenebratur.

p. p 104. a 1 p ad p.

Ad primum ergo dicendum, quod esse per se consequitur formam creaturæ, supposito tamen influxu Dei, sicut lumen sequitur diaphanum aeris, supposito tamen influxu solis; vnde potentia ad non esse in spiritualibus creaturis, & corporibus cœlestibus magis est in Deo, qui potest subtrahere suum influxum, quam in forma, vel in materia talium creaturarum.

ibid. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod Deus non potest communicare alicui creaturæ, vt conseruetur in esse, sua actione cessante, sicut non potest ei communicare, quod non sit causa illius; intantum enim indiget creatura conseruari à Deo, inquantum esse effectus dependet à causa essendi. Vnde non est simile de agente, quod non est causa essendi, sed fieri tantum.

ibid. ad 3. in c.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de conseruatione, quæ est per remotionem corrumpentis, qua non indigent omnes creaturæ, vt dictum est.

q. 5. de pot. a. p. ad p. a 3.

Ad quartum dicendum, quod creaturæ Dei sunt perfectæ in sua natura, & in suo ordine, sed inter alia, quæ ad earum perfectionem requiruntur, hoc etiam est, quod à Deo continentur in esse, continentur autem in esse per eandẽ operationẽ, qua illas produxit in esse; vnde non est verũ, quod res producta recipiat nouum esse. Et licet quandiu principia essentialia rerum sunt, tandiu res conseruentur in esse, ipsa tamen rerum principia esse desinerent diuina actione cessante.

ibid ad 6. & in hoc art. in c.

Ad quintum dicendum, quod creatura deficeret diuina actione cessante, non propter contrarium, quod sit in materia, quia ipsum etiam cum materia cessaret, sed propter hoc, quod creatura est ex nihilo, non propter hoc, quod nihilum aliquid ageret ad corruptionem, sed non ageret ad conseruationem.

## ARTICVLVS VIII.

*Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.*

p. p. 104 a 2 arg. p. a. 5. c. & ad p.

VIdetur quod Deus immediate omnem creaturam conseruet. Eadem enim actione Deus est conseruator rerum, qua & creator, vt dictum est; sed Deus immediate est creator omnium, ergo immediate est etiam conseruator.

arg 2. 5 Præterea vnaquæque res magis est proxima sibi, quam rei alteri; sed non potest communicari alicui creaturæ, quod conseruet seipsam, ergo multo minus potest communicari, quod conseruet aliam, ergo Deus omnia conseruat absque alia causa conseruante.

arg 3 3 Præterea effectus conseruatur in esse ab eo, quod est causa eius, non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse; sed omnes causæ creatæ, vt videtur, non sunt causæ suorum effectuum, nisi secundum fieri, non sunt enim causæ nisi mouendo, ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

arg. sed c. Sed contra est, quod per idem conseruatur res, per quod habet esse, sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis, ergo etiam eas in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

art præced. p. p. 104 a. 2. c. Respondeo dicendum, quod sicut dictum est dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat, Vno modo indirecte, & per accidens, per hoc, quod remouet, vel impedit actionem corrumpentis. alio modo directe, & per se quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestum est enim, quod etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium & per hoc dicuntur rerū conseruatiua, sicut sal impedit carnes à putrefactione, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse; cum enim sint multæ causæ ordinatæ, necesse est quod effectus dependeat primo quidem, & principaliter à causa prima, secundo vero ab omnibus causis mediis; & ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario vero omnes mediæ causæ, & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis, etiam in corporalibus rebus, attribuitur conseruatio, & permanentia rerum, sicut dicit Philosophus in 12. met. quod primus motus, scilicet diurnus, est causa continuitatis generationis; secundus autem motus, qui est per Zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem, & corruptionem, & similiter Astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum res fixas, & permanentes. Sic igitur dicendum est, quod Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

p. p. 104. a. 2. ad p. Ad primum ergo dicendum, quod Deus immediate omnia creauit, & in ipsa rerum reparatione ordinem in rebus instituit, vt quædam ab aliis dependerent, per quas secundario conseruarentur in esse, præsupposita tamen principali conseruatione, quæ est ab ipso.

ad 2. & q. 5. de pot. a. 2 Ad secundum dicendum, quod cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest, quod sit causa sui ipsius, potest tamen ei præstari, quod sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest, quod sit sui ipsius conseruatiuus potest tamen ei præstari, quod sit conseruatiuus alterius.

p. p. ad 3. Ad tertium dicendum, quod nulla creatura potest esse causa alterius, quantū ad hoc, quod acquirat nouam formam, vel dispositionem, nisi per modū alicuius mutationis, quia semper agit præsupposito aliquo subiecto, sed postquam formam, vel dispositionem induxit in effectu absque alia immutatione effectus, huiusmodi formam conseruat, sicut in aere postquam illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio, sed conseruatio luminis est absque aeris immutatione, ex sola præsentia illuminantis.

---

## QVÆSTIO XII.

### *De causa finali.*

Deinde considerandum est de causa finali.

CIRCA QVAM QVÆRVNTVR SEX.

1 *Vtrum finis sit causa.*
2 *Vtrum definitio finis sit, esse id, cuius gratia res fit*
3 *Vtrum de ratione finis sit, esse vltimum simpliciter, ita vt nullo modo dentur fines intermedij*
4 *Vtrum causalitas finis sit ab agente appeti, vel desiderari.*
5 *Vtrum finis causet secundum esse reale, an vero secundum esse intentionale.*
6 *Vtrum omnia agant propter finem.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum finis sit causa.*

Videtur quod finis non sit causa. Dicit enim Philosophus 5. met. t. p. quod omnis causa est principium: sed finis opponitur principio, cum sit terminus rei, ergo finis non est causa. 1. eiq. 7. a. 3. q. 2. arg. 6.

2 Præterea causa naturaliter prior est effectu; sed finis habet rationem vltimi, vt sonat ipsum nomen, ergo finis non habet rationem causæ. p. met. l. 4. 5. met. l. 2. p. q. p. a. p. arg. p.

3 Præterea illud, quod non est in rerum natura, non potest actu agere, sed finis dum mouet, & agit, non est in rerum natura, sed tantum est in mente, ergo finis non est causa, saltem realis, & physica, sicut sunt materia, forma, & efficiens. 5. p. 61. a. 6 c

4 Præterea finis est effectus efficientis; nam efficiens perducit ad hoc, quod finis sit; sed nullus effectus est causa sui efficientis, alioqui idem se haberet in ratione principij, & eius, quod est à principio, seu idem produceretur ab eo, cuius est principium, quod est absurdum, ergo finis non est causa. 5. met. l. 2. x. phys. l. 5. & x. p. d. ii. ad. Ana. a. p. ad 2. q. 2. depot a. 4 ad 11.

Sed contra est, quod Philosophus à tex. 28. 2. phys. & p. met. sum. 2. c. p. & 5. met. t. 2. & 3. probat quatuor esse genera causarum, & inter illa numerat finem. 2. phys l. 5. & 2. 5 met. l. 2.

2 Præterea hæc quæstio, quare, vel propter quid, vt argumentatur Philosophus 5. met. t. 2. probans finem esse causam, quærit de causa, cū autē quæritur, quare, vel propter quid quis ambulat, conuenienter respondentes dicimus, vt sanetur, & sic respondentes opinamur reddere causam, respondemus autem per finem, ergo finis est causa. 5. met. l. 2. 2. phys. l. 5. & x.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod finis sit causa, cuius ratio duplex afferri potest, vna ex definitione causæ, causa enim est ad quam sequitur esse alterius, hoc autem conuenit fini, nam actio agentis, ad quam sequitur effectus, ad aliquod determinatum tendit, sicut ab aliquo determinato principio procedit, nam omne agens agit quod sibi conueniens est, id autem, ad quod tendit actio agentis, dicitur causa finalis, sicut id, à quo procedit, dicitur causa 2. phys. l. 2.

causa efficiens · Altera est ex ordinatione causarum ad inuitem, causæ enim ita sunt sibi inuicem ordinatæ, vt si prima subtrahatur, necesse sit alias subtrahi, prima autem inter omnes causas est causa finalis; quod sic probatur, quia materia non sequitur formam, nisi secundum quod mouetur ab agente, nihil enim reducit se de potentia ad actum, agens autem non mouet, nisi ex intentione finis, si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc, quam illud: ad hoc ergo quod determinatum effectum producat, necesse est quod determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis, vnde manifestum est, quod finis habet rationem causæ.

p met l 4. Tab. v. causa n. 4. p. 2 q p. 2. p. ad p.

Ad primum ergo dicendum, quod finis est oppositus tantum principio efficienti, vt dicit Philosophus p. met. sum. 2. c. p. nam efficiens est principium motus, finis autem est terminus motus.

Ad secundum dicendum, quod finis etsi sit postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem causæ.

3 p q 62. 5. 6.

Ad tertium dicendum, quod duplex est mouens, vnum, quod mouet secundum vtum exteriorum rerum, & hoc debet esse in rerum natura ad hoc, vt moueat; & ideo quia causa efficiens mouet hoc modo, debet antequam moueat, & actu causet, esse in rerum natura, alterum, quod mouet secundum quod est in mente, seu per actum animæ, & hoc mouet actu, licet nondum sit in rerum natura, sed sufficit, quod sit apprehensum, & desideratum, & hoc modo mouet finis

q 7 a. 3. quæst. 2. ad 4.

Ad quartum dicendum, quod finis est effectus efficientis quantum ad esse sed est causa ipsius quoad rationem causalitatis, vnde licet sit posterior efficiente secundum esse, est tamen prior illo secundum rationem, vt dictum est.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum definitio finis sit, esse id cuius gratia.*

p met l 4. q 1. 2. 14. arg. p. p met l. 4. p p. 9. 5. a. p c.

VIdetur quod definitio finis non sit, esse id cuius gratia. Dicit enim Philosophus p me. sum. 2. c. p. finem definiens, quod finis est terminus motus; sed vnius rei vna tantum est definitio, vt dictum est, ergo non recte definitur finis, quod sit cuius gratia.

2 Præterea finis, vt dicit Philosophus l. c. est bonum; sed definitio boni nõ est esse id, cuius gratia, sed esse quid appetibile, vnde Philosophus p. ethic. dicit, quod bonum est quod omnia appetunt, ergo finis non recte definitur, quod sit cuius gratia.

q 21 de ver. a 2. c.

3 Præterea de ratione finis est esse desideratum, vel appetitum ab his, quæ finem nondum attingunt, & esse dilectum vel diligibile ab his, quæ finem participant; sed esse appetitum, & dilectum pertinent ad rationem boni, vt dictum est, ergo finis non recte definitur, quod sit cuius gratia.

arg. præced. 2 phys. l. 5. 5. met. l. 2.

Sed contra est quod Philosophus 2. phys. t. 29. & 5. met. t. 2. definit finem, quod sit id, cuius gratia.

2 Præterea dicit Philosophus ibidem, quod omnia intermedia, quæ sunt inter primum agens, & vltimum finem, dicuntur finis respectu præcedentium, & efficiens respectu sequentium, non nisi quia præcedentia fiunt gratia illorum, ergo finis recte definitur id, cuius gratia.

ibid.

Respondeo dicendum, quod finis dupliciter potest considerari, Vno modo, secundum esse, seu in executione, & sic est terminus motus, & non est causa; nam causa est prior effectu, at finis secundum suum esse, & in executione consideratus est vltimum in generatione, & propterea veteres Philosophi hanc causam prætermiserunt, vt dicit Philosophus p. metaphys. Alio modo, vt est in intentione, quomodo habet rationem causæ, nam ab illo vt sic dependent omnes causæ, ita vt illa subtracta, cæteræ remoueantur, vt dictum est, & hoc modo definitur finis, quod sit id, cuius gratia: quæ definitio quod sit recte tradita, patet primum, quia per illam essentialiter distinguitur finis à cæteris causis, sicut enim efficiens est vnde principium motus, materia vero ex quo aliquid fit vt inexistente forma ratio ipsius quodquid erat esse, ita finis est cuius gratia, omnia enim fiunt causa finis. deinde quia hæc definitio optime explicat rationem finis, hæc enim proprie respicit motum, operationem, & ordinem rei ad rem, & ideo non est in mathematicis; cum autem dicimus quod finis sit cuius gratia, significamus gratia finis agens se mouere ad operandum, & assumere media propter consecutionem finis. Vnde manifestum est, quod definitio finis recte tradita est.

Tab. v. finis n 5. p. 2. q p. a. p. a. g p & ad p. 2 phys. l. 5. 5. met. l. 2. a. præced. 3. d. 27. q p. a. 4. ad 11.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus p. met. per tria notificauit causam finalem, puta per esse terminum motus, per esse cuius gratia, & per esse bonum, quia finis quoad suum esse est terminus motus, & opponitur principio efficienti, & non est causa, quoad rationem vero causalitatis seu quoad esse in intentione, est causa, & omnium prima & definitur id, cuius gratia, vt dictum est, quoad fundamentum vero suæ causalitatis, & rationis, conuenit illi esse bonum, nihil enim habet vt sibi conueniat ratio finis, vt scilicet sit id, propter quod aliquid est, vel fit; nisi quia est bonum, & ratio est quia finis cuiuslibet rei est eius perfectio, eatenus autem aliquid est perfectio alicuius, quatenus est bonum ipsius.

p. met. l. 4. art. præced 3. c. g. c. 16. & 17. & ser. ib.

Ad secundum dicendum, quod bonum est fundamentum finis, vt dictum est.

ad arg. præced.

3 Ad tertium dicendum, quod finis est quid appetitum, & desideratum, & dilectum ratione sui fundamenti, nam bonum est, quod omnia appetunt, vt dictum est; ratio tamen boni, & ratio finis distinguuntur, nam ratio boni cum in hoc consistat, quod sit quid appetibile, dicit ordinem ad appetitum, ratio vero finis dicit ordinem ad motum, & operationem, & dicit ordinem rei ad rem, vt dictum est

arg. 2. Tab. v. bonum. n. 61. 62. & p. p. q. 5. a 6. c. in e.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum de ratione finis sit esse vltimum simpliciter, ita vt non dentur fines intermedij.*

2. met. l. 4.

VIdetur quod de ratione finis sit esse vltimum simpliciter probat enim Philosophus 2. met. t. 8. quod in finibus non datur processus in infinitum, quia si datur talis processus, tollitur ratio vltimi, qua sublata tollitur ratio finis, ergo de ratione finis est esse vltimum simpliciter.

ibid.

2 Præterea Philosophus ibidem dicit, quod finis est terminus rei; sed de ratione termini est esse vltimum simpliciter, nam si non esset quid vltimum simpliciter, non esset terminus, sed terminatus, ergo de ratione finis est esse vltimum simpliciter.

2 phys. l. 4. p. eth. l. 2.

3 Præterea Philosophus 2. phys. t. 21. consentit cum poeta dicente, quod de ratione finis est esse vltimum, & 2. mor. Eud. c. 1. finis, inquit, & vltimum, & optimum est, vt pote cuius gratia cætera fiunt, ergo.

2.phyſ.l.5. 5.met.l.2. 3.c.g.c.17.

4 Præterea finis eſt, quem propter ſeipſum, & propter quem cætera volumus, vt dicit Philoſophus p.eth c.2. nam ſi non propter ſe, ſed propter aliud appeteretur, non appeteretur vt fiois, ſed vt medium: ſed hæ conditiones finis non conueniunt finibus intermediis, ſed tantum fini vltimo ſimpliciter, nam illi appetuntur propter vltimom, ergo de tauone finis eſt eſſe vltimum ſimplieiter, & conſequene tr non dantur propriè fines intermedij.

Tab. v bonū n.52.& 54.

5 Præterea bonum ſufficienter diuiditur in honeſtum, delectabile, & vtile; ſed horum bonorum ideo vtile non eſt fiois, quia oon appetitur propter ſe, ſed propter aliod, ergo de ratione finis eſt, quod propter illum cætera omnia ſint volita, & per eonſequens quod ſit vltimum ſimpliciter.

3.phyſ.l.5. 5.met.l.2.

Sed contra eſt, quod Philoſophus 2.phyſ.t. 29. dicit, quod oon ſolum finis dieitur id, quod eſt vltimum ſimpliciter, puta ſanitas, ſed etiam omnia, quæ ſunt intermedia inter primum mouens, & vltimum finem, vt macies, quæ eſt propter ſanitatem, vt vltimum fioem ſimpliciter, eſt finis purgationis, & purgatio potionis, & potio organorum, & organa ſunt fines in operatione, vel inquiſitione organorum.

p.eth.l.p. & 9.& 2.cæli l.

2 Præterea Dicit Philoſophus p.ethic.c.p quod quando actio habet opus poſt ſe relictum, tam actio eſt finis agentis, (quod idem dicit 2. cœli. t.17.) quam opus, & quod hoc eſt finis melior; ſed actio non poteſt eſſe finis vltimus ſimpliciter, quia non poſſunt dari duo fines vltimi ſimpliciter, ergo erit finis intermedius, & ita de ratione fioisooo eſt eſſe vltimum ſimpliciter.

p.eth.l.p.

3 Præterea dicit Philoſophus p. ethic c.2. quod finis ciuilis, quippe qoæ eſt præſtantiſſima omnium ſcientiarum, amplectitur fines aliarum, vt militaris equeſtris, & fræoeſactoriæ; ſed non poteſt amplecti illos tamquam fines vltimos ſimpliciter, ergo tamquam fines intermedios, & ſubordinatos; nam finis fnæneſactoriæ eſt propter finem equeſtris, finis huius eſt propter finem militaris, qui eſt victoria, & hæc propter bonum humanum, quod eſt fiois ciuilis.

p.eth.l.p.

4 Præterea p.ethic c.7. dicit Philoſophus, quod tres ſunt gradus finiom, nam aliqui ſunt imperfecti, quia mouent agens, ſed non propter booitatem, quam habent in ſe, ſed quia ſunt quid vtile ad aliud, vt potio amara; quidam vero ſunt perfecti, nam mouent agens ſecundum bonitatem, quam habent in ſe, appetuntur tamen propter aliud, vt potio dulcis; quidam vero ſunt perfectiſſimi, qui mouent ſecundum bonitatem, quam habent in ſe, & mouent propter illam, & noo propter aliquid aliud, ſed primus, & ſecundus finis non poſſunt habere rationem vltimi ſimpliciter, vt patet, nam hoe tantum coouenit tertio, ergo ſunt fines non vltimi ſimpliciter, ſed intermedij, & conſequenter de ratione finis non eſt, quod ſit vltimum ſimpliciter.

p.p.19.a.5. ad 2.

5 Præterea qui vult ſumere potionem amaram, nihil in ea vult niſi ſanitatem, & hoc ſolum eſt, quod mouet voluntatem, & eſt eius finis; ſed qui ſumit portionem dulcem, non ſolum illam vult propter ſanitatem, ſed etiam propter ſe, & ideo tam ſanitas, quam dulcedo eſt finis reſpectu voluntatis; ſed dulcedo non eſt finis vltimus, nam hic eſt ſanitas, ergo erit finis intermedius.

2.phyſ.l.5. 5.met.l.2. p.eth.l.p. & 9.

art p & 2.

Reſpundeo dicendum, quod de ratione finis eſt eſſe vltimum, non tamen ſimpliciter, ſed reſpectu aliquorum, & conſequenter daotur fines intermedij, præter vltimum. Et qoidem quod finis ſit quid vltimum, patet ex dictis, licet enim conſideratus finis ſecundum rationem cauſalitatis, ſi prima omnium cauſarum, conſideratus tamen ſecundum eſſe eſt omnium poſtrema, vt dictum eſt. Quod vero de ratione illius non ſit eſſe vltimum ſimpliciter, ſed reſpectu aliquorum, multipliciter poteſt eſſe manifeſtum, & primo quidem ex proportione finis ad agẽs, ita enim de ratione finis eſt eſſe vltimum, ſicut de ratione efficientis eſt eſſe primum vnde motus, vt definit Philoſophus 2.phyſ t.29.& 2.met t.4. de ratione autẽ efficientis non eſſe primum principiũ ſimpliciter, ſed tantũ aliquorũ, alioquin nec cauſa ſecundæ creatæ, nec inſtrumenta dicerẽtur cauſæ efficientes, nec in genere cauſarum efficientium darentur cauſa prima, & ſecunda, quod eſt falſum, ergo nec de ratione finis eſt eſſe vltimum ſimpliciter. Et confirmatur, nam cum agens ad finem moueat, & finis moueat agentis deſiderium, oportet gradus finium proportionari gradibus efficientium, ſed vere datur triplex agens, vnum imperfectom, quod non agit per propriam formam, ſed inquantum eſt motum ab alio, vnde effectus ſecundum formam adeptam non aſſimilatur agenti, ſed ei, à quo motum eſt agens vt cum malleus facit cultellum, aliud perfectum, quod aſſimilat effectum ſuæ formæ per quam agit ſed moueri indiget ab alio priore, & vniuerſaliore, vt ſunt omnes cauſæ ſecundæ creatæ; aliud perfectiſſimum, quod agit ſecundum propriam formam, & non mouetur ab alio, vt eſt Deus ergo dabitur etiam triplex genus finium, vt dictum eſt ex Philoſupho, quorum duo non niſi fines intermedij dici poſſunt; & vere ſicut agere ſecundum propriam formam, ſed motum ab alio, eſt differentia conſtituens intra genus agentis vnam ſpeciem, ita moueri ſecundum bonitatem propriam, ſed propter alterum poteſt eſſe differentia conſtituens intra genus finis vnam ſpeciem puta finis intermedij: nam ſicut forma eſt ratio agendi ipſi efficienti, ita bonitas eſt ratio ipſi fini mouendi agens. Secundo ex definitione finis, definitur enim à Philoſopho, vt dictum eſt, quod ſit cuius gratia, ſeu propter quod aliud, ergo de ratione finis tantum eſt eſſe vltimum reſpectu aliqoorum, quæ fiunt propter ipſum, ſed quod eſt tale poteſt ipſum propter aliud appeti, vt patet in medicina dulci, nam propter eius dulcedinem poteſt quis medicum adire, & rurſum eadem appeti poteſt propter ſanitatem. ſimiliter propter bonum virtutis poteſt quis aliquid facere, & rurſom bonum virtutis poteſt appeti propter beatitudinem: neque enim inconueniens eſt, quod aliquid propter ſe ametur, quia eſt formaliter in ſe bonum, & per conſequens propter illud ametur aliquid, & rurſum illud ad aliod ordinetur, & propter illud appetatur, vt dicit Philoſophus p eth. cap. 6. Tertio ex ratione vltimi, vel enim de ratione finis eſt eſſe quid vltimum, & hoe non, quia ſic mors eſſet proprie finis, quia eſt quid vltimũ, quod tamen negat Philoſophus 5.met. t. 21. aſſerens non niſi metaphorice mortẽ mortem dici finem, quia eſt quid vltimum, vel eſt eſſe vltimum ſimpliciter in genere appetibilium, & hoc etiam non: tum quia bonum honeſtum ſeu virtutis eſt vere finis, & tamen non eſt vltimum appetibile ſimpliciter, & vltimus finis, nam hic eſt ſola fœlicitas, quod ex eo manifeſtum eſt, quod frui tantum ſpectat ad finem vltimum; ſolo Deo autem fruimur, qui eſt noſtra beatitudo, non virtutibus, tum quia ſi de ratione finis eſt, vt ſit vltimum appetibile ſimpliciter, ita vt cætera omnia propter illud appetantur, maxime eſt, quia ſi ipſe appetitur propter aliud, iam non habet rationem finis, ſed medij, ſed hoc nihil eſt, quia etiam medium, vt medium, cum ſit terminus appetitus, licet ordinetur ad aliud, habet rationem finis vt quit Philoſophus p.eth.c.7.&

2.phyſ.l.5. 2.met.l.2.

3.c.g.c.17.

p.eth.l.9.

arg. 4.

p.d.p.q.2. ar.p.ad 3. ad Galat.c.16. p.eth. 1.

5.met.l.15.

Tab. v. bonum n.54 p.eth.l.9. p. d.p.q.2.a p. ad 3.

multo magis si tale medium habet bonitatem in se, propter quam appeti possit, vt est bonum honestum, delectabile, nam tunc, & propter se appetitur, & consequenter propter illud aliqua, & ipsum appetitur propter aliud tamquam finem vt dicit Philosophus p. eth. c. 6 Demum quia si de ratione finis est, vt cætera omnia appetantur propter ipsum, & ipsum non appetatur propter aliud, sed propter se tantum, sequitur, quod nullus dabitur vltimus finis naturalis, nam fœlicitas hominis, vt ait Philosophus p. eth. c. 7. consistit in eo, quod sibi quis prouideat, & possit prouidere aliis vsque ad certum terminum puta consanguineis, & amicis propriis, nam si deberet posse prouidere omnibus etiam amicis amicorum, & sic in infinitum, nullus posset talem sufficientiam acquirere, cum sit infinita, & ita nullus posset esse felix, ergo de ratione finis non est vt omnia appetantur propter ipsum, sed tantum, vt aliqua; id vero, propter quod aliqua tantum appetuntur, non implicat posse appeti, vt sic propter aliud. Sicut enim quantitas, cum sit accidens, secundum totum suum esse dicit ordinem ad substantiam, & ab illa dependet, & tamen secundum idem esse terminat dependentiam suarum passionum, respectu quarum habet rationem finis; subiectum enim est causa passionum in triplici genere causæ, puta efficientis, materialis, & finalis, ita quod est medium ad finem vltimum ratione suæ bonitatis intrinsecæ, potest esse finis aliquorum, & consequenter esse id propter quod aliqua appetantur, & ita erit finis intermedius, ac proinde non erit de ratione finis, quod sit vltimum simpliciter in genere appetibilium, sed tantum quod sit vltimum respectu aliquorum, nam & est terminus motus inquit Philosophus 5. met t. 22. & est id, cuius gratia, vt docet idem 2. phys. t. 29. postremo ex proportione ad terminum, & finem motus corporis naturalis; sicut enim terminatur motus corporis naturalis dupliciter, Vno modo simpliciter ad vltimum, Alio modo secundum quid ad medium, per quod itur ad vltimum quod terminat motum, dicitur enim aliquid terminus, & finis motus, inquantum aliquam partē motus terminat; ita in motu appetitus duplex erit terminus, & finis, vnus vltimus simpliciter, qui appetitur, vt vltimū terminans totaliter motum appetitus, quod est bonum, honestum, & delectabile, Alter vero, quod est appetibile terminans motum secundum quid, vt medium scilicet, per quod tenditur in aliud, quod est bonum vtile, & est finis non vltimus, sed intermedius. Et sic manifestum est, quod de ratione finis non est quod sit vltimum simpliciter, sed tantum respectu aliquorum.

Ad primum ergo dicendum primo quod ex processu Philosophi l. c. manifeste colligitur, quod de ratione finis non est quod sit vltimum simpliciter, sed respectu aliquorum tantum, quod patet primo. Quia ibi quærit, Vtrū in finibus dari possit processus in infinitū, at hæc quæstio supponit dari posse plures fines intermedios præter vltimum simpliciter, nam si non posset hoc dari, frustra quæreretur de processu in infinitum sicut quia non possunt dari plures dij, quorum quilibet sit verus Deus, nec naturaliter plures soles, nullus quærit vtrum dari possit processus in infinitum in veris diis, vel in solibus, & lunis. Secundo quia eodem modo quærit de finibus, quo de aliis causis, sed in omnibus aliis causis dantur causæ primæ, & mediæ, seu secundæ, ergo & in finibus debent dari vltimus, & intermedius. Tertio quia sicut definit ibi finem, quod sit vltimum, ita definit efficiens, quod sit primum principium motus, sed non obstante definitione efficientis, admittit Philosophus plures causas efficientes, quarum vna est prima simpliciter, & alia est prima secundum quid, seu media; ergo non obstante definitione finis, in genere finium dabuntur vnus finis vltimus, & alij intermedij. Dicendum secundo quod Philosophus loc. cit. tantum vult, quod lubiata motione vltimi finis in actu exercito, tollitur & motu finium intermediorum, & consequenter omnino tollitur finis, in actu scilicet exercito, quoad causalitatem scilicet, quod patet, nam ibidem probat non dari processum in infinitū in finibus ex eo, quod non daretur vltimus finis, & consequenter tolleretur terminus actionis, & actio ipsa, quia nullus conatur aliquid facere, si non putat se posse peruenire ad terminum, quæ probatio clare demonstrat ibi sermonem tantum esse de fine quoad causalitatem seu in actu exercito, & non de fine in actu signato, seu de definitione, & ratione finis, & vltimi secundum se.

Ad secundum dicendum, quod de ratione termini non est esse vltimum simpliciter, sed respectu alicuius, vt patet ex motu corporis naturalis, & appetitus, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quod de ratione finis vltimi est quod sit vltimum simpliciter & de hoc loquitur Philosophus p. eth. c. 1. & 7. & 2. mot. eiud. c. p. de ratione vero finis intermedij est esse vltimum respectu aliquorum, de quo loquitur Philosophus 2 phys. t 19.

Ad quartum dicendum quod Philosophus loquitur de fine vltimo; & ad probationem dicendum, quod bonum vtile etiam habet rationem finis, vt dicit Philosophus p. eth. c. 7. & patet ex termino, & fine corporis naturalis, vt dictum est, & sic patet ad quintum.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum causalitas finis sit appeti, & desiderari ab agente.*

Videtur quod causalitas finis non sit appeti, & desiderari ab agente; causalitas enim finis est respectu omnium, quæ agunt propter finem; sed natura agit propter finem, & tamen nec illum appetit, nec desiderat, cum illum non cognoscat, ergo causalitas finis non consistit in appeti & desiderari.

2 Præterea finis, cum sit bonum, & perfectio rei, cuius est finis, vt dictum est, debet causare se diffundendo, sed se diffundere non est appeti, & desiderari, sed est quoddam agere, ergo causalitas finis non est appeti, & desiderari.

3 Præterea nullus appetit id, quod habet; sed multa agunt propter finem habitum, vt cum Deus propter suam bonitatem operatur, ergo causalitas finis non consistit in appeti, vel desiderari.

Sed contra est, quod Philosophus 12. met. t. 3. & 31. dicit, quod Deus, qui mouet sicut finis, mouet tamquam desideratum, & amatum; sed motus amati, & desiderati est amati, & desiderati, per hoc enim quod finis desideratur, & amatur, agens agit ad consecutionem finis.

2 Præterea eatenus finis agit, quatenus mouet agens; sed mouet agens quatenus desideratur, & amatur; mouet enim quatenus bonum, bonum autem, cum sit appetibile, mouet quatenus appetitur, & desideratur, ergo causalitas finis consistit in appeti, & desiderari.

Respondeo dicendum, quod sicut influere causæ efficientis, eiusque causare est agere, ita influere, & causare causæ finalis est appeti, & desiderari: cuius ratio est, quia causalitas causæ in eo consistit, quod causa sit actu causa; seu quod agat, vt dictum est,

posito autem quod finis desideretur, vel ametur ab agente, constituitur finis in esse causæ actualis, atque adeo causat, agere enim finaliter, quod est causalitas finis, vt dictum est, (sicut agere efficienter est causalitas efficientis, & agere formaliter est, causalitas formæ,) nihil est aliud, quam trahere, & mouere agens ad se, mouet autem ad se per hoc, quod desideratur, & amatur, nam per amorem, & desiderium tendit agens ad finem. Præterea sicut causalitas agentis primi in eo posita est, vt agat in omni agente, ita causalitas finis vltimi consistit in eo, quod appetatur in omni fine, & sicut agere efficienter ad effectum producendum, ita agere finaliter finium intermediorum erit appeti, & desiderari, sed per ordinem ad vltimum finem, non enim quis appetit purgationem, propter maciem vltimo, sed vt per hanc deinde consequatur sanitatem; Et sic manifestum est, quod causalitas finis consistit in appeti, & desiderari.

Ad primum ergo dicendum, quod natura agit propter finem, & illum appetit, sed appetitu naturali, qui est inclinatio naturalis, & non supponit cognitionem finis, quia per talem inclinationem natura mouetur ad finem acta, & ducta à Deo, creatura vero rationalis mouetur ad finem per appetitum, qui est voluntas, quæ supponit cognitionem, cum per talem appetitum tendat in finem, quasi se agens, & ducens ad finem.

Ad secundum dicendum, quod bonum dicitur mouere, & efficere metaphorice, quomodo etiam conuenit fini mouere metaphorice, trahendo scilicet ad se per desiderium, & amorem, sine vlla alteratione prævia facta ab ipso in efficiente.

Ad tertium dicendum, quod agere propter finem operantis dupliciter contingit, vel propter desideriū finis, vel propter amorem finis, desiderium enim est rei non habitæ, sed amor est rei, quæ habetur. & ideo omni creaturæ competit agere propter desiderium finis, quia vnicuique acquiritur bonum ab alio, quod ex se non habet, sed Deo, competit agere propter amorem finis, cuius bonitati nihil potest addi, ipse enim suam bonitatem perfecte amat.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum finis causet secundum esse reale, an vero secundum esse intentionale.*

Videtur quod finis causet secundum esse intentionale; finis enim est causa, & prima causa, secundum quod est in intentione; sed finis secundum illud esse causat, secundum quod est causa, & prima causa, ergo finis causat secundum esse intentionale.

2 Præterea finis causat quatenus mouet agens; sed mouet agens, quatenus est in intentione, non enim agens agit, nisi ex intentione finis, eiusque apprehensione, & cognitione, nihil enim tendit in finem incognitum, ergo finis causat secundum esse apprehensum; & intentionale.

3 Præterea secundum illud esse causat finis, quod habet quando causat; sed quando finis causat, non habet aliud esse, quam in intentione agentis, nam secundum esse reale est effectus aliarum causarum, vt dictum est ergo finis causat secundum esse quod habet in mente.

4 Præterea diuersitas apprehensionis causat diuersitatem formalem in actibus voluntatis; sed circa eundem finem possunt versari diuersi actus voluntatis etiam contrarij, nam bonum virtutis nunc apprehensum potest quis post horam odisse, ergo talem diuersitatem causabit bonum virtutis secundum varium esse apprehensum, & sic finis, cuiusmodi est bonum virtutis, causabit secundum esse intentionale, & non secundum esse reale in natura.

5 Præterea qui operantur contra rationem, appetunt bonum per se; sed tale bonum non potest esse in re, quia in se malum est, ergo debet esse tale in apprehensione, ergo in his, qui peccant, finis, seu bonum mouet secundum esse apprehensum, & intentionale, & non secundum esse reale.

6 Præterea cum finis moueat inquantum bonum, bonum autem cum ente conuertatur, nihil potest appeti, quod non habeat esse, sed aliquando appetitur impossibile, & non esse reale, vt patet in damnatis: sed impossibile, & non esse tantum habent esse in intentione, & apprehensione, ergo finis mouet secundum esse in intentione, & non secundum esse in re.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 23. dicit, quod de ratione finis est quod sit vltimum, & cuius gratia, sed finis est quod vltimum secundum esse reale in natura, vt dictum est, nam gratia sanitatis secundum esse reale mouetur infirmus ad sumendam medicinam, nam mouetur ab illa sanitate, quam per medicinam vult acquirere, quæ est sanitatis secundum esse reale ergo finis causat secundum esse reale.

2 Præterea finis bonum, & appetibile idem sunt, vt satietas, quæ est finis, non est appetibilis, nec bona ægroto, nisi secundum esse reale, nam bonum est quod omnia appetunt, eatenus autem aliquid appetibile est, quatenus est perfectum, nam omnia appetunt suam perfectionem, intantum vero est aliquid perfectum, inquantum est actu in rerum natura, ergo finis mouet agens, & causat secundum esse reale.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod ratio causandi, seu finalizandi in fine non est esse apprehensum, seu esse in intentione, sed esse in rerū natura, cuius rei duplex ratio asserri potest. Vna est ex differentia inter actionem voluntatis, quæ mouetur à fine, & actionem intellectus desumpta; nam actio intellectus in hoc consistit, quod ratio rei intellectæ, est in intelligente, actio vero voluntatis perficitur ex eo, quod voluntas inclinatur ad ipsam rē, vt est in se, ac proinde ad rem secundum suum esse reale. Et ratio huius est, quia intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem, voluntas autem fit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voliti fit in voluntate, sed ex hoc, quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam, & ideo Philosophus in 6. met. dicit, quod bonum, & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, sunt in rebus, verum autem, & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in mente. Cum ergo finis sit obiectum voluntatis, & ipsam moueat, quatenus illam trahit ad se per inclinationem amoris vel per desiderium sui, vt dictum est, necessario debet illam mouere, & ad se trahere ratione suæ bonitatis realis, & consequenter debet secundum suum esse reale in natura, causare in voluntate amorem, & desiderium, & quamcunque aliam actionem, per quam tendit in consecutionem finis, quod conf quia si esse apprehensum, & in intentione esset ratio finalizandi in fine, sicut forma in efficiente est ei ratio efficiendi, quo magis cognosceretur res, eo magis illa moueret per modum finis, sicut maior actio agentis oritur ex maiori forma, sed non ideo res appetitur, & diligitur, quia cognoscitur, sed quia est in se realiter bona; nam cum actio appetitus trahat illum ad res,

[Marginalia, left column: q. 8. a. p. 7.; Ibid ad p. 7. phys. t. 3.; q. a. 1 de ver. a. 1 c.; p. 1 q. p. 2. 2 c.; p p q. 1. a. 4 ad 2. p de gener. l. 1 t. 20.; 2. d. p q. 2. art. p. c.; 3. c. g. c. 16. & 17. 1 phys. c. 3. Tab. v. finis nu. p.; a d p. p. q. p. a c 3 d 1 q 5. de pot. a. p. c. 1 p 61. a. 6. c p 1. q p. a. 1. q. 4 de ver. a. 1. Tab. v. finis no. 9. art.; p 2 q. 3 a 3. ad 2.]

[Marginalia, right column: q. 22. de ver. a. p ad 6.; Ibid arg. 7.; 2 phy. t. 1 4 art. 3.; 2. phys. t. 5 met. t. 3.; p. p. q. 5. a. 1. 6 3. 4.; p p q. 81 ar 3. c. p. a. q. 78 a 2. ad 2.; q. 22. de ver. a. p ad 4.; p. p q 27. a. 4; art. præced; q. de chara 4 ad 4 p. a. q. 27. a 2. ad 1.; q. 27. a. 4. ad p. 1]

sicut cognitio trahit rem ad intellectum, non potest ratio mouendi in obiecto ipsius sumi ex cognitione, sed ex bonitate, ergo dicendum est, quod ratio finalizandi in fine, quod est obiectum voluntatis, est esse reale in se. Altera ratio est sumpta ex ratione finis, inquantum est terminus, id enim ad quod terminatur appetitus, est id, quod voluntas intendit tamquam finem, sed voluntas tendit in consecutionem finis secundum esse reale; nam antequam tendat in finem per amorem, vel desiderium, iam habet ipsum secundum esse intentionale per actum intellectus, ergo secundum esse reale mouet finis voluntatem ad sui consecutionem, non autem secundum esse intentionale; Est tamen hoc esse intentionale necessarium ad causalitatem finis, si non vt ratio causandi, saltem tum vt forma, ad quam consequitur inclinatio voluntatis ad finem; nam cum omnis inclinatio consequatur aliquam formam, sicut appetitus naturalis consequitur formam in natura existentem, ita appetitus sensitiuus, & rationalis consequitur formam apprehensam. tum vt conditio, sine qua finis, non potest esse obiectum voluntatis, nec illam mouere. Nam licet obiectum voluntatis sit bonum vt in se non tamen potest bonum in se mouere, nisi cognitum, & apprehensum, nam incognita amare nullus potest.

p. p. q. p. a. 5. c. & ad p.

d. 1. q. 8. a. p. p. p. q. 5. a. 5. c.

p. p. 82. a. 4. p. 2. q. 3. a. 4. ad 4. & q. 9. a. p.

Ad primum, ergo dicendum, quod quia id, ad quod terminatur appetitus, est id, quod voluntas intendit tamquam finem, vt dictum est, & quod prius est in causando, est posterius in essendo, ideo id, quod est causa est bonitas realis, ratio vero causandi est esse reale bonitatis, conditio vero sine qua non posset finis causare, & finalizare, est esse apprehensum, eodemque modo dicendum est ad 2. & tertium.

3. p. 82. a. 6. c.

Ad quartum dicendum, quod illud, quod nundum est in rerum natura, non mouet secundum vsum rerum exteriorum, quomodo mouet efficiens, sed mouet secundum quod præcedit in actu animæ, modo tamen supra explicato.

p. 2. q. 10. a. 3. c. & ad 2. p. 2. q. p. 2. p. & 7.

Ad quintum dicendum, quod diuersitas apprehensionis causat duplicem diuersitatem in actibus, vnam in esse libero, & naturali, & alteram in esse specifico quatenus actus morales speciem sortiuntur à fine, qui prior est in intentione, sed postremus in executione.

q. 22. de ver. ar. p. ad 6.

Ad sextum dicendum, quod qui operantur contra rationem, appetunt bonum per se, vt qui fornicatur, attendit ad id, quod est bonum, & delectabile, secundum sensum; sed quod sit malum secundum rationem, est præter intentionem eius; vnde bonum est desideratum per se, malum vero per accidens.

q. 21. de ver. a. p. ad 7. p. p. q. 5. a. 2. ad 3.

Ad septimum dicendum, quod sicut aliquid se habet ad hoc, quod sit bonum, ita ad hoc, quod sit appetibile; non dicitur autem aliquid bonum simpliciter, & absolute secundum esse substantiale, nisi superaddantur perfectiones aliæ debitæ. & ideo esse substantiale non est absolute appetibile, nisi debitis perfectionibus adiunctis. Vnde Philosophus dicit in p. ethic. omnibus delectabile est esse: non oportet autem, accipere malam vitam, & corruptam in tristitiis. hæc est enim mala simpliciter, & simpliciter fugienda, quamuis sit appetibilis secundum quid; eiusdem autem rationis est in appetendo, fugiendo aliquid esse bonum, & corruptiuum mali, vel esse malum, & corruptiuum boni, nam ipsum carere malo dicimus bonum secundum Philosophum in 5. eth. non esse igitur accipit rationem boni, inquantum tolit esse in tristitiis, & in malitia. quod est malum simpliciter, licet sit bonum secundum quid, & per hunc modum non esse potest desiderari sub ratione boni, & idem dicendum proportionaliter de impossibili.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum omne agens agat propter finem.*

p. 2. q. p. a. 2. arg. p.

VIdetur quod non omne agens agat propter finem, sed solæ creaturæ rationales. Homo enim cuius maxime est agere propter finem, nunquam agit propter finem ignotum, sed multa sunt, quæ non cognoscunt finem, vel quia omnino carent cognitione, sicut creaturæ insensibiles, vel quia non apprehendunt rationem finis, sicut bruta animantia, ergo agere propter finem non conuenit creaturis irrationalibus.

arg. 3.

2 Præterea agere propter finem est ordinare suam actionem ad finem; sed hoc est rationis opus, ergo non conuenit illis, quæ ratione carent.

p. p. 44. art. 4. arg. p.

3 Præterea bonum, & finis est obiectum voluntatis; sed voluntas in ratione est, vt dicitur in 3. de ani. ergo agere propter finem non est nisi creaturæ rationalis.

3. c. g. c. 2.

4 Præterea agere propter finem videtur esse alicuius indigentis fine; sed Deus nullo indiget, ergo agere propter finem non conuenit omni agenti.

5 Præterea sunt aliquæ actiones, quæ non videntur esse propter finem, sicut actiones ludicræ, & contemplatiuæ, & actiones, quæ absque attentione fiunt, sicut confricatio barbæ, & huiusmodi, & tamen hæ actiones producuntur ab aliquo agente, ergo non omne agens agit propter finem.

2. phys. l. 8.

6 Præterea dicit Philosophus 2. phys. t. 49. quod eorum, quæ fiunt, aliqua fiunt, aliqua non fiunt alicuius gratia, ergo non omne agens agit propter finem.

ibid. & p. 2. q. p. a. 2. arg. sed contra.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 49. probat, quod non solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem.

3. c. g. c. 2.

2 Præterea in omnibus agentibus propter finem hoc esse vltimum finem dicimus, vltra quod agens non quærit aliquid; sed in actione cuiuslibet agentis est venire ad aliquid, vltra quod agens non quærit aliquid, nam alioqui actiones in infinitum tenderent, quod est impossibile, quia cum infinita non sit pertransire, agens non inciperet agere, nihil enim mouetur ad id, ad quod est impossibile peruenire, ergo omne agens agit propter finem.

ibid.

3 Præterea peccatum non inuenitur nisi in his, quæ sunt propter finem, non enim imputatur alicui ad peccatum, si deficiat ab eo, ad quod non est, sed peccatum inuenimus tam in his, quæ fiunt secundum artem, vt cum grammaticus non recte loquitur, quam in his, quæ fiunt secundum naturam, vt patet in partibus monstruosis, ergo tam agens secundum naturam, quam secundum artem, & à proposito agit propter finem.

ibid. & p. p. q. 44. art. 4. c.

4 Præterea si agens non ageret propter finem, ex actione agentis non magis sequeretur hoc, quam illud, nisi à casu. & omnes effectus essent ei indifferentes, vnde sequeretur quod esset illi impossibile agere: nam quod indifferenter se habet ad multa, non magis vnum eorum operatur, quam aliud. A contingente autem ad vtrumlibet non sequitur aliquis effectus, nisi per aliud, per quod determinetur ad vnum; vnde impossibile esset quod ageret. Dicendum ergo est, quod omne agens tendit ad aliquem determinatum effectum, qui dicitur finis eius.

p. 2. q. p. a. 2. c.

Respondeo dicendum, quod omnia agentia necesse est agere propter finem, causarum enim ad inuicem ordinatarum si prima subtrahitur, necesse est alias subtrahi, prima autem inter omnes causas est causa finalis. Cuius ratio est, quia materia non

sequitur formam, nisi secundum quod mouetur ab agente, nihil enim reducit se de potentia ad actum, agens autem non mouet nisi ex intentione finis. Si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc, quam illud, ad hoc ergo quod determinatum effectum producat necesse est, quod determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. hæc autem determinatio sicut in rationali natura fit per rationalem appetitum, qui dicitur voluntas, ita in aliis fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen considerandum est, quod aliquid sua actione, vel motu tēdit in finem dupliciter, vno modo sicut seipsum ad finem mouens, vt homo; alio modo sicut ab alio motū ad finem, sicut sagitta tendit ad determinatum finem ex hoc, quod mouetur à sagittante, qui suam actionē dirigit in finem. Illa ergo, quæ rationem habent, seipsa mouent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis, & rationis. Illa vero, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem quasi ab alio mota, non autem à se ipsis, cum non cognoscant rationem finis, & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur; nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, sicut instrumentum ad agens principale, & ideo proprium est naturæ rationalis, vt tendat in finem quasi se agens, & ducens ad finem; naturæ vero irrationalis quasi ab alio actæ, vel ductæ siue in finem apprehensum, sicut bruta animalia, siue in finem non apprehensum, sicut ea, quæ cognitione carent.

p.p.q.p.art. p.ad p. Ad primum ergo dicendum, quod quando homo per se ipsum agit propter finem, cognoscit finem; sed quando ab alio agitur, vel ducitur, puta cum agit ad impetium alterius, vel cum mouetur altero impellente, non est necessarium, quod cognoscat finem, & ita est in creaturis irrationalibus.

ibid. ad 2. Ad secundum dicendum, quod ordinate in finem est eius, quod seipsum agit in finem; eius vero, quod ab alio agitur in finem, est ordinari in finem, quod potest esse irrationalis naturæ, sed ab aliquo rationem habente.

ibid. ad 3. Ad tertium dicendum, quod obiectum voluntatis est finis, & bonum in vniuersali. Vnde non potest esse voluntas in his, quæ carent ratione, & intellectu, cum non possint apprehendere vniuersale, sed est in eis appetitus naturalis, vel sensitiuus determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifestum autem est, quod particulares causæ mouentur à causa vniuersali, sicut rector ciuitatis, qui intendit bonū commune, mouet suo imperio omnia sua particularia officia ciuitatis, & ideo necesse est, quod omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ se extendit in bonum vniuersale, scilicet voluntate diuina.

p.p.q.44.a.4.c. & ad p. Ad quartum dicendum, quod agere propter indigentiam non est nisi agentis imperfecti, quod natum est agere, & pati, & quod eriam in agendo intendit aliquid acquirere, quæ Deo non competunt; & ideo ipse solus est maxime liberalis, quia non agit propter suam vtilitatem, sed solum propter suam bonitatem.

3.c.g.r.2. Ad quintum dicendum, quod actiones contemplatiuæ non sunt propter alium finem, sed ipsæ sunt finis; actiones autem ludicræ interdum sunt finis, sicut cum quis solum ludit propter delectationem, quæ in ludo est, quandoque autem sunt propter finem, sicut cum ludimus, vt postmodum fortius studeamus. Actiones autem, quæ fiunt sine attentione, non sunt ab intellectu, sed ab aliqua subita imaginatione, vel naturali principio, sicut inordinatio humoris pruritum excitantis est causa confricationis barbæ, quæ fit sine attentione intellectus, & tamen hæ ad aliquos fines tendunt, licet præter ordinem intellectus.

2 phy. Ad sextum dicendum, quod Philosophus ea dicit non propter aliquid fieri, quæ propter se fiunt, inquātum in se ipsis habent delectationem, vel honestatem, propter quam secundum se ipsa placent. Vel dicit non propter finem fieri, quæ non fiunt propter finem deliberatum, sicut confricatio barbæ, vel aliquid huiusmodi, quod interdum fit absque deliberatione ex sola imaginatione mouente, vnde habent finem imaginatum, sed non deliberatum.

## QVÆSTIO XIII.

*De comparatione causarum ad inuicem.*

Post absolutam considerationem causarum sequitur comparatiua consideratio earundem; circa quam primo dicendum est de causis per comparationem ad inuicem, deinde de iisdem per comparationem ad effectum.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR TRIA.

1. *Vtrum finis sit causa causarum.*
2. *Vtrum causæ sint sibi inuicem causæ in diuerso genere causæ.*
3. *Vtrum causæ sint sibi inuicem causæ in eodem genere causæ.*

### ARTICVLVS I.

*Vtrum finis sit causa causarum, & omnium prima.*

p.p.q.5.a.4.c. Videtur quod finis non sit causa causarum. Finis enim causat, inquantum est bonum, bonum enim est, quod omnia appetunt, hoc autem habet rationem finis; sed ratio boni præsupponit rationem causæ efficientis, & formalis, ignis enim prius calefacit, quam formam ignis inducat, ergo finis non est prima omnium causarum.

ibid. 2 Præterea cum finis sit bonum, sicut ratio boni est ratio perfecti, ita & ratio finis; sed ratio perfecti supponit rationem causæ efficientis, nam eatenus est perfectum vnumquodque quatenus potest sibi simile facere, vt dicit Philosophus 4. meteor. ergo finis non est prima causa.

p.p.q.44.a.4.arg.4. 3 Præterea Deus est prima causa finalis, & primū efficiens omnium; sed in Deo non est prius, & posterius, hoc enim est impossibile, ergo causa finalis non est prima omnium.

p.p.q.5.a.2.p.d.8.q.p.arti.3.c. 4 Præterea ratio entis prior est, quam ratio boni, ens enim est primum, quod cadit in conceptionem intellectus, vnde ens est proprium obiectum intellectus, & primum intelligibile; sed bonum pertinet ad causam finalem, ens ad reliquas, ergo finis non est prima causa omnium causarum.

p.p.q.p.a.p.arg.p.3.arg.2. 5 Præterea quod est posterius in esse, non potest esse prius illo, quod est primum in esse, sed finis est

vltimum in esse, efficiens vero est primum, ergo finis non est prima causa omnium causarum.

6 Praeterea materia dicitur prima, sed non nisi vel respectu effectus, vel respectu aliarum causarum, ergo finis non est prima causa omnium causarum.

Sed contra est, quod Philosophus 5. met. t. 3. dicit, quod id, cuius gratia, est bonum, & finis aliorum.

2 Praeterea definitio sumpta à fine est causa definitionis reliquarum causarum; quia enim materia est propter formam, & non contra, definitio sumpta ex causa formali est causa definitionis sumptae ex causa materiali eiusdem rei. Et quia generatum consequitur formam per actionem generantis, agens est quodammodo causa formae & definitio definitionis. Vlterius autem, quia omne agens agit propter finem, definitio, quae sumitur à fine, est quodammodo causa definitionis, quae sumitur à causa agente; vlterius autem non est procedere in generibus causarum, ergo finis est causa causarum.

Praeterea causae ad inuicem ordinem habent, nam ex vna sumitur ratio alterius; sed ex forma sumitur ratio materiae, talem enim oportet esse materiam, qualem forma requirit, efficiens autem est ratio formae; quia enim agens agit sibi simile, oportet quod secundum modum agentis sit etiam modus formae, quae ex actione consequitur; ex fine autem sumitur ratio efficientis, nam omne agens agit propter finem, ergo finis est ratio, & causa omnium aliarum causarum, & per consequens omnium prima.

Respondeo dicendum, quod cum bonum sit, quod omnia appetunt, hoc autem habet rationem finis, manifestum est, quod bonum rationem finis importat, sed tamē ratio boni praesupponit rationem causae efficiētis, & rationem causae formalis, videmus enim quod id, quod est primum in causando, vltimum est in causato, ignis enim prius calefacit, quam formam ignis inducat, cum tamen calor in igne formam substantialem consequatur. In causando autem primo inuenitur bonum, & finis, qui mouet efficientem. Secundo actio efficientis mouens ad formam, tertio aduenit forma; sed è conuerso esse oportet in causato, nam primum est ipsa forma, per quam est ens. Secundo consideratur in eo virtus effectiua, secundum quod est perfectum in esse, quando potest sibi simile facere, vt dictum est. Tertio consequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur; & sic manifestum est, quod finis inquantum causa, seu ratione causalitatis, est causa causarum, & omnium prima.

Ad primum ergo dicendum, quod bonum, atque adeo finis in essendo supponit caeteras causas, cum sit quid vltimum in esse, in causando autem est prima omnium causarum, eodemque modo dicendum est ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod, cum Deus sit causa efficiens, exemplaris, & finalis omnium rerum, & materia prima sit ab ipso, sequitur, quod principium omnium rerum sit vnum secundum rem; nihil tamē prohibet in eo considerari multa secundum rationem, quorum quaedam prius cadunt in intellectum nostrum, quam alia.

Ad quartum dicendum, quod ens, & bonum dupliciter considerari possunt, vno modo, secundum intentiones eorum, & sic simpliciter, & absolute ens est prius bono, sicut & vero, & vno, quia ens clauditur in intellectu eorum, & non è conuerso. Altero modo, secundum rationem causalitatis, & sic bonum est prius, quia bonum habet rationem causae finalis, esse autem rationem causae exemplaris & effectiuae.

Ad quintum dicendum, quod finis est postremus in executione, sed primus in intentione, & hoc modo habet rationem causae.

Ad sextum dicendum, quod materia dicitur prima, quia est primum principium passiuum; quia vero passio est effectus actionis rationabile est, quod tale primum principium sit effectus p. principij actiui, puta Dei atque adeo vltimi finis omniū, nam Deus est prima causa efficiens, exemplaris, & finalis omnium, nam omne imperfectum causatur à perfecto, oportet enim primum principium esse perfectissimum, vt dicit Philosophus 12. met. t. 51. Vel sic quod materia dicitur prima vel ordine naturae, quatenus est id, in quod vltimo stat resolutio corporum naturalium, vel ordine temporis, quatenus duratione praecessit, simul tamen cum aliqua forma, ordinatam dispositionem mundi, qualis nunc cernitur secundum eos, qui ponunt mundum non semper fuisse, nec à principio creationis omnia distincta fuisse.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum causae sint sibi inuicem causae in diuerso genere causae.*

Videtur quod causae non sint sibi inuicem causae in diuerso genere. Dicit enim Philosophus p. post. t. 6 quod demonstratio circularis est impossibilis, sed si duae causae in diuerso genere causae sibi inuicem essent causae, dari posset demonstratio circularis ab vna causa ad aliam, & ab illa ad hanc, ergo non possunt duae causae esse sibi inuicem causae in diuerso genere.

2 Praeterea, quod iam est, non potest fieri, vt dictum est: sed quando vna causa dat esse alteri, iam est, nam causa est prior natura effectu, ergo vna causa non potest esse effectus alterius, & per consequens non possunt esse sibi inuicem causae.

3 Praeterea impossibile est, quod idem se habeat in ratione principij, & eius, quod est à principio, vt dictum est: sed si duae causae diuersi generis sibi inuicem essent causae, id sequeretur, nam vna produceret aliam, & rursum produceretur ab illa, ergo.

4 Praeterea efficiens est, quod dat esse formae, & fini, vt dictum est: sed neque forma, neque finis, neque materia dant esse efficienti, vt patet, quia sic efficiens esset vltimum in essendo, & sic haberet rationem finis; ergo duae causae saltem efficiens scilicet, & finis non possunt esse sibi inuicem causae.

5 Praeterea si duae causae diuersi generis essent sibi inuicem causae, cum demonstratio propter quid procedat ex causa, possent causa, & causatum inuicem demonstrari demonstratione propter quid, at hoc esse falsum probat Philosophus 1. post t. 25. quia sequeretur idem esse prius, & posterius, notius, & ignotius alio, nam inquantum causa esset prius, & notius, inquantum effectus esset posterius, & ignotius.

Sed contra est, quod Philosophus 2 phys. t. 30. & 5. met. t. 3. dicit quod causae possunt esse sibi inuicem causae in diuerso genere, vt efficiens, & finis, materia, & forma.

Praeterea 1. post. t. 11. Philosophus ex fine puta sanitate probat deambulationem post coenam, & tur-

sum ex hac probat illam; sed deambulatio est causa efficiens sanitatis, ergo duæ causæ diuersi generis possunt esse sibi inuicem causæ.

2. phys. l. 5. 5. met. l. 2. q. 28. de ver. a. 7. c. q. 9. a. 3. ad 6.

Respondeo dicendum, quod quædam possunt esse sibi inuicem causæ secundum diuersam speciem causæ, vt patet primo quidem inductione, tum in causa efficiente, & finali; dolor enim ex incisione vulneris est causa sanitatis, vt efficiens, sanitas autem est causa illius doloris, vt finis; similiter laborare est causa efficiens bonæ habitudinis, bona autem habitudo est causa finalis laboris; tum in causa materiali, & formali, nam forma dat esse in actu materiæ, & materia recipit tale esse, & præterea sustentat formam, aliquando quidem secundum esse simpliciter, aliquando vero secundum quod est forma huius habens esse in hoc, vt se habet corpus humanum ad animam rationalem. Secus autem se habent finis, & materia; nam licet finis sit causa materiæ, non tamen contra; non enim finis est talis, quia materia est talis, sed potius materia est talis, quia finis est talis. Secundo ratione, quia nihil prohibet aliquid esse prius, & posterius alio secundum diuersas rationes, finis enim est prius secundum rationem, sed est posterius in esse; agens vero contra, efficiēs enim est causa finis quantum ad esse, quia mouendo perducit efficiens ad hoc, quod sit finis, finis autem est causa efficientis, non quidem quantum ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis, nam efficiens est causa inquantum agit, non autem agit nisi causa finis, vnde ex fine habet efficiens suam causalitatem. Similiter materia est prior forma generatione, & tempore in omni eo, quod mouetur de potentia in actum, quia prius est id, cui aliquid aduenit, quam id, quod aduenit. sed forma est prior materia substantia, & complemento, quia materia non habet esse completum nisi per formam, & consimili modo efficiēs est prius fine generatione, & tempore, quia ab efficiente fit motus ad finem: sed finis est prior efficiente, inquantum est efficiens, substantia, & complemento, quia actio efficientis non completur nisi per finem. Et sic manifestum est, quod causæ possunt esse sibi inuicem causæ in diuerso genere.

2. phys. l. vlt.

l. supr. cit. & op. 32.

q. 12. log. a. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod circulus damnatus à Philosopho est in eodem genere demonstrationis, & causæ, vt dictum est, non in diuerso.

in c. & q. 12. a. p. ad 3.

Ad secundum dicendum, quod duæ causæ non possunt esse sibi inuicem causæ quantum ad esse, sed secundum diuersas rationes, vt dictum est, & sic patet ad tertium, & quartum.

2. post. l. 18.

Ad quintum dicendum, quod causa, & causatum secundum esse non possunt esse sibi inuicem causæ, possunt autem, si considerentur secundum alias, & diuersas rationes, vt dictum est. Vel dic, quod nihil prohibet aliquid altero esse prius, & posterius secundum diuersum genus causæ, & per consequens idem respectu eiusdem secundum diuersa genera causarum esse causam, & causatum, sic purgatio est causa sanitatis in genere causæ efficientis, & sanitas purgationis in genere causæ finalis: similiter, materia est causa formæ, inquantum illam sustinet, forma vero est causa materiæ, inquantum dat illi esse in actu. Sed tamen illud est prius simpliciter ordine naturæ, quod est prius secundum genus illius causæ, quæ est prior in ratione causalitatis, sicut finis, qui dicitur causa causarum, quia a causa finali omnes aliæ causæ recipiunt, quod sint causæ, quia efficiens non agit nisi propter finem, & ex actione efficientis forma perficit materiam, & materia sustinet formam.

in c.

q. 28. de ver. a. 7. c.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum causæ possint esse sibi inuicem causæ in eodem genere.*

2. post. l. 15.

VIdetur quod causæ possint esse sibi inuicem causæ in eodem genere causæ. Dicit enim Philosophus 2. post. t. 12 art. 5 quod duo possunt inuicem demonstrari in eodem genere causæ materialis, vt vapor, & aqua, ergo.

a. præced.

2 Præterea duæ causæ possunt esse sibi inuicem causæ secundum varias rationes consideratæ, vt dictum est: sed si duæ eiusdem generis puta efficientes sint sibi inuicem causæ, considerabuntur secundum varias rationes, nam vna causa est effectus alterius sub ratione passiui, & est efficiens illius sub ratione actiui, ergo duæ causæ eiusdem generis possunt esse sibi inuicem causæ.

p. p. 17. a. 3. & 17. 2. p.

3 Præterea cognitio effectiue causat amorem: sed rursum amor effectiue causat cognitionem, nam voluntas imperat omnibus potentiis, ergo duæ causæ efficientes possunt esse sibi inuicem causæ.

p. et. l. 9. 2. phys. l. 5.

4 Præterea dulcedo medicinæ potest esse finis, vt dicit Philosophus p. eth. c. 7. vnde propter ipsam potest quis velle sanari, sed rursum potest idem velle dulcedinem medicinæ propter sanitatem, vt patet ex Philosopho 2. phys. t. 29. ergo duo fines possunt esse sibi inuicem causæ, & consequenter duæ causæ eiusdem generis.

q. 3. de ver. a. 14. c.

5 Præterea vltima dispositio ad formam substantialem est causa efficiens illius, nam agens producit illam mediante forma accidentali quia substantialis forma non potest esse immediatum principium actiuum: sed rursum forma substantialis est causa efficiens illius dispositionis, quia in materia prius est forma substantialis, quam vlla forma accidentalis, vt dictum est, ergo duæ causæ efficientes possunt esse sibi inuicem causæ.

1. c. q. 9. a. 4.

q. 3. a. 11. & 15.

q. 10. a. 4.

6 Præterea imago est finis imaginati, vt dictum est, nam est id ad cuius imitationem fit, ly vero ad, importat ordinem ad finem, sed rursum imago habet pro fine imaginatum, ergo.

2. phys. l. 5. 5. met. l. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 30. & 5. met. t. 3. dicit quod duæ causæ possunt esse sibi inuicem causæ, si sint diuersi generis.

q. 22. log. a. 1. ad p.

Præterea Philosophus p. post. t. 6. damnat circulum in eodem genere demonstrationis & causæ: hoc autem est dicere, non posse duas causas eiusdem generis esse sibi inuicem causas.

5. met. l. 2. p. post. l. 8. q. 22. log. a. 2. ad p.

Respondeo dicendum, quod impossibile est duas causas eiusdem generis esse sibi inuicem causas, vt duos efficientes, & duos fines. Et quidem vniuersaliter de vtrisque probatur, quia sequerentur illa inconuenientia, quæ Philosophus infert p. post. t. 6. contra circularem demonstrationem, quæ tantum impossibilis est in eodem genere demonstrationis, & causæ: puta quod idem esset prius, & posterius: notius, & ignotius respectu vnius, & eiusdē; & quod idem proberur per idē, nā si vna causa esset causa alterius, esset prior, & notior illa, & rursum si produceretur ab illa, esset posterior, & ignotior illa secundum eandem entitatem, & respectu eiusdem. In particulari vero de causa efficiente probatur primo ex absurdis, quæ inde sequerentur, si duo se mutuo producere possent in eodem genere causæ efficiētis. Primum est filium in diuinis posse produci à Spiritu sancto, hoc enim ideo impossibile est, quia Spiritus sanctus est à filio,

p. d. 11. q. p. a. p. ad 5. & in a. sct. ad 3. q. 10. de pot. a. 4. ad 2. Dur. p. d. 10. q. 2. n. 4.

impossibile autem est, quod duo sint sibi inuicem principium, Secundum est, idem posse se generare, nam si hoc inconueniens est, multo inconuenientius est, quod aliquid generetur ab eo, cuius est principiũ, quod sequitur, si duo efficientes sint sibi inuicẽ causa quoad esse. Tertium est idem ratione suæ operationis posse assumi à Deo vt instrumentum ad productionem sui esse, quia si hoc implicat ex eo, quod esse rei præcedit operationem, & ideo nõ potest quis per illud in esse constitui: eodem modo cum causa efficiens producit aliquid, esse causæ producentis præcedit rem productam, & ideo non potest constitui in esse per illam. Quartũ est, idem esse causam sui ipsius, quatenus quod est causa causæ, est causa causati, si ergo vna causa causat aliquid, à quo ipsa causatur, hoc ipsum est causatum ab illa causa, & sic illa erit causa sui, quod est impossibile; quia sic idem esset prius se ipso, & realiter distingueretur à se ipso, nam producens, & productum realiter distinguuntur, quę sunt impossibilia. Quintum est, idem esse simul in potentia, & in actu secundum idem; & similiter idem esse simul mouens, & motum; nam idem inquantum efficiens alterius esset actu, & esset mouens, inquantum vero effectus eiusdem, esset in potentia, & motum, quæ tamẽ sunt impossibilia. Secundo ratione, quia cum omne agens agat inquantum est actu, prius consideratur in tali agente esse, quam consideretur virtus actiua, nam hæc fundatur in illo, & multo magis, quam effectus, nam hic est vltimus in esse, cum habeat rationem finis, vt dictum est, ergo impossibile est, quod efficiens producatur à suo effectu, nam sic haberet vltimum esse & effectus primum quod implicat; nam sic eadẽ res secundum vnum, & idem esse esset prima, & vltima, seu prima & non prima. Præterea, vnumquodque vt se habet ad esse, ita se habet ad hoc, quod sit causa: sed effectus efficientis in esse dependet ab illo, ergo dato, quod suum efficiẽtem causaret, ab eodem etiam dependeret in eo, quod esset causa ipsius; sed omnis causa, inquantum causa, est independens ab effectu, ergo effectus secundum eandem entitatem, & rationem dependeret, & non dependeret à suo efficiente, quod implicat. Quod vero duæ causæ finales non possunt esse sibi inuicem causæ, probatur, quia quod ordinatur ad finem tamquam medium, licet sit propter illum tamquam finem, est tamen causa eius, sicut efficiens, & vnde principium motus, vnde debet prius habere esse, quã finis, qui propterea dicitur vltimus, & terminus, vt dictũ est, quia in esse est postremus, quod autem est postremum in esse respectu alicuius, implicat ordinari ad illud, tamquam ad finem, nam sic deberet illud præcedere in esse, quod implicat, cum sit illo posterius in esse, idem autem non potest respectu eiusdem esse prius, & posterius in essendo. Vnde manifestum est, nec duas causas efficientes, nec duas finales posse sibi inuicem esse causas, & multo minus duas formales, & duas materiales.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus concedit circulum in causis per accidens, & ad idem specie, sed non ad idem numero; non enim est necesse, vt ex aqua fiat vapor, nisi accedat extrinsecus vis caloris solis, neque ex vapore facto ex aqua, generatur aqua eadem numero, ex qua fuit, ipse generatus, sed specie; verum difficultas proposita est de duobus indiuiduis, ita vt vnum sit causa alterius, & rursum idem ab illo producatur.

Ad secundum dicendum, quod cum causalitas efficientis terminetur ad esse, & super esse fundetur ratio virtutis actiuæ, & passiuæ, si duo sibi inuicẽ essent causæ efficientes secundum eandem omnino rationem, seu secundum idem omnino esse essent ad inuicem causæ, & per consequens eadem causa secũdum eandem rationem considerata, seu secundum idem esse, & esset causa, & effectus, quod implicat.

Ad tertium dicendum quod cognitio effectiue quidem causat amorem, sed amor non causat effectiue cognitionem, a qua productus fuit, sed aliam, ob rationes allatas.

Ad quartum dicendum, quod quia medium ordinatum ad finem est causa efficiens illius, vt dictũ est, & proinde prius habet esse, quam finis ideo dulcedo medicinæ gustata potest esse finis volitionis sanitatis, quia vt gustet quis talem potionem dulcem, potest elicere actum volitionis sanitatis, & ordinare illum ad dulcedinem potionis gustandam, tamquam medium ad finem; nam cum vere eliciatur, antequam gustetur medicina, potest esse causa efficiens medicinæ dulcis gustatæ seu gustationis, & potionis medicinæ dulcis, & consequenter potest esse medium ordinatum ad illam tamquã ad finem; rursum vero, quia sanitas habet esse post medicinam dulcem gustatam, potest hæc ordinari tamquam medium ad sanitatem, tamquam ad finem, & consequenter esse causa efficiens illius. Vnde cum quis vult sanitatem, vt gustet medicinam dulcem, non ipsa sanitas assumitur vt medium, sed volitio sanitatis.

Ad quintum dicendum, quod quia in corruptione compositi fit resolutio vsque ad materiam primam, & hæc non nisi vt substat formæ substantiali est subiectum accidentium, vt dictum est, aliæ sunt dispositiones in materia inductæ ab agente ad corruptionem formæ substantialis præcedentis, & productionem formæ sequentis; & aliæ, quæ immediate consequuntur formam substantialem productam.

Ad sextum dicendum, quod imago improprie habet rationem finis, vt dictum est.

## QVÆSTIO XIV.

*De comparatione causarum ad effectum.*

Deinde considerandum est de causis comparatiue ad effectum.

### CIRCA QVOD QVÆRVNTVR SEPTEM.

*Primo Vtrum causa sit prior effectu natura, tempore, cognitione.*

2. *Vtrum causa particularis in actu simul sit, & non sit cum suo effectu.*
3. *Vtrum causæ vniuersali respondeat effectus vniuersalis, & particulari particularis.*
4. *Vtrum idem numero effectus corruptus possit reproduci.*
5. *Vtrum idem effectus numero possit produci a duobus agentibus totalibus eiusdem generis, & ordinis, & non subordinatis.*
6. *Vtrum idem effectus numero produci possit à diuersis causis efficientibus diuerso tempore.*
7. *Vtrum idem numero effectus produci possit ab eadem causa efficiente diuerso tempore.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum causa sit prior effectu natura, tempore, cognitione.*

5. met. l. 15. 7. de rei. a. c. ad p.

VIdetur quod causa non sit prior effectu natora. Dicit enim Philosophus 5. met. t. 18. quod illud dicitur prius natura alio, quod est illo perfectius; sed non omnis causa est perfectior suo effectu, vt patet in causa materiali, ergo causa simpliciter non est prior natura suo effectu.

q. 12. a. p. 5 met. l. 15.

2 Præterea finis est causa, vt dictom est; sed finis non est prior natura effectu, sed posterior, nam illud est prius natura alio, quod est prius illo secundum subsisteodi consequentiam, finis autem est vltimum in esse, vt dictum est, ergo causa absolute sumpta non est prior suo effectu.

p. post. l. 4.

Sed contra est, quod Philosophus p. post. t. 5. dicit, quod causa est naturaliter prior suo effectu.

q. 3. de pot. a. 13. c. & ad 5.

Videtur quod causa non sit prior tempore soo effectu. Sol enim, & ignis sunt causa splendoris: sed non est necesse, quod ignis vel sol tempore præcedat splendorem, ergo causa non est prior tempore suo effectu.

3 p. q. 62. a. 6. c.

2 Præterea finis est causa, vt dictum est: sed finis est posterior duratione suo effectu nam sanitas est causa finalis purgationis, quæ habet esse, antequam sanitas in esse aquiratur, ergo causa non est prior tempore suo effectu.

3. de pot a. a. 13. c. & 2. phys. l. p. & 5.

Sed contra est, quod motus præcedit tempore terminum, & effectum. Sed causæ naturales agunt per motum, sic enim à Philosopho natura, quæ comprehendit materiam, & formam, definitur, quod est causa, & principium motus, & quietis, & efficiens definitur, vnde primum principium motus, & quietis.

q. 18. log. 2. 2. arg. 2. sed contra. q. 25 log. 2. 2. ad 2.

Videtur quod causa non sit prior cognitione suo effectu. Id enim quod sub sensum cadit, prius cognoscitur eo, quod sub sensum non cadit, nam omnis nostra cognitio oritur à sensu, vt dictum est; sed effectus cadunt sub sensum, vnde sæpius conclusio, in qua effectus prædicatur de subiecto, est notior præmissis, atque adeo sua causa, vt dictum est, ergo causa non est prior cognitione suo effectu.

q. 12. log. 2. 10. q. 7. a. 2. c. p. p. 20. a. 6. c.

2 Præterea relatiua sunt simul cognitione, vt dictū est; sed causa, & causatum sunt relatiua, nam omnis causa dicit ordinem principij ad esse sui causati, vt dictum est. ergo causa non est prior cognitione suo effectu.

p. post. l. 4.

Sed contra est, quod Philosophus p. post. t. 6. dicit, quod præmissæ demonstrationis propter quid, quæ continet causam, debent esse priores, & notiores cōclusione, in qua continetur effectus, ergo causa naturaliter est prior cognitione suo effectu.

7 met. l. 15.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod omnis causa est prior natura suo effectu; & ratio est, quia illud dicitur esse prius altero secundū naturam, vt dicit Philosophus 5. met. t. 16. ex quo alterū pendet, & non contra, quod scilicet potest esse sine illo, non tamen è conuerso. quod est prius a quo non conuertitur essendi consequentia, vt dicitur in prædicamentis; at omnis effectus depēdet à sua causa, non contra, causa enim proprie dicta dicit ordinem principij ad esse sui causati, quod per ipsum constituitur, & per consequens habet influxum in effectum, ad differentiam principij, vt dictum est, nullus autem effectus habet influxum in suam causam, vel dicit ordinem principij ad ipsam, vt dictum est.

Tab v. causa n. 99.

q. 7. a. 2. c. q. 13. a. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod causa vt causa semper excedit suum causatum, quia in eo, quod est causa, est ens independens à causato, & per consequens ab effectu, effectus autem est dependens a causa, vt dictum est.

Tab v. causa n. 94. inc.

Ad secundum dicendum, quod finis non est causa, secundum quod est in rerum natura, sed secundum quod est in intentione, & vt sic natura præcedit effectum.

q. 12. a. p. 15

Ad secundam quæstionem dicendum, quod sola causa finalis potest esse posterior tempore, & duratione suo effectu, nam quoad esse finis est quid vltimum, & propterea finis non causat secundum tale esse, sed secundum esse intentionale, vt dictum est, ex reliquis causis. efficiens, si agit per motum, duratione præcedit effectum; cum enim principium motus de necessitate præcedat terminum motus duratione, quod necesse est, propter successionem motus, nec possit esse principium motus, vel initium sine causa ad producendum mouente, necesse est, vt causa mouens ad aliquid producendum, præcedat duratione id, quod ab ea producitur, si vero agit sine motu, effectus illius potest esse simul duratione cum illo, vt patet in splendore respectu ignis vel solis; & idem dicendum de materia, quando recipit effectum per motum productum, nam cum prius recipiat motum, quam effectum, debet prius duratione illi præexistere, secus vero, quando recipit illum sine motu: forma vero est idem cum effectu, agens enim per actionem tendit ad inductionem formæ in materia. Et ex his patet ad argumenta.

ibid & art 4. 3 p. 62. a. 6. c.

q. 3. de pot. ar. 13. c. & ad 5.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod causa est prior cognitione intellectiua, quam effectus; illud enim est prius cognitione intellectiua, quod etiā est prius simpliciter, vt dicit Philosophus 5. met. t. 15. & ratio est, quia sicut res est per sua principia, ita & per illa ab intellectu cognoscitur, principia autem constituentia rem, & in illam influentia, habent rationem causæ proprie sumptæ, vt dictum est, & sic patet ad primum.

5. met l. 15. q. 7. a. 2. c.

Ad secundum dicendum, quod, cum causa dicat relationem principij, & ordinem prioritatis ad effectum, duo possunt in causa considerari, ordo ad effectum, & subiectum huius ordinis, quod est entitas, & esse causæ, in quo fundatur virtus causatiua causæ, & ordo eius ad effectum: si primum consideretur, causa, & causatum sunt simul cognitione sicut & natura, nā relatiua sunt simol natura, & cognitione, vt dictum est: si vero consideretur secundum, causa est prior cognitione intellectiua, secus vero sensitiua, nam aliquando effectus secundum sensum est notior, aliquando causa, vt dictum est.

q. 7. a. 2. p. p. q. 5. a. 4. c.

q. 13 log. 2. 10. p. post. l. 29. Tab. v. causa nu. 100. & 107.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum causa particularis in actu simul sit, & non sit cum suo effectu.*

VIdetur quod causa particularis in actu nō simul sit, & non sit cum suo effectu. Eadem enim est ratio causæ in actu ad effectu in actu, & causæ in potentia ad effectum in potentia; sed causa in potentia, & effectus in potentia non simul sunt, & non sunt, vt patet in scientia, & scibili. ergo nec causa in actu simul est, & non est cum effectu in actu.

p. p. q. 13. a. 7. a. 1 6.

2 Præterea non semper remota causa remouetur effectus, nam remoto ædificante remanet ædificium, & remota actione ignis remanet calor ab

5. met. l. 5.

igne productus in ligno, ergo causa patricularisin actu non simul est,& non est cum,suo effectu.

Tab.v.causa a.23.

3 Præterea potest poni causa in actu, & tamen impediri effectus,ne sequatur,vt si quis efficacirer velit aliquid,& ab aliquo impediatur, vel si ignis calesaciat ad introducendum calorem,& superueniat causa impedieus.

q.5.de pot a 3.arg 6.

4 Præterea Deurest causa semper in actu,nam eius actio est eius esse,quod semper manet,& tamen non omnis eius effectus semper maner, vt patet, ergo causa in actu non semper simul est, & non est cum suo effectu.

t.physl.8.

5 Præterea grauia mouentur à generante, & projecta à proiiciente,vt dicit Philosophus 8.phys.art.t. 32. & tamen dum mouetur graoe, vel proiectum, potest non existere generans. & proiiciens, ergo non necessario simul actu esse debent mouens, & motum.

5.met l.t. 2.physl.6.

Sed contra est, quod Philosophus 5.met.t.3. & 2. phys t.37.dicit, quod causa actu simul est, & non est eum effectu actu.

ibid

Respondeo dicendum, quod, quia potentia, & actus diuersificant habitudinem causæ particularis ad effectum,ideo alia est causa particolaris in potentia,alia in actu, & illa quidem non semper remouetur cum effectu,domus enim, & ædificator, qui est causa illius in habitu, & in potenria, non simul eorrumpuntur, hæc vero simul est, & tollitur cum suo effectu: nam sicut nou potest aliquid actu ædificari, nisi sit actu ædificans, ita non potest aliquis actu esse ædificaus,nisi sit actu id,quod ædificatur: causa enim est actu per causaliiatem, vt dictum est, qua posita, tam quam fundamento, ponitur relatio inter agens, & effectum,ratione cnius vtrumque simul est.

q.12.p.c.q. 11 log.a.4. & 9.

Ad primum ergo dicendum,quod aliud est scientia in potenria, aliud scienria secundum habitum, nam scieutia secundum habitum potest actu existere,&sic esse effectus actu, at scientia secundum potentiam nondum existit, sed potest existere. hic autem nomine effectus in potētia intelligitur id,quod potest esse, & causari,sed nondum causatut,& nondum est, sicut nomine causæ in potentia intelligimus id,quod nondum est sub actu causandi, est tamen in rerum natura, vt patet in exemplo ædificatotis, & ædificantis, vt dictum est, quomodo sumpta causa in potentia simul est cum effectu in potentia.

in c.

Ad secundum dicendum, quod aliud est loqui de effectu in actu, & de effectu simpliciter, seu secundom substantiam sumpio; nam si loquamnr de effectu in actu, verum est causam in actu simul poni,& tolli cum suo effectu in actu, eo scilicet modo, quo est causa;nam si est causa effectus tantum in fieri,causa rei in fieri est simul cum te in fieri;causa vero rei in fieri,& in esse simul est cum te in fieri,& in esse; si enim ignis calefacit actu lignum,lignum actualiter calefit,& si ignis non calefacit, nec lignum calefit, & è contra Si vero loquamur de effectu simpliciter, in quibusdam contingit, quod remota actione efficientis tollatur substantia effectus, sicot in his, quorum esse est in fieri, vel quorum causa non solum est effectiue causa fiendi,sed etiam essendi, vt patet in lumine à sole producto io aëre, quod statim cessat remota illuminatione. In his vero, quorum causa est tantum fiendi, remota actione causę non tollitur effectus, sed remanet.

5.met.l.2. p p.q.104.a. p.

Tab.v.causa aa.1.5 4.

Ad tertium dicendum, quod tunc posita causa in actu ponitur effectus in actu, quando causa est naturalis,& non voluntaria,& quando est causa naturalis per se,propria,& sufficiens,seu completa,& non impedita.

q.5.de pot a 5 ad 6.

Ad quartum dicendum,quod in actione Dei, quates producit, duo est considerare, ipsam substantiam operationis,& ordinem ad effectum; substantia operationis,cum sit diuina essentia, æterna est, nec potest non esse, ordo autem ad effectum dependet ex voluntate diuina; ex qualibet enim actione facientis non sequitur effectus, nisi secundum exigentiam principij actionis, secundum enim modum caloris ignis calefacit. Vnde, cum principium factorum à Deo sit voluntas, secundum hoc in actione diuina est ordo ad effectum, prout volūtas determinat: & ideo quamuis actio Dei cessare non possit secundum suam substantiam, ordo tamen ad effectum cessare potest, si Deus volt.

q 3.de pot. a 11.ad 5.

Ad quintum dicendum, quod mouens, & motum debent esse simul, vel dum durat virtus impressa à mouente, vt patet in motu grauis, & leuis: vel quantum ad principium motus, non autem quantum ad totum motum, vt patet in proiectis.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum causæ vniuersali respondeat effectus vniuersalis, & causæ particulari particularis.*

p.met.l.p.

VIdetur quod causæ vniuersali non respondeat effectus vniuersalis, & singularis. Dicit enim Philosophus p.met.c.p. quod actiones sunt circa singularia,& quod singularium sunt omues generationes,ergo non datur effectus vniuersalis, qui respondeat causæ vniuersali.

4.c.g.c.80.q 2.de pot a.4 arg.p.

2 Præterea impossibile est, quod idem generet seipsum, sed id sequitur, si datur effectus vniuersalis respondens causæ vniuersali, nam si Petrus, vt homo generat Paulum, vt hominem, ergo generat omnem hominem, & proinde etiam seipsum, nam sub vniuersali specifico continentur omnia singularia, cum de illis prædicetur, vt dictum est, ergo falsum est, quod causæ vniuersali respondeat effectus vniuersalis,& particulari particularis.

q.5.log.

5.phys.l.6.

Sed contra est, quod Philosophus 2.phys.t. 39. dicit,quod causæ generales sunt causæ generalium effectum,& particulares particolarium.

ibid.

Respondeo dicendum, quod causis debent proportionaliter respondere effectus, vnde sicut causis in potentia respondent effectus in potentia, & causis in actu effectus in actu, ita causis generalibus debēt respondere effectus generales, & singularibus singulares, vt nimirum statuæ causa sit faciens statuam, & huius statuæ hic statuam faciens.

p met.l.9. 2 phys.l.6.

Ad primum ergo dicendum, quod licet singularia per se generentur: & vniuersalia non nisi per accidēs, in quantum hoc singularibus competit, homo enim generatur hoc homine generato, & similiter hic homo generat per se, per accidens autem homo, quatenus id conuenit huic homini, tamen, vt effectus respondeat causæ, sicut generatur hic homo. & homo, ita generans debet esse hic homo, & homo.

p.perih.l.10.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur homo generare hominem, & hic homo hunc hominem, in prima propositione terminus homo non sumitur pro vniuersali, secundū quod est in intellectu, atque adeo secundum quod est genus, sed sumitur pro vniuersali, secundum quod est in singularibus, illi enim sic sumpto, sicut tribui potest aliquid ratione ipsius naturæ vniuersalis, vt cum tribuitur ei aliquid, quod ad essentiam eius pertinet, vel quod consequitur principia essētialia ipsius, vt cum dicitur, homo est animal,

homo est risibilis, ita potest tribui aliquid ratione singularis, in quo inuenitur, vt cum tribuitur ei aliquid, quod pertinet ad actionem indiuidui, vt cum dicitur, homo generat, homo generator, homo ambulat, homo mouetur; nam actiones sunt suppositorum, & singularium, & circa singularia versantur, & tunc non sequitur, quod si Petrus, vt homo generat Paulum, vt hominem, generat omnem hominem, sed tantum indiuiduum, cui conueniat esse hominem, & per se producit illud, per accidens vero hominem, vt dictum est.

Tab. actio n. 95. & q. met l. p.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum idem numero effectus corruptus possit red[illegible].*

4 e. g. e 80 & de gen l. vlt.

VIdetur quod idem numero corruptum redire non possit. Dicit enim Philosophus c. de oppos. & 2. de gen. t. 70. quod à priuatione ad habitum non datur regressus; sed daretur talis regressus, si idem numero corruptum rediret, ergo idem corruptum numero non redit.

quol. 5 a 4. arg p. 4 d 44 q p a p. q. 1. arg. 1.

2 Præterea dicit Philosophus 2 de gen. t. 70. quod quæcunque habent speciem corruptibilem motam, non reiterantur eadem numero; sed talis est substantia rei, quæ corrumpitur, ergo corruptum idem numero redire non potest.

5 phys l. 6. p de ani. l. 6.

3 Præterea dicit Philosophus 5. phys. t. 35. 36. 37. quod nec eadem sanitas numero, nec idem numero motus, nec idem numero terminus redire possunt, & si redibit motus, futurus quidem est idem specie, sed non numero vnus, & p. de ani. t. 41 contra asserentes animam posse moueri motu locali, infert tamquam absurdum quod inde sequeretur idem numero animal mortuum resurgere.

l. c. arg. p. & 4. d. 4 . q. p a p arg 4 q. 2 arg. 1.

4 Præterea impossibile est idem esse numero, cuius aliquod essentialium principiorum idem numero esse non potest; sed per corruptionem rei substantialis, puta equi, vel hominis, plura principia essentialia illius in nihilum tendunt, vt corporeitas, & forma mixtionis; quod autem redit in nihilum, idem numero resumi non potest; potius enim erit nouæ rei creatio, quam eiusdem reparatio, ergo idem numero corruptum redire non potest.

l. c. g. c. 8 n. 4 q. 1 arg. 1

5 Præterea quod non est continuum, idem numero esse non videtur, quod quidem non solum in magnitudinibus, & motibus manifestum est, sed etiam in qualitatibus, & formis; si enim post sanitatem aliquis infirmatus iterato sanetur, non redibit eadem sanitas numero, manifestum est autem quod per corruptionem esse rei aufertur, cum corruptio sit mutatio de esse in non esse, impossibile est igitur, quod esse rei corruptæ idem numero reiteretur, quare neque erit eadem res numero, quæ enim sunt eadem numero, secundum esse sunt idem.

quol. 11 a 6 arg. 1. d. 45 q. p a. p. q. 2 arg 4

6 Præterea dicit Philosophus in lib. de ani. quod non est eadem statua numero. quæ destruitur, & de eodē ære conficitur, ergo pari ratione res, quæ corrumpitur, non erit eadem numero cum reparata.

ibid arg. 1.

7 Præterea vbi est alia, & alia humanitas, non est idem numero homo, sed si idem homo corruptus numero rediret, non esset vna humanitas, sed duæ. nam humanitas resultat ex coniunctione partium; sed non potest eadem numero coniunctio semel corrupta redire, quia iteratio identitati opponitur, iteratio enim numerum importat, identitas autem vnitatem, quæ se non compatiuntur; in reparatione autem rei corruptæ, si erat composita, vt est homo, coniunctio iteratur, ergo non est eadem coniunctio, & sic nec eadem humanitas, nec idem homo.

4 d. 44. q p a p q p arg p. & 1. sed contra, & q. 2. arg p. & 1 sed contra.

Sed contra est, quod fides docet resurrectionem hominum futuram, vt patet Iob. 19. sed resurgere est secundum Augustinum 8 de Trin. c. 5. eundem numero hominem, qui erat viuus, reuiuiscere, vel secundum Damascenum l 4. c. 28. secundo surgere idē numero, quod antea surrexit, ergo idem numero corruptum potest redire.

5. phys l. 6.

2 Præterea dicit Philosophus 5 phys. t. 37. quod si quis perseuerat in sanitate per totum diem, eadem numero est sanitas, quæ fuit mane, & quæ est in meridie, vel sero, ergo similiter si quis deficiat à sanitate, & iterum illam recipiat, secunda sanitas recuperata poterit esse eadem numero cum sanitate prius habita.

q. 5 a 3 4. d. 43 ad An 9. vn a. 1. ad p. quol 11 a 6. ad 2.

3 Præterea corrupta forma remanet in materia priuatio ipsius; sed priuatio est principium mutationis, vt dictum est, ergo corrupta forma potest per naturalem mutationem eadem numero redire.

p. met l 3

4 Præterea dicit Philosophus p. met c. 3 non semel, neque bis, neque raro easdem opiniones iterato factas esse in hominibus, sed infinities, ergo idem numero effectus potest redire.

8. met. l 4. 10. met. l. 2.

5 Præterea vbi est idem agens, & eadem materia, ibi est idem effectus, vt dicit Philosophus 8. met. t. 11. & 10. met t 11. sed naturaliter possunt concurrere idem agens numero, & eadem numero materia, ergo naturaliter potest produci idem numero effectus.

quol 4 a 5 4. c g 81.

Respondeo dicendum, quod naturaliter non potest idem numero corruptum redire. cuius ratio est, quia neque id potest fieri per vllum agens naturale, quia hoc non potest huiusmodi corruptibilia sine motu reparare, motus autem, & actio interrupta non est vna, sed plures: neque per naturam ipsius corrupti, quia natura semper operatur per aliquam formam: quod autem habet formam, iam est, vnde nihil seipsum generare potest, sed generat aliquid aliud sibi simile secundum speciem: cum vero corruptum est, formam amisit, quæ poterat esse actionis principiū: vnde operatione naturæ quod corruptum est, idem numero reparari non potest: potest autem reparari diuina virtute, si quod corruptum est erat res permanens, tum quia hæc virtus, quæ res produxit in esse, ita per naturam operatur, quod absque ea effectum producere potest, vnde cum maneat eadem etiā respectu rerum corruptarum, poterit illas in integrum reparare: tum quia diuina virtus potest huiusmodi corruptibilia sine motu reparare, quia in eius potestate est producere effectus sine motu, sicut & sine medijs causis secundis. Si autem quod corruptum est erat ens successiuum, cuiusmodi est motus, tempus, & similia, neque per diuinam potentiam potest corruptum idem numero reparari: cum enim horum vnitas in sui ratione habeat durationis continuitatē, talium interruptio directe contradictorie opponitur vnitati eorum secundum numerum: ea vero, quæ contradictionem implicant, non continentur sub numero possibilium Deo, quia deficiunt a ratione entis, & confirmatur, quia ad identitatem numericam entis successiui, seu motus, requiritur, quod non interrumpatur 5. phys. t. 41. & prius in t. 39. dixerat, quod idem est motum esse continuum, & esse vnum: & requiritur vnitas temporis ad vnitatem motus, ergo si interrumpatur, vel corrumpatur, implicat quod idem numero reparetur.

quol. 5 a 5.

5. phys l. 7.

4. c g c. 81. in c.

Ad primum ergo dicendum, quod à priuatione ad habitum non datur regressus per naturæ vires, secus vero per diuinam virtutem, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus loquitur

4.d 41 q p. 2 p q 2.ad 5.

quitur de iteratione, quæ fit per motum, vel mutationem naturalem; ostendit enim differentiam mutationis, quæ est in generatione, & corruptione ad circulationem, quæ est in motu cæli, quia cælum per motum localem redit idem numero ad principium motus, quia habet substantiam incorruptibilem motam; sed generabilia, & corruptibilia per generationem redeunt ad idem specie, non ad idem numero, quia ex homine generatur semen, ex quo sanguis, ex quo deinceps, quousque perueniatur ad hominem, non ad eundem numero sed specie: & ex igne generatur aer, ex quo aqua, ex aqua terra, ex terra ignis non idem numero, sed specie, vnde patet, quod ratio induta secundum Philosophi intentionem non est ad propositum.

5 phys. t. 6. p. de ani. t. 6.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus 5. phys. loquitur de iteratione, quæ fit per virtutem naturæ, in primo vero de ani. loquitur Philosophus de reparatione per animæ vires, & contra eos, qui dicunt animam esse in corpore, tamquam in loco, seu in vase, & intrare, & egredi aliquando, argumentatur, quod inde sequeretur mortua de numero animaliũ secundum naturam resurgere, quod est impossibile.

4 c.g. c. 81.

Ad quartum dicendum, quod nullum principiorũ essentialium hominis, vel equi per mortem omnino cedit in nihilum; nam si loquamur de equo, forma substantialis illius non est annihilata, sed corrupta, corruptum vero licet per naturæ vires idem numero reparari non possit, potest tamen per diuinam virtutem, vt dictum est: si vero loquamur de homine, anima rationalis, quæ est forma hominis manet post mortem: materia etiam manet, quæ tali formæ fuit subiecta sub dimensionibus iisdem, ex quibus habebat, vt esset diuisibilis: quare ex coniunctione eiusdẽ animæ numero ad eandem materiam numero homo idẽ, & vnus numero reparabitur. Corporeitas autem dupliciter accipi potest, primo secũdum quod est forma substantialis corporis, prout in genere substantiæ collocatur, & sic corporeitas cuiuscunque corporis nihil est aliud, quam forma substantialis eius, secundum quam in genere, & specie collocatur, ex qua debetur rei corporali, quod habeat tres dimensiones. Secundo accipitur corporeitas prout est forma accidentalis, secundum quam dicitur corpus, quod est de genere quantitatis, & sic corporeitas nihil est aliud, quam tres dimensiones, quæ corporis rationem constituunt, etsi igitur hæc corporeitas in nihilum cedat, corpore humano corrupto, tamen impedire non potest, quin idem numero reparari possit, eo quod corporeitas primo modo sumpta in nihilum non cedit, sed manet, in equo autem licet non maneat, sed corrumpatur, per diuinam tamen virtutem reparari potest, cum materia illius eadem numero permaneat. Et similiter forma mixti duobus modis accipi potest, vno modo pro forma substantiali corporis mixti, & sic cum in homine non sit alia forma substãtialis, quã anima rationalis, non potest dici, quod forma mixti, prout est forma substantialis, homine moriente cedat in nihilum, & in equo forma mixti licet corrũpatur, tamen reparari potest, per diuinam virtutem, vt dictum est. Alio modo dicitur forma mixti qualitas quædam composita, & contemperata ex mixtione simplicium qualitatum, quæ ita se habeat ad formam substantialem corporis mixti, sicut se habet qualitas simplex ad formam substantialem corporis simplicis, vnde si forma mistionis sic dicta in nihilum cedat per corruptionem rei, non præiudicat vnitati ipsius reparatæ.

4 c.g. c. 80

Ad quintum dicendum, quod materiæ, & formæ vnum est esse, non enim materia habet esse in actu nisi per formam. Cum ergo in homine anima rationalis remaneat, & in aliis animalibus eadem numero, per diuinam virtutem redit idem omnino esse numero cum rei corruptæ.

4 d. 44. q. p. a p q. 2 ad 4 quol. 11 a. 6 ad 3.

Ad sextum dicendum, quod Aug. dicit contrarium, vult enim si statua reficiatur ex eodem ære, quod sit eadem numero. Nihilominus tamen dicẽdum, quod statua dupliciter considerari potest, vel secundum quod est substantia quædam, vel secundum quod est artificiale quoddam; & quia in genere substantiæ ponitur ratione materiæ, ideo si consideretur secundum quod est substantia quædam, est eadem numero statua, quæ ex eadem materia reparatur, sed in genere artificialium ponitur secundum quod est forma, quæ est accidens quoddam, & transit statua destructa, & sic non redit idem numero, nec consequenter eadem statua numero; at in dissolutione compositi substantialis aliquando forma manet, vt in homine; & ideo cum remaneat eadem cum materia, potest idem numero homo corruptus per diuinam virtutem reparari; quod si forma non manet, vt in aliis animalibus, forma destructa potest per virtutem diuinam reparari, qua reparata, reparabitur etiam per eandem virtutem idem animal numero.

4 d. 44. q. p. a p q. 2 ad 2

Ad septimum dicendum, quod de humanitate, & de qualibet forma totius est duplex opinio, quidam enim dicunt, quod idem secundum rem est forma totius, & forma partis, sed dicitur forma partis, secũdum quod perficit materiam, forma autem totius, secundum quod ex ea tota ratio speciei consequitur, & secundum hanc opinionem humanitas, vel equinitas in equo secundum rem non est aliud, quam ipsa forma substantialis; & sic cum eadem anima rationalis in reparatione hominis resumatur, eadem numero erit humanitas, & etiam post mortem manet, quamuis non sub ratione humanitatis, quia ex ea compositum rationem speciei non consequitur, & similiter in reparatione equi a Deo facta, eadem numero forma substantialis per ipsum reparata, idem numero equus reparabitur. Alia est opinio Auic. quæ verior videtur, quod forma totius non est forma partis tantum, nec forma aliqua alia præter formam partis, sed est totum resultans ex compositione formæ, & materiæ, comprehendens in se vtramque & hæc forma totius essentia, vel quidditas dicitur. Quia ergo in reparatione hominis idem numero corpus est, & eadem numero anima rationalis, de necessitate etiam est eadem numero humanitas. Prima autem ratio probans diuersitatem humanitatis futuram in reparatione hominis procedebat, ac si humanitas esset quædam alia forma superueniens formę, & materiæ, quod est falsum. Secunda etiã ratio non potest identitatem humanitatis impedire, quia coniunctio significat actionem, vel passionem, quæ quamuis sit diuersa non potest impedire identitatem humanitatis, quia actio, & passio, ex quibus erat humanitas, nõ sunt de essentia humanitatis; vnde eorum diuersitas non inducit diuersitatem humanitatis, constat enim quod generatio, & reparatio non sunt idem motus numero, nec tamen propter hoc impeditur identitas reparati, vel resurgentis. Similiter etiam nec impeditur identitas humanitatis, si accipiatur coniunctio pro ipsa relatione, quia relatio illa non est de essentia humanitatis, sed concomitatur eam, eo quod humanitas non est de illis formis, quæ sunt compositio, & ordo, vt dicitur 2. phys. t. 31. sicut sunt formæ artificiatorum, vnde existente alia compositione numero non est eadem numero forma domus.

in c.

Ad primum 2. p. dicendum, quod hoc obiectum tantum probat per diuinam virtutem posse corruptum idem numero reparari.

4.d.41.q.vn. a.4 q.1.c.

Ad tertium dicendum, quod in composito substantiali corrupto non remanet eadem potentia, & inclinatio naturalis ad eandem numero formã substantialem, sed ad eandem specie, sed remanet tantum potentia obedientialis, seu inclinatio ad eandem numeru formam secundum ordinem diuinæ prouidentiæ, & per consequens non remanet eadem numero priuatio formæ, quæ præcessit, nam illa non fuit ad illam formam numero vt sic, sed ad formam in specie, vt dictum est.

q.5.a.3.

Ad secundum dicendum, quod non est similis ratio, quia quandiu sanitas manet, licet varietur homo secundum illam, vt puta si fiat magis, vel minus sanus, non intercipitur esse sanitatis, sicut intercipitur, quando totaliter corrumpitur sanitas, & iterum postea reparatur.

5.phys.t.6.

p.met.l.6.

Ad quartum dicendum, quod illud dixit Philosophus secundum opinionem suam, secundum quam putauit mundum, & generationem hominum fuisse ab æterno, hoc enim posito manifestum est quasdam opiniones, & artes à quibusdam certis temporibus incæpisse, & oportet dicere, quod multoties, vel magis infinities sunt destitutæ propter bella, vel alias corruptiones & iterum reinuenta.

2 de gen.l. vlt.

Ad quintum dicendum, quod per naturæ vires potest idem effectus restitui, non tamen idem numero, sed specie, vt dicit Philosophus 2. de gen. t. vlt.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum idem effectus numero produci possit simul à duabus causis efficientibus, eiusdem ordinis, totalibus, & adæquate concurrentibus.*

p.p.q.25.a.p a.3.

VIdetur quod idem effectus numero produci possit simul à duabus causis efficientibus, eiusdem ordinis totalibus, & adæquate concurrentibus. Hoc enim nullam inuoluit implicationem contradictionis: sed illud tantum est impossibile Deo, quod contradictionem inuoluit, ergo potest idem effectus numero produci à duabus causis efficientibus totalibus, eiusdem ordinis.

3.p.67.a.6.& q.82.a.2.

2 Præterea eadem numero gratia baptismalis potest in anima pueri effectiue produci à duobus baptizantibus puerum eundem, & eadem numero consecratio eiusdem hostiæ fieri potest à duobus sacerdotibus, super eandem numero hostiam verba consecrationis proferentibus: sed duo baptizantes, & duo Sacerdotes consecrantes habent rationem duorum efficientium totalium, nam quilibet sufficienter baptizaret, & consecraret altero remoto, ergo idem numero effectus potest produci à duobus totalibus agentibus.

p.p.52.a.3.p. d.17.q.1.a.1. 2.d.q.9.a.4. ad 3.

3 Præterea possunt plures angeli mouere vnum lapidem, & ita in vno eodemque loco esse; hoc enim est angelo esse in loco, operari circa corpus motum localem, vel quid simile, sed plures angeli respectu eiusdem motus se habent per modum agentium totalium, quia quilibet posset talem motum efficere sine concursu alterius, ergo idem numero effectus potest produci à pluribus agentibus totalibus eiusdem ordinis.

5.met.l.2. 2.phys.l.5.

Sed contra est, quod Philosophus 5. met. t. 2. & 2. phys.t.30. dicit, quod impossibile est eiusdem effectus esse plures causas per se, eiusdem generis, & ordinis, vt duas causas efficientes.

quol.2.a.8. met.l.2.p.d. 37.q.1.a.3.p. p.q.12.a.3.q. 105.a.5.ad 1.

Respondeo dicendum, quod naturaliter impossibile est, quod eiusdem rei sint plures causæ eiusdem ordinis, totales, & adæquate concurrentes, secus vero, si sint, vel causæ per accidens, vel causæ per se, sed diuersi ordinis, vel subordinatæ, vt nimirum vna sit causa prima, altera secunda, vel vna remota, altera proxima; vel si ita se habeant, quod neutra sit causa sufficiens, sed vtraque coniuncta, sicut patet in multis trahentibus nauem; ratio autem huius est, quia ab agente perfecto patiens ducitur in esse perfectum, quo habito non remanet in potentia ad suscipiendum aliquid plus, agens autem totale est sufficientis virtutis ad producendum totum effectum, quare alterum agens totale omnino superflueret; nihil autem datur in natura otiosum, & superfluum; vnus enim actus, qui vno agente expletur, non progreditur a pluribus agentibus simul, sed actus multiplicatur ad multiplicationem agentium, vnde, & Philosophi vni orbi non attribuunt nisi vnum motorem. præterea, quia si plura agentia totalia producerent eundem numero effectum, sequeretur confusio operationum, quæ quodammodo etiam redundaret in confusionẽ virtutis, & essentiæ. demũ, quia inductione hoc patet in omni genere causarũ, quia vna est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouẽs, licet possint esse plures motores remoti. Cæterum supernaturaliter potest idem numero effectus procedere a duabus causis totalibus, & ratio est, quia hoc non implicat, neque enim confusio operationum, & superfluitas agentium, quæ inde sequeretur, arguere potest talem contradictionem, & impossibilitatem respectu potentiæ absolutæ Dei; præterea, quia cum quodlibet agens creatum sit instrumentum Dei in agendo, vt dictum est, sicut Deus per duo instrumenta sufficientia, & totalia potest effectum eundem numero supernaturalem in anima producere, puta gratiam, vt dictum est, ita potest per duos ignes producere eundẽ numero calorem. demum, quia sicut in consecrantibus eandem numero hostiam est vna numero consecratio, quia omnes habent intentionem vnam consecrationem faciendi, nec aliquis ibi facit, quod factũ est, quia omnes consacrantes referunt suam intentionem ad idem numero instans temporis, ita plures causæ efficientes possunt intendere ad vnum, & eundem effectum numero producendum, neque actum agent, si intentionem dirigant ad idem numero instans.

4.d.3.q.1 a.1 q.1.ad 2.& ad p.q.3.de pot a.19.ad p.p.p.q.53.a. 3.c.

Cai.p.p.53.a 3.3.p.67.a.6

q.n a.a.

4.d.13 q.p.a. 1 q.1.ad p. & 2.

in c.

Ad primum ergo dicendum, quod nulla implicatio contradictionis interuenit in productione eiusdem numero effectus à pluribus causis totalibus, vt dictum est.

3.p.67.a.6 ad p.82.a.1. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod si quilibet baptizans, vel consecrans operaretur in virtute propria, superfluerent alij celebrantes, & baptizantes, vno sufficienter baptizante, vel celebrante, sed homines non baptizant propria virtute, nec consecrant in persona propria, sed in virtute, & persona Christi, qui vnus est. Vel dic, quod naturaliter non potest vnus numero effectus produci à pluribus agentibus totalibus, secus vero supernaturaliter, quomodo producitur eadem numero gratia baptismalis in baptizato, & fit eadem numero consecratio à pluribus celebrantibus, vt dictum est.

in c.

Ad tertium dicendum, quod naturaliter impossibile est plures angelos in vno loco esse, seu mouere idem corpus numero, quia cum vniuscuiusque virtus sit sufficiens ad mouendum, superflue ponitur alterum mouens, vel ponitur operationum confusio.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum idem effectus numero produci possit à diuersis causis efficientibus diuerso tempore.*

a præced.

VIdetur quod idem effectus numero produci possit a diuersis causis efficientibos diuerso tempore. Fieri enim potest, vt vna numero actio sit à duobus agentibus totalibus in eodem instanti, vt dictum est, ergo poterit eadem numero esse a duobus agentibus diuerso tempore, posito quod ab vno nondum fuerit egressa & consequenter poterit idem numero effectus procedere a duobus efficientibus diuerso tempore.

quol. 4.2. a5. quol. 5. q. 5. a. 8 p. p. 00 a. a. 4c p.

2 Præterea vnus, & idem numero filius, qui est ab vno patre, potuit generari ab alio patre diuerso tempore, dicit. n. D. Greg 4. mor. quod si Adam non peccasset, illi, qui nunc per Christum saluandi sunt, ab illo electi nascerentur, constat autem, ex his, qui nunc saluantur, multos esse, qui ex fornicatione, & adulterio nascuntur, qui cum nati non fuissent Adamo non peccante, dicendum est, quod nascituri essent ex alijs parentibus bonis, ergo idem effectus numero potest produci à diuersis causis efficientibus diuerso tempore.

a præced. c. Tob. v actio nu. 4

Sed contra est Ecclesiastici 7. dicitur, memento quod nisi per illos, patrem scil. & matrem, de quibus immediate ante locutus fuerat, natus non fuisset.

2 Præterea actio naturaliter multiplicator ad multiplicationem agentium, & quæ ab vno proficiscitur, non potest ab alio progredi, vt dictum est; sed vnus effectus per vnam actionem producitur, nam omnis actio naturæ terminatur ad vnum, ergo idem effectus non potest esse a diuersis agentibus diuerso tempore.

a. præced.

Respondeo dicendum, quod naturaliter non potest vnus effectus numero produci a duobus agentibus diuerso tempore, & ratio patet ex dictis; si enim vnus effectus naturaliter non potest produci à pluribus causis totalibus simul, nec potent a pluribus diuerso tempore; ideo enim naturaliter illud est impossibile, quia cum vnum agens sit sufficiens ad effectum, alterum esset superfluum, at similiter superfluum esset vnum agens, si alterum agens posset alio tempore producere effectum illius: supernaturaliter autem potest id fieri, sicut fieri potest, vt eadem numero actio simul procedat, & consequenter idem numero effectus à pluribus agentibus, vt dictum est.

a. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio procedit de effectu eodem numero producto per virtutem supernaturalem, quod concedimus, vt dictum est.

quol. 5 a 8.

Ad secundum dicendum, quod naturaliter non potest vnus filius generari a duobus patribus diuerso tempore; & ad auctoritatem D. Gregor. dicendum, quod sensus eius est, quod si Adam peccasset, soli electi ex illo nascerentur, quantum est ex ratione originis, quia ipse in filio non transtulisset originale peccatum, non autem quantum ad demonstrationem personalem, quia aliæ personæ essent hominum, qui saluarentur. Quod si dicas D. Gregor. vti pronomine demonstratiuo, ait enim quod hi, qui nunc per redemptorem saluandi sunt, soli electi ab Adamo nascituri essent. Respondeo pronomen illud non facere demonstrationem personalem, sed simplicem, sicut dicitur, hæc herba crescit in horto meo, vt intelligatur nihil aliud significari, quam quod saluandi ab eo nascerentur, quia nullus nascendo ab eo traheret damnationis causam, non enim potest dici, quod iidem homines numero nascerentur, qui nunc nascuntur, manifestum enim est, quod non potest esse idem homo numero si ab alio patre, vel matre nasceretur.

quol. 3. a. 25

## ARTICVLVS VII.

*Vtrum idem numero effectus produci possit ab eadem causa efficiente diuerso tempore.*

5 phys. l. 6.

VIdetur quod idem effectus numero produci possit ab eadem causa efficiente diuerso tempore. Dicit enim Philosophus 5. phys. t. 37. quod si quis perseueret per totum diem in sanitate, eadem est numero sanitas, quæ fuit mane, & quæ est sero, ergo eadem sanitas numero produci potest a causa efficiente diuerso tempore, nam causa conseruans ad causam efficientem spectat, & conseruatio quædam actio est aliquid efficiens, cum sit efficax.

p. p. 114. a. p. arg 4.

8 met. l. 4.

2 Præterea dicit Philosophus 8 met. t. 12. quod eadem materia existente, & eodem agente fiet idem numero effectus; sed potest diuerso tempore esse eadem numero materia, & idem numero agens, ergo idem numero effectus potest fieri ab eadem causa efficiente diuerso tempore.

5 phys. l. 6

Sed contra est, quod Philosophus 5. phys. t. 35. dicit, quod ad vnitatem motus requiritur vnitas temporis, ergo ille motus, qui fit vno tempore, non potest esse idem numero, qui fieret alio tempore; quare neque idem motus numero fieri potest diuersis temporibus.

art. 4.

Respondeo dicendum, quod idem numero effectus non potest naturaliter produci ab eadem causa efficiente diuerso tempore; ratio est, quia causa efficiens naturalis vel agit per motum, vel sine motu, si agit per motum, sicut idem numero motus non potest fieri diuersis temporibus, quia sic non esset vnus sed plures, vt dictum est, ita nec ille motus, qui vno tempore fuit, potest idem numero esse cum eo, qui fieret alio tempore. Si vero agit sine motu, sicut idem numero effectus potest conseruari per aliquod tempus, non tamen posset esse idem numero, si fieret diuersis instantibus, vt dictum est, quia sic essent plures numero effectus, ita nec idem numero effectus esse potest, qui fieret vno tempore, si tunc non fiat, sed alio tempore: & ita manifestum est, quod idem numero effectus produci non potest ab eadem causa efficiente diuersis temporibus.

2 t. 4

Ad primum ergo dicendum, quod non est similis ratio, quia quandiu sanitas manet, non intercipitur esse sanitatis, & ideo est eadem numero sanitas, sed si fieret sanitas ab eodem in diuersis temporibus, interciperetur esse sanitatis, & sic non esset vna numero sanitas.

5. phys. l. 6.

8 met. l. 4.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus tantum dicit, quod eadem materia existente contingit diuersa fieri propter mouentem causam, vel quia est alia, & alia causa mouens, vel quia est eadem habens se ad operandum diuersa diuersimode.

## QVÆSTIO XV.

*De causis per accidens.*

Post considerationem de causis per se, sequitur considerandum de causis per accidens.

### CIRCA QVAS QVÆRVNTVR NOVEM.

*Primo, an dentur fortuna, & casus.*
2 *Quid sit fortuna.*
3 *Quid sit casus.*
4 *Ad quod genus causæ reducantur fortuna, & casus.*
5 *Vtrum respectu Dei, angelorum, & celorum detur aliquid à casu, vel fortuna.*
6 *Vtrum monstra sint à casu.*
7 *Vtrum de fortuna, & casu possit dari scientia.*
8 *Quænam sit prima radix contingentiæ, & necessitatis in rebus naturalibus.*
9 *Vnde oriatur necessitas in rebus naturalibus tamquam ex causa proxima, ex fine an vero ex aliis causis.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*An dentur fortuna, & casus.*

2. phys. l. 7. 8. Tab. v. causa n. 11. 12. 14. 19.

Videtur quod non dentur fortuna, & casus. Fortuna enim, & casus ponuntur vt sint causæ per accidens; sed causa per accidens non est causa vllius effectus, quia omne, quod fit, habet causam per se, ergo nullus effectus est à fortuna, & casu, & per consequens nec datur fortuna, nec casus.

2. phys. l. 7.

2 Præterea omnia, quæ dicuntur fieri à casu, vel fortuna, inueniuntur habere aliquam causam determinatam, aliam à fortuna: si enim aliquis veniens ad forum inueniat aliquem hominem, quem volebat inuenire, de quo tamen non opinabatur ante, quod esset eum inuenturus, dicimus quod inuentio illius hominis est à fortuna. sed huius inuentionis causa est voluntas emendi, propter quam iuit ad forum, vbi erat ille, quẽ inuenit; & similiter est in omnibus aliis, quæ dicuntur esse à fortuna, quia habent aliquam aliam causam præter fortunam, ergo fortuna non videtur esse causa alicuius, & consequenter nec aliquid erit, quia non ponitur fortuna, nisi quatenus ponuntur aliqua esse ab illa.

2. phys. l. 7.

3 Præterea si fortuna aliquid esset, inconueniens videtur, quod nullus antiquorum sapientum, qui determinauit de causis generationis, & corruptionis, aliquid determinauerit de fortuna; sed vere nullus quidquam determinauit de illa, ergo signum est fortunam non esse.

q. p. de malo a. 3. arg. 2. 7. met l. 8.

4 Præterea effectus habet similitudinem cum sua causa, quia omne agens agit sibi simile; sed quæ dicuntur fieri à casu, vel fortuna, non habent similitudinem cum illis; ergo fortuna, & casus nullo modo sunt causa, & consequenter non sunt, quia non ponuntur nisi vt sint causa aliquorum.

6. met l. 3. p. p. 115. a. 6.

5 Præterea posita sufficienti causa necessario sequitur effectus, alioqui illa causa non erat sufficiens, sed quidquid fit, fit à causa sufficienti. alioqui non fieret, ergo quidquid fit, ex necessitate fit, & sic nullus effectus erit per accidens, & per consequens nec erit fortuna, nec casus, quæ ponuntur vt sint causa entis per accidens.

6 Præterea quod est ordinatum ab aliqua causa, nõ est casuale, & fortuitum; sed omnis effectus est ordinatus à Deo per suam prouidentiam, ergo nullus effectus est fortuitus, vel casualis.

6. met. l. 2. 3. 11. met. l. 8. 2. phys. l. 7.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 40. 6. met. a. t. 4. & 11. met. cap. 7. inter causas per accidens ponit fortunam, & casum.

2. phys. l. 8.

2 Præterea sicut quædam fiunt semper, vt ortus solis, quædam frequenter, vt quod homo nascatur oculatus; ita quædam fiunt vt in paucioribus, vt quod homo nascatur cum sex digitis, vel sine oculis, sed omnes dicunt tertium hoc genus effectuum fieri a fortuna, secus reliqua duo, ergo manifestum est, quod fortuna & casus aliquid sunt, cum esse à fortuna, vel casu, & esse in paucioribus conuertantur.

2. phys. l. 7. Tab. v. causa n. 10. 11. 12. 13 & 14.

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere fortunam, & casum. & ratio huius est, quia hæc ponuntur, vt sint causa per accidens alicuius effectus modo quodam particulari qui modus causæ vere datur in rerum natura; cum enim causa rei sit duplex per se, quæ directe, & per propriam formam effectum causat, & per accidens, hæc quadruplex reperitur respectu effectus. Prima est, quæ nihil operatur ad effectum, sicut musica ædificatoris ad domum. Secunda est, quæ aliquid operatur, non nisi remouendo impedimentum, quomodo remouens prohibens dicitur causa per accidens motus deorsum grauis, & extinguens candelam dicitur causa per accidens tenebrarum. Tertia est, quæ operatur aliquid, sed præter intentionem, ita tamen, vt non attingat effectum, sed aliquid ei coniunctum, quæ causa dicitur occasio, quomodo persecutio Tyrãni dicitur causa per accidens, & occasio patientiæ martyris, persecutio enim non attingit patientiam martyris, sed cruciatum corporis, qui est materia patientiæ. Quarta demum est, quæ ita operatur, vt agat effectum, ipsũ tamen præter intentionem inducit, quomodo fodiens sepulchrum ad sepeliendum dicitur causa per accidens inuentionis thesauri, quia licet vere sua actione attingat talem inuentionem, illam tamen tali actione non intendebat, & huiusmodi causa communiter dicitur fortuna, vel casus. Manifestum ergo est dari fortunam, & casum, sicut manifestum est dari consimilium effectuum consimiles causas.

Tab. v. causa n. 19.

Ad primum ergo dicendum, quod non omne, quod fit, habet causam per se, sed tantum id, quod est ens per se, non autem ens per accidens, sicut est effectus fortuitus, & casualis, quia non est proprie ens, sed magis ordinatur c[illegible] non ente; cum enim non sit proprie quid vnum, nec proprie est ens, quod cum vno conuertitur.

2. phys. l. 9.

Ad secundum dicendum, quod licet causa per se determinata emptionis in foro sit itio ad illum locum, non tamen datur causa per se inuentionis hominis, quia huius effectus causæ infinitæ esse possunt, quia infinitis aliis de causis potest homo ire ad locum illũ, puta si vadat causa visitandi aliquem, vel causa persequendi hostem, vel causa persequentem fugiendi, vel causa videndi aliqua spectacula, omnia enim ista, & quęcunque similia sunt causa inuentionis hominis, quem inuenire vadens ad forum ad emendum non putabat, quæ contingit a fortuna.

2. phys. l. 8. & 9.

Ad tertium dicendum quod vere incõueniens fuit, quod antiqui Philosophi nihil determinarint de for-

tuna,& casu;quare in hoc cedinquendi sunt, & cum aliis,qui exactius de causis determinarunt,dicendum est dari fortunam,& casum.

q.p de malo a.3 ad 2. 7.met.l. 8.

Ad quartum dicendum, quod in causa per se præexistit similitudo effectus,secus vero in causa per accidens, cuiusmodi est fortuna, & casus;& ratio huius est, quia quod generatur ab aliquo per accidens,non generatur ab eo secundum quod huiusmodi,vnde non oportet,quod in generante sit similitudo generati,vt in proposito inuentio thesauri,quæ est effectus fortuitus,non habet similitudinem aliquam in eo,qui fodiens ad plantandum inuenit thesaurum per accidens;generans autem per se generat tale, secundum quod huiusmodi,vnde oportet,quod in generante per se sit aliqua similitudo generati, vel secundum eundem modum essendi,& secundum eandem materiam,quomodo generantur ea,quæ dicuntur totaliter generari ab vniuoco,vt cum ignis generat ignem,& homo hominem;vel secundum substãtiam eiusdem rationis, sed non secundum eundem modum essendi,quomodo generantur ea,quæ dicuntur generari partim ab vniuoco secundum formam, partim ab æquiuoco quantum ad esse formæ in subiecto,quomodo producuntur artificialia;vel secundum partem formæ præexistentem in generante, quomodo sanitas producitur a medicina,& hoc modo dicuntur generari a non vniuoco.

Tab.v.casu n. 2.3.4.

Ad quintum dicendum, quod posita causa necessario sequitur effectus, quando talis causa est causa per se,naturalis, completa, & non impedita;casus autem, & fortuna sunt causæ per accidens.

2.phys.l.7. perih.l. 14.Tab.v. casus n. 5.

Ad sextum dicendum, quod diuina prouidentia omnia ordinans non dicitur fortuna, quia secundum quod aliquid participat rationem,vel ordinem,recedit à ratione fortunæ,sed debet dici fortuna causa inferior,quæ de se non habet ordinem ad effectum fortuitum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum recte definiatur fortuna, quod sit causa per accidens in his, quæ fiunt secundum propositum, propter finem, in minori parte.*

2.phys.l.9.

VIdetur quod non sit recte definita fortuna,quod sit causa per accidens in his, quæ fiunt secundũ propositum,propter finem, in minori parte. Quod enim est accidens, non est simpliciter;sed si fortuna est causa per accidens, sequitur, quod à fortuna sit aliquid per accidens ergo fortuna simpliciter nullius est causa,& sic male definitur fortuna, quod sit causa.

ibid.

2 Præterea abrasio capitis est causa per accidens sanitatis,nam illa posita contingit fieri sanitatem;sed nec prædicta abrasio dicitur esse fortuna, nec sanitas ab illa causata dicitur esse a fortuna,ergo fortuna non est causa per accidens.

l. 8.& 9.

4 Præterea dicit Philosophus 2. phys. t. 55. quod fortuna est sine ratione,sed propositum non est sine ratione,& intellectu,ergo fortuna non est in his,quæ fiunt secundum propositum.

l.9.

3 Præterea agens sine præuia intentione, non agit propter finem, sed fortuna operatur effectum sine præuia intentione, effectus enim fortuitus dicitur contingere præter intentionem,ergo fortuna non est in his,quæ agunt propter finem.

l. 8.

5 Præterea multa fiunt præter intentionem, quæ tamen fiunt semper, vel frequenter, vt si bibens vinum propter eius dulcedinem non intendat ebrietatem,& tamen sequatur semper, vel frequenter,sed quæ fiunt à fortuna, fiunt præter intentionem,ergo quæ fiunt à fortuna possunt fieri semper, vel frequenter, & sic male definitur fortuna, quod sit causa per accidens in his, quæ fiunt in minori parte.

l. 8.

Sed contra est, quod Philosophus 2. phys. t. 52. definit fortunam modo prædicto.

2.phys.l.8.9 10.11.met.l. 8.12.met.l. 3.4.c.g.c.6. art præced.

Respondeo dicendum, quod prædicta definitio fortunæ recte a Philosopho tradita est,nam recte naturam illius explicat, quod est signum bonæ definitionis,vt dicitur 4. phys. t.31. & manifeste constat ex illius declaratione. Dicitur enim primo causa, quia aliquo modo sua actione attingit effectum,vt dictum est. dicitur secundo causa per accidens, quia sicut entium quoddam est per se,quoddam per accidens, & ad hoc secundum spectat effectus fortuitus, quia sicut effectus causæ per se naturalis est qui sequitur secundum exigentiam suæ formæ,effectus vero per se causæ agentis ex proposito est qui accidit ex intentione agentis,ita effectus per accidens est qui fit præter intentionem naturæ,vel intellectus, cuiusmodi etiam est effectus fortuitus,& casualis;ita causarum alia est per se, quæ scilicet finita est,& determinata, alia per accidens,quæ est infinita, & indeterminata, eo quod infinita possunt illi accidere,fortuna autem, & casus sunt causa per accidens,nam possunt esse infinitæ causę, à quibus fieri potest aliquid a fortuna, nam potest aliquis inuenire thesaurum fodiens in terra, vel ad plantandum, vel ad faciendum sepulchrum,& propter infinita alia. cum enim causa per accidens dupliciter dicatur, vno modo ex parte causæ, quando illud,quod dicitur esse per accidens,coniungitur causæ per se,sicut si album,& musicum dicitur causa domus, quia accidentaliter coniungitur ædificatori: Alio modo ex parte effectus,quando accipitur aliquid,quod accidentaliter coniungitur effectui,vt si dicamus,quod ædificator est causa discordiæ,quia ex domo facta accidit discordia, hoc modo dicitur fortuna causa per accidens, ex eo quod effectui aliquid coniungitur per accidens,vt pote si fossioni sepulchri adiungatur per accidens inuentio thesauri. dicitur tertio in his,quæ fiunt propter finem, quia effectus fortuitus est, qui præter intentionem accidit alicui effectui intento,inuentio enim thesauri ex eo dicitur à fortuna, quod præter intentionem coniungitur sepulturæ quam quis intendit fodiendo terram, vel sepulchrum. dicitur quarto secundum propositum,quia inuentio thesauri,& alius consimilis effectus fortuitus est finis aliquarum causarum, non secundum se ipsum,sicut in his, quæ fiunt à natura,sed est finis eorum,quæ fiunt secundum propositum,& ab intellectu,vnde,& fortuna dicitur intellectus aliquid præter intentionem operans coniunctum ei,quod ex intentione operatur. dicitur quinto in minori parte,quia non omne, quod est præter intentionem,est à casu, vel fortuna, sed tantum quod est contingens raro, si enim aliquis hoc proposito iret ad fodiendam terram, vt inueniret thesaurum, & vel semper,vel frequenter illum inueniret fodiẽs terram,non diceretur talis inuentio thesauri esse à fortuna,sicut si aliquis frequanter,vel semper madefacit sibi pedes,quando vadit ad locum lutosum, licet hoc non intendat, non tamen dicitur hoc esse à fortuna. Vnde manifestum est quod recte fuit à Philosopho tradita definitio fortunæ.

2.phys.l.9.

Ad primum ergo dicendum, quod quodammodo verum est,quod a fortuna nihil fit, & quod ipsa non sit causa vllius effectus, quia ipsa non est causa per

se, sed per accidens; omnis enim causa per se producit effectum, vel semper, vel frequenter; at causa per accidens, vt est fortuna, vt infinita, & indeterminata producit effectum vt in paucioribus.

Ibid.

Ad secundum dicendum, quod non omnis causa per accidens est fortuna, vel casus, sed illa, quæ operatur effectum, licet illum non intendat, vnde licet causæ per accidens possint dici omnia illa, quibus contingentibus contingit fieri sanitatem, sicut est ventus, & æstus: abrasio capitis, non tamen hæc omnia habent rationem causæ fortuitæ sanitatis. Cum enim fortuna dicatur causa per accidens ex parte effectus, prout scilicet aliquid dicitur esse causa eius, quod accidit effectui, debet causa fortuita aliquid operari ad effectum fortuitum, licet illum non intendat, sed aliquid aliud effectui coniunctum. Quia ergo ventus, & æstus efficiunt aliquid ad sanitatem, quatenus efficiunt aliquam alterationem, ad quam sequitur sanitas, depilatio autem, aut aliquod aliud huiusmodi non facit manifeste aliquid ad sanitatem, ideo illa dicuntur causæ fortuitæ, seu fortuna, non hæc.

l. 8

Ad tertium dicendum, quod fortuna dicitur agens intellectuale operans propter finem, quatenus sua operatione intendens vnum effectum operatur ad aliam, quem non intendebat.

l. 8.

Ad quartum dicendum, quod fortuna dicitur sine ratione, per ordinem ad effectum, respectu cuius dicitur fortuna, vel causa fortuita, puta respectu effectus contingentis raro, & præter rationem: nam de huiusmodi effectibus ratiocinari non possumus, sicut possumus de his, quæ fiunt semper, vel frequenter: dicitur autem cum ratione respectu effectus intenti, cui effectus fortuitus adiungitur.

l. 8 3. c. g. c. 6 2. secundæ q. q. 64 a. 8. c. Tab v. causa, nu. 14.

Ad quintum dicendum, quod ille effectus dicitur fortuitus, qui euenit præter intentionem & raro: nā de huiusmodi effectibus ratiocinari non possumus, & ideo si ex potatione vini sequitur ebrietas, vel semper vel frequenter, non erit talis ebrietas a fortuna, erit autem, si sequatur vt in paucioribus, Et ratio est, quia quod semper, vel frequenter coniungitur effectui per se intento, cadit sub eandem intentionem, stultum enim est dicere, quod aliquis intendit aliquid, & non velit illud, quod vt frequenter, vel semper illi coniungitur.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum recte definiatur à Philosopho casus, quod sit causa per accidens in his, quæ agunt propter finem, eorum, quæ raro contingunt.*

2. phys. l. 12.

VIdetur quod non recte definiatur à Philosopho casus, quod sit causa per accidens in his, quæ fiunt propter finem eorum, quæ raro contingunt. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 62. quod casus tunc dicitur, cum aliquid fit frustra; sed frustra fit, cum actio causæ ad nullum effectum terminatur, ergo casus male definitur, quod sit respectu eorum, quæ accidunt raro, nam quod raro accidit, vere accidit.

Ibid. & 11. met. l. 8. & 3. met. l. 3.

2 Præterea sicut fortuna est in habentibus propositum, ita casus est in his, quæ agunt naturaliter, atque adeo sine proposito: sed agens naturale non intendit vllum finem, cum illum non cognoscat, ergo male definitur casus, quod sit causa per accidens in his, quæ agunt propter finem.

Sed contra est quod Philosophus 2. phys. t. 6. definit casum modo prædicto.

2. phys. l. 8. & 9. & p. 9. ... 9. & c.

Respondeo dicendum, quod casus, & fortuna multipliciter conueniunt, & distinguuntur, conueniunt enim primo; vt ait Philosophus 2. phys. t. 57. quod vtrumque est causa per accidens respectu effectus, & consequenter tam effectus fortuitus, quam casualis præter intentionem causæ contingit, & propterea dicitur effectus per accidens, quia accidit effectui per se a causa intento, & contingit ex occursu non intento plurium causarum per se, sicut quod aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aeris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquā cœlestem virtutem, & similiter etiam quod in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cœleste principium, sed quod ignis cadens huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet causam cœleste corpus, sed est per accidens. Tertio vtrumque est in his, quæ contingunt ex tali causa, neque semper, neque frequenter, sed raro. Quarto quod causa eorum, quæ fiunt a casu, vel fortuna, potest esse externa. Quinto quod tam fortuna, quam casus sunt causæ occultæ, & incertæ, nam vtraque est causa infinita, nam infinitis de causis potest quis ire ad aliquem locum, quæ omnia erunt causa reportationis argenti, quæ dicitur esse a fortuna, & idem dico de casu. Differunt autem primo, quod casus est in plus, quam fortuna, quia omne, quod est a fortuna, est a casu, sed non contra, fortuna enim est tantum in his, quæ agunt libere, seu cum dominio sui actus, & ex electione, vnde neque inanimatum, neque puer, neque bestia, quia non agunt voluntarie, seu libere agunt a fortuna, licet a fortuna possint pati, cum aliquod agens voluntarium circa illa operatur; casus autem est non solum in omnibus, quæ voluntarie agunt sed etiam in alijs animalibus, & etiam in rebus inanimatis; equus enim dicitur casu venisse, quando salutem adeptus est veniens, licet non venerit causa salutis, & tripoda dicitur casu cecidisse, quia sic stat per casum, vt sit apta ad sedendum, licet non ista de causa ceciderit, vt staret apta ad sedendū. Secundo casus est in illis, quæ fiunt à natura, non autem fortuna; cum enim fit aliquid extra naturam in operationibus naturæ, puta cum nascitur sextus digitus, tunc non dicimus, quod fiat à fortuna, sed magis ab eo, quod est per se frustra, vel a casu. Tertio eorum, quæ sunt à casu, causa est aliquando extrinseca, vt inquit Philosophus 2. phys. t. 62. in quo conuenit cum fortuna, in his enim, quæ simpliciter fiunt propter aliquid, quando non fiunt causa eius, quod accidit, sed causa alicuius extrinseci, tunc dicimus, quod fiunt à casu: quod si eadem accidant in habentibus propositum, dicimus fieri a fortuna; aliquando vero est intrinseca, in quo maxime distinguitur à fortuna, vt inquit Philosophus 2. phys. t. 64. casus enim aliquando procedit à principio intrinseco naturali, vt fit in monstris, quæ a casu sunt, vt cum nascitur puer cum sex digitis, talis enim effectus casualis est in ipso puero à causa interna, puta a materia; & quæ à fortuna eueniunt, causam habent ex se, nam fortuna est causa libera, & ex electione, cui accidunt multa externa præter intentionem. Et ex his patet definitio casus, quæ maxime declarat naturam casus, secundum quod est quid communius, quam fortuna.

2. phys. l. 10 11. met. l. 8.

2. phys. l. 9 11. met. l. 8

Ad primum ergo dicendum, quod casus dicitur frustra, quia aliquando simul contingunt, & quia vtrumque est in his, quæ sunt propter aliquid, differunt enim aliqui inter se, quod frustra, seu vanum dicitur ex hoc, quod non consequitur aliquid, quod intendebatur: vnde quandoque est vanum, & casus

2. phys. l. 10

ſimul, puta cum non accidit illud, quod intendebatur, ſed accidit aliud, quandoque autem eſt caſus, ſed non vanum cum accidit, & illud, quod intendebatur, & aliud; quandoque autem eſt vanum, & non caſus, quando non accipit illud, quod intendebatur, neque aliquid aliud.

q 12. a. 6 c.

Ad ſecundum dicendum, quod cum agens naturale agat propter finem, neceſſario debet illum intendere, diuerſo tamen modo, atque illum intendit agens intellectuale, nam hoc tendit in finem per voluntatem præſuppoſita apprehenſione intellectus, at illud tendit in finem per inclinationem naturalem, ex directione primi agentis ſimpliciter, vt dictum eſt.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum fortuna, & caſus redacantur ad genus cauſæ efficientis.*

2 phyſ. l. 9.

VIdetur quod fortuna, & caſus reducantur ad genus cauſæ finalis. Dicit enim Philoſophus 2. phyſ. t. 54. quod fortuna eſt cauſa infinita, quia ſi pluribus finibus eat quis ad forum, poſſunt omnes illæ cauſæ finales eſſe cauſa per accidens reportationis argenti.

2. phyſ. l. 10.

2 Videtur quod reducantur ad genus cauſæ materialis. Nam, quod quis naſcatur cum ſex digitis, eſt a caſu, & tamen talis effectus prouenit à cauſa materiali, vnde & Philoſophus dicit 2. phyſ. t. 64. quod eorum, quæ fiunt à caſu, cauſa eſt interna, ergo.

Ibid.

3 Videtur quod reducatur ad cauſam formalem, quia hæc eſt cauſa intrinſeca, cauſa autem effectus caſualis, vt dictum eſt, poteſt eſſe intrinſeca, hæc autem maxime eſt cauſa formalis, ergo ad cauſam formalem poteſt reduci caſus.

Ibid.

Sed contra eſt, quod Philoſophus 3. phyſ. t. 65. quod caſus, & fortuna reducuntur ad cauſam vnde principium motus, quæ eſt efficiens.

Ibid.

Reſpondeo dicendum, quod caſus, & fortuna, reducuntur ad cauſam efficientem. Et ratio eſt ex Philoſophos l. c. quia caſus, & fortuna, vel eſt cauſa eorum, quæ ſunt à natura, vel eorum, quæ ſunt ab intelligentia, vt dicit Philoſophus 2. phyſ. t. 66. ſed natura, & intelligentia ſunt cauſæ vnde primum principium motus, ſeu efficientes, ergo & fortuna, & caſus ad idem genus cauſæ reducentur, niſi quod, quia caſus, & fortuna ſunt cauſæ per accidens, eorum multitudo eſt indeterminata vt dictum eſt.

pr. q. p. a. 2. & 3.

Ad primum ergo dicendum, quod quia finis determinat agens ad agendum, alioqui non ageret, multiplicitas finium diuerſificat agens, illudque quodammodo multiplicat, eſt enim finis forma agentis, qua multiplicata multiplicatur & agens, & ideo nihil refert, ſiue fines plures dicantur cauſæ per accidens effectus fortuiti, vel caſualis, ſiue agens determinatum per plures fines.

2. phyſ. l. 8. 9. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod quia caſus nihil eſt aliud, quam natura agens præter intentionem, & per conſequens effectus caſualis eſt effectus contingens præter intentionem naturæ agentis, & intendentis aliquem alium effectum per ſe, ideo non omnis cauſa concurrens ad talem caſum, vel effectum fortuitum, vel caſualem, dicitur caſus, vel fortuna, ſed tantum illa, cuius effectui per ſe intento aliquis alius coniungitur non intentus; vnde ſicut in productione monſtri, caſus eſt virtus formatiua exiſtens in ſemine præter intentionem agens ad monſtrum,

a d 18. q. p. a 3. ad 6.

principium vero proximum monſtri eſt indiſpoſitio materiæ, principium vero remotum eſt impreſſio alicuius ſigni cœleſtis, ita dicendum eſt proportionaliter in productione pueri cum ſex digitis

ia e.

Ad tertium dicendum, quod cauſa effectus fortuiti, vel caſualis dicitur eſſe intrinſeca, non quidem productiua ſeu factiua, ſed conſtitutiua, quia materia, ex cuius indiſpoſitione oritur effectus caſualis, ingreditur compoſitionem talis effectus, quod ſecus eſt in effectu fortuito, vt dictum eſt. Caſus autem, qui eſt cauſa per accidens effectus caſualis, non eſt materia, ſed aliquid aliud, vt dictum eſt.

ad præced. argum.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum reſpectu Dei detur aliquid à caſu, vel fortuna, & ſimiliter reſpectu Angeli, & cæli.*

p. p. 103 a. 7 arg. p.

VIdetur quod reſpectu Dei detur aliquid à fortuna Dicitur enim Eccl. 9. vidi ſub ſole nec velocium eſſe curſum, nec fortium bellum, nec ſapientum panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, ſed tempus, caſumque in omnibus, ergo etiam reſpectu Dei aliquid datur fortuitum, alioqui ſi omnia ſubderentur eius prouidentiæ, non in omnibus, quæ ſub ſole ſunt, eſſet caſus.

arg. 2.

2 Præterea Apoſt p. Cor. 9. dicit, quod non eſt Deo cura de bobus ſed quod non ſubeſt curæ alicuius, poteſt accidere alicui effectui ipſius præter eius intentionem, & conſequenter eſſe illi fortunam, ergo etiam reſpectu Dei poteſt dari effectus fortuitus, vel caſualis.

p. p. 19. a. 6. arg. 3.

3 Præterea effectus fortuitus eſt is, qui præter intentionem cauſæ contingit, vt dictum eſt; ſed multa poſſunt contingere præter intentionem Dei; nam cum eius voluntas ſit cauſa prima, non excludit cauſas medias, effectus autem cauſæ primæ poteſt impediri per defectum cauſæ ſecundæ, ſicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ, quare & effectus diuinæ voluntatis poteſt impediri per defectum cauſarum ſecundarum, ergo reſpectu Dei poteſt dari fortuna.

p. p. 22. a. 2 arg. p.

4 Præterea ſi reſpectu Dei non datur effectus fortuitus, maxime quia omnia ſunt ſubiecta diuinæ prouidentiæ; ſed hoc poſito ſequitur nihil eſſe fortuitum, & caſuale in rerum natura, & ſic non dari caſum, vel fortunam, quia nullum prouiſum eſt fortuitum, ergo etiam reſpectu Dei datur fortuna.

p. p. 103 a. 7 arg. 2.

5 Præterea nihil eſt a caſu, vel fortuna, quod accidit ſecundum præordinationem alicuius gubernantis; ſed datur in rebus aliquid a caſu fortuna, ergo debet accidere aliquid præter ordinem Dei gubernantis, quod proinde etiam reſpectu Dei ſit fortuitum, & caſuale.

Ibid. arg. 3

6 Præterea inconueniens eſt, quod omnia ex neceſſitate eueniant; ſed ſi reſpectu Dei nihil detur contingens, & fortuitum id manifeſte ſequitur, nam ordo diuinæ gubernationis eſt certus, & immobilis, quia eſt ſecundum rationem æternam, ergo etiam reſpectu Dei datur aliquid a fortuna.

p. p. 22. a. 2. c. & ad p.

Sed contra eſt, quod inquantum aliquis effectus ordinem alicuius cauſæ effugit, dicitur eſſe cauſalis, vel fortuitus reſpectu illius cauſæ, ſed nullus effectus poteſt effugere ordinem Dei prouidentis, ergo reſpectu Dei nullus datur effectus fortuitus.

argum 4 p. p. 103 … 6 104 a. 6. 110 a p &

Videtur, quod reſpectu Angeli non datur effectus fortuitus. Nullum enim prouiſum eſt caſuale, vt dictum eſt, ſed omnis creatura corporalis adminiſtratur, & regitur per Angelos, vt aſſerunt omnes

sancti doctores, & omnes Philosophi, qui substantias incorporeas posuerunt, ergo respectu Angelorum non datur effectus fortuitus.

p.p. 110. ar. 1. arg. p. & 2.

2 Præterea materia corporalis ad nutum obedit substantiæ Angelicæ cum sit virtus superior virtute tum animæ, cuius conceptioni obedit illa; tum corporis, quia sua virtute potest transmutare materiam corporalem ad aliquam formam, ergo respectu Angeli nullus dari potest effectus fortuitus.

p.p. 103. a. 7. 6.

Sed contra est, quod præter ordinem alicuius causæ particularis potest aliquis effectus euenire, & per consequens esse casualis, vel fortuitus, non autē præter ordinem causæ vniuersalis: sed Angelus non est prima causa vniuersalis, ergo respectu Angeli potest esse effectus fortuitus.

p.p. 116. a. 6. arg. p. & 2.

Videtur quod respectu cœli non datur effectus casualis. Nullus enim effectus, qui semper, vel frequenter contingit, est effectus casualis, nam hic contingit raro, vt dictum est; sed omnes effectus cœlestium corporum contingunt semper, vel frequenter, nam cœli sunt sufficiēs causa suorum effectuum, posita autem sufficienti causa necesse est semper poni effectum, ergo.

Ibid. arg. 2. & 3.

2 Præterea effectus fortuitus est effectus contingens, vt dictum est; sed effectus cœlestium corporū sunt necessarij, cum illorum virtuti tamquam excellentiori subiciatur tota materia inferiorum corporum, & sint causa omnium, quæ hic fiunt, ergo respectu cœli non datur effectus casualis.

1. cit. 1. c. primæ quæst. & p. perihe. l. 14.

3 Præterea effectus casualis contingit præter ordinem causæ particularis ex aliqua alia causa impediēte; sed tam illa causa particularis, quam causa impediens reducitur in causam cœlestem per se operantem eum vtrāque, ergo talis effectus non erit fortuitus, sed per se effectus cœli, & sic respectu illius nihil dabitur casuale.

p. perihe. l. 74.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in lib. de Somno, & vig. quod multa, quorum signa præexistunt in corporibus cœlestibus puta in imbribus, & tempestatibus non eueniunt, quia scilicet impediuntur per accidens.

ar. p. 2. 3. p. p. 111. a. 4. c. & ad 3.

2 Præterea effectus casualis est, qui accidit effectui per se intento, vt dictum est, sed huiusmodi effectus possunt contingere respectu cœli nam cœlum potest inclinare hominem ad aliquam passionem quam is potest impedire illi resistendo, ergo etiam respectu cœli dari potest effectus casualis.

p. p. 101. a. 2. 3. c. g. c. 74. 92. 6. met. l. 3.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem quod respectu Dei nihil potest dari fortuitum. Et ratio est, quia licet præter ordinem, & intentionem alicuius causæ particularis aliquis effectus euenire possit, non tamen is euenire potest præter intentionem, & ordinem causæ primæ vniuersalis, quia præter intentionem, & ordinem causæ particularis nihil prouenit, nisi ex aliqua alia causa impediente, quam quidem causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem, sicut indigestio contingit præter ordinem, & intentionem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento, puta ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam, & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Deus autem est prima causa vniuersalis, non vnius generis tantum, sed totius entis, vnde impossibile est, quod aliquid contingat præter ordinem, & intentionem illius; sed ex hoc ipso, quod aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidentiæ qua consideratur secundum aliquam particularem causam, necesse est, quod in eundem ordinem relabatur secundum aliam causam, Eatenus autem, vt dictum est, aliquid est fortuitum respectu alicuius causæ, quatenus præter intentionem illius contingit, & effugit eius ordinem, vt dictum est, ergo respectu Dei nihil datur fortuitum.

arg. sed contra.

p. p. 103. a. 5. ad p.

Ad primum ergo dicendum, quod sub sole dicuntur esse ea, quæ secundum ortum solis generantur, & corrumpuntur, in quibus omnibus casus inuenitur, non ita quod omnia, quæ in eis fiunt sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest; & hoc ipsum, quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta, nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, ea præsertim, quæ non cognoscūt, & sic non eueniret in eis aliquid præter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum, quod casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit scriptura simpliciter, quod vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus, & casum, quia scilicet secundum ordinem aliquem temporis casualis defectus inueniuntur in his rebus.

Ib. d. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus, cum dicit, quod Deo non est cura de bobus non totaliter subtrahit boues a cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad illum modum gubernationis, quo vtitur erga creaturam rationalem.

p. p. 19. a. 6. ad 3.

Ad tertium dicendum, quod causa prima tunc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secundæ, quando non est vniuersaliter prima sub se omnes causas comprehendens, secus autem quando est vniuersaliter prima, eiusmodi est sola voluntas Dei, cuius proinde ordinem nullus effectus euadere potest.

p. p. q. 22. a. 2. ad p.

Ad quartum dicendum, quod aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari, vt dictum est, ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire, non autem ordinem causæ vniuersalis, nō enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem, sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ, vnde cum omnes causæ particulares concludantur sub vniuersali causa, impossibile est aliquem effectum causæ vniuersalis ordinem effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinem alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casualis, vel fortuitus respectu causæ particularis, sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisus, sicut & occursus duorum seruorum, licet sit casualis inquantum ad eos, est tamen prouisus à Domino, qui eos sic ad vnum locum scienter mittit, vt vnus de alio nesciat.

p. p. q. 103. a. 7. ad 2.

Ad quintum dicendum, quod aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares extra quarum ordinem fiunt, sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo, vt dictum est.

Ibid. ad 3.

Ad sextum dicendum, quod dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas, quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc, quod aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ, quia hoc ipsum, quod aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

3. c. g. c. 74. & 92.

Ad secundam quæstionem respondeo dicendum, quod respectu Angeli potest dari effectus fortuitus, & ratio patet ex dictis, tum quia homo non semper facit id quod Angelus custos intendit, vnde est, quod interdum custodia Angelorum cassatur secundum illud Hieremiæ, Curauimus Babylonem, & non est sanata: tum quia virtus Angelica est particularis in comparatione ad diuinam, quæ est vniuersalis respectu omnium entium; potest autem aliquid contin-

gere

gere præter intentionem causæ particularis, ac proinde respectu illius esse fortuitum, vel casuale, secus vero præter intentionem, & ordinem causæ primæ vniuersalis vt dictum est.

ibid.

Ad primum ergo dicendum, quod quia virtus Angelica est particularis, ideo potest aliquid contingere præter intentionem illius, quod proinde sit fortuitum respectu Angeli, secus vero virtus diuina, quæ est causa prima vniuersalis à qua omnia gubernantur, vt dictum est.

in c.

Ad secundum dicendum, quod materia corporalis non obedit ad nutum Angelis, sed tantum quoad motum localem, vnde tam in homine, vt dictum est, quam in re corporali potest aliquid contingere præter intentionem Angeli.

p.p.q.115.ar. p. & 2.3.c.g. c. 74. & 92.

Ad tertiam quæstionem. Respondeo dicendum, quod etiam respectu cœli potest dari aliquid casuale, vt patet ex dictis, quia virtus cœli est magis particularis, quam virtus Angeli, & quia homo potest aliquid non facere, ad quod illum inclinat cœleste corpus.

6.met l.3.3. c.g.c. 4. & 92.

Ad primum ergo dicendum, quod non omnes effectus cœlestium corporum sunt ex necessitate; & ratio est, quia cœlestia corpora sunt causa inferiorum effectuum mediantibus causis inferioribus quæ deficere possunt in minori parte.

p.p.q.115. ar. 6.c. & ad p.

Ad secundum dicendum quod effectus cœlestium corporum impediri potest per causas inferiores; & licet causa impediens effectum alterius causæ reducatur in aliquod cœleste corpus, sicut in causam; concursus tamen duarum causarum, cum sit per accidens, non reducitur in causam cœlestem, vt quod aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aeris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquam virtutem cœlestem: & similiter quod in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cœleste principium, sed quod ignis cadens huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet causam cœleste corpus, sed est per accidens, & sic patet, quod non omnes effectus cœlestium corporum sunt necessarij, sed aliqui possunt esse contingentes, & per consequens casuales.

ibid in c. & ad 2. & 3.

Ad tertium dicendum, quod quamuis etiam illud impedimentum secundum se consideratum reducatur in aliquam causam cœlestem, tamen concursus horum, cum sit per accidens, non potest reduci in aliquam causam naturaliter agentem, quia virtus naturæ se habet ad vnum, quod autem est per accidens, non est vnum.

p.perih. l.14.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum monstra sint à casu.*

Tab. v. monstrum. a. p.

VIdetur quod monstra non sint à casu. Monstra enim sunt effectus causæ naturalis; sed natura cum agit, agit propter finem intentum, ergo & monstra erunt à natura intenta, & sic non erunt effectus casuales, qui contingunt præter intentionem naturæ.

p.p.q.115. a. 6. & p.p.116.a.p.

2 Præterea mõstrum oritur ex causa naturali impediente actionem alterius, ne ad finem intentum perueniat; sed talis causa impediens, cum sit naturalis, necessario, & naturaliter impediens alteram causam, talem effectum intendit, nam, cum omnis actio naturæ terminetur ad aliquid vnum, impossibile est quod id, quod est per accidens, cuiusmodi est effectus casualis, sit effectus alicuius principij naturalis, ergo monstrum erit a causa naturali intentum, & necessario productum, ac proinde semper posita tali causa, & ipsum ponetur, quæ sunt contra rationem fortunæ, vel casus, vt dictum est.

3 Præterea casus non contingit nisi in possibilibus aliter se habere, quæ enim sunt ex necessitate, non dicimus esse à casu; sed monstra contingunt ex causa impediente, quæ naturaliter, & necessario agit, ergo monstra non sunt à casu.

2.c.g.c.39. p.p.103.a.7. 3.c.g.c.74. & 92.

Sed contra est, quod ex materia tamquam ex causa prima nihil potest prouenire nisi casualiter; sed monstra proueniunt plerumque ex materia, tamquam ex causa prima, ergo monstra sunt à casu.

2.c.g.c.40.

2 Præterea ex hoc, quod aliquod agens propter finem deficit ab eo, quod intendit, sequitur aliqua casu contingere; sed monstra contingunt ex eo, quod agens naturale deficit à fine, quem intendit, ergo monstra sunt à casu.

2.c.g.c.74. p.1.q.2.a.p. arg p.& 2. & 1.a c.

Respondeo dicendum, quod monstra sunt à casu, & ratio patet ex dictis, quia illud est à casu, quod effugit ordinem alicuius causæ particularis; monstra autem contingunt præter ordinem, & intentionem agentis particularis, nam reducuntur in materiam, tamquam in primam causam, quæ autem sic reducuntur, necessario sunt præter intentionem agentis, atque adeo respectu illius sunt casualia; cum enim forma sit ex intentione agentis, nam agens agit sibi simile secundum formam, si aliquando deficit, hoc est casu propter materiam, quare monstra erunt à casu.

21. 5. quæst p.c.

2.c.g.c. 40

Ad primum ergo dicendum, quod monstrum, sicut & quilibet effectus casualis, est a natura deficiente, seu agente præter intentionem, sicut quilibet effectus fortuitus est ab intellectu præter intentionem, agente, vt dictum est; vnde sicut fortuna dicitur intellectus agens præter intentionem, licet agat propter finem, ita casus dicitur natura agens præter intentionem, licet & ipsa agat propter finem, vt dictum est.

11 met. l. 8. 2. phys l. 9. 12. met. l. 3.

art. p. 2. 3. 4. huius quæst

Ad secundum dicendum, quod monstrum dicitur à casu respectu causæ, quæ impeditur, non autem respectu causæ impedientis; vt enim dictum est, præter ordinem, & intentionem causæ particularis nihil prouenit, nisi ex aliqua alia causa impediente, quæ efficit, vt contingat effectus non intentus a causa, quam impedit, ne ad suum effectum perueniat.

art. 3. quæst. p. c.

Ad tertium dicendum, quod duplex est finis, vltimus, & propinquus. In monstro deficit actus naturæ, & causæ particularis à fine vltimo, qui est perfectio generati, non autem deficit à quocunque fine proximo, operatur enim natura aliquid formando, & ideo monstrum erit à casu, quatenus est præter intentionem finis vltimi.

p. 2 q 51.a. p. ad 2.

## ARTICVLVS VII.

*Vtrum de fortuna, & casu possit dari scientia.*

VIdetur quod de fortuna, & casu possit dari scientia. Dicit enim Philosophus 6. met. t.7. & 11. met cap. 7. quod sola sophistica versatur circa ens per accidens, atque adeo circa effectus fortuitos, & casuales, sed sophistica est scientia, vt dicit Philosophus ibid & cap. 3. & p. post. t. 27. ergo de fortuna, & casu potest esse scientia.

6. met. l. 2. 11. met l. 3. p. post. l. 10.

2 Præterea dicit Philosophus 6. met. t. 5. quod de ente per accidens, quod scilicet raro contingit, potest sciri natura ipsius, & eius causa: sed de eo, quod est huiusmodi, potest haberi scientia, nam om-

6. met l. 2. p. post l. 2.

nis ſcientia eſt de re per ſuam cauſam, vt definit Philoſophus p. poſt. t. 5. ergo de fortona, & caſu, qui ſunt effectus raro contingentes, & entia per accidens, poteſt eſſe ſcientia.

art. præced. ad 3. q. p a 5.

3 Præterea monſtra ſunt corpora naturalia, nam in illis operatur natura aliquid formando, vt dictum eſt, ſed de corpore naturali eſt ſcientia vt dictum eſt, ergo & etiā de monſtris, & per conſequens de effectibus caſualibus, & de ipſo caſu.

p perih. l. 54. p poſt. l 4.

4 Præterea cum omne per accidens reducatur ad id, quod eſt per ſe, effectus caſualis vel fortuitus qui eſt per accidens, reducetur ad cauſam per ſe; ſed de eo poteſt eſſe ſcientia, de quo per cauſam per ſe poteſt aliqua paſſio oſtendi, ergo de caſuali, & fortuito effectu poteſt eſſe ſcientia, & per conſequens de fortuna, & caſu.

6 met l a. 11. met l 8.

Sed contra eſt, quod Philoſophus 6. met. t. 6. & 11. met. cap. 7. dicit, quod ſcientia neque eſt, neque eſſe poteſt de ente per accidens; ſed effectus fortuitus, & caſualis numeratur inter entia per accidens, ergo de illis non poteſt eſſe ſcientia, & conſequenter nec de fortuna, & caſu.

l citaad, in c.

2 Præterea omnis ſcientia tantum eſt de eo, quod ſemper, vel frequenter contingit, non enim poteſt aliquis doceri ab alio, vel docere alium de eo, quod neque eſt ſemper, neque vt frequenter; hoc enim, de quo eſt ſcientia, oportet eſſe definitum, aut per hoc quod eſt ſemper, aut per hoc, quod eſt in pluribus; at fortuna, & caſus ſunt eorum, quæ nec ſemper ſunt, nec vt frequenter, ſed eorum, quæ raro contingunt, ergo de illis non poteſt eſſe ſcientia.

p poſt. l. 4. & 41. 6. met l. 1. & 5 11. met. l. 5. q. 39 log. a. 2. & 3.

Reſpondeo dicendum, quod de effectu caſuali, & fortuito nulla poteſt dari ſcientia. Et ratio huius eſt, quia omnis ſcientia eſt de ente per ſe, per cauſam per ſe, & neceſſariam, atque adeo determinatam, vt dicitur in p. poſt. t. quarto effectus autem caſualis, vel fortuitus, cum ſit ens per accidens, non eſt per ſe neque habet cauſam per ſe, ſed per accidens, & non determinatam, licet enim quod iſte v. g. occidatur a latronibus, habeat cauſam per ſe, quia vulneratur, & hoc etiam habeat cauſam per ſe quia à latronibus inuenitur, quod tamen iſte ad negotium vadens incidat in latrones, non habet cauſam per ſe, ſed eſt per accidens: vnde eius non oportet ponere aliquam cauſam; cum enim ſit ens per accidens, non habet generationem, & ita eius generationis cauſam per ſe quærere non oportet, ergo non poteſt de illo, & conſequenter nec de fortuna, vel caſu, quæ ſunt cauſæ per accidens, eſſe ſcientia.

4. met. l. 4. 11. met. l. 8. 6 met. l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſophiſtica duplex eſt, docens, & vtens, & docens quidem eatenus verſatur circa ens per accidens quatenus docet demonſtratiue modum arguendi apparenter, & ſic eſt ſcientia: vtens vero quia ente per accidens vtitur tamquam ente per ſe ad decipiendum, vnde ſit fallacia accidentis, quæ eſt efficaciſſima etiam ad decipiendū ſapientem vt dicitur in p. elench. non eſt ſcientia, vt patet in iſtis paralogiſmis, in quibus dubitatur vtrum diuerſum, an idem ſit muſicum, & grammaticum, vt fiat talis paralogiſmus. Muſicū eſt aliud à grammatico: ſed muſicum eſt grammaticū, ergo muſicum eſt alterum à ſe: muſicum enim eſt aliud à grammatico per ſe loquendo, ſed muſicus eſt grammaticus per accidens, vnde non eſt mirū, ſi ſequatur inconueniens, non diſtincto eo, quod eſt per accidēs ab eo, quod eſt per ſe, & ſimiliter ſi ſic dicatur. Coriſcus eſt quid alterum a Coriſco muſico, ſed Coriſcus eſt Coriſcus muſicus, ergo Coriſcus eſt quid alterum à ſe. Hic etiā non diſtinguitur quod eſt per accidens ab eo, quod eſt per ſe: & ſimiliter eſt in omnibus talibus rationibus, quæ ſunt ſecundum fallaciam accidentis.

p. poſt. l. 4. 6. met. l. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod de effectu fortuito, & caſuali, atque adeo de ente per accidens formaliter ſumpto, ſeu de ratione formali entis per accidens, & fortunæ, & caſus poteſt aliqua ſcientia conſiderare, & determinare, non tamen de eo, cui conuenit eſſe per accidens, & de eo, cui conuenit eſſe a caſu, vel fortuna, ſeu de ente per accidens materialiter ſumpto, de quo tamen hic eſt quæſtio. Sicut ſimiliter de infinito, ſecundum quod eſt infinitum, eſt aliqua ſcientia, non tamen de eo, quod eſt infinitum, cum ſit ignotum, de ente autem per ſe, & materialiter, & formaliter accepto pertractant ſcientiæ.

art. præced. Tab. v contingens n. 4 & 5.

Vel dic, quod quia effectus fortuitus eſt effectus contingens, vt dictum eſt, quod dicitur de effectu contingente, idem dici poteſt de effectu fortuito. Cum ergo nihil ſit contingens, quod non habeat aliquod neceſſarium, dupliciter poteſt ſumi contingens, vel vt contingens, ſeu in particulari, vel in vniuerſali, id eſt ſecundum quod in eo inuenitur ratio neceſſarij; de contingenti primo modo non poteſt eſſe ſcientia, ſecundo vero modo poteſt, & idem dico de effectu fortuito, & caſuali, atque adeo de fortuna, & caſu.

p. q. 115. p. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod licet monſtrum ſit corpus naturale, non tamen de illo eſt ſcientia, quia tale corpus non eſt perfectum iuxta intentionem naturæ, ſed quid imperfectum præter naturæ intentionem contingens, vt dictum eſt.

a p. 1. 3 4 5. 6.

Ad quartum dicendum quod id quod eſt per accidens, dicitur reduci ad per ſe, inquantum accidit ei, quod eſt per ſe, ſicut muſicum accidit forti & omne accidens alicui ſubiecto per ſe exiſtenti: & ſimiliter omne, quod in aliquo effectu eſt per accidens, conſideratur circa aliquem effectum per ſe, qui quantum ad id, quod per ſe eſt, habet cauſam per ſe, quantum autem ad id, quod ineſt ei per accidens, non habet cauſam per ſe, ſed cauſam per accidens: oportet enim effectum proportionaliter referri ad cauſam ſuam, vt dicitur in 2. phyſ. & in 5. metaph.

l. c. ia obiect

## ARTICVLVS VIII.

### *Vtrum diuina voluntas ſit prima radix contingentiæ, & neceſſitatis in rebus naturalibus.*

p perih l. 14.

VIdetur quod prima radix contingentiæ, & neceſſitatis in rebus naturalibus non ſit diuina voluntas: Quia hæc non poteſt eſſe inefficax, quare illa poſita res omnes neceſſario euenirent, & ſic non daretur contingentia in rebus naturalibus, ergo prima radix contingentiæ rerum naturalium non eſt diuina voluntas.

Ibid.

2 Præterea dicit Philoſophus p. periher. c. penolt. quod radix contingentiæ in his, quæ ſunt a nobis, eſt ex eo, quod ſumus conſiliatiui, in rebus vero naturalibus ex eo, quod materia eſt in potentia ad vtrumque oppoſitorum ergo prima radix contingentiæ in rebus naturalibus non eſt diuina voluntas.

ibid. & 6. met. l 3 & p. p. q. 19. a. 4. ad 4.

3 Præterea poſita diuina ſcientia, quia falli non poteſt, neceſſe eſt ſequi effectum: ſed diuina voluntas eſt cauſa rerum ſimul cum ſcientia, nam voluntas diuina eſt cauſa rerum ſicut imperans ſcientia vero vt dirigens, ergo ſi prima cauſa, & radix contingentiæ in rebus naturalibus ponitur diuina voluntas, tollitur ab ipſis rebus contingentia.

p. p. q. 19. a. 8 arg. 2.

4 Præterea omnis cauſa, quæ non poteſt impediri, ex neceſſitate ſuum effectum producit, quia & natura ſemper idem operatur, niſi aliquid impediat,

vt dicitur in 2 phys. sed voluntas Dei non potest impediri, ergo voluntas Dei imponit rebus volitis necessitatem, non autem contingentiam, & per consequens non erit prima causa contingentiæ in rebus naturalibus, vel nulla res naturalis erit contingens, quod est falsum.

ibid arg. 5.

5 Præterea illud, quod habet necessitatem ex priori, est necessarium absolute, sicut animal mori est necessarium, quia est compositum ex contrariis, sed res creatæ a Deo comparantur ad diuinam voluntatem, sicut ad aliquid prius, a quo habent necessitatem, cum hæc conditionalis sit vera, si aliquid vult Deus, illud est, omnis autem conditionalis vera est necessaria, sequitur ergo quod omne, quod Deus vult, sit necessarium absolute; sed necessarium opponitur contingenti, ergo diuina voluntas non potest esse causa contingentiæ.

3. c. g. c. 40.

6 Præterea monstra, & peccata naturæ ideo sunt præter intentionem agentis, atque adeo casualia, quia reducuntur in materiam tamquam in causam primam; sed monstra, & peccata naturæ sunt entia casualia, & contingentia ergo contingentia habent pro prima causa sui materiam primam, non autem diuinam voluntatem.

p. p. q. 86. a. 3. c.

7 Præterea contingens est, quod potest esse, & non esse; sed potentia pertinet ad materiam primam, necessitas autem consequitur rationem formæ; quia ea, quæ consequuntur ad formam, ex necessitate insunt ergo causa prima contingentiæ, & necessitatis, non est diuina voluntas, sed causa secunda, puta materia, & forma.

p. p. q. 19. a. 8. c.

Sed contra est quod ab eadem causa dependet effectus, & omnia accidentia per se illius; sed ens inquantum ens habet causam ipsam Dei voluntatem, ergo eidem subditur tamquam causæ primæ, & ens, & omnia accidentia entis, inquantum ens est, quæ sunt necessarium, & contingens.

ibid.

2 Præterea si diuina voluntas nõ esset prima radix contingentiæ, & necessitatis in rebus naturalibus sed causa proxima creata contingens, vel necessaria, sequeretur, quod effectus contingentes essent præter intentionem Dei, & quod dicerentur contingentes, quia causa secunda potest impedire primam simpliciter, quæ duo sunt omnino falsa.

p. p. q. 22. a. 4.

3 Præterea ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare res in finem, sed post diuinam bonitatem, quæ est finis à rebus separatus, principale bonum in ipsis rebus existens est perfectio vniuersi, quæ non esset, si gradus omnes essendi non inuenirentur in rebus, puta contingenter, & necessario esse, ergo ad diuinam prouidentiam, atque adeo ad eius voluntatem pertinet omnes gradus producere, & consequenter quibusdam effectibus præparare causas necessarias, vt necessario eueniant: quibusdam vero causas contingentes, vt eueniant contingenter iuxta conditionem proximarum causarum, vnde prima radix contingentiæ, & necessitatis in rebus erit sola diuina voluntas efficax.

p. perih. l. 14. 6. met. l. 2. 3. phys. l. 8. 9. 10.

p. p. q. 19. a. 8. q. 22. a. 4. c.

Respondeo dicendum, quod, cum hoc differant necessarium, & contingens, quod necessarium est illud, quod in sui natura solum est determinatum ad esse, seu quod in sui natura habet, quod non possit non esse, sicut impossibile est, quod est determinatum solum ad non esse; contingens vero est, quod ad neutrum est determinatum, siue se habeat magis ad vnum, quam ad alterum, vt est contingens in pluribus, cuius causa est per se, & contingens in paucioribus, cuius causa est per accidens, siue se habeat æqualiter ad vtrumque, quod dicitur contingens ad vtrumlibet, necesse est dicere, quod prima radix, & causa prima necessitatis, & contingentiæ in rebus naturalibus est diuina voluntas efficax, non autem conditio causæ secundæ, puta quod res sit necessaria, quia causa illius est necessaria, & contingens quia causa contingens: quod probatur, quia cum aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam non solum secundum id, quod fit, sed etiam secundum modum fiendi, vel essendi: ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit, quod filius nascatur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi: cum igitur diuina voluntas sit efficacissima, non solum sequitur, quod fiant ea, quæ Deus vult fieri: sed quod eo modo fiant, quo Deus ea vult fieri, vult autem Deus quædam fieri necessario, quædam contingenter, vt sit ordo in rebus ad complementum vniuersi, & ideo quibusdam effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proueniunt, quibusdam autem aptauit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eueniunt. Vnde manifestum est, quod prima radix, & causa effectuum contingentium non est, quia causæ proximæ sunt contingentes, sed quia Deus vult eos contingenter euenire, propterea contingentes causas ad illos præparauit.

p. peri.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc obiectio procedit ex eo, quod operatio diuinæ voluntatis pensatur ad modum nostræ voluntatis, cum tamen multo dissimiliter se habeant, nam voluntas diuina est intelligenda, vt extra ordinem entium existens, velut causa quædam profundens totum ens, & omnes eius differentias: sunt autẽ differentiæ entis possibile, & necessarium, & ideo ex ipsa diuina voluntate originantur necessitas, & contingentia in rebus, & distinctio vtriusque secundum rationem proximarum causarum: ad effectus enim quos voluit necessarios esse, disposuit causas necessarias, ad effectus autem, quos voluit esse contingentes, ordinauit causas contingenter agentes idest: potentes deficere: & secundum harum causarum conditionem effectus dicuntur vel necessarij, vel contingentes, quamuis omnes dependeant à voluntate diuina, sicut a prima causa, quæ transcendit ordinem necessitatis, & contingentiæ. Hoc autem non potest dici de voluntate humana, nec de aliqua alia causa quia omnis alia causa cadit iam sub ordinem necessitatis, vel contingentiæ: & ideo oportet, quod vel ipsa causa possit deficere, vel effectus eius non sit contingens, sed necessarius, voluntas autem diuina indeficiens est, non tamen omnes illius effectus sunt necessarij, sed quidam sunt contingentes.

Ibid.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus loquitur de contingentibus, & necessarijs in ordine ad causas particulares: quamquam, quod dicit de contingentia rerum naturalium, non est sufficienter dictum: sicut enim in corporibus corruptibilibus materia inuenitur in potentia se habens ad esse, & non esse, ita etiam in corporibus cœlestibus inuenitur potentia ad diuersa vbi, & tamen nihil in eis euenit contingenter, sed solum ex necessitate. Vnde dicendum est, quod possibilitas materiæ ad vtrumque, si communiter loquamur, non est sufficiens ratio contingentiæ, nisi etiam addatur ex parte potentiæ actiuæ, quod non sit omnino determinata ad vnum, alioqui si ita sit determinata ad vnum, vt impediri non possit, consequens est, quod ex necessitate reducatio actum potentiam passiuam eodem modo.

Ibidem.

Ad tertium dicendum, quod similiter hæc obiectio procedit ex eo, quod cognitio diuini intellectus pensatur ad modum cognitionis intellectus nostri,

cum tamen valde interse differant; nam ad cognoscendum ea, quę secundum ordinem temporis eueniunt, aliter se habet vis cognoscitiua, quæ sub ordine temporis aliqualiter contioetur, aliter illa, quæ totaliter est extra ordinem temporis, cuius conueniens exemplum accipi potest ex ordine loci, nam secundum Philosophum in 4. phys. secundum prius, & posterius in magnitudine est prius, & posterius in motu, & per consequens in tempore; si ergo sint multi homines per viam aliquam transeuntes, quilibet eorum, qui sub ordine transeuntium continetur, habet cognitionem de præcedentibus, & subsequentibus, inquantum sunt præcedentes, & subsequentes, quod pertinet ad ordinem loci; & ideo quilibet eorum videt eos, qui iuxta se sunt, & aliquos eorum, qui eos præcedunt, qui autem eos post se sunt videre non potest; si autem aliquis esset extra ordinem, totum transeuntium, vt pote in aliqua excelsa turri constitutus, vnde posset totam viam videre, videret quidem simul omnes in via existentes, non sub ratione præcedentis, & subsequentis, in comparatione scilicet ad eius intuitum, sed simul omnes videret, & quomodo vnus alium præcedit. Quia igitur nostra cognitio cadit sub ordinem temporis, vel per se, vel per accidens; vnde & anima in cõponendo, & diuidendo necesse habet adiūgere tempus, vt dicitur in 3. de ani consequens est, quod sub eius cognitionem cadant res sub ratione præsentis, præteriti, & futuri; & ideo præsentia cognoscit tamquam actu existentia, & sensu aliqualiter perceptibilia, præterita autem cognoscit, vt memorata, futura autem non cognoscit in se ipsis, quia nondum sunt, sed ea cognoscere potest in causis suis, per certitudinem quidem, si totaliter in causis suis sunt determinata, vt ex quibus de necessitate euenient, per coniecturas autem, si non sint sic determinata, quin impediri possint, sicut quæ sunt, vt in pluribus; nullo autem modo, si in suis causis sunt omnino in potentia non magis determinata ad vnum, quam ad aliud, sicut quæ sunt ad vtrumlibet; non enim est aliquid cognoscibile secundum quod est in potentia, sed solum secundum quod est in actu, vt patet per Philosophum 9. met. t. 19. sed Deus est omnino extra ordinem temporis quasi in arce æternitatis constitutus, quæ est tota simul, cui subiacet totus temporis decursus secundum vnum, & simplicem eius intuitum; & ideo vno intuitu videt omnia, quæ aguntur secundum tẽporis decursum, & vnumquodque secundum quod est in seipso existens, non quasi sibi futurum, quantũ ad eius intuitum, prout est in solo ordine causarum suarum, quamuis & ipsum ordinem causarum videat sed omnino æternaliter. Sic videt vnumquodque eorum, quæ sunt in quocunque tempore, sicut oculus humanus videt sortem sedere in seipso, non in causa sua, ex hoc autem, quod homo videt sortem sedere, non tollitur eius contingentia, quæ respicit ordinem causæ ad effectum, tamen verissime, & infallibiliter videt oculus hominis sortem sedere dum sedet, quia vnumquodque prout est in seipso iam determinatum est Sic igitur relinquitur, quod Deus certissime, & infallibiliter cognoscit omnia, quæ fiunt in tempore, & tamen ea, quæ in tempore eueniunt, non sunt, vel fiunt ex necessitate, sed contingenter.

p.p.q.19.a.8. ad 4.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc ipso, quod nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur, quod non solũ fiant ea, quę Deus vult fieri, sed etiam quod fiant contingenter, vel necessario, quæ sic fieri vult.

Ibid. ad 5.

Ad quintum dicendum, quod posteriora habent necessitatem à prioribus, secundum modum priorum: vnde & ea, quæ fiunt à voluntate diuina, talem necessitatem habent, qualem vult Deus ea habere, scilicet vel absolutam, vel conditionalem tantum, & sic non omnia sunt necessaria absolute.

Ad sextum dicendum, quod monstra, & peccata naturæ reducuntur in materiam, tamquam in causam primam secundum quid, sed reducuntur in diuinam voluntatem tamquam in primam causam simpliciter, vt dictum est, eodemque modo dicendum est ad septimum.

in c. & ad arg.

## ARTICVLVS IX.

*Vtrum in rebus naturalibus necessitas oriatur tamquam ex causa proxima, ex materia, an vero ex fine, vel ex alijs causis.*

Videtur quod necessitas in rebus naturalibus oriatur ex forma. Necessitas enim absoluta rei competit secundum id, quod est illi intimum, & proximum; sed hoc est maxime forma, sic enim dicitur animal necesse esse sensibile, quia hoc consequitur eius formam, ergo necessitas in rebus oritur ex forma.

5. met. l. 6. p. p. 32. a. p. c.

2 Præterea forma secundum id, quod est, actus est, & per eam res actu existit, materia vero secundum id, quod est, est ens in potentia; quod autem potest esse, potest etiam non esse, ergo necessitas eiusmodi prouenit ex forma, non autem ex materia.

2. c 3. c 32.

3 Videtur quod necessitas sit ex fine. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 88. quod ratio necessitatis in rebus naturalibus est ex fine, sicut enim serra ideo necessario debet esse ferrea, & dentata, quia facta est ad hunc finem, vt secet, qui finis requirit talem dispositionem in serra, ita similiter in rebus naturalibus.

2. phys. l. 15.

4 Præterea in his, quæ sunt propter finem, finis respectu illorum se habet sicut principium in demonstratiuis respectu conclusionum; sed necessitas conclusionis oritur ex principio, ergo & necessitas rerum naturalium, quæ factæ sunt propter finem erit ex fine.

Ibid.

5 Videtur quod sit ex agente. Ideo enim effectus necessario recipitur in materia quia agens vincit passum; sed hoc est necessitatem effectus dependere ex conditione agentis, ergo ratio necessitatis in rebus naturalibus erit ex agente.

2. c. g. c 30.

6 Præterea ita se habet actio ad agens, sicut propria passio ad principium formale; sed propria passio, quia ex necessitate principiorum essentialium procedit, ratio necessitatis in illa est ex principio formali, ergo & actio ex necessitate formæ, per quam agens est actu, procedet; & sic ratio necessitatis in actione, & consequenter in eius termino, erit ex agente.

Ibid.

Sed contra est, quod composita naturalia sunt corruptibilia ex necessitate, sed talis necessitas non oritur nisi ex materia, quia scilicet ex contrarijs sunt composita, ergo ratio necessitatis in rebus naturalibus est ex materia.

Ibid. & 2. phy. l. 10 & 15.

2 Præterea eodem modo inquit Philosophus 2. phys. t. 88. est necessitas in rebus naturalibus, atque in artificialibus; sed in dispositione horum necessitas oritur ex materia, ideo enim in construenda domo in inferiori parte ponuntur lapides duri, & graues, & in superiori ligna, quia lapides sunt ex terra, quæ grauis est, & ideo locum infimum petit, & ligna quia sunt maxime leuia, exigunt superiorem, ergo etiam in naturalibus ratio necessitatis orietur ex materia.

2. phys. l. 15.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, ratio necessitatis, sicut & contingentiæ, oritur

art. præced. 2. phys. l. 15. 5. met. l. 6.

a e g e 10. p p 4 a a p

ex diuina voluntate, tamquam ea causa prima simpliciter, sed ex causa creata tamquam ea causa proxima, & secunda. Verum quia duplex est necessitas, vna absoluta, & simpliciter, quę scilicet est ex prioribus in esse, altera ea conditione, vel suppositione, quæ dependet ab eo, quod est posterius in esse. Necessitatis absolutæ ratio sumitur ex causa materiali, formali, efficiente, & finali quatenus est prima in intentione agentis. Ex materia quidem, & forma, quatenus sunt principia essendi tripliciter; nam cum tripliciter sumatur necessitas absoluta in rebus, vno modo per ordinem ad esse illius, cuius sunt principia essendi: cum enim materia sit ens in potentia, & quod potest esse possit etiam non esse, ratione materiæ necessario res aliquæ sunt corruptibiles, sicut animal, quod ex contrariis compositum est, quia eius materia est susceptiua contrariorum, Forma vero, quia est actus, & per illam res existunt actu, necessitas ad esse ex illa prouenit in quibusdam, vt in illis, quæ sunt formæ sine materia, vt sunt substantiæ separatæ, vel in illis, quorum formæ adæquant totam potentiam materię, vt sunt corpora cœlestia, secus vero in illis, in quibus forma totam potentiam materiæ non complet vt sunt omnia sublunaria, in quibus proinde non est necessitas essendi & per consequens sunt corruptibilia. Alio modo per ordinem ad partes materiæ, vel formæ, si contingit huiusmodi principia in aliquibus non simplicia esse; quia enim materia propria hominis est corpus commixtum, complexionatum, & organizatum, necessarium est absolute hominem quodlibet elementorum, & humorum, & organorum principalium in se habere; similiter si homo est animal rationale mortale, & hæc est natura, vel forma hominis, necessarium est ipsum esse animal rationale. Tertio per ordinem principiorum essentialium ad proprietates consequentes materiam & formam, sicut necesse est serram, quia ferrea est, esse duram, & hominem, quia rationalis est, esse disciplinæ capacem, & quia est animal, esse sensibilem. Ex causa vero efficienti dupliciter sumitur necessitas absoluta rei. vno modo quantum ad agere; cum enim actio ita pendeat ab agente sicut propriæ passiones ex principiis essentialibus, sicut hæ procedunt ex necessitate principiorum, ita & agere ex necessitate formæ, per quam agens est actu, procedit; si tamen loquamur de actione immanenti, nā hæc immediate procedit posita specie sensibili, vel intelligibili, secus vero de actione transeunti, eo quod ab extrinseco impediri potest. vnde huius necessitas tantum sequitur ex necessitate formæ agentis quantum ad virtutem agendi. Alio modo quantum ad effectū, nam in quibusdam effectibus necessitas effectus dependet ex dispositione agentis tantum, in quibusdam vero, ex dispositione agentis, & patientis; vnde sit talis dispositio, secundum quam de necessitate sequitur effectus, fuerit necessaria, & absoluta in agente, & patiente, erit necessitas absoluta in causa agente, sicut patet in his, quæ agunt ex necessitate, & semper, vt necessarium est alternationem esse noctis, & diei propter motum solis. Si autem non fuerit absolute necessaria, sed possibilis remoueri, non erit necessitas ex causa agente, nisi ex suppositione dispositionis vtriusque debitæ ad agendum, sicut in his, quæ impediuntur interdum in sua operatione, vel propter defectum virtutis, vel propter violentiam alicuius contrarij, vnde non agunt semper ex necessitate, sed vt in pluribus. Ex causa vero finali, prout est prima in intentione agentis, eodem modo procedit necessitas, quo ex agente, agens enim interdum agit in quantum finem intendit tam in naturalibus, quam in voluntarijs, nisi quod in rebus naturalibus intentio finis competit agenti secundum suam formam, per quam finis est sibi conueniens, vnde oportet, quod secundum virtutem formæ tendat res naturalis in finem, sicut graue secundum mensuram grauitatis tendit ad medium. In rebus autem voluntatijs tantum voluntas inclinat ad agendum propter finem, quem intendit, licet non semper tantum inclinetur ad agendum hæc, vel illa, quæ sunt propter finem, quem appetit, quando finis non solum per hæc, vel illa haberi potest, sed pluribus modis. Necessitatis vero conditionatæ, seu ex suppositione ratio sumitur ex fine, secundum quod est posterius in esse, sicut dicimus necesse quod serra sit ferrea, & dentata, si debet habere serræ opus. Cæterum in naturalibus, & artificialibus, atque adeo in omnibus, quæ sunt facta propter finem, licet necessitas dispositionum in illis inuentarum ponatur ex parte materiæ, nam per materiam apta sunt sic disponi vt serra dura est, quia ferrea, seu quia materia serræ est apta habere talem dispositionem, ratio tamen necessitatis talis dispositionis non sumitur ex materia, sed ex fine, non enim serra facta est grauis, & dura propter materiam, quam habet, nisi quatenus particula, propter, dicit causam materialem, sed serra sic disponitur, vt sit grauis, & dura propter finem, puta propter sectionem, & principia materialia quæruntur, vt sint apta huic dispositioni, quam requirit finis; oportet enim quod serra sit talis dispositionis, & formæ propter sectionem, sed tamen talis finis non posset prouenire nisi serra esset ferrea, & sic necessariū est serrā esse ferreā, si debet esse serra, & si debet esse eius finis, quod est opus ipsius, & idē dicendū est de rebus naturalibus, vt necessitas ponatur in illis ex parte materiæ, sed ratio necessitatis sit ex fine, & hoc probant argumentum secundum, & tertium, reliqua vero tantum probant necessitatem aliquado póni ex parte materiæ, aliquando ex parte formæ, aliquando ex parte agentis, quod verum est, non autem quod ratio necessitatis sumenda sit illis, vt patet ea dictis.

---

## QVÆSTIO XVI.

Deinde considerandum est de serie, seu ordine secundarum causarum, quæ dicitur fatum.

*De fato.*

### CIRCA QVOD QVÆRVNTVR QVATVOR.

1 *Vtrum fatum sit aliquid.*
2 *In quo sit fatum.*
3 *Vtrum recte definiatur quod sit immobilis dispositio.*
4 *Vtrum omnia subsint fato.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum fatum sit aliquid.*

VIdetur quod fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in hom. de Epiph. Domini absit a fidelium cordibus, vt fatum aliquid esse credatur, & reddit rationem quoniam stellæ factæ sunt propter hominē,

p.p.116. a, arg. p. op. 28. art p.

non homo propter stellas; si ergo stellarum motus non esset in hominis ministerio, stella, quæ magis apparuit, non moueretor ad nutum Domini, quod est inconueniens.

Ibid. 2 Præterea si fatum est, aut est causa, aut causatū, non causatum, quia hoc regulatur fato, vt dicunt Mathematici, si causa, aut inferior, aut superior, non inferior, quia illa sunt calidum, frigidum, humidum, siccum quorom nullum est fatum, non superior, quia causa superior est cœlestis circulus cum suo motu, quod Mathematici non dicunt esse fatum, sed esse fatisfactiuum ergo fatum nihil est.

p. p. q. 116. ar. p. arg. 3. 3 Præterea ea, quæ fato aguntur, non sunt improuisa quia vt dicit Aug. l. 5. de ciuit. Dei fatum a fando dictum intelligimos idest a loquendo, vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt ante prælocuta, quæ autem sunt prouisa non suot fortuita, neque casualia, si ergo res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

p. p. arg. sed contra. Sed contra. Quod non est, non definitur, sed Boet in 4. de consol. definit fatum dicens fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus, ergo fatum aliquid est.

p. p. in c. Respondeo dicendum, quod in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Cōtingit autem quandoque quod aliquid ad inferiores causas relatum est fortoitum, vel casuale, quod tamē relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentom. Sicut si duo serui alicuius Domini mittantur ab eo ad eundem locum, vno de altero ignorante, concursos duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusque intentionem, si autem referatur ad Dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, quod huiusmodi casualia, & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatom, & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio August. lib. 5. de ciuit. Dei cap. 9. recitat, quod est contra, quæ superius de prouidentia dicta sunt. Quidam vero omnia fortuita, & casualia, quæ in istis inferioribos accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, idest in cœlestia corpora Et secundum hos fatum nihil aliud est, quam dispositio syderum, in qua quisque conceptus est, vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo primo quidem, quantum ad res humanas, quia humani actus non subduntur actioni cœlestium corporum, nisi per accidens. & indirecte. Causa autem fatalis cum habeat ordinationem super ea, quæ fato aguntur, necesse est quod sit directe, & per se causa eius, quod agitur Secundo quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur, quod enim est per accidens, non est proprie ens, neque vnum; omnis autem naturæ actio determinatur ad aliquid vnum. Vnde impossibile est, quod id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. : nolla ergo natura per se hoc facere potest, quod intendens fodere sepulchrū inueniat thesaurum. Manifestum est autem, quod corpos cœleste agit per modum naturalis principij, vnde & effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Impossibile est ergo, quod aliqua virtus activa cœlestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens siue à casu, siue à fortuna Et ideo dicendum est, quod ea, quæ hic per accidens aguntur, siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu, alioquin intellectus formare non posset hanc propositionem fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. sicut si aliquis sciens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita, vel casualia reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum, nam solus Deus potest voluntatem immutare, & per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est voluntas, soli Deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tamquam per eam ordinata, & quasi prælocuta, fatum ponere possumus, licet hoc nomine sancti doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciuit. Dei si propterea quisquam res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Greg. fatum negat. Vnde patet solutio ad. & secundum,

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet aliqua esse fortoita, vel casualia per comparationem ad causas proximas, non autem per comparationem ad diuinam prouidentiam, sic enim nihil temere fit in mundo, vt Aug. dicit in lib. 83. quæstionum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum fatum sit in rebus creatis.*

Videtur quod fatum non sit in rebus creatis. Dicit enim Aug. 5. de ciuit. Dei quod ipsa p. p. in c. ar. 1. arg. p. Dei voluntas, vel potestas fati nomine appellatur; sed voluntas, & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo, ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

arg. 2. 2 Præterea fatum comparatur ad ea, quæ fato aguntur, vt causa, vt ipse modus loquendi ostendit; sed causa vniuersalis per se eorum, quæ hic per accidens aguntur, est solus Deus, vt supra dictum est, ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

arg. 3. 3 Præterea si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens, & quodcunque horum detur, oportet, quod multiplicetur secundum creaturarum multitudinem; cum ergo fatum videatur esse vnum tantum, videtur, quod fatum non sit in creaturis, sed in Deo.

Ibid. arg. sed contra. Sed contra est, quod Boet. dicit in 4. de consolatione, quod fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

in c. Respondeo dicendum, quod cum diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequatur, potest ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari, vno modo, secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Alio modo, secundum quod prædicta ordinatio consideratur in medijs causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, & sic habet rationem fati: & hoc est, quod Boet. dicit 4. de consol. siue famulantibus quibusdam prouidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota interueniente natura, siue cœlestibus syderum motibus, seu Angelica virtute, seu dæmonum varia solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus fatalis series texitur. Sic ergo manifestum est, quod fatum est in ipsis

causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

Ad primum ergo dicendum, quod ipsa ordinatio causarum secundarum, quam Aug. seriem causarum nominat, non habet rationem fati, nisi secundũ quod dependet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas, vel voluntas dici potest fatum, essentialiter vero fatum est ipsa dispositio, seu series, idest ordo causarum secundarum.

Ad secundum dicendum, quod in tantum fatum habet rationem causæ, inquantum & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

Ad tertium dicendum, quod fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis; sed secundum quod dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio, qui quidem ordo si consideretur per comparationem ad suum principium, est vnus, & sic dicitur vnum fatum, si autem consideretur per relationem ad effectus, vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur, per quem modum Poeta dixit. Te tua fata trahunt.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum fatum recte definiatur à Boetio, quod sit immobilis dispositio.*

pp q. 116. a. 3. arg. p.

VIdetur quod male definiatur à Boetio fatum, quod sit immobilis dispositio. Dicit. n. Boet. in 4. de consol. quod vti est ad intellectum ratiocinatio, ad id, quod est, id, quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus, ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

arg. 2. 2 Præterea sicut Philosophus dicit in 2. Topic. motis nobis mouentur omnia, quæ in nobis sunt; sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boet. dicit, ergo fatum non est immobilis dispositio.

arg. 3. 3 Præterea si fatum est immobilis dispositio, ea, quæ subduntur fato, immobiliter, & ex necessitate eueniunt; sed talia maxime videntur esse contingentia, quæ fato attribuuntur, ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

arg. sed contra. Sed contra est, quod Boet. dicit in lib. 4. consol. prosa 4. quod fatum est immobilis dispositio.

In c. 3. c. g. c. 91. p. d. 30. q. 2. a. 2. ad 5. Respondeo dicendum, quod recte à Boet. describitur fatum, quod sit inhærens rebus mobilibus immobilis dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus, explicat enim essentiam, & naturam fati, vt patet, dicitur enim primo dispositio, vt significetur quasi genus fati, quod est dispositio. Verum quia dispositio dupliciter sumi potest, vel pro specie quadam qualitatis, quæ dicitur dispositio, vel pro ordine, qui est relatio, hoc loco sumitur dispositio posteriori modo. Sic enim August. fatum vocat seriem, seu ordinem causarum secundarum. Dicitur secundo rebus inhærens vt distinguatur fatum à prouidentia, nam ipsa ordinatio secundum quod in mente diuina est, nondum rebus impressa, prouidentia est, secundo vero quod iam est explicata in rebus, & in illis impressa, fatum nominatur, modo intelligatur talis ordinatio impressa non in ipsis inferioribus effectibus, sed in causis secundis, quibus ordine quodam diuinæ prouidentiæ dispositio ad inferiora descendit, nam fatum habet aliquo modo rationem causæ respectu inferiorum effectuum, ratione scilicet ipsarum causarum superiorum ordinatarum, licet ad diuinã prouidentiam comparetur, vt eius effectus, propter quod fatum dicitur quasi quoddam effatum diuinæ ordinationis, sicut verbum vocale est quoddam eff[ectum] interioris cõceptus. dicitur tertio mobilibus, vt ostendatur, quod ordo prouidentiæ à rebus contingentiã, & mobilitatem non aufert, vt quidam posuerunt. dicitur quarto immobilis, quia dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, dupliciter potest considerari. Vno modo, secundum ipsas causas secũdas, quæ sic disponuntur, seu ordinantur. Alio modo pro relatione ad primum principiũ, a quo ordinantur, scilicet Deum, seu vt subest diuinæ prouidentiæ, sic cõsideretur [pr]imo modo fatum, mobile est, si secundo modo sortitur immobilitatem non quidem absolutę necessitatis, sed conditionatæ, secundum quod dicimus hanc conditionalem esse veram, vel necessariã, si Deus præsciuit hoc futurum, erit. Vnde cum Boetius dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, quæ tamen ab immobilis prouidentiæ proficiscitur exordiis, ipsamque immutabilem esse necesse est, & per hæc, & ex dictis supra, patet responsio ad obiecta.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum omnia fato subdantur.*

pp q. 116. a. 4. arg. p.

VIdetur quod omnia fato subdantur. Dicit enim Boet. in 4. de consol. prosa 4. quod series fati cælum, & sydera mouet, elementa in se inuicem temperat, & alterna format transmutatione, eadem nascentia, occidentiaque omnia per similes fœtuum, seminumque renouat progressus, hæc actus, fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit, nihil ergo excipi videtur, quod sub fati serie non comprehendatur.

arg. 2. 2 Præterea dicit August. in 5. de ciuit. Dei cap. 9. quod fatum aliquid est, secundum quod ad voluntatem, & potestatem Dei refertur, sed voluntas Dei est causa omnium, quæ fiunt, vt August. dicit in 3. de Tri. c. 4. ergo omnia subduntur fato.

arg. 3. 3 Præterea fatum secundum Boet. loco supra citato est dispositio rebus mobilibus inhærens; sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus est vere immutabilis, ergo in omnibus creaturis est fatum.

arg. sed contra. Sed contra est, quod Boet. dicit in 4. de consol. prosa 4. quod quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

in c. Respondeo dicendum, quod sicut dictum est supra, fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos; quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato; si qua vero sunt quæ immediate à Deo fiunt, cum non subdantur causis secundis, non subduntur fato, sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum, & alia huiusmodi; & hoc est, quod Boet. dicit, quod ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. ex quo etiam patet, quod quanto aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur, quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

ad primam. Ad primum ergo dicendum, quod omnia illa, quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo mediantibus causis secundis, & ideo sub fati serie continentur, sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt supra dictum est.

ad 2. Ad secundum dicendum, quod fatum refertur ad voluntatem, & potestatem Dei, sicut ad primum principium. Vnde non oportet, quod quidquid subiicitur voluntati, vel potestati diuinæ, subiiciatur fato, vt dictum est.

a 3 ; a c.

Ad tertium dicendum, quod quamuis omnes etc atutæ fiot aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus, & ideo non subiiciuntur fato, vt dictum est.

## QVÆSTIO XVII.

*De motu secundum se.*

Post considerationem de principiis tum rerum naturalium, tum scientiæ naturalis, sequitur determinandum de subiecto huius scientiæ, quod est ens mobile in communi. Quinque vero partibus continetur hæc tractatio, nam primo considerandum est de motu secundum se, cum enim ens mobile inuoluat in se naturam, quæ est principium motus, & hoc ignorato ignoretur & illa, cum in eius definitione ponatur, necesse est si intendimus tradere scientiam de natura, atque adeo de ente mobili, quod prius agamus de motu secundum se. Secundo de consequentibus motum tam intrinsece, cuiusmodi est infinitum, quam extrinsece, cuiusmodi sunt locus, vacuum, tempus. Tertio de partibus eius siue potentialibus, seu de speciebus motus, quam de partibus eiusdem quantitatiuis. Quarto de motu per comparationem ad mobilia. Quinto de comparatione eiusdem ad motores.

### CIRCA PRIMVM QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo, Vtrum prima definitio motus sit a Philosopho ... recte tradita.*

2 *Vtrum de ratione motus sit successio, seu continuitas successiua.*

3 *Vtrum secunda definitio motus sit à Philosopho recte tradita*

4 *Vtrum actio, & passio sint vnus motus.*

5 *Vtrum actio transiens sit realiter in agente, an vero in passo.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum prima definitio motus, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia sit recte tradita.*

11. met. l. 9.

Videtur quod oon sit à Philosopho recte tradita prima definitio motus, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia. Dicit enim Philosophus 11. met. c. 8. quod motos ideo ponitur inter indeterminata, quia neque potest poni in genere potentiæ, quia sequeretur, quod quidquid est in potentia ad aliquid, puta ad esse quantum, mouetur ad illam quantitatem, quod tamen est falsum, quia antequam incipiat moueri ad quantitatem, est in potentia ad illam quantitatem; neque potest poni in genere actus, quia oihil mouetur, quando iam actu est quantum, secundum illam quantitatem, ad quam erat in potentia, sed tunc iam terminus est motus, ergo motus male definitur, quod sit actus.

2 Præterea omnis forma est actus subiecti existentis in potentia, sic enim forma substantialis est actus materiæ, quæ est eius potentia, vnde 2. de ani. t. 6 definitur anima, quod sit actus corporis organici potentia vitam habentis, & similiter forma statuæ est actus æris esistentis in potentia ad illam, ergo definitio motus noo ei soli competit, vnde male tradita est. Sed dices, quod motus non est actus perfectus, sicut forma substantialis, vel artificialis, sed imperfectus.

ibid. & q. de ani. a. p. ad 15

3 Contra, quia quando aliquid semiplene tantum calefit, vt patet in aqua tepida, calor illius est actus imperfectus existentis in potentia ad illum, & tamen talis calor non est motus, nam tantum est terminus motus, ergo male adhuc definitur motus, quod sit actus. Sed dices, quod motus non est quicũque actus imperfectus, sed est actus imperfectus cum ordine ad vlteriorem actum.

3 phys. l. 2.

4 Contra, actos imperfectus consideratus in ordine ad actum vlteriorem oon habet rationem motus, sed prioeipij motus, potest enim ineipere calefactio sicut a frigido, ita & à tepido, ergo male definitur motus, quod sit actus

ibid.

5 Præterea Philosophus 3. phys. t. 6 inter motus, quibus applicat definitionem traditam motus, ponit generationem, & corruptionem, & lationem; sed generatio non est actus imperfectus dicens ordinem ad vlteriorem actum, quia cum vt dicit Philosophus 5. phys. t. 10. non sit inter contraria, fit in instanti. Neque similiter latio est actus imperfectus dicens ordinem ad vlteriorem actum, quia per motum localem nihil omnino acquiritur ipsi mobili, sed tantum acquiritur aliquid extra, puta locus, ergo defioitio motus non est recte tradita.

3 phys. l. 2. 5 phys. l. 4.

6 Præterea si motus est actus entis in potentia, ergo per motum reducitur mobile ad actum, sed hoc est falsum, vel enim mobile reducitur ad actum per motum, secundum quod actu est, & secundum seipsum, & hoc non, quia hoc etiam est in actu, antequam incipiat moueri, vel secundum quod est in potentia ad terminum motus, & hoc etiam non, quia dum mobile mouetur, adhuc remanet in potentia ad terminum motus, ergo motus non est actus entis in potentia, prout in potentia.

11. met. l. 9.

7 Præterea qood est in potentia ad statuam, est æs, & qood est in potentia ad ædificationem, est domus, sed motos neque est actus domus, vt domus neque æris, vt æs, ergo neque erit actus entis in potentia ad ædificationem, vel statuam, & consequenter male definitus erit motus, quod sit actus entis in potentia, pro vt in potentia.

ibid.

8 Præterea in definitione formæ debet poni subiectum formatum per ipsam, sic in definitione animæ dicitur, quod est actus corporis organici potentia vitam habentis; sed motus est forma quædam, & in eius definitione ponitur subiectum sine forma, ergo male definitur motus, quod sit actus entis in potentia.

q. de ani. a. p. ad 15.

11. met. l. 9.

9 Præterea Angelus mouetur localiter, sed motus angeli non est actus imperfecti, seu entis in potentia, ergo male definitur motus, qood sit actus entis in potentia.

p. p. 53. a. p. & 1.

10 Præterea dicit Philosophus 3. de ani. quod aliqua species motus est actus perfecti, seu existentis in actu; sed definitio generis debet conuenire omnibus speciebus, ergo male definitur a Philosopho motus, quod sit actus entis in potentia.

3. de ani. t.

3.phys.l.1.

Sed contra est, quod Philosophus 3.phys.t.6. & 11. met.c.8. definit motum, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia.

11 met.l.9. 3 phys.l.1.

Respondeo dicendum, quod definitio motus fuit à Philosopho recte tradita, quod patet primo quia recte explicat naturam motus. Dicitur enim primo actus, loco generis, quia id, quo aliquid fit actu, prius in potentia existens, est actus, sed aliquid fit actu, dum mouetur, prius in potentia existens, ergo motus est actus. Sic ædificabile, quia dicit potentiam ad aliquid, cum secundum hanc potentiam, quam importat, reducatur in actum, tunc dicitur, quod ædificatur, & iste actus est ædificatio passiua, & motus: & similiter est in aliis motibus, sicut est doctrinatio, volutatio, medicatio, saltatio, augmentum, & decrementũ. Considerandum enim est, quod antequam aliquid moueatur, est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus. & ad actũ imperfectum, qui est motus, sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidum esse; cum autem calefit reducitur in actum imperfectum, qui est motus, nondum autem in actum perfectum, qui est terminus motus, sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia. Dicitur secundo entis in potentia, quia omnis actus eius est propriè actus, in quo inuenitur, sicut lumē nunquam inuenitur nisi in diaphano, & propter hoc est actus diaphani, sed motus semper inuenitur in existente in potentia; est igitur motus actus existentis in potentia. Ad cuius maiorem explicationem sciendum, quod quia quædam eadem sunt & in potentia, & in actu, licet non simul, aut secundum idem, sicut aliquid est calidum in potentia, & frigidum actu, ex hoc sequitur, quod multa agunt, & patiuntur ad inuicem, inquantum scilicet vtrumque est in potentia, & actu respectu alterius, secundum diuersa Et quia omnia corpora naturalia sublunaria communicant in materia, ideo in vnoquoque est potentia ad id, quod est actu in altero, & ideo in omnibus talibus aliquid simul agit, & patitur, & mouet, & mouetur; non tamen omne mouens mouetur, sed datur aliquod mouens immobile, quod non est in potentia, sed in actu tantum; sed quando id, quod est in potentia, actu quodammodo existens agit, aut ipsum, aut aliud, inquantum est, mobile id est reducitur in actum motus, siue sit motũ à se, siue ab alio, tunc motus est actus eius; & inde est, quod illa, quæ sunt in potentia, siue agant, siue patiantur, mouentur, quia & agendo patiuntur, & mouendo mouentur, sicut ignis cum agit in ligna, patitur, inquantum ingrossatur per fumum, quia flamma non est nisi fumus ardens. Additur tertio prout in potentia, quia id, quod est in potentia, est etiam aliquid actu, & licet idem sit subiectum existens in potentia, & in actu, non tamen est idem secundum rationem esse in potentia, & esse in actu, sicut æs est in potentia ad statuam, & est actu æs, non tamen est eadem ratio æris, inquantum æs, & inquantum est potentia ad statuam, motus autem non est actus æris, inquantum æs est, sed inquantum est in potentia ad statuā, alias oporteret, quod quandiu æs esset, tandiu æs moueretur, quod est falsum; & sic conuenienter additum fuit in definitione motus, inquantum in potentia. Quod confirmatur à simili. in potentia contrariorum; sicut enim idem est subiectum se habens in potentia ad contraria, puta ad sanitatem, & ægritudinem, non tamen idem sunt secundum rationem potentia ad sanitatem, & potentia ad ægritudinem, alioquin idem etiam essent laborare, & sanari; & per consequens nec sunt idem secundum rationem subiectum, & potentia; quia alioqui, & potentiæ ad opposita essent secundum rationem idem, cum eadem sint inter se, quæ sunt eadem vni tertio; ita in proposito, quia non sunt idem secundum rationem subiectum existens in potentia ad motum, & terminum, & talis potentia subiecti ad vtrumque, ideo necessarium fuit dicere in definitione motus, quod sit actus entis in potentia, inquantum est in potentia, ne intelligatur esse actus eius, quod est in potentia, inquantũ est quoddam subiectum. Secundo probatur ex definitionibus motus, quas alij Philosophi attulerunt, quarum nulla conueniens est; quidam enim definierunt motum, quod sit alteritas quædam. Alij vero, quod sit quædam inæqualitas. Alij, quod sit quoddã non ens, sed hi male definierunt motum, quod patet primo quia, si motus esset non ens, vel inæqualitas, vel alteritas, sequeretur, quod omne non ens, vel inæquale moueretur, sed nullum horum necesse est moueri, non est igitur motus, quod dictum est. Deinde non magis est motus ad non ens, vel inæqualitatem, vel alteritatem, quam ad opposita horum, neque magis est motus ex his, quam ex oppositis; contingit enim moueri ex non ente ad ens, & è conuerso, & de alteritate ad similitudinem, & ab æqualitate ad inequalitatem, & è conuerso. Demum quia causa, quare posuerũt prædicti Philosophi motum sub prædictis, quasi sub generibus, ea est, quia motus videtur esse aliquid indeterminatum, cum neque poni posse videatur in genere potentiæ; nam inde sequeretur, quod quidquid est in potentia ad aliquid, puta ad quantum, moueatur ad illam quantitatem, quod est falsum, quia antequam quid incipiat moueri ad quãtitatem, est in potentia ad illam: neque in genere actus, nam quando quid actu est secundum illam quantitatem, ad quam erat in potentia iam terminatur motus, seu non est amplius motus, illa vero sunt indeterminata, quæ sunt priuatiua, sed hæc causa nulla est, nam motus est in genere actus, non tamen perfecti, sed imperfecti, nam est actus imperfectus, & imperfecti. Quidam vero alij definierunt motum, quod sit exitus de potentia in actum non subito; sed errauerunt in definitione, nam definitio debet dari per priora, at vero isti posuerunt in definitione motus quædam, quæ sunt posteriora motu; exitus enim est species quædam motus, subitum etiam recipit in sui definitione tempus, est enim subitum, quod fit in indiuisibili temporis, tempus autem definitur per motum. Tertio probatur, quia impossibile est aliter definire motum, quam Philosophus definierit, cum enim vnumquodque genus diuidatur per potentiam, & actum, potentia autem, & actus, cum sint de primis differentiis entis, naturaliter priora sint motu, conuenientissime dicendum est Philosophum prædicta vtendo ad motus naturam explicandam, illum modo prædicto definiuisse.

11.met.l.9. 3.phys.l.3. 3.phys.l.2. 11.met.l.9.

Ad primum ergo dicendum, quod motus est in genere actus, non tamen perfecti, sed imperfecti, vt dictum est. Considerandum enim est, quod aliquid est in actu tantum, aliquid vero in potentia tantum, aliquid vero medio modo se habet, inter potentiam puram, & actum perfectum; quod est in potentia tantũ, nondum mouetur, quod iam est in actu perfecto, nõ mouetur, sed iam motum est, illud autem mouetur, quod medio modo se habet inter puram potentiam, & actum, quod quidem partim est in potentia, partim in actu, vt patet in alteratione; cum enim aqua est solum in potentia calida, nondum mouetur; cum vero iam est calefacta, terminatus est motus calefactionis: cum vero iam participat aliquid de calore, sed imperfecte, tunc mouetur ad calorem: nam quod calefit, paulatim participat calorem magis, ac magis, & ipse actus imperfectus caloris in calefactibili existens est motus.

in c. 3.phys.l.2. ad præced. obiectum,

Ad secundum dicendum, quod forma substantialis, vel artificialis respectu propriarum materierum sunt actus perfecti, cum sint termini motus acquisitiui illarum, vt dictum est, motus autem est actus imperfectus.

p. phys. t. 1.

Ad tertium dicendum, quod motus v.g. calefactionis non est actus imperfectus caloris in calefactibili existens, secundum id, quod actu est tantum, vt procedit obiectio, sed secundum quod iam in actu existens habet ordinem ad vlteriorem actum, quia si tolleretur ordo ad vlteriorem actum, ipse actus quantumcunque imperfectus esset terminus, & non motus, sicut accidit, cum aliquid tantum semiplene calefit, ordo autem ad vlteriorem actum competit existenti in potentia ad ipsum.

5. phys. t. 2.

Ad quartum dicendum, quod motus non est actus quicunque imperfectus dicens ordinem ad vlteriorem actum; nam si actus imperfectus consideretur tantum secundum quod habet rationem potentiæ, non habet rationem motus, sed principij motus, potest enim incipere calefactio sicut à frigido, ita & à tepido. Si vero consideretur, & secũdum quod comparatur ad vlteriorem actum, vt potentia, & secundũ quod comparatur ad aliquid imperfectius, vt actus, tunc talis actus imperfectus est motus; motus enim neque est potentia existentis in potentia, neque est actus existentis in actu, sed est actus existentis in potentia, vt per id, quod dicitur actus, designetur ordo eius ad anteriorem potentiam, & per id, quod dicitur in potentia existentis, designetur ordo eius ad vlteriorem actum.

p. d. 5. q. 3. ad p.

Ad quintum dicendum, quod generatio etiam sumpta pro mutatione dici potest actus imperfectus ratione termini a quo, qui est priuatio, & ratione termini ad quem, qui est perfectio illius, nam in definitione motus, quæ conuenit etiam mutationi, sumitur motus communiter pro mutatione, non autem stricte, prout diuiditur contra generationem, & corruptionem. Vel dic, quod generatio sumitur à Philosopho, vel pro alteratione præcedente terminata ad formam substantialem; quia enim alteratio habet duos terminos, scilicet formam substantialem, & accidentalem, dupliciter nominatur, & alteratio, & generatio, quomodo sumitur à Philosopho 6. phys. t. 39. cum dicit, quod generatum est prius generabatur; vel pro generatione successiua totius animalis per partes. Lationi etiam conuenit definitio motus, latio enim est actus mobilis secundum locum, quatenus mobile est mobile enim dicit potentiam, & ad ipsam lationem, & ad terminum extrinsecum, quem acquirit mobile, qui dicitur locus.

5. phys. t. 2. & 7. & 5. phys. tex. 7.

5. phys. t. a. 11. met. t. 9.

11. met. t. 9.

Ad sextum dicendum, quod mobile per motum reducitur ad actum de illa potentia, quæ est ad ipsum moueri, nam reducit ad actum ipsum mobile, inquantum est mobile; mobile autem dicitur aliquid per hoc quod est in potentia ad moueri, & sic reducitur huiusmodi potentia in actum, quando actu mouetur.

11. met. t. 9. 3. phys. t. a.

Ad septimum dicendum, quod motus non est actus æris, inquantum est æs, sed inquantum est in potentia ad statuam, vt dictum est.

q. de ani. a. p. a. 15. a. de ani. t. p.

Ad octauum dicendum, quod in definitione formarum aliquando ponitur subiectum, vt informe, vt cum definitur motus, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia; aliquando vero ponitur subiectum formatum, vt cum dicitur motus est actus mobilis, vel lumen est actus lucidi, & hoc modo anima dicitur actus corporis organici physici, quia anima facit ipsum esse corpus organicum, sicut lumen facit aliquid esse lucidum.

Ad nonum dicendum, quod motus dupliciter sumitur, vno modo proprie, & est actus imperfecti, & non conuenit angelo, cum talis motus sit propter indigentiam mobilis. Alio modo communiter, prout motus dicitur actus perfecti, quomodo intelligere, & sentire dicuntur moueri tertio de ani. t. 28. cuiusmodi motus non est propter indigentiam mobilis, sed alterius, & tali motu mouetur angelus.

q. 14. de ver. a. p. ad 14. p. p. q. 18. a. p. c. & q. 53. a. p. ad 3.

ad præced.

Ad decimum dicendum, vt dictum est.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum de ratione motus sit successio, seu continuitas successiua.*

Videtur quod de ratione motus sit successio, seu continuitas successiua. Dicit enim Philosophus 12. met. t. 29. quod tempus est passio motus, & 4. phys. t. 99. & 109. dicit, quod oritur ex successione continua motus; nam quia motus est continuus, tempus est continuum; sed passio consequitur principia essentialia subiecti, vt dictum est, ergo de essentia motus est continuitas successiua.

12. met. t. 5. 4. phys. t. 17.

q. 6. log. a. 1. & q. 25. log. a. 5.

2 Præterea de ratione motus est, vt dictum est, quod sit actus imperfecti tendentis ad vlteriorem gradũ; sed in hac tendentia necessario includitur successiua continuitas, quod enim calefit paulatim participat calorem magis, ac magis, ergo de ratione motus est continuitas successiua.

a præced. c. & ad arg.

a præced. ad p.

3 Præterea vnaquæque forma secundum quod est in fieri cum sit actus imperfectus, est motus: sed omne fieri necessario inuoluit in se tempus, quia omne quod fit, fiebat, vt probat Philosophus 6. phys. t. 40. ergo de ratione motus est continuitas successiua.

11. met. t. 6. p. p. 46. a. 3. ad 4.

4 Præterea dicit Philosophus 6. phys. t. 14. & 37. quod omne, quod mouetur in tempore mouetur, sed de ratione temporis est continuitas successiua vt dicit Philosophus ibidem t. 15. ergo etiam de ratione motus erit continuitas successiua.

6. phys. t. 3. & 8.

5 Præterea dicit Philosophus 5. phys. t. 10. quod generatio non est motus, quia omnis motus est inter contraria, quæ scilicet maxime inter se distant, & de quorum vno contingit in aliud continue peruenire, nam hæ duæ conditiones requiruntur in contrariis, nulla vero continuitas potest attendi in formis substantialibus, cum esse substantiale cuiuslibet rei sit in aliquo indiuisibili, ergo de ratione motus est continuitas successiua.

5. phys. t. 3.

6 Præterea dicit Philosophus 3. phys. t. p. quod motus videtur esse de genere continuorum, quod idem docet 6. phys. ergo de ratione motus est continuitas successiua.

3. phys. t. p.

Sed contra est, quod Philosophus in prædica. quantitatis, & 5. met. t. 18. dicit, quod motus est quantus, & continuus tantum per accidens, ergo de ratione motus non est continuitas successiua.

5. met. t. 15.

Respondeo dicendum, quod tripliciter sumi potest motus, primo cõmuniter, prout motus dicitur actus perfecti, quomodo intelligere, & sentire dicuntur moueri tertio de ani. t. 28. & quomodo sumptus non est propter indigentiam mobilis, sed alterius, & hoc modo conuenit motus substantiis separatis. Secundo proprie, prout est actus imperfecti, & propter indigentiam mobilis, quomodo definitur à Philosopho 3. phys. t. 6. & 15. & sic sumptus conuenit etiam mutationibus instantaneis, quod manifestum est primo ex ipso Philosopho, nam tertio phys. t. p. dicit se velle agere de motu, eumque definire, vt melius intelligatur natura: quia cum hæc sit principium motus, hoc ignorato ignorabitur & illa: natura autem non solũ

p. p. 18. a. p. c. & q. 53. a. p. ad 3.

3. phys. t. p. 1. & 7. 3. phys. t. p. a.

est principium motus, sed etiam mutationis. & t. 6. exemplis explicans definitionem motus traditam, inter motus definitos ponit mutationes instantaneas, & t. 4. & 5. probat motum non esse præter res per omnes species mutationis, pota per generationem, & corruptionem, & t. 11. in ratione, qua refellit definientes motum esse alteritatem, inæqualitatem, & non ens, supponit generationem, & corruptionem esse motus. præterea quia indifferenter nomine motus, & mutationis vtitur vsque ad t. 8. 5. phys. vt constat tum ex t. p 4 & 6. 5. phys. vbi generationem, & corruptionem vocat motus, & mutationes, tum ex ratione, qua 3 phys. t. 11. probat definitionem motus, quam ex propria sententia attulit, esse recte traditam, quæ probat etiam generationem, quæ est mutatio esse motum, vt dictum est. Secundo probatur, quia ad motum sufficit, vt sit actus imperfectus existentis in potentia tum ad ipsum actum imperfectū, tum ad vlteriorem actum perfectum, vt dictum est; hoc autem totū conuenit generationi, nam est actus generabilis, vt generabile, idest materiæ. quæ est potentia ad ipsam generationem, cuius proinde susceptiua est, & ad vlteriorem actum perfectum, pota ad formam substantialem. Tertio sumitur motus magis proprie, & presse, vt contradistinguitur à mutatione, & tunc necessario quidem motus inuoluit continuitatem, & successionem, sic enim ratione continuitatis mensuratur per locum, ratione vero successionis mensuratur per tempus, & sic distinguitur a mutatione instantanea, cuiusmodi est generatio, & corruptio, non tamen est de ratione motus siue in primo modo essendi, siue in secūdo, vt contra distinguitur à mutatione. primo quia motus, & mutatio differunt inter se per hoc, vt dicit Philosophus 5. phy. t. 49. quod motus est mutatio ex subiecto in subiectum, mutatio vero ex non subiecto in subiectū, vel ex subiecto in non subiectum. deinde, quia motus nō est continuus nisi per accidens ratione alterius, vt dictū est ex Philosopho. Præterea, quia ideo mutatio aliqua est instantanea, & subita, quia est inter ea, inter quæ non datur medium, vt patet in illuminatione, generatione, & corruptione, aliqua vero est successiua, quia est inter ea, inter quæ est dare medium, & proinde agens finitæ virtutis non potest ab extremo ad extremū tendere sine medio; quod si daretur agēs potens in subiecto producere vnam formam, & contrariā expellere, illa esset motus, quia esset à subiecto in subiectum, & esset instantanea, quia subito. Et sic manifestum est, quod, quia tunc saluaretur natura motus, quæ consistit in transitu ex termino affirmato in affirmatum, de ratione motus in communi sumpti non est continuitas successiua. In particulari tamen motus localis non potest esse in instāti, atque adeo necessario requirit successionem, quia omne, quod mouetur localiter, necesse est, quod prius perueniat ad mediū magnitudinis, quam ad extremum; vbi autem est prius, & posterius, ibi necessario est successio.

Marg.: a preced. — 5. phys. l. 1. p. de gen l. x. 11 met. l. 9. — p d. 8. q 3. a. 3. c. — 5. phys. l. 8. — arg. sed contra. — de sensu l. 10 — p. p. 63. a. p. c

Marg.: 5. phys. l. p.

Ad primum ergo dicendum, quod tempus est quid extrinsecum motui, sicut & locus: consequūtur enim motum tamquam exteriores quædam mensuræ: nam tempus est mensura motus, & locus est mensura mobilis, & ideo non est passio proprie dicta, quæ scilicet intrinsece naturam subiecti, eiusque principia essentialia consequatur, vt dictum est.

Marg.: q 6 log. a. 6. & q. 25. a. 5. — a. preced.

Ad secundum dicendum, quod motus ideo dicitur actus imperfectus exigens tendentiam ad vlteriorem actum, quia subiectum motus debet habere potentiam ad duo, & ad actum imperfectū, & ad perfectū, vt dictum est, quod autem talis acquisitio vlterioris termini non nisi in tempore fiat, non oritur ex ratione motus, sed ex ratione terminorum, inter quos datur medium quod necesse est ab agēte finitæ virtutis prius transiri, quam deueniatur ad extremum.

Marg.: de sensu l. 16

Marg.: in c. & ad 2.

Ad tertium dicendum, quod omne fieri inuoluit tempus, quando fit mutatio inter extrema, inter quæ est aliquod medium, quod ab agente finitæ virtutis prius tempore transeundum est, quam perueniat ad aliud extremum: verum hoc non arguit de ratione motus esse continuitatem successiuam, vt dictum est, sed tantum, quod semper est coniunctus motus cum successione continua.

Marg.: 5. met. l. 15

Ad quartum dicendum, quod tempus non est continuum, & quantum per se, sed per accidens, sicut & motus, vt dicit Philosophus in 5. metaph. & propterea licet omne, quod mouetur motu proprissime dicto, moueatur in tempore, non tamen est de ratione motus continuitas successiua.

Marg.: in c. & ad 2.

Ad quintum dicendum, quod obiectio tantum probat motui proprissime, & presse sumpto, vt distinguitur contra mutationem instantaneam, esse coniunctam continuitatem successiuam, quod verum est, sed inde non sequitur intentum.

Marg.: arg sed contra & in c.

Ad sextum dicendum, quod motus dicitur videri de genere continuorum, quia est quantus per accidens, vt dictum est.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum secunda definitio motus sit à Philosopho recte assignata.*

Marg.: 3. phys. l. 4.

VIdetur quod secunda definitio motus quod sit actus mobilis, quatenus mobile est, non sit à Philosopho recte assignata. Dicit. n. Philosophus 3. phys. t. 18. quod motus est actus mouentis, sed mouens inquantum mouens non est mobile, vt patet, ergo motus non recte definitur quod sit actus mobilis.

Marg.: 3. met. l. 8 in exposit. litt. p. d. p.

2 Præterea vnius rei vna est definitio: sed motus supra definitus est, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia, ergo non recte definitur alia definitione, quod sit actus mobilis.

Marg.: 3. phys. l. 2. 11 met l. 9.

3 Præterea. Dicit Philosophus 3. phys. t. 6. quod ens in potentia, cuius actus est ædificatio, vel alteratio, vel motus, est alterabile vt alterabile, & ædificabile, vt ædificabile, & mobile, vt mobile, ergo eadem est definitio motus prior cum hac posteriore, & sic altera earum est superflua.

Marg.: 3. phys. l 4.

Sed contra est, quod Philosophus 3. phys. t. 16. tradit alteram definitionem motus, quod sit actus mobilis, quatenus mobile existit.

Marg.: 2 phys l. 13 — 3. phys l. 4.

2 Præterea eiusdem rei potest dari multiplex definitio, iuxta multitudinem causarum. sic enim & in scientiis demonstratiuis datur duplex definitio, vna, quæ est demonstrationis principium, vt hæc, tonitruum est extinctio ignis in nube, quædam vero est demonstrationis conclusio, vt hæc, tonitruum est continuus sonus in nubibus, ita in proposito, prior definitio motus est à causa formali, & hæc posterior à materiali, & illa est principium, hæc conclusio, nam hæc ex illa infertur, quia enim motus est actus entis in potentia, inquantum in potentia, existens autem in potentia inquantum huiusmodi est mobile, non autē mouens, quia mouens inquantum huiusmodi est ens in actu, sequitur, quod motus sit actus mobilis, inquantum huiusmodi, ergo dicendum est, quod hæc definitio fuit à Philosopho recte tradita.

Marg.: 3. phys l. 4.

Respondeo dicendum, quod recte secundū Philo-

sophus definiuit motum, quod sit actus mobilis, inquantum mobile est. Ad cuius manifestationem cōsiderandum est, quod omne mouens mouetur. quod patet, tum quia omne, quod prius est in potentia, & postea in actu, quodammodo mouetur, mouens autem inuenitur esse prius mouens in potentia, & postea in actu; tum quia cuiuscunque sua immobilitas est eius quies, huic inest motus, quies enim & motus, cum sint opposita, habent fieri circa idem; sed mouentis immobilitas, seu cessatio à mouendo dicitur quies, omne igitur tale mouens mouetur. Cæterum licet mouens moueatur, motus tamen non est actus mouentis, sed mobilis secundum quod mobile est. quod manifestum est ex hoc, quod moueri non competit mouenti per se, nam mouens inquantum mouens est in actu, est enim mouens per formam, per quam est in actu; sed ei competit per accidens, nam motus competit mouenti ex contactu, ex quo sequitur, quod simul dum agit, patiatur, & per consequēs moueatur cum ergo motus est actus sit actus existentis in potentia, vt dictum est, sequitur, quod motus non sit alicuius inquantum est mouens, sed in quantum est mobile; & ideo recte secundo definitus fuit à Philosopho motus, quod sit actus mobilis inquantum est mobile.

*3.phys.l.4.* Ad primum ergo dicendum, quod motus est actus mouentis, & mobilis. quia est actus causatus à mouente in mobili, vt docet Philosophus 3. phys. t. 18.

*2.post.l.15.* Ad secundum dicendum, quod vniuscuiusque rei est vna perfecta definitio complectens omnes causas, sed possunt esse plures definitiones sumptæ ex variis causis, vt dictum est.

*q.14.log.a.p ad p.& q.16. a.2 c.& ad 1* Ad tertium dicendum, quod prior definitio motus est formalis, nam per particulam, potentia, significatur, quod motus ratione vlterioris actus facit mobile esse in potentia ad illum, cum tamen ratione anterioris potentiæ ad ipsum, quæ explicatur nomine *a p.huius.q.* mobilis in secunda definitione, sit actus illius, vt dictum est.

## ARTICVLVS IV.

### *Vtrum actio, & passio sint vnus, & idem motus.*

*3.phys.l.5.* Videtur quod actio, & passio non sint vnus, & idem motus, sed diuersi. Cum enim actio sit actus agentis, vt dicit Philosophus 3.phys.t 19. si actio & passio sunt vnus motus, sequitur quod actus agentis sit quodammodo in patiente, & sic actus vnius erit in altero, quod est inconueniens.

*ibid.* 2 Præterea idem non potest esse actus diuersorum secundum speciem; sed actio est actus agentis & passio patientis, quæ sunt specie diuersa, ergo actio, & passio non possunt esse vnus motus.

*ibid.* 3 Præterea actio non est idem cum passione; sed id sequitur, si actio, & passio sunt vnus motus, quia quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se, ergo actio, & passio non sunt vnus, & idem motus.

*ibid.* 4 Præterea agere non est idem, quod pati, nec docere quod addiscere; sed id sequitur, si dicamus actionē, & passionem esse vnum motum, ergo actio, & passio non sunt vnus motus.

*ibid.* 5 Præterea inconueniens est, quod omne docens addiscat, & omne agens patiatur; sed hoc inconueniens sequitur, si ponatur, quod actio, & passio sunt vnus motus. ergo actio, & passio non sunt vnus motus, sed diuersi.

*ibid.* 6 Præterea si actio & passio sunt vnus motus, sequitur quod non debeant esse duo prædicamenta, cum prædicamenta sint genera rerum, sed vere actio, & passio sunt diuersa prædicamenta, ergo etiam erunt diuersi motus.

*ibid.* 7 Præterea si motus vel est actio, vel passio, non inuenietur motus in substantia, quantitate, qualitate, & vbi, sed solum continebitur in actione, & passione; sed vere motus continetur in prædictis, ergo motus non est idem in actione, & passione.

*3.phys.l.4 & 5.in metaph.* Sed contra est quod Philosophus 3 phys.t 18. 19. 20. & 11 met. c 8. dicit, quod actio & passio sunt vnus, & idem motus realiter, sed duo secundum rationem.

*ibid.* 2 Præterea si actio, & passio sunt diuersi motus, necesse est, quod vterque sit in aliquo subiecto, aut igitur primo vterque est in agente, & hoc non, quia motus est in mobili, vt dictum est, aut secundo vterque est in patiente, & hoc non, quia inde sequuntur duo inconuenientia, vnum est, quod proprius actus vniuscuiusque non sit in eo, cuius est actus, actio autem est actus agētis, alterum est, quod aliquid vnum, & idem moueatur secundum duos motus, actio enim, & passio supponuntur nunc esse duo motus, in quocunque autem est motus, illud mouetur secundum illum motum; si igitur actio, & passio sunt in mobili, sequitur, quod mobile moueatur secundum duos motus tendentes ad eandem speciem, quod est impossibile. Aut tertio alterum eorum est in agente, puta passio, & alterum in patiente, & tunc is, qui sic loquitur, æquiuoce loquitur, id enim quod est passio, vocat actionem, & contra, aut quarto actio erit in agente, & passio in patiente, & hoc non, quia cum actio sit motus quidam, vt dictum est, sequitur vel motum esse in mouente, vel eandem esse rationem mouentis, & moti. quorum vtrumque videtur inconueniens. ergo dicendum est, quod actio, & passio sunt vnus motus.

*ibid.* Respondeo dicendum, quod actio, & passio sunt vnus motus secundum rem, sed duo secundum rationem, & ratio est, quia motus est actus mouentis, sicut & mobilis, quidquid enim dicitur secundum potentiam, & actum, habet aliquem actum sibi correspondentem, & competentem; sicut autem in eo, quod mouetur, dicitur mobile secundum potentiam, inquantum potest moueri, motum vero secundū actū, inquantum actu mouetur; ita ex parte mouentis motiuum dicitur secundum potentiam, inquantum scilicet potest mouere, mouens autem inquantum actu mouet, & agit: præterquam quod illud est actus alicuius, quo fit actu, sed per motum tam mouens, quã mobile fiunt actu, ergo motus est actus mouentis, & moti, sed idem omnino est secundum rem quod mouens agendo causat, & quod motum patiēdo recipit, non enim mouens facit alium motum, quam illum, qui est in mobili, ergo idem est secundum rem motus, qui est actus agentis, vel mouētis, & qui est passi, vel mobilis, differens tamen secundum rationem, nã motus est actus agentis, vel mouentis, vt à quo, & mobilis, seu patientis, vt in quo, sicut vna est distantia secundum rem duorum ad vnum, & vnius ad duo, sed differt ratione, propter quod diuersimode significatur, scilicet per duplum, & dimidium; & similiter vna est via secundum rem ad ascendendum, & descendendum, sed differt ratione; propterea enim dicuntur hi ascendentes, & illi descendentes.

*ibid.* Ad primum ergo dicendum, quod non est inconueniens actum vnius esse in altero, quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continue

tontinue,& fine aliqua interruptione:vnde idem eſt actus agentis vt à quo,& tamen eſt in patiente, vt receptus in eo: eſſet autem inconueniens, ſi actus vnius eo modo quo eſt actus eius,eſſet ex alio.

ibid. Ad ſecundum dicendum, quod nihil prohibet vnũ actum eſſe duorum, ita quod non ſit vnus, & idem motus ſecundum rationem ſed vnus ſecundum rem, vt ſupra dictum eſt.

ibid. Ad tertium dicendum, quod ex eo, quod actio, & paſſio ſunt vnus motus, non ſequitur, quod actio, & paſſio ſint idem, vel doctio, & doctrina, ſed quod motos, cui ineſt vtrumque eorum, ſit idem, qui quidem motus ſecundum vnam rationem eſt actio, ſecundũ aliam eſt paſſio, alterum enim eſt ſecundum rationẽ eſſe actum huius vt ab hoc, & eſſe actum huius, vt in hoc; motus autem dicitur actio, ſecundum quod eſt actus agentis, vt ab hoc, dicitur autem paſſio, ſecundum quod eſt actus patientis, vt in hoc, & ſic patet, quod licet motus ſit idem mouentis, & moti, propter hoc, quod abſtrahit ab vtroque ratione, tamen actio & paſſio differunt propter hoc quod has rationes diuerſa in ſua ſignificatione includunt.

Ibid. Ad quartum dicendum, quod non ſequitur, etiam ſi doctio, & doctrina addiſcentis eſſent idem, quod docere, & diſcere ſint idem quia doctio, & doctrina dicuntur in abſtracto, docere autem, & diſcere in cõcreto. Vnde applicantur ad fines, vel terminos, ſecundum quos ſumitur diuerſa ratio actionis, & paſſionis; ſicut licet dicamus, quod ſit idem ſpatium diſtantium aliquorum abſtracte accipiendo, ſi tamen applicamus ad terminos ſpatij, ſicut dicimus diſtare hinc illuc, & inde huc, non eſt vnum, & idem.

ibid. Ad quintum dicendum, quod non eſt neceſſarium, quod docens addiſcat, vel quod agens patiatur, etſi agere, & pati ſint idem tamen dicimus, quod nõ ſunt idem, ſicut ea, quorum ratio eſt vna, vt tunica, & indumentum, ſed ſicut ea, quæ ſunt idem ſubiecto, & diuerſa ſecundum rationem, vt via à Thebis ad Athenas & ab Athenis ad Thebas, vt dictum eſt, nõ enim oportet, quod omnia eadem conoenian tius, quæ ſunt quocunque modo idem, ſed ſolum illis, quæ ſunt idẽ ſubiecto vel re, & ratione; & ideo etiam dato, quod agere, & pati ſint idem, cum non ſint ratione, vt dictum eſt, non ſequitur, quod cuicunque conueniet agere, quod ei conueniat pati.

n met.l.9. Ad ſextum dicendum, quod quia prædicamenta diuerſificantur ſecundum diuerſos modos prædicandi, idem ſecundum quod diuerſimode de diuerſis prædicatur, ad diuerſa prædicamenta pertinet; locus enim ſecundum quod prædicatur de locante, pertinet ad genus quantitatis, ſecundum quod autem denominatiue prædicatur de locato, conſtituit prædicamentum vbi. Similiter motus ſecundum quod prædicatur de ſubiecto, in quo eſt, conſtituit prædicamentum paſſionis, ſecundum quod autem prædicatur de eo, à quo eſt, conſtituit prædicamentum actionis. Vel dic, quod licet motus ſit vnus, tamen prædicamẽta, quæ ſumuntur ſecundum motum, ſunt duo, ſecundum quod à diuerſis rebus exterioribus ſiunt prædicabiles denominationes; nam alia res eſt agens, à qua ſicut ab exteriore ſumitur per modum denominationis prædicamentum paſſionis, & alia res eſt patiens, à qua denominatur agens.

3.phyſ.l.5. Ad ſeptimum dicendum, quod ratio motus completur non ſolum per id, quod eſt de motu in rerum natura ſed etiam per id, quod ratio apprehendit de motu. n. in rerum natura nihil aliud eſt, quam actus imperfectus, qui eſt inchoatio quædam actus perfecti in eo, quod mouetur, ſicut in eo, quod dealbatur iam incipit eſſe aliquid albedinis; ſed ad hoc, quod illud imperfectum habeat rationem motus, requiritur vlterius, quod intelligamus ipſum quaſi medium inter duo, quorum præcedens comparatur ad ipſum ſicut potentia ad actum, vnde motus dicitur actus, conſequens vero comparatur ad ipſum, ſicut perfectum ad imperfectum, vel actus ad potentiam, propter quod dicitur actus exiſtentis in potentia. Vnde quodcunque imperfectum accipiatur, vt non in aliud perfectum tendens, dicitur terminus motus, & non erit motus, ſecundum quem aliquid mouetur, vt pote ſi aliquid incipiat dealbari, & ſtatim dealbatio interrumpatur. Quantum igitur ad id, quod in rerum natura eſt de motu, motus ponitur per reductionem in illo genere, quod terminat motum, ſicut imperfectum reducitur ad perfectum, ſed quantũ ad id, quod ratio apprehendit circa motum, ſcilicet eſſe medium quoddam inter duos terminos, ſic iam implicatur ratio cauſæ, & effectus, nam reduci aliquid de potentia in actum, non eſt niſi ab aliquo agente, & ſecundum hoc, motus pertinet ad prædicamentum actionis, & paſſionis; hæc enim duo prædicamenta accipiuntur ſecundum rationem cauſæ agentis, & patientis.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum actio tranſiens ſit in agente tamquam in ſubiecto, an vero ſit in paſſo.*

Videtur quod actio tranſiens ſit in paſſo, tamquam in ſubiecto, non autem in agente. Dicit enim Philoſophus 9. met. t. 16. quod actio eſt in facto, vt ædificatio in ædificato, & id probat, quia quando præter actionem eſt aliquid operatum actio eſt in patiente, & ratio eſt, quia talis actio perficit operatum, non autem operantem, ſed quando præter actionem non eſt aliquid operatum, actio eſt in agente, tamquam perfectio ipſius, ſicut viſio eſt in vidente 3. phyſ. t. 20. 21. met. c. 8. & 3. de ani. t. 139. dicit quod actio, & paſſio ſunt vnus, & idem motus, ſed motus eſt in mobili, tamquam in ſubiecto, vt dictum eſt, ergo actio eſt in paſſo. *(marg.: 9 met.l.8. 11 met.l.9. 3 phyſ.l.4. 3.de ani.l.2.)*

2 Præterea ſi actio eſt in agente, ſequuntur duo inconuenientia, vt inquit Philoſophus 3. phyſ. t. 19. quod nimirum omne mouens moueatur, cum actio eſt quidam motus, & quod aliquid habeat motum, & non moueatur, ergo dicendum eſt, quod actio non eſt in agente, ſed in patiente. *(marg.: 3.phyſ.l.5.)*

3 Præterea dicit Philoſophus 3. de ani. t. 140. quod ſicut actio, & paſſio in patiente eſt, ſed non in agente, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit, ergo actio eſt in paſſo, & non in agente. *(marg.: 3.de ani.l.5.)*

4 Præterea omnis perfectio eſt in eo, cuius eſt perfectio; ſed actio tranſiens eſt perfectio patientis, ergo actio eſt in patiente, & non in agente. *(marg.: 9.met.l.9.5. & q.c 13 10. de pot. a p. e p. q. 18. a. 3. ad 5.)*

5 Præterea actio tranſiens in hoc diſtinguitur ab immanente, quod hæc remanet in agente, à quo emanat, illa vero recipitur in paſſo cauſata ab agente; nam ideo dicitur tranſiens, quia tranſit in exteriorem materiam, vt docet Philoſophus 9. met. t. 16. *(marg.: Tab. v actio n. 23.)*

6 Præterea actio, ſicut & reliqua quinque vltima prædicamenta ſunt formæ extrinſecus denominantes, vt dictum eſt, ſed ſi actio eſſet in agente, eſſet forma intrinſecus denominans, ergo actio non eſt in agente, ſed in patiente. *(marg.: q 15.log. 4 vlt.)*

Sed contra eſt, quod Philoſophus 3. phyſ. t. 19. dicit, quod licet actio, & paſſio ſint idem motus, differunt tamen inter ſe, nec vna eſt alia, quia differunt ſecundum habitudines ad agens, & patiens, tamquam ſecundum proprias rationes: ſed habitudo agentis ad *(marg.: 3 phyſ.l.5. Tab. v actio n. 49.)*

patiens est in agente, & habitudo patientis ad agens est in patiente, ergo actio secundum propriam rationem est in agente.

[3. phys. l. 5.] 2 Præterea dicit Philosophus 3. phys. t. 19. quod inconueniens est quod actio sit in patiente, eo modo, quo est actus agentis, sed est actus agentis formaliter vt actio, ergo vt actio est in agente.

[3. phys. l. p. 4. & 5.] 3 Præterea illud est formaliter actio, ratione cuius constituit prædicamentum distinctum a prædicamento passionis; sed actio non constituit speciale prædicamentum ratione motus, tum quia motus non facit prædicamentum proprium, sed reducitur ad prædicamentum termini, vt dicit Philosophus 3. phys. t. 4. tum [p. p. 41 a. p. ad 2. & 1 45. a 1. ad 2. a 3. c.] quia actio, & passio conueniunt in substantia motus, vt docet Philosophus 3. phys. t. 19. 20. 21. illud autem, in quo duo essentialiter distincta conueniunt, non potest esse propria ratio vtriusque, ergo constituit ratione originis motus, nam subtracto motu ab actione, nihil aliud dicit actio, quam ordinem originis, secundum quod à causa vel principio procedit in id, quod est a principio; sed talis ordo, cum sit agentis causantis aliquid per motum in passo, est in agente, tamquā in subiecto, vt patet, ergo actio est in agente.

[p. d. 8 q. 4 a. 3 ad 3.] Respondeo dicendum, quod quia actio, vt est prædicamentum, dicit aliquid fluens ab agente cum motu, duo ad actionem cōcurrunt, vnum tamquam formale, alterum tanquam materiale, illud est habitudo [l. c q. 14. log. a. vnico ad 3] agentis ad passum, hoc vero est motus. Quod manifeste patet ex tribus, & primo quidem, quia in qualibet actione illud, quod est ex parte agētis, est formale, illud autem, quod est ex parte patientis, vel recipientis, est materiale, habitudo autem agentis ad passum se tenet ex parte agentis, nam per hanc differt actio à passione tamquam per propriam rationem, licet cum illa conueniat in substantia motus, vt dicit Philosophus 3 phys. t. 22. motus autē se tenet ex parte patientis: licet enim reducatur ad genus termini, quātum ad suam substantiam, tamen secundū quod importat ordinem mouētis ad motum, reducitur potius ad prædicamentum passionis, quam actionis, vt dicit Comm. 3. phys. comm. 4. secundo cōstat ex eo, quod, cum actio secundum primam nominis significationē significet originem motus, & subtracto motu adhuc remaneat actio, vt patet in diuinis, actio formaliter, & essentialiter nihil aliud importare potest, quam ordinem originis, secundum quod ab aliqua causa, vel principio procedit in illud, quod est à principio, qui ordo non nisi in agente est subiectiue. Tertio probatur, quia illud est actio, vel passio formaliter, quod [p. p. 45 a. 3. c. p. d. 40. q. p. a. p. q. 4. de p. 41. a. 3.] saluatur in omni actione, & passione, creatio autem passiua, quia non est motus, nihil aliud est quam relatio creaturæ ad creatorem, per modum mutationis, ratione nouitatis, vel inceptionis importatæ significata, seu vt ex actione agentis innascitur, ergo similiter passio coniuncta cum motu formaliter erit relatio ad principium motus, significata per modum mutationis, & vt ex actione agentis innascitur; & similiter, actio siue sit coniuncta cū motu, siue non, erit formaliter habitudo agentis ad passum considerata per modum originis. Vnde manifestū est quod actio formaliter sumpta, quatenus constituit prædicamentum peculiare accidentis, & quatenus distinguitur contra passionem, cum sit, vt dictum est, habitudo agentis ad passum, quæ est subiectiue in agente, etiam ipsa est subiectiue in agente, & non in patiente.

[a. d. 40. q. p. a. 4. ad p. 3. phys. l. 5. 6. c. g. c. 57. ad p.] Ad primum ergo dicendum, quod cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens, quod est actio, & passio, cum vnum accidens non possit esse in diuersis subiectis, vnde etiā Auic. dicit, quod non est eadem numero æqualitas in duobus æqualibus, sed specie tantum, sed quia eorum differentia non est nisi penes terminos, scilicet agens, & patiens, & motus abstrahit ab vtroque termino, ideo motus significatur vt sine ista differentia, & propter hoc dicitur quod motus est vnus. Ad textū 9. met. dicendum quod Philosophus loquitur de [in c.] actione secundum illud, quod ad illam concurrit, tamquam materiale, vt dictum est.

[a. præced.] Ad secundum dicendum, quod, sicut ex eo, quod actio, & passio sunt vnus motus, nō sequitur, vt dictū est ex Philosopho, quod actio, & passio sint idē, quia differunt secundum proprias rationes, ita licet actio formaliter sumpta sit in agente, non sequitur, quod [in c. & q. 14. log. a. vn. ad 2.] agens moueatur, quia actio formaliter sumpta, & secundum propriam rationem non est motus, sed origo motus, quæ est relatio agentis ad passum in agente subiectata, & tantum ratione motus, quem cōnotat, dicitur esse subiectiue in patiente, vt dictum est.

[in respons. ad præced. arg. & loc. cit. & p. d. 40. q. p. a. p. ad p.] Ad tertium dicendum, quod actio agentis est in passo, ratione motus, & passionis, quam infert actio coniuncta cum motu, vt dictum est.

Ad quartum dicendum, quod actio est perfectio etiam ipsius agentis, est enim actio media inter agēs, & patiens, & ratione illius dicitur perfectius esse, quam quando est sine actione.

[q. 14. log. l. cit.] Ad quintum dicendum, quod actio dicitur transiēs ratione passionis, & motus, quæ infert, nam huiusmodi actiones recipiuntur in his, quæ fiunt, per modum passionum, secundum quod motus est in moto, vt in subiecto, nam sumptæ formaliter, vt actiones, sunt in suis agentibus, sicut passiones sunt in rebus patientibus.

[q. log. cit.] Ad sextum dicendum, quod licet actio formaliter sumpta sit in agente, non tamen desinit esse, secūdum quod est prædicamentum, forma quædam extrinsecus denominans, quia, vt dictum est, licet actio inquantum est accidens, sit in agente tanquam in subiecto, inquantum tamen est actio, consideratur, vt est ab agente, quia illius ratio non perficitur, prout est in subiecto, sed vt quid ab alio in aliud procedens, & per consequens vt forma vt propriæ rationis extrinsecus denominans.

---

## QVÆSTIO XVIII.

Deinde considerandum est de his, quæ consequuntur motum intrinsece, puta de infinito.

### CIRCA QVOD QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo, Vtrum detur infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine.*

*2 Vtrum dari possit infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine.*

*3 Vtrum recte definiatur infinitum, cuius semper aliquid est extra.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum detur infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine.*

Videtur quod actu detur infinitum in magnitudine, vel multitudine, tēpus enim semper fuit, &

futurum est. quia si incipit esse, aut incipit in instanti, aut in tempore, non primum quia in instanti tempus non est, neque secundum. quia sic nihil temporis ante temporis terminum esset, nihil enim rei est antequam res esse incipiat, ergo tempus non incepit, esse, sed semper fuit. & futurum est, at quod est huiusmodi, est infinitum ergo datur infinitum actu.

3. phys. l. 7. 3. de pot. a. 17 arg. 21.

2 Præterea infinito in magnitudinibus vtuntur mathematici in suis demonstrationibus, sed hoc non esset, si infinitum totaliter tolleretur à rebus, ergo oportet ponere infinitum.

3. phys. l. 7. p. p. q. 7. a. 3. arg. p.

3 Præterea de ratione finiti est, quod semper includatur ab aliquo alio. quia videmus apud nos omne finitum extendi vsque ad aliquid, detur ergo aliquod corpus, vel illud est infinitum, & habetur intentum, vel est finitum, & tunc oportebit, quod terminetur ad aliquid aliud, & iterum illud si sit finitum, ad aliquod aliud, aut ergo erit procedere in infinitum, aut deuenietur ad aliquod corpus infinitum, & vtroque modo ponetur infinitum actu.

3. phys. l. 7.

4 Præterea intellectus nunquam deficit quin super quodlibet finitum datum possit aliquid addere, sic intellectus cuilibet numero dato vnitatem addendo, facit aliam speciem, & qualibet magnitudine data potest aliam maiorem imaginari, sed apprehensioni intellectus, & sensus, respondet res a parte rei, quia res ad extra est causa veritatis rei in intellectu, ergo datur in rebus infinitum.

ibid.

5 Præterea extra cælum est spatium infinitum, vt patet, ergo & erit corpus infinitum: nam si est spatiũ infinitum, aut est vacuum, aut plenum, si est plenum habetur intentum. quod detur corpus infinitum; si autem est vacuum, cum vacuum nihil sit aliud, quam locus non repletus corpore, possibile tamen repleri, necesse est, quod si est spatium infinitum, sit etiam locus infinitus, qui possit repleri corpore, & ita oportebit corpus esse infinitum, quia in perpetuis non differt contingere, & esse, nam si contingit locum infinitum repleri corpore, oportet dicere, quod sit repletus corpore infinito, necesse est ergo dicere, quod sit corpus infinitum.

ibid.

6 Præterea si non datur infinitum, sequitur, quod magnitudo non sit semper diuisibilis, sed quandoque deueniatur per diuisionem ad quædam, quæ non sunt magnitudines; præterea, quod numerus non augeatur in infinitum, sed vtrumque est inconueniens, quia omnis magnitudo est diuisibilis, & cuilibet numero potest addi vnitas, & fiet maior numerus, ergo dicendum est dari infinitum actu.

3. phys. l. 10.

7 Præterea dicit Philosophus 11 met c. 9. quod infinitum est passio quantitatis, sed passio simul existit cum suo subiecto, cum sequatur eius principia, vt dictum est, ergo cum detur quantitas, & numerus in natura, dabitur etiam infinitum.

11 met l. 10 p. p. q. 7. a. 3. arg. q. 6. log. a. 2

Sed contra est, quod Philos. 3. phys. à t 40. 11. met. c. 9. & p. cæli a t 35. probat non dari infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine.

Respondeo dicendum, quod nullum infinitum actu datur, quod patet manifeste, & primo quidem in magnitudine, nã omne corpus sensibile aut est simplex, aut compositum, sed neutrum potest esse corpus infinitum, non quidem compositum, quia elementa, ex quibus componitur corpus sunt finita secũdum multitudinem. Neque dici potest, quod vnum elementum sit infinitum, & alia finita, quia sic illud reliqua absumeret, & sic tolleretur mixtio; nam licet ponatur debilis virtutis, semper erit maioris virtutis, quam corpus finitum; neque dici potest, quod omnia elementa sunt infinita, quia de ratione corporis infiniti est quod habeat dimensiones infinitas in omnem partem, & sic non potest esse, quod ex pluribus corporibus infinitis aliquod vnum componatur, quia quodlibet occupat totum mundum, nisi ponãtur duo corpora esse simul, quod est impossibile; neque potest hoc corpus infinitum esse simplex, puta vnum ex elementis, nam in hæc tantum resoluitur mixtũ, quia hoc corpus in se conuerteret alia corpora, & consequenter nihil esset in mũdo aliud, quam hoc corpus. Præterea hoc corpus infinitum vel est homogeneũ, vel heterogeneum. Si primum vel erit totaliter immobile, vel semper mouebitur, quorũ vtrumque est impossibile, quia per alterum motum excluderetur quies, & per alterum motus a rebus naturalibus, & vtroque modo tollitur ratio naturæ, cum natura sit principium motus, & quietis. Quod autem id sequatur patet, quia si ponamus, quod tale corpus sit terra, non erit assignare, quo pars aliqua terræ moueatur, vel vbi quiescat, quia quamlibet partem loci infiniti occupabunt aliæ partes eiusdem corporis. Si secundum, sequitur, quod dissimilia sunt loca diuersarum partium, vnde sequitur secundo quod corpus totius infiniti non sit vnum simpliciter, sed secundum quid, idest secundum contactum, & sic non erit corpus vnum infinitum. Præterea necesse est, quod huiusmodi partes heterogeneæ aut sint specierum finitarum, aut infinitarum secundum numerum; nõ potest autẽ dici quod sint finitarum, quia oportebit quod si corpus est infinitum, quod quædam sint finitæ quantitatis, & quædam infinitæ aliter enim ex finitis numero non posset componi infinitum. Hoc autem posito sequitur quod quæ sunt infinita corrumpũt alia propter contrarietatem, si vero partes sint infinitæ secundum speciem, sequitur, quod & elementa sint infinita, & infinita sint loca secundum speciem, quorum vtrumque falsum est, quia & elementa sunt finita, & species loci itidem finitæ. Tertio omne corpus sensibile est in loco, quodlibet enim habet grauitatẽ, vel leuitatem per grauitatem autem corpus fertur deorsum, & leue sursum, sed nõ datur locus infinitus. quia hæc duo conuertuntur, esse in loco, & esse in aliquo loco. sicut & esse hominem, & esse aliquem hominẽ, & esse quãtitatem, & aliquam quantitatẽ sicut ergo non datur aliqua quantitas infinita, quia sequeretur quod aliqua quantitas puta bicubita, vel tricubita sit infinita, quod est impossibile, ita nec dabitur locus infinitus, quia sequeretur aliquem locum sursum, vel deorsum esse infinitum, quod est impossibile, cum quodlibet eorum significet quendam terminũ, ergo dicẽdum est, quod nullũ datur corpus infinitũ. Quod vero nec detur vllum infinitũ in multitudine probatur. quia quantitas totius mundi est finita, & determinata sed infinitum per appositionem, seu in multitudine non excedit in maius omnem quantitatẽ mundi determinatam, & finitam, per hoc enim distinguitur a finito secundum diuisionem, & secundum magnitudinem excedit omnem determinatam paruitatem in minus, ergo dicendum est, quod nõ datur numerus infinitus. Confirmatur quia si darentur infinita entia sensibilia, cum cuilibet conueniat locus, sequitur, dari locum infinitum, quod supra reprobatum est; dicendum ergo est non dari actu infinitum siue in magnitudine, siue in multitudine.

3. phys. l. 8. & 9.

3. phys. l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod, quia mundus non est æternus, tempus non semper fuit, sed incepit esse, incepit autem in instanti. quia eius substãtia cum non sit permanens, non est tota simul, ac proinde est totum quando incepit esse; est tamen tempus, sicut & motus, infinitum in potentia.

3. de pot. a. 12 c. & ad 25. 3. phys. l. 13.

Ad secondum dicendum. quod magnitudo non est infinita in actu, neque per diuisionẽ, neque per augmentationem intelligibilem. porro Mathematici neque indigent ad suas demonstrationes infinito in

3. phys. l. 12 & 13. p. p. q. 7 a. 3. ad p.

actu neque illo vtuntur, sed solum indigent, quod sit aliqua linea finita, tanta, quanta est eis necessaria, vt ex ea possint sobtrahere quod volunt, & ad hoc sufficit, quod aliqua maxima magnitudo sit, quia alicui maximæ magnitudini competit, quod possit diuidi secundum quantancunque proportionem respectu alterius datæ magnitudinis, vnde ad demonstrandum non differt vtrum sit hoc, vel illo modo, puta vel infinita, vel finita maxima quantitas, sed quantum ad esse rei multum differt, vtrum sit, vel non sit.

3. phys. l. 13.

Ad tertium dicendum, quod aliud est tangi, seu includi, & finiri, quia tangi, & includi dicitur respectu alterius, omne enim tangens tangit aliquid, sed finitũ dicitur absolute, & non ad aliud, inquantum per proprios terminos aliquid finitum est in seipso, accidit enim alicui finito, quod tangat. non tamen oportet, quod omne tactum ab vno tangat aliud, vt sic in infinitum procedatur; vnde patet, quod hæc obiectio nihil ex necessitate concludit.

3. phys. l. 13.

Ad quartum dicendum, quod inconueniens est credere intelligentiæ, ita vt quidquid apprehenditur intellectu, vel imaginatione, sit verum, vt quidam antiquorum putauerunt, quorum opinio reprobatur a Philosopho in 4. met non enim sequitur si apprehen-

3. phys. l. 13.

do rem aliquam minorem, vel maiorem, quam sit, quod sit aliqua abundantia, vel defectus in re illa, sed solum in apprehensione intellectus, vel imaginationis; potest enim aliquis intelligere quemcunque hominem esse multiplicem eius quod est, vel duplum, vel triplum, vel qualitercunque augmentum in infinitum, non tamen propter hoc erit aliqua huiusmodi quantitas multiplicata extra intellectum, aut extra determinatam quantitatem totius mundi, sed contingit, quod re existente sic aliquis ita intelligat.

Ibi. & 12. met. l. 5.

Ad quintum dicendum, quod, sicut non est necessarium, quod tempus sit prius, quam incipiat esse, vel postquam desinat, licet prius, & posterius, quod nostra tantum imaginatione fingitur, antequam tẽpus realiter incipiat esse, videantur tempus significare, ita extra cælum non oportet ponere locum, vel spatium significare, quia nihil est extra cælum, nisi quid imaginatum.

3. phys. l. 11.

Ad sextum dicendum, quod obiectio tantum probat dari infinitum in potentia, probat enim dari infinitum secundum appositionem, & secundum diuisionem in magnitudinibus, quæ non sunt infinita in actu, sed tantum in potentia, nam appositio in infinitum sic inuenitur in magnitudinibus, quod tamen non exceditur per hoc quæcunque determinata quãtitas puta quantitas cæli. Cum enim quãtum vnumquodque est in potentia, tantum possit esse in actu, si esset in potẽtia naturæ, quod cresceret aliqua magnitudo in infinitum, sequeretur quod esset aliqua magnitudo sensibilis infinita, quod est falsum, vt supra dictum est; vnde patet etiam falsum esse, quod quidã dicunt, quod in materia prima est potẽtia ad omnem quantitatem, non enim est in materia prima potentia nisi ad determinatam quantitatem; cõtra vero diuisio in infinitum sic inuenitur in magnitudinibus, quod diuidendo transitur quæcunque quantitas in minus; & ratio disparitatis est, quia cum infinitum habeat rationem materiæ, continetur, sicut & materia; illud autem, quod cõtinet, est species, & forma; manifestũ autem est, quod totum habet rationem formę, partes autem rationem materiæ: cum ergo in magnitudinibus à toto procedatur ad partes per diuisionem, rationabile est, quod ibi nullus terminus inueniatur, qui non transcendatur per infinitam diuisionem, sed in additione itur à partibus ad totum, quod habet rationem formæ continentis, & terminantis; vnde rationabile est, quod sit aliqua determinata quantitas, quam infinita appositio non transcendat; neque vero sequitur ex diuisione continui infinitum numerus actu infinitus, quia licet in magnitudine verum sit, quod tantum sit in actu, quantum est in potentia, id tamen falsum est in numero, non enim oportet numerum tantum esse in actu, quantum est in potentia, & ratio est, quia additio numeri sequitur diuisionem continui, per quam a toto itur ad id, quod est in potẽtia ad numerum, vnde non oportet deuenire ad aliquem actum finientem potentiam, sed additio magnitudinis ducit in actum, vt dictum est.

ad 6. p. p. q. 7 a. 3. ad 4. 11. met. l. 10. 3 phys. l. 12. & 13. p. p. q. 7 a. 3. ad 2.

Ad septimum dicendum, quod cum in materia non detur potentia ad magnitudinem, vel multitudinem infinitam, vt dictum est, passio quantitatis non erit infinitum actu, sed in potentia. Vel dic, quod infinitũ est passio quantitatis in communi, non autem in particulari, & speciei, non enim infinitum est contra rationem quantitatis in communi, sed contra rationem cuiuslibet speciei quantitatis finitæ.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum sit omnino impossibile dari infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine.*

3 phys. l. 8. 11. met. l. 10. p. p. q. 7 a. 3. arg. sed contra, & in c.

Videtur quod sit omnino impossibile dari infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine. Dicit enim Philosophus 3. phys. t. 41 & 1. met t. 9 quod de ratione, & definitione corporis est, quod sit superficie determinatum, sicut definitio lineæ est, quod eius termini sint puncta, sed nullum corpus determinatum superficie est infinitum, ergo nullum corpus est infinitum, neque sensibile, quod est corpus naturale, neque intelligibile, quod est corpus Mathematicu[m].

ibid. & p. p. q. 7 a. 4 c.

2 Præterea omnis numerus, & omne numerum habens est numerabile, inquit Philosophus ibidem, sed nullum numerabile est infinitum, quia numerabile est transibile numerando, ergo nullus numerus potest esse infinitus.

p. p. q. 7 a. 2 arg. sed contra.

3 Præterea infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur 3. phys. t. 30. sed omne, quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio, ergo nihil, quod est præter Deum, potest esse infinitum.

p. p. q. 7. a. 3. c

4 Præterea omne corpus vel est naturale, vel Mathematicum, sed neutrum potest esse infinitum, non primum, quia tale corpus habet formam substantialẽ determinatam, sed determinatam formam sequũtur determinata accidentia, inter quæ est quantitas. Præterea habet motum naturalem aliquem, corpus autẽ infinitum nullum motum naturalem habere potest, non rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cum est extra suum locum, quod corpori infinito accidere non posset, occuparet enim omnia loca, & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius, neque circularẽ, quia in motu circulari oportet, quod vna pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars quod in corpore infinito esse nõ potest, quia duæ lineæ protractæ à centro quanto longius protrahuntur à centro, tanto longius distant ab inuicem, si ergo corpus esset infinitum, in infinitum lineæ distarent ab inuicem, & sic vna nunquam posset peruenire ad locum alterius. Neque secũdum, quia tale corpus si imaginemur esse actu, oportet, quod illud imaginemur sub aliqua figura, quia nihil est actu

nisi per suam formam, forma autem quanti est figura, & sic erit finitum.

ibid. 2. 4. c.

5 Praeterea oportet omnem multitudinem esse in aliqua specie multitudinis; sed species multitudinis sunt secundum species numerorum, nulla autem species numeri est infinita, quia quilibet numerus est multitudo mensurata per vnum, ergo impossibile est esse multitudinem actu infinitam.

ibid.

6 Praeterea multitudo in rerum natura existens est creata, sed omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, non enim in vanum agens aliquid operatur, ergo necesse est, quod sub certo, & determinato, & finito numero omnia comprehendantur, impossibile ergo est esse infinitam multitudinem in actu.

quol. 9. a. p. c.

7 Praeterea non potest esse actu in rerum natura aliquid non specificatum ad diuersas species indifferenter se habens non enim potest esse animal in actu, quod nō sit rationale, vel irrationale, sed vnaquaeque quantitas specificatur per certam terminationem quantitatis, sicut multitudinis species sunt duo, & tria, & sic de aliis, & magnitudinis species sunt bicubitum, tricubitum, & huiusmodi, vel secundum aliquam determinatam mensuram, ergo impossibile est actu existere infinitum siue in magnitudine, siue in multitudine.

quol. 9. a. p. c. — p. d. 43 q. p. 2. p arg. 5. — p p q 25 a 2 arg. 5. — 2. d p q p 2. 5. arg. 4. sed contra.

8 Praeterea posito infinito actu sequuntur multa inconuenientia, & primo quod creatura adaequet Deum, infinitum enim infinito maius non est. Secundo ob eandem rationem quod pars sit aequalis toti. Tertio quod potentia Dei sit finita, si enim demus Deum facere infinita, vel aliquid amplius potest facere, & sic infinito est aliquid maius, vel nihil amplius facere potest, & sic impotens ex his, quae facit, redditur, & sua potentia ad eius opera finitur, vnde non erit infinita, quae omnia sunt impossibilia. Quarto quod potentia corporis infinita moueret in non tēpore. Quinto quod infinito possit esse aliquid maius, nam cuicunque potest fieri additio, isto potest esse aliquid maius, vel plus, sed infinito hominum potest fieri aliorum hominum additio, & infinito corpori potest addi aliqua alia quantitas, ergo dicendum est infinitum actu esse impossibile.

9 Praeterea Philosophus 3. phys. p. caeli & 11. met. probat multis rationibus impossibile esse infinitum in omnibus rebus.

ibid arg. 6. sed contra — p p q. 46 a. 2 arg 8. 2. c. g. c. 38. & 81. quol 9. a. p.

Sed contra est, quod non implicat mundum esse aeternum, & homines semper fuisse. & per consequēs infinitos homines esse mortuos ante nos, sed homine moriente non moritur anima eius, sed manet, ergo non implicat dari infinitum actu.

p. p q. 7. a. 3. arg. 5.

2 Praeterea magnitudo diuisibilis est in infinitum, sic enim definitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet 3. phys. sed contraria nata sunt fieri circa idem, cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur, quod magnitudo possit crescere in infinitum, & sic erit possibile dari magnitudinem infinitam.

ibid. arg. 4.

3 Praeterea motus, & tempus habent quantitatem, & continuitatem a magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur 4. phys. sed non est contra rationem temporis, & motus, quod sint infinita, cum vnumquodque indiuisibile signatum in tempore, & motu circulari sit principium, & finis, ergo non est contra rationem magnitudinis, quod sit infinita.

p p q 7. a. 4. arg. p.

4 Praeterea non est impossibile id, quod est in potentia, reduci ad actum, sed numerus est in infinitum multiplicabilis, ergo non est impossibile esse multitudinem actu infinitam.

arg. 2.

5 Praeterea cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu, sed species figurae sunt infinitae, ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

arg. 3.

6 Praeterea ea, quae non opponuntur ad inuicem, non impediunt se inuicem, sed posita aliqua multitudine rerum adhuc possunt fieri alia multa, quae eis non opponuntur, ergo non est impossibile aliqua rerum simul esse cum eis, & sic in infinitum, ergo possibile est esse infinita actu.

p p q 14 a. 12. & 13.

7 Praeterea Deus quaecunque futura cognoscit, illa cognoscit tanquam praesentia, quia Deo nihil potest esse futurum, sed Deus simul, & actu cognoscit infinitas cogitationes futuras angelorum, ergo haec omnes sunt praesentes Deo, & per consequēs actu datur infinitum, saltem respectu cognitionis diuinae.

3 phys. p. caeli. 11. met. l. c. 2. praece. — 2 c. g. c. 81. q 2. de ver. a 10. c. op. de aeternit. mundi 2 d. p q. p. a. 5. ad 6. a p.

Respondeo dicendum, quod si quaeratur, vtrum infinitum actu siue in magnitudine, siue in multitudine dari naturaliter possit, dicendum quod non in rebus corporalibus, hoc enim satis probant argumenta Philosophi 3. phys. p. caeli & 11. met. in spiritualibus vero secundum mentem Philosophi videtur non solum posse dari, sed etiam actu dari infinitum in multitudine, nam secundum ipsum mundus est aeternus, & animae sunt immortales, quare remanent post hominis mortem, vnde cum praecesserint secundum Philosophum infinitae generationes hominum, necessario debet dari actu infinita multitudo animarum. Si vero quaeratur vtrū possibile sit Deo infinitum actu, distinguēdum est, cum enim dupliciter aliquid repugnare possit potentiae agentis per intellectū, vno modo, quia repugnat potentiae eius, alio modo, quia repugnat modo, quo agit, dicendum est, quod infinitū actu non repugnat absolutae potentiae Dei primo modo, quia non implicat contradictionē, repugnat autē secundo modo, cum enim Deus agat per suum intellectum, & per verbum, quod est formatiuum omniū oportet quod omnia, quae agit, sint formata, infinitū autem accipitur sicut materia sine forma, nam infinitum se tenet ex parte materiae. Vnde si Deus hoc ageret, sequeretur, quod opus Dei esset aliquod informe, & hoc repugnat ei, per quod agit, & modo agendi, quia per verbum suum agit, quo omnia formantur. Caeterum quia obiectum diuinae potentiae absolute loquendo est quidquid non implicat contradictionem, quidquid enim est huiusmodi continetur sub illis possibilibus, respectu quorū dicitur Deus omnipotens, propterea absolute, & simpliciter dicēdum est quod Deus potest facere infinitū actu, quia id non implicat contradictionē; neque enim implicat ex parte Dei, quia potentia Dei est infinita, & multo plura potest facere, quam quae ab ipso determinata sunt, & quā quae potest natura, neque ex parte quātitatis, quia infinitū non repugnat quātitati, vt quātitas est, propterea enim Philosophus infinitum ponit passionē quantitatis, vt dictū est; neque etiā speciei quātitatis absolute sumptae, quia de ratione corporis simpliciter non est terminari superficie, sed tantum est de ratione corporis finiti, sicut & de ratione multitudinis non est quod sit mensurata per vnum, sed hoc tantum est de ratione numeri, & sic non implicat ex parte speciei quantitatis, vt abstrahit a finita, & infinita, dari infinitum actu: vnde & Philosophus 3. phys. & 11. met. c. 9 probans non posse dari infinitum actu in magnitudine, & multitudine, quia de ratione corporis est terminari superficie, & de ratione numeri est mensurari per vnum, vocat has rationes probabiles, & non necessarias, atque adeo non concludentes: vnde ad idem probandum statim subdit alias rationes, quas vocat physicas, & magis concludentes, & necessarias, praeterea cum Deus, vt dictum est,

quol. 12. a. 2. — p p. q. 25. a. 3. c. Tab. v Deus n. 370. — q. 2. de ver. a 10. ad arg. 4. p. — p p. q 7. a. 5 arg 1. & ad 2. — 11. met l. 10. 3. phys. l. 8.

possit per absolutam suam potentiam facere, vt materia existat sine forma ita potest efficere, vt quantitas existat sine termino, infinitum enim haber ratio-nem materiæ, vt dictum est. Neque implicat ex parte ipsius infiniti quatenus est creatura en quod inde sequitur creaturam aliquam esse æqualem Deo, quia hoc non sequitur, nam ei, quod est infinitum omnibus modis non adæquatur illud, quod est infinitum vno modo, dato enim quod sit ignis infinitus secundum magnitudinem, non adæquabitur Deo, quia, & si sit infinitus ignis in quantitate, est tamen quid finitum in specie, Deus autem omnibus modis est infinitus, neque implicat ex parte loci, quia sicut per transubstantiationem sub paruis speciebus potest contineri Corpus Christi, quod ratione suæ quantitatis, vbi est quantitatiue, longe maiorem locum occupat, quam locum specierum, ita poterit Deus sub exiguis speciebus ponere corpus infinitum, vel multitudinem infinitam. Præterea potest Deus efficere per penetrationem, vt duo corpora sint simul in eodẽ loco; quare, & poterit efficere, vt infinita partes vnius corporis sint simul penetratiue, & occupent locum finitum; & similiter vt in eodem finito loco sint infinita entia. repugnat tamẽ & implicat dari infinitum actu in intensione, vt quod alicuius corporis virtus motiua sit actu infinita, nam si daretur talis virtus, & potentia infinita, vt bene arguit Philosophus 8. phys. t. 79. moueret in nõ tẽpore, nam corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum, vnde oportet quod tota potentia agentis manifestetur in motu; quia igitur quanto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet, necesse est, quod si fuerit infinita, moueat improportionaliter citius, quod est mouere in non tempore, impossibile autem omnino est mo sum fieri in non tempore; vnde dicendum est quod absolute, & simpliciter per absolutam potentiã Dei, qua Deus præter ordinem, & cursum totius naturæ operator, infinitum actu fieri potest. Vnde respondẽdum est obiectis vtriusque partis, quia priora probãt etiam per potentiam absolutam Dei infinitum fieri non posse, posteriora vero posse fieri per potentiam ordinariam, & naturaliter.

Ad primum ergo primæ partis dicendum, quod de ratione corporis finiti est terminari superficie, non autem de ratione corporis simpliciter.

Ad secundum dicendum, quod de ratione numeri est mensurari per vnum, non autem de ratione multitudinis.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus loc. cit. tantum docet, quod Philosophi antiqui probabili quadam ratione probabant infinitum non posse esse ex principio, sed esse principium, quæ non concludit necessario; cum enim probant infinitum non posse esse ex principio, quia quod habet principium habet finem, infinitum autem caret fine, committunt æquiuocationem in verbo principium, & finis, nam quod est ex principio habet principium originis, infinito autem non repugnat huiusmodi principium, sed principium, & finis quantitatis, vel magnitudinis.

Ad quartum dicendum, quod sicut Deus potest separare omnia accidentia à suo subiecto, & per consequens quantitatem à materia, & forma, vt patet in Sanctissimo Sacramento, ita etiam potest facere quantitatem infinitam sine materia, & forma, cui proinde non competeret mobilitas naturalis, quia careret materia, & forma, quæ sunt principia motus, & quietis in eo, quod mouetur, vt dictum est.

Ad quintum dicendum, quod quia de ratione numeri finiti tãtum est mensurari per vnum, vt dictum est, propterea non implicat dari multitudinem infinitam, quæ non possit mensurari per vnum, nam talis multitudo esset numerus infinitus seu species numeri, vt abstrahit a numero finito, & infinito.

Ad sextum dicendum quod si Deus infinitum actu in magnitudine, vel multitudine crearet, tale infinitum comprehenderetur sub certa intentione creantis, nam id Deus intendit, ad quod se determinat diuina eius voluntas, inclinatio enim Dei ad agendum, quod intellectu ipsius conceptum est, pertinet ad voluntatem diuinam; potest autem diuina voluntas se determinare ad plura alia, quam quæ ab ipso determinata sunt atque adeo facere infinitum actu, licet hoc non contineatur in potentia creaturæ. Vel dic, quod si daretur v.g. aer infinitus, adhuc haberet esse determinatum, & finitum, nam esset limitatum ad determinatam naturam, vnde etiam mensuratetur per scientiam Dei, & consequenter esset sub certa intentione Dei.

Ad septimum dicendum, quod terminatio magnitudinis, vel multitudinis pertinet ad magnitudinem, vel multitudinem finitam, vt dictum est.

Ad octauum dicendum, quod ex positione infiniti actu non sequuntur inconuenientia vlla, non enim primum, quia, vt dictum est adhuc talis v.g. ignis infinitus in infinitum distaret a Deo. Neque secundum, quia licet vnum finitum a altero infinito non faciat maius, sed plus, vnum tamen infinitum potest esse maius; si enim Deus faceret infinitos leones, & illis superadderet infinitos homines, hic numerus infinitus maior esset, quam numerus infinitorum leonum tantum, & numeri pares, & impares infiniti simul accepti sunt plures quam numeri pares tãtum. Neque tertium, quia obiectum infinitæ potentiæ non est vnũ infinitum actu, sed infinitum in potentia vnde si faceret vnum infinitũ, posset plura alia facere, vt postquam fecisset infinitos leones posset facere infinitos homines; licet enim infinito simpliciter quoad omnia nihil possit esse maius, infinito tamen secundum quid est aliquid maius extra illum ordinem. Neque quartum, quia non concedimus virtutem infinitam mouendi, vt dictum est. Neque quintum, quia licet infinito, qua parte infinitũ est, nihil possit addi, potest tamen addi aliquid qua parte est finitum.

Ad nonum dicendum, quod Philosophus in p. de cælo 3. phys. & 11. met. tãtum probat impossibile esse infinitum actu in rebus naturalibus, & sensibilibus, non autem in rebus immaterialibus, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ.

Ad p. 2. p. dicendum, quod mundus potest fieri ab æterno quoad entia permanentia, non autem quoad generationem humanam saltem quoad potentiam ordinariam Dei.

Ad secundum dicendum, quod infinitum quod conuenit quantitati, vt dictum est, se tenet ex parte materiæ, per diuisionem autem totius accedit ad materiam, nam partes se habent in ratione materiæ, per additionem autem accedit ad totum, secundũ quod se habet in ratione formæ, & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

Ad tertium dicendum, quod motus, & tempus non sunt secundũ totum in actu, sed successiue, vnde habent potentiam admixtam actui, sed magnitudo est tota in actu, & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis, vel motus, esse enim in potentia conuenit materiæ.

Ad quartum dicendum, quod vnumquodque

Marginal notes (left column): q. 3. a. 2. | quol. 11. a. 2. | quol. 9. a. p. c. | quol. 7. a. 1. p. q. 76. a. 7. c. & 79. a. 2. ad 5. | op. 70. q. 4. a. 3. | p. q. 25. a. 2. ad 2. | quol. 11. a. 3. | Tab. v. Deus, c. 411. | 3. phys. l. 8. 11. met. l. 10. | ibid. | 3. phys. l. 6. | Tab. v. accidens n. 36. | q. 6. a. p. & a. | l. c. ad p. & 2.

Marginal notes (right column): q. 3. de ver. a. 10. a. 1. p. & 2. | p. p. q. 19. a. 4. c. | p. p. q. 14. a. 12. ad 3. | ad p. & 2. | in c. | 4. d. 49. q. 2. a. 4. ad 4. | quol. 9. a. p. ad p. Tab. v. infinitum n. 8. | p. p. q. 25. a. 2. p. d. 43. q. 2. p. ad 3. | Tab. v. infinitum n. 3. in c. | 2. c. g. c. 38. 2. d. p. q. p. a. 5. ad 8. 2. c. g. c. 51. | op. 27. p. p. q. 46. a. 2. ad c. | p. p. q. 7. a. 3. ad 3. | ibid. ad 4. | 2. 4. ad p.

quod est in potentia, reducitur in actum secundum modum sui esse, dies enim non reducitur in actum, ut sit tota simul, sed successiue, & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum, ut sit totum simul, sed successiue, quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.

Ibid. ad 5.

Ad quintum dicendum, quod species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri, sunt enim species figurarum, ut trilaterum, quadrilaterum, vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, ut sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

ad 3.

Ad sextum dicendum quod licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum, tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis finitae. Vnde non est possibile dari naturaliter aliquam multitudinem actu infinitam.

p c.g.c.69

Ad septimum dicendum, quod obiectio tantum probat dari infinitum actu ratione durationis indiuisibilis cognitionis diuinae, eo quod Deus simul cognoscit omnia, & per vnam speciem, non autem probat, quod sint actu infinita in se, & respectu sui.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum infinitum recte definitum sit à Philosopho.*

3. phys. l. tt. Tab. v. definitio p. 4. 5.

VIdetur quod infinitum non sit à Philosopho recte definitum, cuius semper aliquid est extra. Dicit enim Philosophus 3. phys. t. 66. quod infinitum est ignotum, sed quod potest definiri, potest cognosci, quia definitio ducit in cognitionem essentiae rei, & proprietatum eius, cum includat principia speciei, ergo infinitum non potest definiri, & per consequens male fuit à Philosopho definitum.

3. phys. l. n.

2 Praeterea infinitum est quoddam totum, ut dicitur 3. phys. t. 65. sed totum est id, cuius nihil est extra, ut dicit Philosophus ibidem t. 62. ergo male definitur infinitum, cuius semper aliquid est extra.

Ibid.

3 Praeterea infinitum dicitur continere omnia, & omnia in se ipso habere, hanc enim conditionem tamquam per se notam Philosophi antiqui acceperunt, ut ait Philosophus 3. phys. t. 65. sed quod continet omnia, non est illius semper aliquid extra, ergo male definitur infinitum, cuius semper aliquid est extra.

p. coeli. l. 29.

4 Praeterea dicit Philosophus p. coeli t. 130. quod infinitum est id, quo non est maius, sed hoc est infinitum esse id, cuius nihil est extra, quodque omnia continet, ergo male definitur id, cuius semper aliquid est extra.

3. phys. l. tt.

Sed contra est, quod Philosophus 3. phys. t. 62. definit infinitum, cuius semper est extra aliquid.

ad 5 a. p. art praeced.

Respondeo dicendum, quod infinitum in potentia quia habet potentiam admixtam actui, ut dictum est; dupliciter potest considerari, vno modo secundum id, quod est actu, & sic cum illi semper fieri possit additio, optime definitur à Philosopho 3. phys. quod sit id, cuius aliquid semper est extra. Alio modo potest considerari secundum totum, quod de eo est in potentia, & sic, cum in eo ordine non possit illi fieri additio, recte definitur à Philosopho p. coeli,

p coeli. l. 29

Quod sit id, cuius non est plus, seu quo non potest maius accipi, in illo scilicet ordine, nam extra illum ordinem potest accipi aliquid maius, nam in ordine numerorum binariorum licet non possit accipi aliquid maius, extra tamen hunc ordinem potest accipi aliquid maius, quia si simul accipiantur numeri binarij, & ternarii, conficient numerum maiorem numero infinito binariorum.

Tab. v. infinitū n. 35.

3 phys. l. 15.

Ad primum ergo dicendum, quod infinitum dicitur ignotum secundum se, sicut & materia haec enim non cognoscitur nisi per formam, & similiter infinitum in potentia non nisi per ordinem ad actum cognoscitur, & hoc modo definitur.

Ibid.

Ad secundum dicendum quod infinitum, quia est sicut ens in potentia, magis habet rationem partis, quam totius; nam materia, cuius rationem habet infinitum, comparatur ad totum ut pars infinitum autem se habet ut pars, inquantum non est de ipso accipere nisi aliquam partem in actu.

ibid.

Ad tertium dicendum, quod Philosophi antiqui aliter definierunt infinitum, quam Philosophus, definierunt enim illud cuius nihil est extra, verum male sic definierunt infinitum, nam praedicta definitio conuenit toti, definitur enim vnumquodque totum esse cui nihil deest, sicut dicimus hominem totum: aut aream totam, quibus nihil deest eorum, quae debent habere: cum autem aliquid deest per absentiam alicuius intrinseci, tunc non est totum, & ita praedicta definitio vere competit ei quod est vere totum, puta vniuerso, hoc enim est extra quod nihil est; & sic manifestum est, quod haec est definitio totius, totum autem & perfectum vel sunt penitus idem, vel sunt propinqua secundum naturam, nam totum non inuenitur in simplicibus, quae non habent partes, in quibus tamen vtimur nomine perfecti, vnde praedicta definitio conuenit etiam perfecto, sed nullum carens fine, cuiusmodi est infinitum, est perfectum, quia finis est perfectio vniuscuiusque, finis autem est terminus eius, cuius est finis ergo nullum infinitum & interminatum est perfectum, & per consequens illi non conuenit definitio perfecti, quae est, cuius nihil est extra, sed definitio illi competens erit, cuius semper aliquid est extra: quia ad hoc, quod aliquid sit infinitum, requiritur quod extra quamlibet partem acceptam sit quaedam alia, ita tamen quod nunquam resumatur illa, quae fuit prius accepta.

in 8.

Vel dic, quod infinitum est, cuius nihil est extra in illo scilicet ordine, si consideretur in infinito illud, quod est de eo in potentia, non autem id, quod de eo est actu, ut dictum est.

in e.

Ad quartum dicendum, quod si consideretur in infinito id, quod de illo est in potentia, non est aliquid maius in illo ordine, nam extra illum ordinem potest dari aliquid maius, ut dictum est.

---

## QVÆSTIO XIX.

*De loco.*

Deinde considerandum est de ijs, quae extrinsece competunt, & adueniunt motui, & primo de ijs, quae adueniunt motui extrinsece, quasi mensurae mobilis, puta de loco, & vacuo. Secundo de tempore, quod est mensura motus.

### CIRCA LOCVM QVÆRVNTVR SEX.

1 *Vtrum locus sit.*
2 *Vtrum recte definiatur locus à Philosopho.*

3 *Vtrum conuenienter assignentur à Philosopho conditiones loci.*
4 *Vtrum ultima sphæra sit in loco.*
5 *Vtrum duo corpora possint esse in vno loco.*
6 *Vtrum vnum corpus possit esse in pluribus locis.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum locus sit.*

6. phys. l. 2.

VIdetur quod locus non sit. Si enim locus est aliquid, oportet quod sit corpus, vt argumentatur Philosophus, 4 phys. t. 8 quia locus habet tres dimensiones, his autem determinatur corpus, quia omne quod habet tres dimensiones, est corpus sed impossibile est locum esse corpus, quia cum locus, & locatum sint simul, sequitur duo corpora esse simul, quod est inconueniens, ergo impossibile est locum aliquid esse.

Ibid.

2 Præterea si locus corporis est aliquid distinctum à corpore, etiam locus superficiei erit quid distinctum a superficie, & locus lineæ, & puncti erit aliud quid à linea, & puncto, nam si locus corporis ideo est quid distinctum à corpore quia vbi nunc est corpus aeris v. g. ibi prius erat corpus aquæ, similiter & locus superficiei erit quid distinctum a superficie, quia vbi prius erat superficies aëris, nũc est superficies aquæ, & similiter de linea, & puncto, sed locus puncti nõ potest esse quid distinctum à puncto, quia cum locus non excedat locatũ, locus puncti non potest esse nisi quid indiuisibile, duo autem indiuisibilia quantitatis, seu duo puncta simul coniuncta non sunt nisi vnum, ergo eadem ratione neque locus superficiei erit aliud à superficie, neque locus corporis erit aliud à corpore.

ibid.

3 Præterea omne, quod est, vel est elementũ, vel ex elementis; sed locus neutrum est, nam omne, quod est elementum, vel ex elementis, est de numero corporeorum, vel incorporeorum, locus autem neque est de numero incorporeorum, quia habet magnitudinem, neque de numero corporeorũ, quia non est corpus, vt dictum est, ergo locus non est.

ibid.

4 Præterea omne, quod est, aliquo modo est causa respectu alicuius, sed locus non potest esse causa in vllo genere quatuor causarum: neque enim est materialis, quia ea, quæ sunt, non constituuntur ex loco, quod est de ratione materiæ; Neque formalis, quia tunc omnia, quæ haberent vnum locum, essent vnius speciei cum principium speciei sit forma; Neque finalis, quia magis videntur esse loca propter locata, quam locata propter loca. Neque efficiens, vel motiua, quia est terminus motus, ergo locus nihil est.

ibid.

5 Præterea omne, quod est, est in loco, si ergo locus est aliquid, sequitur quod sit in loco, & ille locus in alio loco, & sic in infinitum, quod est impossibile, ergo locus non est aliquid.

ibid.

6 Præterea cum omne corpus sit in loco, & in omni loco sit corpus, sequitur quod locus nõ est minor, neque maior, quam locatum; cum ergo locatum crescit, oportet quod crescat & locus, sed hoc videtur impossibile, cum locus sit quoddam immobile, non ergo locus aliquid est.

a. d 12. a 6. ad 2.

7 Præterea omne accidens denominat subiectum, in quo est; sed locus non denominat locatum, in quo est, ergo locus non est accidens, & cum non sit substantia rei, vt patet, quia vt dictum est, nullo modo est causa rei, locus non erit.

4 phys. l. 9. & 4.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 13. & 15. fuse probat dari locum.

4 phys. l. 9.

Respondeo dicendum quod necesse est dicere dari locum, & esse aliquid distinctum a locato. Quod manifestum esse potest ex tribus, primo ex transmutatione locali. sicut enim ex transmutatione secundum formas colligitur recte dari materiam distinctam à forma, quia oportet esse aliquod subiectum, in quo sibi formæ succedant, ita ex transmutatione locali recte colligitur dari locum distinctum a locato, quia oportet esse aliquid, vbi sibi corpora succedant. Secundo ex conditione quadam loci, ad se trahendi locatum, illudque conseruandi; quod enim habet potentiam, & virtutem conseruandi aliquid, & illud ad se per modum finis attrahendi est aliquid in se, & est quid distinctum ab illo, quod ad se trahit, & conseruat, sed locus conseruat, & ad se trahit locatum; vnumquodque enim grauium & leuium, quę localiter mouentur, feruntur in suum proprium locum, quando non impediuntur, grauia quidem deorsum, leuia vero sursum, propter hoc enim tendunt huiusmodi ad sua loca desiderio suæ conseruationis.

l. 4.

Tertio ex modis essendi in alio, cum enim nihil sit prioro, & per se in se ipso sed in alio, ille modus essendi in alio denotat id, in quo proprie est aliud, esse vere aliquid in se distinctum ab eo, quod est in illo, sed omnes modi essendi in alio reducuntur ad modum essendi in alio, tamquam in loco, vt fuse probat Philosophus 4 phys. t. 23. ergo dicendum est modum essendi in loco esse maxime proprium, & per consequens locum esse aliquid; & sic manifestum est locum dari.

4. phys. l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod locus est terminus corporis continentis, nec inde sequitur, quod duo corpora sint simul in eodem loco, sed quod vnum corpus secundum superficiem concauam sit locus alterius.

ibid.

Ad secundum dicendum, quod hæc obiectio procedit secundum opinionem eorum, qui dicunt locum esse spatium coæquatum dimensionibus corporis; vnde oportet, quod cuilibet dimensioni corporis respondeat dimensio spatij, & similiter cuilibet puncto corporis, sed hoc non oportet dicere, si ponamus locum esse terminum corporis, vt vere est.

ibid.

Ad tertium dicendum, quod locus neque est elementum, neque ex elementis, sed est terminus corporis continentis.

ibid.

Ad quartum dicendum, quod locus, cum sit terminus corporis continentis, non est proprie causa rerum.

l. 4.

Ad quintum dicendum, quod cum octo modis possit esse aliquid in aliquo, vt docet Philosophus 4. phys. t. 23. nihil prohibet dicere, quod locus est in aliquo, non tamen sicut in loco, sed alio modo, sicut forma est in materia & accidens in subiecto, inquantum scilicet locus est terminus continentis; vnde non est necesse, quod procedatur in infinitum.

8.

Ad sextum dicendum, quod si supponatur, quod locus sit spatium coextensum dimensionibus corporis, vere sequitur, quod cum locus non desit corpori, nec corpus loco, augmentato corpore augmentetur locus, sed hoc non est necesse, si dicatur quod locus sit terminus corporis continentis, quomodo vere definitur locus.

*. d. 12. q. vn. a. 3. ad 2.

Ad septimum dicendum, quod accidentia quædam denominant illud, in quo sunt, sicut albedo, & similia, quæ esse primum consequuntur, vt figura, quantitas, & huiusmodi; quædam etiam denominant illud, in quo non sunt vt in subiecto, sicut locus, & tempus Non n. est locus corporis continentis, in quo

est, vt in subiecto, sed corporis contenti; & tempus est numerus omnium motuum, et si primo eius, in quo est, vt in subiecto, scilicet motus primi mobilis, per quem omnes alij numerantur, vt in 10. metaph. dicitur; sed tamen alia est ratio de loco. & tempore. nam locus est idem per essentiam cum superficie corporis locantis, tempus autem non est idem numero cum aliquo accidente in substantia fundato. Præterea, locus totum complementum suum habet in re, sed temporis ratio aliquo modo completur ex actione animæ numerantis, vnde magis habet rationem extrinseci, quam locus.

## ARTICVLVS II.

### *Vtrum recte sit definitus locus à Philosopho.*

4.physl 6. Videtur quod non sit recte definitus à Philosopho locus, quod sit terminus continentis immobilis primus. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 18. quod locus non est forma; sed esse terminum conuenit formæ, est enim hæc terminus vniuscuiusque ergo locus non est terminus.

1.met.l.9. 2 Præterea locus pertinet ad prædicamentum vbi, superficies vero, seu terminus corporis pertinet ad prædicamentum quantitatis, tamquam eius species, sed prædicamenta sunt inter se primo diuersa, ergo locus non est superficies, seu terminus corporis.

op.41. & 52. 3 Præterea Philosophus in prædicamento quantitatis ponit superficiem, & locum, tamquam species diuersas, ergo locus non est superficies corporis.

p.cœli.t.4. phys.l.8. 4 Præterea. Dicit Philosophus p. cœli. 91. & 4. phys. t. 42. quod medium est locus grauis, sed medium non habet rationem continentis, sed contenti, ergo locus non est superficies, vel terminus.

4 physl.8. op.52. 5 Præterea cum vnum quodque corpus feratur ad suum locum, illud erit locus corporis, ad quod illud corpus mouetur, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 48. sed terra non mouetur ad superficiem aquæ, sed ad centrum, ergo locus terræ non est vlla superficies, & per consequens locus non erit superficies corporis continentis.

op.52. 6 Præterea si terra amoueretur à loco suo, aqua descenderet. vt dicit Philosophus 4. cœli, & similiter aer in locum aquæ, si amoueretur aqua, ergo locus aquæ non est superficies concaua aeris, nec locus aeris est superficies concaua ignis, sed aliquid aliud, quod non est superficies.

quol.9a.5 3 7 Præterea Angeli sunt in loco, & similiter corpora beatorum, sed locus illorum non est vlla superficies corporis continentis, cum sint extra cœlum empyreum. ergo.

4.phys l 6 op.52. 8 Præterea toto moto mouetur ea, quæ sunt in toto, sed corpus continens mouetur, ergo & terminus mouetur, ergo locus non est terminus corporis continentis immobilis.

q.p.de verit. 2.4.c. 9 Præterea illud dicitur mutari, seu esse mobile, secundum quod fit mutatio aliqua, vel motus; sed secundum locum fit mutatio, ergo locus mutatur, & consequenter non est immobilis.

4 physl 6. Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 41. definit locum, quod sit terminus primus corporis continentis immobilis.

4.phys.l.9 & 6.7 8.op.42 & 52. quol. 6.2.5. Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod locus est terminus corporis continentis immobilis, primus; hac enim definitione explicatur essentia loci, cum manifestet proprium genus, & propria differentiam illius, quibus essentia cuiuslibet rei continetur; quod enim attinet ad genus loci, si spectentur ea, quæ de illo dici à Philosophis consueuit, videtur quod locus debeat esse vnum ex his 4. puta vel materia, vel forma, vel aliquod spatium inter extrema corporis continentis, vel terminus, seu superficies corporis continentis, nullum autem ex tribus primis potest esse locus, non quidem forma, vel materia, tum quia materia, & forma non separantur à re, locus autem separabilis est à locato, tum quia forma est terminus eius, cuius est forma, at locus non est terminus illius, cuius dicitur locus; neque est spaciũ vllum inter corporis continentis latera medium, vel enim hoc spatium est dimensionatum, & tunc sequitur plura loca esse simul, ac proinde duas dimensiones se penetrare, & præterea, cum tales dimensiones sint accidentia, dari accidens sine subiecto, quæ sunt impossibilia; vel est spatium imaginarium, & hoc non potest habere rationem loci, quia sic locus non esset aliquid præter locatum, cum tamen, vt dictum est, locus sit aliquid reale, & realiter distinctum a locato. Vnde relinquitur, quod locus sit terminus corporis continentis, quod confirmatur, quia ex hoc, quod locus est terminus talis, potest assignari ratio duarum proprietatum loci, nimirum, cur quodlibet corpus naturale feratur ad proprium locum, & in eo naturaliter quiescat, quod est signum bonæ definitionis, vt inquit Philosophus 4. phys. t. 31. ideo enim vnumquodque corpus fertur ad proprium locum, quia illud corpus continens, ad quod consequenter se habet corpus contentum, & locatum, & quod ab eo tangitur, terminis simul existentibus, est proximũ ei secundum naturam, ordo enim situs in partibus vniuersi attenditur secundum ordinem naturæ. nam corpus cœleste, quod est supremum, est nobilissimũ, post quod inter alia corpora secundum nobilitatem naturæ est ignis, & sic deinceps vsque ad terram. Ideo vero corpora naturaliter quiescunt in suis locis, quia corpus locatum se habet ad corpus continens, sicut quædam pars ad totum, diuise tamen, vnde sicut para naturaliter quiescit in suo toto, ita & naturaliter corpus quiescit in suo loco naturali. Quod vero attinet ad differentiam loci recte illa à Philosopho constituitur in immobilitate, ita vt locus sit terminus continentis immobilis, quod patet primo, quia cũ per hoc, quod sit terminus corporis continentis, conueniat cum vase, quod aliquo modo est locus aquæ in ipso contentæ, debet per aliquid ab ipso distingui, quod constituat propriam rationem loci, hoc autem est immobilitas, nam vas est locus mobilis, vnde simul cum locato defertur, at locus proprie dictus est omnino immobilis, vnde dicitur à Philosopho vas immobile. Secundo quia, cum locus ex transmutatione loci colligatur, sicut materia ex transmutatione formarum, sicut materiæ nomine intelligitur id, quod est receptaculum formarum, eademque manens numero modo vnam formam, modo aliam recipit, ita nomine loci intelligitur receptaculum corporum, ita vt idem immobile manens modo recipiat vnum corpus, modo aliud successiue. Addit vero Philosophus, quod locus est terminus immobilis, primus, vt designet locum proprium, & excludat communem; vterque enim immobilis est, & tota tamen locii omnibus continentibus est ex primo locante, & continente, scilicet cœlo; proprius tamen locus vniuscuiusque corporis est pars loci communis, & ideo conueniẽter additur in definitione loci, quod sit terminus corporis continentis immobilis, primus. Vnde manifestum est quod definitio loci fuit a Philosopho recte assignata. art. præced.

4.phys l.3. 4.5 6. Ad primum ergo dicendum, quod forma est

terminus eius, cuius est forma, at locus non est terminus illius, cuius est locus, sed corporis continentis. Vel dic, quod forma non separatur à re, cuius est forma, & est aliquid rei, cuius est forma, at locus est diuisus à locato, & non est aliquid illius.

q. 14 log. Tab. v locus nu. 1. & 5.

Ad secundum dicendum, quod quia sex vltima prædicamenta accidentium significant formas extrinsecus denominantes, vt dictum est, ideo superficies corporis locantis, vt prædicatur de ipso, pertinet ad prædicamentum quantitatis, tam quam eius species, vt vero denominatiue prædicatur de corpore locato, constituit prædicamentum vbi.

Ad tertium dicendum, quod propria ratio quantitatis logice consideratæ, vt dictum est, est ratio mensuræ, propter quod dicit Auer. quod quantitates sunt differentiæ mensurarum, alia. n. est ratio mensurandi aliquid extrinsece, & intrinsece; & iden vltimum continentis, vt mensura continentis intrinseca dicitur superficies, vt autem mensura contenti, & locari extrinseca est locus, & ideo superficies, & locus licet sit vnum, & idem materialiter, quantum ad hoc, quod quodlibet est vltimum continentis, tamen diuersæ sunt species constitutæ per diuersas rationes formales.

d cœli l. 18 op. de natura loci. & op. de 9 generib. accidentium.

Ad quartum dicendum, quod superficies corporis continentis non habet rationem loci, secundum quod est superficies talis corporis, sed secundum ordinem situs, quem habet ad primum continens, prout scilicet magis, & minus ei appropinquat, corpus autem graue in sua natura est maxime elongatũ à corpore cœlesti, propter eius materialitatem, & ideo debetur ei locus remotissimus à primo continente, qui est propinquissimus medio; & ita superficies continens corpus graue dicitur locus eius secundum propinquitatem ad medium, vnde signanter Philosophus in p. cœli dicit quod locus, qui est circa medium, est corporis subsistentis, idest corporis grauissimi, quod substat omnibus, scilicet terræ.

op. 52.

Ad quintum dicendum, quod motus locati non est ad ipsam superficiem locantis propter superficiẽ, sed propter virtutem conseruatiuam, & formatiuam ipsius, & ideo cum virtus formatiua terræ sit frigiditas, quæ causatur ex materia distanta ad primum calefaciens, quod est cœlum, & inchoatio huius virtutis est in concauo aquæ, perfectio autem eius in centro, ideo terra mouetur ad centrum, & non ad superficiem aquæ; & inde est quod terra est simpliciter grauis; virtus autem formatiua ignis est caliditas perfecta, quæ est perfecta, & completa in concauo orbis lunæ, & deficiens in conuexo aeris; & hinc est, quod ignis non solum mouetur ad aonnexum ignis, sed ad concauum orbis lunæ, propter quod ignis est simpliciter leuis; virtus autem formatiua aeris incipit in concauo ignis, & est deficiens in conuexo aquæ, perficitur autem in medio, & sic est etiam de aqua suo modo, & ideo motus aquæ est à terra, & ab aere ad medium eius; at motus aeris secundum naturam est ab aqua, & igne ad medium locum, propter quod aer, & aqua non sunt simpliciter leues, neque graues, sed in respectu. Et sic patet causa, quare terra moueatur deorsum simpliciter, & non ad concauum aquæ, licet sit locus eius, quia hoc facit virtus formatiua, quæ est in loco, propter quod mouetur vnumquodque ad suum locum. Vel dic sicut ad præcedens argumentum.

op. 52. 4. phys. l. 8.

Ad sextum dicendum, quod motus aeris ad locum terræ non est naturalis motus illius, vel aquæ, de quo tantum loquimur in præsenti, & Philosophus in 4 phys. sed est violentus, quia corruptiuus est vtriusque nam, cum aqua moueatur ad locum terræ, inspissatur à frigiditate ipsius loci, inspissatione maiori, quam requiratur ad formam aquæ, vnde conuertitur in terram similiter cum aer descendat ad locum aquæ, infrigidatur à frigiditate illius loci, & conuertitur in aquam.

op. 52. 5. p. & 2 quol. 6. a. 3

Ad septimum dicendum, quod Angeli, & corpora beatorum sunt æquiuoce in loco, nam corpus est in loco circumscriptiue per contactum dimensiuæ quãtitatis, Angelus vero per contactum virtutis, Corpus autem glorificatum non est necesse quod sit in loco, hoc enim conuenit tantum corpori dependenti à primo continente.

op. 52. 4. phys. l. 6. quol. 6. a. 3

Ad octauum dicendum, quod immobilitas loci dupliciter potest accipi, vno modo respectu locati, ita vt dicatur locus immobilis, quia non mouetur motu locati, licet moueatur motu continentis, quia est vltimum eius; verum hoc & est contra mentem Philosophi, qui cum dicat, quod sicut vas est locus mobilis, ita locus est vas immobile, maiorem immobilitatem vult inesse loco naturali, quam vasi, & ideo cum vas sit immobile motu eius, quod est in vase, & locus sit magis immobilis, quam vas, sequitur, quod locus non solum sit immobilis motu contenti, sed etiam continentis: & est insufficienter dictum, quia, cum circa aliquod contentum manens immobile, puta circa domum, vel arborem contingit mutationem fieti continentis, puta aeris, si locus mouetur motu continentis, sequitur, quod idem manens immobile fieret in diuersis locis, quod est impossibile: Alio ergo modo dicitur locus immobilis non solum motu locati, & contenti, sed etiam motu corporis cõtinentis, & locantis, & hoc modo locus debet esse immobilis; propterea enim Philosophus dicit, quod si nauis sit in aqua fluuij, quæ mouetur, magis vtitur ea tamquam vase, quam tanquã loco continente, nõ nisi quia de ratione loci est quod sit immobilis motu continentis, vnde totus fluuius, qui secundum se totum est immobilis, magis debet dici locus nauis, quã hæc aqua, quæ fluit, & mouetur; verum quia totus fluuius non est locus proprius nauis, sed communis, ideo locum proprium nauis in flumo oportet accipere per comparationem ad totum fluuium, qui est immobilis, qui erit non secundum hanc aquam, quæ fluit, & mouetur, sed secundum ordinem, & situm, quem habet ad totum fluuium, qui quidem ordo, & situs manet in aqua succedente, qui erat in aqua recedente respectu totius fluuij; quamuis enim aqua materialiter fluat, tamen quia manet idem ordo, & situs respectu totius fluuij, manet etiam idem locus; & similiter dicendum de superficie corporis cuiuslibet continentis, non enim superficies est locus inquantum est huius corporis continentis, alioqui, vt dictum est, corpus quiescens non semper esset in eodem loco, si circa illud renouarentur diuersæ superficies aeris, vel aquæ, sed habet quod sit locus ex ordine ad primum continens quia nimirum sub illa succedit aliud corpus, quod habet eundem ordinem, & situm ad primum continens, siue locans, quod est cœlum. Et ratio horum est, quia locus non solum est continens, sed etiam conseruans, nihil autem habet rationem conseruantis aliquid, nisi per virtutem, & influentiam corporis cœlestis, quam recipit secundũ quod est in determinato situ, & determinata distantia: & quia locus est immobilis, propterea medium cœli, quod est centrum, & vltimum versus nos corporis circularis, quod est cœlum, sic se habent, quod hoc dicitur esse deorsum, & illud sursum, quæ sunt differentiæ loci, hæc enim maxime manent immobilia, centrum enim semper est immobile, cœlum autem licet semper moueatur, tamen semper est in eadem distantia quoad nos.

q p. de ver. ar. 6. c.

Ad nonum dicendum, quod illud, secundum quod est mutatio, quandoque dicitur mutari, quandoque non; quando n. est forma inhærens ei, quod mutatur secundum ipsum, tunc & ipsum mutari dicitur, sicut albedo, vel quantitas dicuntur mutari, quando aliquid secundum ipsa mutatur, eo quod ipsa secundum hanc mutationem succeduut sibi inuicem; quando autem illud, secundum quod est mutatio, est ei extrinsecum, tunc in illa mutatione non mouetur, sed immobile perseuetat. sic locus dicitur non moueri, quando aliquid secundum locum mouetur, sed esse immobilis, vt dictum est, eo quod per motum localem non dicitur esse successio locorum in vno locato, sed magis successio locatorum in vno loco.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum proprietates loci sint conuenienter assignatæ.*

4 phys. l. 8.

VIdetur quod non sit recte assignata prima proprietas loci, quod conseruet locatum. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 48. quod corpora, quæ se tangunt, cuiusmodi sunt locus, & locatum, hæc enim se tangunt terminis simul existentibus, propter contrarietatem qualitatum actiuarum, & passiuarum, sunt actiua, & passiua adinuicem; sed quæ agunt ad inuicem, & patiuntur, cum mutuo se corrumpant, vnum non conseruat aliud, ergo locus non conseruat locatum.

Tab. v. quātitas a. 48. q. 11.

2 Præterea quantitas non est actiua, nisi mediante qualitate, & consequēter nec superficies, quæ est species quantitatis; sed conseruare est agere, vt dictum est, ergo locus, qui est superficies corporis continentis, non conseruat locatum.

4. cœli l. 2.

3 Præterea si locus conseruat locatum, maxime, quia locus est species, & perfectio locati vt dicit Philosophus 4. cœli t. 23. & 24. sed hoc est falsum, quia perfectio, & actus rei est aliquid intrinsecum informans, locus autem est aliquid extrinsecum locato, ergo locus non est species, & perfectio rei. & per consequens non conseruat locatum.

ibid.

4 Præterea illud, ad quod aliquid per se mouetur, posterius est eo, quod mouetur per se secundum naturam; illud autem, quod mouetur in motu locali, est ens perfectum; dicit enim Philosophus, quod latio absolutorum est, idest perfectorum, sed ens perfectum perfectione propria perfectum est, ergo perfectio eorum, quæ feruntur, prior est secundum naturam eo, in quod feruntur per se, sed nihil potest esse prius, & posterius seipso, ergo id, in quod corpora naturalia feruntur, puta locus naturalis eorum nec est actus, & perfectio, nec per consequens illa conseruat, cum hoc ei conueniat, quatenus est actus, & perfectio.

4 phys. l. p. & 8.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 4. & 48. dicit, quod locus conseruat locatum.

4. phys. l.

Videtur quod secunda proprietas loci non sit recte assignata, quod scilicet sit æqualis locato. Dicit enim Philosophus, quod locus nauis existentis in fluuio est magis ipse fluuius, quam aqua proxima naui, sed totus fluuius est maior naui, ergo locus non est æqualis locato.

vt præced.

2 Præterea locus est terminus corporis continentis, vt dictum est, sed corpus continens est maius contento, vt videre est in loco naturali elementorum, de quo maxime loquitur Philosophus agens de loco, vt patet ex t. 41. & 48. 4. phys. ergo locus non est æqualis locato.

4. phys. l. 6. & 8.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 31. dicit quod locus est æqualis locato.

7 phys. l. 3.

Videtur quod non sit recte assignata tertia proprietas loci, quod trahat ad se locatum. Trahens enim simul mouetur cum eo, quod trahitur, vt dicit Philosophus 7. phys. t. 10. sed locus est immobilis, vt dictum est, ergo locus non trahit ad se locatum.

arg. 2 quest. 3.

2 Præterea quod localiter trahitur ab aliquo longe distante, prius alteratur ab illo, tum ex alteratione contingit, quod alteratum mouetur secundum locum, vt patet in magnete, qui sic trahit ad se ferrum; sed locus non alterat locatum, cum sit superficies, vt dictum est, alterationis vero principium tantum est qualitas, vt dictum est, ergo locus non trahit ad se locatum.

p. cœli l. 17.

3 Præterea graue quo magis appropinquat ad locum suum, eo velocius mouetur, vt dicit Philosophus p. cœli t. 88 sed non moueretur velocius, si locus ipsum ad se traheret, quia idem inquantum idem semper facit idem, ergo locus non trahit locatum.

Tab. v. idem n. 2. 4. phys. l. p.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 4. dicit, quod locus habet potentiam quandam respectu locati, hęc autem nulla alia est, quam trahendi ad se locatum, nam propterea omnia corpora naturaliter feruntur ad suum locum.

4. phys. l. p. l. 8.

Ad primam quæstionem dicendum, quod locus conseruat locatum, quod à posteriori probatur, quia propterea vnumquodque corporum fertur in suum proprium locum, quando non impeditur, graue quidem deorsum, leue vero sursum desiderio suæ conseruationis, quia locus cuiusque locati est conseruatiuus esse illius; à priori vero probatur, quia vnumquodque conseruatur à suo simili, seu à proximo sibi secundum naturam, vt dicit Philosophus 4. cœli. t. 48. & à sua perfectione & actu, vt dicit idem 4. cœli. t. 23. at locans cum sit congeneum locato, est ei simile; sic enim aer naturaliter mouetur ad concauum ignis, cum quo conuenit in vna qualitate. Præterea locans est perfectio, & actus locati, comparatur enim ad ipsum sicut forma ad materiam, vnde semper in vltimo corporis continentis est virtus generatiua, & conseruatiua contenti, vnde fit vt assimilentur sibi inuicem in natura. Et sic manifestum est, quod recte sit assignata prima proprietas loci.

4. cœli l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod corpora naturalia dupliciter considerari possunt, vno modo secundum formas substantiales quas habent ex influētia corporis cœlestis, quod est primus locus, & dans virtutem locatiuam omnibus aliis corporibus, & hoc modo vnum corpus locans aliud dicitur ipsum conseruare, quod tamen facit modis supra dictis. Alio modo, quatenus habent qualitates contrarias actiuas, & passiuas, & hoc modo vnum corpus superius locans aliud est corruptiuum illius, non autem conseruatiuum.

4. phys. l. 8. 2 de ani. l. 2. in c.

Ad secundum dicendum, quod locus naturalis, qui primo conuenit elementis, tum elementatis per elementa & est conseruatiuus corporum naturaliū, dicitur id facere per virtutem, & influentiam corporis cœlestis, quam recipit secundum quod est in determinato situ, & determinata distantia, non enim superficies corporis locantis, vt superficies est, conseruat locatum, sed virtus formatiua, & conseruatiua, quæ est in corpore locante ex influentia cœli, vnde conseruatio non prouenit immediate à quantitate, vel superficie, sed à qualitate, quæ tamen consequitur corpus locans aliud ex ordine naturali, & situali ad cœlum, quod est primum locans.

op. 52.

Ad tertium, & quartum dicendum, quod perfe- 4. cœli l. 2.

ctio dicitur de forma, quæ est actus primus, & etiam de fine, qui est actus secundus, sicut patet ex 2. de anima. vbi dicit, quod endelechia idest actus, dicitur hic quidem, sicut scientia, ille vero sicut considerare, finis autem dupliciter dicitur, vno modo perfectio rei informans ipsam rem quæ posterior est ipsa secundum generationem, sicut finem hominis dicimus aliquam operationem eius perfectissimam intellectualem. Alio modo dicitur finis aliquid præexistens, in habitudine ad quod existit finis primo modo dictus: sicut perfectissimum obiectum hominis secundum intellectum dicitur finis ipsius, & ideo perfectio dupliciter dicitur, & de operatione intrinseca, & de obiecto primo, & per se illius operationis aliquo modo. Secundum hunc igitur tertium modum possumus considerare perfectionem corporum simplicium mobilium motu recto, secundum quod huiusmodi, perfectio enim prima ipsorum est forma; pora grauitas, vel leuitas perfectio autem secundo modo, quæ est finis primo modo dictus, est operatio ipsorum prima idest sursum, aut deorsum, graui enim aut leui esse est sursum aut deorsum esse secundum Philosophum in 6 phys. perfectio autem tertio modo, quæ est finis vltimo modo dictus est locus eorum naturalis. Si igitur loquamur de perfectione primo modo dicta, moueri ad locum non est formaliter moueri ad perfectionem, sicut probant duæ obiectiones factæ, quæ de hac perfectione bene concludunt. Si vero loquamur de perfectione secundo modo dicta, quæ est operatio, sic ferri ad locum non est ferri ad perfectionem formaliter, & simpliciter, sed ad aliquid, à quo sumitur ratio perfectionis secundum hunc modum dictæ; perfectio enim huiusmodi corporum secundum hunc modum est deorsum, vel sursum esse. quorum ratio sumitur ex ipsis sursum, vel deorsum, & de hac perfectione procedit ratio prima, qua Philosophus 4. cœli. t. 22. probat, id quod mouetur naturaliter ad suum locum, moueri ad perfectionem, quia quandocunque aliquid est in potentia ad aliquid, tāquam ad finem, perfectio eius est sibi in eo esse, sicut potentia grammatici, vel musici perfectio est grammaticum vel musicum esse, sed graue, & leue mouentur ad loca sua, sicut ad finem. Si autē loquamur de perfectione tertio modo dicta, ferri ad locum naturalem est ferri ad perfectionē formaliter, locus enim qui continet, & habet vim generatiuam, & conseruatiuam, quodam modo rationem perfectionis habet, & sic moueri ad locum est moueri ad simile secundum naturam, & secundum hunc modum procedit ratio secunda, qua Philosophus probat loc. cit. quodque mouentur ad suum locum, mouetur ad suam perfectionem, quia locus inquit est terminus vltimus corporis continentis, sed terminus habet quodammodo rationem perfectionis, & actus, ergo locus habet rationem perfectionis, & actus, & consequenter ferri sursum, vel deorsum, est moueri ad speciem, & perfectionem, & consequenter est ferri ad simile sibi in natura; corpora enim, quæ consequuntur se secundum ordinem naturalem, similia sunt inuicem, sicut aqua aeri, aer igni, aqua enim in hoc, quod locatur in vltimo aeris, similitudinem habet cum illo. Similiter quia aer locatur in concauo ignis, habet similitudinem cum illo & èconuerso in medijs, ignis enim secundum vltimum similitudinem habet cum aere, & aer cum aqua, & aqua cum terra, semper enim in vltimo corporis continentis est virtus generatiua, & conseruatiua contenti naturaliter, & ita assimilantur sibi inuicem secundum naturam.

5 phys. t. 5. & 2.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod locus necessario debet esse æqualis locato, & ratio est, quia locus proprie dictus est is, qui est primus, puta superficies concaua corporis continentis, secundum quam corpus superius dicitur continere inferius sic enim dicimus omnia esse in cœlo, quia non ipsum corpus cœli inquit Philosophus 4. cœli. t. 46 sed superficies vltima illius versus nos est locus corporum mobilium, propter quod etiam dicimus, quod terra est in aqua, & aqua in aere, & aer in igne; sic autem sumptus locus est æqualis locato: cum enim sit terminus, per quem corpus locans tangit locum. vt dicit Philosophus 4. phys. t. 48. necesse est, quod simul sit cum termino corporis locati, & consequenter quod tales termini, seu superficies sint æquales, seu æqualis continentiæ, quod secus est in superficie conuexa locantis, seu in loco remoto, & vltimo, cum ambiat corpus maius, quàm sit corpus locatum; & sic patet ad secundum obiectum.

4 phys. t. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod ratione immobilitatis dicitur totus fluuius magis proprie locus nauis existentis in illo, quam aqua proxime tangens ipsam nauem, quia aqua fluuij non dicitur locus proprius nauis, nisi quatenus habet ordinem ad totum fluuium, vt est immobilis, ratione vero continentiæ aqua fluminis dicitur locus proprius nauis, & totus fluuius dicitur locus communis eiusdem.

4 cœli t. 2. 4 phys. t. 2. p. 2. q. 36 a. 2. c. 7. phys. t. 3.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod locus trahit ad se locatum. Cuius ratio est, quia quidquid fertur naturaliter in finem, trahitur a fine, finis enim mouet ad se ea, quæ sunt ad finem, hoc autem est trahere, sed corpora naturalia naturaliter mouentur ad sua loca tamquam ad proprios fines, duplicem enim appetitus naturalis habet causam, vnam per modum finis, aliam sicut vnde est principium motus sicut n. descensus grauis causa vnde principium est inchoatio naturalis orta ex grauitate, ita causa finalis eiusdem nulla alia est, quam locus deorsum, ergo locus trahit ad se locatum.

3 phys. t. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod tripliciter contingit aliquid localiter trahere aliud, seu ad se localiter mouere, vno modo, sicut finis mouet vnde & finis dicitur trahere, secundum illud poetæ. Trahit sua quemque voluptas, & hoc modo locus dicitur trahere locatum. Alio modo potest dici trahere aliquid, quia mouet ad se ipsum alterando aliqualiter, ex qua alteratione contingit quod alteratum moueatur secundum locum, & hoc modo magnes dicitur trahere ferrum; sicut enim generans mouet grauia, & leuia, inquantum dat eis formam, per quam mouentur ad locum, ita & magnes dat aliquam qualitatem ferro, per quam mouetur ad ipsum, & sic trahit ipsum non solum sicut finis, sed etiam vt alterans, & mouens, quod patet quia non nisi ex propinquo trahit ferrum, & quia si magnes alliis perungatur, nequit trahere ferrum, quasi alliis vim alteratiuam ipsius impedientibus, vel in contrarium alterantibus, & quia nequit trahere ferrum, nisi hoc liniatur cum magnete, si præsertim is paruus sit, quasi ferrum ex magnete vim aliquam accipiat, vt ad eum moueatur. Tertio dicitur aliquid attrahere, quia hoc mouet ad seipsum motu locali tantum, & hoc modo trahens simul mouetur localiter cum eo, quod trahitur, & de hoc tertio modo trahendi procedit obiectio, quo tamen modo non trahit locus locatum, sed primo.

Ad secundum dicendum, quod obiectio procedit ibid. detractione secundo modo accepta, quo modo locus non trahit ad se locatum, vt dictum est.

p. cœli. l. 15.

Ad tertium dicendum, quod ideo motus grauium, & leuium est velocior in fine, quam in principio, quia tanto magis grauitas corporis confortatur

propter

propter propinquitatem eius ad proprium locum; praeterea quia natura magis tendit ad id, quod est sibi conueniens, quam fugiat id, quod est sibi repugnans, vnde & inclinatio appetiuae virtutis imitatrix motus naturalis, per se loquendo vehementius tendit in delectationem, quam fugiat tristitiam.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum vltima sphaera sit in loco.*

Videtur quod vltima sphaera non sit in loco. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 43. quod cui corpori non adiacet aliquod corpus exterius continens ipsum, non est in loco, sed tale est corpus vltimae sphaerae, ergo vltima sphaera non est in loco. Sed dices, quod vltima sphaera est in loco per accidens, ratione centri immobilis, quod est in loco.

2 Contra si vltima sphaera esset in loco per accidens, sequeretur, quod moueretur in loco per accidens, & sic motus per accidens erit prior motu per se, quod est inconueniens. Sed dices, quod ad motum circularem non requiritur, quod id, quod mouetur per se circulariter, sit per se in loco, requiritur autem ad motum rectum.

3 Sed contra Philosophus 4. phys. t. 31. dicit quod aliqua esse, vel moueri in loco per accidens, est ex hoc, quod mouetur id, in quo sunt, non autem quod aliquid est in loco per accidens ex hoc, quod aliquid, quod est omnino extrinsecum ab ipso, est in loco, sed centrum est omnino extrinsecum ab vltima sphaera, ergo haec non est in loco, quia centrum est in loco. Sed dices quod caelo conuenit quidem esse in loco per accidens, sed non ratione centri, sed ratione partium suarum.

Contra partes secundum locum corporis continui non sunt in loco, neque mouentur, sed totum mouetur, & est in loco, sed vltima sphaera est corpus continuum, ergo partes eius nec sunt in loco, nec mouentur secundum locum, & per consequens vltimae sphaerae non debetur locus ratione partium. Sed dices, quod partes corporis continui, & consequenter vltimae sphaerae sunt in loco in potentia, & hoc sufficit.

5 Contra, id, quod est in actu, est prius eo, quod est in potentia, ergo inconueniens est, quod primus motus localis sit corporis existentis in loco per partes, quae sunt in potentia in loco.

6 Praeterea dicit Philosophus 4. phys. t. 47. quod vltima sphaera non est alicubi, quia quod alicubi est, & ipsum aliquid est, & adhuc aliquid oportet esse extra hoc, in quo quidem contineatur, extra vltimam autem sphaeram nihil est.

Sed contra est, quod vltima sphaera mouetur in loco, sed nihil mouetur in loco, quod non sit in loco, ergo, ergo vltima sphaera est in loco.

Respondeo dicendum, quod hac de re variae fuere fuerunt Philosophorum sententiae. Nam primo Alex. dicit, quod vltima sphaera nullo modo est in loco. Philop. dixit locum non esse terminum continentis, sed spatium quod est intra terminos continentis, & per consequens caelum per se esse in loco, & per se moueri, quia per se est in tali spatio. Verum haec positio est impossibilis, quia vel oportet dicere, quod locus non sit aliquid praeter locatum, vel quod aliquae dimensiones spatij sint per se existentes, & tamen subintrantes dimensiones corporum sensibiliũ, quae sunt impossibilia. Vnde secundo alij vt Alex. dicunt caelum non esse in loco, nec per se, nec per accidens, nec moueri in loco, quia non est de ratione corporis, vt sit in loco, cum locus non ponatur in definitione corporis; quia tamen oportet omnem motum in aliqua specie motus contineri, ideo Auic. eum secutus dixit motum vltimae sphaerae non esse motum in loco, sed motum in situ, vel ad situm, sed haec positio & est contra intentionem Philosophi 5. phys. vbi dicit motum tantum esse in tribus generibus, scilicet quantitate, qualitate, & vbi, & est in se falsa, quia ad nullum genus est motus, cuius specierum ratio consistit in indiuisibili. propter quod dicimus, quod ad substantiam non est motus, quia ratio substantiae cõsistit in indiuisibili, non autem ratio albedinis, quia potest participari secundum magis, & minus à subiecto, nunc autem ita est, quod ratio situs in indiuisibili consistit, vnde ad situm nõ potest esse motus. Praeterea, cum situs nominet ordinem partium in loco, locus poneretur in definitione situs, vnde motus, qui non potest esse ad locum, nec poterit esse ad situm, at motus caeli secundum eos non potest ad locum esse, ergo nec poterit esse ad situm. propter hoc quidam alij, vt Auempace, dixerunt quod aliter assignandus est locus corpori, quod mouetur circulariter, & aliter quod mouetur motu recto; quia enim linea recta est imperfecta additionem recipiens, corpus, quod mouetur motu recto, requirit locum exterius continentem, quia vero linea circularis in se perficitur, corpus quod circulariter mouetur, nõ requirit locũ exterius cõtinentem, sed locum, circa quem reuoluitur, vnde, & motus circularis dicitur esse motus circa medium. sic igitur dicunt quod superficies cõuexa sphaerae contentae est locus primae sphaerae. sed hoc est contra suppositiones cõmunes positas, quod scilicet locus sit continens & quod locus sit aequalis locato, & ideo Auerroes dixit, quod vltima sphaera est in loco per accidens. Ad cuius euidentiam considerandum est quod omne illud, quod habet fixionem per alterum, dicitur esse per accidens in loco ex hoc, quod id, per quod figitur, in loco est, vt patet de clauo infixo naui, & de homine quiescente in naui; manifestum est autem, quod corpora circulariter mota habent fixionem per immobilitatem centri, vnde vltima sphaera dicitur esse in loco per accidens, inquantum centrum, circa quod reuoluitur, habet esse in loco; quod autem aliae sphaerae inferiores habent per se locum, in quo continentur, hoc accidit, & non est de necessitate corporis circulariter moti; sed contra hanc positionem sunt duo argumenta supra allata secundo, & tertio loco, & ideo magis approbo sententiam Themistij, qui dixit, quod vltima sphaera est in loco per partes suas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod sicut Aristoteles dixit, non quaereretur locus nisi propter motum, qui demonstrat locum ex hoc, quod corpora succedunt sibi in vno loco. Vnde licet locus non sit de necessitate corporis, est tamen de necessitate corporis, quod mouetur secundum locum. Sic igitur alicui corpori moto localiter necesse est assignare locum, secundum quod in illo motu consideratur successio diuersorum corporum in eodem loco. In his igitur, quae mouentur motu recto, manifestum est, quod duo corpora succedunt sibi in loco secundum totum, quia totum vnũ corpus dimittit totũ locũ, & in ipsum totũ subintrat aliud corpus; vnde necesse est quod corpus, quod mouetur motu recto, sit in loco secundum se totum; in motu autem circulari licet totũ fiat in diuersis locis ratione, non tamen totum mutat locum subiecto, semper enim remanet idem locus subiecto, sed diuersificatur ratione tantum, sed partes mutant locum non solum ratione, sed etiam subiecto. Attenditur

L

op. 52. 4. phys. l. 7.
ibid.
ibid.
ibid.
ibid.
ibid.
op. 52. 4. phys. l. 7.
ibid. & quol. 6 a 9

ergo in motu circulari successio in eodem loco non totorum corporum, sed partium eiusdem corporis; non igitur corpori, quod circulariter mouetur, debetur ex necessitate locus secundum totum, sed secundum partes & hoc optime congruit motui primo. necesse enim est, quod gradatim ab vno immobili descendatur ad diuersitatem, quæ est in mobilibus; minor autem est variatio, quæ est secundum partes existentes in loco in potentia, quam quæ est secūdū tota existentia in loco in actu. Vnde primus motus qui est circularis, minus habet de difformitate, propinquior existens substantiis immaterialibus. multo autem conuenientius est dicere, quod vltima sphæra sit in loco propter partes suas intrinsecas, quam propter centrum, quod est omnino extra substantiam eius. & magis consonat opinioni Philosophi, qui 4. phys. t. 44. & 45. dicit cœlum vltimum esse in loco per accidens ratione partium; sicut enim mouetur circulariter partibus sibi inuicem succedentibus, sic & locus debetur partibus eius in potentia, quatenus vna pars eius consequenter se habet ad aliam; vnde ratione omnium partium suarum vltima sphæra est in loco, atque adeo per accidens, & sic manifestum est, quomodo sit vltima sphæra in loco, quomodo non.

Ad primum ergo dicendum, quod tantum probat vltimam sphæram non esse in loco per se, sicut nec per se moueri in loco, quod concessum est.

Ad secundum dicendum quod quia in motu circulari non attenditur successio totorum corporum in eodem loco, sed partium eiusdem corporis secundum potentiam existentium in loco, ideo vltimæ sphæræ non debetur ex necessitate locus secundum totum, sed secundum partes; vnde non mirum, quod locus, & motus per accidens priora sint loco, & motu per se, nam optime conuenit motui primo locali, vt dictum est, quod sit corporis existentis in loco per partes, quæ sunt potentia in loco. (In c.)

Ad tertium dicendum, quod tantum probat vltimam sphæram non esse in loco per accidens ratione centri, quod supra cōcessum est, nam est tantum per accidens in loco ratione partium existentium in loco in potentia. (4. phys. l. 7. — In c.)

Ad quartum dicendum, vt dictum est in argumento, quod cœlum est in loco per partes existentes in loco in potentia. (in c.)

Ad quintum dicendum, quod optime congruit primo motui, vt dictum est, quod sic corporis existentis in loco per partes, quæ sunt in potentia in loco. (in c.)

Ad sextum dicendum, quod argumentum tantum probat, quod vltima sphæra non est in loco secundum totum, cum nullo alio corpore circundetur, est tamen in loco per accidens, vt dictum est. (In c. & ad 2.)

Ad septimum dicendum, quod quædam sunt per se in loco, sicut omne corpus, quod per se, id est secundum se totum mouetur in loco, vel secundum loci mutationem vel secundum augmentum, sed vltima sphæra non est hoc modo in loco, cum nullum corpus contineat ipsum, sed secundum quod mouetur circulariter partibus sibi inuicem succedentibus; & locus debetur partibus eius in potentia, inquantum vna pars eius est consequenter se habens ad aliam, quædam vero secundum accidens sunt in loco, sicut anima, & omnes formæ; & hoc etiam modo vltima sphæra est in loco, quatenus nimirum omnes eius partes sunt in loco, ex eo, quod vnaquæque pars continetur sub alia secundum circulationem. (in c. — 4. phys. l. 7.)

## ARTICVLVS V.

*Vtrum duo corpora possint esse in vno loco saltem per absolutam Dei potentiam.*

VIdetur quod duo corpora non possint simul esse in eodem loco. Locus enim proportionaliter respondet locato; sed vnum corpus nullo modo potest esse simul in duobus locis, nisi per conuersionem, vt accidit in Sacramento altaris, ergo nec duo corpora in eodem loco. (quol. p. 21. arg. p. 4. d. 44. q. 2. a. 1. quæst. 3. arg. 4.)

2 Præterea si duo corpora sint in vno loco, sumantur duo puncta in duabus extremitatibus loci, sequitur quod inter ista duo puncta erunt duæ rectæ lineæ duorum corporum in eodem loco existentium quod est impossibile, ergo impossibile est duo corpora esse in eodem loco. (quol. p. arg. 2.)

3 Præterea non potest fieri etiam per miraculum, quod duo corpora sint simul duo, & vnum, quia hoc esset facere duo contradictoria esse simul, sed si ponantur duo corpora esse simul, sequitur illa duo corpora esse vnum, ergo nō est possibile hoc etiam per absolutam potentiā Dei. Mi: probatur sint duo corpora in eodem loco, quorum vnum dicatur a & aliud b aut ergo dimensiones a erunt eædem cum dimensionibus loci, aut aliæ; si aliæ, ergo erunt aliquæ dimensiones separatæ, quod nō potest poni, quia dimensiones, quæ sunt inter terminos loci, non sunt in aliquo subiecto, nisi sint in corpore locato, si autem sunt eædem, ergo eadem ratione dimensiones erunt eædem cum dimensionibus loci, sed quæcunque vni, & eidē sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, ergo dimensiones a, & b sunt eædem; sed duorum corporum non possunt esse eædem dimensiones, sicut nec eadem albedo, ergo a & b sunt vnum corpus, & erunt duo, ergo sunt simul duo, & vnum. (4. d. 44. q. 2. a. 2. quæst. 3. arg. p.)

4 Præterea contra cōmunes animi cōceptiones nō potest aliquid per absolutam Dei potentiam fieri; vt scilicet pars non sit minor toto, quia contraria cōmunibus cōceptionibus directe contradictionem includunt, sicut nec cōtra conclusiones geometricas, quæ à cōceptionibus cōmunibus infallibiliter deducuntur, sicut quod triangulus nō habeat tres angulos æquales duobus rectis. Similiter nec potest aliquid fieri in linea contra definitionem lineę, quia separare definitionem à definito est ponere duo contradictoria esse simul, sed duo corpora esse in eodem loco est contra cōclusiones geometriæ & contra definitionē lineæ, ergo non potest per miraculum fieri, mi: patet, quia conclusio geometriæ est, quod duo circuli non se tangant nisi in puncto, si autem duo corpora circularia essent in eodem loco, duo circuli designati in eis se tangerent secundum totum; similiter etiam est cōtra definitionē lineæ, quod intra duo puncta sit plus, quam vna linea recta, quod cōtingeret, si duo corpora essent in eodem loco, quia infra duo puncta signata in diuersis superficiebus loci essent duæ lineæ rectæ duorum corporum locatorum. (arg. 2.)

5 Pręterea per diuinam potentiam nō potest fieri, quod corpus inclusum in alio corpore nō sit in loco, quia sic haberet locum communem, & non propriū, quod non potest esse, sed hoc sequitur, si duo corpora sint in eodem loco, ergo hoc non potest fieri per diuinam potentiam. Mi: patet, sint duo corpora in eodem loco, quorum vnum secundum quamlibet dimensionem sit maius alio, corpus minus erit inclusū corpore maiore, & locus corporis maioris erit locus eius communis, locum autem proprium non (arg. 5.)

habebit, quia non erit aliqua superficies corporis actu signata, quæ contineat ipsam, quod est de ratione loci. ergo non habebit locum proprium.

(arg p & 2ª sed contra.) Sed contra est, quod miraculose multis exemplis patet quod duo corpora simul esse possunt in vno & eodem loco, vt cum corpus Christi Domini infantis exiens ex vtero virginis matris claustra pudoris non fregit, cum idem Dominus ad discipulos ianuis clausis intrauit.

(p d 17. q p. a. p. c.) 2 Præterea dicit Philosophus 7. phys. t. 10. quod mouens, & motum, agens, & patiens, operans, & operatum oportet simul esse, sed simul sunt, quæ sunt in vno loco, ergo mouens, & mobile, quæ sunt duo corpora, possunt esse in vno, & eodem loco.

(quol p. a. 1 t. arg p.) 3 Præterea si non potest esse vnum corpus cum alio in eodem loco, vel idest propter grossitiem, & corpulentiam, vel propter dimensiooes, sed non propter primum quia corpus gloriosum erit spirituale secundum apostolum p. cor. 1 r. nec propter secundum, quia cum raagentia sint, quorum extrema sunt simul necesse est, quod punctum vnius corporis naturalis sit simul cum alio puncto alterius, & linea cum linea, & superficies cum superficie, ergo & pari ratione corpus cum corpore, ergo poterit esse vnum corpus cum alio.

(4 d 44. q. 2ª a. 1. quæst. 2. c. & quol. p. a. 11.) Respondeo dicendum, quod natotaliter non potest vnũ corpus esse cum alio in vno eodemq. loco; cuius rei multiplex ratio à Philosophis assignatur dicunt enim quidam id prohibeti ratione corpulentiæ, per quam habet corpus qood repleat locum, quam quia tollit dos gloriæ, puta subtilitas, ideo dicunt corpus gloriosum naturaliter posse simul stare cũ alio in eodem loco. Sed hoc stare non potest, primo quia vel hæc corpulentia est aliqua qualitas, vel materia, vel forma, vel quantitas Non primum, quia nulla qualitas dari potest, qua remota corpus possit esse simul cum alio in eodem loco. Neque secundum, & tertiũ, quia cum materia, & forma sint partes essentiæ, integra essentia corporis humani non remaneret cũ gloria in corpore glorioso, quod est hæreticom. Secundo quia corpulentia, quam dos subtilitatis aufert, est ad defectum pertinens. puta aliqua inordinatio materiæ non perfecte substãtis suæ formæ, totum enim, quod ad integritatem corporis pertinet, in corpore resurget tam ex parte formæ, quam ex parte materiæ. Quod autem corpus sit repletiuum loci hoc habet per id, quod est de integritate naturæ eius, & non ex aliqoo defectu naturæ; cum enim plenum opponatur vacuo, illud solum non replet locum, quo posito in loco, locus nihilominus remanet vacuus. Vacuũ autem definitur in 4. phys. quod est locus non plenus sensibili corpore, dicitur autẽ aliquod corpus esse sensibile ex materia, & forma, & naturalibus accidẽtibus, quæ omnia ad integritatẽ naturæ pertinent. Constat etiã, quod corpus gloriosum erit etiam sensibile secuodũ tactum, vt patet in corpore Domini; vnde sequitur, qood corpus gloriosum non obstante dote subtilitatis replebit locum, insania enim videtur, dicere quod locus, vbi esset corpus gloriosum, esset vacuus. Secũdo ratio eorum prædicta non valet, quia impedire coexistẽtiam corporis in eodem loco est in plus, quã replere locum: si enim ponamus dimensiones esse separatas sine materia, illæ dimensiones non replent locũ. & tamen istæ dimensiones prohibentur, ne sint simul com aliquo corpore in eodẽ loco, vt patet per Philosophum 4. phys. vbi habet pro inconuenienti, quod corpus mathematicum, qood nihil aliud est, quam dimensiones separatæ, sit simul cum corpore naturali sensibili, vnde dato quod subtilitas corporis gloriosi auferret ab eo hoc, quod est replere locum, non tamen propter hoc sequeretur, quod posset esse cum alio corpore in eodem loco, quia remoto eo, quod in minus est, non propter hoc remouetor quod in plus est. Vnde sequitur, quod dore subtilitatis non remouetur id, quod impedit naturaliter, quominus duo corpora sint simul in eodem loco. Alij ergo dicant, & vere, qood ideo duo corpora non possunt naturaliter esse in eodem loco, quia contiguom requirit distinctionem in situ; (P. P. 97. a. p. c.) illud enim tantum prohibet ne, duo corpora naturaliter sint in eodem loco situata, quod in corpore quolibet requirit diuersum situm, nihil.n est impedimentum identitati, nisi qood est causa diuersitatis, hãc autem diuersitatem situs non requirit aliqua qualitas corporis qoia corpori nõ debetur aliquis situs ratione suæ qualitatis, nã remoto à corpore sensibili, quod sit calidum, aut frigidũ. graue aut leue. nihilominus in eo remanet necessitas prædictæ distinctionis, vt patet per Philosophum 4. phys. & etiam per se planum est. Similiter etiam materia non potest inducere necessitatẽ prædictæ distinctionis, quia materiæ nõ aduenit situs nisi mediante quãtitate dimensiua. Similiter etiã neque forma situm habet nisi ex materia situm habẽre, restat ergo quod necessitas distinctionis duorũ corporum in situ causatur à natura quantitatis dimensiuæ cui per se conuenit situs, cadit enim in definitione eius, quia quantitas dimensiua est quantitas habens situm: & inde est, quod remotis omnibus aliis, quæ sont in re talis distinctionis necessitas inuenitur in sola qaantitate dimensiua, & contra partes in subiecto ex hoc ipso distinctionẽ habent secundũ situm, quod sunt subiectæ dimensioni. & sicut est distinctio diuersarum partium vnius corporis secundum diuersas partes vnius loci per dimensiones, ita propter dimẽsiones corpora distinguntor secundũ diuersa loca, duo enim corpora facit actualis diuisio materiæ corporalis, duas autem partes vnius corporis diuisibilitas potentialis. Vnde & Philosophus in 4. phys. t. 76. dicit, quod sicut subintrante cubo ligneo aquam vel aerem, oportet, quod tantũ cedat de aqua vel aere, ita oportet, quod cederent dimẽsiones separatæ. si vacuum poneretur, Cum ergo gloria non tollat dimensiones corporis, nullum omnino corpus etiam gloriosom poterit naturaliter simul esse cum alio corpore in eodem loco, siue simpliciter, siue propter aliquam proprietatem inditam. Potest autem siue corpus gloriosum, siue qoodcunque aliud simul esse cum alio in eodem loco propter potentiam diuinam. atque adeo per miraculum, vt patet in corpore Christi glorioso, vt dictum est; & ratio est, quia cum ideo necesse sit naturaliter duo corpora esse in duobus locis, quia diuersitas materiæ reqoirit distinctionem in situ, vnde videmus, quod quando conoeniunt duo corpora in vnum, destruitur esse distinctiuũ vtriusque & acquiritur vtrique simul vnom esse distinctum, vt patet in mixtionibus, nõ potest esse, quod duo corpora remaneãt duo & tamen simul sint, nisi vtriq. conseruetor esse distinctum, quod primũ habebant, secundũ quod vtrumq; erat ens indiuisum in se, & diuisum ab aliis. Hoc autẽ esse distinctum dependet à principiis rei essentialibus, sicot à causis proximis, sed à Deo, sicut à causa prima, sicut & esse accidentis dependet à subiecto, sicut à causa proxima, sed à Deo, sicut à causa prima Qoia ergo causa prima potest cõseruare effectus in esse sine causis proximis. & secundis, ideo, sicut in sacramento altaris conseruat accidentia sine subiecto, ita potest cõseruare distinctionem materiæ corporalis, & dimensionũ in ea absque diuersitate situs, & sic miraculose facere, quod duo corpora sint simul in eodem loco, non propter aliquam virtutem creatam inditam, sed sola diuina virtute assistente, & hoc operante, sicut corpus d. Petri sua vmbra sanabat

ibid & 3 p. 30 1.4. ad 3. infirmos, sed diuina virtute assistente, & miracula faciente.

Ad primum ergo dicendum, quod vnum corpus esse simul localiter in duobus locis non potest fieri per miraculum. Corpus enim Christi non est in altari localiter, quia licet secundum veritatem sit sub speciebus, non tamen competit ei ratione sui, quia neque ratione suæ quantitatis neque ratione suæ virtutis, sed ratione illius, quod in ipsum conuersum est ibi præexistens, cuius dimensiones adhuc manent: quibus ad locum illum determinabatur, & ideo non definitur loco illo; miraculose tamen fieri potest, quod duo corpora sint in eodem loco. Et ratio huius est, tum quia esse in pluribus locis simul repugnat indiuiduo ratione eius, quod est esse indiuisum in se. sequeretur enim quod esset distinctum in situ, sed esse cum alio corpore in eodem loco repugnat ei, quantum ad hoc, quod est esse diuisum ab alio, ratio autem vnius perficitur in indiuisione, vt patet in 4. met. sed diuisio ab aliis est de consequentibus ad rationem vnius, vnde quod idem corpus sit localiter simul in diuersis locis includit contradictionem sed duo corpora esse in eodem loco non includit contradictionem. & ideo non est simile. De ratione enim loci est quod sit terminus locati, terminus autem est extra quem nihil est rei, vnde nihil locati potest esse in loco exteriori. Quod si ponatur esse in pluribus locis, sequitur, quod sit extra suum locum & ita sequitur quod sit locatum, & non locatum, quod implicat contradictionem.

quol. p. 12 ad p. Ad secundum dicendum, quod duas lineas rectas mathematicas esse intra duo puncta est impossibile, quia in eis nulla alia ratio distinctionis potest intelligi nisi ex situ, sed duas lineas naturales esse intra duo puncta est impossibile quidem per naturam, sed possibile per miraculum quia remanet alia ratio distinctionis in lineis duabus ex diuersitate corporum subiectorum, quæ conseruatur diuina virtute etiam remota diuersitate situs.

Ad tertium dicendum quod ratio illa est sophistica, quia procedit ex suppositione falsi, vel petit principium, procedit enim ratio illa ac si inter duas superficies oppositas loci alicuius esset aliqua dimensio propria loco, cui oporteret, quod vniretur dimensio corporis locati aduenientis, sic enim sequeretur, quod dimensiones duorũ corporum locatorũ fierent vnã dimensio, si vtraque vnũ fieret cum dimensione loci. Hæc autem suppositio falsa est, quia secundum hoc quandocunque corpus acquireret nouũ locũ, oporteret aliquã immutationẽ fieri in dimensionibus loci, vel locati, nõ enim potest esse, quod aliqua duo fiat de nouo vnũ, nisi altero eorũ immutato. Si autẽ, vt verum est, loco non debentur aliæ dimẽsiones, quam dimensiones locati paret, quod ratio nihil probat. sed petit principiũ, quia secundũ hoc nihil est aliud dictũ quam quod dimensiones locati fiunt eædẽ cũ dimensionibus loci, nisi quod dimensiones locati continẽtur infra terminos loci, & secundum eorũ mensuram distant termini loci, sicut distarent propriis dimensionibus, si eas haberent, & sic dimensiones duorũ corporum esse dimensiones vnius loci nihil est aliud, quam duo corpora esse in eodem loco, quod est principale propositum.

Ibid. ad 2. Ad quartum dicendum, quod posito, quod duo corpora per diuinam virtutẽ sint in vno loco, neq; sequitur aliquid contra communes animi conceptiones, neq; contra definitionem lineæ, neque contra cõclusiones geometricas, quantitas enim dimensiua in hoc differt ab omnibus aliis accidentibus, quod habet specialem rationem indiuiduationis, & distinctionis, quæ est sibi, & omnibus aliis accidentibus communis. Sic ergo vna linea potest intelligi diuersa ab alia, vel quia est in alio subiecto, quæ consideratio non est nisi de linea materiali, vel quia distant in situ ab alia, quæ consideratio est de linea mathematica, quæ intelligitur præter materiam. Si ergo remoueatur materia, non potest esse distinctio linearum nisi secundũ diuersum situm, & similiter nec punctorum, nec superficierum, nec quarumcumq; dimensionum, & sic geometria non potest ponere, quod vna linea addatur alij, tamquam distincta ab ea, nisi sit diuersa situ ab ea, sed supposita subiecti distinctione, siue distinctione situs, es dicto miraculo intelligentur diuersæ lineæ, quæ non distant situ propter diuersitatem subiecti, & similiter puncta diuersa; & sic duæ lineæ designatæ in duobus corporibus quæ sunt in eodem loco, trahuntur à diuersis punctis ad diuersa puncta, vt non accipiamus punctum signatum in loco, sed in ipso corpore locato, quia linea non dicitur trahi nisi a puncto, quod est terminus eius.

Ad quintum dicendum, quod Deus posset facere aliquod corpus, quod non esset in loco, & tamen illa positione facta non sequitur, quod aliquod corpus non sit in loco, quia corpus maius est locus corporis minoris ratione illius superficiei, quæ designatur ex contactu terminorum minoris corporis.

ibid ad 1. Ad p. 2. p. dicendum, quod hoc obiectum probat tantum per diuinam virtutem posse duo corpora esse simul in vno, & eodem loco, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod verum quidem est, quod omne mouens, & motum debent esse simul, sed tamen id diuersimode contingit in corporalibus, & spiritualibus. Quia enim corpus per essentiam suã, quæ circumlimitata est terminis quantitatis, determinata est ad situm aliquem, non potest esse, quod corpus mouens, & motum sint in eodem situ; vnde oportet, quod simul sint per contactum, sic virtute sua immutat corpus, quod immediate sibi coniungitur, quod etiam immediatum aliud immutare potest vsque ad aliquem terminum. Spiritualis vero substantia, cuius essentia omnino absoluta est à quantitate, & situ, & per hoc loco, non est distincta ab eo, quod mouet per locum, vel situm, sed vbi est quod mouetur, ibi est ipsum mouens, sicut anima est in corpore, & sicut virtus mouens cœlum dicitur esse in dextra parte orbis, quem mouet, vnde incipit motus, vt dicitur 8. phys.

Ad tertium dicendum, quod, vt dictum est, corpus humanum in statu gloriæ prohibetur esse cum alio corpore in eodem loco, non propter corpulentiam, vel grossitiem, quæ per gloriam tolluntur. Spiritualitatem enim apostolus opponit animalitati, secundum quam corpus est alimoniæ indigens, vt dicit. Aug. non autem opponit grossitiei, vel corpulentiæ, sed impeditur propter dimensiones; ratio vero, quæ in contrarium obiicitur, ponitur inter sophisticas rationes à Philosopho in 4. phys. puncto enim lineæ, & superficiei non debetur locus, sed corpori, vnde non sequitur si termini corporum se tangentium sunt simul, quod propter hoc plura corpora possunt esse in eodem loco.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum vnum corpus possit esse in pluribus locis.*

Videtur quod vnum corpus possit esse in pluribus locis. Difficilius enim est quod hæc substantia mutetur in aliam, quam quod hæc substantia

mutetur in accidens, sed in Sacramento altaris ex hoc, quod diuina virtute substantia panis, remanentibus eius dimensionibus, secundum quas commensuratur loco, conuertitur in substantiam corporis Christi, sequitur, quod idem Corpus Christi sit non localiter secundum commensurationem propriarum dimensionum, sed Sacramentaliter in pluribus locis simul, ergo potest facere quod conuertatur dimensio huius corporis in dimensionem alterius corporis, & sic erit idem corpus localiter in pluribus locis.

2 Præterea loci varietas nihil omnino facit ad diuersitatem numericam; causa enim diuersitatis numericæ est in ipsis, quæ numero differunt, locus autem est extra locatum, ergo cum diuersitate locorum potest stare vnitas numerica rei; & per consequens vnum corpus numero potest esse in pluribus locis.

[margin: q. 70. q. 4. ar. 2.]

3 Præterea si vnum corpus non potest esse in pluribus locis, maxime, quia vt dictum est, inde sequeretur, quod esset diuisum in se, quod est contra rationem vnius numero; sed hoc est falsum, tum quia res non est completa in esse, nisi per hoc, quod est ab aliis distincta, locus autem aduenit post esse completum; vnde & motus ad locum, & motus perfecti secundum substantiam, vt dicitur 7. phys. tum quia distinctio secundum numerum est inuariabilis circa ipsa distincta, à causa autem variabili cuiusmodi est locus, quia variatur circa locatum, non procedit effectus inuariabilis, ergo potest vnum corpus numero manens indiuisum in se esse in pluribus locis.

[margin: ibid arg. 2. & 3.]

4 Præterea idem Christi corpus potest esse in vno loco localiter, puta in cœlo, & in alio Sacramentaliter puta in pluribus hostiis, ergo & potest esse in pluribus locis localiter.

Sed contra, omnia duo loca distinguuntur ad inuicem secundum aliquam loci contrarietatem, quæ sunt sursum, & deorsum ante, & retro, dextrum, & sinistrum; sed Deus non potest facere, quod duo contraria sint simul, hoc enim implicat contradictionem, ergo Deus non potest facere, quod idem corpus sit in pluribus locis localiter.

[margin: quol. 1. art. 2 arg. sed contra.]

2 Præterea de ratione loci est, vt dictum est, quod sit terminus locati, sed terminus est extra quem nihil est rei, ergo nihil locati potest esse in loco exteriori. at si ponatur esse in duobus locis, sequitur quod sit extra suum locum, & ita quod sit locatum, & non locatum, quod implicat contradictionem, ergo idem corpus non potest esse in pluribus locis.

[margin: quol. p. ar. 21 ad p. quol. 3. a. 8 c.]

Respondeo dicendum quod contradictionem implicat vnum corpus esse in pluribus locis, & ratio est, quia esse in pluribus locis simul repugnat indiuiduo, ratione eius, quod est esse indiuisum in se; sequitur enim quod sit distinctum in situ, & per consequens, quod careat ratione formali vnius, quæ est esse indiuisum in se. Vnde, sicut implicat, quod homo careat ratione, quia posito, quod sit homo, habeat rationem necesse est, & ex alia parte ponitur sine ratione, quod est non habere rationem, vnde haberet, & non haberet rationem, ita implicat vnum numero corpus esse in pluribus locis.

[margin: 4 d. 44 q. 2. a. 1 quæst. 3. ad 4.]

Ad primum ergo dicendum, quod difficilius est hoc accidens mutari in aliud accidens, quam hanc substantiam mutari in aliam substantiam; tum quia duæ substantiæ conueniunt in subiecto materiali, quod est pars essentialis vtriusque substantiæ; tum quia substantia habet indiuiduationem per seipsam; Accidens autem non indiuiduatur per seipsum, sed per subiectum, vnde non potest ei conuenire, quod hoc accidens conuertatur in hoc accidens; dato tamen quod hæc dimensio conuertatur in illam, non sequitur, quod idem corpus esset in duobus locis simul, sed in vno tantum, quia postquam substantia panis conuersa est in substantiam corporis Christi, iam non sunt ibi duæ substantiæ, sed vna tantum, ita etiam, si hęc dimensio huius corporis conuerteretur in illam dimensionem alterius corporis, iam non erunt duæ dimensiones, sed vna tantum, & sic non commensuraretur diuersis locis, sed vni tantum.

[margin: quol 3. a. 5.]

Ad secundum dicendum, quod tantum probat, quod diuersitas loci non est causa diuersitatis indiuiduorum secundum se, sed per hoc non remouetur, quin causa diuersitatis locorum sit causa diuersitatis secundum numerum; diuersitas enim secundum numerum causatur ex diuersitate materiæ sub dimensionibus existentis; ipsa etiam materia secundum quod sub dimensionibus existit, prohibet duo corpora esse in eodem loco, inquantum oportet duorum corporum distinctas esse secundum situm materias. Et sic patet, quod ex eodem causatur diuersitas secundum numerum, ex quo causatur necessitas locorum in diuersis corporibus & ideo ipsa diuersitas locorum in se considerata est signum diuersitatis secundum numerum diuersitas autem loci considerata secundum causam suam est causa diuersitatis numericæ & ideo Boetius dicit, quod varietas accidentium facit diuersitatem secundum numerum, & idem dicendum est ad tertium.

[margin: quol cit. ad 2. & 4.]

Ad quartum dicendum, quod corpus Christi est in Sacramento per conuersionem, non autem localiter, quæstio autem est de eodem corpore in pluribus locis localiter.

[margin: quol. p. a. 20]

---

# QVÆSTIO XX.

*De vacuo.*

Deinde considerandum est de vacuo, sicut enim pertinet ad Philosophum naturalem determinare de loco, an sit, & quid sit, ita & de vacuo, quia per similes rationes aliqui crediderunt esse locum, & vacuum.

## CIRCA QVOD QVÆRVNTVR QVINQVE.

*Primo vtrum detur vacuum, vel dari naturaliter possit.*

2 *Quid sit vacuum.*

3 *Vtrum posito vacuo possit in illo fieri motus.*

4 *Vtrum motus in vacuo si fieret, fieret in instanti, an in tempore.*

5 *Vtrum ascensus aquæ ad replendum vacuum sit aquæ naturalis.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum detur vacuum, vel dari possit naturaliter.*

VIdetur quod vacuum detur, & consequenter dari possit naturaliter. Quia si vacuum dari

[margin: 4. phys. l. 9.]

non posset, nec posset dari motus localis vt dicitur 4. phys. t. 13. quia quod mouetur, aut recipitur in vacuo, & sic habetur intentum, vel recipitur in pleno, & sic dabitur penetratio dimensionum, quæ est impossibilis naturaliter, ergo datur, & dari naturaliter potest vacuum.

*ibid.*

2 Præterea quædam videmus constringi, quædam dilatari; sed hæc fieri non possunt sine vacuo. nã eorum, quæ condensantur, partes se inuicem calcant, & comprimunt, non nisi quia inter illas intercedebat vacuum, ergo datur naturaliter vacuum.

*ibid.*

3 Præterea augentur corpora per alimentum, quod est corpus quoddam, sed duo corpora non possunt esse in eodem loco, ergo oportet esse aliquas vacuitates in corpore augmentato, in quibus recipitur alimentum, & sic necesse est esse vacuum ad hoc, vt alimentum recipiatur.

*ibid.*

4 Præterea vas plenum cinere tantum recipit de aqua, quantum si esset vacuum sed hoc non esset, nisi essent aliquæ vacuitates inter partes cineris, ergo naturaliter dari potest vacuum.

*p. cœli l. 21.*

5 Præterea si esset aliquis in extrema circumferentia cœli, aut posset extendere manum suam, aut non, si non posset, ergo impediretur ab aliquo extrinseco impediente existente, & redibit eadem quæstio de illo extrinseco. Si in extremo eius aliquis existens posset vltra manum porrigere, hoc dato sequitur, quod extra id possit esse corpus, & cum non sit extra, erit vacuum, nam vacuum nihil aliud est, quam locus, in quo non est corpus, potest tamen esse.

*3. de ani. l. 23.*

6 Præterea si dentur duo lapides politi, ita vt vnus perpendiculariter super alium cadat, necesse est, quod ante quam se tangant, aer interceptus inter ipsos recedat: sed nõ potest recedere in instanti, sed in tempore, ergo necesse est, quod in aliqua parte temporis locus centralis, in quo erat aer, per eius recessum remaneat vacuus, & sic dabitur vacuum in natura saltem per aliquod tempus.

*p. p. q. 110. a. 3.*

7 Præterea Angelis obedit natura quoad motum localem, ergo cum agens naturale mouetur localiter ad prohibendum vacuum, poterunt Angeli talem motum impedire, vnde naturaliter sequetur vacuum in natura.

*p. p. 46 art. p. arg. 4. & d. p. q. p. a. p. arg. 4.*

8 Præterea vacuum est vbi non est corpus, sed potest esse, sed vbi nunc est mundus, prius non fuit aliquod corpus, & tamen ibi poterat esse, alioqui ibi nunc non esset, ergo ante mundum naturaliter fuit vacuum.

*4 phys. l. 11.*

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. a. t. 64. fuse probat vacuum nec dari, neć posse dari.

*p. cœli. l. 20. & 21.*

Respondeo dicendum, quod naturaliter nec datur, nec dari potest vacuum. & ratio est, quia vel hoc vacuum est, vel esse potest extra cœlum, vel intra sed immersum reliquis corporibus contentis sub cœlo, vel intra, sed separatum à reliquis corporibus; sed nullum horum dici potest, non primum, quia si vacuum dari potest, illud debet esse locus, in quo non existit corpus, sed possibile est esse, hoc posito. In omni loco possibile est existere corpus, alioqui locus esset frustra, sed extra cœlum non est possibile naturaliter existere aliquod corpus, vt pluribus probat Philosophus p. cœli à t. 97 ergo extra cœlum non est vacuum. Præterea aut illud vacuum erit finitum, aut infinitum, si finitum, oportet quod alicubi terminetur, & tunc redibit eadem quæstio, verum vltra illum terminum sit vacuum, cum extra illum possit quis manum extendere, & sic ibi possibile erit corpus esse, vnde sequitur ibi esse vacuum; si autem sit infinitum, aut ista potentia vacui erit frustra, aut oportebit ponere corpus infinitum, quod possit recipi in infinito vacuo. Demum si sit vacuum extra mundum, similiter se habet mundus ad aliam partem vacui, sicut ad istam, in qua est mundus, ergo ista non est proprie locus eius. nulla ergo est causa, quare in hac parte vacui maneat, si autem mundus non feratur magis ad vnam partem, quam ad aliam, quia in vacuo non est differentia, fertur ergo ad omnem partem, & ita mundus destruetur. Neque secundo est intra cœlum separatum à rebus, primo quia si datur naturale vacuum, datur propter motum localẽ, sicut & locus aut est causa efficiens, aut finalis motus, aut est locus, in quo fit motus, sed nullum horum est, non primum, quia motus naturales sunt determinati, & habent determinatas causas, at vacuum cum nihil sit, indifferens est ad vnum, & alterum. Neque secundum, quia in vacuo non est maior ratio, cur mobile ad hoc, quam ad illud spatium moueatur, cum sit totum eiusdem rationis. Neque tertium, quia quando totum est actu in loco, partes illius sunt tantum in potentia at posito vacuo essent actu in loco, cum etiam illæ penetrentur à vacuo. Secundo quia omnis motus aut est naturalis, aut violentus, sed hic supponit naturalem. naturalis vero est determinatus secundum sursum, & deorsum, quæ differentiæ non sunt in vacuo, quia nihil est. Tertio motus violentus proiectorum post primum impulsum, vel fit per eiteum obsistentiam, & antiperistasim, vel ab aere primo moto à percutiente, qui secum fert sagittam, sed hæc non sunt in vacuo. Quarto dato vacuo non est ratio, cur res magis hic, quam alibi quiescat, quare necesse erit, quod vel omne corpus quiescat, vel moueatur in infinitum, nisi occurrat ei aliquod corpus maius, quod motum eius impediat, quod est absurdum. Conf. quia ideo ponitur vacuum ab assertoribus illius, vt cedat corpori, quod mouetur, at vacuum ex omni parte cedit, ergo corpus in quamcunque partem mouebitur. Neque tertio vacuum est intra cœlum immersum corporibus, quia vel hoc vacuum est aliquod rarum habens multa foramina, & vacua separata magna, aut non separata, sed in corporibus existentia. Si primũ, iam dabitur vacuum separatum, quod est supra refutatum, si secundum, sequuntur multa absurda, & primo vacuum non esse causam nisi motus sursum, rarum enim leue est, & sursum ascendit, ponentes autem vacuum dicunt illud esse causam raritatis. Secundo vacuum inditum corporibus ferre secum corpus, in quo est, quod tamen est impossibile, quia tunc oporteret, quod si vacuum moueretur, esset aliquis locus vacui, & cum vacuum, & locus sint idem secundum ponentes vacuum, sequeretur, quod vacui interioris esset vacuum exterius, in quod fertur, quod est impossibile. Tertio nullam causam esse, cur graue deorsum feratur, cum densum sit, & proinde careat vacuo postremo si corpus rarum causat motum sursum, propter vacuitatem internam, oporteret, quod quanto aliquid est rarius, & magis vacuum, tanto velocius feratur sursum, & si sit omnino vacuum, velocissime feratur, quod tamen est impossibile, quia quod est omnino vacuum, non potest moueri, quia non esset comparare velocitatem vacui, & pleni, neque ex parte spatij, neque ex parte mobilis secundum aliquam determinatam proportionem, eo quod pleni ad vacuum nulla est proportio. quare vacuum non potest esse causa motus sursum, vnde dicendum est, quod naturaliter nec datur, nec dari potest vacuum, quod etiam multa experimenta sensitiua demonstrant in multis ingenijs, quæ per hoc fiunt, quod natura non patitur vacuum.

*4 phys. l. 11.* *4 phys. l. 14.* *2 d. p. q. p. a. 5. arg. 4.*

*4 phys. l. 10.*

Ad primum ergo dicendum, quod licet vacuum non detur, adhuc tamen potest fieri motus localis, nã

potest fieri per hoc, quod se inuicèm corpora subintrent per modum inspissationis, & sic aliquid in plenum mouebitur, & non in vacuum, vt manifeste patetiu corporibus fluidis, vt in aqua, si enim proiciatur lapis in aliquam magnam latitudinem aquæ, manifeste appatet fieri quasdam circulationes circa locum percussionis, quousque pars aquæ depulsæ commoueat aliam, & subintret ipsam, vnde quia modica pars aquæ subiotrat per quandam diffusionem in maiorem aquam, circulationes prædictæ a paruo in maius procedunt quousque totaliter deficiant.

ibid.

Ad secundum dicendum, quod condensatio potest fieri sine positione vacui, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 63. per hoc, quod pars subintrās vadit ad locum vacuum, sed quia egreditur corpus subtilius, quo plenum erat corpus deosius, vt patet, quando aqua colliditur, & condensatur, id enim fit per exclusionem acris intus existentis in aqua; similiter videre est in spongia, & in huiusmodi corporibus porosis. Vel dic, quod condensatio non fit per hoc, quod partes aliæ subintrando adueniant, sicut nec rarefactio per hoc, quod partes inhærentes extrahantur, vt existimant ponentes vacuum intra corpora, sed per hoc, quod materia earundem partium accipit nunc maiorem, nunc minorem quantitatem, vt sic rare fieri nihil sit aliud, quam materiam recipere maiores dimensiones, per reductionem de potentia in actum, condensari autem contra, vt docet Philosophus 4. phys. t. 84.

4 phys. l. 14.

4. phys. l. 10.

Ad tertium dicendum, quod etiam sine positione vacui potest saluari augmentum, dici enim potest fieri augmētum per alterationem, sicut cum ex aqua fit aer, maior fit quantitas aeris, quam erat aquæ. Vel dic, quod augmentum non fit per hoc quod alimentum transit in id, quod augetur, quasi sit aliud corpus ab ipso, sed quia conuertitur in substantiam ipsius, sicut ligna apposita igni conuertuntur in ignem, vt dicit Philosophus p. de gen. t. 34.

ibid.

Ad quartum dicendum, quod si vas plenum cinere recipit tantum de aqua, quantum vacuum, non est propter vacuitatem, sed propter commixtionem in aqua, aqua enim commixta cineri condensatur, & aliqua pars eius exhalat. & iterum partes cineris magis inspissantur humefactione, cuius signum est, quia non potest extrahi tantum de aqua, quantum prius fuit.

p. cæli l. 2. t. quol. 6. a. 3.

Ad quintum dicendum, quod homo in extrema circumferentia constitutus non posset manum suam extendere, non propter extrinsecum impediens, sed quia de natura omnium corporum naturalium est, quod contineantur infra extremam circumferēntiam cæli, alioqui cælum non esset vniuersum. Vnde si esset aliquod corpus, quod non deberet à corpore cæli sic contineri, id nihil probiberet esse extra cælum, sicut corpus glorificatum, & sicut substantiæ spiritualis.

2. de ani. l. 23

Ad sextum dicendum, quod si dentur duo lapides politi, numquam vnus ita cadere poterit supra alium, vt illum tangat, sed inter vtrumque semper intercedet vel aer, vel aqua, vt dicit Philosophus 2. de ani. t. 113.

16. de malo a. 10, ad vlt.

Ad septimum dicendum, quod licet angelis obediat materia quoad motum, non tamen potest impedire motum localem ad prohibendum vacuum, quia hoc non est proportionatum naturæ angelicæ, vt moueat ordinem elementorum mundi, eiusque partium.

2. d. p. q. p. a. 3. ad 4. p. p. q. 46. a. p. ad 4.

Ad octauum dicendum, quod ante creationem mundi non fuit vacuum, sicut neque post, vacuum enim non est tantum negatio, sed priuatio; vnde ad positionem vacui oportet ponere locum, vel dimensiones separatas, sicut ponentes vacuum dicebant, quorum nullum ponimus ante mundum. Etsi dicatur, quod possibile erat ante factionem mundi mundum futurum esse vbi nunc est, dicendum ad hoc, quod non erat nisi in potestate agentis. Vel dic, quod ad rationem vacui non sufficit in quo nihil est, sed requiritur, quod sit locus, vel spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Aristot. 4. phys. t. 60. nos autem dicimus non fuisse locum, aut spatium ante mundum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum vacuum recte sit à Philosopho definitum.*

4 phys. l. 10. & 13.

Videtur quod non recte sit a Philosopho vacuū definitum, quod sit locus, in quo non est corpus potest tamen esse. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 76. quod vacuum sonat aliquid inane, & quod non est. sed locus est aliquid, vt dictum est, ergo vacuum non est locus priuatus corpore.

p. cæli l. 2.

2 Præterea dicit Philosophus p. cæli t. 99. quod extra cælum non est locus, sed extra cælum apta sunt ibi aliqua esse, vt dicit Philosophus ibidem, non possunt autem ibi esse nisi in vacuo, ergo vacuum non est locus.

4. phys. l. 10

Sed contra est Philosophus 4. phys. t. 60. vbi dicit, quod si vacuum est, necesse est esse locum priuatum corpore.

4. phys. l. 10 & 11.

Respondeo dicendum, quod recte definitur à Philosopho vacuum, quod sit locus priuatus corpore. Potest autem hoc esse manifestum ex duobus, & primo quidem ex ratione ponendi vacuum, vt enim dicit Philosophus, propter idem ponitur à Philosophis vacuum, propter quod posuerunt locum esse, puta propter motum, nam inde saluatur motus secundum locum, tam secūdum illos, qui dicunt locum aliquid esse præter corpora, quæ sunt in loco, quam secūdum illos, qui ponunt vacuum esse; negantibus autem locum, & vacuum esse, non proueuit motum secūdum locum esse; at nisi ponatur vacuum esse locum priuatum corpore, non potest poni motum esse, nam omnia corpora naturaliter mouentur ad suum locum, locus autem non est spatium, cum tale spatium nihil omnino sit, locus autem aliquid est, ergo si datur vacuum, hoc erit locus priuatus corpore. Secundo ex refutatione aliarum definitionum, quas Philosophi de vacuo attulerunt, quæ non sunt conuenienter assignatæ; quidam enim illud definierunt, quod sit, in quo non est corpus tangibile, & tamen punctus non est vacuum, vnde addi debet, quod vacuum sit locus, in quo non sit corpus tangibile, sed potest esse. Alij vero definiunt vacuum, in quo non est hoc aliquid, neque vlla substantia corporea, fit autem hoc aliquid per formam, quod quia competit materiæ, ideo dicunt materiam, secundum quod est absque forma, esse vacuum; & hi eandem appellant locum, quia vacuum locum esse volunt, sed hi male dicunt, quia materia non est separabilis a rebus, quarum est materia, sed homines quærunt vacuum, & locum tamquam separata à rebus, optime autem explicatur natura vacui, si definiatur per hoc, quod sit locus priuatus corpore. Vnde manifestum est, quod fuit à Philosopho recte definitum vacuum.

4. phys. l. 10 & 11.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de vacuo, quod Philosophi appellant spatium dimēsionatum sine corpore sensibili, hoc enim nihil est, cum inaniter, & sine ratione, & veritate dicatur, quod tale vacuum sit.

¶ p. cæli l. 16. quol. 6. a. 3.

Ad secundum dicendum, quod quemadmodum, quia extra cælum non est tempus, quæ ibi nata sunt esse, vt Deus, & intelligentiæ, non sunt in tempore, ita, quia extra cælum non est locus, vt probat Philosophus p. cæli t. 99 prædicta ibi existentia non sunt in loco, nec loco continentur, eo quod magnitudine, & motu carent, dicuntur autem ibi esse, idest extra cælum non sicut in loco, sed sicut non contenta, nec inclusa sub continentia corporalium rerum, sed totam corporalem naturam excedentia.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum posito vacuo motus localis in eo fieret.*

4. phys. l. 8.

VIdetur quod posito vaeuo motus localis in eo fieret. Dicit enim Philosophus 4. phys. t. 42. quod terra mouetur ad centrum tamquam ad suum locum, non autem ad superficiem aquæ; sed dato vacuo adhuc remaneret centrum, hoc enim est punctũ imaginarium in medio totius mundi, ergo si daretur vacuum adhuc terra moueretur localiter.

quol. 6. a. 3. 4. d. 44. q. 2. 3. p. cæli l. 20

2 Præterea corpus gloriosum mouetur extra cælum, cum sit agile iuxta illud sap. 3. tamquam scintillæ in arundinato discurrent. & corpus Christi ascendit super omnes cælos, vt dicitur ad ephes. 3. sed extra cælum, cum non sit vllum plenum, quia nullum est corpus, vt probat Philosophus p. cæli t. 96. 97. necessario debet esse vacuum, ergo necessario debet corpus gloriosum localiter moueri in vacuo.

4. phys. l. 12.

3 Præterea medium plenum potius impedit, & retardat motum, nam quo medium est subtilius, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 70 & 71. eo velocior est motus: sed in vacuo nullum est medium plenum resistens, & retardans motum, ergo potest in eo esse motus localis.

p. cæli l. 3. 4. phys. l. 8.

4 Præterea cælum mouetur localiter, vt dicit Philosophus p. cæli t. 5. cum sit corpus naturale; sed motus cæli præsertim vltimi non est in pleno, cum nec ipsum sit in loco, vt docet Philosophus 4. phys. t. 45. ergo localiter mouetur in vacuo.

4. phys. l. 11. 3. cæli l. 7.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. à t. 64. multis rationibus probat, quod in vacuo non potest esse motus localis, & 3. cæli t. 28. dicit, quod si non esset aer, non posset vllum corpus moueri violenter.

quol. 6. a. 3. p. cæli l. 20.

Respondeo dicendum, quod quia necessitas essendi in loco conuenit corpori ex hoc, quod dependet à primo continente, propter quod omnia corpora grauia, & leuia sub cælo contenta mouentur ad determinata loca sursum, & deorsum, & ipsum primum continens non est in loco, nisi per accidens, & secundum partes, vt dicitur 4. phys. t. 49. propterea illa corpora, quæ non dependent à primo continente, vt sunt corpora gloriosa, sicut non necessario sunt in loco, quatenus locus est superficies corporis continentis, sed possunt esse in conuexo cæli empirei, atque adeo in spatio imaginatio extra cælum, non tamen tamquã in continente, ita possunt localiter moueri in illo spatio imaginario, quæ vero corpora dependent a primo continente, ea neque naturaliter, neque violenter possunt localiter moueri in vacuo, (si tamen ponatur nihil aliud poni in rerum natura præter id, quod mouetur, ita vt non existat cælum, vel vniuersum, ratione cuius debeat etiam poni centrum cæli, seu mundi;) non quidem naturaliter, primum quia corpus naturale mouetur ad suum locum naturalem, & quiescit in eo naturaliter propter conuenientiam, quam habet cum ipso; & quia non conuenit cum loco, a quo recedit, vacuum autem non habet aliquam naturam, per quam possit conuenire, aut disconuenire à corpore naturali. Deinde quia locus naturalis est separatus a locato, hoc enim est de ratione loci, quod aliquid sit in loco, sicut in separato, & seorsum existente, quia si pars alicuius corporis non ponitur seorsum ab ipso corpore, non erit in eo sicut in loco, sed sicut in toto; at in spatio, vel vacuo totum mergitur corpus. Præterea quia sicut terra ideo quiescit in medio, quia non est maior ratio cur moueatur ad vnam partem, quam ad aliam, sed eadẽ ratione si ponatur res in vacuo, tamquam in loco, necesse est, quod in illo semper quiescat, quia non est assignare, quare magis moueatur ad vnam partem, quam ad aliam, quia vacuum, vt vacuum non habet differentias in suis partibus, non entis enim non sunt differentiæ, omnis autem motus naturalis est ad aliquam differentiam loci, diuersa enim corpora ad diuersa loca mouentur, vnde oportet loca naturalia differre ab inuicem. Item quia non poterit assignari causa, quare quod mouetur, alicubi stet, quia cum partes vacui careant differentiis, non est ratio, quare magis quiescat in vna parte, quam in alia: demum, quia cum vacuum cedat, & non resistat mobili, ex omni parte feretur id, quod mouetur in infinitum, quod est impossibile. Neque poterit id, quod mouetur, moueri violenter in vacuo, quia motus naturalis est prior violento, cum motus violentus non sit nisi quædam declinatio à motu naturali, vnde remoto motu naturali remouetur omnis motus, cum remoto priori remoueatur posterius, posito autem vacuo remouetur motus naturalis, vt dictum est. Præterea quia motus violentus proiectorum non fit à virtute impressa, sed ab aere, at in vacuo nullus est aer. Dixi (si nihil ponatur in rerum natura præter id, quod mouetur,) nam si ponatur cælum, & centrum, & tunc ponatur vacuum inter cælum, & terram, tunc si tota terra ponatur extra locum suum, seu extra medium mundi, mouebitur ad medium mundi secundum suã naturam, vt dicit Philosophus 2. cæli t. 98 & 102. quia idem est motus partis, & totius. Si autem pars terræ ponatur separata à toto, statim descendet ad locum totius, vt similiter, si totus ignis esset extra locum, naturaliter moueretur ad concauum lunæ; vnde sequitur, quod posito vniuerso, & eius centro, sicut terra extra mediũ posita naturaliter descẽderet ad centrũ, ita posset violenter moueri à centro versus cælum, quodlibet enim elementum sicut potest naturaliter moueri ad suum locum, ita potest ab illo loco naturali violenter moueri, vt dicit Philosophus p. de ani. t. 40. vnde manifestum est, quomodo contingat esse motum localem in vacuo, quomodo non.

3. cæli l. 16.

p. de ani. l. 6

in c.

Ad primum ergo dicendum, quod si ponatur solum vacuum, & in illo aliquod graue, non existente vniuerso, vel cælo, ratione cuius detur etiam centrum vniuersi, non mouebitur tale graue, secus vero, si ponatur vniuersum, & eius centrum, vt dictum est.

p. cæli l. 21 12. met. l. 5

in c.

3. p. q. 56. a. 4 ad 2.

Ad secundum dicendum, quod extra cælum non est proprie vacuum, vt probat Philosophus p. cæli t. 99. sed spatium quoddam imaginariũ, & in illo sicut potest esse corpus non dependens a primo cõtinente, cuiusmodi est corpus gloriosum, ita potest etiam in illo moueri localiter, vt dictum est. Vel dic, quod locus habet rationem continentis, vnde primum continens habet rationem primi locantis, quod est primũ cælum. In tantum igitur corpora indigent esse in loco per se, in quantum indigent contineri à corpore cælesti; corpora autem gloriosa, & maxime corpus

... q. 2. a. 1. 12. met. l. 5.

4. phys. l. 12.

Christi non indiget tali continentia, quia nihil recipit à corporibus cælestibus, sed à Deo mediante anima, vnde nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam cælestium corporum, & non esse in loco continente; nec tamen oportet, quod extra cælum sit vacuum, quia non est ibi locus, nec est ibi aliqua potentia susceptiua alicuius corporis, sed potentia illuc perueniendi est in Christo; vnde cum Philosophus probat p. cæli à t. 99 quod extra cælum non est corpus, intelligendum est de corporibus in solis naturalibus constitutis.

4 phys. t. 1. 15.

Ad tertium dicendum, quod quia vacuum cedit, & non resistit ex omni parte mobili, ideo sequitur, si mobile mouetur in vacuo, quod moueatur in infinitum, vt dicit Philosophus 4. phys. t 70 quod est impossibile, & ideo non potest esse motus localis in vacuo mobilis dependentis à cælo, vt dictum est.

4 phys. t. 7. q. 16. a. 4.

Ad quartum dicendum, quod cælum non mouetur localiter secundum totum, sed secundum partes. & sufficit ad rationem motus circularis, quod partes mobilis sint in loco in potentia, non autem in actu, vt dictum est.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum posito motu locali in vacuo talis motus fieret in instanti, an vero in tempore.*

4. phys. t. 17

Videtur quod si daretur motus in vacuo, talis motus fieret in instanti. Hoc enim probat Philosophus 4. phys. à t. 75. quia proportio motus ad motum in velocitate est sicut proportio medij ad medium in subtilitate; sed spatij vacui ad plenum nulla est proportio, ergo motus per vacuū non habet proportionem ad motum factum in pleno, esset autem, si motus in vacuo fieret in tempore, quia omne tempus omni tempori proportionabile est, ergo motus in vacuo fit in instanti.

p. p. 53. a. 3. arg. p. p. d. 37 q. 4. a. 3.

2 Præterea si motus in vacuo fit in tempore, sequitur, quod in æquali tempore pertransiri poterit spatium plenum, & vacuum, quia erit accipere aliquod corpus, quod habebit proportionem ad aliud corpus, sicut habet proportionem tempus ad tempus; sed hoc est impossibile, ergo & impossibile est motum in vacuo fieri in tempore.

ibid.

3 Præterea probat Philosophus 8. phys. t. 79. quod si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti; sed potentia Dei est infinita, ergo saltem Deus poterit aliquid localiter mouere in instanti.

p. p. 14. a. 2. arg. 3.

4 Præterea quanto virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior; sed virtus Dei mouentis aliquod corpus improportionaliter excedit virtutem corporis mouentis aliud corpus, proportio autem velocitatum est secundum minoritatem temporis, omne autem tempus omni tempori proportionabile est, vt dictum est, si ergo virtus corporis mouet in tempore, angelus mouebit in non tempore, ac proinde in instanti, & multo magis Deus.

p. p. 51. a. 3. arg. p. p. d. 37 q. 4. a. 3.

5 Præterea omne, quod mouetur, vel mouetur in tempore, vel in instanti; sed corpus gloriosum post resurrectionem non mouebitur in tempore, quia tempus iam non erit, vt dicitur apocal. 10. ergo motus ille erit in instanti.

4. d. 44. q. 2. a. 3. q. 3. arg. 5

Sed contra est, quod in motu locali spatium, & motus, & tempus simul diuiduntur, vt demonstratiue probatur 6. phys. t. 18. sed spatium, quod transit quodcunque mobile per suum motum, est diuisibile, ergo & motus erit diuisibilis, & tempus diuisibile, sed instans non diuiditur, ergo, & motus ille non erit in instanti, sed in tempore.

2 Præterea non potest esse aliquid simul totum in vno loco, & partim in illo, & partim in alio, quia sequeretur, quod altera pars esset in duobus locis simul, quod esse non potest, sed omne, quod mouetur, partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, vt est demonstratum in 6. phys. t. 2. omne autem quod motum est, totum est in termino ad quem, ergo non potest esse, quod simul moueatur, & motū sit, sed omne, quod mouetur in instanti, simul mouetur, & motum est, ergo motus localis corporis non potest esse in instanti.

ibid arg. 2. sed contra. ibid arg 2. sed contra.

3 Præterea omnis motus habet prius, & posterius, quia habet duos terminos, quorum vnus consequitur alium, sed numerus prioris, & posterioris in motu est tempus, vt habetur 4. phys. t. 1. 0. ergo omnis motus mensuratur tempore, & per consequens nullus potest esse in instanti.

p. p. 53 a 1. arg sed contra p. d. 37. q 4 a. 3. arg. sed contra.

4 Præterea moueatur localiter corpus siue à se, siue ab alio, ab a in b, aut in eodem instanti est in a & in b, aut in diuersis, si primum, erit simul in duobus locis, quod est falsum, vt dictum est, & præterea tunc non moueretur ad b, quia nihil mouetur ad id, in quo est; si secundum, ergo est designare duo instantia, in quorum vno est in a & in alio in b, sed inter quælibet duo instantia est tempus medium, vt probatur in 6. phys. t. 57. ergo motus corporis à quocunque sit erit in tempore. Si dicas, quod corpus motum ab angelo, vel à Deo ab a in b, in toto tempore est in à, & in instanti terminante tempus est in b, & sic motus corporis ab angelo, vel à Deo moti erit in instanti.

ibid arg 3. sed contra 4 d 44. q. 2. a. 3 q. 3. 6.

5 Contra in omni motu, qui est inter duas quietes, quarum vna est in termino, à quo est motus, & altera in termino, ad quem est motus, sicut instans, ad quod terminatur motus, tenet se cum quiete sequente, ita instans, à quo incipit motus, tenet se cum quiete præcedente, vt patet, quando aliquid mouetur de albedine in nigredinem, quia sicut in fine temporis, quod mensurat motum, est nigrum, ita in principio temporis est album, ergo ex hoc patet, quod omnis quies trahit ad se & nunc præcedens, & nunc sequens. Inde sic arguo, corpus motum ab angelo vel Deo ab à in b est in toto tempore in a, ergo quiescit ibi, quia vt probat in 6. phys. quidquid est in tempore in aliquo vno vbi, quiescit ibi, sed vbi est aliquid quiescens in tempore, est & in termino temporis, ergo corpus motum ab angelo erit in vltimo termino temporis adhuc in à, & non in b, vt ponebatur.

ibid. arg. 5. p. p. q. 53. a. 3. c.

Respondeo dicendum, quod in omni motu necesse est intelligere successionem, & tempus, eo quod termini cuiuslibet motus sunt inuicem sibi oppositi, & incontingentes, vt patet in p. phys. t. 46. qui proinde nequeunt esse simul. Vnde oportet, quod mobile intelligatur esse prius in vno termino motus, & posterius in altero, & sic sequitur successio, sed transire de vno termino ad alterum contingit dupliciter, vno modo, sicut de instanti in instans, hoc autem est, quando terminus motus est mediatus principio motus, id est, quando sunt tales termini motus, inter quos est aliquo modo accipere medium, sicut inter duo instantia est accipere tempus medium, vt contingit in motu locali corporis à quocunque localiter moueatur, & in motu augmenti, & decrementi, & in motu alterationis qualitatum sensibilium; nam in motu locali, vel augmenti terminus motus est mediatus principio, secundum medium quantitatis dimensiuæ, in alteratione vero secundum medium quantitatis virtualis, cuius diuisio attenditur secundum intensio-

p. d. 17 q. 4. a. 1. c quol 9. a. 9. quol. 11. a. 4

nem, & remissionem alicuius formæ, & hos motus tempus per seipsum mensurat, quia ad terminum successiue peruenitur, eo quod diuisibilis est, sed prius omne mobile localiter peruenit ad medium magnitudinis, quam ad extremum, & per consequēs hi motus continui dicuntur propter continuitatem eius, super quod transit motus, cuius est plus, & minus accipere. Alio modo transitur de vno termino motus in alium, sicut de tempore in instans, quando scilicet terminus ad quem non est mediatus termino à quo, & hoc accidit in illis mutationibus, vel motibus, quorum termini sunt priuatio, & forma, inter quæ constat medium non esse, vnde non potest sic transire de vno extremo in alterum, vt quandoque in neutro extremorum sit, sicut transitur de instanti in instans, ita quod in neutro instantium est, sed in medio tempore, & huiusmodi motus sunt generatio, & corruptio, illuminatio, & huiusmodi, in quibus oportet dicere, quod vnus terminus erat in toto tempore præcedenti, & alius in instanti terminatiuo illius tempore. Huiusmodi autem mutationes sunt termini cuiusdam motus, vt illuminatio diei est terminus motus localis. & generatio, & corruptio alterationis præcedentis; & quia inter tempus, & instans non cadit aliquod medium, nec est aliquod instans accipere immediate præcedens, inde est, quod in huiusmodi mutationibus absque omni medio transitur de vno extremo in aliud, neque est accipere vltimum tempus, in quo fuerunt in termino à quo, sed vltimum tempus. quod terminatur ad instans in quo est in termino ad quem: & ideo huiusmodi mutationes dicūtur instantaneæ, nam licet etiam in his oporteat esse annexum tempus, cum constet materiam non esse simul sub forma, & priuatione, nec aerem esse simul sub luce, & tenebris, dicuntur tamen instantaneæ, & termini motus præcedentis, quia sunt in vltimo instanti temporis quod mensurabat motum præcedētem; vnde etiam in illo instanti dicitur generatū esse, non autem proprie generari, quia omne, quod generatur generabatur, & generabitur, vt probat in 6. phys. t. 55. quoniam ergo motus localis corporis de loco ad locum, à quocunque fiat, nullum ordinem habet ad aliquem motum præcedentem, cuius terminus dici possit, ideo necessario dicendum est, quod fiat in tempore, non autem in instanti etiam posito vacuo.

[p. p. q. 67. a. 1. c.]

Ad primum ergo dicendum, quod quamuis in vacuo nihil sit impediens motum, non tamen potest esse motus in instanti. quia causa velocitatis, vel tarditatis motus non est sola resistentia ex parte medij, sed etiam illa, quæ oritur ex incontingentia terminorum, qui simul esse non possunt, vt dictum est, & ex hoc, quod corpus, quod mouetur habet determinatum situm, vt contingit in corporibus cælestibus, quorum motus a nullo impeditur, & tamen eorum est determinata velocitas secundum determinatum tempus. Vnde ratio Philosophi est ratio ad contradicendum positioni antiquorum, & non ratio demonstratiua simpliciter; ponentes enim vacuum hac de causa ipsum ponebant, vt non impediretur motus, & sic secundum eos causa motus erat ex parte medij, quod non impedit motum; & ideo contra eos argumentatur Philosophus, ac si tota causa velocitatis, & tarditatis esset ex parte medij. quod patet euidenter; nam supra contra eosdem dixerat, quod si natura & causa motus simplicium corporum, non oportet ponere vacuum, vt causam motus eorum, per quod dat intelligere, quod totam causam motus ponebant ex parte medij, & non ex natura mobilis, & eodem modo dicendum.

[in c.] [4 d. 44. q. 1. e 3 q. 3. ad 2.] [quol. 9. a. 9. ad 1. 4. phyl. l. 12.]

Ad secundum, licet enim non sit proportio motus mobilis in vacuo ad motum in pleno ex parte medij, est tamen proportio inter illos ex parte mobilis, & ex parte terminorum.

[ibid.]

Ad tertium dicendum, quod potentia corporis, si esset infinita moueret in instanti, quia corpus mouēs aliud est agens vniuocum, vnde oportet quod tota potentia agentis manifestetur in motu, ac proinde quia quanto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet, necesse est, quod si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tempore, at vero potentia Dei licet infinita non potest mouere in instanti, quia cum sit agens non vniuocum, non oportet, quod tota virtus eius manifestetur in motu, ita vt moueat in non tempore, & præsertim quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis, vnde & Philosophus 8. phys. nō ostēdit quod potentia motoris sit infinita ex eo, quod possit mouere in instanti, sicut id ostenderat de potētia corporis, si esset infinita, sed ex eo, quod potest mouere infinito tempore: quamquam nec potentia corporis, si esset infinita, posset mouere simpliciter aliquod corpus in instanti, quia licet talis virtus infinita superare possit virtutem corporis, quam habet, vel ex parte inclinationis contrariæ ad motum contrarium, vt est in motibus violentis, vel ex parte medij, puta si moueret in vacuo, non tamen superare posset resistētiam mobilis ex parte terminorum, seu ex parte situs, ex hoc enim ipso, quod mouens intendit transferre mobile ad aliquod vbi, ipsum mobile in alio vbi existens repugnat, & resistit intentioni motoris eiusque motioni. Vnde quod dicit Philosophus verum est tantum spectata virtute infinita corporis, quod est agens vniuocum, & spectata resistentia ex parte contrariæ inclinationis existentis in mobili.

[p. p. q. 25. a. 1. ad 3.] [vid. p. p. q. 105. a. 2. ad 3.] [4 d. 44. q. 2. a. 2. q. 3. ad 3.] [4 physl. 15.]

Ad quartum dicendum, quod quamuis virtus angeli excedat inextimabiliter virtutem corporis mouentis, non tamen excedit in infinitum, quia vtraque virtus est finita; vnde non sequitur, quod moueat in instanti; si tamen esset similiter virtutis infinitæ, non sequeretur, quod moueret in instanti, tum quia non esset agens vniuocum, & materiale, sed æquiuocum, & intellectuale, vnde velocitas motus mensuranda esset secūdum determinationem suæ voluntatis; tum quia non posset superare totaliter resistentiam, quæ est ex parte mobilis, quia licet posset superare resistentiam, quam habet ex inclinatione ad contrarium motum, non tamen posset totaliter superare resistentiam, quæ inest mobili ex contrarietate, quam habet ad locum, quem intendit motor: non enim potest à corpore remoueri quod sit in aliquo loco, vel situ, nisi auferatur ei sua corporeitas, per quam debetur ei locus, vel situs, vnde quandiu manet in natura corporis, nullo modo potest moueri in instanti, quantæcunque virtutis sit mouens.

[4 d. 44. q. 2. a. 2. q. 3. ad 3. p. p. q. 15. l. supra cit. 8 physl. 32.]

Ad quintum dicendum, quod licet post resurrectionem non sit futurum tempus, quod est numerus motus cæli, tamen erit tempus consurgens ex numero prioris, & posterioris in quolibet motu.

[ibid. ad 4. q. 3.]

## ARTICVLVS V.

*Vtrum ascensus aquæ, vel aeris sursum ad replendum vacuum sit naturalis aquæ, vel aeri.*

Videtur quod ascensus aquæ, vel aeris sursum ad replendum vacuum sit ipsis violentus. Dicit

[4. cæli l. 3.]

enim Philosophus 4 cæli t.39. quod si tolleretur ignis à suo loco, aer ascenderet ad concauum lunæ vi: similiter aqua non moueretur in regionem aeris illo subtracto. nisi vi, & quo li ·nis non moueretur deorsum amoto aere, nisi vi, sed huiusmodi motus elemẽtorum ad subtractionem aliorum est ad replendum vacuum, ergo motus aeris, & aquæ, & similium ad replendum vacuum est illis violentus, & non naturalis.

p cæli l.3.

2 Præterea Dicit Philosophus p.cæli t.9. quod vnius corporis simplicis est tantum vnus motus naturalis simplex, sed motus deorsum terræ est illi naturalis, ergo motus eiusdem, vel aeris ad replendum vacuum erit violentus.

2. d.18. q p.a 3 c. q.6. de po a.1. ad 3. q 13. de veri. a.p. ad 3.

3 Præterea motus violentus, & contra naturam dicitur qui est contrarius motui naturali, vnde si lapis velocius proiiciatur deorsum, quam sit dispositio motus naturalis, talis motus dicitur violentus; sed motus sursum aquæ ad replendum vacuum est contrarius motui naturali deorsum eiusdem aquæ, ergo talis motus est violentus.

p. cæli l.3. & 4.

4 Præterea omnis motus corporis habentis grauitatem, & leuitatem, vel est naturalis, vel violentus, vt dicit Philosophus p. cæli t.18. sed aquæ motus ad replendum vacuum non est ei naturalis, quia naturalis motus eius est tendere deorsum, vt dicit Philosophus p cæli t.7 ergo motus aquæ, vel terræ sursum ad replendum vacuum erit violentus. Sed dices, quod motus elementorum ad replendum vacuum inest illis ex impressione corporum superiorum, & ideo neque illis esse naturalem, neque violentum, quomodo est motus circularis aeris, & ignis in propria regione, & motus circularis aquæ incompletus secundum fluxum, & refluxum maris, sed.

p cæli l.41

5 Contra, nam saltem terra veluti remotissima à cælo nihil tale participat, sed solam alterationem, ergo illius motus ad replendum vacuum non erit à corpore superiori, vnde illi erit violentus.

1. p. q. 60 a.5 p. 2. 105. a.4

Sed contra est, quod motus est inclinatio appetitus, sed appetitus cuiuslibet rei ad bonum vniuersi est naturalis; nam quælibet res se habet ad vniuersum, sicut pars ad totum, pars autem magis naturaliter inclinatur ad bonum totius, quam ad bonum suum, ergo & motus cuiuslibet rei ad bonum vniuersi, vt est motus ad replendum vacuum, erit naturalis.

2. d.3. q.2.

Respondeo dicendum, quod duplex est finis cuiuslibet rei vnus est proportionatus illi, & ad hunc naturaliter quælibet res mouetur, sicut ad suã perfectionem: alter est improportionatus, & per se subsistens, & hic respectu cuiuslibet rei etiam inanimatæ est bonum totius vniuersi, & ad hunc finem ita naturaliter fertur quælibet res, vt magis in ipsum inclinetur, quã in proprium bonum. Et ratio huius est, quia vnumquodque in rebus naturalibus secundum naturã hoc ipsum quod est, alterius est: & ideo principalius, & magis inclinatur in id, cuius est, quam in seipsum, bonum autem particulare est propter bonum cõmune, & propter illud appetitur: vnde videmus quod quælibet pars naturali quadam inclinatione operatur ad bonum totius, etiam cum periculo, & detrimento proprio, vt patet cum quis manum exponit gladio ad defensionem capitis, ex quo pendet vita totius corporis. Cum autẽ inclinatio naturalis sit indita à Deo cuilibet rei, sicut illa indita est cuilibet elemento ad proprium locum, tamquam ad conseruationem sui per virtutem particularem, quæ est immediatũ principium talis motus, puta grauitatem, & leuitatem; forma enim substantialis non est principium motus localis, nisi mediante grauitate, & leuitate, sicut nec alterationis nisi mediantibus qualitatibus, ita debet cuilibet rei propter conseruationem, & bonum vniuersi, esse indita inclinatio per aliquam virtutem, quæ sit immediatum principium talis inclinationis. Nam cum inclinatio naturalis virtutis sit determinata ad vnum, iuxta multitudinem terminorum, & finium, debent etiam multiplicari virtutes, quæ sunt principia talium inclinationum.

(Margin notes: p p. & p. 2. l.1 — quol. p.2.8 — 2. d.14. q. p.a 3. ad 2. — Tab v. virtus n. 268.)

in c.

Ad primum ergo dicendum, quod motus aeris, vel aqua, vel terra ad replendum vacuum non est naturalis elementis, si in illis consideretur inclinatio naturæ vniuersalis, quæ est ad bonum totius vniuersi, & ad finem subsistentem, vt dictum est. Quamquam inter elementa hoc inest discriminis, vt dicit Philosophus 4. cæli t.39. quod quia ignis est simpliciter leuis, & terra simpliciter grauis, aer autem per accidẽs ratione dispositionis præter naturalis, quam habet, aliquam habet grauitatem, ideo subtracto aere ignis non mouetur deorsum secundum naturam particularem nisi vi, secus vero aer subtracta aqua quamuis si consideretur aer secundum se, & in naturali sua dispositione, cum nullam grauitatem habeat, etiam vi mouebitur deorsum, subtracta aqua, secundum naturam particularem consideratus.

(Margin notes: Capt.3. d 17 q. vni a 1. ad 9. contra tertiam. — 4. cæli l.3.)

q 6 de pot a p. ad 17 Capt. l. c.

Ad secundum dicendum, quod vnius corporis simplicis est tantum vnus motus simplex, si consideretur secundum naturam particularem, secus si consideretur, vel secũdum naturam vniuersalem, vel in ordine ad causas superiores, ex quarum influentia potest acquirere aliam inclinationem.

in c.

Ad tertium dicendum, quod argumentum tantum probat motum elementi ad replendum vacuum non esse naturalem respectu inclinationis naturæ particularis.

p. cæli l.4.

Ad quartum dicendum, quod omnis motus, vel est naturalis, vel violentus, si consideretur motus in ordine ad naturam particularem, nam alioqui cum elemento possit communicari motus a corpore superiori, vt est motus circularis respectu ignis existentis in sua regione, plures motus simplices possunt eidem corpori simplici conuenire.

p. cæli l.4. — in c. & 6. de pot. a 3 ad 3. d.18. q p.a. 3. c.

Ad quintum dicendum, quod terra, quia est remotissima a cælo, non participat motum circularem ex impressione cæli, participat tamen motum sursum ad replendum vacuum naturaliter à Deo, vt dictum est, & violenter mouetur sursum, quando ab aliquo proiicitur sursum.

---

## QVÆSTIO XXI.

*De tempore.*

Deinde considerandum est de tempore, quod extrinsece aduenit motui, tamquam mensura ipsius.

### CIRCA QVOD QVÆRVNTVR QVINQVA.

*Primo, Vtrum tempus sit.*

2 *Vtrum recte sit à Philosopho assignata definitio temporis*

3 *Vtrum sit vnum tempus omnium temporalium.*

4 *Vtrum sit idem nunc realiter in toto tempore.*

5 *Vtrum tempus realiter distinguatur à motu.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum tempus sit in rerum natura.*

4. phys. t. 16. op. 44.

Videtur quod tempus non sit in rerum natura. Quia omne compositum ex his, quæ non sunt, impossibile est esse, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 88. sed tempus componitur ex his, quæ non sunt, nam temporis aliud est præteritum, & iam non est, aliud est futurum & nondum est, & ex his duobus componitur totum tempus, ergo impossibile est tempus aliquid esse.

Ibid.

2 Præterea cuiuslibet diuisibilis existentis necesse est dum est, aliquam partẽ esse, vel aliquas: sed tempus non est huiusmodi, quia quædam temporis partes sunt præteritæ, aliæ vero sunt futuræ & nihil temporis, quod sit diuisibile, est in actu, ipsum vero nunc, quod est in actu, non est pars temporis, vnde tempus non componitur ex ipsis nunc, ergo tempus non est aliquid.

4. phys. t. 131.

3 Præterea dicit Philosophus 4. phys. t. 130 quod si non est anima potens numerare, neque etiam possibile est id, quod potest numerari, seu numerus: sed tempus est numerus, ergo si non est anima, non est tempus, & consequenter tempus non est aliquid extra animam.

op. 44.

4 Præterea cum tempus sit numerus motus, aut erit in materia numerabili, aut in anima numerante, non primum, quia materia numerabilis temporis nõ est nisi prius, & posterius in motu, in quibus nihil potest esse, cum ipsa sint non entia, sequitur ergo quod tempus solum sit in anima numerante, non autem aliquid extra animam.

ibid.

5 Præterea si tempus esset in re extra animam, tanquam numerus alicuius motus exterioris, tunc sequeretur, quod qui non apprehenderet motum exteriorem, non apprehenderet tempus, cuius oppositum vult Philosophus 4. phys. qui dicit, quod si sumus in tenebris, & nihil patiamur per visum ab exterioribus visibilibus, nec sentiamus aliquem motum exteriorum corporum, dum tamen fiat aliquis motus in anima per successionem cogitationum, vel imaginationum, semper sentimus tempus, ergo tempus semper sequitur motum, qui est in anima, & per consequens tempus non est aliquid extra animam, sed solum in anima.

a. d. p. q. 3. a. arg. 4 ad Ann.

6 Præterea omne, quod fit, vel fit in tempore, vel in instanti, quia fieri sine successione non est nec successio sine tempore, si ergo tempus aliquid est reale, debet esse factum à Deo vel in tempore, vel in instanti, & rursum de his idem quæri potest, & sic dabitur processus in infinitum, ergo tempus non est quid reale.

p. p. q. 46. a. 3 arg. 3. 2. 2. q. 7. q. p. a. 6. arg. 4.

7 Præterea si tempus est quid reale, ergo fuit à Deo creatum in principio temporis, iuxta illud Gen. 1. in principio creauit Deus cælum, & terram, vel certe simul, iuxta illud Ecclesiastici 18. qui viuit in æternũ, creauit omnia simul; sed tempus non potest esse creatum in principio temporis, quia sic esset indiuisibile, vel certe diuisibile esset in indiuisibili, ergo tempus non est creatum à Deo, & consequenter non est quid reale.

Tab. v. tempus n. 6. & 7

8 Præterea in tempore id, quod est materiale, est prius, & posterius motus, formale vero est numeratio, quæ est actus animæ, ergo tempus non est formaliter extra animam.

op. 44.

Sed contra est, quod omnia generabilia, & corruptibilia tempore mensurantur, accipiunt enim finem, & principium sui esse in tempore, vt vult Philosophus 4. phys. si ergo tempus non esset, nihil esset generabile, & corruptibile, quod est inconueniens, ergo tempus est.

ibid. 4. phys. t. 131.

2 Præterea cum tempus sit numerus motus, ita necesse est esse tempus, sicut & motum, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 131. sed constat, quod motus est in rerum natura, ergo & tempus debet esse in rerum natura.

op. 44. 4. phys. t. 131.

Respondeo dicendum, quod tempus est aliquid in re extra animam. Ad cuius intellectum considerandum est, quod positis rebus numeratis necesse est poni numerum, vnde sicut res numeratæ dependent a numerante, ita & numerus eorum; esse autem rerũ numeratarum non dependet ab intellectu nisi sit aliquis intellectus, qui sit causa rerum, sicut est intellectus diuinus, non autem dependet ab intellectu animæ, vnde nec numerus rerum ab intellectu animæ dependet, sed solum ipsa numeratio quæ est actus animæ ab intellectu animæ dependet; tempus autem numerus motus est, & ideo sicut motus non dependet ab intellectu nostro, ita nec tempus. Sunt tamen quidam, qui dicunt etiam motum dependere ab anima, quia cum motus sit aliquid successiuum, partes eius, quæ sunt prius, & posterius non habent esse in re extra, sed solum in anima comparante priorem dispositionem mobilis ad posteriorem, & ideo solũ habet esse in anima simpliciter, & quantum ad esse perfectum in re autem extra habet esse solum secũdum quid, & idem dicunt isti de tempore. Verum istud nõ potest stare, quia illud, in quo motus est secundũ suũ esse completum, & perfectum, necessario mouetur, si ergo motus secundum suum esse completum esset in anima, anima necessario moueretur, quod est incõueniens, & ideo intelligẽdum est, quod omne esse est ab actu, actus autem diuisibilis est, vt vult Philosophus 9. met. nam alius est actus totus simul existens, sicut anima, aut albedo. Alius autem est successiuus, vt dies, & agon, infinitum, & vacuũ, de numero quorum sunt, & motus, & tempus. Cum ergo esse sequatur actum, & modus essendi sequetur modum actus. Esse igitur, quod est ab actu primo, est esse simul, & tale esse est esse cõpletum, quod debetur rei perfectæ per primum actum, esse vero quod est ab actu secundo, scilicet ab actu successiuo, est esse successiuum, & tale esse est esse perfectum, quod debetur tali actui, vel rei perfectæ per talem actum, & ideo esse perfectum ipsius motus, & temporis, quod debetur vtrique secundum rationem propriæ speciei, non est esse simul existens, sicut ipsi dicunt, sed est esse in successione, quod est secundum aliquid indiuisibile ipsorum.

ibid.

Ad primum ergo dicendum, quod præteritum, & futurum non sunt sic, vt simul sint, nec hoc requiritur ad esse temporis, cum sit esse successiuum, vt declaratum est, habet tamen esse per aliquid indiuisibile sui quod continuat ea, scilicet per ipsum nunc, & sic patet ad secundum.

4. phys. t. 131.

Ad tertium dicendum, quod illa conditionalis est vera, si impossibile est esse aliquem numerantem, impossibile est esse aliquod numerabile, sicut hæc est vera, si impossibile est aliquem esse sentientem, impossibile est esse aliquid sensibile, sensibile enim est quod potest sentiri, & si potest sentiri, potest esse sentiens aliquid, licet non sequatur, quod si est sensibile, quod sit sentiens actu, & similiter sequitur, si est aliquid numerabile, quod possit esse aliquod numerãs, sed non sequitur, si sit aliquid numerabile, quod sit aliquid numerans, nec si non sit numerans, quod non sit

in c.

sit numerabile, & illo modo obiectio Philosophi procedebat. Vel dic quod licet actualis numeratio prioris, & posterioris in tempore sit ab anima, non tamen esse temporis secundum propriæ speciei rationem, vt dictum est.

Ad quartum dicendum quod tempus habet esse in priori. & posteriori motus, sed quando dicitur, (sed prius, & posterius in motu non sunt,) dicendum est, quod verum est sub esse permanenti, habent tamen esse successiuum.

Ibid.

Ad quintum dicendum, quod tempus sequitur motum aliquem exteriorem, scilicet primum motum, nam apprehenso quocunque motu comprehenditur motus primus saltem virtualiter, eo quod est causa omnis transmotabilitatis.

1.d.p q.p a.2 ad 4. ad Ann.

2.d.p q.p 1. 6 ad 4.

p.d q 46.a. 3 ad 2.

Ad 6. & 7. dicendum qood in tempore, & instanti non differunt esse, & fieri, non autē necesse est tempus esse in tempore, sicut nec locum in loco. Vnde non est necesse, quod primum instans creationis in olio instanti fiat. Vel dic quod sicut numerus non numeratur alio numero, ita nec tempus alio tempore mensuratur, nec fieri eius, cum suum esse totum sit in fieri. Vnde incipit in principio temporis, non sicut in mensorāte esse eius, sed sicut in eo, a quo incipit eius productio, vt animalis à corde, domus à fundamento, lineæ à puncto. Vel dic quod nihil fit, nisi secundū quod est, nihil autem est temporis nisi nunc, vnde non potest fieri nisi secundum aliqood nunc, non quia in ipso primo nunc sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

4 phys l.23.

op 44.

Ad octauum dicendum, quod tempus dupliciter potest considerari, vno modo quantum ad actualem numerationem prioris & posterioris in tempore, & in motu, & sic tempus habet esse completum ab anima. Et ratio est, quia, cum tēpus sit numerus motus, sicut numerus rei non dependet ab actu animæ, sed solum ipsa numeratio, quæ est actus animæ, ab ipsa anima dependet, puta ab eius actu, ita & tēpus. Alio modo potest considerari tempus secundum suum esse specificum, quod sibi debetur ex natura suæ speciei, & hoc dupliciter. Vno modo secundū quod esse temporis comparatur ad esse rerum permanentium, & sic tempus non habet esse completum, & perfectū extra animā, nec etiam in anima, cum suum esse non sit permanens, sed successiuum. Alio modo comparando esse temporis ad esse aliorum successiuorum, & sic tempus habet esse completum, & perfectum extra animam, illud scilicet esse, quod competit naturæ suæ speciei.

## ARTICVLVS II.

### *Vtrum recte sit à Philosopho tempus definitum.*

4.phys.l.17. & 19.

Videtur quod non recte sit à Philosopho tēpus definitū qood sit numerus numeratus motus secundum prius, & posterius. Numerus enim est quantitas discreta, sed tempus est quantitas continua, vt dicit Philosophus 4.phys.t. 108. ergo tempus non est nomerus.

4 phys.l, 19.

2 Præterea idem est numerus diuersorum numeratorum, vt centum equorum, & centum hominum, vt dicit Philosophus 4.phys.t.110. & in numero est inuenire aliquem minimum numerum, puta dualitatem, sed non est idem tempus prioris, & posterioris motus, nam respectu illius est tempus præteritū, respectu huius futurum, & in tempore non est inuenire simpliciter minimum, ergo tempus non est numerus motus; sed dices, quod tempus non est numerus motus, sed numerus numeratus motus.

4 phys.l.16 17.19.

3 Contra nomerus numeratus motus non distinguitur à motu, est enim ipsom prius, & posterius motus, sed tempus non est motus, vt probat Philosophus 4.phys t. 95. quia omnis motus vel est solum in ipso trāsmutato, vt patet in generatione, augmentatione, alteratione, vel etiam in loco, vbi est transmutatum, & transmutans, vt in motu locali; sed tempus est vbique & apud omnia præterea omnis motus, vel mutatio, vel est velox, vel tarda; sed tempus non dicitur tardum, aut velox, ergo tempus non est numerus numeratus motus.

4.phys.l.17

4 Præterea si tempus est aliquid motus, maxime ex eo id manifestum est, vt dicit Philosophus 4. phys.t. 98. quod percipiendo quemcunque motum, etiam eum, qui est in anima per successionem cogitationū, & imaginationum, percipimus tempus; & contra, cum percipimus tempus, percipimus motum; sed hoc dictum Philosophi falsum est; vel enim tempus consequitur motum aliquem sensibilem extra animam, & tunc sequitur, quod qui non sentit illum motum, non sentiat tempus, cuius tamen contrariū dicitur ibi a Philosopho; vel consequitur motum animæ, & tunc sequitur, quod res non comparentur ad tempus nisi mediante anima, & sic tempus non erit res naturæ, sed intentio animæ ad modum generis, vel speciei; vel consequitur vniuersaliter omnem motum, & tunc sequitur, quod quot sunt motus, tot sint tempora, quod est impossibile, quia duo tempora non sunt simul, ergo tempus non est aliquid motus, & consequenter nec numerus numeratus motus.

4.phys.l.17

5 Præterea tempus consequitur motum, sed in ratione motus non est prius, & posterius, nam de ratione motus tantum est, qood sit actus existentis in potentia, ergo tempus non est numerus numeratus motus secundum prius, & posterius.

ibid.

6 Præterea prius, & posterius determinatur & definitur tempore, cum per illud mensuretur, ergo tempus non potest definiri per prius, & posterius, alioqui definitio temporis erit circularis, & consequenter mala.

4.phys.l.19

7 Præterea quilibet motus, vt motus habet numerum, vt dicit Philosophus 4.phys t.131. sed tempus non est nisi vnum omnium motuum, vt dicit Philosophus 4.phys.t.133. & 134. ergo tempus non est numerus numeratus motus secundum prius, & posterius.

8 Præterea tempus ponitur vt sit mensura motus; sed mensura motus est locus, ergo tempus non distinguitur à loco, & sic non erit numerus numeratus motus secundum prius, & posterius, sicut nec locus est talis numerus.

4.phys.l.16

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t.108. definit tempus, quod sit numerus numeratus motus secoodum prius, & posterius.

op.44 4. phys.l.16. 17 18.19.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod tempus est numerus numeratus motus secundum prius, & posterius. Ad cuius ostensionem considerandum est, quod tempus non est motus, vt quidā dicunt, asserentes tempus esse motum cæli, qui dicitur circulatio, sed hoc stare non potest, quia quælibet pars temporis est tempus, pars autem circulationis non est circulatio. præterea, quia omnis motus, vel est velox, vel tardus, at tempus neque est velox, neque tardum. Verū licet tempus non sit motus, est tamen aliquid motus, quicunque enim percipit motum quemcunque simul & percipit tempus, nā quicunque percipit motum quemcunque siue in rebus sensibilibus existentem, siue in anima, percipit esse

transmutabile, & per consequens percipit primum motum, qui est causa omnis alterius motus, & cuiuscunque rei habentis esse transmutabile, atque adeo tempus, quod consequitur motum primum, vnde tempus est aliquid motus. quoniam vero motus sequitur magnitudinem quantum ad duo, scilicet quãtum ad continuitatem, & quantum ad prius, & posterius, est enim motus quid continuum, & habet partes priores, & posteriores, sed hæc ratione magnitudinis, supra quam fit motus, hæc enim est quantitas positionem habens, de ratione autem positionis est prius, & posterius, ideo & tempus habet hæc duo. est enim quid continuum, nam quantus est motus primus tantum fieri tempus videtur; & similiter prius, & posterius sequitur prius, & posterius in motu. Cæterũ quia in motu licet idem sint entitas motus, & prius, & posterius eiusdem, differunt tamen ratione, quia de ratione motus est quod sit actus entis in potentia, sed quod in motu sit prius, & posterius, hoc habet ex ordine partium magnitudinis, ideo tempus non consequitur motum ratione vtriusque sed secundum rationẽ prioris, & posterioris in motu; quod ex eo patet, quod propter hoc ostensum est, quod tempus consequitur motum, quia simul cogitamus tempus, & motum, vnde tantum illud tempus sequitur motũ, quo cognito cognoscitur tempus, sed tunc cognoscimus tempus, cum distinguimus determinando prius, & posterius, nam tunc dicimus fieri tempus, quando accipimus in motu aliud, & aliud, & aliquid medium inter ea, puta quando accipimus aliquid prius, & posterius in motu, non quidem vt sunt sub forma continui absolute, nam sic cognoscẽdo prius, & posterius, cognoscimus motum, sed non tempus, sed sub forma determinata, quatenus scilicet anima ita distinguit in motu prius, & posterius, vt hoc dicat esse aliud ab illo, & esse duo, & non vnum. Vnde fit, vt tempus non sit absolute motus, nec quodcũque aliquid motus, sed sit prius, & posterius motus, & non quomodocunque considerata, & sumpta, sed vt immediata sunt, est enim tempus numerus motus, quia sicut numero iudicamus aliquid plus, vel minus, ita tempore iudicamus motum esse plurem, vel minorem. Cum autẽ duplex sit numerus, vnus numerans, qui dicitur numerus simpliciter & absolute acceptus, quo scilicet numeramus, vt duo, & tria, alter numeratus, quia est applicatus rebus numeratis, vt cum dicimus tres homines, tempus non est numerus numerans, quia sic sequeretur, quod numerus cuiuslibet rei esset tempus, sed est numerus numeratus, quia est ipse numerus prioris, & posterioris in motu, vel ipsa, quæ sunt prius, & posterius in motu numerata, & sic patet recte fuisse à Philosopho definitum tempus.

4. phys. t. 17 — Ad primum, ergo dicendum, quod licet numerus sit quantitas discreta, tempus tamen est quantitas continua propter rem numeratam, sicut decem mensuræ panni quoddam continuum est, quamuis denarius numerus sit quantitas discreta.

t. 17 & 19 — Ad secundum dicendum, quod tempus non est numerus numerans, qui idem est omnium numeratorum, nam sic idem esset tempus mutationis, quæ præteriit, & quæ futura est, sed est numerus numeratus, vt dictum est.

t. 17. — Ad tertium dicendum, quod tempus non est motus, sed est aliquid motus, puta numerus numeratus motus; numerus autem numeratus motus sequitur prius, & posterius motus, non autem motum, vt motus est, & ideo numerus numeratus motus, atque adeo tempus ratione differt à motu, vt motus est.

ibid. — Ad quartum dicendum, quod quia est vnus primus motus, qui est causa omnis alterius motus, quæcunque sunt in esse transmutabili, habent hoc ex illo primo motu, qui est motus primi mobilis; quicũque autem percipit quemcunque motũ siue in rebus sensibilibus existentem, siue in anima, percipit esse trãsmutabile, & per consequens percipit primũm motũ, quem sequitur tempus; vnde quicunque percipit quemcunque motum, percipit tempus, licet tempus non consequatur nisi vnum primum motum, à quo omnes alij causantur, & mensurantur & sic remanet tantum vnum tempus.

in c. — Ad quintum dicendum quod tempus consequitur motum secundum prius, & posterius, non autem secundum quod est motus, vt dictum est.

t. 17. — Ad sextum dicendum, quod prius, & posterius ponuntur in definitione temporis, secundum quod causantur in motu ex magnitudine, & non secundum quod mensurantur ex tempore, & ideo Philosophus supra 4. phys. t. 99 ostendit quod prius, & posterius sunt prius in magnitudine, quam in motu, & in motu, quam in tempore, vt hæc obiectio excludatur.

t. 23. — Ad septimum dicendum, quod quia prima circulatio quia simplicior, & regularior, est mensura omnium motuum, & motus mensuratur à tempore, inquantũ mensuratur quodã motu, necesse est dicere, quod tempus sit numerus primæ circulationis, secundum quam mensuratur tempus, & ad quam mensurantur omnes alij motus temporis mensuratione; & quod quicunque sentit quemcunque motum, sentit tempus, eo quod ex primo motu causatur mutabilitas in omnibus mobilibus.

p. d. 8. q. 3. a. 3 c. — Ad octauum dicendum, quod in motu proprie accepto est duo reperire, continuitatem, & successionẽ. Secundum quod habet continuitatem, sic proprie mensuratur per locum, quia ex continuitate magnitudinis est continuitas motus, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 99. & 5. phys. t. 39. secundum quod autẽ habet successionem, sic proprie mensuratur per tempus; vnde tempus dicitur numerus numeratus motus secundum prius & posterius.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum sit vnum tempus omnium temporalium.*

a d. 2. q. p. 2. a. arg. p. — VIdetur quod non sit vnum tempus omnium temporaliũ. Variatis enim mensuratis variatur mensura, sed tempus est in rebus temporalibus sicut in mensuratis, ergo sicut illæ sunt plures, & distinctæ, ita & tempus non erit vnum, sed plura.

p. p. 10. a. 6 arg. 3 & ad 3 — 2 Præterea cum tempus sit nomen durationis, quorum est vnum tempus, est vna duratio, sed non omnium temporalium est vna duratio, quia quædã post alia esse incipiunt, ergo tempus non est vnum omnium temporalium.

in præced. a. p. p. q. 10. a. 6. c. — 3 Præterea tẽpus non est numerus numeratus, qui est vnus omnium numeratorum, sed est numerus numeratus, & applicatus rebus, vt dictũ est, sed numerus numeratus multiplicatur iuxta multitudinẽ rerũ, seu motuum, quibus applicatur, vt supradictum est, ergo tempus non est vnum.

p. d. 19. q. 1. a. 2. p. ad 4. — 4 Præterea si tempus est vnum, hoc erit tempus primi motus; sed hoc est falsum, nam qui sentit motum, sentit tempus, & contra, sed non omnes sentiunt, aut vident motum cæli, & tamen sentiunt tempus, ergo tempus non est illud, quod sequitur primũ

motum, & pet consequens non erit vnum tempus, sed plura.

p p 10 a.6. 2.q 4 a. d 1. q 3.a.2.arg 3

5 Præterea illa, quæ non dependent ab inuicem, nõ videntur habere vnam mensuram: sed omnia temporalia non dependent a se inuicem, ergo non datur vnum tempus omnium temporalium.

2.d.12.q vlt. a.vlt.

6 Præterea tempus denominat res temporales, & nõ solum motum primi mobilis, ergo tempus etiam subiectiue erit in rebus temporalibus, cum accidens sit subiectiue in eo quod denominat.

p.d.13.q.1.2 p

7 Præterea tempore non mẽsuratur nisi illud, quod includitur in tempore secundum principium & finẽ: sed motus cæli secundum Philosophum neque habet principium, neque finem, ergo tempus cæli non est mensura omnium temporalium, & sic non eris vnũ, sed multiplex.

Tab. v. tempus n. 16.

8 Præterea quilibet motus habet suum numerum, vt dicit Philosophus 4. phys. t 132. sed numerus motus, vt dicitur ibidem est tempus, ergo quilibet motus habet suum tempus, & sic tempus non eris vnum,

4 phys. t. 13.

Sed contra est, quod dicit Philosophus 4. phys. t. 132. 133. quod est vnum tempus omnium temporalium.

ibid.

2 Præterea si cuiuslibet motus tempus est numerus, ita vt tempus multiplicetur iuxta multitudinem motuum, sequitur quod duorum motuũ simul existentium sit alterum, & alterum tempus, & consequenter quod duo tempora æqualia sint simul, vt pote duo dies, & duæ horæ, at hoc est impossibile, sicut est impossibile, quod duo tempora inæqualia simul sint, vt dies, & hora, ergo tempus vnum est omnium temporalium.

a p 30.

3 Præterea tempus comparatur ad primum motum non solum vt mensura ad mensuratum, sed etiam, vt accidens ad subiectum: sed impossibile est in vno subiecto esse plura accidentia eiusdem speciei, sicut in vna parte superficiei non possunt esse duæ numero albedines, ergo tempus vnum est omnium temporalium.

p.p.q 10.a.6 c.2.d.2.q. p. a.1.c.

Respondeo dicendum, quod de vnitate temporis varie opinati sunt Philosophi: quidam enim dicũt, quod est vnum tẽpus omnium temporaliũ, propter hoc, quod est vnus numerus omnium numeratorũ, cum tempus sit numerus secundum Philosophum, sed hoc non sufficit, quia tempus non est numerus, vt abstractus extra numeratum, sed vt in numerato existens, alioqui non esset continuus, quia decem vlnæ panni continuitatem habent non ex numero, sed ex numerato; numerus autem in numerato existens non est idem omnium, sed diuersus diuersorũ. Vnde alij assignant causam vnitatis temporis ex vnitate æternitatis, quæ est principium omnis durationis, & sic omnes durationes sunt vnũ, si consideretur earum principium, sunt vero multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij vero assignant causam vnitatis temporis ex parte materiæ primę quæ est primum subiectum motus, cuius mensura est tempus, sed neutra assignatio sufficiens videtur, quia ea, quæ sunt vnum principio, vel subiecto, & maxime remoto, nõ sunt vnum simpliciter, sed secundum quid, & ideo dicendum cum Comment. 4. phys. t. 130. & 132. quod tempus est vnum ab vnitate motus primi mobilis, tempus enim comparatur ad istum motum, non tantum, vt mensura ad mensuratum, sicut ad alios motus, sed sicut accidens ad subiectum, quod ponitur in definitione eius, ex quo habet vnitatem, & multitudinem; vnde primo mensurat motum diurnum, & per illum mensurat omnes alios motus; sicut enim dicitur 10. met. t. 3. & 4. vnumquodque mensuratur per illud, quod est primum, & minimum sui generis, & secundum aliorum motuum multitudinem, ad quos tantum comparatur, vt mensura, non multiplicatur, quia vna mensura separata multa mensurari possunt, quemadmodum etiam omnium æuiternorum vnum tantum est æuum, quia cum vnumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, vt dictum est, oportet, quod esse omnium æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni, quod tãto est simplicius, quanto prius. Vnde manifestum est, quod tempus est vnum omnium temporalium.

2.d.2 q.p.a.2 ad p.

Ad primum ergo dicendum, quod mensura est duplex, quædam intrinseca, quæ est in mensurato, sicut in subiecto accidens, & hæc multiplicatur ad multiplicationem mensurati, sicut plures lineæ sunt, quæ mensurant longitudinem plurium corporum æqualium, est etiam quædam mensura extrinseca, & hanc non est necesse multiplicari ad multiplicationem mensuratorũ, sed est in vno sicut in subiecto, ad quod multa mensurantur, sicut multi panni mensurãtur ad longitudinem vnius vlnæ, & hoc modo multi motus mensurãtur ad numerum vnius primi motus, qui numerus est tempus, & multa permanentia ad vnitatem vnius permanentis, quod est æuum.

p p.q 2.a.6 ad 3.

Ad secundum dicendum, quod sicut omnia æuiterna habent vnum æuum propter primum, & si non omnia simul incipiant, ita licet non omnia temporalia simul incipiant, omnium tamen est vnum tempus propter primum, quod mensuratur tempore.

Ad tertium dicendum, quod tempus est numerus numeratus motus primi mobilis, & mediante illo aliorum motuum, vnde non est necesse, quod multiplicetur secundum illorum multitudinem, vt dictum est.

in c. p d. 19. q. 1 a p. ad 4.

Ad quartum dicendum, quod tempus per se est mensura motus primi, vnde esse rerum temporalium non mensuratur tempore, nisi prout subiacet variationi ex motu cæli. Vnde dicit Comm. 4. phys. t. 101. quod sentimus tempus, secundum quod percipimus nos esse in esse variabili ex motu cæli; & inde est, quod omnia, quæ ordinantur ad motum cæli, sicut ad causam, cuius primo est mensura tempus, mensurantur tempore, & quicunque sentit quamcunque variabilitatem, quæ consequitur ex motu cæli, sentit tempus, quamuis non videas ipsum motum cæli.

p.p.q.2.a.6 ad 4.

Ad quintum dicendum, quod ad hoc, quod aliqua mensurẽtur per aliquod vnum, non requiritur, quod illud vnum sit causa omnium eorum, sed quod sit simplicius.

2.d 12. q. vlt. a. vlt.

Ad sextum dicendum, quod quædam accidentia denominant illud, in quo sunt, vt albedo; quædam denominant illud, in quo non sunt, sicut in subiecto, quomodo locus denominat contentum, licet sit in continente, vt in subiecto, & tempus est numerus omnium motuum, licet subiectiue sit tantum in motu primi mobilis, per quem omnes alij numerantur, vt dicitur 10. metaph.

p d. 19 q. 3 a. p.

Ad septimum dicendum, quod tempore non mensuratur nisi illud, quod includitur in tempore secundum principium, & finem. motus enim cæli licet ponatur semper fuisse secundum Philosophum, tamen vnaquæque reuolutio, vel pars reuolutionis, quæ mensuratur tempore secundum prius, & posterius accepta, in ipsa habet principium, & finem, quia non est mensura nisi habens principium, & finem.

in c. & s d 3 & 4.

Ad octauum dicẽdum, quod omnes motus, qui ordinantur ad motum cæli, sicut ad causam, mensurantur tempore motus cæli, vt dictum est, licet quilibet motus habeat in se suam particularem durationem,

nam vnumquodque mensuratur per illud, quod est primum, & minimum sui generis, quod in proposito est tempus primi mobilis.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum sit idem nunc realiter in toto tempore.*

4. phys. l. 15.

VIdetur quod non sit idem nunc in toto tempore. Nullius enim diuisibilis finiti potest esse vnus terminus tantum, neque si sit continuũ secundum vnam dimensionem, vt linea, neque si secundum plures, vt superficies, & corpus, nam vnius lineæ finitæ termini sunt duo puncta, & superficiei plures lineæ, & corporis plures superficies, sed ipsum nunc est terminus temporis, ergo cum sit accipere aliquod tempus finitum, necesse est ponere plura nunc.

ibid.

2 Præterea illa dicuntur esse simul secundum tempus, & nec prius, nec posterius, quæ sunt in eodem nunc, si ergo est idem nunc permanens in toto tempore, sequitur quod illa, quæ fuerunt ante mille annos, sint simul cum his, quæ sunt hodie: sed hoc est inconueniens dicere, ergo non est idem nunc in toto tempore.

3 Præterea dicit Philosophus, quod tempus diuiditur secundum nunc, sicut linea secundum puncta; sed diuisio lineæ fit per plura puncta, ergo & diuisio temporis fiet per plura nunc.

p. p. q. a. a. 4. arg. 1.

4 Præterea si nunc manet idem in toto tempore, idem esset nunc, quod æternitas, nam hoc videtur cõstituere rationem æternitatis, quod sit idem indiuisibiliter se habens in toto decursu temporis; sed nunc temporis non est idem cum æternitate, ergo nec est idem nunc in toto tempore. Sed dices, quod nunc fluens dicitur facere tempus secundum apprehensionem nostram, sed nunc stãs facere æternitatem, quia sicut causatur in nobis apprehensio æternitatis eo quod apprehendimus nunc stans, ita causatur in nobis apprehensio temporis eo quod apprehendimus fluxum ipsius nunc.

ibid. a. 1. ad p. a. 4. ad 2. 4. phys. l. 18.

a d p q. p. a. 3. arg. 6

5 Præterea omne id, quod nunquam potest demonstrari vt stans, sed semper vt fluens, habet aliquid ante se, à quo fluit, sed nunc non potest demonstrari vt stans, sicut punctus, sed semper vt fluens, quia ratio tota temporis est in fluxu, & successione, ergo oportet ante quodlibet nunc ponere aliud nunc, & sic non erit vnum nunc in toto tempore.

4 phys. l. 18. 6. phys. l. 5.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 104. & 6. phys. t. 24. dicit, quod in toto tempore est quodammodo idem nunc quodammodo non.

op. 44. 4. phys. l. 18.

Respondeo dicendum, quod esse successiuorum consistit in hoc, quod existant secundum aliquid sui; quod manifestari potest, quia quælibet pars cuiuslibet successiui diuisibilis est in duas partes, si ergo aliquod successiuum existeret non solum secundum aliquod indiuisibile sui, sed secundum aliquam sui partẽ, sequeretur quod multæ partes alicuius successiui simul essent, quod est contra rationem successiuorũ. Specialius autem possumus hoc probare de tẽpore, quia quælibet pars temporis est tẽpus, si ergo aliqua pars temporis existeret, sequeretur quod tempus secundũ se existeret, quod est falsum. existit ergo tempus secundum aliquid indiuisibile sui illud autem est nunc. Hoc supposito, dicendum, quod vnum, & idem nunc est in toto tempore secundum substantiam, & secundum quod est ens, differens vero secundum esse, & rationem. Cuius ratio est, quia ipsi nunc, quod est in tempore, aut succedit aliud nunc, aut aliqua pars temporis; non aliud nunc, quia vnum nunc non potest continuari alij nunc: non aliqua pars temporis, quia nulla pars temporis secũdum se existere potest, vt probatum est, ergo impossibile est, quod vnum nunc; succedat alij nunc in tempore. Præterea, sicut se habet illud, quod fertur ad motum, ita nunc ad tempus, quia sicut per illud, quod fertur, seu per mobile cognoscimus motum, & prius, & posterius in motu, quatenus videmus mobile per motum aliter, & aliter se habere, puta modo esse in aliqua parte magnitudinis, per quã mouetur, modo in alia, ita per nunc determinatur prius, & posterius in tempore, nã in numeratione motus, quæ fit per tempus, id, quod distinguit prius & posterius temporis, est nunc, quod est terminus præteriti, & principium futuri; sed id, quod fertur, vnum est, & idem secundum substantiã in toto motu, aliud vero, & aliud secundum esse, inquantum est alibi, & alibi, ergo & ipsum nunc vnum, & idem est in toto tempore secundum substantiam, sed aliud, & aliud secundum esse, inquantum consideratur in alio, & alio successu, & decursu temporis. Demum sicut impossibile est duas partes temporis, quæ sunt aliæ ab inuicem simul esse, nisi vna contineat aliam, sicut maius tempus continet minus, vt annus mensem, mensis diem, simul enim est & dies, & mensis, & annus; ita impossibile est, duo nunc simul esse in tempore, cum vnum nunc, quia indiuisibile est, non contineat alterum. Si ergo est accipere in tempore duo nunc, necesse est, quod illud nunc, quod prius fuit, & modo non est, aliquando corrumpatur, & quod nunquam duo nunc sint simul, omne autem corruptum necesse est in aliquo nunc corrumpi; non autem potest dici, quod prius nunc sit prius corruptum in ipso nunc priori, quia tunc erat ipsum nunc, & nihil corrumpitur, dum est; similiter etiam dici non potest, quod prius nunc corrumpatur in posteriori, quia impossibile est sic se habere duo nũc ad inuicẽ, quod sint habita, idest immediate contigua, sicut etiam impossibile est de duobus pũctis: sic ergo inter quælibet duo nũc sunt infinita nũc. Si ergo prius nunc corrumpitur in aliquo posteriori nũc, sequitur, quod illud nũc, quod est ante, simul sit cum omnibus alijs nunc intermediis, quod est impossibile: quare & impossibile est, quod sit aliud, & aliud nunc in toto tempore.

op. 44.

Ad primum ergo dicendum, quod cuiuslibet continui finiti permanentis sunt duo termini differentes secundum rem, continui vero finiti successiui non oportet quod sint duo termini secundum subiectum, sed solum secundum rationem. Præterea falsum supponit hæc ratio in hoc, quod ponit, quod est dare tẽpus finitum, non enim est accipere aliquod tempus actu finitum, & terminatum per nunc nisi secundum imaginationem nostram, vel per relationem ad aliquem motum, qui in tempore terminatur, totum enim tempus secundum se continuum est, neque est actualiter vna pars diuisa ab alia.

ibid.

Ad secundum dicendum, quod non dicuntur esse simul secundum tempus quæcunque sunt in nunc eodem secundum substantiam, sed quæ sunt in eodem nunc secundum esse, & secundum rationem, illa autẽ, quæ sunt post millesimum annum, & quæ sunt hodie, licet sint in eodem nunc secundum substantiam, non tamen sunt in eodem secundum esse, & ideo non oportet, quod dicantur esse simul.

4. phys. l. 21

Ad tertium dicendum, quod tempus diuiditur quidem secundum nunc, sicut linea secundum puncta, sed tamen nunc diuidit tempus, vt consideratur,

vt multa in potentia, prout scilicet accipitur seorsũ, vt principium huius temporis, & seorsum, vt finis alterius, & inquantum sic accipitur, accipitur vt alterum, & alterum nunc, sed secundum quod accipitur, vt copulans tempus, & continuans tempus, accipitur vt idem, vt patet similiter in puncto respectu lineæ; vnde nunc continuans, & diuidens tempus est vnum, & idem subiecto, sed differt ratione.

4 phys. l. 18. p. p. q. 2. a. 2. ad p. 2. 4 ad 2.

Ad quartum dicendum, quod est vnum, & idem in toto tempore, nunc fluens, sicut enim imaginamur secundum geometras, quod punctus motus seu fluẽs facit lineam, ita & nunc fluens, & motum facit tempus.

ad p q p a 5 ad 6

Ad quintum dicendum, quod nunc numquam intelligitur, vt stans, sed semper, vt fluens, non autem, vt fluens, a priori, nisi motus præcedat, sed in posterius. nec iterum in posterius, sed a priori, nisi motus sequatur, vnde si nunquam sequeretur, vel præcederet, motus nunc non esset nunc, & hoc patet in motu particulari, qui insensibiliter incipit, cuius quodlibet momentum est fluens, & tamen aliquod est primum, & aliquod vltimum secundum terminum à quo, & in quem.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum tempus realiter distinguatur à motu.*

5. met. l. 20. 2 d. 4. q. p. a. 1. p. p. q. 10 a. 6. a. 2. 4. phys. l. 16. & 22. 23.

Videtur quod tempus realiter distinguatur à motu. Mensura enim distinguitur realiter à mẽsurato, vt colligitur ex Philosopho met. t. 21. sed tempus est mensura motus, vt dictum est, ergo tempus distinguitur realiter à motu.

2 d. cit p. p. l. c. 4 phys l. 23

2 Præterea accidens realiter distinguitur à suo subiecto. sed tempus est in motu tanquam in subiecto, ergo tempus realiter distinguitur a motu.

4 phys. l. 16. 17. 21.

3 Præterea quorum passiones sunt omnino diuersæ, & ipsa sunt realiter diuersa, & distincta, sed tempus, & motus habent passiones realiter diuersas, ac distinctas, vt dictum est, nam motus dicitur velox vel tardus, non sic tempus sed dicitur breue vel longum.

4 phys. l. 17.

Sed contra est, quod Philosophus 4. phys. t. 99. dicit, quod prius, & posterius in motu, quod est tempus est idem subiecto, & realiter, quod motus, sed esse ipsius temporis est alterum ab esse motus.

4 phys. l 17.

Respondeo dicendum, quod tempus est idem realiter cum motu, simul enim sentimus motum, & tempus, & quia tempus est numerus numeratus motus secundum prius, & posterius numerus autem numeratus partium alicuius non distinguitur realiter ab ipsis partibus prioribus, & posterioribus numeratis Differt tamen ratione, tum quia de ratione motus est quod sit actus existentis in potentia, sed quod in motu sit prius, & posterius, hoc contingit motui ex ordine partium magnitudinis; tum quia tempus sequitur motum non inquantum est motus, sed inquãtum habet prius, & posterius; cum enim accipimus prius, & posterius in motu & numeramus ea, tunc dicimus fieri tempus, illudque percipimus, & ideo tempus sequitur motum secundum quod numeratur, nõ est autem de ratione motus, quod numeretur secundum prius, & posterius.

a, 8.

Ad primum, ergo dicendum, quod tempus primi motus secundum rationem mensurat motum primi mobilis, & realiter quoscunque alios motus, à quibus realiter distinguitur, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod tempus est accidens motus, non quidem physicum, sed metaphysicum.

Ad tertium dicendum, quod ideo motus, & tempus habent diuersas passiones, quia distinguuntur ratione, vt dictum est.

---

## QVÆSTIO XXI.

*De partibus potestatiuis, seu de speciebus motus.*

Deinde considerandum est de partibus potestatiuis, seu de speciebus motus.

### CIRCA QVAS QVÆRVNTVR NOVEM.

*Primo Vtrum motus sit in prædicamento termini*

2 *Vtrum motus sit tantum ad tria prædicamenta scilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi.*

3 *Vtrum per motum localem acquiratur aliquid præter locum in mobili.*

4 *Vtrum motus realiter distinguatur à termino.*

5 *Vtrum vnitas specifica motus sumatur à termino à quo, an vero à termino ad quem, vel à mobili*

6 *Vtrum ad vnitatem numericam motus requiratur vnitas termini ad quem, temporis, mobilis, & motoris*

7 *Vtrum motus specie distincti possint continuari*

8 *Vtrum contrarietas in motibus accipi debeat ex terminis contrariis ad quos.*

9 *Vtrum quies contrarietur motui.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum motus sit in prædicamento termini.*

Videtur quod motus non sit in prædicamento termini Dicit enim Philosophus 3. phys. t. 22. quod motus est actio, & passio, sed hæc constituunt proprium prædicamentum distinctum à prædicamẽto termini, ergo & motus, & sic non erit in prædicamento termini.

3. phys. l. 9. & 3. 5. phys. l. 3.

2 Præterea si motus est in prædicamento termini, erit in omnibus prædicamentis, nam omnia prædicamenta sunt termini motus, dicit enim Philosophus 3. phys. t. 5 quod sunt tot species motus, & mutationis, quot entis; sed motus non est nisi in quatuor prædicamentis, vt dicit Philosophus 3. phys. t. 4. ergo motus non est in prædicamento termini.

3 phys. l. p. 5. met. l. 9.

3 Præterea id, quod definitur, constat determinato genere & differentia, vt dictum est, sed motus definitur a Philosopho, vt supra ostensum est, ergo determinato genere constat; at si esset in prædicamento termini, non haberet determinatum genus, quia tunc genus definitionis motus non esset potius vnius prædicamenti, quam alterius vnde non posset definiri, ergo motus non est in prædicamento termini.

q 8. log. a. 5. 6. q. 47 a. p.

q.9 log a 5. c.5 phys.l. p & 1 3.phys.l.p.

4 Præterea quod est in aliquo prædicamento, recipit prædicationem illius, vt dictum est; sed motus nõ recipit prædicationem sui termini, nam motus ad quantitatem non est quantitas, nec motus ad qualitatem est qualitas, nam sic esset motus ad motum, quod negat Philosophus 5.phys.t.5 10.11. ergo motus non est in prædicamento termini.

Sed contra est, quod Philosophus 3.phys.t.5. dicit, quod motus non est præter res, ad quas est, hoc autem est motum esse in prædicamento termini.

3.phys.l.p. 7. phys.l. 3. Tab. v. motus n. 13. & 54.

Respondeo dicendum, quod motus est in prædicamento termini, non tamen per se, sed reductiue, probatur, quia cum motus sit actus imperfectus, omne autem imperfectum sub eodem genere cadat cum perfecto, non quidem sicut species, sed per reductionem, sicut materia prima est in genere substantiæ, necesse est, quod motus non sit præter genera rerum, in quibus est motus, ita vt sit aliquid extraneum, vel aliquid commune ad terminos, ad quos est, sed reducatur ad illa; vnde motus, qui est ad qualitatem, vt alteratio, non est species qualitatis, sed per reductionem pertinet ad genus qualitatis, sicut & potentia reducitur ad genus actus, propter quod omne genus diuiditur per potentiam, & actum, & ita oportet, quod etiam motus, quia est actus imperfectus, reducatur ad genus actus perfecti.

3.phys.l.5. 3.phys.l.3.

Ad primum ergo dicendum, quod motus dupliciter potest considerari, vno modo, vt est actus imperfectus, & sic reducitur ad genus actus perfecti, & ita reducitur ad prædicamentum termini. Altero modo, vt est in hoc ab alio, vel ab hoc in aliud, & sic pertinet ad prædicamentum actionis, & passionis.

q 17.p.2.

Ad secundum dicendum, quod motus dupliciter potest considerari, primo late, licet proprie, quatenus inuoluit etiam mutationem, & sic est in quatuor prædicamentis, substantia, quantitate, qualitate, & vbi, & hoc modo sumpsit Philosophus motum in 3. phys. vt dictum est. Secundo magis proprie, & stricte, & sic motus non est nisi in tribus prædicamentis, quantitate, qualitate, vbi vt dicit Philosophus 5.phys.t.10 sensus autem Philosophi 3.phys. vbi dixit tot esse species motus, quot entis, hic est quod motus diuiditur sicut genera rerum, sicut enim ens, diuiditur in perfectum, & imperfectum. Cuius ratio est, quia priuatio, & habitus est prima contrarietas, quæ in omnibus contrariis saluatur, vt in 10. metaph. dicitur. Vnde cum omnia genera diuidantur contrariis differentiis, oportet in omnibus generibus esse perfectum, & imperfectum, sicut in substantia aliquid est, vt forma, & aliquid, vt priuatio, & in qualitate aliquid est, vt album, quod est perfectum, & aliud, vt nigrum, quod est quasi imperfectum, & in quantitate aliquid est quantitas perfecta, & aliquid imperfecta, & in loco aliquid est sursum, quod est quasi perfectum, & aliquid deorsum, quod est quasi imperfectum, vel leue, & graue, quæ ponuntur in vbi ratione inclinationis; ita similiter motus diuiditur secundum diuersa genera entium in perfectum, & imperfectum, & in quolibet motu est aliquid vt perfectum, & aliquid vt imperfectum, vt in motu ad substantiam est generatio, & corr. in motu ad quantitatem est augmentum, & decrementum; alia vero ratio est de motu in qualitate, & vbi, de qua dicitur in 5. physic. Vel dic sicut infra art. sequenti ad primum.

3.phys.l.p. 11.met.l.9.

in 6

Ad tertium dicendum, quod quia motus non est in vllo prædicamento tamquam species, atqueadeo per se, vt dictum est, non debet in eius definitione poni genus determinatum alicuius particularis prædicamẽti, sed id, quod est illi commune cum omnibus, quæ sunt per se in prædicamentis, cuiusmodi est esse actum. Cum enim quodlibet genus diuidatur per potentiam, & actum, potentia reducitur ad prædicamentum actus, qui est per se in prædicamento, vt dictum est, & debet addi aliquid per modum differentiæ, quo distinguitur ab illis, quæ sunt per se in genere. cuiusmodi est esse actum imperfectum; & quia motus est forma quædã debet definiri, vel in ordine ad subiectum informe, vel in ordine ad idem formatum, & sic definitur à Philosopho motus priori quidẽ modo consideratus, quod sit actus entis in potentia, prout in potentia, posteriori vero, quod sit actus mobilis, vt mobile est.

Tab. v. definitio n. 31.

q. 9 log a 5 c

Ad quartum dicendum, quod motus non est in prædicamento per se, vel tamquam genus summum, vel tamquam species illius, sed tantum reductiue, & ideo non recipit prædicationem vllius speciei.

## ARTICVLVS II

*Vtrum sint tantum tres species motus.*

3.phys.l.p. 4.phys.l.p.

VIdetur quod motus sit ad plura prædicamenta, quam ad tria, quantitatem, qualitatem, & vbi. Dicit enim Philosophus 3.phys.t.4. & 5.phys.t. 6. quod motus est in substantia, quantitate, qualitate, & vbi, & 11.met.cap.8. dicit quod tot sunt species motus quot entis, entis autem species sunt decem, sicut sunt decem summa genera in quæ immediate ens diuiditur, ergo motus est ad plura prædicamenta, quam tria.

5.phys.l.3 & 11.met.l.12.

2 Præterea ad illa prædicamenta est per se motus, in quibus est contrarietas, vt dicit Philosophus 5. phys.t.18 sed in genere substantiæ est contrarietas, ignis enim est contrarius aquæ, vt manifeste apparet, ergo motus est ad plura prædicamenta, quam ad tria.

p.phys.l. 11.

3 Præterea Philosophus p.phys.t.62. generationem secundum quid, quæ est motus tribuit accidentibus, & inter accidentia ibi enumerat relationem, ergo ad relationem est per se motus.

11 met l. 4. p. phys.l. 2.

4 Præterea docet Philosophus 12.met.t.19. quod in omnibus prædicamentis sunt tria principia mutationis, & in p.phys.t 50. & 56. quod in omni genere est vna prima contrarietas; sed tam illa tria principia quam hæc prima cõtrarietas sufficit ad motum, ergo motus repetitur in omni prædicamento, & sic erit ad plura, quam ad tria.

3 phys.l.p.

5 Videtur quod motus sit ad pauciora prædicamenta, quam ad tria. Dicit enim Philosophus 3.phys.t.5. quod sicut in quolibet genere est aliquid, vt perfectũ, & imperfectum, ita & in motu; sed in motu ad qualitatem, & vbi, non est assignare duas species, sicut perfectum, & imperfectum, ergo motus non est ad prædicamentum qualitatis, & vbi.

5.phys.l. 4. op. 48. de quant. c. 8.

6 Præterea ad illa prædicamenta est motus, in quibus est contrarietas, vt dicit Philosophus 5.phys.t.18. sed in quantitate non est contrarietas, vt dicit Philosophus in c. de quantit. in prædicamentis, ergo motus non est ad quantitatem.

5 phys.l.3. 11 met.l.12.

Sed contra est, quod Philosophus 5.phys.t.18 & 11. met cap. 10. dicit, quod species motus sunt tantum tres, motus ad quantitatem, ad qualitatem, & ad vbi.

5.phys.l.p. 5.phys.l.p.

Respõdeo dicẽdũ, quod dupliciter sumi potest motus, vno modo, vt includit mutationẽ, & hoc modo

si sumatur motus per ordinem ad terminum per se, quatuor sunt illius species, generatio, augmentum, alteratio, motus localis, omne nãque quod mutatur, vel mutatur secundò substantiam, vel secundũ quantitatem, vel secundum qualitatem, vel secundũ locũ; si vero sumatur per ordinem ad quemcunque terminum etiam per accidens, motus potest esse ad omnia prædicamenta. est enim motus, per accidens ad aliquid, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 10. quatenus, ad aliquam mutationem consequitur noua relatio, sicut ad mutationem secundum quantitatem sequitur æqualitas, vel inæqualitas, & ex mutatione secundum qualitatem similitudo, & dissimilitudo. Similiter per accidens est motus ad actionem, & passionem, seu ad motum, vt quando subiectum nunc mutatur vna mutatione, puta in scientiam, & postmodum alia, puta in sanitatem, & sic de cæteris. Et ratio est, quia non solum in primis quatuor prædicamentis sunt tria principia mutationis, materia, forma priuatio, sed etiam in relatione, & cæteris prædicamentis vnde eadem dicuntur esse proportionaliter principia mutationis prædicta in omnibus, vt docet Philosophus 12. met. à t. 19. Altero modo sumitur motus magis proprie, pro mutatione, quæ est de subiecto in subiectum, seu de termino positiuo, & affirmato in positiuum, & affirmatum, quomodo excluditur mutatio, & sic sumptus motus est tantum ad tria prædicamenta; quod probatur, quia vbi est motus, ibi est contrarietas, id est ibi sunt duo termini maxime distantes, inter quos cadunt omnia, quæ sunt illius generis, & ab vno extremo ad aliud contingit continue peruenire, talis autem contrarietas solis prædictis tribus generibus competit, vt fuse probat Philosophus 5. phys. à t. 10. & seq. dicendum ergo est, quod motus proprie dictus est tantum ad tria prædicamenta.

in c. & 11. met. l. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod motus latè sumptus, vt comprehendit mutationem, est in quatuor prædicamentis, sumptus vero magis proprie, & presse, est tantum in tribus prædicamentis vt dictum est, & sic patet ad auctoritatem Philosophi in l. c. in phys. ad textum vero cit. in 11. met. dicendum n n ideo dici à Philosopho tot esse species motus quot entis, quia in quolibet genere entis sit motus, sed quia sicut ens diuiditur per actum, & potentiam, per subst. & quantit. & huiusmodi, & secundum perfectum, & imperfectum; ita & motus, quod sequitur ex eo, quod motus non est præter res.

7. phys. l. 3. 5. met. l. 12

Ad secundum dicendum, quod in substantia est contrarietas secundum differentias, non autem secũdum speciem, qualis reperitur in terminis, ad quos est motus proprie dictus omne autem genus diuiditur in contrarias differentias, non autem in contrarias species, animalis enim differentiæ sunt contrariæ non autem species.

in c.

Ad tertium dicendum, quod generatio secundum quid, seu mutatio potest esse ad relationem per accidens, non autem per se. vt dictum est, eodemque modo dicendum ad quartum.

5. phys. l. 4.

Ad quintum dicendum, quod ideo in quantitate est assignare duas species secundum perfectum, & imperfectum, secus vero in qualitate, & vbi; quia contrarietas, quæ est in quantitate, non est secundum rationem suarum specierum, sed secundum perfectum, & diminutum, & secundum hoc denominantur species. sed qualitates sunt contrariæ secundum propriam rationem suarum specierum, secundum quas continentur sub genere qualitatis; In loco autem contrarietas solum est per comparationem ad motum, ratione cuius duo termini maxime distant.

5. phys. l. 9

Ad sextum dicendum, quod in quantitate, sicut & in loco, est contrarietas non secundum rationem suarum specierum, vt dictum est, sed secundum perfectum, & imperfectum, in vtroque enim licet inueniatur prima conditio contrariorum puta continuitas deest tamen alia puta maxima distantia determinatorum extremorum, si secundum communem rationem quantitatis, & loci accipiantur sed solum secundum quod accipiuntur in aliqua re determinata, sicut in aliqua specie animalis, vel plantæ est aliqua minima quantitas, a qua incipit motus augmenti, & aliqua maxima, ad quam terminatur. Similiter etiam in loco inueniuntur duo termini maxime distantes per comparationem ad motum aliquem, in quorum vno incipit motus, & in alium terminatur, siue sit motus naturalis, siue voluntarius.

## ARTICVLVS III

*Vtrum per motum localem in ipso mobili acquiratur aliquid præter locum.*

3. phys. l. 2. & 4. 11 met. l. 9

VIdetur quod per motum localem acquiratur in mobili aliquid præter locum. Dicit enim Philosophus 3. phys. t. 6. & 11. met cap. 8. quod motus est actus entis in potentia, prout in potentia, sed hic actus est actus imperfectus, & forma fluens, tendens ad vlteriorem perfectionem, seu ad actum perfectum, quo acquisito cessat motus, ergo & motus localis erit talis forma, sed motus localis est in mobili vt dicitur 3 phys. t. 16. ergo & talis forma. & ita præter locum per motum localem acquiretur aliquid in mobili.

3 phys. l. p. & 4.

2 Præterea dicit Philosophus 3. phys. t. 4. quod motus non est præter res, ad quas est, & ideo non distinguitur realiter à termino, sed motus est in mobili ex Philosopho, ergo & eius terminus, ergo præter locum, qui est extra mobile, per motum localem acquiritur aliquid in mobili.

q. 10. a. 3. 3. phys. l. 1.

3 Præterea extra cœlum empireum potest corpus gloriosum localiter moueri, vt dictum est, sed tunc talis motus habet aliquem terminum, nam omnis motus est via ad terminum, vnde & dicitur non esse præter res, & non habet pro termino locum, quia extra cœlum non est vllum corpus continens, nec vllus locus, vt dicit Philosophus p. cœli t. 96. & 99. ergo habet aliquem terminum intrinsecum mobili, in ipso per motum acquisitum.

p. cœli l. 20

4 Præterea corpus gloriosum quiescens extra cœlum dicitur esse hic; sed hæc denominatio non est a loco, quia extra cœlum non est vllus locus, vt dictum est ex Philosopho, ergo erit ab aliquo acquisito realiter per motum in mobili.

p. cœli. l. 20

quol. p. a. 4. arg p.

5 Præterea Angelus prius est alicubi, quam ibi operetur, nam sicut prius est esse, quam operari, ita prius est esse hic, quam operari hic; sed non est alicubi per locum circundantem, vt patet ergo est alicubi per vbi intrinsecum acquisitum per motum localem.

3. phys. l. 2. 5. phys. l. 2.

Sed contra est, quod dicit Philosophus 3. phys. t. 6. & 5. phys. t. 9. quod motus localis est ad locum tamquam ad terminum, sicut augmentatio est ad quantitatem, & alteratio ad qualitatem, sicut ad terminos, sed augmentatio, & alteratio non habent alios terminos per ipsas acquisitos præter dictos, ergo nec motus localis habet alium terminum per ipsum acquisitum, quam locum.

8. phys. l. 14.

2 Præterea dicit Philosophus 8. phys. t. 59. ideo motus localis est maxime perfectus, quia tantum est

secundum locum, qui exterius continet, & ideo per illum nihil remouetur, quod insit subiecto mobili, sicut remouetur per augmentationem, alterationem generationem, & corruptionem, nam per alterationem fit transmutatio secundum qualitatem, per augmentationem secundum quantitatem, per generationem vero, & corruptionem fit transmutatio secundum formam, ergo.

12. met. l. 7.

3 Præterea Philosophus 12. met. t. 38. ex eo, quod primum mobile sempiterne mouetur, colligit necesse esse, quod non contingat aliter, & aliter ipsum se habere, sed vt sit semper in eadem dispositione secundum substantiam, & consequenter necesse esse, quod primus motus, quo mouetur primum mobile sit motus localis quia quod mouetur secundum alios motos, necesse est, quod aliter, & aliter se habeat secundum aliquid, quod in ipso est, scilicet secundum substantiam, quantitatem, & qualitatem, sed quod mouetur secundum loci mutationem, habet se quidem aliter, & aliter secundum locum, qui est extrinsecus locato, sed non secundum substantiam, vel secundum aliquam intrinsecam dispositionem substantiæ.

4 cœl. l. 2.

4 Præterea si datur vbi intrinsecum, hoc erit perfectio locati, tum quia locus est forma, & perfectio locati, vnde moueri localiter est ferri ad perfectionem, vt dicitur 4. cœli t. 23. tum quia quandocunque aliquid est in potentia ad aliquid, perfectio eius est sibi in illo esse sed Philosophus negat per motum localem tolli aliquid perfectionis inhærens subiecto ergo per motum localem non acquiritur vbi.

p de gen. l. 18. 2. de gen. l. 2.

5 Præterea si vbi esset quid intrinsecum locato, per motum localem ipsi acquisitum, localiter mouere esset agere, & facere aliquid, cum præsertim tale vbi esset perfectio locati: nam locatum dicitur esse in statu perfecto, cum est in suo loco, & ibi quiescit, sed Philosophus negat mouere localiter esse agere, & facere quidquam; vt patet p. de gen. t. 45. vbi ait latius patere, quam agere, & facere, & 2. de gen. t. 8. negat grauitatem, & leuitatem esse actiua & propterea non posse has esse primas qualitates, quia hæ debent esse actiuæ, ergo per motum localem non acquiritur in mobili vllum vbi.

p. p. q. 110. a. 3. c. q. 6 de pot. a. 3. c. q. 16 de malo a. 10. c.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod per motum localem nihil omnino acquiritur intrinsecum mobili, sed tantum quid extrinsecum, puta locus. Cuius ratio quadruplex afferri potest, & prima quidem ex parte mobilis secundum locum, seu subiecti motus localis, hoc enim non est in potentia ad aliquid intrinsecum, inquantum huiusmodi, sed tantum ad aliquid extrinsecum, puta locum; cuius duplex est signum vnum est, quod natura corporalis nata est moueri immediate a natura spirituali secundum locum, non autem secundum aliquam aliam entitatem per alium motum acquisitam, & propterea Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter à substantiis spiritualibus, & anima mouet corpus primo, & principaliter motu locali.

2. d. 12. q. p. a. p. ad 5.

Alterum vero, quod subiectum motus localis est ens completum in esse primo, & in omnibus proprietatibus intrinsecis rei, vnde non indiget, vt per motum localem in se ipso acquirat vllam rem positiuam, cũ neque per illum vllam contingat passionem fieri, per quam abijciatur aliquid à substantia rei, sed illo mediante tantũ acquirit quid extrinsecũ, puta locũ. Secundo ex ratione propria motus localis, quia enim hic non mutat aliquid de eo, quod est intra rem, sed solum secundum id, quod est extra, non ponit exitum de potentia ad actum aliquem intraneum rei, sed ad actum extrinsecum, & propter hoc non ponitur per motum localem aliqua imperfectio, per hoc, quod

16 de ver. a. p. c. 4. d. 47 q. 2. a. 2. quæst. p. c.

4. d. 11. q. p. a. 3 quæst. p. c. & ad 3 d. 44 q. 2. a. 3 quæst. 2. ad p.

desit aliquid eorum, quæ debent inesse, nam ratione talium id, quod mouetur est perfectum, sed ponit imperfectionem secundum quid, puta respectu loci, quatenus id, quod mouetur, dum est in vno loco, est in potentia ad alium locum, quia non potest esse actu in pluribus locis simul, hoc enim solius Dei est. Tertia ex fine motus localis, hic enim est, vt mobile existens extra locum tendat ad locum suum, & in illo quiescat, propterea enim talis motus dicitur localis, & idem dicitur tantum variare locũ externum, non aliquid internum rei, mobile autem est in loco sine vllo vbi intrinseco, tantum per hoc, quod secundum proprias dimensiones circumscribitur ex contactu corporis locantis. Quod autem vnum corpus tangat aliud, formaliter ex eo est, quod inter quantitatem corporis tangentis, & circundantis, seu continentis, & quantitatem corporis tacti, circundati, & contenti, nullum est corpus medium actu, vel potentia; nam ea se tangunt, vt dicitur 5. phys. t. 22. & 16. quorum extrema sunt simul, simul autem sunt ex eodem 26. 7. phys. t. 9. inter quæ nihil est medium eiusdem, vel diuersi generis, sic enim distinguitur cõtiguum, quod Philosophus vocat habitum, seu adhærens a consequenter se habente, vel certe quæ sunt in vno loco primo seu proprio & non communi quomodo duo puncta duarum linearum se tangentium dicuntur esse simul, quia continentur sub vno puncto loci continentis at negatio corporis medij inter aliqua duo non est effectus vllius entitatis absolutæ intermediæ inter duo corpora se tangentia, sed absentiæ corporis cuiuscunque actu, & potentia, sicut priuatio formæ est effectus absentiæ ipsius, vt dicit Philosophus p. phys. t. 68 vbi ait quod sufficit ad mutationem alterum contrariorum sua absentia, & præsentia, & similiter contineri sub vno loco proprio tantum inuoluit denominationem a loco continente; continet autem locus sua quantitate, vel superficie, non autẽ vlla alia entitate absoluta vnde locus definitur quod sit superficies corporis continentis, vt dictum est. Quarta ex ipso vbi intrinseco, si enim hoc datur, deberet illi assignari aliquis effectus, omnis enim forma habet aliquem effectum, at nullus illi potest assignari; vel enim hic est, si quis assignari forte potest, efficere formaliter, vt corpus circundetur tali loco, vel efficere formaliter, vt occupet tale spatium, vel vt hic, & non alibi circundetur loco, sed nullum horum potest assignari, nõ primus, quia vt dictum est, quod corpus contineatur, & circundetur tali loco est effectus corporis continentis locantis, & circundantis, neque secundus nam replere spatium proprium est corporis sensibilis, vt ait Philosophus 4. phys. t. 57. definiens vacuum quod sit locus non plenus corpore sensibili, dicitur autem corpus aliquod esse sensibile ex materia, & forma, & naturalibus accidentibus, calido scilicet, & frigido, quæ supponunt quantitatem. Vnde si darentur dimensiones etiam separatæ cum vbi intrinseco non replerent locum, nam cum plenũ opponatur vacuo, illud non replet locum, quo posito in loco, locus nihilominus remanet vacuus, potest autem, vt dictum est in loco esse, præter quantitatẽ corpus sensibile præterea quia per illud corpus replet spatium, per quod replet tantum, vel tantum spatiũ puta maius, vel minus, sed hoc habet corpus sensibile quatenus habet tantam, vel tantam quantitatem; nam substantia ratione sui potest esse in loco maiori, vel minori. Illud enim, quod secundum se non habet quantitatem, potest esse indifferenter sub parua, & sub magna quantitate, vt est substantia, hæc enim sublata quantitate est indiuisibilis, vt docet Philosophus p. de gen. t. 26. vbi ait, quod materia non potest existere sine quantitate, quia alioqui

3. phys. & 5. phys. l. c. & 4 d. 47. l. c.

5. phys. l. 5. 7. phys. l. c.

p. phys. l. 13.

4. d. 44. q. 2 a. 2. quæst. 2.

p de gen. l. 12.

q 11.log a.1

nullum locum occuparet, sicut punctus, deinde quia cum vna sit tantum quantitas in toto composito, vt dictum est, per illam extenditur forma substantialis & omnia eius accidentia, atque adeo, & ipsum, vbi, si daretur; vnde formaliter illud faceret commensuratum, & configuratum corpori continenti, & tanto spatio, nam cum ipsum per se non habeat quantitatẽ, potest quantum est ex se afficere maiorem, vel minorem quantitatem, ac proinde non nisi ratione quantitatis potest officere, vt corpus sit in tanto, vel tanto loco, vel spatio saltem imaginario, ac proinde per vbi non habet formaliter corpus, vt repleat, vel occupet spatium; neque tertius, quia esse hic, & non alibi dicit ordinem situs corporis locati ad primum cōtinens, vt dictum est, qui ordo est quid respectiuum, & non absolutum, & est subiectiue in corpore immediate continente formaliter sumpto, vt ibidem dictum est. Vnde manifestum est, quod per motum localem non acquiritur in mobili aliquid ipsi intrinsecum præter locum, qui est extra ipsum.

q.19.a.1.ad 9.

Ad primum ergo dicendum, quod motus localis dicitur actus imperfectus, non quia desit aliquid eorum, quæ debent inesse, seu quæ sunt intrinseca rei, & talis motus ponat extitum de potentia actum aliquem intrinsecum rei, sed dicitur actus imperfectus respectu loci, quia dum mobile est in vno loco, est in potentia ad alium locum, vnde tantum ponit imperfectionem secundum quid.

3.d.19.q.3. ar.p.ad p. 4. d 11.q.p.a 3. q p c & ad 3.d 44 q 2. a.1 quæst. 2.ad p.

Ad secundum dicendum, quod motus dicitur non esse præter res ad quas est, quia reducitur ad prædicamentum termini, ad quem tendit, sicut imperfectum sub eodem genere cadit cum perfecto, non quidem sicut species, sed reductiue.

3.phys.p.

Ad tertium dicendum, quod, quia corpus gloriosum non dependet à primo continente, & locante vt dictum est, dicitur moueri localiter extra cœlum, quia per talem motum potest applicari sufficienter cuicumque parti spatij, per quod mouetur, & posset approximari cuicumque corpori, si realiter esset extra cœlum.

Ibid.

Ad quartum dicendum quod sicut in corpore glorioso Christi Domini præsertim est potentia per motum localem perueniendi extra totam continentiam corporum cœlestium ad illud spatium imaginarium, extra cœlum, ita vbicunque quiesceret in eo spatio, diceretur quiescere in parte talis spatij, & non tamquam in loco continente, quia illa sola corpora exigunt esse in loco per se, quæ indigent contineri à corpore cælesti, cuiusmodi non sunt corpora gloriosa, quomodo Philosophus p. cœli t. 100. asserit extra cœlum ibi esse aliquas substantias non tamquam contentas in loco, sed sicut non contentas, nec inclusas sub continentia rerum corporalium, sed totam corporalem naturam excedentes.

q.cœli,l,1o.

Ad quintum dicendum, quod Angeli sunt in loco per operationem transeuntem. Et ad probationem in contrariam negatur consequentiam. Nihil. n. prohibet aliquid esse prius simpliciter, quod non est prius quantum ad hoc, sicut corpus subiectum est simpliciter prius superficie sed non quantum ad hoc, quod ast colorari, & similiter prius simpliciter est corpus, quam tactus, tamen ipsum est in loco per cōtactum dimensiuæ quantitatis, & similiter Angelus per contactum virtutis; vnde prius quidem simpliciter est Angelum esse, quam operari prius tamen est Angelum operari hic, quam esse hic, quia illud est causa huius.

quol.p.a. 4. ad p.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum motus realiter distinguatur à termino.*

3 phys.l p.

Videtur quod motus realiter distinguitur à termino, dicit enim Philosophus 5. phys. t. t. quod si albedo quæ est terminus dealbationis, esset realiter albefactio daretur motus ad motum, quod est falsum, ergo motus distinguitur realiter a termino.

q. 19. a. 1. p. phys. t. 11.

a Præterea motus est ens successiuum, vt dictum est forma vero, seu terminus ens permanens, vt dicit Philosophus p. phys. t. 81. hæc enim simul cum materia permanet post motum, sed ens permanens, & successiuum realiter; distinguuntur, vt per se constat, ergo motus realiter distinguitur à termino.

a.p. Tab. v. de nu.33.10.

3 Præterea motus respicit terminum, sicut potentia actum, vnde est quod per reductionem pertinet ad genus termini, sicut potentia pertinet ad genus actus, vt dictum est; sed potentia realiter distinguitur ab actu: Inde enim fit, quod esse in potentia, & esse in actu non possunt esse simul in eodem, ergo motus realiter distinguitur a termino.

4 d p.q. a 4.quæst.

4 Præterea motus non est ens completum, sed via ad esse completum, vnde a Philosopho ponitur motus 3. phys. t. 6. medius inter potentiam, & purum actum. Præterea motus non est in instanti, sed in tempore, & est causa termini, quia causa naturalis operatur effectum per motum, vt dictum est, & separatur à termino, terminus vero est in instanti, causatur à motu, & est quando cessauit esse motus; Sed hæc non possunt esse realiter eadem, quia nulla via est realiter terminus; Et nullum existens in instanti potest esse idem cum eo, quod non potest esse in instanti; & causa omnis realiter distinguitur à suo effectu, vt sæpius dictum est; & si alterum interimitur, vt dicit Philosophus 7. top. cap. p. loco 12. alterum autem non, non sunt idem, ergo motus realiter distinguitur à termino.

3.phys l. t. 11.met.l.p.

Sed contra est, quod Philosophus 3. phys. t. 6. dicit, quod motus est actus imperfectus, seu forma imperfecta; terminus vero ad quem est motus, est forma perfecta; sed forma imperfecta est eadẽ numero cum eadem facta perfecta, ergo motus non distinguitur realiter a termino.

4 d 11.q p 3 1.quæst. p. & ad 3.

Respondeo dicendum, quod duplex est motus, vnus est, secundum quem nihil mutatur, & variatur de eo, quod est intra rem, sed tantum hoc, quod est extra, vt motus localis & hic realiter distinguitur à termino, nam motus est in mobili, vt dictum est: terminus vero ipsius puta locus, est in locante, vt dictum est. Alter vero est, secundum quem variatur illud, quod inest rei, puta quantitas, vel qualitas, vt est motus augmentationis, vel alterationis, & in hoc motu duo considerari possunt, vnum est id, quod de motu est in rerum natura, & hoc modo nihil est aliud, quam inchoatio quædam actus perfecti in eo, quod mouetur, sicut in eo, quod dealbatur, iam incipit esse aliquid albedinis; & quia albedo in esse inchoato realiter non distinguitur ab eadem in esse perfecto, quia albedo sequens facit vnum quid cum præcedente, ideo non distinguitur realiter à termino. Alterum est ratio motus, quæ quia completur non solum per id, quod est de motu in rerum natura, sed etiam per id, quod ratio apprehendit; nam ad hoc, quod illud imperfectum albedinis, seu albedo in esse in choato habeat rationem motus, requiritur

q. 17.a. 3.

q 19.a. 1.

3.phys l.5.

vlterius, quod intelligamus ipsum quasi medium inter duo, quorum præcedens comparatur ad ipsum, sicut potentia ad actum, vnde motus dicitur actus: consequens vero comparatur ad ipsum, sicut perfectum ad imperfectum, vel actus ad potentiam, propter quod motus dicitur actus existentis in potentia, vt dictum est, propterea motus ratione distinguitur à termino.

Ad primum ergo dicendum, quod licet albefactio realiter non distinguatur ab albedine, non tamen albefactio est ad albefactionem, [in c.] & motus ad motum, quia albefactio, & motus ratione distinguitur ab albedine, atque adeo à termino, vt dictum est. Sicut similiter, licet motus realiter non distinguatur ab actione, & passione, [q. 17. a. 4.] neque tamen motus est actio, vel passio, neque actio est passio, neque contra, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod quia motus dicit formam incoharam cum tendentia ad vlteriorem gradum, ideo ratione distinguitur à termino, qui est forma perfecta. Verum sicut forma perfecta, & imperfecta non distinguuntur realiter, ita nec motus, & eius terminus, licet acquisito [in c.] termino non remaneat esse imperfectum formæ sub ratione termini, cum faciat vnum cum esse perfecto formæ.

[ibid. & 3. phy. l. 3.] Ad tertium dicendum primo, quod motus non est realis potentia, sed à nobis concipitur per modum potentiæ respectu termini, qui est actus perfectus, & ideo sicut albedo inchoata facit vnum realiter cum albedine perfecta, ita & motus cum [ad p.] termino, quantum ad id, quod est de motu in rerum natura. Quod vero motus non sit in instanti cum termino, sitque illius causa & ab illo separari possit, tantum inde colligitur distinctio rationis inter ipsa, vt patet in simili de motu, actione, & passione, vt dictum est.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum vnitas specifica motus sumatur à termino ad quem.*

[5. phys. l. 6.] Videtur quod vnitas specifica motus non sumatur à termino ad quem. Dicit enim Philosophus 5. phys. t. 33. quod motus circularis, & rectus differunt specie: sed isti duo motus possunt tendere ad eundem terminum specie, ergo motus non sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

[7. phys. l. 2.] 2 Præterea ambulatio, & volatio non sunt vnus motus specie, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 30. sed ambulatio, & volatio possunt tendere ad vnum terminum specie, ergo motus non sumit vnitatem specificam à termino ad quem.

3 Præterea motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum non sunt vnus motus specie, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 52. sed hi motus habent eundem terminum specie, ergo motus non sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

[In cit. ad 4.] 4 Præterea generatio, & creatio possunt terminari ad eundem terminum specie; nam ille homo, qui nunc generatur, poterat à Deo creari, sed generatio, & creatio non sunt vnus motus, vel mutatio specie, ergo motus non sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

[Jo. infr. cit. ad 5.] 5 Præterea motus ignis vsque ad mediam regionem, si ibi detineatur, & ascensus eiusdem ad concauum lunæ sunt eiusdem speciei, & tamen terminus ad quem vtriusque non est idem specie, ergo motus non sumit speciem à termino ad quem.

Sed contra est auctoritas Philosophi 5. phys. à t. 31. [5. phys. l. 6.] vbi dicit vnitatem specificam motus sumi ex termino ad quem.

2 Præterea motus sumit suã denominationẽ à termino ad quẽ [5. phys. l. p.] & non à termino à quo, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 4. cuius ratio est, quia per mutationem aufertur terminus à quo, & acquiritur terminus ad quẽ vnde motus videtur repugnare termino à quo, & conuenientiam habere cũ termino ad quem; sed ab illo sumit motus suam vnitatem specificam, cum quo habet conuenientiam, & à quo denominatur, magis, quam ab eo, cum quo videtur habere repugnantiam, & à quo non denominatur, ergo motus sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

3 Præterea cum processus cuiuslibet scientiæ [p. post. l. 4.] sit quasi quidam motus rationis, consimili modo motus sumit suam vnitatem, atque scientia; sed hæc sumit suam vnitatem specificam ea fine, seu ea termino scientiæ, ergo & motus sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

Respondeo dicendum, quod motus secundum [q. 3. a. p.] rationẽ suæ speciei requirit duos terminos, à quo, & ad quẽ præter subiectum, puta mobile, per motum enim mobile transit à termino à quo ad terminum ad quem, vt dictum est. Cum autem ab eodem sumat res suam vnitatem [7 phys. l. t.] specificam à quo sumit suum esse, oportet ab eodem similiter sumat motus suam vnitatem specificam, à quo sumit suum esse, non sumit autem motus suum esse a mobili, nec à termino [p. p. q. 23. a. p. ad 3.] à quo; non ab illo, quia motus non diuersificatur per instrumenta, quia hæc se tenent ex parte mobilis, neque ab hoc, quia nihil refert quantum ad rationem v. g. dealbationis, & cuiuslibet alterius motus, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, vel pallidus, vel rubeus, quare debet illud sumere, & consequenter & vnitatem specificam à termino ad quem. Quod etiã confirmatur, quia motus est via ad terminum ad quẽ, [art. præced.] vt dictum est, via autem specificatur a termino ad [7 phys. l. p.] quem, vt dicit Philosophus 3. phys. t. 21. distinguitur enim ratione via ex Thebis Athenas, & ab Athenis Thebas. Præterea quia Philosophus 3. phys. t. 5. dicit motum esse in prædicamento termini; cuius ratio nulla alia est, quam quia motus sumit suam vnitatem specificam à termino ad quem.

Ad primum ergo dicendum, quod ad vnitatem [5. phys. l. 6. 8. phys. l. 8.] specificam motus localis præter terminum ad quem, requiritur vnitas spatij, & viæ, per quam tenditur ad terminum. Et quia linea circularis, & recta differunt specie, ideo & motus tendentes ad eundem terminum specie per viam specie diuersam differunt specie.

Ad secundum dicendum, quod loci mutatio [7. phys. l. 8.] non diuersificatur, & multiplicatur specie per instrumenta motus, sed per figuras, & magnitudines, super quas transit motus, sic enim rectum à circulari differt, & ratio huius est, quia motus non recipit speciem à mobilibus, sed potius à rebus, secundum quas mobilia mouentur: instrumenta autem se tenent ex parte mobilium, figuræ autem ea parte rei, in qua est motus.

Ad tertium dicendum, quod motus, qui terminatur ad medium, [p. p. 45. a. p. & 2. ad 2. & art. 3. c.] vt docet Philosophus 5. phys. t. 52. vtitur illo tamquam duplici termino: nam si sit motus ex albo in fuscum, fuscum habet rationem nigri: si vero sit motus ea nigro in fuscum, fuscum habet rationem albi, & ita motus specie diuersi non tendunt ad terminum vnum specie.

q. 23 de ver. a. 14 ad 2.

Ad quartum dicendum, quod creatio neque est motus, neque mutatio: nam quod creatur non fit ex subiecto præexistenti, quod tamen requiritur ad motum, vel mutationem. Præterea creatio terminatur ad ens simpliciter, secus vero generatio.

2. c. g. c. 17. 6. de pot. a. 3. e.

Ad quintum dicendum quod idem est motus numero ad terminum, & medium formaliter sumptum: quod si ibi detineatur vi ignis, vt non tendat magis sursum, id est per accidens, & violenter ibi manet: motus autem violentus, & naturalis tantum differunt accidentaliter, & non essentialiter, seu specifice.

## ARTICVLVS VI.

*Vtrum ad vnitatem numericam motus requiratur vnitas termini ad quem, temporis, mobilis, & motoris.*

p. 1 q. 12. a. 3. arg. 2. & ad 2.

Videtur quod non requiratur ad vnitatem numericam motus vnitas termini ad quem. Nã voluntas eodem numero motu intentionis potest plura intendere, ergo similiter in naturalibus idem numero motus potest esse ad plures numero terminos ad quem.

q. 22 de ver. a. 14 arg. 2.

2 Præterea idem est motus numero, qui tendit, ad medium, & ad extremum sicut & voluntas eodem motu tendit in media, & finem; sed medium, & extremum non solum differunt numero, sed etiam specie, vt dicit Philosophus 10. eth. ergo potest vnus numero motus esse, licet non sit ad vnum numero terminum ad quem.

5. phys. l. 6.

3 Videtur quod non requiratur vnitas temporis. Dicit enim Philosophus 5. phys. t. 37. quod si eadem qualitas numero corrupta recuperari potest, quod alteratio sequens erit eadem numero cum præcedente; sed hæ duæ alterationes sunt in diuersis temporibus numero, vt constat, ergo vnitas numerica motus non requirit vnitatem numericam temporis.

q. 14. a. 6. arg. p. q. 17. a. 2.

4 Præterea idem numero filius, qui est ab vno parente, potuit, vt dictum est nasci ab alio parente; sed generatio fit per motum alterationis præcedentem, vt dictum est, ergo idem motus numero potest esse in diuersis numero temporibus.

5. phys. l. 5.

5 Videtur quod ad vnitatem numericam motus non requiratur vnitas numerica mobilis. Dicit enim Philosophus 5 phys. t. 23. quod si post primam chordam pulsatur vltima, est vnus numero motus; sed mobilia sunt numero distincta, vt patet, ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica mobilis.

5. phys. l. 7.

6 Præterea inter motum localem liquoris, quo flamma sustentatur, quam Philosophus 5. phys. t. 40. vocat diffusionem, & motum localem flammæ, qui à Philosopho ibidem vocatur lampas, qui consequitur prædictum motum, nullum interiacet tempus, & proinde est vnus numero motus; sed talis motus non habet vnum numero mobile, sed plura, vt patet, ergo vnitas numerica mobilis non necessario requiritur ad vnitatem numericam motus.

7. met. l. 7.

7 Præterea si canis à concauo lunæ in terram descendat, & in medio aere moriatur, talis descensus est vnus numero motus, cum nulla quies media intercipiatur; & similiter motus virgæ, cuius vna pars est arida, altera viridis, est vnus numero; sicut & si continuetur aurum argento, motus illius totius continui erit vnus numero; sed in his motibus mobile non est idem numero, sed plura numero, cum canis viuus, & mortuus specie differant, & similiter pars arida, & viua, ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica mobilis.

8 Præterea si guttæ cadentis vna pars in via resoluatur in aerem, & alia pars augeatur per condensationem aeris noui et oppositi, descensus erit vnus numero motus: & similiter si duæ guttæ cadant, & in medio vniantur, erit vnus numero descensus: & tamen vtrobique mobile non est vnum, ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica mobilis.

2. phys. l. t. Tab. v. actio n. 45.

9 Videtur quod ad vnitatem numericam motus non requiratur vnitas numerica motoris. Dicit enim Philosophus 3. phys. t. 21. quod motus realiter identificatur actioni: sed eadem numero actio potest esse à pluribus agentibus, ergo & idem numero motus potest esse a pluribus motoribus.

10 Præterea si fax continue deferatur per manum vnius, tum per manum alterius à loco ad locum, nulla mora interposita, motus erit vnus numero, sed motores erunt plures numero, ergo ad vnitatem numericam motus non requiritur vnitas numerica motoris.

5. phys. l. 6. & 7. 8. phys. t. 13.

Sed contra est quod Philosophus 5. phys. t. 32. dicit ad vnitatem numericam motus requiri vnitatem numericam termini ad quem, & temporis & t. 34. & 39. & 8. phys. t. 49. dicit requiri vnitatem numericam mobilis, & motoris, quia vbi est aliud, & aliud mouens, non erit motus continuus, & consequenter vnus numero, sed erit consequenter se habens.

5. phys. l. 7.

Respondeo dicendum, quod ad vnitatem numericam motus quatuor vnitates potissimum requiruntur, vnitas nimirum numerica subiecti, seu mobilis, vnitas termini ad quem, vnitas temporis, & vnitas numerica motoris: Ratio huius est, quia cum multipliciter dicatur vnum simpliciter, vno modo, sicut aliquod indiuisibile est vnum alio modo sicut continuum est vnum, motus non potest dici vnus simpliciter, sicut indiuisibile, quia nullus motus est indiuisibilis, vnde relinquitur, quod hoc modo dicatur vnus sicut continuum, & quod hoc sit motui esse vnum simpliciter, quod est ei esse continuum: & ipsa continuitas motus sufficit ad eius vnitatẽ: sequitur enim quod si est continuus, erit vnus. Quæcunque igitur requiruntur ad continuitatem motus, requiruntur ad eius vnitatem: ad continuitatem autem motus requiritur primo quod sit vnus secundum speciem, id est quod tendat ad terminum ad quem specie, imo & numero vnum, quia vt dicit Philosophus 1. phys. t. 38. vnus numero actus, est vnius numero qualitatis acquisita per actum illum. Secundo quod sit vnius subiecti, quia diuersorum subiectorum motus possunt esse habiti, sed non continui, vt patet in mutatione candelæ per motum diuersarum manuum. Præterea, quia motus, vt dictum est, cum sit actus mobilis, est subiectiue in mobili, nullum autem accidens numero idem potest esse in pluribus numero subiectis. Tertio quod sit vnius temporis, id est vt non interueniat aliqua immobilitas, & quies, quia si deficeret aliquod tempus motui, in quo mobile non moueretur, sequeretur, quod illud quiesceret: si autem quies interponitur, erunt multi motus, & non vnus: multi enim motus sunt, & non vnus, quorum quies in medio est. Vnde si aliquis motus sit, qui intercipiatur quiete, neque erit vnus, neque continuus: intercipitur autem quiete, si tempus sit in medio: vnde requiritur ad vnitatem motus, quod sit vnum tempus continuum. Sed tamen hoc non sufficit, quia motus, qui non est vnius speciei, non est continuus, etiã

1. 6. 1. 7. q. 17. a. 3. 4 d. 4. q. p. a. 3. quæst. 2. e. d. 14. q. p. art. 3. quæst. p. 1. 7. 5. phys.

si tempus non deficiat, quia etsi sit vnum tantum tẽpus, erit aliud secundum speciem, quia necesse est ad hoc, quod sit motus vnus continuus, quod sit vnus secundum speciem, vt dictum est; licet non sequatur, quod motus, qui est vnus secundum speciem, sit vnus simpliciter. Demum requiritur ad hoc, quod motus sit vnus numero, quod sit ab vno motore numero, quia si esset à pluribus motoribus, nõ esset totus motus continuus, sed consequenter se habens. Vnde relinquitur, quod ad vnitatem numericam motus requiruntur quatuor vnitates, mobilis, termini ad quem, temporis, & motoris.

*initio corp. 7 physi. l. 12*

Ad primum ergo dicendum, quod vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini, si vnus ad alium ordinetur, sed duo termini ad inuicem non ordinati ex vna parte vnius motus esse non possunt. Verum quoad motum voluntatis considerandum est, quod id, quod non est vnum secundum rem, potest accipi vt vnum secundum rationem. Intentio autem est motus voluntatis in aliquid præordinatũ in ratione. & ideo ea, quæ sunt plura secundum rem, possunt accipi, vt vnus terminus intentionis, prout vnum sunt secundum rationem, vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum, sicut ad sanitatem concurrunt calor, & frigus commensurata, vel quia aliqua duo sub vno communi continentur, quod potest esse intentum, puta acquisitio vini, & vestis continentur sub loco, sicut sub quodam cõmuni; vnde nihil prohibet quin ille, qui intendit lucrum, simul hæc duo intendat.

*p. 2. q. 12. a. 3. ad.*

Ad secundum dicendum, quod verbum Philosophi intelligendum est, quando sistitur in medio; quando enim per medium transitur ad terminum, tunc est vnus numero motus, sicut patet similiter in appetitiuis, quando enim voluntas mouetur in id, quod est ad finem, cum ordine ad finem, est vnus motus.

*q. 22. de ver. a. 14. ad 2.*

Ad tertium dicendum, quod ideo dicit Philosophus, quod si sit eadem qualitas, quæ recuperatur, erit idem motus numero secunda alteratio cum prima; si vero non redit eadem numero qualitas, sequitur quod non sit idem numero actus; quia eadem ratio videtur in primo aspectu de vnitate qualitatis, & motus, cum tamen vere non sit eadem ratio, vnde licet eadem numero sanitas redeat, non tamen sequitur, quod sit vnus numero motus secunda alteratio cum prima. Et ratio est, quia non sequitur, quod si terminus motus est vnus numero, necessario debeat & motus esse vnus numero, vt patet manifesta in motu locali; Cum enim ambulans pausat, cessat illa ambulatio, sed quando iterum ambulare incipit, iterum ambulatio erit: si ergo dicatur, quod sit vna, & eadem ambulatio, contingit, quod vnum, & idem sit, & corrumpatur multoties, quod est impossibile. Sic ergo similiter, licet contingeret, quod eadem sanitas numero repararetur, non sequeretur, quod secunda sanatio esset idem numero motus cum prima, sicut nec secunda ambulatio cum prima, quamuis vtraque sit ad eundem locum, numero.

*5 phys. l. 6.*

Ad quartum dicendum, vt dictum est alibi.

Ad quintum dicendum quod motus primæ chordæ, & vltimæ intermissis mediis non est simpliciter continuus, & vnus; nam licet sit continuus ex parte temporis, sed non ex parte rei, cuius tamen vnitas numerica requiritur ad vnitatem numericam motus vt dictum est.

*q. 14. a. 6. ad 9. 5. phys. l. 5. in c.*

Ad sextum dicendum, quod sicut nihil prohibet in vno instanti temporis, ad quod terminantur partes eius, terminari vnum motum, & incipere alium motum alterius generis, vel speciei, vt cursum, & febricitationem, & sic illi motus erunt habiti, sed non continui; ita poterunt etiam duo motus eiusdem speciei terminari ad idem instans temporis, vt patet in motu locali liquoris sustentantis flammam, & flammæ.

*5. phys. l. 7.*

Ad septimum dicendum, quod quia in corruptione rei fit resolutio vsque ad materiam primam, vt dictum est ideo cum per mortem canis recedant omnia accidentia, & de nouo alia cum noua forma adueniant, quæ in toto composito, vt dictum est, sustentantur, non potest esse vnus numero motus descensus canis à concauo lunæ ad medium aerem, vbi moritur, & inde ad terram, sed erunt duo motus consequenter se habentes.

*q. 3. a. 13.*

Ad octauum dicendum, quod semper remanet pars, quæ non resoluitur in aerem, & illa retinet eundem numero motum; quando vero duæ guttæ vniuntur, sicut ante vnionem erant duæ, ita & duo motus; post vnionem vero, sicut fiunt vna numero aqua, ita fit vnus numero motus, iuxta ea quæ dicta sunt.

*ibid. a. 12.*

Ad nonum dicendum, quod eadem numero actio potest esse a pluribus agentibus subordinatis, puta à primo, & secundo agente, non tamen à duobus agentibus eiusdem ordinis.

*in c. Tab. v. actio no. 55. in a.*

Ad decimum patet ex dictis.

## ARTICVLVS VII.

*Vtrum duo motus specie distincti possint continuari.*

Videtur quod duo motus specie distincti possint continuari. Dicit enim Philosophus 5. met. t. 8. & 9. quod aurum potest continuari argento; sed eadem est ratio motuum specie diuersorum, atque auri, & argenti, quæ possunt esse termini ad quos motuum specie diuersorum, ergo duo motus specie diuersi continuari possunt.

*5. met. l. 8.*

2 Præterea lignum, cuius vna pars est alba, & alia nigra, est vnum continuum, & tamen albedo, & nigredo specie differunt, ergo quæ specie differunt, possunt continuari; quare & motus specie differentes, nam eadem est ratio vtrorumque.

*2. d. 40. q. 1. a. 4. c.*

3 Præterea illa sunt continua, quæ copulantur termino communi, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 27. sed duo motus specie differentes possunt copulari vno termino communi, nam potest in eodem instanti terminari vnus motus, & alius specie distinctus incipere.

*5. phys. l. 6.*

4 Præterea dicit Philosophus 5. phys. t. 27. quod fructus continuatur arbori; sed hæc differunt specie, ergo specie differentia possunt continuari; sed eadem est ratio motuum, & rerum, ergo & motus specie distincti possunt continuari.

*5. phys. l. 5. 5. metaph. l. 5.*

Sed contra est, quod Philosophus 5. phys. à t. 41. dicit, quod ad hoc, vt motus sit continuus, & vnus, necesse est quod sit vnus secundum speciem.

*5. phys. l. 7.*

2 Præterea dicit Philosophus ibidem, quod ea possunt continuari, quæ possunt habere idem extremum; sed quæ differunt specie, habent diuersa extrema vt dicitur ibidem, ergo motus specie differentes non possunt continuari.

*ibid.*

Respondeo dicendum, quod res diuersæ speciei possunt continuari. Ratio huius est, quia illa sunt secundum se continua, quæ non dicuntur vnum per contactum, sed habent eandem quantitatem, nam quæ se tangunt non dicuntur vnum, sed duo corpora; possunt autem duo specie diuersa esse vnum sine contactu,

*5. met. l. 7.*

5. phys. l. 7.

contracte, & habere eandem quantitatem, vt si continuetur aurum argento, & fructus arbori, talia enim duo erunt vnum, si attendatur sola quantitas, non autem si attendatur natura subiecti. Similiter & motus specie diuersi continuari possunt in ratione subiecti & temporis extrinseci, quia, vt dictum est, nihil prohibet in vno instanti temporis ad quod continuantur partes illius, terminari vnum motum, & incipere alium eiusdem subiecti alterius speciei, vel generis, vt postquam quis cucurrit, vt dicit Philosophus t. 40. 5. phys. immediate febricitare potest. Vnde non sufficit vnitas temporis ad continuitatem motus, vt inquit Philosophus ibid. t. 41 nam possunt motus specie diuersi, & consequenter non continui ratione formæ continuari ratione temporis extrinseci, ita vt inter illos nullum mediet tempus, sed solum instans terminans vnum motum, & incipiens alium, non possunt autem motus specie diuersi continuari ratione formæ, Cuius ratio est quia continuitas motus non distinguitur realiter ab ipso motu, nec similiter motus ipse nec eius continuitas a forma, cum motus nihil aliud sit quam forma, vt est in continuo fieri, seu quam forma imperfecta, vt continue, & successiue tendens ad vlteriorem perfectionem, vt dictum est; diuersæ autem formæ specie non possunt intrinsece continuari, quia carent extremis, continuati enim tantum competit illis, quorum extrema possunt esse vnum; quare nec motus specie diuersi continuari possunt, & in hoc distinguuntur duo motus specie diuersi à duabus rebus permanentibus, puta duabus formis specie diuersis, quod hæ possunt in ratione quanti continuari, vt dictum est, in forma fructus, & arboris, auri, & argenti, quia distinguuntur realiter à quantitate, vt dictum est, & per eandem numero quantitatem extenduntur, vnde sunt vnum numero in ratione quanti, sed non in natura subiecti, motus vero non possunt continuari, quia habent propriam continuitatem, & quantitatem realiter indistinctam à forma, & termino. Quare si termini sunt distincti specie, & non possunt continuari, nec motus poterunt continuari, excipiendus tamen est motus localis, nam cum hic realiter a termino distinguatur, vt dictum est, & subiectetur in mobili quanto, vt dictum est, fit, vt modo remaneat idem mobile quantum, & nulla intercedat mora inter motus locales, possint inter se continuari, & ex his patet ad argumenta.

q. 17. a. p. & a. — 5. phys. l. 7. — 5. phys. l. 5. — 5. met. l. 4. — q. 11. log. — 5. met. l. 7. — art. 4. — art. 5. q. 19.

## ARTICVLVS VIII.

*Vtrum contrarietas in motibus sumatur ex terminis ad quos, an vero ex terminis à quibus.*

5. phys. l. 8.

Videtur quod contrarietas motuum sumi debeat ex terminis ad quos. Quia ab eo, a quo aliquid recipit speciem, recipit etiam contrarietatem vt dicit Philosophus 5. phys. t. 48. sed motus recipit speciem a termino ad quem, ergo ab illo recipit & contrarietatem.

Ibid.

2 Præterea ab eo debet sumi contrarietas in motibus, quod est causa contrarietatis; sed hoc est terminus ad quem, non terminus a quo, nam duo motus ex contrariis recedentes possunt in vnum & idem tendere, vt dicit Philosophus 5. phys. t. 48. ergo contrarietas in motibus debet sumi ex terminis ad quos.

p. cœli l. 6.

3 Videtur quod contrarietas sumatur ex terminis à quibus. Motus enim circularis, & rectus sunt contrarij, vt dicit Philosophus p. cœli. t. 25. sed non sunt contrarij ex parte terminorum ad quos, quia possunt versari circa eundem terminum ad quem, ergo contrarietas motuum non sumitur ex terminis ad quos.

4 Præterea ascensus aeris à terra, & descensus eiusdem ab igne ad suum locum, sunt contrarij, sed hæc contrarietas non potest sumi ex terminis ad quos, cum sit omnino idem terminus vtriusque, ergo sumitur ex terminis à quibus.

Sed contra est, quod Philosophus 5. phys. t. 46. dicit, quod contrarietas motuum sumitur ex terminis à quibus, & ad quos.

5. phys. l. 8.

Respondeo dicendum, quod motus sumit contrarietatem ex terminis a quibus, & ad quos, mutatio vero sumit contrarietatem vno modo ex accessu ad aliquem terminum, & recessu ab eodem. Altero vero ex contrarietate terminorum à quibus, & ad quos simul. Ad cuius euidentiam sciendum, quod quinque modis vniuersaliter accipi potest ratio contrarietatis in motibus, quorum primus est, vt ratio contrarietatis motuum accipiatur secundum accessum ad aliquem terminum, & recessum ab eodem, quomodo generatio, & corruptio sunt contraria, quia generatio est motus ad esse, corruptio vero est motus ex esse. Secundus est, vt ratio contrarietatis accipiatur secundum contrarietatem terminorum a quibus incipit motus quomodo contrariantur inter se motus ex sanitate, & motus ex ægritudine. Tertius vt accipiatur contrarietas secundum contrarietatem terminorum ad quos, quomodo contrariantur motus ad sanitatem, & motus ad ægritudinem. Quartus, vt accipiatur contrarietas secundum contrarietatem termini à quo ad terminum ad quem, quomodo contrariatur motus ex sanitate ei qui est in ægritudinem. Quintus est, vt accipiatur contrarietas secundum contrarietatem vtrorumque terminorum, non enim contingit secundum aliquam aliam rationem opponere motum motui. Ex his modis duo inutiles omnino sunt, puta secundus, & quartus; & hic quidem, quia motus qui est ex vno contrario, non potest dici contrarius ei, qui est in aliud contrarium, vt motus ex sanitate motui in ægritudinem; idem enim non est sibi ipsi contrarium; sed motus, qui est ex sanitate motui qui est in ægritudinem, est vnus, & idem subiecto, atque adeo realiter, licet differant secundum esse, seu ratione, Nam vnus importat habitudinem motus ad terminum à quo, alius vero habitudinem eiusdem motus ad terminum ad quem; ille vero multo minus vtilis est, quia ex terminis à quibus nullo modo potest sumi contrarietas motuum. Quod patet primo, quia duo motus, qui in idem tendunt, non sunt contrarij; sed duo motus ex contrariis recedentes possunt in vnum, & idem tendere, puta si duo motus ex contrariis in idem medium tenderent. Præterea, quia ex illo accipienda est ratio contrarietatis in motu, quod magis facit motum esse contrarium; sed contrarietas terminorum ad quos magis videtur esse causa contrariorum motuum, quam contrarietas terminorum à quibus motus incipit, quia cum dico motus incipere contrariis terminis, dico remotionem contrarietatis, cum vero dico motus accedere ad contraria, dico acceptionem contrarietatis, ergo non accipitur contrarietas motuum secundum terminos à quibus tantum. Demũ quia ab eo a quo aliquid recipit nomen, & speciem, recipit etiam contrarietatem, cum contrarietas sit differentia secundum formam, vt patet 10 met. sed vnusquisque motus magis denominatur, & speciem recipit a termino ad quem, quam à termino a quo, cũ

ille habeat rationem formæ; sic enim sanatio dicitur motus in sanitatem, & ægrotatio motus in ægritudinem. Magis ergo accipienda est contrarietas motuũ secundum terminum ad quem, quam secundum terminum à quo. Ex reliquis vero modis solus quintus modus ponit contrarietatem in motibus, reliqui vero duo faciunt contrarietatem in mutationibus. Et de primo probatur primo, quia contrarietas aliquorum accipitur secundum propriam rationem ipsorum, propria autem ratio specifica motus est, quod sit quædam mutatio à subiecto in subiectum affirmatum. Secundo probatur inductione tum in alteratione corporali, quia ægrotare est contrarium ei, quod est sanari, quorum primus est motus a sanitate in ægritudinem, alius vero ab ægritudine in sanitatem, tum in alteratione spirituali animæ, quia ei, quod est addiscere, contrarium est decipi, hi enim motus sunt in contraria ex contrariis quia addiscere est motus ab ignorantia ad scientiam, decipi autem à scientia ad ignorantiam. De secundo vero etiam probatur, quia si sermo sit de mutatione in rebus, in quibus inuenitur contrarietas, sola contrarietas terminorum ad quos, non facit contrarietatem motus, sed mutationis: & ratio est, quia vbi est contrarietas sola terminorum ad quos, non est mutatio à subiecto in subiectum, sed vel à subiecto in non subiectum, vel à non subiecto ad subiectum, quod conuenit tantum mutationi, vt distinguitur a motu. Si vero sit sermo de rebus, in quibus non est contrarietas, sicut in substantiis, & similibus: in his accipitur contrarietas mutationis ex eo, quod est recessus ab eo, & quod est accessus in ipsum idem, sicut accessus ad formam ignis, quod pertinet ad generationem eius, & recessus ab eadem forma, quod pertinet ad eius corruptionem, sunt contraria, vnde generatio est contraria corruptioni, & quæcunque remotio cuicunque acceptioni, sed huiusmodi non sunt motus, sed mutationes; vnde relinquitur, quod ad contrarietatem motus, vt distinguitur a mutatione, requiritur contrarietas terminorum à quibus, & ad quos simul; Et ex his patet ad prima duo obiecta.

p.cœli.l.8. Ad tertium dicendum, quod motus rectus, & circularis non sunt contrarii, vt probat Philosophus p. cœli. t. 24. vnde loco cit. tantum loquitur ex hypothesi, si esset aliquid contrarium circulari, maxime contrariaretur rectum. — in c.

Ad quartum. Respondeo ex dictis.

## ARTICVLVS IX.

*Vtrum quies contrarietur motui.*

5.phys.l.10. VIdetur quod quies non contrariatur motui. Vnum enim vni opponitur, sed motui opponitur motus, vt dictum est, ergo non contrariatur motui quies.

p.cœli.l.8. 2 Præterea dicit Philosophus p. cœli. t. 24. quod motui cœli non opponitur vlla quies, ergo motui, vt motus est, non opponitur quies.

5.phys.l.9. 3 Præterea dicit Philosophus 5. phys. t. 55. quod mutationi non opponitur quies, sed non mutatio, ergo similiter motui non opponitur quies, sed non motus.

5.phys.l.10. 4 Præterea si opponitur quies motui, maxime illa, quæ est in termino à quo; sed hoc est falsum. quia cum aliquis mouetur ex hoc termino sicut ex loco, aut vt abiiciatur ille terminus, sicut qualitas, vel quantitas, adh[uc] eodem mouetur, videtur habere illud, quod abiectum est, vel derelictum, non enim subito deserit aliquid totum locum, sed successiue, & similiter successiue amittit albedinem, ergo dum mouetur, adhuc remanet in termino a quo. Si igitur quies, qua aliquid manet in termino à quo contrariatur motui, quo idem recedit, sequitur, quod duo contraria sint simul, quod est impossibile, ergo dicendum est quod motui non contrariatur quies.

Ibid. Sed contra est, quod Philosophus 5. phys. t. 53. dicit, quod motui opponitur quies.

4.phys.l.9. Respondeo dicendum, quod motui opponitur quies. Est enim quies priuatio motus. Quod autem priuatio sit quodammodo contrarium, patet, nam priuatio & habitus est prima contrarietas, vt dicitur 10 metaph. quia scilicet in omnibus contrariis saluatur ratio priuationis, & habitus, cum semper alterum sit quasi priuatio respectu alterius, vt album respectu nigri, & amarum respectu dulcis. Verum non omni motui opponitur omnis quies. Cum enim motus sit inter duos terminos affirmatos, motui, qui est ex termino contrario in suum contrarium, contrariatur quies, quæ est in contrario, vt motui, qui est ex albo in nigrum, contrariatur quies, quæ est in albo, & motui qui est ex nigro in album, est contrariatur quies, quæ est in nigro. Et ratio est, quia necesse est, quod motui contrarietur, vel quies, quæ est in termino ad quem, vel quies in termino à quo; non enim potest dici, quod quies, quæ est in aliqua alia specie, contrarietur motui, vel quieti, sicut quod quies, quæ est in albedine, contrarietur quieti, quæ est in sanitate aut motui qui est ad sanitatem, sed irrationabile est, quod quies, quæ est in termino ad quẽ, puta in albo, opponatur motui, qui est ex nigro in albũ, quia illa non opponuntur, quorum vnum est perfectio, conseruatio, & causa alterius, sed quies in termino ad quem, seu in albo, est perfectio motus à nigro in album, simul enim est cum ipso motu, nam ipsum moueri ad terminum est fieri quietem. Præterea, motus est causa quietis non potest autem vnũ oppositum esse causa sui oppositi, dicendum ergo est, quod motui opponitur quies, non tamen omnis, sed illa, quæ est in termino a quo.

in c. Ad primum ergo dicendum, quod quia in omnibus contrariis saluatur ratio priuationis, & habitus, cum semper vnum sit quasi priuatio alterius, vt dictum est, ideo vni contrario vnum opponitur contrarie, & eidem potest aliud opponi priuatiue, & sic motus opponitur contrarie motui, vt dictum est, & quies opponitur priuatiue. — art 8. præced.

p.cœli l.8. Ad secundum dicendum, quod nos loquimur de motu locali recto, hic autem habet oppositum motum, vt patet ibidem, & quietem, vt patet ex 5. phys.

5.phys.l.9. Ad tertium dicendum, quod quia ita se habet non mutatio ad mutationem, sicut quies ad motum, sicut motui opponitur quies, ita mutationi non mutatio.

5.phys.l.10. Ad quartum dicendum, quod illud, quod mouetur recedendo à termino a quo, recedit non simpliciter, secundum quid, idest secundum quod adhuc manet in illo, non totaliter, sed partim; quia hoc est vniuersaliter verum, quod semper eius, quod mouetur, vna pars est in termino à quo, & alia in termino ad quem. Nec est inconueniens, quod vnum contrariorum secundum quid permisceatur alteri, sed quanto est magis impermixtum, tanto est magis contrarium, & ideo motus est magis contrarius motui, cum nunquam ei permisceatur, quam quies, quæ quodammodo permiscetur.

## QVÆSTIO XXIII.

*De partibus quantitatiuis motus.*

Deinde considerandum est de partibus quantitatiuis motus.

### CIRCA QVAS QVÆRVNTVR QVINQVE.

1. *Vtrum continuum habeat partes actu.*
2. *Vtrum indiuisibilia sint quid positiuum*
3. *Vtrum continuum componatur ex indiuisibilibus.*
4. *Vtrum in motu sit primum mutatum esse.*
5. *Vtrum forma substantialis desinat intrinsece, seu per vltimum sui esse.*

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum continuum habeat partes actu.*

7.phys.l.9. l.3.

VIdetur quod continuum habeat partes actu. Dicit enim Philosophus p phys.t.36 quod totum est, quod in partes, quæ insunt diuiditur; sed continuum est quoddam totum, vt docet Philosophus p.phys.t.16. ergo continuum habet actu partes.

q.14.a.2.

2 Præterea causa, & causatum simul actu debent esse, vt dictum est, sed esse cuiuslibet totius causatur à partibus, ergo sicut totum continuum habet esse actu, ita & partes eius debent esse actu.

op. de Trin. a.13. c.

3 Præterea vbicunque est diuersitas partium tum inter se, tum à toto, ibi partes actu sunt, pluralitas enim est causa diuersitatis; sed in toto continuo, & in quolibet alio est diuersitas partium inter se, & à toto alioqui totum non distingueretur à partibus contra Philosophum p. phys. t. 17. ergo continuum habet actu partes.

q.præced. a 6.

4 Præterea potest virga esse partim alba, partim nigra, vt dictum est, sed hoc non potest esse, nisi sint actu partes in continuo, ergo continuum habet actu partes,

7.met.l.15.

Sed contra est, quod Philosophus 7. met. t. 49. dicit, quod partes totius continui non sunt actu in illo, sed potentia.

p.phys.l.3.

Respondeo dicendum, quod continuum est quodammodo multa, nam omne continuum est diuisibile in infinitum, & sic continet in se multas partes, quod necessario dicendum est, non solum propter ipsam multitudinem partium, sed etiam propter diuersitatem, quæ videtur esse inter totum, & partes, totum enim secundum quid tantum est idem parti, & non simpliciter, si enim simpliciter totum esset idem vni partium, eadem ratione esset idem alteri partium; quæ autem vni, & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem; & sic sequitur, quod partes, si ponantur simpliciter esse idem toti, sint idem ad inuicem, & sic sequitur, quod totum sit indiuisibile non habens diuersitatem partium. Cæterum duplex est totum ex Philosopho 5.met.t.31. vnũ, non continuum, quod continet partes actu, eo quod eius quantitas consurgit ex partibus determinatæ quantitatis, quæ proinde definiuntur à Philosopho p.phys.t.36. in quas cum insint, actu scilicet, diuiditur totum; huiusmodi autem est totum integrale vt animal, quod constat partibus existentibus in ipso actu, puta carne, ossibus, neruis; alterum vero continuum est, quod habet partes existentes in ipso potentia, non actu. Cuius ratio est, quia totum continuum est quoddam vnum; vnitas enim est quasi forma eius, vnde & à logico, cuius consideratio versatur circa rationem, & speciem, definitione formali definitur continuum, cuius partes copulantur vno termino communi. sicut è conuerso, quia naturalis considerat materiam, definitione materiali definit continuum, quod est diuisibile in semper diuisibilia. Non possunt autem duo, vel plura in actu, constituere vnũ in actu, secus vero duo in potentia, hæc enim constituunt vnum in actu, sic enim duo dimidia vnius lineæ continuæ, quia sunt in potentia in ipsa linea dupla, constituunt lineam duplam, quæ est vna in actu, & quoddam totum continuum. Dicuntur autem partes in continuo contineri potestate, quia tripliciter potest aliquid esse in aliquo: vel actu, quomodo est anima in corpore, vel potentia, quomodo sunt formæ in materia, vel partim actu, partim potentia, quod est esse potestate, seu in potentia proxima, & hoc modo sunt in continuo partes, quia ante diuisionem sunt actu secundum entitatem in toto, potentia vero secundum distinctionem: post diuisionem autem sunt actu quoad entitatem, & distinctionem vt patet ex dictis.

5.met.l.21. p.phys.l.9. 5.met.l.28. p.cœli.l.2. 7.met.l.13.4 d.10 q p a. 3.quæst.3. ad ps q 3.log a.9. c.

ia c.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus l. c. loquitur de toto non continuo.

Ad secundum dicendum, quod duo actu quia non possunt constituere vnum ens actu, sed duo in potentia, vt dictum est, ideo partes, ex quibus constituitur continuum, debent esse in potentia, & non actu in toto, nisi secundum entitatem secundum quam sunt causa totius.

in c.

Ad tertium dicendum, quod in continuo est diuersitas partium in potentia: non autem actu, vt dictum est.

q.præced. art.6.

Ad quartum dicendum, quod virga, cuius pars est alba, pars nigra, est vna in ratione quantitatis, & virgæ, non autem in ratione colorati, vt dictum est.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum indiuisibilia sint quid positiuum.*

5.phys.l.5. 6. phys.l. 9.

VIdetur quod indiuisibilia sint quid positiuum. Contactus enim realis, & physicus debet esse secundum aliquid reale, & physicum, sic enim Philosophus 5. phys. at.22. & 6. phys. s. p. definit ea, quæ physice se tangunt, quorum extrema sunt simul: sed extrema, secundum quæ se tangunt aliqua duo, sunt indiuisibilia, nam duæ lineæ se tangunt secundum puncta, & duæ superficies secundum lineas, ergo puncta sunt aliquid positiuum.

ibid.& alibi

p.de ani.l.1.

2 Præterea sphæra tangit planum in puncto, vt docet Philosophus p.de ani.t.14. sed tangit in aliquo reali, cum sit tactus realis, & physicus, ergo punctus est quid reale, & positiuum.

q 19.a.2.

3 Præterea locus est superficies extra corporis continentis, vt dictum est: sed locus est quid reale, & positiuum, cum sit species quantitatis, vt dictum est, ergo superficies, quæ est quid indiuisibile, erit quid reale positiuum.

q. log. de quantitate.

5.phys.l.5.

4 Præterea continuum est, cuius partes copulantur termino cõmuni, ergo sicut partes realiter copu-

lantur, ita debet esse aliquid reale, quod illas copulet; sed copulantur indiuisibilibus, vt partes lineæ puncto, & partes superficiei linea, ergo indiuisibilia sunt quid reale positiuum.

4. phys. 18. q. 11 a. p.

5 Præterea ita se habet punctus respectu lineæ, sicut nunc respectu temporis, vt dicit Philosophus 4. phys. t. 10. nam sicut punctus continuat, & diuidit lineam, ita nunc tempus, sed nunc est quid reale positiuum, alioqui tempus, quod existit ratione ipsius nunc, vt dictum est, non esset quid reale positiuum, quod est falsum, vt ostensum est, ergo indiuisibilia sunt quid positiuum.

p. de gen. l. 5. 6. phys. l. 9.

Sed contra est, quod Philosophus p. de gen. t. 9. dicit, quod punctum in actu nihil est aliud, quam diuisio lineæ, & vt habet alia littera, si magnitudo diuidatur in puncta, diuidetur in nihil, quia nihil erit residuum præter diuisionem, si vbique est punctum, quod est diuisio, diuisio autem nihil ponit nisi negationem, cum dicat solam separationem, & negationem coniunctionis.

q. 11. log. a. 3. 3. d. 11. q. p. a. q. quæst. p. ad 5.

Respondeo dicendo quod indiuisibilia, puta lineæ, & superficies dupliciter possunt considerari, vno modo, vt species quantitatis, & hoc modo sunt quid reale positiuum, sicut & ipsa quantitas, cuius ipsæ sunt species vt dictum est. Alio modo, vt sunt termini, superficies quidem corporis, linea superficiei, & punctus lineæ, & hoc modo formaliter dicunt negationes, & connotant quid positiuum, cui inest talis negatio; quod probatur, quia per diuisionem nihil fit de nouo, sed quod erat in potentia fit actu, at per diuisionem lineæ fiunt duo puncta & per diuisionem superficiei duæ lineæ, ergo puncta, lineæ, & superficies quatenus sunt termini, nihil dicunt positiuum reale sed quid negatiuum existens in positiuo; nam punctum v. g. est negatio existens in linea vlterioris extensionis, cum illa sit in potentia ad vlteriorem extensionem, & per diuisionem recipiat talem negationem vlterioris extensionis; & idem dico de superficie respectu lineæ, & de corpore respectu superficiei Præterea ante quemlibet particularem motum datur primum indiuisibile, sed hoc non est quid positiuum, cum non possit assignari à quo agente, & per quam virtutem producatur, & idem dico de primo indiuisibili ante quodlibet tempus, ergo dicendum est indiuisibilia formaliter non significare quid positiuum.

5. phys. l. 5. 7. phys. l. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod ad hoc, vt duo se tangant secundum extrema, ita vt extrema sint simul, sufficit, vt inter illa duo se tangentia nihil actu mediet, siue eiusdem, siue diuersi generis, hoc enim est aliqua esse simul, vt docet Philosophus 5. phys. t. 25. & 7. phys. t. 9. fieri autem potest, vt inter aliqua duo nihil mediet, licet extrema illorum, quæ se tangunt, non sint quid positiuum indiuisibile ergo.

Ad secundum dicendum, quod sphæra tangit planum in puncto, quia tangit illud punctualiter, & indiuisibiliter.

q. 19 a. 2.

Ad tertium dicendum quod locus est quid reale, quia est superficies, quæ est species realis, non tamen quatenus afficit intrinsece corpus continens, sed quatenus extrinsece afficit, & denominat corpus contentum, vt dictum est.

op. 48 de prædicam tract. de quantitate c. 3 p. cœli. l. 1.

Ad quartum dicendum, quod illa definitio non est continui physice, & realiter considerati, sed logice, quatenus nimirum ab intellectu concipitur, non enim realiter partes lineæ copulantur vno puncto, nec partes motus vno mutato, nec partes temporis vno instanti, sed intellectus ista imaginatur, vt intelligat continuitatem lineæ, motus, & temporis.

op. cit. de quant. c. 3. & seq.

Ad quintum dicendum, cum eadem sit ratio ipsius nunc, & mutati esse, & puncti, quod dictum est de punctis, idem dicendum est de instantibus, dicitur tamen tempus existere ratione instantis, quia à nobis fluxus ille durationis concipitur existere diuisibiliter, & indiuisibiliter.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum continuum componatur ex indiuisibilibus.*

p. post. l. 10.

VIdetur quod continuum componatur ex indiuisibilibus Dicit enim Philosophus p. post. t. 9. quod substantia lineæ est ex punctis, sicut substantia trianguli ex lineis, sed triangulus vere componitur ex lineis, ergo linea ex punctis.

q. 2. de ver. a. 3. arg. 11. & ad 11.

2 Præterea si indiuisibilia puta puncta non essent de substantia lineæ, posset nihil deperire de linea, sublatis punctis; sed illis sublatis tollitur substantia lineæ, ergo linea componitur ex punctis.

4. met. t. 1. 4. p. arg. 4.

3 Præterea si continuum non componitur ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, possibili posito in esse nullum sequitur inconueniens, vt dicit Philosophus 9. met. t. 7. diuidatur ergo in omnes suas partes, vel hæ erunt diuisibiles, & sic non erit diuisum continuum in omnes suas partes, vel erunt indiuisibiles, & sic continuum erit compositum ex indiuisibilibus.

2. cœli 15.

4 Præterea si funiculus lineus extendatur, rumpetur, & scindetur in partes, sed non datur vbi scindatur, cum æqualiter in quacunque parte extendatur, & non sit ratio, quare magis frangatur in vno loco, quam in alio, ergo scindetur in partes indiuisibiles, nam si in diuisibiles, non erat ratio cur non scinderetur in medio, vel in quacunque illarum partium.

6. phys. l. p.

Sed contra est authoritas Philosophi qui 6. phys. à t. p. docet, & probat, quod nullum continuum componitur ex indiuisibilibus.

6. phys. 2. & 3.

Respondeo dicendum, quod impossibile est continuum componi ex indiuisibilibus: Quod potest esse manifestum multipliciter, & primo quidem, si continuum componitur ex indiuisibilibus, ita vt sint omnia immediata, vel sunt continua, vel contigua, vel consequenter se habentia: non primum, nec secundum, quia continua sunt, quorum extrema sunt vnũ, contigua vero quorum extrema se tangunt, sed puncta cum sint indiuisibilia, non habent extrema; Neque tertium, quia illa se habent consequenter, inter quæ non datur medium eiusdem generis, sed inter duo puncta datur linea. Secundo si indiuisibilia sunt immediata, vel se tangunt secundum totum, vel secundum partem, Si primum ergo se penetrant, & sic non faciunt maius, nam indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, si secundum, ergo sunt diuisibilia. Tertio sequerentur multa absurda, & duo præsertim, puta motum velocissimum, & motum tardissimum fieri per æqualia spatia, & quod indiuisibile est diuisibile; nam detur spatium octo indiuisibilium, per quod A velocissimum, & B tardissimum moueantur, tunc eo tempore, quo A transit vnam partem, puta vnum indiuisibile spatij, B transibit eandem, & sic de singulis, quod si dicas, quod quo tempore A transit duas partes, B transit tantum vnã, tunc sequitur aliud inconueniens, nam dum A transit vnam partem, B transit dimidiam, & sic indiuisibile erit diuisibile, quod est absurdum. Vnde dicendum est, quod continuum non componitur ex indiuisibilibus, neque in illa diuiditur, sed est diuisibile in semper diuisibilia.

1. post. l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia, seu essentia, quam significat definitio lineæ, dicitur esse ex punctis, non quia linea componatur ex punctis, sed quia punctum est de ratione lineæ, sicut linea de ratione trianguli.

q. 11. de ver. a. 3 ad 11.

Ad secundum dicendum, quod sicut nihil deperit Deo, si eius creatura ponatur non esse, deperit tamen perfectioni ipsius, si auferatur ab eo potestas producendi creaturam, ita, licet nihil depereat de lineæ quantitate, si diminuatur punctus in actu, si tamen diminuatur à linea, quod non fit ad punctum terminabilis, peribit lineæ substantia.

9. met. l. 5. p. de gen. l. 5

Ad tertium dicendum, quod cum continuum sit quoddam infinitum in potentia, cum sit diuisibile in semper diuisibilia, non est in illo seiunctus actus à potentia, sed vtrumque simul est, non enim vnquam deficit potentia diuidendi, quando enim diuiditur in actu, adhuc est vlterius diuisibile in potentia, & nunquam separatur actus à potentia, vt nimirum quandoque sit totum diuisum in actu, & non sit vlterius diuisibile in potentia, vnde continuum non habet potentiam ad diuisum esse, sed ad diuidi, & sic non sequitur, quod sit diuisibile in indiuisibilia, & quod componatur ex illis.

a. cæli l. 25.

Ad quartum dicendum, quod illa ratio est sophistica, primo quia difficile est æqualiter extendi funiculum. Secundo quia frangeretur in medio, quia ibi concurrit violentia, quæ ex vtraque parte infertur.

## ARTICVLVS IV.

*Vtrum in motu sit primum indiuisibile seu momentum, & similiter in tempore primum nunc.*

6. phys. l. 8.

Videtur quod in motu non detur primum indiuisibile, & similiter nec in tempore primum nunc. Dicit enim Philosophus 6. phys. t. 55. quod in motu non datur primum mutatum esse, sed ante mutatum esse præcedit moueri, ergo in motu particulari non datur primum indiuisibile.

1. c. g. c. 33. ratione quinta, 1. d. p. q. p. a. 15. arg. 5 8. phys. l. 2.

2 Præterea de ratione ipsius nunc est quod sit finis præteriti, & principium futuri, hæc enim est definitio ipsius nunc, vnde quodlibet nunc datum habet ante se tempus prius, & posterius. & ita nullum potest esse primum, neque vltimum, ergo tempus non habet primum indiuisibile, sed dices, quod primum instans temporis non est finis præteriti, nec vltimum est principium futuri.

q. 1. de pot. a. 17. arg. 15. & 16.

3 Sed contra Nunc temporis consideratur vt fluens, nam in hoc differt à nunc æternitatis; sed quod fluit ab alio in aliud fluit, ergo oportet omne nunc à priori nunc in posterius nunc fluere, ergo impossibile est esse aliquid primum, vel vltimum nunc.

a. d. p. q. p. a. 5. arg. 6.

4 Præterea, vt docet Philosophus 6. phys. t. 53. omne mutatum prius mutatur, & omne, quod mutatur, prius mutatum est, ergo non datur primum mutatum.

6. phys. l. 8.

Ibid.

Sed contra est, quod Philosophus 6. phys. t. 54. dicit, quod omne tempus est inter duo nunc, sicut & motus inter duo momenta, ergo ante motum datur primum momentum, & ante tempus primum nunc.

q. 1. de pot. a. 17. arg. 15.

2 Præterea quodlibet tempus particulare incipit esse, & idem dico de motu, vel ergo incipit in tempore, vel in instanti primo, ante quod non est illud tempus, neque pars vlla illius temporis, sed non incipit in tempore, quia sic nihil temporis ante tempus terminum esset, nihil enim rei est, antequam res esse incipiat, ergo incipit in instanti, quod erit primum illius temporis, & idem dicendum de momentis respectu motus.

1. c. g. c. 16. 6. phys. l. 8.

3 Præterea quantitas finita habet suum terminum indiuisibilem, quo terminatur, & finitur; sed quilibet motus particularis est quantitas finita, est enim de genere continuorum, vt dicitur 1. phys. t. p. ergo motus quilibet particularis habet primum indiuisibile.

6. phys. l. 8. & 1. c. g. c. 16. q. 3. de pot. a. 17. ad 15. & d. p. q. p. a. 5. & 6. opusc. 32.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod in quolibet motu particulari datur primum indiuisibile. Et ratio huius est quia eiusdem rationis est inceptio, & terminatio in omnibus continuis, siue sint permanentia siue fluentia, vt patet ex sexto phys. sed continua permanentia incipiunt, & desinunt per indiuisibilia; datur enim primum punctum incipiens, & terminans lineam, ergo similiter & in motu datur primum, & vltimum momentum. Confirmatur quia proportionaliter se habent tempus, motus, & magnitudo, vt docet Philosophus 6. phys. sicut ergo in linea ante quamlibet partem lineæ est accipere punctum in medio illius partis, & ante illud punctum medium est accipere aliquam partem lineæ, & sic in infinitum: neque tamen linea est infinita, quia datur primum punctum lineæ, ante quod non est aliqua pars lineæ. similiter in motu, cum qualibet pars eius sit diuisibilis, ante quamlibet partem motus est accipere indiuisibile aliquod in medio illius partis quod est mutatum, & ante illud indiuisibile est accipere partem motus, & sic in infinitum: neque etiam sequitur, quod sit motus infinitus, & perpetuus, quia datur primum indiuisibile motus, ante quod non est aliqua pars motus, verum illud indiuisibile non dicitur mutatum esse, quia cum hoc sit terminari motum, supponit partem motus præcedentem, sicut nec primum punctum lineæ dicitur diuisio, sed dicitur primum indiuisibile, seu primum momentum.

a. d. p. q. p. a. 5 ad 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus non admittit primum mutatum esse in motu, admittit autem primum indiuisibile motus, vt dictum est, & ex his p. ad quartum.

1 a c.

Ad secundum dicendum, quod in motu cæli, qui secundum Philosophum est æternus, omne momentum est principium futuri, & finis præteriti motus, sed secundum veritatem, quia motus cæli non est æternus, sed incepit, ideo ante illum datur primum indiuisibile, & primum momentum, & idem est in quolibet motu particulari, & in quolibet tempore illum consequente.

1 c. in arg.

q. 1. de pot. a. 17 ad 16

Ad tertium dicendum, quod instans semper consideratur vt fluens, sed non semper vt fluens ab aliquo in aliquid, sed quandoque vt fluens ab aliquo tantum, sicut vltimum instans temporis, quandoque vt fluens tantum in aliquid sicut primum instans.

## ARTICVLVS V.

*Vtrum forma substantialis incipiat, & desinat intrinsece, seu per primum, & vltimum esse.*

1 p. q. 71. a. 7 ad p. 4 d. 11 q. p. a. 5 q. 2.

Videtur quod forma substantialis incipiat, & desinat intrinsece per primum, & vltimum sui esse. Quia licet implicet esse duo instantia immediata per ordinem ad eundem motum, non tamen per

ordinem ad diuersos, sed motus quo vna forma substantialis desinit, & quo altera incipit, possunt esse diuersi, ergo potest vna forma substantialis incipere, & altera desinere intrinsece; sed dices, quod vnitas instantis, & temporis, & eorum pluralitas accipitur secundum primum motum cæli, qui est mensura omnis motus, & quietis.

ibid.

art. 4.

2 Contra ita se habent indiuisibilia motus, & temporis ad motum, & tempus, sicut indiuisibilia lineæ, puta puncta ad lineam, vt dictum est, sed possunt esse duo puncta immediata duarum linearum, licet illis respondeat vnus punctus ex parte loci continentis, ergo similiter potest in instanti vltimo vnius motus esse vna forma, & in primo instanti immediato alterius motus incipere alia forma substantialis.

4 d 11. q. p. a. 3 q. 1. arg. 2. d 17. q. p a. 5 q. 2. arg. 3.

3 Præterea impossibile est in materia simul esse formam aquæ, & formam ignis, quia in materia essent duæ formæ contrariæ, ergo debent dari duo instantia, quorum in vno vltimo sit vna forma, & in altero primo sit alia forma; sed inter hæc duo instantia non potest esse medium tempus, quia sic materia esset sine omni forma, quod implicat, ergo sunt duo instantia immediata, & per consequens vna forma substantialis in vno desinet intrinsece, & altera in alio intrinsece incipiet.

q. 28. de ver. a. 1. arg. 10.

4 Præterea forma præcedens, & forma sequens nõ possunt simul esse in materia, quia cum habeant cõtrarias dispositiones, contraria essent simul in materia, si ergo vna forma aduenit alia recedente, oportet quod præcedens forma primo fuerit in materia, quãdo sequens forma non erat, ergo cum forma præcedens esse desierit, erit dare vltimum instans, in quo fuit præcedens forma, & similiter cum sequẽs forma esse incipiat, oportet dare primum instãt, in quo ipsa inest, hæc autem oportet esse duo instantia, quia forma præcedens, & sequẽs non simul sunt; neque inter illa duo instantia est dare tempus medium, quia sic materia esset sine vlla forma, ergo debent esse immediata, & sic forma substantialis incipiet, & desinet intrinsece.

p. p. q. 53. a. 3. c.

5 Præterea quidquid quiescit in aliquo per aliquod tempus, quiescit in illo in quolibet instanti illius tẽporis, quia de ratione quietis est, quod quiescens non aliter se habeat nunc, & prius; sed materia prima in generatione substantiali in toto tempore alterationis quiescit sub vna forma substantiali, ergo quiescit in illo etiam in vltimo instanti sub illa, & sic ipsa desinet intrinsece per vltimum sui esse, & alia adueniens incipiet intrinsece per primum sui esse.

quol. 7. a 9. arg. 2.

6 Præterea esse formæ præcedentis mensoratur quodam tempore, sed mensura propria æquatur mensurato, ergo in quolibet instanti illius temporis est ibi forma substantialis præcedens, & sic in vltimo instanti; vnde necesse est, quod desinat intrinsece.

4 d 11. q p. 2. 3 q. 2. ad 2.

Sed contra est, quod Philosophus 8. phys. t. 69. dicit, quod quando ex albo fit nigrum, in toto tempore alterationis est album, sed in vltimo instãti illius simul est non album, & nigrum, ergo formà præcedens desinit extrinsece.

4. d 17. q. p. a 3. q. 2 ad 2.

2 Præterea vna forma substantialis expellit aliam, non per modum causæ efficientis, sed per modum causæ formalis, sed hæc simul est cum suo effectu formali, qui est non esse formæ substantialis præcedẽtis, ergo forma substantialis non desinit intrinsece per primum non esse.

quol. 7. a. 9. c.

3 Præterea cuiuslibet motus, qui mẽsuratur aliquo tempore, oportet quod vltimus terminus sit in vltimo instanti temporis, ergo cum forma substantialis sit quidam terminus motus alterationis, oportet quod in vltimo instanti temporis illius introducatur forma substantialis, generatio autem, & corruptio simul currunt, quia generatio vnius est corruptio alterius ergo oportet quod in vltimo instãti illius temporis sit terminus corruptionis, & generationis; sed terminus corruptionis est non esse formæ præcedentis, & terminus generationis est esse formæ substantialis sequentis, ergo in eodem vltimo instanti est primum non esse formæ precedentis, & primum esse sequentis, & sic forma præcedens desinet extrinsece, & per primum sui non esse, & forma sequens incipiet intrinsece per primum sui esse.

4 d. 17 q p. a 3 q. 2. c.

4 Præterea expulsio formæ dicit terminum motus illius, qui est ad corruptionem ordinatus, & introductio formæ dicit similiter terminum illius motus, qui præcedit generationem, quia tam generatio, quam corruptio sunt termini motus; sed omne, quod mouetur, quando est in termino motus disponitur secũdum illud, ad quod motus ordinatur, cum ergo motus corruptionis terminatur in non esse, generationis vero ad esse, quando forma introducitur, est, & quando expellitur non est, & consequenter forma incipit esse intrinsece per primum sui esse, & desinit extrinsece per primum non esse.

2. d 30. q p a 3. ad 6. inf. q. 36 a 3

5 Præterea forma substantialis elementi non introducitur, nisi materia perducatur ad intensionem qualitatum requisitam a forma; sed hæc intensio terminatur in instanti, cum fiat per alterationem quæ est motus continuus, ergo forma incipit intrinsece.

4 d. 11 q p. 2 3 q 2. ad 1 q. 28 de verit. ad 10. 3. p. q. 75. a. 7 ad 7.

Respondeo dicendum, quod ad hanc difficultatem varie respondetur à diuersis; quidam enim dicunt, quod est signare vltimum instans, in quo est forma substantialis præterita, & primo est forma sequens, & hoc instans inquiunt esse vnum re, sed plura ratione, quia inquantum illud instans est finis præteriti temporis, est in eo forma substantialis præcedens, inquantum est principium futuri, est in eo forma sequens in eadem materia, sed hoc stare non potest, nã esse principium futuri: & finem præteriti dicit diuersum respectum instantis, ex quo eius substantia non multiplicatur, sed manet vna: & ita secundum rem sequitur vtramque formam in eodẽ indiuisibili temporis esse in materia: vnde consequenter sequitur simul esse contraria. Præterea secundum Philosophũ in 8. phys. quando aliquid in mouendo vtitur vno signo vt duobus, necesse est intercedere quietẽ mediam, propter quod probat motus reflexos non esse continuos: vnde si aliquis vtitur vno instanti vt duobus, oportet, quod intelligat aliquod medium, & sic erit materia aliquando sine forma, quod est inconueniens. Et ideo alij dicunt, quod sicut inter duo puncta vnius lineæ cadit linea media, non autem inter duo puncta duarum linearum se tangentium: ita non est necessarium, quod inter instans, quod est vltimum temporis, in quo forma ligni erat in materia, & instans, quod est principium temporis, in quo forma substantialis ignis eidem materiæ inest, sit tempus medium, cum sint instantia diuersorum temporum. Sed hoc etiam stare non potest, nam linea, quia est mensura intrinseca, diuiditur secũdum rerum distinctionem, tempus autem est mensura extrinseca, & est vnum respectu omnium, quæ sunt in tempore: nõ enim alio tempore mensuratur esse formæ substantialis ligni, & esse formæ substantialis ignis: nisi dicamus alio tempore idest alia parte eiusdem temporis continui: & ideo oportet, quod inter quælibet duo instantia respectu quarumcunque rerum designentur, esse aliquod tempus medium. Præterea duo puncta duarum linearum se tangentium designatarũ in corporibus locatis vniuntur in vno puncto designato in exteriori linea corporis locantis, quia contigua sunt, quorum extrema sunt simul: vnde dato, quod diuersarum rerum diuersa sint tempora non

continua, sed quasi contigua, oportebit nihilominus quod in tempore exteriori mediate respondeat eorũ terminis vnum instans indiuisibile, & sic redibit inconueniens prædictum, quod duæ formæ substantiales sint simul. Et ideo alij dicunt, quod sicut probatur 4. phys. t. 103. 104. in toto tempore non est accipere nisi vnum nunc secundum substantiam, & quod numerantur duo instantia, hoc est secundum ordinem temporis ad motum, & actionem, quam mensurant, prout scilicet tempus excedens mensurat aliquam actionem; & ita principium, & finis illius actionis est in tempore, & secundum hoc in tempore numeratur duo instantia; & ideo ordo, & habitudo duorum instantium ad inuicem est consideranda secundũ actiones, & motus, qui mensurantur. Vnde si accipiantur duo instantia respectu eiusdem motus, prout tempus mensurat principium, & finem illius motus, sic oportet, quod inter duo instantia sit tempus mediũ; sicut inter principium, & finem motus est motus medius. Si autem accipiantur duo instantia per comparationem ad diuersos motus, secundum quod mensurant principium vnius, & finem alterius, sic inter duo instantia non est tempus medium, sicut nec est motus medius inter principium vnius motus, & finem alterius: & ideo cum quies mensuretur tempore, sicut & motus, duo instantia sunt se inuicem consequentia, quorum vnum mensurat finem quietis, in quo erat in materia forma substantialis ligni v.g. & alterũ principium quietis, in quo est forma ignis. Sed hoc iterum non potest stare, quia instantia temporis distinguũtur per comparationem ad illum motum, à quo tempus potest habere vnitatem, vel magnitudinem, ad quam comparatur non solum sicut mensura ad mensuratum, sed sicut accidens ad subiectum, scilicet motum cæli, qui est continuus, & ininterruptionem non patitur secundum naturam; vnde qualitercunque signes duo instantia in tempore, semper est accipere tempus medium, quia est accipere inter quælibet momenta motus cæli motum medium, & ideo in aliis motibus non differet, siue comparentur duo instantia ad eundem motum, siue ad diuersos. Patet etiam, quod hæc positio contradicit dictis Philosophi 8. phys. t. 64 & 65. vbi probat, quod inter quoslibet motus contrarios est quies media. Quod non oporteret, si duo instantia modo prædicto possent se inuicem cõsequi. Et ideo alij dicunt, quod non est simul signare duo instantia, in quorum vno primo sit forma ignis, & in alio vltimo sit forma ligni, quia sic de necessitate esset inter, ea tempus medium, sed tamen vtrumlibet, eorum potest per se signari Sed hoc iterũ nihil est, quia designatio nostra nihil facit ad hoc, quod tempus intersit, vel non intersit; vnde si sint duo instantia secundum rem, in quorum vno est forma ligni vltimo, & in alio forma ignis primo, siue signentur à nobis, siue non, oportet esse tempus medium. Præterea, ex quo illud instans est signabile, non videtur, quod possit designatio eius impediri per designationem alterius instantis, cum istæ duæ designationes non sint contrariæ. Et ideo aliter dicendum est, quod non est designare vltimum instans, sed vltimum tempus, in quo est forma ligni in materia, inter tempus autem, & instans, non cadit necessario tempus medium, sicut cadit medium inter duo instantia. Et veritas huius quæstionis apparet ex hoc, quod Philosophus dicit in 8. phys. quod quando ex albo fit nigrum, in toto tẽpore mensurante motum alterationis erat album, sed in vltimo instanti illius temporis est nigrum; vnde secundum ipsum non est dãdum, quod in toto illo tempore sit album, sed in toto præter vltimum nunc. Et quia ante vltimum nunc alicuius temporis non est accipere penultimum, sicut nec ante vltimum punctum lineæ penultimum, ideo non est accipere vltimum instans in quo erat album, sed vltimum tẽpus; & similiter est de omnibus mutationibus, quæ sunt terminus motus, sicut generatio est terminus alterationis, quia cum ex aere fit ignis, in toto tempore alterationis præcedentis erat aer præter vltimum instans, in quo est ignis, & sic manifestũ est quod forma substantialis desinit extrinsece per primum non esse, & non intrinsece per vltimum sui esse. Contra vero incipit intrinsece per primum sui esse. Quod si dicas nullum permanens simul fit & factum est, quia dum fit non est, & dum factum est, est, non autem simul est, & non est, sed si forma substantialis incipit intrinsece simul fit, & facta est ergo forma substantialis nõ incipit intrinsece Respondeo quod nulla res permanens potest simul fieri, & facta esse, si fieri proprie sumitur, sed quædam sunt, quæ significant ipsum factũ esse per modum fieri, sicut cum dicitur motus terminari; simul enim terminatur, & terminatus est, & similiter simul illuminatur aliquid, & illuminatum est, eo quod illuminatio est terminus motus, & hoc modo se habet forma substantialis, quæ simul recipitur in materia, & recepta est, & ex his patet ad prima quatuor obiecta.

Ad primum ergo dicendum, quod quies cum mensuretur tempore, non potest esse in vllo instanti, vt dicit Philosophus 6. phys. t. 31 vnde materia tantum quiescit sub forma ligni in toto aliquo tempore, & in quacunque parte illius temporis, non autem in vltimo instanti illius temporis.

Ad sextum dicendum, quod punctum additum, vel subtractum lineæ non facit maius, vel minus: & similiter de instanti apposito tempori, vel subtracto ab eo: vnde quamuis in vltimo instanti temporis mensurantis esse ligni non sit lignum, tamẽ non sequitur; quod tempus illud sit maius, quam duratio esse ligni: & sic quod mensura non æquetur mensurato.

## QVÆSTIO XXIV.

*De comparatione motus ad mobile.*

Deinde considerandum est de comparatione motus ad mobile.

### CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Prima, Vtrum motus realiter distinguatur à mobili.*
2 *Vtrum indiuisibile per se moueri possit.*
3 *Vtrum omne, quod mouetur ab alio moueatur.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum motus realiter distinguatur à mobili.*

Videtur quod motus distinguatur à mobili. Vt enim dictum est ex Philosopho 3. phys. motus est actus mobilis: sed actus realiter distinguitur à potentia, eum idem realiter non actuet seipsum, ergo motus distinguitur realiter à mobili.

2 Præterea motus est idem realiter cum suo termi-

no, vt dictum est: sed terminos motus distinguitur realiter à mobili. hoc enim est substantia corporea, vt dictum est, ille vero est quantitas, qualitas, & vbi, quæ distinguuntur realiter a substantia vt dictum est.

3 Præterea motus, vt dicit Philosophus 3. phys. t. 21. & 22. est idem realiter cum actione, sed actio realiter distinguitur à mobili, ergo & motus realiter distinguetur à mobili.

Sed contra est, quod motus non est ens, sed via ad ens, sed distinctio realis est inter entia realia, vt dictum est, ergo motus non distinguitur realiter à mobili.

Respondeo dicendum, quod motus triplex est, vt dictum est, augmentatio, alteratio, latio, quorum primi duo, cum realiter identificentur cum termino, sicut terminus realiter distinguitur a mobili, vt dictum est, ita & motus. Tertius vero, puta latio, cum realiter distinguatur à termino, vt dictum est, & sit actus mobilis, sicut actus distinguitur realiter à mobili, & similiter locus à mobili secundum locum, ita & motus ipse distinguetur realiter a mobili, & ex his patet ad prima tria obiecta.

Ad quartum dicendum, quod motus distinguitur realiter a mobili, non tamen sicut res a re, sed vt modus realis à re, cuius est modus.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum indiuisibile per se moueri possit.*

Videtur quod indiuisibile per se moueri possit. Dicit enim Philosophus 6. phys. t. 32. quod id, quod mutatur, debet in aliquod primum mutari: sed non potest mobile diuisibile mutari in aliquod primum quia cum sit diuisibile in infinitum, non potest dari aliqua pars quæ mutetur in aliquod primum secus vero si mobile sit indiuisibile, ergo indiuisibile per se moueri potest.

2 Præterea in motu alterationis non prius vna pars alteratur & postea altera. sed totum prius est minus calidum, & postea magis calidū vnde Philosophus in lib. de sens. & sens. dicit, quod non similiter se habet in alteratione sicut in latione, lationis namque medium prius attingunt quæcunque vero alterantur, nō adhuc similiter contingit enim simul alterari, & non dimidium prius. velut aquam omnem simul coagulari, ergo indiuisibile saltem poterit moueri motu alterationis.

3 Præterea angelus est impartibilis; sed angelus potest moueri localiter, ergo indiuisibile per se moueri potest.

4 Præterea si indiuisibile per se moueri non potest, maxime propter rationem Philosophi 6. phys. t. 32. quia omne quod mutatur secundum vnam partem est in termino à quo, & secundum aliam in termino ad quem. & consequenter est diuisibile, sed hæc ratio nulla est, quia dantur aliquæ transmutationes indiuisibiles. sicut ipsa generatio substantialis, & corruptio, quæ non sunt in tempore; & in huiusmodi transmutationibus non est verum, quod illud, quod mutatur sit partim in termino a quo, & partim in termino ad quem, non enim cum ignis generatur, partim est ignis, partim non ignis, ergo indiuisibile per se moueri potest.

5 Præterea dicit Philosophus 6. phys. t. 44. quod in quo primo mutatum est id quod mutatum est, necesse est atomum esse, sed non potest esse atomum, & indiuisibile nisi id, quod mutatur, sit similiter atomum, & indiuisibile, nam ita se habent mutata esse ad motum, sicut pūcta & indiuisibilia ad continuum, vt dicit Philosophus 6. phys. t. 4. & 5. ergo indiuisibile per se moueri potest.

Sed contra est quod Philosophus 6 phys. t. 90. dicit quod sicut impossibile est, quod in nunc fiat motus, ita impossibile est quod indiuisibile moueatur & t. 86. probat, quod impartibile per se moueri non potest & t. 32. probat, quod omne, quod mouetur est diuisibile.

Respondeo dicendum, quod indiuisibile secundum quantitatem potest quidem moueri ad motum corporis per accidens, non tamquam pars, quia nulla magnitudo componitur ex indiuisibilibus, vt dictum est, sed sicut mouetur aliquid ad motū alterius quod non est pars eius, sicut sedens in naui mouetur ad motum nauis, sed per se non contingit huiusmodi impartibile moueri. Quod probatur a Philosopho tribus rationibus & primo quidem a t. 32. & 86. omne, quod mouetur, partim est in termino a quo partim in termino ad quem nam si sit in termino a quo, nondum mouetur, si in termino ad quem iam motū est, indiuisibile autem cum careat partibus, non potest esse partim in termino a quo partim in termino ad quem. Secundo omne, quod lineariter mouetur per spatium maius se. prius mouetur per æquale sibi, quā per maius, ergo similiter indiuisibile prius mouebitur per æquale sibi quare semper mouebitur per pūcta, & sic linea constabit ex punctis, quod est impossibile. Tertio omne, quod mouetur in tempore mouetur, ergo cum indiuisibile mouetur per æquale sibi mouebitur sed omne tempus est diuisibile, ergo in dimidio eius mouebitur in minori, at puncto nihil est minus ergo indiuisibile per se moueri non potest. Demum idem probari potest inductione motuum, quia enim motus sit triplex localis, augmenti, & alterationis indiuisibile quantitatiuum non potest moueri motu locali nam hic tendit ad locum, vt dictum est, sed puncto, & indiuisibili nullus debetur locus vt dicit Philosophus 4. phys. t. [illegible] neque potest moueri motu augmenti, quia punctum seu indiuisibile non est capax quantitatis seu rei diuisibilis, quia nullum diuisibile est in indiuisibili, vt dicit Philosophus 3. cæli t. 7. neque alterationis motu, ob eandem rationem, quia qualitas, ad quam est motus alterationis, est diuisibilis vt dicit Philosophus ibidem. Est enim motus alterationis ad qualitates tertiæ speciei, vt dicitur 7. phys. a. t. 14 quæ sunt diuisibiles. Vnde manifestum est, quod indiuisibile per se moueri non potest.

Ad primum ergo dicendum, quod id, in quod primū mutatur mobile motu locali, dicitur locus, qui tāgit locum, à quo mutatur, ita quod nihil est eius. Si enim acciperetur secūdus locus, qui haberet aliquid primi non esset accipere primum locum, in quem mutatur & similiter in motu alterationis accipiendum est primum in quod mutatur medium alterius speciei, sicut cum mutator de albo in nigrum, accipi debet fuscum, non autem minus album.

Ad secundum dicendum, quod Aristoteles in 6. phys. agit de motu secundum quod est continuus, cōtinuitas autem primo. & per se, & proprie inuenitur in motu locali tantum, qui solus potest esse cōtinuus, & regularis, vt ostenditur in 8 phys. & ideo demonstrationes in 6 phys. positæ pertinent quidem ad motum localem perfecte, ad alios autem motus non totaliter, sed secundum quod aliquid continuitatis, & regularitatis particip. nt. Sic ergo dicendum est, quod mobile secundum locum semper prius subintrat locum, in quem tendit secundum partem quam secundum totum. In alteratione autem est quidem, vt sic, est autem vt non, manifestum est. n. quod omnis alteratio fit per virtutem agentis, quod alterat, cuius

virtus

virtus quanto fuerit maior, tanto maius corpus alterare potest. Quia igitur alterans est finitæ virtutis, vsque ad determinatam quantitatem corpus alterabile subditur eius virtuti, & simul recipit impressionem agentis, vnde simul alteratur totum, non pars post partem; sed illud alteratum iterum alterat aliquid aliud sibi coniunctum, est tamen minoris efficaciæ in agendo, & sic inde, quousque deficiat virtus alteratiua; sicut ignis calefacit vnam partem aeris statim, & illa calefacta calefacit aliam, & sic pars post partem alteratur. Vnde & Aristot. in lib. de sens. & sens. post verba præmissa subiungit (attamen si multum fuerit, quod calefiat, aut coagoletur, habitum ab habitu patitur. Primum autem ab ipso faciente trāsmutari necesse est, & similiter alterari, & subito.) Verumtamen & in hoc ipso, quod simul alteratur, est quandam successionem considerare, quia, cum alteratio fiat per contactum alterantis partes alterati, quanto magis appropinquant ad corpus alterans, perfectius à principio recipiunt impressionem alterantis, & sic successiue secundum ordinem partium ad perfectam alterationem peruenitur; & maxime, quando in corpore alterabili est aliquid contra resistens alteranti. Sic ergo id, quod concludit (quod videlicet id, quod mutatur, dum mutatur, partim est in termino à quo, partim in termino ad quem, quasi vna pars prius perueniat ad terminum ad quem, quam alia,) simpliciter, & absolute verum est in motu locali, in motu autem alterationis aliqualiter, vt dictum est;

p.p.51.a.p. ad 2. Ad tertium dicendum, quod Angelus non est indiuisibilis indiuisibilitate secundum quantitatem, de quo indiuisibili est præsens quæstio, & procedunt rationes Philosophi.

6.phys.l.5. Ad quartum dicendum, quod propositio Philosophi vera est in omnibus mutationibus tam indiuisibilibus, quam diuisibilibus licet diuersimode: in illis enim mutationibus, inter quarum extrema est aliquod medium, contingit, quod id, quod mutatur, dū mutatur, partim est in vno extremo, partim in alio, secundum ipsa extrema; in illis vero, inter quarum extrema non est aliud medium. id, quod mutatur, nō est secundum diuersas partes suas in diuersis extremis, secundum ipsa extrema, sed secundum aliquid ei adiunctum, sicut cū materia mutatur de priuatione ad formā ignis, dum est in ipso mutari est quidē sub priuatione, secundū seipsā, sed partim est sub forma ignis non secundum seipsam, sed secundum aliquid ei adiunctum, id est secundum dispositionem propriam ignis, quam partim recipit antequam formam ignis habeat; vnde infra probat Philosophus, quod etiam generatio, & corruptio sunt diuisibiles, quia quod generatur, prius generabatur, & quod corrumpitur prius corrumpebatur.

6.phys.l.7. Ad quintum dicendum, quod dupliciter potest intelligi id, in quod primo aliquid mutatum est. Vno modo, in quo primo mutatio est perfecta, & terminata, tunc. n. verum est dicere, quod mutatum est, quando iam mutatio facta est. Alio modo potest intelligi, vt sit id, in quo primo aliquid incipit mutari, non in quo primo fuit verum dicere, quod iam mutatum est. Primo modo accipiendo id, in quo primo mutatum est id quod mutatū est, dicitur esse indiuisibile, quia omnis terminus continui est indiuisibilis. Secundo modo accipiendo id, in quo primo mutatum est aliquid, non secundum terminationem mutationis, sed secundum principium, id est secundum primam partem motus, sic non est in quo primo mutatum sit aliquid, non enim est accipere aliquod principium mutationis, idest aliquam partem mutationis, quam non præcedat alia pars; & similiter non est accipere aliquid primum in tempore, in quo primo mutetur.

## ARTICVLVS III.

### *Vtrum omne quod mouetur, ab alio moueatur.*

p. cœli l. 18. 7 phys. l. 7. 8. phys. l. 23. VIdetur quod non omne quod mouetur, ab alio moueatur. Dicit enim Philosophus p. cœli. t. 87. quod grauia, & leuia mouentur a seipsis, & 7. phys. t. 28. & 8. phys. t. 51. idem dicit de animalibus, ergo falsum est, quod omne, quod mouetur, ab alio moueatur.

p 2.q.9.a.3 2 Præterea voluntas mouet seipsam ad actum volendi; sicut enim mouet cæteras potentias, ita & mouet seipsam, ergo non omne, quod mouetur, ab alio mouetur.

8 phys. l. 22. 3. cœli l. 7. 3 Præterea proiecta, vbi desinunt tangi à proijciente, mouentur; & tamen non est à quo moueantur, ergo non omne, quod mouetur, ab alio mouetur.

p d 8.q.3 a. p. arg 3. 4 Præterea omne mobile per aliud debet reduci ad mobile per se, nam omne, quod est per alterum, reducitur ad illud, quod est per se; sed dantur multa, quæ mouentur per alios motores ergo oportet esse aliquid quod mouetur, & non ab alio, sed à se.

7 phys. l. p. 8 phys. l. 7. 9. Sed contra est auctoritas Philosophi 7. phys. à t. p. & 8. phys. a t. 27. vsque ad 34. & à t. 40. vsque ad 45. vbi suse probat, quod omne, quod mouetur, ab alio moueatur.

p.p.q.3.a.3 c. Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Quod multipliciter potest esse manifestum, & primo quidem ex ratione ipsius motus, seu mouere, nihil enim mouetur nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur; mouet autem aliquod secundum quod est actu. (8. phys. t. 40.) Mouere enim nihil aliud est, quā educere aliquid de potentia in actum, de potentia autem nihil potest reduci in actum, sicut calidum in actu, vt ignis facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum: Non est autem possibile, vt idem sit simul in actu, & potentia secundum idem, sed solum secundum diuersa. quod enim calidum est in actu non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile ergo est, quod secundum idem eodem modo aliquid sit mouens, & motum, vel quod moueat seipsum. (p c.g c.13.) Secundo si aliquid mouet seipsum, oportet, quod in se habeat principium sui motus, aliter manifeste ab alio mouebitur: oportet etiam, quod sit primo motum, idest, quod moueatur ratione suiipsius, & non ratione suæ partis, (7. phys. initio.) sicut mouetur animal per motum pedis, sic enim totum non mouetur a se, sed a sua parte, & vna pars ab alia: oportet etiam ipsum diuisibile esse, vt probatur 6. phys. his positis probatur intentum. Hoc, quod a seipso ponitur moueri, est primo motum, ergo ad quietem vnius partis eius non sequitur quies totius. Si enim quiescente vna parte alia pars eius mouetur. tunc ipsum totum non esset primo motum, sed pars eius, quæ mouetur alia quiescente; Nihil autem, quod quiescit quiescente alio, mouetur a seipso, cuius enim quies sequitur ad quietem alterius. oportet, quod motus ad motum alterius sequatur, & sic non mouebitur à seipso, ergo hoc quod ponebatur à seipso moueri, nō mouetur a seipso: Necesse ergo est omne quod mouetur, ab alio moueri. Neq. dicas, quod eius quod ponitur mouere seipsū pars nō potest quiescere, vel quod partis nō est

quiescere, vel moueri nisi per accidens, vt cōtra hanc rationem, quæ est Philosophi 7. phys. t. 2. ab aliquibus obiicitur, quia vis rationis in hoc consistit, quod si aliquod seipsum moueat primo, & per se, non ratione partium, oportet, quod suum moueri non dependeat ab aliquo, moueri autem ipsius diuisibilis sicut & esse illius dependet à partibus, & sic non potest seipsum mouere primo, & per se: non sequitur ergo ad veritatem conditionalis inductæ, quod supponatur partem mouentis seipsum quiescere, quasi quoddam verum absolute, sed oportet hanc conditionalem esse veram, quod si quiesceret pars, quiesceret totum, quæ quidem potest esse vera, etiam si antecedens esset impossibile. sicut ista conditionalis est vera, si homo est equus est irrationalis. Terno probatur inductione, sic. Omne, quod mouetur per accidens, non mouetur à seipso, mouetur enim ad motum alterius; similiter neque quod mouetur per violentiam, vt manifestum est; neque quæ mouētur per naturam, vt ex se mota, sicut animalia, quæ constat ab anima moueri, neque iterum, quæ mouentur per naturam, vt grauia, & leuia, quia hæc mouentur à generante, & remouente prohibēs; omne autem, quod mouetur, aut mouetur per se, aut mouetur per accidens, si per se, vel per violentiam, vel per naturam, & hoc, vel motum ex se, vt animal, vel non motum ex se, vt graue, & leue, ergo omne quod mouetur, ab alio mouetur.

8 phys. l. a. 7

Ad primum ergo dicendum, quod in iis, quæ mouentur à seipsis, adhuc id, quod mouetur, ab alio mouetur; animalia enim mouentur ab anima, & grauia, & leuia à generante, sed in illis materia, & forma habent rationem principij quo mouentur.

3. c. g. c. 13.

Ad secundum dicendum, quod voluntas per vnum actum mouet se ad alium actum.

p. 2 l. e. in ob

Ad tertium dicendum, quod proiecta mouentur ab alio, puta à proiiciente, tamquam à violento motore, non quidem imprimente ipsi proiecto, quod per violentiam mouetur, aliquam virtutem, per quam moueatur, sicut virtus generantis imprimit genito formam, quam consequitur motus naturalis, nam sic motus violentus esset à principio intrinseco, quod est contra rationem motus violenti; & præterea quia sequeretur, quod lapis ex hoc ipso, quod localiter mouetur per violentiam, alteraretur, quod est contra sensum, sed imprimente solum motum aeri, vel aquæ, tamquam instrumento; quod fit, dum tangit ipsum proiectum; nam statim, ac proiiciens cessauit tangere proiectum, aer ab illo motus vlterius propellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui etiam mouet lapidem vlterius, & hoc fit quousque durat impressio motus primi motoris.

8 phys. l. 22. 3. cœli l. 7. 7 phys. l. 3.

Ad quartum dicendum, quod hæc propositio, omne mobile per aliud reducitur ad mobile per se, vera est de reductione, quæ est ad primum in illo genere, vnde secundum Philosophos omnia mobilia reducuntur ad primum mobile, quod dicebant motum ex se, quia est compositum ex motore, & moto, sed hic vlterius reducendus est in primum simplex, quod est omnino immobile.

p. d. 8 q. 1. a. p. ad 3.

## QVÆSTIO XXV.

*De comparatione motus ad motorem.*

Deinde considerandum est de comparatione motus ad motorem.

### CIRCA QVAM QVÆRVNTVR TRIA.

*Primo, Vtrum mouens, & mobile debeant esse simul.*
*2 Vtrum detur aliquis primus motor.*
*3 Vtrum conditiones primi motoris sint à Philosopho recte assignatæ.*

### ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum mouens, & mobile debeant esse simul.*

Videtur quod mouens, & mobile non debeant esse simul. Dicit enim Philosophus 2. phys. t. 29 & 7. phys. t. 9. quod finis mouet agentem; sed finis, cum sit postremus in executione, vt dictum est, non est simul cum agente, ergo non omne mouens est simul cum mobili.

2. phys. l. 5. 7 phys. l. 3.

2 Præterea sol calefacit aerem, & illum non calefacit mediantibus cælis inferioribus, quia non sunt receptibiles caloris; sed sol non est simul cum aere, vt patet, ergo non necessario mouens & motum debent esse simul.

7 phys. l. 4. 2. d. 15 q. p. a. 2. arg. 6 p. d. 37. q. p. a. p. arg. a.

3 Præterea sagitta pellitur à proiiciente, & tamen dum mouetur, non simul est cum illo, ergo mouens, & mobile non necessario debent esse simul.

7. phys. l. 1. 8 phys. l. 29

4 Præterea magnes trahit ferrum sed dum trahit, non simul sunt magnes, & ferrum, sed loco distant, ergo non omne mouens, & mobile sunt simul.

3. cœli l. 7. 7. phys. l. 3.

5 Præterea dicit Philosophus 1. de ani. t. 115. quod duo corpora solida non possunt se tangere in aere, vel aqua, quin inter illa mediet aer, vel aqua: sed contingit mouens, & mobile esse corpora dura, ergo mouens, & mobile non necessario debent esse simul.

2. de ani. l. 23

6 Præterea cælum empyreum influit in corpora inferiora, & tamen cælum empyreum loco distat à corporibus, in quæ influit, ergo mouens, & mobile non necessario debent esse simul.

p. p. q. 66. a. 1 arg. 2. quol. 6 art. 19. arg. 2

7 Præterea quidam piscis tentus in rete ob stupefacit manum piscatoris, non autem rete medium, ergo non est necesse, quod mouens, & mobile sint simul.

7. phys. l. 4. 2 d. 15. q. p. a. 2. arg. 6. q. 5 de ver. 2. 9.

8 Præterea nobilius est agens, quod potest producere effectum in absentia sua, quam quod non potest hoc facere nisi per suam præsentiam, ergo cum inter agentia sint aliqua nobilissima, saltem substantiæ separatæ, vel Deus, debet saltem hic posse agere in distans, & sic non omne mouens debet esse simul cum mobili.

p. d. 17 q. p. 3 p. arg. 9.

9 Præterea grauia, & leuia mouentur ad sua loca à generante, vt dictum est ex Philosopho 8. phys. sed generans non est coniunctum graui, vel leui, quando mouetur, vt patet, ergo non omne mouens debet esse simul cum mobili.

q. præced. a. 3 3 cœli l. 7.

10 Præterea dicit Philosophus p. de gener. t. 78. quod non solum ignis tangens calefacit, sed etiam si sit longe, natus est agere, ergo non est necesse, quod mouens, & mobile sint simul.

p. de gen. l. a. 3.

Sed contra est, quod Philosophus 7. phys. à tex. 10. probat, quod mouens, & motum debent esse simul.

7. phys. l. 3.

Respondeo dicendū, quod aliquid dicitur mouere dupliciter vno modo, sicut finis mouet agentē, & tale mouens aliquando distat ab agente, quem mouet. Alio modo, sicut mouet id, quod est principiū motus, & tale mouens cum sit duplex quoddam remotum, quoddam vero proximum, & immediatum mobili: hoc solum necesse est simul esse cum mobili, non ita quidem, quod vtrumque sit in eodem loco, sed quod

7 phys. l. 3.

inter ea nihil sit mediũ quod inductione probatur in omnibus tribus speciebus motus; & primo quidẽ in motu locali, nam omne, quod mouetur secundũ locum aut mouetur a seipso, aut ab altero, si a se ipso, siue idẽ moueat seipsũ ratione vnius partis, & ratione alterius moueatur, siue idem primo, & per se moueat se, siue secundũ totũ, quomodo nihil potest seipsum mouere, vt bene probat Philosophus 7. physic. mouens, & mobile sunt simul: si mouetur ab alio, vel mouetur motu pulsionis, vel tractionis, vel vectionis vel vertiginis, at in motu pulsionis, cum sit ab ipso mouente in aliquid aliud, oportet quod saltem in principio motus pellens sit simul cum eo, quod pellitur, dum pellens id quod pellitur, remouet a se, vel ab alio, & multo verius hoc est in motu tractionis, nã trahens nunquam separatur ab eo, quod trahitur, & similiter est in vectione & in vertigine, nam vertigo componitur ex pulsu, & tractu: vectio autem ex iisdem, & vertigine: vnde si in pulsione, & tractione mouens, & motum debent esse simul etiam oportet quod sint simul in reliquis. Similiter idem patet in alteratione, tum inductione, in omnibus enim quæ alterantur, manifestum est, quod simul sunt vltimum alterãs, & primum alteratum: tum ratione, quia omnis alteratio est similis alterationi, quæ fit secundum sensum, omnis enim alteratio fit secundum qualitates sensibiles, secundum illa enim alterãtur corpora, quibus ab inuicem differunt quæ sunt sensibiles qualitates: sed in alteratione, quæ est secundum sensum, alterans, & alteratum sunt simul, sensui enim visus aer sine medio coniunctus est, aeri vero corpus visibile: superficies enim corporis visibilis terminatur ad aerem illuminatum, qui terminatur ad visum: & sic patet, quod aer alteratus, & alterans ipsum, sunt simul: & similiter visus alteratus cum aere alterante: & similiter est in auditu, & odoratu, si comparentur ad id, quod primum mouet idest ad sensibile corpus, quia hi sensus sunt per medium extrinsecum: gustus autem, & sapor sunt simul. non enim coniunguntur per aliquod medium extrinsecum: & similiter est de tactu, & eodem modo se res habet in rebus inanimatis, & insensibilibus. demum idem etiam patet in augmento, & decremento, oportet enim, quod augetur, & augens esse simul, quia augmentatio est quædam appositio, per appositionem enim alicuius quãti aliquid augetur. similiter causa decrementi est quædam subtractio alicuius quanti. Vnde manifestũ est, quod omne mouens, & motum debent esse simul saltem in principio motus: quod hac ratione confirmari etiam potest, quia omne agens in omni actione, atque adeo mouens in motu intendit sibi assimilare passum, illudque in se conuertere, & quantum fieri potest sibi vnire, vnio autem ad vnitatem tendens, vel localem, vel realem, necessario exigit simultatem. Quare dicendum est, quod necesse est, quod omne mouens sit simul cum mobili.

[ibid. & q. 3. de pot. a. 11. ad 5.]

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Philosophi de simultate mouentis, & moti intelligendum est de mouente per modum causæ efficientis, non autem per modum causæ finalis, vt dicit Philosophus 7. phys. t. 10.

[7. phys. l. 3.]

Ad secundum dicendum, quod passiua recipiunt actionem actiuorum secundum proprium modum: & ideo media, quæ sunt inter primum alterans, & vltimum alteratum, aliquid patiuntur à primo alterãte, sed non semper eodem modo, sicut vltimum alteratum: sic ergo in proposito orbes medij planetarum aliquid recipiunt a sole, puta lumen, non autem calorem.

[7. phys. l. 4. q. 5. de ver. a. 9. ad 17.]

Ad tertium dicendum, quod mouens, & motum debent esse simul, saltem in principio motus, & hoc modo proiiciens simul est cum proiecto, quod etiam apparet in motu grauium, & leuium.

[7. phys. l. 3. q. 3. de pot. a. 11. ad 5.]

Ad quartum dicendum, quod magnes attrahit ferrum, non solum sicut finis, sed etiam sicut mouens, & alterans: quod patet primo, quia magnes non trahit ferrum ex quacunque distantia, sed ex propinquo, si autem ferrum non moueretur ad magnetem, nisi sicut graue ad suum locum, ex qualibet distantia tenderet ad ipsum. Secundo quia si magnes alliis perungatur, ferrum attrahere non potest, quasi alliis vim attractiuam ipsius impedientibus, aut etiam in contrarium alterantibus. Tertio quia ad hoc, quod magnes attrahat ferrum, oportet ferrum prius liniri cum magnete maxime si magnes sit paruus, quasi ex magnete aliquam virtutem ferrum accipiat, vt ad eum moueatur. sufficit autem, vt sit simul magnes cum aere contiguo, quem immediate alterat, & mediante quo postea alterat ferrum, quod ad se trahit: neque requiritur, vt eodem modo agat in aërem, sicut per aërem in ferrum, vt dictum est de sole calefaciente sublunaria per orbes intermedios.

[7. phys. l. 3. 2. d. 15. q. p. a. 2. ad 6.]

Ad quintum dicendum, quod Philosophus non intendit mouens, motum esse simul: quasi inter mouens, & motum non intermedier aër, vel aqua, sed quia nullum corpus apparentis sensibilitatis inter illa cadit, aer autem, & aqua inter illa medians est insensibilis, & ideo existimatur nihil esse medium. Vel dic quod aer, vel aqua medians est mouens immediatum, non autem corpus durum.

[2. de ani. l. 23. Ferrar. 7. phys. l. 3. Iauel. ibid.]

Ad sextum dicendum, quod cælum empyreum influit in cælos inferiores, sed non eandem qualitatem, quam influit in corpora inferiora per intermedios cælos, puta virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.

[q. 5. de ver. a. 9. ad 17. p. p. q. 66. a. 3. ad 2. quol. 6. a. 19. ad p. 7. phys. l. 4.]

Ad septimum dicendum, quod patitur rete à pisce stupefaciente, sed non stupefactionem, quia eius non est capax, sed aliquid aliud: licet enim cuiuslibet agẽtis habentis situm actio prius recipiatur in medio, quam in termino, non tamen oportet, quod recipiatur in vtroque eodem modo, sed secundum quod exigit dispositio vtriusque, & ideo passiua recipiunt actionem actiuorum secundum proprium modum.

[7. phys. l. 4. q. 5. de ver. a. 9. ad 17. 2. d. 15. q. p. a. 2. ad 6.]

Ad octauum dicendum, quod illud, quod agit per suam absentiam, non est causa proxima eius, quod fit, sed remota: virtus enim solis primo imprimitur in corpore sibi coniuncto, & sic deinceps vsque ad vltimum, & hæc virtus est lumen eius, per quod agit in his inferioribus, vt Auicenna dicit. Similiter patet, quod Rex præcipiens est causa prima, sed exequens præceptum est causa proxima, & coniuncta, Deus autem immediate in omnibus operatur, vnde oportet, quod in omnibus sit.

[p. p. q. 37. q. p. a. p. ad 2.]

Ad nonum dicendum, quod grauia, & leuia mouẽtur à generante per hoc, quo dat eis formam, per quã mouentur ad locum, sicut sagitta dicitur moueri à proiiciente, quatenus illi imprimit impulsum: & ideo sicut in motu proiecti sufficit vt mouens, & motum sint simul in principio motus, ita & in motu grauis, & leuis: nisi quod generans mouet graue per alterationem, at proiiciens mouet proiectum non quidem per alterationem, imprimendo qualitatem vllam, quia sic motus proiecti esset ab intrinseco, & naturalis, & sequeretur, quod lapis ex hoc ipso, quod moueretur localiter per violẽtiam, alteraretur, quod est contra sensum, sed sine vlla alteratione imprimendo motum mediante aëre.

[7. phys. l. 5. q. 3. de pot. a. 11. ad 5.]

Ad decimum dicendũ, quod sensus Philosophi est, quod agens, & patiens debent quidem esse diuisa, & non continua: quia id, quod est continuum non est passibile, nihil enim patitur à se ipso, quia non est ma-

[p. de gener. l. 25.]

ior ratio, quare vna pars eius agat, & alia patiatur, quam alia, cum partes continui sint similis naturæ; ita tamen debent esse diuisa, vt sint in debita propinquitate, omnia enim agētia naturalia habēt determinatā virtutem, quæ si vltra suæ virtutis proportionem elongentur a patientibus, nullum effectum causare poterūt; sed cum fiunt propinqua, vel in se, quod est, quando primum agens & vltimum patiens sunt immediata, vel in aliis, quando inter primum agens, & vltimum patiens est aliquid, quod in virtute primi agit & patitur, tunc agens agit, & patiens patitur; & ita se habet ignis, qui non solum calefacit nos quando tangit, sed etiam quando est longe, calefacit enim aerem, qui natus est calefieri ab igne, aer autem calefactus calefacit corpus nostrum.

## ARTICVLVS II.

*Vtrum detur aliquis primus motor.*

Videtur quod non detur aliquis primus motor Philosophus enim p cæli l. 101 & 12. met. t. 48. ponit plures motores primos, nam vnicuique cælo tribuit vnum motorem; & præter hos posuit alias substantias communicantes esse, & vitam corporibus sublunaribus.

2 Præterea omnia, quæ apparent in mundo, possunt compleri per alios motores, supposito, quod non sit primus motor simpliciter, quia ea, quæ sunt naturalia, reducuntur in principiū, quod est natura. ea vero, quæ sunt a proposito, reducūtur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas; nulla ergo necessitas est ponendi primum motorem.

3 Præterea ab vno primo, & simplici procedit nisi vnum secundum Philosophum, sed plures motus inueniuntur particulariter in creaturis, ergo videtur, quod procedant a pluribus motoribus primis & sic non est necesse ponere aliquem primum motorem.

Sed contra est, quod Philosophus 8. phys. & 12. met. probat dari primum motorem.

Respondeo dicendū, quod necesse est dicere, quod sit aliquis primus motor Et ratio huius manifesta est, quia vt dictum est, omne, quod mouetur, ab alio mouetur; sed in mouentibus, & motis non est dare processum in infinitum; nam in mouentibus & motis ordinatis, quorum scilicet vnum per ordinem ab alio mouetur, hoc necesse est inueniri, quod remoto primo mouente, vel cessante a motione nullum aliorū mouebit, neque mouebitur quia primum est causa mouendi omnibus aliis: sed si sint omnia mouentia, & mota per ordinem in infinitum, non erit aliquod primum mouens, sed omnia erunt quasi media mouentia ergo nullum aliorum poterit moueri, & sic nihil mouebitur in mundo. Dicendum ergo est quod daturaliquis primus motor, a quo dependent omnes alij motus.

Ad primum ergo dicendum, quod licet quilibet orbis habeat suum motorem datur tamen vnus primus motor, qui respectu aliorum habet rationem primæ, & principalis causæ.

Ad secundum dicendum, quod, cum natura propter determinatum finem operetur, ex directione alicuius superioris agentis, necesse est ea, quæ a natura fiunt, etiam in Deum reducere, sicut in primam causam, quæ non sit ratio, & voluntas humana, quia hæc mutabilia sunt, & defectibilia: oportet autem omnia mobilia, & deficere possibilia reduci in aliquod primum principium immobile omnia mouens.

Ad tertium dicendum, quod licet proxima mouentia sint plura iuxta pluralitatem motuum, vel mobilium, quia tamen omnis multitudo procedit ab vnitate aliqua, vt dicit Dion. c. 3. diu nom oportet vniuersitatem mouentium ad vnum primum motorem reduci.

## ARTICVLVS III.

*Vtrum recte sint assignatæ proprietates primi motoris à Philosopho.*

Videtur quod non sit recte assignata prima proprietas primi motoris, quod sit omnino immobilis. Dicit enim Philosophus 3 cæli t. 11. quod necesse est primum mouens mouere se ipsum motu secundum naturam, ergo primum mouens non debet esse omnino immobile.

2 Præterea nihil dat alteri, quod non habet, sicut quod non est calidum non calefacit, sed primus motor mouendo dat motum, ergo necesse est, quod ipse moueatur, & consequenter, quod non sit omnino immobilis.

3 Præterea omne, quod est per alterum, reducitur ad illud, quod est per se, sed omnia, quæ mouentur, reducuntur ad primum motorem, ergo oportet, quod primus motor moueat se, & sic non erit omnino immobilis.

4 Præterea quod mouetur ad motū eius, in quo est, non est omnino immobile, tum saltem per accidens moueatur: sed primus motor mouens primum mobile est in illo & per consequens illo moto mouetur, ergo primus motor non est omnino immobilis.

Sed contra est auctoritas Philosophi 8. phys. t. 46. vbi probat primum motorem debere esse omnino immobilem.

Videtur quod primus motor non sit perpetuus, motus enim non semper fuit, sed aliquando incæpit; sed perpetuitas motoris non nisi ex motu colligitur, vt patet ex Philosopho 8. phys. initio, & 12. met. t. 35. ergo primus motor non est perpetuus.

2 Præterea perpetuum, & æternum idem sunt; sed æternitas non competit primo motori, quia æternitas est quid factum, dicit enim Boet. l. 5. de consol. prosa vlt. quod nunc fluens facit tempus, & nūc stans facit æternitatem, nihil autem factum potest competere primo motori, hic enim est Deus, de quo nihil factum dici potest, ergo primus motor non est perpetuus.

3 Præterea quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate, & consequēter non est æternum nec perpetuum, sed primus motor, qui est Deus, est ante æternitatem vt dicitur in lib. de causis propos 2. & post æternitatem, dicitur enim exod. 3. quod Deus regnabit in æternum, & vltra, ergo primus motor non est æternus, & consequenter non est perpetuus

Sed cōtra est quod Philosophus 8. phys. t. 45. probat quod primus motor est perpetuus.

Videtur quod primus motor non sit incorporeus. Nihil enim mouetur nisi corpus, vt probat Philosophus 6. phys. t. 32. sed primus motor mouetur, cum enim moueat primum mobile, vt dicitur 12. met. t. 38 ad motum eius mouetur, vt dicitur ecclesiastes primo in circuitu pergit spiritus, ergo primus motor non est incorporeus.

2 Præterea situs non conuenit nisi rei corporeæ, sed quæ pertinent ad situm, conueniunt primo motori, quia non est in toto primo mobili, sed tantum in parte determinata, puta in oriente, vt docet Philosophus 8. phys. t. 84. ergo primus motor nō est incorporeus.

3 Præterea mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum, contactus autem non est nisi

p cæli t. 21. 12. met. t. 30. | p p. q. 2. a. 3. arg. 2. | p c g c. 13 | p c g. c. 13. | 12 met. t. 10 de sp cr a 6 & 10. & op. de ang. Ferr 1 c g c. 13. p p q a. 2. 3. ad 2. | P d. 1. q p a. 1. c. | 3 cæli t. 11. | p d. 8. q. 1. a. 3 arg. 3. | 1. met. t. 7. d. 17. q. 1. a. 1 arg. 1. | 8. phys. t. 2. 12 met. t. 4 | p p. q. 10. a. 1 arg. 3. | p p. q. 2. a. 1 | p p. q. 18 a. 2. arg. 2. | 8. phys. t. 45. | p p. 50. a. 1 p arg. a. 12. | met. l. 7. 3. eth. l. 6. op. 10. cap. 18. op. 21. a. 4. | p p. q. 3. a. 1 p arg. 4. 2. phys. l. 1. 3.

corporum, cum ergo primus motor moueat primum mobile vt dictum est, videtur quod sit corporeus.

8. phys. l. 23. 12. met. t. 8.

Sed contra est, quod Philosophus 8. phys. t. 8?. & 12. met. c. 41. probat, quod primus motor immobilis nullam habet magnitudinem, ita vt neque sit corpus neque virtus in corpore.

p. d. 24. q. p. a. arg. p.

Videtur quod primus motor non sit vnus. Principium enim determinatum alicuius generis non inuenitur nisi in habentibus naturam illius generis, sicut anima non inuenitur nisi in rebus viuentibus, sed vnitas est in genere quantitatis sicut principium, sicut & punctus, ergo cum quantitas non sit in primo motore, cum non sit virtus in magnitudine, neque sit corpus, vt dictum est, non erit primus motor vnus. Sed dices, quod primus motor est vnus non vnitate, quæ est principium numeri, sed vnitate, quæ conuertitur cum ente.

p. p. q. 11. arg. a. 2. 3. p. d. 1. q. p. a. p. arg. p. p. meteor. l. 2.

2 Contra vnum, quod conuertitur cum ente, importat priuationem, sed omnis priuatio imperfectio est, quæ non competit primo motori, qui Deus est, ergo primus motor non est vnus.

3 Præterea ab vno primo, & simplici procedit tantum vnum secundum Philosophum; sed plures bonitates inueniuntur participari in creaturis, sicut sapientia, pax, bonitas, & huiusmodi, ergo videtur quod procedant à pluribus primis principiis, & sic est ponere plures primos motores, cum primus motor sit causa omnium sublunarium, vt docet Philosophus p. meteororum cap. 2. ergo primus motor non est vnus.

8. phys. l. 23.

Sed contra est, quod Philosophus 8. phys. t. 83. probat quod primus motor debet esse vnus.

p. p. q. 25. a. 2. arg. 3. q. p. de pot. a. 2. arg. 2.

Videtur quod primus motor non sit virtutis infinitæ. Probat enim Philosophus 8. phys. t. 79. quod si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti: sed primus motor non mouet in instanti, ergo primus motor non est virtutis infinitæ. Sed dices, quod voluntas primi motoris non determinat quanto tempore velit effectum suum compleri. & sic non oportet, quod potentia primi motoris moueat in non tempore.

q. de pot. arg. 1.

2 Contra voluntas primi motoris non potest immutare eius potentiam, sed de ratione potentiæ infinitæ est quod agat in non tempore, ergo hoc per eius voluntatem immutari non potest.

p. p. arg. 1. q. p. de pot. a. 2. arg. 4.

3 Præterea omnis potentia manifestatur per effectum, alias esset frustra, si igitur potentia primi motoris esset infinita, posset facere infinitum effectum, puta motum vel infinitum in velocitate, vel in duratione, quod est impossibile.

p. p. q. 7. a. p. arg. 2. p. d. 43. q. p. a. p. arg. 3. q. de pot. a. 2. arg. 6. q. p. de pot. arg. 13.

4 Præterea secundum Philosophum p. phys. t. 15. finitum, & infinitum conueniunt quantitati; sed primus motor caret magnitudine, & est omnino indiuisibilis, vt dicitur 8. phys. t. 83. ergo primus motor non est virtutis infinitæ.

5 Præterea primus motor agit tota sua potentia. si ergo eius potentia motiua est infinita, effectus eius puta motus erit infinitus, quod est falsum ergo primus motor non est virtutis infinitæ.

ibid arg. p. p. d. 43. q. p. a. p. arg.

6 Præterea secundum Philosophos si esset aliqua potentia actiua, cui non responderet aliqua potentia passiua in natura, illa esset frustra; sed nulla potentia passiua est ad recipiendum motum infinitum; Cum ergo potentia primi motoris non sit frustra, videtur quod non sit infinita.

8. phys. l. 21. & 23.

Sed contra est quod Philosophus 8. phys. t. 78. & 86. probat, quod primus motor est virtutis infinitæ.

p. c. g. c. 13. p. d. 3. q. 3. a. p. arg. 2. sed q. & 13. c.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod necesse est dicere, quod primus motor sit omnino immobilis. Et ratio duplex afferri potest: vna est, quia omne, quod mouetur, ab alio mouetur, si igitur illud, à quo mobile mouetur ipsum etiam moueatur, oportet, quod ab aliquo motore moueatur: sed impossibile est ire in infinitum, ergo oportet deuenire ad primum motorem, qui mouet & nullo modo mouetur & sic erit omnino immobilis. Altera est, quia omnis motus vel mutatio consequitur aliquam possibilitatem, cum motus sit actus existentis in potentia: Cum igitur primus motor sit actus purus, vt probat Philosophus 2. met t. 30 non potest in eo esse aliqua mutatio, & sic erit omnino immobilis.

2. met. l. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod primum mouens est duplex, vnum simpliciter primum, & hoc est omnino immobile, vt probatur 8. phys. t. 8. & 12. met. t. 3?. aliud est primũ mouens in genere naturaliũ mouentiũ, quod mouet seipsum tamquam compositum ex motore, & moto, vt probatum est 8. phys. Alia tamen littera habet; primum mouens mouere necesse ipsum motũ, scilicet primum secundum naturam: & etiam intelligitur de primo motore simpliciter, seu primo mouente simpliciter, quod est omnino immobile, quod mouet primum mobile. Quocũque autem modo accipiatur primum mouens, necesse est, quod moueat secundum naturam, non enim est possibile, vt id, quod est præter naturam, sit p eo, quod est secundum naturam.

3. cœli l. 6. 8. phys. l. 21. 12. met l. 6. & 7. 8. phys. l. 10. 3. cœli. l. 6.

p. p. 75. a. p. ad p.

Ad secundum dicendum, quod cum omne, quod mouetur, ab alio moueatur, quod non potest in infinitum procedere, necesse est dicere, quod non omne mouens moueatur; Cum enim moueri sit exire de potentia in actum, mouens dat id, quod habet, mobili inquantum facit ipsum esse in actu. Verum mouẽs triplex est, & vnum quidem quod per se mouetur, & hoc est corpus: aliud vero quod non mouetur per se, sed per accidens, & propter hoc non mouet motum semper vniformẽ, & hoc est anima. est autem aliud mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens mouetur, vt probat Philosophus 8. phys. a t. 45. & hoc est primus motor omnino immobilis, qui proinde potest mouere motum semper vniformem, & quia antiqui naturales nihil esse credebãt nisi corpora, posuerunt, quod omne mouens mouetur, & quod anima per se mouetur, & est corpus.

p. d. 8. 9. 3. a. p. arg. 3.

Ad tertium dicendum, quod propositio prædicta vera est de reductione, quæ est ad primum in genere illo: vnde secundum Philosophus omnia mobilia reducuntur ad primum mobile, quod dicebant motum ex se, quia est compositum ex motore, & moto, sed hic vlterius reducendus est in primum simplex, quod est omnino immobile.

p. p. q. 52. a. 6. ad 2. 52. a. 2. c. 8. phys. l. 23. op. 11. art 6.

Ad quartum dicendum, quod primus motor non est in primo mobili, & in determinata eius parte, nisi quatenus determinatæ parti cœli applicat suam virtutem: vnde non circumfertur cum primo mobili, quod mouet, sed remanet penitus immobilis.

p. p. q. 10. a. p. & 2. c.

Ad secundam quæstionẽ dicendum, quod primus motor debet esse perpetuus: cuius ratio est, quia primus motor est omnino immutabilis, & immobilis, vt dictum est: sed perpetuitas, seu æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus consequitur motum, ergo primus motor est omnino perpetuus.

12 met t. 5. 8. phys. l. 12.

Ad primum ergo dicendum quod ratio qua Philosophus probat ex perpetuitate motus perpetuitatem motoris non est demonstratiua quia vere motus aliquando incepit, vt fides docet, sed aliunde potest probari, vt dictum est.

in c. p. p. q. 1 a. a. ad p.

Ad secundum dicendum, quod secundum nostram apprehensionem nunc stans dicitur facere æternitatem, sicut enim in nobis causatur apprehensio temporis, eo quod apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causat in nobis apprehensio æternitatis, inquantum apprehendimus nunc stans.

p. p. q. 10. a. 2. ad 2.

Ad tertium dicendũ, quod primus motor, seu Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus; vnde & ibidem dicitur, quod intelligentia parificatur æternitati. Ad id vero quod dicitur in exodo Dominus regnauit in æter. & vltra dicendum, quod æternum accipitur ibi pro sæculo, sicut habet alia translatio: sic igitur dicitur, quod regnabit vltra æternum, quia durat vltra quodcunque sæculum, idest vltra quamcunque durationem datam, nihil enim est aliud sæculum, quam periodus cuiuslibet rei vt dicitur p. de cœlo t. 100. Vel dicitur etiam vltra æternum regnare, quia si etiam aliquid aliud semper esset, vt motus cœli secundum quosdam Philosophos, tamen primus motor, seu Deus vltra regnat, inquantum eius regnum est totum simul.

p. p. q. 50. a. 1. & p. c. g. c. 20

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod primum mouens est omnino incorporeum. Cuius ratio est, quia nullum corpus mouet non motum, vt patet inducẽdo per singula & probatur ratione, quia cum mouẽs, & motum debeant esse simul, vt dictum est, oportet, corpus mouens moueatur, ad hoc quod sit simul cũ corpore moto, ostensum autem est supra, quod primum mouens est omnino immobile. vnde manifestum est, quod primum mouens est incorporeum.

p. p. 51. a. 3. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod licet primus motor moueat primum mobile, non tamen mouetur per accidens ad motum eius. Et ratio est quia corpus cœleste non recedit de loco secundum totum, nec determinatur primo motori, vel cuicunque spiritui mouenti orbem locus secundum aliquam partem determinatam substantiæ orbis, quæ nunc est in oriente nunc in occidente sed secundum determinatum situm, quia semper est in oriente virtus mouens, vt dicitur in 8. phys. t. 8 vnde cum dicitur Eccles. primo in circuitu pergit spiritus, non est sensus. quod Angelus mouens orbem cum illo circumferatur; sed quod facit cœlũ pergere in circuitu, sicut spiritus dicitur interpellare, quia facit nos interpellare; vel quod pergit in circuitu secundum operationem, quia mouet cœlum circulariter.

op. 10. art. 18 op. 11. a. 6.

p. p. 52. a. 1. ad 3. & 2. a. 1. c.

Ad secundum dicendum, quod primus motor, & quilibet spiritus mouens orbem dicitur esse in parte determinata, quia applicat virtutem suam ad vnam partem cœli determinatam, puta ad orientem.

p. p. 75. a. p. ad 3.

Ad tertium dicendum, quod est duplex contactus, quantitatis & virtutis; primo modo corpus non tangitur nisi a corpore. Secundo modo corpus potest tangi à re incorporea, & hoc modo tangitur cœlum à suo motore incorporeo.

p. c. g. c. 41. ratione 4. 8. phys. t. 1. 5.

Ad quartam quæstionem dicendum quod primus motor est vnus. Et ratio est quia impossibile est vnũ motum continuum, & singula regulantem à pluribus motoribus esse, nam si simul mouent, nullus eorum est perfectus motor, sed omnes se habent loco vnius perfecti motoris quod non competit in primo motore perfectum enim est prius imperfecto, si autem non simul mouent, quilibet eorum est quandoque mouens, & quandoque non, ex quo sequitur, quod motus non est continuus, neque regularis, motus enim continuus, & vnus est ab vno motore; motor etiã, qui non semper mouet, irregulariter inuenitur mouere, sicut patet, in motoribus inferioribus, in quibus motus violentus in principio intenditur, & in fine remittitur, motus autem naturalis è conuerso; sed primus motus, & vnus est & continuus, vt probatum est a Philosophis, ergo oportet eius motorem esse vnum, hic autem est primus motor, ergo hic debet esse vnus.

p. p. q. 11. a. 1. ad 1. & p. d. 24. q. p. a. p. p.

Ad primum ergo dicendum, quod vnum secundũ quod est principium numeri non prædicatur de primo motore, sed solum de his, quæ habent esse in materia, cuiusmodi non est primus motor, cum sit incorporeus, vt dictum est, atque adeo immaterialis. Vnũ enim quod est principium numeri est de genere mathematicorum, quæ habent esse in materia, sed sunt secundum rationem a materia abstracta. Vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet à materia & licet in primo motore, qui est Deus, non sit aliqua mutatio tamen secundum modum apprehẽsionis nostræ non cognoscitur a nobis nisi per modũ priuationis, & remotionis, & sic nihil prohibet aliquam priuatiue dicta de Deo atque adeo de primo motore prædicari, sicut quod est incorporeus, infinitus, & similiter de illo dicatur quod sit vnus & ex his patet ad secundum.

p. d. 2. q. p. a. p. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod quamuis bonitates participatæ in creaturis sint differentes ratione, tamẽ habent ordinem ad inuicem, & vna includit alteram, & vna fundatur super altera, sicut in intelligere includitur viuere, & in viuere includitur esse, & ideo non reducuntur in diuersa principia, sed in vnum. Quod si etiam ordinem non haberent, non propter hoc excluderetur vnitas primi principii & primi motoris, quia quod in principio vnitum est, in effectibus multiplicatur, semper enim in causa est aliquid nobilius, quam in causato. Vnde primum principium, licet sit vnum & simplex re, sunt tamen in eo plures rationes perfectionum, scilicet sapientiæ, vitæ, & huiusmodi secundum quas diuersæ perfectiones re differentes in creaturis causantur.

p. c. g. c. 20. 8. phys. t. 1. 5.

Ad quintam quæstionem dicendum quod primus motor est virtutis infinitæ, quod probatur quia nulla potentia finita potest mouere infinito tempore, sed potentia primi motoris mouet tempore infinito, quia motus primus est sempiternus, & perpetuus de se cum non sit defectiuus propter impotentiam motoris, neque propter corruptionem substantiæ mobilis, cum non videatur motus cœli per diuturnitatem temporis lentescere, ergo potentia primi motoris est infinita.

op. 2. c. 18 & 19.

Præterea agere consequitur essentiam, nam vnũquodque secundum quod est, agere potest, sed Deus secundum essentiam suam est infinitus quia nullius actus inuenitur finiti nisi per potentiam quæ est eius receptiua inuenimus enim formas limitari secundũ potentiam materiæ. Si igitur primum mouens est actus absque potentiæ permixtione, quia non est forma alicuius corporis, nec virtus incorporea, necesse est ipsum infinitum esse, ergo & eius virtus erit infinita. Item vnumquodque quod est in potentia, secundum hoc habet virtutem receptiuam, & passiuam, secundum quod vero actu est habet virtutẽ actiuã. Quod igitur est in potentia tantum scilicet materia prima habet virtutem infinitam ad recipiendum, nihil de virtute actiua participans & supra ipsam quanto aliquid formalius est, tanto id abundat in virtute agendi, propter quod ignis inter omnia elementa est maxime actiuus Deus igitur, qui est actus purus nihil potentialitatis permixtum habens, in infinitum abundat in virtute actiua super alia.

p. p. 25. a. 2. ad 3. q. p. de pot a. 2. ad 2.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus 8. phys. probat, quod si aliquod corpus haberet potentiã infinitã, moueret in non tempore, & tamen ostẽdit, quod potentia motoris cœli est infinita, quia mouere potest tempore infinito, relinquitur ergo secundum eius intentionem, quod potentia infinita corporis si esset, moueret in non tempore, non autẽ potẽtia incorporei motoris. Cuius ratio est quia corpus mouent aliud est agens vniuocum vnde oportet, quod tota potentia agentis manifestetur in motu: quia ergo quanto mouentis corporis potentia est maior, tãto